Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗАЯРНИЙ ОЛЕГ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 342.951(477):002.6

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНА ДЕЛІКТОЛОГІЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.А. Заярний
(підпис здобувача)

Науковий консультант **ДІХТІЄВСЬКИЙ Петро Васильович,** доктор юридичних наук, професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Заярний О. А. Адміністративна деліктологія в інформаційній сфері: проблеми теорії та практики. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, Київ, 2018.

Дисертація є першим у вітчизняному правознавстві комплексним, науковим дослідженням теоретичних та практичних проблем розвитку адміністративної деліктології в інформаційній сфері, в межах якого широка група проблем, пов'язаних із запобіганням вчинення адміністративних інформаційних правопорушень, здійсненням адміністративно-правової охорони й захисту інформаційних прав учасників публічно-правових відносин, публічного інформаційного правопорядку одержали висвітлення вперше у вітчизняному правознавстві, інші були розглянуті з нових наукових позицій.

Дисертантом на основі досягнень юридичної науки вперше у вітчизняному правознавстві визначені особливості предмета адміністративної деліктології на прикладі публічно-правових інформаційних відносин, сформульовані завдання та запропоновано систему цього наукового напряму досліджень, удосконалено аргументацію щодо його трансформації у більш широку за предметом вивчення юридичну науку – інформаційну деліктологію. На основі сформульованих в роботі теоретичних висновків, автором обґрунтовано науковий погляд, про передчасність виділення проблем запобігання адміністративних інформаційних правопорушень, їх причинно-наслідкового комплексу, засобів запобігання в самостійний напрям наукових досліджень – інформаційну деліктологію. Водночас, наукова оцінка сучасного стану адміністративно-деліктного законодавства, а також наукових праць, предметом дослідження в яких виступають різні види адміністративних інформаційних правопорушень, причини

й умови які сприяють їх вчиненню, засоби запобігання вказує на те, що на сьогоднішній день наукова розробка відповідної проблематики здійснюється на рівні окремого напряму в межах науки адміністративної деліктології. Існування вказаної тенденції щодо розвитку предмета адміністративної деліктології в інформаційній сфері дозволило нам розділити погляд науковців про необхідність формування самостійної юридичної науки – інформаційної деліктології, предмет якої повинен охопити собою адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові інформаційні правопорушення, їх структуру, динаміку, засоби профілактики, причини та умови, що сприяють їх вчиненню, засоби правової охорони і захисту інформаційних прав особи від протиправних посягань з боку учасників публічно-правових інформаційних відносин. У роботі в системному зв'язку досліджені адміністративні інформаційні правопорушення, як вид протиправної поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин, удосконалено їх наукову класифікацію, виявлено та проаналізовано особливості елементів складів цих деліктів. Значну увагу в роботі приділено державній адміністративно-деліктній політиці, як механізму практичної реалізації цілей і завдань науки адміністративної деліктології в інформаційній сфері, вперше у вітчизняному правознавстві визначені предмет, цілі, завдання та напрями реалізації цього виду державно-владної діяльності на прикладі публічно-правових інформаційних відносин. Дисертантом також детально охарактеризовано компетенцію суб'єктів публічної адміністрації, включених до механізму здійснення державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері.

Предметом окремої уваги в дисертаційній роботі стали проблеми формування та здійснення державної адміністративно-деліктної політики в окремих галузях інформаційної діяльності: у сфері забезпечення доступу до публічної інформації, діяльності засобів масової інформації, в галузі телекомунікацій та інформатизації. На основі сформульованих в роботі теоретичних висновків удосконалено наукову аргументацію щодо необхідності запровадження у національну правову систему України інституту державного уповноваженого з питань інформації, як суб'єкта публічної адміністрації,

діяльність якого повинна спрямовуватися на здійснення державного контролю за додержанням інформаційних прав і свобод фізичних, юридичних осіб – учасників публічно-правових інформаційних відносин. Також в дисертації дістала подальшого розвитку наукова позиція про те, що основний вектор у реформуванні суб'єкта державного контролю та нагляду за ринком телекомунікацій повинен припадати на забезпечення збалансованості контрольно-наглядових і регулятивних функцій, поєднання засобів державного і ринкового фінансування діяльності національного регулятивного органу у відповідній сфері правового регулювання, визнання основним засобом її діяльності моніторингу за додержанням вимог телекомунікаційного законодавства. Своє наукове дослідження одержали доктринальні та правозастосовчі аспекти механізму адміністративної відповідальності суб'єктів публічної адміністрації за правопорушення вчинені в інформаційній сфері Україні.

Автором проаналізовано та удосконалено доктринальну позицію, згідно з якою, основними видами адміністративної відповідальності суб'єктів публічної адміністрації за адміністративні інформаційні правопорушення є відшкодування заподіяної моральної чи майнової шкоди, а також визнання протиправними індивідуальних та нормативно-правових актів, прийнятих відповідними суб'єктами, якими оспорюються, не визнаються, скасовуються и обмежуються інформаційні права та свободи особи, порушується встановлений актами законодавства України правовий режим конкретного виду інформації.

Сформульовані в дисертаційній роботі теоретичні висновки та практичні рекомендації становлять значну цінність для удосконалення понятійного апарату науки адміністративної деліктології, оновлення механізму здійснення державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері, містять конкретні пропозиції з удосконалення діяльності адміністративних судів України, органів виконавчої влади, наділених адміністративно-юрисдикційними повноваженнями в частині протидії публічно-правовим інформаційним конфліктам, забезпечення правової охорони і захисту інформаційних прав особи.

Результати дисертаційного дослідження широко використовуються у навчальному процесі на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка та ПВНЗ «Університет сучасних знань» при викладанні навчальних дисциплін: «Адміністративне право», «Адміністративне процесуальне право», а також спецкурсів: «Інформаційне право», «Адміністративно-деліктне право», «Захист прав особи в інформаційному суспільстві», «Теорія та практика деліктології в інформаційній сфері», «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 17.11.2017 р.; Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес ПВНЗ «Університет сучасних знань»).

Крім того, викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть слугувати рекомендаціями для адміністративних судів, суб'єктів публічної адміністрації, наділених адміністративно-юрисдикційними повноваженнями щодо застосування засобів адміністративно-деліктного забезпечення розвитку інформаційної сфери України. Крім того, сформульовані в дисертаційній роботі теоретичні висновки та практичні рекомендації були використані Вищим адміністративним судом України (Акт про впровадження результатів дисертаційної роботи від 09.11.2017) та Конституційним Судом України у підготовці проекту Ухвали у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу першого частини десятої статті 72 закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII зі змінами щодо конституційної допустимості делегування Верховною Радою України повноваження визначати виключно законами України міру відповідальності за правопорушення, зокрема, встановлювати розміри адміністративно-господарських штрафів за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення (Довідка про використання результатів дисертаційного дослідження Заярного Олега Анатолійовича від 22.12.2015 № 347-18/2990).Окремі висновки містять конкретні пропозиції з удосконалення чинного

в Україні адміністративно-деліктного та інформаційного законодавства, зокрема: нову редакцію ст. 148-1, 212-2, 212-3, ч. 3 ст. 212-6, 241-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року, п. 7 ч. 2 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747-IV, ст. 19, 19-1 та ч. 3 ст. 75 Закону України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280-IV, ст. 17, 23 і 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 року, № 2949-IV, ч. 12 та 13 ст. 72 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», Проект Концепції державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративна деліктологія, адміністративне інформаційне правопорушення, адміністративно-правова охорона, адміністративно-правовий захист, галузь телекомунікацій та інформатизації, державний уповноважений з питань інформації, запобігання вчинення адміністративних інформаційних правопорушень, інформаційна деліктологія, інформаційна сфера, медіа-сфера України, публічний інформаційний правопорядок.

ABSTRACT

Zaiarnyi O. A. "Administrative Delictology in the Information Sphere: Issues of Theory and Practice". – Manuscript.

A thesis presented for a Doctor of Law Degree. Research Specialisation: 12.00.07 – Administrative law and procedure; Financial law; Information law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2018.

The thesis is the first complex and scientific research of theoretical and practical issues of the development of administrative delictology in the information sphere of Ukraine. Based on the achievements of the domestic and foreign legal science, the author defines specific features of the subject of the administrative delictology on the example of public-private relations in the information sphere, indicates the objectives and proposes the system of this science. The author also delineates its perspective of transformation into the broader (according to the research subject) legal science –

information delictology. However, on the basis of theoretical conclusions, the researcher proves the prematurity of some issues transformation into the independent direction of scientific researches. The issues, inter alia, include the prevention of administrative and information offences, their cause-effect complex and remedies.

At the same time, administrative and tort legislation, scientific researches devoted to the different types of administrative and tort offences, the causes and conditions of their commission and to the means of their preventions are indicative of the fact that scientific development of the corresponding issues is carried out at the level of the separate direction within the science of administrative delictology.

Existence of the abovementioned tendency on the development of the subject of administrative delictology in the information sphere allows the author to support the scientists' point of view on the necessity of the formation of information delictology as an independent legal science, the subject of which should cover administrative, disciplinary, civil and information offences, information crimes, their structure, dynamics, means of prevention, causes and conditions of their commission, means of legal security and the protection of the individual's information rights against the unlawful infringement on the part of information relations participants.

The author explores administrative and information offences as a type of unlawful conduct of the public-legal and information relations' participants, proposes his own classification of these torts, identifies and analyses the peculiarities of their elements' components.

Much attention is paid to the state's administrative and tort policy as a mechanism of practical realization of the aims and objectives of administrative delictology in the information sphere of Ukraine. The author defines a subject, aims, objectives and directions of realization of this type of state activity as well as the competency of public administration subjects which belong to the abovementioned mechanism.

The thesis pays special attention to the issues of providing the state's administrative and tort policy in certain fields of information activity, such as access to public information, mass media activity, in the sphere of telecommunication and

informatization. The author proves the necessity of the introduction of the institute of State Commissioner for Information Issues as a subject of public administration in the national legal system of Ukraine, defining his/her main duty as following: providing a state control over the observance of the information rights and freedoms of individuals and legal entities as participants of public-legal and information relations.

The thesis points out that the main vector in the reformation of the subject of state control and the observance over the telecommunication market should be focused on providing the balance between supervisory and regulatory functions, combination of the means of state and market financing of the national regulatory body activity in the corresponding sphere of legal regulation, recognition of the monitoring for the compliance with the requirements of telecommunications legislation as the main means of its activity.

Doctrinal and law enforcement aspects of the public administration subjects' administrative liability for the offences committed in the information sphere of Ukraine are explored in this thesis. The author analyses and develops a doctrinal perspective, according to which the main types of administrative liability of public administration subjects for administrative and information offences are compensation for suffered moral harm and material damage.

Theoretical conclusions and practical recommendations formulated in the thesis are of high importance for the improvement of the conceptual apparatus of administrative delictology science and for the renewal of the mechanism of administrative and tort policy implementation in the information sphere.

The thesis contains certain proposals on the improvement of Ukraine's administrative courts activity, executive bodies with administrative and jurisdictional powers in the area of counteraction to public informational conflicts, the provision of legal security and protection of the individual's information rights.

The research results are widely used in the educational process at the Faculty of Law at Taras Shevchenko National University of Kyiv in the teaching such disciplines and courses as "Administrative Law", "Administrative Procedure", "Information Law", "Administrative and Tort Law", "Individual's Rights Protection in the Information

Sphere", "Theory and Practice of Delictology in the Information Sphere", "Administrative and Legal Provision of Information Security" as well as in preparation of Master's thesis, Ph.D. thesis, textbooks and course books.

In addition to this, the conclusions and suggestions set out in this thesis can serve as recommendations regarding the application of the means of administrative and tort provision of the development of the information sphere of Ukraine for administrative courts, subjects of public administration with administrative and jurisdictional powers. Moreover, the theoretical conclusions and practical recommendations formulated in the thesis were used by the Supreme Administrative Court of Ukraine (Act on the implementation of the thesis results from 09/11/2017) and by the Constitutional Court of Ukraine in the preparation of the draft Decree on the constitutional petition of 49 people's deputies of Ukraine on the compliance of Paragraph one of Part ten of Article 72 of the Law of Ukraine "On Television and Radio Broadcasting" dated December 21, 1993, No. 3759-XII with amendments with the Constitution of Ukraine concerning the constitutional admissible of the delegation of the power by the Verkhovna Rada of Ukraine to stipulate a measure of responsibility for the offense in the laws of Ukraine, in particular, to set the amount of administrative and economic fines for violating the legislation on television and radio broadcasting (Certificate on the application of the Oleh Anatoliiovych Zaiarnyi's thesis results from 22/12/2015 № 347-18 / 2990).

Some conclusions contains certain proposals on the improvement of the existing administrative and tort and information legislation of Ukraine, in particular: new version of Articles 14, 27, 148-1, 212-2, 212-3, part 3 of Article 216-6 of the Code of Ukraine on Administrative Offences, Section 7 of Part 2 of Article 17 of the Code of Ukraine on Administrative Legal Proceedings of 06/07/2005 # 2747-IV, Article 19 of the Law of Ukraine "On Telecommunication" of 18/11/2003 # 1280-IV, Articles 17, 23 and 24 of the Law of Ukraine "On Access to Public Information" of 13/01/2011, # 2949-IV Draft Concept of State Administrative and Tort Policy in the Information Sphere.

The thesis first proposes the concept of "administrative delictology in the information sphere", its system is determined, and the delictual component of the

mechanism of legal support for the development of the information sphere of Ukraine is identified. The author also improves the notion of "administrative and information offense", "administrative and preventive means in the information sphere", "means of administrative termination of information offenses", as well as directions for the recognition of unlawful acts as administrative and information offenses.

Key words: administrative liability, administrative delictology, administrative and information offence, administrative and legal protection, administrative and legal security, field of telecommunications and informatization, prevention of administrative and information offenses commission, information delictology, information sphere, media sphere.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Заярний О. А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект : монографія / О.А. Заярний. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 700 с.

2. Заярний О. Адміністративна деліктність у сфері використання персональних даних та засоби її запобігання /О. Заярний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Вип.95. – Київ. 2013. - С.57-63.

3. Заярний О. А. Адміністративна караність правопорушень в інформаційній сфері: деякі проблеми доктринального визначення та законодавчого забезпечення/ О. А. Заярний // Адміністративне право і процес №2 (8) 2014. – С. 118 – 127.

4. Заярний О. А. Правові та організаційні основи удосконалення матеріального адміністративно-деліктного законодавства в інформаційній сфері на шляху євроінтеграції. // О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 3 (9) 2014 – [ювілейний]. – С. 169 – 186.

5. Заярний О. А. Правові наслідки протиправного адміністративного договору: проблеми нормативного визначення і практичного застосування / О. А. Заярний. // Вісник Вищого адміністративного суду України № 3 2014. - С.72 – 85.

6. Заярний О. А. Класифікація адміністративних інформаційних правопорушень, як метод наукового дослідження адміністративної деліктності та інструмент удосконалення адміністративно-деліктного законодавства. // О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 4 (10) 2014. – С. 80 – 101.

7. Заярний О. А. Концептуальна природа та види об’єктів адміністративних інформаційних правопорушень. // О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 1 (11) / 2015. – С. 129 – 145.

8. Заярний О. А. Суб’єкт адміністративних інформаційних правопорушень: поняття та особливості. / О. А. Заярний. Адміністративне право і процес № 2 (12) / 2015. – С. 86 – 104.

9. Заярний О. А. Об’єктивна сторона адміністративного інформаційного правопорушення: поняття, структура та особливості правової кваліфікації. / О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 3(13) / 2015. – С. 134 – 149.

10. Заярний О. А. До питання щодо визначення завдань адміністративної деліктології в інформаційній сфері на сучасному етапі проведення адміністративно-правової реформи. //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2015. – №. 101/ (2). – С. 64-69.

11. Заярний О. А. Механізм оскарження в адміністративних судах рішень контролюючих органів, винесених за результатами перевірок діяльності юридичних осіб: доктринальний і правозастосовчий аспекти /О. А. Заярний. - Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. -2012. №. 90. - С. 68-73.

12. Заярний О. А. Підзаконне регулювання адміністративної відповідальності телерадіо організацій: проблеми інституційної конфронтації та конституційної законності. / О. А. Заярний Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (серія Юридичні науки). № 102 (2016). – С. 49 – 56.

13. Заярний О. А. Проблеми адміністративного судочинства в практиці Конституційного Суду України на прикладі Наукового висновку у справі № 1-22/2012 щодо офіційного тлумачення положень статей 172, 177 Кодексу адміністративного судочинства України. / О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 2 (4) 2013. – С. 213 – 225.

14. Заярный О. А. Вина как конструктивный элемент состава административного информационного правонарушения: некоторые проблемы доктринального определения и практического установления // О. А. Заярный. / Юстиция Беларуси 2015 № 12 (165). – С. 37 – 41.

15. Заярний О. А. Суб’єкт адміністративних правопорушень у сфері доступу до публічної інформації: Законодавчі підходи та проблеми правозастосовної

інтерпритації. / О. А. Заярний. // Eurasian Academic Research Journal №2 (08) 2017. – С. 137 – 145.

16. Заярний О. Адміністративна деліктолізація протиправних діянь, що вчиняються в інформаційній сфері: деякі концептуально-прикладні проблеми. / О. Заярний. // Национальный юридический журнал: Теория и практика № 6(22) 2016. – С. 39 – 44.

17. Zaiarnyi O. providing administrative and legal protection of social values operating in information sphere as a high priority of administrative and tort policy: conceptual and practical aspects. / O. Zaiarnyi. // Europsky politicky a pravni diskurz №3 (4) 2016. – P. 147-156.

18. Заярний О. Поняття та предмет адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері: доктринальний і нормативний аспекти. / О. Заярний. // Национальный юридический журнал: Теория и практика № 2(18) 2016. – С. 48 – 53.

19. Заярный О. А. Концептуально-прекладная модель административной деликтологии в информационной сфере и тенденции ее развития в условиях построения информационного общества. / О. А. Заярный. \ Верховенство права: [международный юридический журнал] № 3-2016. – С. 53 – 61.

20. Заярний О. А. Концептуальна природа та генезис розвитку поняття «адміністративне правопорушення в інформаційній сфері» // О. А. Заярний / Право і громадянське суспільство: електронний науково-фаховий журнал. – № 2(7)/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-7-2014/item/173-kontseptualna-pryroda-ta-henezys-rozvytku-ponyattya-administratyvne-pravoporushennya-v-informatsiyniy-sferi-zaiarnyi-o-a

21. Заярний О. А. Інформаційна сфера як об'єкт адміністративно-правової охорони: деякі доктринальні та нормативні аспекти / О. А. Заярний. – Журнал східноєвропейського права. – № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://easternlaw.com.ua/uk/osoblive-administrativne-pravo/zayarnij-o-a-informacijna-

sfera-yak-obyekt-administrativno-pravovo%D1%97-oxoroni-deyaki-doktrinalni-ta-normativni-aspekti

22. Заярний О. А. Адміністративна деліктологія в системі юридичних наук, які досліджують інформаційну сферу: деякі теоретико-методологічні аспекти / О. А. Заярний // Право і громадянське суспільство. – 2015. – № 2(11). – С. 74–93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/download/155_df9217c48366fe60c97391a7b029bc90.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Заярный О. А. Административно-правовые средства предупреждения нарушений законодательства об экономической конкуренции в сфере интеллектуальной собственности / О. А. Заярний // Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин: тези Міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 21–22 вересня 2013 р.). – Донецьк, 2013. – С. 62–65.

24. Заярний О. А. Основні напрямки та проблеми удосконалення адміністративно-деліктного законодавства України в інформаційній сфері: деякі теоретико-практичні аспекти / О. А. Заярний // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених : тези Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Київ, 26 квітня 2013 р.) – Київ, 2013. – С. 249–251.

25. Заярний О. А. Деякі особливості адміністративних правопорушень у сфері інформаційного забезпечення формування та використання публічних коштів / О. А. Заярний // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 8 - 9 листопада 2013 р.) - Хмельницький, 2013. – Частина 3. – С. 33–35.

26. Заярний О. А. Деякі особливості адміністративно-деліктних відносин в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Ужгород, 14 - 15 листопада) – Ужгород, 2013. – С. 142–144.

27. Заярний О. А. Адміністративні правопорушення у сфері обігу лікарської таємниці: деякі проблеми інституційного реформування в умовах європейської інтеграції / О. А. Заярний // Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 31 жовтня 2014 р.) / ред. кол. І. С. Гриценко, Р. Ю. Гревцова, П. Є. Лівак та ін. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – С. 39–42.

28. Заярний О. А. Запобігання правопорушень в інформаційній сфері та сучасна юридична освіта: проблеми реформування в умовах європейської інтеграції / О. А. Заярний // Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Київ, 21 – 22 листопада 2014 р.) – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2014. – С. 36–38.

29. Заярний О. А. Адміністративно-правові режими як інструментально-функціональна модель охорони прав особи в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14–15 листопада 2014 р.). – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2014. – С. 129–132.

30. Заярний О. А. Суспільна небезпека як критерій розмежування адміністративних правопорушень та злочинів, вчинених в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : тезы Международной научно-практической конференции. (г. Кишинёв, 7- 8 ноября) – Кишинев, 2014. – С. 129–131.

31. Заярний О. А. Предмет адміністративного інформаційного правопорушення: деякі проблеми доктринального визначення та юридичної кваліфікації / О. А. Заярний // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених : зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 травня 2015 р.). – Київ, 2015. – С. 163–164.

32. Заярний О. А. Протиправність як ознака адміністративних правопорушень в інформаційній сфері: проблеми доктринального визначення і

правової кваліфікації / О. А. Заярний // Адміністративне право та процес України: пріоритетні напрями розвитку в умовах демократизації : тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Леоніда Васильовича Коваля, м. Запоріжжя, 6–7 березня 2015 р. / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – С. 110–115.

33. Заярний О. А. Інформаційна деліктологія: від конфронтації до інтеграції / О. А. Заярний // Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 27–28 листопада 2015 р.) : у 2-х ч. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015. – Частина II. – С. 8–11.

34. Заярний О. До питання про формування науки інформаційної деліктології: предметно-методологічний аспект / О. А. Заярний // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 травня 2016 р.) : в 3-х т. / редкол.: д. ю. н. І. С. Гриценко (голова), к. ю. н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. – Том 1. – С. 316–317.

35. Заярний О. Соціально-юридична обумовленість предмета адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в інформаційній сфері / О. А. Заярний // «O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ucrainei: aspectul juridic», conferinta international stiintifico-practica (2016; Chisinau). O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ukrainei: aspectul juridic: Materialele coferintei international stiintifico-practice, 25–26 martie 2016 / com. org.: V. Bujor. – Chisinau: Tipogr. «Cetatea de Sus», 2016. – P. 133–136.

36. Заярний О. А. Деякі особливості адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані із застосуванням технологій штучного інтелекту / О. А. Заярний / Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19 травня 2017 р.) : у 2-х

т. / редкол. : д. ю. н. І. С. Гриценко (голова), к. ю. н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. – Том 1. – С. 263–265.

37. Заярний О. А. Юридичні межі правомірного застосування технологій штучного інтелекту в галузі охорони здоров'я / О. А. Заярний // Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 3 листопада 2016 р.) / ред. кол. І. С. Гриценко, Р. Ю. Гривцова, О. А. Рачук та ін. – Київ : ВД «Дакор», 2016. – С. 45–47.

38. Заярний О. А. Історичні витоки формування поняття адміністративного інформаційного правопорушення / О. А. Заярний // І Міжнародна науково-практична конференція «Історія вітчизняного та європейського адміністративного процесу» (м. Київ, 6 жовтня 2016 р.; м. Львів 11 листопада 2016 р.) : тези виступів / за редакцією д. ю. н. В. М. Бевзенка. – Харків : ФОП Панов А. М., 2017. – С. 106–110.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень ……..……...……..…21

Вступ ……23

Розділ 1 Теоретико-методологічні засади формування науки адміністративної деліктології в інформаційній сфері ……41

1.1 Обґрунтування юридичної потреби адміністративно-правового забезпечення охорони інформаційної сфери України з позицій науки адміністративної деліктології……...41

1.2 Концептуальні підходи до визначення поняття та предмета адміністративної деліктології в інформаційній сфері …….....55

1.3 Система науки адміністративної деліктології в інформаційній сфері та основні напрями її удосконалення в умовах розвитку інформаційного суспільства…….74

1.4. Адміністративна деліктологія в системі юридичних наук, які досліджують інформаційну сферу, її завдання та методи дослідження ……...…..84

Висновки до Розділу 1 ……...…...…..102

Список використаних джерел до Розділу 1 …….……...104

Розділ 2 Адміністративне інформаційне правопорушення, як предметна основа адміністративної деліктології в інформаційній сфері: загальні проблеми теоретичної розробки та практичної кваліфікації його складів ……..…….122

2.1 Поняття, правова природа та властивості адміністративного інформаційного правопорушення ……122

2.2 Соціально-правова сутність об’єкта адміністративних інформаційних правопорушень, його види та проблеми законодавчого визначення ……...141

2.3 Об'єктивна сторона адміністративних інформаційних правопорушень: правова кваліфікація та структура ……..……155

2.4 Суб'єктивні елементи складу адміністративних інформаційних правопорушень: їх види, структура та соціально-правова характеристика ……..169

Висновки до Розділу 2 …….……..……..197

Список використаних джерел до розділу 2. ……..……200

Розділ 3 Державна адміністративно-деліктна політика України, як правова модель практичної реалізації наукових здобутків адміністративної деліктології в інформаційній сфері ……...……220

3.1 Предмет, цілі та завдання державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері ……..……...…….……220

3.2 Основні напрями державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері та проблеми їх удосконалення в умовах розвитку інформаційного суспільства …….....238

3.3 Суб'єкти формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері: їх види, компетенція та особливості взаємодії ……..265

3.4. Засоби формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері ……...…….284

Висновки до Розділу 3 .……...……..……..309

Список використаних джерел до Розділу 3 .……..…….....312

Розділ 4 Правове забезпечення розвитку складових інформаційної сфери України засобами державної адміністративно-деліктної політики ……...……338

4.1 Правове забезпечення охорони прав особи у сфері доступу до публічної інформації за законодавством України та зарубіжних країн ……..……...338

4.1.1 Характеристика адміністративних правопорушень у сфері доступу до публічної інформації як виду соціально-правових конфліктів, що існують в інформаційній сфері ……...……338

4.1.2 Деліктологічна складова державного контролю у сфері доступу до публічної інформації та засоби її реалізації ……..……..357

4.2 Правове забезпечення розвитку медіа-сфери України засобами державної адміністративно-деліктної політики …….377

4.2.1 Сутність адміністративних інформаційних правопорушень, що вчиняються в медіа-сфері України, їх види та особливості юридичних складів ……...377

4.2.2 Державний контроль та нагляд за додержанням вимог медіа-законодавства України ……...……399

4.2.3 Адміністративна відповідальність як засіб запобігання адміністративних інформаційних правопорушень у медіа-сфері: її види та проблеми реалізації за законодавством України …….……..406

4.3 Розвиток галузі телекомунікацій та інформатизації в умовах існування адміністративної інформаційної деліктності: проблеми правового забезпечення ……...424

4.3.1 Адміністративне інформаційне правопорушення як форма протиправної поведінки в галузі телекомунікацій та інформатизації, його види й особливості складів ……..……...…….……424

4.3.2 Методологічні проблеми запобігання адміністративних інформаційних правопорушень у галузі телекомунікацій та інформатизації засобами державної адміністративно-деліктної політики України …….……...450

Висновки до Розділу 4. ……...…….....470

Список використаних джерел до розділу 4…….474

Висновки ……...……503

Додатки …….……...…….516

Перелік умовних скорочень

АІП – адміністративне інформаційне правопорушення

АМКУ – Антимонопольний комітет України

ВАСУ – Вищий адміністративний суд України

Відповідальна особа РПІ – відповідальна посадова особа з питань забезпечення доступу до публічної інформації

ВРУ – Верховна Рада України

ВСУ – Верховний суд України

ГКУ – Господарський кодекс України

Держспецзв'язку та захисту інформації України – Державна Служба спеціального зв'язку та захисту інформації України

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗУ - Закон України

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІС – інформаційна сфера

ІТС – інформаційно-телекомунікаційна система

КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України

ККУ – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

КСУ – Конституційний Суд України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

Мінінформполітики України – Міністерство інформаційної політики України

НКРЗІ – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації

Нацрада – Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення

ПІТП – публічні інформаційно-телекомунікаційні послуги

РПІ – розпорядник публічної інформації

РЧР України – Радіочастотний ресурс України

СБУ – Служба безпеки України

СПА – Суб`єкт публічної адміністрації

СРТ – суб’єкт ринку телекомунікацій

Уповноважений ВРУ з прав людини – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

ЦКУ – Цивільний кодекс України

ЦОВВ – центральний орган виконавчої влади

ЦОВВ зі спеціальним статусом – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, (далі – ІКТ), перехід на нову, цифрову модель взаємодії суб'єктів публічної адміністрації, (далі – СПА) з громадянами та юридичними особами зумовив виникнення для держави нових завдань, виконання яких насамперед спрямовано на побудову інноваційного, конкурентоздатного інформаційного суспільства, в якому інформація виступає основним продуктом суспільної діяльності.

Зростаюча роль держави в інформаційному суспільстві передбачає встановлення для СПА нових, до останнього часу не передбачених у нормах Конституції та законів України, (далі – ЗУ) обов'язків перед громадянами, юридичними особами – учасниками публічно-правових інформаційних відносин. Їх зміст значною мірою визначається характером міжнародних зобов'язань, прийнятих Україною у зв'язку з ратифікацією Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод, Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії, їхніми державами-членами, з іншої сторони, і спрямований на створення сприятливих правових, організаційних умов для набуття і реалізації суб'єктивних публічних інформаційних прав, здійснення інформаційної діяльності на засадах ринкової конкуренції, стимулювання процесів інформатизації усіх суспільно-політичних процесів, державної підтримки виробництва стратегічних видів інноваційної продукції, забезпечення публічного інформаційного правопорядку та інформаційної безпеки по всій території України.

Водночас недостатня правова регламентація підстав та процедур притягнення СПА до адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення, відсутність чітких легальних критеріїв деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин, поряд із відсутністю спеціальних засобів запобігання вчиненню адміністративних інформаційних правопорушень (далі – АІП)

негативно позначилися на загальному стані правового забезпечення публічного інформаційного правопорядку в Україні, призвели до непоодиноких випадків безпідставного втручання контролюючих органів у діяльність виробників програмної продукції, суб'єктів надання інформаційно-телекомунікаційних послуг.

В Україні триває дискусія щодо необхідності формування окремої юридичної науки, здатної своїм предметом охопити дослідження відповідної проблематики, перспектив виділення в межах науки адміністративної деліктології окремого наукового напряму – адміністративної деліктології в інформаційній сфері (далі – ІС). Порушена дискусія ускладнюється спробою окремих дослідників сформувати на основі наукових розробок адміністративної деліктології самостійну юридичну науку – інформаційну деліктологію, предмет якої ототожнюється з проблематикою запобігання АІП, засобів протидії цим деліктам.

Наявність у правовій доктрині України окреслених наукових течій негативно позначається на діяльності із запобігання вчиненню АІП, веде до наукового обґрунтування можливості поширення загального понятійного апарату адміністративної деліктології на всі види інформаційних деліктів, засоби охорони і захисту різних категорій інформаційних прав особи.

Викладене вище зумовлює необхідність проведення комплексного наукового дослідження теоретичних проблем формування адміністративної деліктології в ІС як окремого напряму деліктологічних досліджень, структурної частини науки адміністративної деліктології, вироблення на цій основі доктринальної моделі державної адміністративно-деліктної політики у значенні невід'ємної складової загального механізму правового забезпечення розвитку ІС України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до таких бюджетних тем: «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний та

практичний аспекти» № 11 БФ 042-01 (номер державної реєстрації 0111U008337); «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС» № 16 БФ 042-01, що діє з 1 січня 2016 р. по 31 грудня 2018 р.

Тему дисертаційної роботи було затверджено рішенням Вченої ради юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, протокол № 3 від 26 листопада 2012 року та уточнено рішенням Вченої Ради юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка протокол № 3 від 23 жовтня 2017 року.

Тема дисертаційного дослідження сформульована відповідно до вимог Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р., (далі – КУпАП), ЗУ «Про інформацію» від 02.10.1992 р. 2657-XII в редакції ЗУ від 13.01.2011 р., «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України, (далі – КМУ) від 15 травня 2013 р. № 386-р, пунктів 3, 4 розділу «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», пунктів 2, 8, 14, 15 розділу «Проблеми формування національної правової системи України та її адаптація до європейського права», пунктів 3, 8, 10 розділу «Правове забезпечення державного будівництва та розвитку політичної системи», пунктів 1, 5, 8 розділу «Правове забезпечення інформаційної сфери України» Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, закріплених у Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб на основі вивчення та систематизації наявних в ІС доктринальних підходів, аналізу чинного законодавства України і міжнародно-правових актів, матеріалів судової практики, наукових праць вчених-правників сформувати теоретичну модель адміністративної деліктології в ІС, виробити на цій основі засади механізму правового забезпечення розвитку ІС України засобами державної адміністративно-деліктної політики.

Для досягнення поставленої мети були вирішені такі дослідницькі *завдання*:

– проаналізувати концептуальні підходи до розуміння змісту адміністративної деліктології в ІС, виробити доктринальне визначення цього поняття;

– визначити та надати наукове обґрунтування передумов становлення адміністративної деліктології в ІС як окремого напряму деліктологічних досліджень проблематики запобігання АІП;

– виробити систему адміністративної деліктології в ІС;

– обґрунтувати на основі додаткової наукової аргументації необхідність формування інформаційної деліктології як самостійної юридичної науки, предмет дослідження якої охоплює проблематику запобігання усім видам інформаційних правопорушень, за винятком інформаційних злочинів;

– обґрунтувати з доктринальних та правозастосовчих позицій необхідність адміністративно-правової охорони ІС України від протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, інших учасників публічно-правових відносин, які надають публічні інформаційно-телекомунікаційні послуги, (далі – ПІТП);

– сформулювати науково обґрунтоване визначення поняття адміністративного інформаційного правопорушення, виявити правову природу, зміст цього поняття;

– виокремити деліктологічну складову загального механізму правового забезпечення розвитку ІС України, сформулювати концептуальну модель відповідного напряму державно-владної діяльності;

– визначити та проаналізувати основні напрями державної адміністративно-деліктної політики в ІС;

– виявити особливості складів окремих видів АІП: у сфері доступу до публічної інформації, медіа-сфері, в галузі телекомунікацій та інформатизації;

– дослідити особливості функціонування та обґрунтувати необхідність запровадження інституту державного уповноваженого з питань інформації як механізму державного контролю за дотриманням інформаційних прав особи у публічно-правових відносинах;

– виявити проблемні аспекти юридичної відповідальності СПА за вчинення АІП, сформувати на цій основі науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення правових підстав, процедур та форм реалізації такої відповідальності;

– сформулювати конкретні теоретичні та практичні висновки, які містять пропозиції щодо удосконалення норм чинного в Україні адміністративно-деліктного законодавства, дія яких поширюється на публічно-правові відносини.

Об'єктом дослідження **є** сукупність суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням діяльності щодо запобігання вчиненню АІП, застосуванням засобів адміністративно-правової охорони та захисту соціальних цінностей, які існують в ІС України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми адміністративної деліктології в інформаційній сфері.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система загальних та спеціальних методів наукового пізнання, законів і принципів діалектики, об'єктивні закономірності розвитку ІС України.

Застосування діалектичного методу під час проведення дисертаційного дослідження дало змогу виявити загальні властивості понять, що становлять теоретичну основу цієї роботи: «адміністративне правопорушення», «адміністративна відповідальність», «адміністративна деліктологія», «адміністративно-правовий захист», «адміністративно-правова охорона», «запобігання вчиненню адміністративних правопорушень», «інформація», «ІС», «предмет науки адміністративної деліктології», «система науки адміністративної деліктології», визначити базові закономірності перетікання інформаційно-правових конфліктів в АІП та адміністративну інформаційну деліктність у цілому (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 3.1). За допомогою методу аналізу та синтезу виокремлені загальні та спеціальні передумови для формування адміністративної деліктології в ІС в окремий напрям деліктологічних досліджень, проаналізовані концептуальні підходи щодо місця цієї юридичної науки серед юридичних наук, які досліджують проблематику правового забезпечення розвитку ІС України

(підрозділи 1.3, 1.4). Дослідження проблематики розвитку ІС в Україні, історичних аспектів формування сучасної концепції поняття «АІП», виявлення причин вчинення нових та виникнення стійкої тенденції до зниження кількості традиційних правопорушень цього виду стало можливим завдяки застосуванню історичного методу наукового пізнання (підрозділи 2.1, 4.2.1, 4.2.3, 4.3.1). Застосування формально-логічного та системно-структурного методів наукового пізнання дало змогу визначити особливості складів окремих видів АІП, виробити на цій основі систему правових засобів запобігання цим деліктам, забезпечення адміністративно-правової охорони і захисту соціальних цінностей, що функціонують в ІС (підрозділи 2.2–2.4, 4.1.1, 4.1.3, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.3, 4.3.1, 4.3.2). Порівняльно-правовий метод був застосований для дослідження норм адміністративно-деліктного та інформаційного законодавства зарубіжних країн, практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) в частині адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав і свобод особи, організації державного контролю за додержанням норм інформаційного законодавства, що дозволило виокремити найбільш ефективні засоби запобігання АІП, виробити конкретні рекомендації з удосконалення діяльності окремих суб'єктів державної адміністративно-деліктної політики в ІС, зокрема Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений ВРУ з прав людини), Національної комісії України, що здійснює державне регулювання в галузі зв'язку та інформатизації (далі – НКРЗІ), Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (далі – Нацрада) тощо. Застосований для виявлення показників розвитку адміністративної інформаційної деліктності статистичний метод дозволив з'ясувати тенденцію до кількісних та якісних змін у структурі предмета адміністративної деліктології в ІС, розкрити соціально-юридичні зв'язки причин та умов, які сприяють виникненню інформаційно-правових конфліктів в ІС, із сучасним підходом до правового регулювання публічно-правових інформаційних відносин.

Теоретична основа дослідження. Сформульовані в роботі висновки та пропозиції ґрунтуються на досягненнях науки теорії права і держави,

адміністративно-деліктного та інформаційного права, адміністративної деліктології. Автор у проведеному дослідженні спирався на праці таких вчених-правників: А.В. Авер'янова, О. Б. Агапова, О. Ф. Андрійко, І. В. Арістової, О. А. Баранова, Д. М. Бахраха, І. Л. Бачіло, В. В. Бєлєвцевої, К. І. Бєлякова, В. М. Бевзенка, А. І. Берлача, Ю. П. Битяка, А. М. Благодарного, К. Л. Бугайчука, Ю. П. Бурило, Ю. В. Ващенко, К. Ю. Галинської, В. М. Гаращука, Є. С. Герасименка, І. С. Гриценка, Т. О. Гуржия, А. М. Дерюги, П. В. Діхтієвського, Є. В. Додіна, Р. А. Калюжного, Н. М. Ковальової, Л. В. Коваля, А. О. Кодинця, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Кохановської, О. В. Кузьменко, Р. О. Куйбіди, О. О. Леонідової, В. А. Ліпкана, Д. М. Лук'янця, Ю. Є. Максименко, С. О. Масьондза, П. Є. Матвієнко, К. С. Маштака, Р. С. Мельника, Т. Менделя, Р. В. Миронюка, М. П. Мишляєва, В. Я. Настюка, М. І Нікуліна, В. І. Олефіра, О. П. Орлюк, С. В. Петрова, В. Г. Пилипчука, О. В. Полушкіна, С. М. Правдюка, Д. Б. Савчішкіна, М. І. Смоковича, О. В. Стоїцького, А. В. Стрельнікова, Е. В. Талапіної, О. В. Чуприни та інших.

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять норми Конституції та законів України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, (далі – КМУ), центральних органів виконавчої влади, (далі – ЦОВВ), положення міжнародних конвенцій і угод, ратифікованих Верховною Радою України, (далі – ВРУ).

Емпіричну базу дисертаційної роботи складають матеріали судової практики у справах про АІП щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників публічної інформації, (далі – РПІ), акти правозастосування Уповноваженого ВРУ з прав людини у справах про захист інформаційних прав і свобод особи, рішення ЄСПЛ про застосування положень ст. 8 та 10 Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а також індивідуальні адміністративні акти ЦОВВ, ухвалені за результатами юрисдикційного провадження у справах про порушення норм інформаційного законодавства.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем формування адміністративної деліктології в ІС, в якому з використанням сучасних методів наукового пізнання, врахуванням здобутків юридичної науки сформульовано теоретико-правові засади становлення окремого напряму наукових досліджень проблематики запобігання АІП, розроблено його систему, з'ясовано функціональні і методологічні зв'язки з іншими юридичними науками, предмет вивчення яких охоплює різні аспекти правового забезпечення функціонування ІС.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в таких положеннях, які виносяться на захист:

уперше:

– доведено необхідність забезпечення адміністративно-правової охорони ІС як комплексного, інтегрованого об'єкта, в межах якого здійснюється інформаційна діяльність, спрямована на задоволення публічних інформаційних інтересів та потреб, шляхом виробництва соціально-важливої інформаційної продукції, надання доступу до соціальних цінностей, доступ до яких забезпечує реалізацію учасниками публічно-правових відносин свого адміністративно-правового статусу;

– запропоновано визначення адміністративної деліктології в ІС як системи наукових знань про адміністративну інформаційну деліктність, її природу, стан, динаміку розвитку на конкретній території за окремо взятий проміжок часу, причини та умови, які сприяють її розвитку, особу порушника правових заборон в ІС, а також методику і засоби профілактики цього антисоціального правового явища, які утворюють окремий напрям адміністративної деліктології, а також є основою для адміністративно-юрисдикційної діяльності в галузі протидії АІП;

– розроблено концептуальну модель системи науки адміністративної деліктології в межах ІС. До складу компонентів, які охоплюються загальною частиною адміністративної деліктології в ІС, пропонується включити поняття, предмет, об'єкт, принципи та методи адміністративної деліктології загалом; загальні заходи і засоби виявлення та профілактики адміністративних деліктів;

загальні правила провадження у справах про адміністративні правопорушення та накладення адміністративних стягнень. Особливу частину адміністративної деліктології в ІС, відповідно, утворюють теорії запобігання АІП; поняття, склад, види та засоби запобігання цим деліктам; адміністративна інформаційна деліктність, її причинно-наслідковий комплекс; особа – правопорушник правових заборон, чинних в ІС, та його соціально-правова характеристика; адміністративно-правові засоби, процедури охорони та захисту соціальних цінностей, які існують в ІС; принципи, засоби та напрями державної адміністративно-деліктної політики в ІС, стратегія її реалізації;

– обґрунтовано необхідність перегляду поняття «спеціальний суб'єкт АІП» шляхом перенесення його ознак на громадян та юридичних осіб, на яких законом покладається виконання лише окремих обов'язків в ІС. Натомість традиційні ознаки суб'єктів АІП, визнані правовою доктриною та практикою спеціальними, на думку дисертанта, повинні розглядатися у значенні загальних властивостей учасників публічно-правових інформаційних відносин, протиправні діяння яких підпадають під диспозицію адміністративно-деліктних норм;

– виокремлено та концептуально розроблено деліктологічну складову механізму правового забезпечення розвитку ІС України, в основу якого покладено державну адміністративно-деліктну політику як виражену в передбачених законодавством України правових формах діяльність держави щодо нормативного встановлення ознак складів АІП, формування та реалізації комплексу організаційно-правових засобів профілактики адміністративної інформаційної деліктності, вироблення стратегії усунення причин та умов, які сприяють її розвитку, забезпечення охорони інформаційних прав особи у відносинах із публічною адміністрацією, недопущення поширення загроз для національної інформаційної безпеки;

– доведено, що структуру предмета державної адміністративно-деліктної політики в ІС поряд з адміністративною інформаційною деліктністю становлять також соціальні цінності, на охорону яких спрямована дія засобів адміністративного примусу: суб'єктивні публічні інформаційні права особи,

правові режими інформації, встановлені актами національного законодавства, публічна інформаційна інфраструктура та публічний інформаційний правопорядок;

– вироблено систему адміністративних стягнень, які підлягають застосуванню до СПА за вчинення АІП. До системи таких стягнень запропоновано включити: визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності СПА – учасників публічно-правових інформаційних відносин, скасування повністю або в окремій частині протиправних підзаконних нормативно-правових актів, відшкодування майнової чи моральної (немайнової) шкоди;

– запропоновано критерії розмежування сфери адміністративної відповідальності СПА – РПІ та їх відповідальних осіб, якими насамперед пропонується визнати зміст компетенції вказаних учасників публічно-правових інформаційних відносин та способи її реалізації;

– на основі системного аналізу змісту адміністративно-деліктних норм, дія яких поширюється на юридичних осіб публічного права – РПІ, виокремлено та систематизовано нормативні підстави їхньої відповідальності, до яких, зокрема, віднесено: 1) прийняття рішень про схвалення нормативно-правових актів або технічних регламентів, які встановлюють процедури чи умови, спрямовані на безпідставне обмеження права особи на доступ до публічної інформації; 2) невиконання СПА обов’язку щодо утворення спеціального структурного підрозділу чи запровадження окремої посади відповідальної особи з питань забезпечення доступу до публічної інформації; 3) не оприлюднення або оприлюднення в неповному обсязі чи з порушенням встановлених законом строків проектів нормативно-правових актів або рішень СПА, які підлягають громадській, антикорупційній експертизі чи громадському обговоренню; 4) не схвалення або схвалення з порушенням встановлених актами законодавства України процедур положення «Про обробку та захист персональних даних СПА, іншим розпорядником персональних даних» за умови, що такий розпорядник здійснює обробку персональних даних як виду конфіденційної чи відкритої публічної інформації;

– запропоновано поділ адміністративно-господарських санкцій, які застосовуються за вчинення АІП в медіа-сфері на: заходи, що спрямовані на зобов'язання порушника усунути допущені ним порушення законодавчих норм без обмежень його статутної діяльності; заходи впливу, застосування яких тягне за собою тимчасове обмеження чи зупинення діяльності редакції засобу масової інформації, (далі – ЗМІ); заходи адміністративного примусу, метою застосування яких є тимчасове обмеження обігу медіа-продукції чи надання медіа-послуг, та заходи адміністративного примусу, спрямовані на заборону діяльності учасника медіа-відносин або припинення його діяльності;

удосконалено:

– поняття «ІС», яке з позицій адміністративно-деліктного регулювання пропонується визначити як предметно-територіальний, системно-структурний та юрисдикційний простір вчинення дій щодо збирання, зберігання, обробки, передачі, перетворення та захисту інформації, виробництва інформаційної продукції, надання інформаційних послуг, формування інформаційної інфраструктури, а також забезпечення інформаційних прав, свобод особи, правомірних інтересів учасників інформаційних відносин, публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки України в цілому, межі якого визначаються властивостями самої інформації, її правовими режимами, а також видами інформаційної діяльності;

– поняття «АІП», під яким пропонується розуміти протиправне, соціально шкідливе, винне діяння (дію чи бездіяльність), вчинене СПА, його посадовою особою, іншим деліктоздатним суб'єктом публічно-правових інформаційних відносин, яке порушує інформаційні права особи, суспільний інформаційний правопорядок, встановлений актами законодавства України правовий режим інформації, інформаційних ресурсів та технологій, посягає на об'єкти права власності в ІС чи перешкоджає правомірній інформаційній діяльності, чим створює загрозу для національної інформаційної безпеки, і за яке законом встановлено адміністративну відповідальність;

– систему напрямів державної адміністративно-деліктної політики в ІС, до яких запропоновано віднести: 1) забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, наявних у відповідній сфері правового регулювання; 2) адміністративно-правовий захист соціальних цінностей, пов'язаних із задоволенням інформаційних потреб та інтересів учасників публічно-правових відносин; 3) запобігання вчиненню АІП; 4) проведення адміністративної деліктолізації соціально шкідливих діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин;

– поняття запобігання АІП, під яким пропонується розуміти науково обґрунтовану, комплексну та послідовну діяльність уповноважених СПА та громадських об'єднань, спрямовану на вироблення та реалізацію системи організаційно-правових заходів із виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, формування ефективної системи суб'єктів профілактичної діяльності, а також вироблення методичних рекомендацій з удосконалення механізму здійснення такої діяльності;

– напрями проведення адміністративної деліктолізації протиправних діянь учасників публічно-правових інформаційних відносин, які включають, зокрема: по-перше, необхідність визнання ознак протиправності та соціальної шкідливості основними критеріями для адміністративної деліктолізації конкретної поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин; по-друге, проведення уніфікації базових розрахункових одиниць розмірів штрафів за АІП; по-третє, виключення з категорії АІП деліктів, які є приватно-правовими чи кримінально-правовими за своєю суттю; по-четверте, виключення із системи стягнень, які підлягають застосуванню за АІП, тих, які не є управлінськими за змістом, зокрема: конфіскації майна, виправних робіт, оплатного вилучення речей, що стали безпосереднім предметом чи знаряддям вчинення адміністративного делікту, адміністративного арешту тощо;

– поняття «адміністративно-запобіжних засобів в ІС», які запропоновано визначити як систему передбачених актами законодавства України засобів адміністративного примусу, що застосовуються до учасників публічно-правових

інформаційних відносин з метою недопущення вчинення ними АІП до моменту настання факту протиправної поведінки і проявляються через настання для осіб, до яких застосовані ці засоби, тимчасових обмежень майнового, особистого чи організаційного характеру, не пов'язаних з адміністративним покаранням. На підставі вказаного визначення до системи засобів адміністративного припинення в ІС запропоновано включити: 1) перевірку відомостей, що подаються для внесення до Зводу державної таємниці, щодо відповідності критеріям, встановленим Законом України «Про державну таємницю»; 2) перевірку Уповноваженим ВРУ з прав людини, посадовими особами Секретаріату Уповноваженого ВРУ з прав людини діяльності володільців баз персональних даних у частині додержання законодавства про захист персональних даних, виконання правил обробки інформації про фізичну особу у відповідних базах даних; 3) огляд матеріальних носіїв інформації, що перетинають митний кордон України, щодо відповідності відображеної на них інформації вимогам законодавства України про інформацію, про авторське право і суміжні права, про кінематографію, про захист суспільної моралі тощо; 4) тимчасове відсторонення посадової чи службової особи СПА, іншого суб'єкта надання ПІТП від виконання обов'язків, що передбачають доступ або допуск до державної таємниці; 5) тимчасове зупинення акредитації журналіста суб'єктом, який здійснив таку акредитацію для виконання журналістом його професійних обов'язків;

– визначення поняття «АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації» як протиправного, винного діяння (дій чи бездіяльності), вчиненого суб'єктом відповідних публічно-правових інформаційних відносин, що порушує встановлені актами законодавства України правила надання та отримання телекомунікаційних послуг, порядок використання систем «хмарних» обчислень, ліцензійні умови провадження відповідних видів суспільної діяльності, посягає на права, інтереси чи безпеку суб'єктів правовідносин у галузі телекомунікацій та інформатизації, публічний інформаційний правопорядок та інформаційну безпеку, за яке законом встановлено адміністративну відповідальність;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

– концепції об’єкта АІП як конкретних соціальних цінностей, здатних задовольнити правомірні інтереси та потреби учасників публічно-правових інформаційних відносин, що перебувають під правовою охороною держави і за посягання на які законом передбачена адміністративна відповідальність;

– обґрунтування змістоутворюючого значення завдань адміністративно-деліктного законодавства, а також офіційно визнаних державою цілей адміністративно-деліктного регулювання публічно-правових відносин для виокремлення самостійних напрямів державної адміністративно-деліктної політики в ІС;

– необхідності поглиблення на законодавчому та правозастосовчому рівнях функціональної спеціалізації засобів запобігання АІП, збільшення в їх системі питомої ваги засобів позитивного стимулювання правомірної інформаційної діяльності, зокрема: встановлення гарантій, компенсацій та пільг для виробників програмної продукції, які у своїй діяльності протягом звітного періоду (року) уникають вчинення АІП;

– безпосереднього зв’язку конфліктного провадження з діяльністю суду із забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, які функціонують в ІС, їх правовим захистом (відновленням), а також профілактикою адміністративної інформаційної деліктності через реалізацію заходів судового контролю за діяльністю публічної адміністрації. Іншими словами, діяльність суду як суб’єкта адміністративно-деліктної політики в ІС проникає в механізм реалізації останньої;

– необхідності запровадження інституту державного уповноваженого з питань інформації як механізму державного контролю за додержанням інформаційних прав особи у публічно-правових відносинах. Запропоновано наділити державного уповноваженого з питань інформації спеціальними контрольно-наглядовими повноваженнями, зокрема: призначати перевірки діяльності РПІ та баз персональних даних як із власної ініціативи, так і за скаргами громадян і юридичних осіб; надавати РПІ обов’язкові приписи про усунення виявлених порушень законодавства про доступ до публічної інформації;

складати протоколи про порушення законодавства про доступ до публічної інформації, а також спрямовувати необхідні матеріали до суду для розгляду відповідних справ та призначення адміністративного покарання; здійснювати державний моніторинг стану додержання законодавства про доступ до публічної інформації, здійснювати заходи з підвищення інформаційної грамотності запитувачів та відповідальних посадових осіб РПІ;

– запропоновано окремі зміни до законодавства України, зокрема: нову редакцію ст. 148-1, 212-2, 212-3, ч. 3 ст. 212-6, 241-1 КУпАП; ч. 3 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV (далі – КАСУ); ч. 12 і 13 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII; ст. 19, 19-1, ч. 3 ст. 75 ЗУ «Про телекомунікації» від 18.11.2003 № 1280-IV; ст. 17, 23 та 24 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2949-IV, Проект Концепції державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані та застосовуються у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень АІП, проблематики юридичної відповідальності за їх вчинення, а також проблематики правового забезпечення розвитку ІС України засобами державної адміністративно-деліктної політики. Теоретичні висновки дисертаційного дослідження використовувалися у науковій діяльності Інституту інформатики і права НАПРН України, а саме в рамках таких планових дослідницьких тем: «Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері в умовах формування інформаційного суспільства» (№ державної реєстрації 0112U002074) та «Теоретико-правові основи формування і розвитку інформаційного суспільства» (№ державної реєстрації 0113U003154), (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 09.11.2017 р.);

– *правотворчості* – для удосконалення чинних і розробки нових актів адміністративного та інформаційного законодавства, дія норм якого спрямована

на забезпечення публічного інформаційного правопорядку, адміністративно-правову охорону інформаційних прав, свобод особи;

– *правозастосуванні* – для удосконалення механізму адміністративно-правового захисту та охорони суб'єктивних публічних прав і свобод особи, запобігання вчинення АІП на території України, розгляду окремих категорій публічних інформаційних спорів. Сформульовані в дисертаційній роботі теоретичні висновки та практичні рекомендації були використані Конституційним Судом України при підготовці проекту Ухвали у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу першого частини десятої статті 72 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. № 3759-XII зі змінами (далі – Закон) щодо конституційної допустимості делегування Верховною Радою України повноваження визначати виключно законами України міру відповідальності за правопорушення, зокрема, встановлювати розміри адміністративно-господарських штрафів за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення, (Довідка про використання результатів дисертаційного дослідження від 22.12.2015 р. № 347-18/2990), а також Вищим адміністративним судом України (Акт про впровадження результатів дисертаційної роботи від 09.11.2017 р.

– *навчальному процесі* – для підготовки лекцій, навчальних посібників та підручників з дисциплін: «Адміністративне право», «Адміністративне процесуальне право», «Інформаційне право» та спецкурсів: «Адміністративно-деліктне право», «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки», «Інформаційна деліктологія», «Правовий режим інформації з обмеженим доступом», «Захист прав особи в інформаційному суспільстві», (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у науково-освітню діяльність юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 17.11.2017 р., Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчально-науковий процес ПВНЗ «Університет сучасних знань» реєстр. № 64 від 13.11.2017 р.).

Окремі положення дисертації можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень проблем адміністративно-деліктного забезпечення розвитку ІС України, удосконалення чинного в нашій державі адміністративно-деліктного законодавства, запровадження в навчальний процес нових спецкурсів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати дослідження, викладені в ньому теоретичні висновки та практичні рекомендації були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції: «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин» (м. Донецьк, 21–22 вересня 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених» (м. Київ, 26 квітня 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Хмельницький, 8–9 листопада 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 14–15 листопада 2013 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (м. Київ, 31 жовтня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід» (м. Київ, 21–22 листопада 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 14–15 листопада 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов» (г. Кишинёв, 7–8 ноября 2014 г.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених» (м. Київ, 23 травня 2015 р.), ІІ Міжнародній науково-практичній конференції пам’яті доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Леоніда Васильовича Коваля «Адміністративне право та процес України: пріоритетні напрями розвитку в умовах демократизації» (м. Запоріжжя, 6–7 березня 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних

реформ у процесі євроінтеграції» (м. Дніпропетровськ, 27–28 листопада 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 20 травня 2016 р.), «O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ucrainei: aspectul juridic», conferinta international stiintifico-practica (2016; Chisinau), O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ukrainei: aspectul juridic: Materialele coferintei international stiintifico-practice, 25–26 martie 2016 / com.org.: V. Bujor. – Chisinau: S. n., 2016 (Tipogr. «Cetatea de Sus»), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 19 травня 2017 р.), ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (м. Київ, 3 листопада 2016 р.), І Міжнародній науково-практичній конференції «Історія вітчизняного та європейського адміністративного процесу» (м. Київ, 6 жовтня 2016 р.; м. Львів, 11 листопада 2016 р.).

Публікації. Основні положення проведеного дослідження викладено в одноособовій монографії, двадцяти одній одноособовій науковій статті, що опубліковані у наукових фахових виданнях, шість із яких – у наукових фахових виданнях інших держав, а також у шістнадцяти тезах доповідей на національних і міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, науково-теоретичних семінарах.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація складається з анотації; вступу; чотирьох розділів, які включають п’ятнадцять підрозділів, сім пунктів; висновків; списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 561 сторінок, з яких основного тексту – 400 сторінок, додатків – 46 сторінок. Список використаних джерел нараховує 608 найменувань.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАУКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

1.1 Обґрунтування юридичної потреби адміністративно-правового забезпечення охорони інформаційної сфери України з позицій науки адміністративної деліктології

«Попри те, що поодинокі адміністративні правопорушення не мають ознак суспільної небезпеки, у своїй сукупності вони здатні заподіяти більш значну шкоду порівняно зі злочинами, іншими інформаційними правопорушеннями, породити правові передумови для розвитку інформаційної злочинності» [1; 2, с. 118; 3, с. 81]. «Тим самим наявні у сфері діяльності СПА інформаційно-правові конфлікти набувають ознак загрози для національної інформаційної безпеки, зумовлюють виникнення інформаційного середовища, сприятливого для протиправного використання інформації, інформаційних ресурсів та технологій, порушення інформаційних прав особи [4, с. 3, 4; 5, с. 39; 6].

У зв’язку із цим правильна юридична кваліфікація конфліктів, що існують в ІС, та формування адміністративно-правового механізму запобігання їм стає можливим за умови вирішення питання про те, що саме підлягає адміністративно-правовій охороні – ІС в цілому, її структурні елементи чи права учасників суспільних відносин, що функціонують у її межах.

В основі наукового розуміння сутності поняття «ІС» лежить загально філософська категорія «сфера» (від грец. sphaira – шар), що розглядається вченими-філософами як «область дій, межа поширення чого-небудь (наприклад, сфера впливу); суспільне оточення, середовище, умови» …» [1; 7, с. 1599].

Розвиваючи загально-методологічні підходи щодо розуміння змісту поняття «ІС», О. А. Баранов визначає його як «сукупність інформації та інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють оборот інформації, тобто її створення, поширення (передавання), зберігання, використання та знищення, та забезпечують цей оборот, суспільні відносини, які

при цьому виникають, систему її правового забезпечення, а також інституційну систему державного управління та регулювання цією сферою» [8, с. 14].

За своїми сутнісними аспектами наведений погляд відображає, передусім, предметно-функціональні складові ІС, тобто сукупність елементів, що становлять внутрішню структуру цього поняття, а також закономірні зв'язки, які виникають між елементами ІС, юридичні наслідки їх прояву.

Паралельно з наведеним поглядом, в юридичній літературі відстоюється інша позиція, відповідно до якої поняття «ІС» розкривається через комплексний, інтегрований об'єкт інформаційного права – національний інформаційний простір, який часто ототожнюється з територією, на яку поширюється суверенітет держави [9, с. 59]. Як фундамент побудови ІС в юридичній літературі поняття «цілісний інформаційний простір» визначається як «сукупність інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, що дозволяють, ґрунтуючись на єдиних принципах, забезпечувати інформаційну взаємодію суб'єктів, а також максимально повно задовольняти їхні інформаційні потреби зі збереженням балансу інтересів людини, суспільства і держави» [10, с. 8].

«… Дотримуючись такого концептуального підходу, І. Л. Бачило визначає ІС як «середовище обігу інформації (виробництво, розповсюдження, споживання), за якого суб'єкт реалізує свої потреби, можливості щодо інформації» [11, с. 144].

На думку О. В. Логінова, «ІС України – це єдиний інформаційний простір, який формується державними органами, громадськими, політичними та соціальними організаціями, а також громадянами й функціонує з урахуванням правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних, гуманітарних та моральних засад з урахуванням вимог та завдань національної інформаційної безпеки України» [12, с. 9].

Узагальнення наведених наукових поглядів дозволяє нам у цілому поділити думку І. Л. Бачило про те, що розуміння ІС тісно пов'язане з природою поняття «інформація», основним змістом якого є відображення обставин реальної дійсності, зокрема людської діяльності [13].

Отже, ІС становлять усі процеси «життєвого циклу» інформації (створення, збирання, зберігання, використання, оброблення, поширення, захист тощо), а також те, що їх забезпечує або впливає на їх перебіг [11, с. 8].

За своєю природою термін «інформація» походить від латинського „informatio" – пояснення, викладення, обізнаність [14].

Методологічною основою дослідження поняття «інформація» є праці вчених-філософів кінця 70-х – початку 80-х років XX століття, якими було вироблено дві основні теорії, що пояснюють феномен цього поняття.

По-перше, атрибутивна теорія, яка розглядає інформацію як універсальну, невід'ємну властивість матерії, її головний атрибут. Такого погляду дотримуються: Б. В. Ахлебінський, Л. Б. Баженов, Б. В. Бірюков, О. П. Єршов, Л. А. Петрушенко, Е. П. Семенюк та ряд інших учених-філософів [15; 16].

По-друге, функціональна теорія інформації, прихильниками якої, зокрема, виступають: Н. Т. Абрамова, В. Г. Афанасьєв, Г. Г. Вдовиченко, Д.І. Дубровський, В. І. Жуков, О. М. Коршунов, В. С. Тюхтін, Б. С. Українцев та деякі інші дослідники, які пов'язують інформацію лише з функціонуванням саморегулюючих систем, оскільки складно провести чітку методологічну межу відокремлення інформаційних та інших процесів, що розвиваються в суспільстві [17; 18; 19; 20, с. 72]. Будучи ідеальним нематеріальним благом [21, с. 18], що має різні форми матеріального та нематеріального відображення, інформація володіє значним потенціалом впливу на свідомість людини. Проявляючись у конкретних формах споживання, сприйняття, інформація використовується різними структурами суспільства як інструмент формування суспільної свідомості, виховання, організації, з одного боку, а з іншого – як засіб морального знищення особистості 22, с. 274, 275]. Спираючись на такий функціональний зв'язок між інформацією та свідомістю, поведінкою особистості, І. Л. Бачило доходить висновку про наявність в інформації як позитивного, так негативного «заряду» залежно від мети її використання [23, с. 17].

Визначення категорії «інформація» через мету її обігу, ступінь та форму впливу на свідомість особи зумовлює визначальне значення для сутності

інформації таких її ознак, як корисність, важливість, необхідність, які за своєю природою мають прагматичний характер і перетворюють її на один із інструментів суспільної діяльності, засіб задоволення правомірних інтересів та потреб, що існують в ІС. Згідно з ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII у редакції ЗУ від 13.01.2011 (далі – Закон «Про інформацію») «інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [24].

Закріплена у ст. 13 модельного Інформаційного кодексу, прийнятого на тридцятому пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї країн СНД, від 03.04.2008 № 30-6 (далі – Модельний Інформаційний кодекс країн СНД) норма визначає поняття інформація як «відомості, зафіксовані в будь-яких формах та в будь-якому вигляді, на будь-яких носіях, про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси, що мали, мають, або матимуть місце у суспільстві, державі, навколишньому природному середовищі» [25].

Цікавим, але не безспірним із наукових і правозастосовчих позицій видається підхід до визначення поняття «інформація», закріплений у ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про телекомунікації» від 18.11.2003 № 1820-IV, положення якого поряд із поняттям «інформація» формулюють також визначення поняття «дані». Відповідно до ч. 1 ст. 1 вказаного Закону, «інформація – відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб», а «дані – інформація у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки» [26]. Об’єднання нормативних визначень інформації в єдине поняття дозволяє нам розглядати його в межах цього дослідження як зафіксовані на будь-яких матеріальних носіях оборотоздатні відомості та/або дані про осіб, предмети, факти, явища і процеси, що мають чи за визначених обставин можуть набувати юридичне значення, для яких законом встановлений відповідний правовий режим, забезпечений заходами державного примусу. Зазначена дефініція інформації, на наш погляд, має знайти своє легальне відображення в нормах інформаційного законодавства шляхом внесення змін до п. 1 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про інформацію».

Буквальне тлумачення змісту положень ст. 1 ЗУ «Про інформацію» [24], ст. 1 ЗУ «Про телекомунікації» [26], ст. 13 Модельного Інформаційного кодексу країн СНД [25] вказує на легальне визнання переважно семантичних та технічних аспектів поняття інформації.

Якщо говорити про критерії правового регулювання інформаційних відносин, то в законодавстві України головний акцент зроблений не на зміст інформації, мету її обробки, наслідки впливу на поведінку володільців, розпорядників чи споживачів інформації, а на її форму, способи обробки, збереження інформації, внутрішні зв'язки між її складовими компонентами. Така лінія законодавчого розуміння досліджуваного поняття фактично веде до ігнорування в загальних нормах інформаційного законодавства її прагматичних властивостей: цінності для суб'єктів інформаційних правовідносин, ступеня впливу на процеси прийняття управлінських рішень, задоволення потреб членів інформаційного суспільства.

Разом із тим, на противагу законодавчому підходу до визначення досліджуваного поняття, в правовій, демократичній та соціальній державі, якою нормами ст. 1 Конституції [27] визнана Україна, інформація виступає ключовим інструментом діяльності СПА, змістоутворюючою основою для надання адміністративних послуг учасникам різного роду суспільних відносин, продуктом економічної діяльності. З огляду на таке призначення інформації у сучасному інформаційному суспільстві, саме прагматичні аспекти цього поняття набувають ключового значення для правореалізаційної та правоохоронної діяльності СПА.

Визнання головними саме таких аспектів змісту поняття «інформація» й зумовлює зміщення ключового акценту в розумінні її природи із семантичного аспекту на реальну здатність задовольнити законні інтереси та потреби учасників інформаційних відносин, бути провідним об'єктом, на який спрямовуються дії у процесі інформаційної діяльності» [1].

«У такому аспекті інформація, пов'язана з її обігом, суспільна діяльність та національний інформаційний простір (середовище) виступають матеріально-функціональною основою ІС, в межах якої відбувається задоволення правомірних

інтересів і потреб учасників інформаційних відносин, реалізація їхніх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Зазначений функціональний зв'язок між інформацією, інформаційною діяльністю та ІС виступає методологічним знаменником для наукового розуміння сутності останнього з названих понять» [28, с.]. Адже більшість наявних у науковій літературі поглядів збігаються в тому, що подібно до того, як змістоутворюючим елементом ІС виступає інформація, динамічною (предметно-функціональною) основою цього поняття є інформаційна діяльність та середовище її здійснення (територіальний та віртуальний простір) [13; 29; 30, с. 5].

Незважаючи на відсутність у нормах чинного законодавства України легального визначення «інформаційної діяльності», у доктрині інформаційного права зазначена прогалина була заповнена різними визначеннями відповідного поняття. На думку К. І. Білякова, «інформаційна діяльність – це дії суб'єктів у галузі обігу інформаційних ресурсів та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІС), які здійснюються в межах суспільних, корпоративних чи особистих інтересів або проти них» [31].

У свою чергу С. О. Дорогих поняття «інформаційна діяльність» розглядає як «діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб та держави, що реалізується через інформаційні процеси, які охоплюють виробництво, поширення, пошук, одержання, споживання, зберігання інформації та утворюють інформаційні продукти і впорядковані інформаційні ресурси, а також через формування інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, засобів зв'язку та засобів інформаційної безпеки» [32].

«Наведені визначення інформаційної діяльності показують, що в теорії інформаційного права це поняття безпосередньо пов'язується, по-перше, з процесом пошуку, збирання, зберігання, обробки, поширення, захисту інформації, виробництва інформаційної продукції, надання інформаційних послуг, формування інформаційної інфраструктури, а по-друге, з реалізацією суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, задоволенням інформаційних потреб та правомірних інтересів учасників інформаційних відносин.

Орієнтація інформаційної діяльності на задоволення правомірних інтересів і потреб учасників інформаційних відносин зумовлює соціальну сутність ІС, в межах якої здійснюється ця діяльність.

«На цій основі ІС з позицій правового регулювання постає як предметно-територіальний, системно-структурний та юрисдикційний простір вчинення дій щодо збирання, зберігання, обробки, передачі, перетворення та захисту інформації, виробництва інформаційної продукції, надання інформаційних послуг, формування інформаційної інфраструктури, а також забезпечення прав, законних інтересів учасників інформаційних відносин, інформаційної безпеки держави, межі якого визначаються властивостями самої інформації, її правовими режимами, а також видами інформаційної діяльності.

Наведене визначення концентрує в собі основні ознаки поняття «ІС», в яких розкривається його сутність та соціально-юридичне призначення як комплексного міжгалузевого об’єкта права:

1. ІС охоплює собою предметно-територіальний та юрисдикційний простір здійснення інформаційної діяльності, виконання СПА функцій регулювання, нагляду та контролю за її здійсненням, а також інформаційного забезпечення управлінської діяльності в різних сферах суспільного життя.

2. Охоплюючи як реальний, так і віртуальний простір обігу інформації, ІС водночас не має чітко визначених меж свого існування, що не виключає проникнення окремих її елементів в інші сфери суспільної діяльності, де використовується інформація, інформаційні технології чи ресурси.

3. ІС формується і розвивається на підставі внутрішніх (властивих лише для неї) закономірностей, зумовлених характером конкретної інформації, видами інформаційної діяльності, а також їх правовими режимами, що забезпечує її динамічну природу.

4. Поглинаючи різні види інформаційної діяльності, ІС виступає комплексним інтегрованим об’єктом права, що охоплює своїм змістом різні галузі суспільної діяльності, пов’язані з інформацією: видавничу, медіа, бібліотечну, архівну діяльність; діяльність у сфері зв’язку та інформатизації; забезпечення

інформаційної безпеки; діяльність у галузі індустрії програмної продукції, формування електронних ресурсів та надання електронних адміністративних послуг, розробки і використання технологій «хмарних» обчислень, блокчейн в різних напрямах публічного адміністрування.

5. Маючи в своїй основі інформаційну діяльність, ІС являє собою середовище виникнення та задоволення правомірних потреб, інтересів учасників інформаційних відносин шляхом виробництва продукції, надання інформаційних послуг, формування національної інформаційної інфраструктури.

6. Як середовище виникнення, зміни чи припинення інформаційних відносин, ІС виступає предметно-територіальним простором набуття і реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників цих відносин, прийняття та виконання правових норм інформаційного законодавства.

7. ІС має власну внутрішню структуру, що включає в себе інформацію, яка перебуває в обігу на території України, інформаційні ресурси, інформаційно-комунікаційні технології незалежно від форми власності, а також суспільні інформаційні відносини та інструменти публічного адміністрування у цій сфері правового регулювання» [1].

Сформульовані ознаки поняття «ІС» у своїй сукупності несуть важливе методологічне навантаження, становлячи основу для адміністративно-правового забезпечення охорони ІС як комплексного, інтегрованого об'єкта права, що поєднує в собі поряд з інформацією також інформаційні ресурси, національну інформаційну інфраструктуру та суспільні відносини, які складаються у процесі створення, використання, обробки та оновлення.

Натепер в юридичній літературі так само, як і в нормах законодавства України, відсутня одностайна позиція щодо розуміння змісту поняття «адміністративно-правове забезпечення». Оскільки на цьому етапі дисертаційного дослідження є обґрунтування потреби адміністративно-правового забезпечення охорони ІС України, наведемо лише основні погляди на сутність поняття «адміністративно-правове забезпечення», які, на наш погляд, найбільш повно відповідають меті цієї роботи.

Так, Є. Є. Колесников визначає адміністративно-правове забезпечення як упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалізацію та розвиток, що здійснюється державою за допомогою спеціального механізму [33, с. 434]. У свою чергу М. В. Цвік розглядає поняття «адміністративно-правове забезпечення» у значенні цілеспрямованої дії на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових засобів [34, с. 327].

Досліджуючи вироблені правовою доктриною України погляди на зміст поняття «адміністративно-правове забезпечення», О. М. Гумін та Є. В. Пряхін доходять висновку про можливість виділення в межах цього поняття вузького та широкого аспектів його розуміння.

У широкому розумінні вказані вчені-правники розглядають адміністративно-правове забезпечення як упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорону, реалізацію і розвиток. Щодо вузького розуміння вчені-правознавці вказують на можливість зміни визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення» виходячи зі змісту суспільних відносин, про які йдеться у конкретному випадку [35, с. 48].

Узагальнення широкого та вузького аспектів розуміння змісту поняття «адміністративно-правове забезпечення» вказує на те, що його основу становить система послідовних, часто різновекторних дій уповноважених СПА, міжнародних організацій та громадських об’єднань, спрямованих на упорядкування чи регулювання публічно-правових відносин, охорону соціальних цінностей, що виникають у результаті їх реалізації, інструменти здійснення яких визначаються характером конкретних суспільних відносин.

Дотримуючись близької позиції, К. Ю. Галинська у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому проблемам адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку, також робить акцент у визначенні поняття, що розглядається, саме на активні дії із застосування адміністративно-правових засобів, спрямованих на захист інформаційної безпеки, охорону інформаційних прав і свобод особи, забезпечення інформаційного правопорядку [36, с. 51].

Досліджуючи в межах докторської дисертації теоретико-методологічні основи правового забезпечення розвитку ІС України, О. А. Баранов визначає систему такого забезпечення як «комплексне явище, яке має на меті забезпечити ефективне правове регулювання суспільних відносин, що пов'язані з оборотом інформації та забезпеченням цього обороту» [37, с. 28].

Оскільки ІС в сучасному суспільстві постає у значенні комплексного, інтегрованого об'єкта права [38, с. 129], елементи якого проникають у різні сфери суспільного життя, правове забезпечення її адміністративно-правової охорони здійснюється нормами та засобами різних галузей права, передусім інформаційного й адміністративного.

«У вирішенні проблеми щодо можливості віднесення ІС України до об'єктів адміністративно-правової охорони відправним є доктринальне положення про збіг категорій «об'єкт адміністративно-правової охорони» та «об'єкт адміністративного правопорушення» [39, с. 30; 40; 41, с. 154].

Постановка в єдиний нормативний ряд різних за функціональним призначенням та змістовим навантаженням понять зумовлена тим, що у своїй сукупності вони відображають різні аспекти однакових соціальних цінностей, які здатні як задовольняти законні інтереси та правомірні потреби учасників різного роду суспільних відносин, так і спонукати їх до протиправної поведінки, спрямованої на порушення встановлених законом адміністративно-правових заборон, заподіяння шкоди учасникам публічно-правових відносин.

У науці адміністративного права поняття «об'єкт адміністративно-правової охорони» та «об'єкт адміністративного правопорушення» переважно розглядаються як суспільні відносини, обов'язковим учасником яких є СПА, що виникають у різних сферах виконавчо-розпорядчої діяльності держави [39, с. 34; 42, с. 151; 43, с. 43]. Розвиваючи наведений концептуальний підхід щодо об'єктів адміністративно-правової охорони в ІС, вчені-правники, як правило, до них відносять охоронювані нормами адміністративного законодавства суспільні відносини у галузі зв'язку та інформатизації [44, с. 78], суспільні відносини у сфері правового забезпечення інформаційної безпеки [45, с. 8; 46, с. 7], суспільні

відносини, що виникають у сфері забезпечення права на доступ до інформації [47, с. 151], суспільні відносини, що існують у галузі зв’язку, а також нормальна та безперебійна телекомунікаційна робота [48, с. 84].

В юридичній літературі поряд з інформаційними відносинами до предметних складових (структури) ІС також включаються інші елементи, безпосередньо пов’язані з інформаційною діяльністю, або такі, що виступають її продуктом, матеріально-технічною чи організаційною основою її здійснення.

Так, М. Кашапов до структури ІС включив: 1) суб'єктів інформаційної взаємодії чи впливу; 2) власне інформацію, призначену для застосування суб'єктами ІС; 3) інформаційну інфраструктуру, що забезпечує можливість здійснення обміну інформацією між суб'єктами; 4) суспільні відносини, які складаються у зв'язку з формуванням, передачею, поширенням і зберіганням інформації [49]. На думку Н. М. Ковальової, структуру ІС утворюють: інформація, інформаційна інфраструктура, суб’єкти, що здійснюють збирання, формування, поширення та використання інформації, а також система регулятивних засобів з упорядкування виникаючих у зв’язку із цим суспільних відносин [50].

У свою чергу О. О. Тихомиров та О. К. Тугарова вважають, що сучасна ІС утворюється інтеграцією багатьох компонентів, кожен з яких часто сам розглядається як певна сфера. До основних із них належать: − інформаційний простір; − інформаційні ресурси; − інформаційна продукція та послуги; − інформаційна інфраструктура; − інформаційні технології; − інформаційна безпека; − інформаційні відносини [10, с. 8].

Згідно з іншим поглядом, підтриманим І. Л. Бачіло, В. О. Лопатіним, Б. М. Топорніним, М. О. Фатьяновим, елементами структури ІС є:

1. Інформаційні ресурси – масиви документів, бази та банки даних, різноманітні архіви, бібліотеки, музейні фонди, які містять відомості, знання, зафіксовані на доступних носіях інформації.

2. Інформаційна інфраструктура, що являє собою сукупність інформаційних систем, які поєднують у собі інформаційно-телекомунікаційні структури, ІКТ, систему засобів масової інформації [11, с. 65, 66].

Узагальнення системи елементів, віднесених ученими-правниками до структури ІС, свідчить про їх безпосередній зв'язок з інформаційною діяльністю, її забезпеченням, організацією або цільовою спрямованістю. Це забезпечує набуття структурними елементами ІС динамічних властивостей, надає їм значення соціальних цінностей, на досягнення яких спрямована чи з використанням котрих здійснюється така діяльність.

Соціальна цінність елементів ІС, на наш погляд, зумовлюється декількома факторами:

1) рівнем та широтою використання конкретних елементів ІС у здійсненні інформаційної діяльності;

2) фактичними та юридичними зв'язками з правовим статусом учасників інформаційних відносин, тобто комплексом прав та обов'язків, встановлених законодавством України щодо володіння, користування чи розпорядження конкретними елементами, або їх складовими ІС;

3) здатністю задовольняти правомірні інтереси та потреби членів інформаційного суспільства під час реалізації ними суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;

4) характером впливу на поведінку учасників інформаційних відносин шляхом створення передумов для виникнення, зміни чи припинення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків щодо інформації, інформаційних ресурсів, ІКТ.

Формуючи та забезпечуючи реалізацію правових норм, держава значною мірою впливає на характер та зміст суспільних відносин, визначає побудову ієрархії охоронюваних правом суспільних цінностей у тому числі шляхом нормативного закріплення системи об'єктів адміністративно-правового захисту [52, с. 17].

Визначаючи систему соціальних цінностей, які охоплюються поняттям «об'єкти адміністративно-правової охорони», законодавство України, окрім іншого, відносить до них права і свободи громадян, власність, конституційний лад України, права і законні інтереси підприємств, установ і організацій, встановлений правопорядок (ст. 1 КУПАП) [53].

Зазначені групи соціальних цінностей були покладені положеннями ст. 9 КУпАП [53] в основу формування змісту поняття «адміністративне правопорушення». Тим самим законодавець пов'язав дві групи властивостей соціальних цінностей – об'єктів адміністративно-правової охорони та протиправного посягання. Наведена законодавча лінія визначення об'єкта правової охорони одержала свій розвиток у нормах, закріплених у ч. 1 та 4 ст. 7 ЗУ «Про інформацію» [24], інших актах інформаційного законодавства України, в яких право на інформацію, інформаційна безпека та інформаційний правопорядок визнаються об'єктами правової охорони.

Водночас аналогічно інформаційним відносинам закон безпосередньо не відносить ІС до об'єктів адміністративно-правової охорони. Таку лінію розвитку адміністративно-деліктного законодавства України в частині визначення об'єктів адміністративно-правової охорони можна пояснити декількома факторами, наявними у правовому просторі нашої Держави: по-перше, визначаючи в ст. 1 КУпАП [53] коло об'єктів адміністративно-правової охорони, законодавець відносить до них найбільш важливі соціальні цінності, здатні задовольнити суспільні потреби та правомірні інтереси широкої групи учасників публічно-правових відносин, у зв'язку з чим такі цінності набувають загальносоціального характеру і фактично проникають у різні сфери людської діяльності; по-друге, ІС є комплексним, міжгалузевим об'єктом права, який охоплює своїм змістом різні соціальні цінності, пов'язані з інформацією, у зв'язку з чим не має чітких (нормативно визначених) меж свого існування і може набувати як основного, так і допоміжного значення щодо різних сфер людської діяльності.

Попри відбиття зазначених факторів на вирішенні питання про визнання ІС об'єктом адміністративно-правової охорони, законодавець, здійснюючи правове регулювання окремих видів інформаційної діяльності, водночас спрямував дію окремої групи правових норм на забезпечення правової охорони прав, законних інтересів учасників інформаційних відносин, об'єкти інформаційної інфраструктури, інформаційний правопорядок та інформаційну безпеку держави.

Такий висновок безпосередньо випливає із системного тлумачення окремих норм інформаційного законодавства України: ст. 27 ЗУ «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96 [54], ч. 3 ст. 41, 43 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664–III [55], ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 № 3759-XII [56], якими встановлюються конкретні види об’єктів адміністративно-правової охорони в ІС.

«Спираючись на загальні закони діалектики – переходу кількісних змін у якісні, одиничного в загальне – можна констатувати, що законодавче визнання за інформаційними правами, обов’язками та законними інтересами, інформаційною інфраструктурою, інформаційною безпекою і правопорядком значення об’єктів адміністративно-правової охорони означає можливість віднесення ІС до таких об’єктів, однак на більш високому (родовому) рівні» [28].

Таку думку можна пояснити тим, що вказані вище об’єкти адміністративно-правової охорони функціонують і забезпечуються лише у тісному зв’язку між собою та не можуть існувати поза ІС.

Таким чином, ІС у значенні об’єкта адміністративно-правової охорони можна розглядати як сукупність пов’язаних з інформаційною діяльністю соціальних цінностей (інформаційних прав та обов’язків учасників інформаційних відносин, інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури, інформаційної безпеки та інформаційного правопорядку), які виникають, формуються та забезпечуються в межах єдиного (реального та віртуального) інформаційного простору і спрямовані на задоволення правомірних інформаційних потреб та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства чи держави, соціальна цінність яких визнана законодавством України» [1].

1.2 Концептуальні підходи до визначення поняття та предмета адміністративної деліктології в інформаційній сфері

Розвиток України як незалежної, демократичної та правової держави [27] супроводжується проведенням багатовекторної адміністративно-правової реформи, метою якої, окрім іншого, є формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння народові, національним інтересам [57; 58, с. 64].

Проте, як показують численні наукові дослідження з питань адміністративно-правової реформи в Україні [45, с. 3; 59, с. 95; 60, с. 147; 61, с. 156; 62], нинішня трансформація форм та засобів взаємодії СПА між собою, з громадянами та юридичними особами, побудова сучасної моделі електронного урядування супроводжується стійкою тенденцією до зростання кількості АІП, що негативно відбивається на процесах інформатизації діяльності держави, знижує ефективність виконання державою покладених на неї функцій і завдань.

Такий стан публічного інформаційного правопорядку в Україні вимагає ґрунтовного наукового дослідження причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, їх належної правової кваліфікації, комплексного аналізу структури та динаміки розвитку адміністративної деліктності в ІС, а також вироблення науково обґрунтованих засобів протидії цьому антисоціальному явищу.

«Юридичною наукою, яка за своїми предметно-функціональними властивостями прийняла на себе виконання відповідних завдань в різних сферах діяльності СПА, зокрема в ІС, стала адміністративна деліктологія. Такий висновок випливає з аналізу вироблених правовою доктриною поглядів на зміст та функціональне призначення адміністративної деліктології» [62].

Так, Є. В. Додін визначив адміністративну деліктологію як сукупність знань та уявлень про адміністративну деліктність, її причини та закономірності, про заходи нейтралізації та запобігання [63, с. 10].

У свою чергу М. І. Нікулін визначає поняття «адміністративна деліктологія» як відносно самостійну систему знань, завданням якої є дослідження та вивчення

адміністративної деліктності як соціально-правового явища, її тенденцій, закономірностей (властивих для сучасності, минулого і майбутнього) та причин, що сприяють проявам протиправної поведінки, а також розроблення й оцінка заходів запобігання адміністративним правопорушенням з метою вдосконалення теорії та практики зниження рівня адміністративної деліктності [64, с. 14].

«Аналіз наведених визначень доводить, що у правознавстві поняттям «адміністративна деліктологія» охоплюється система скомпонованих за спільним предметом та методами дослідження знань про адміністративну деліктність, причини та умови, які сприяють виникненню цього антисоціального явища, її структуру, стан та динаміку, соціально-правову природу особи порушника, а також організаційно-правові засоби запобігання адміністративним правопорушенням, державні програми такої діяльності» [58, с. 65].

Порівняно з традиційним підходом до визначення поняття «адміністративна деліктологія» більш глибоко до його інтерпретації, на наш погляд, підійшов Е. Є. Гензюк. Обґрунтовуючи існування адміністративної деліктології як складного соціально-правового явища, вчений-адміністративіст вважає, що це поняття в об'єктивному аспекті відображає процеси, свідомість, поведінку та діяльність людей у сфері суспільних відносин, що регулюються адміністративними правилами, нормами, а в суб'єктивному аспекті характеризує систему знань про стан адміністративно-деліктного законодавства, механізми його виконання, причини, умови, фактори вчинення адміністративних правопорушень, а також ефективність заходів адміністративної відповідальності [65, с. 9].

Узагальнення наведених поглядів вчених-адміністративістів дає підстави визначити адміністративну деліктологію як самостійну юридичну науку про адміністративну деліктність, причини та умови її існування, особу порушника, завданнями якої є формування системи організаційно-правових та соціально-економічних заходів запобігання адміністративним правопорушенням, охорона прав фізичних, юридичних осіб у відносинах із СПА, а також усунення негативних соціально-правових факторів, які породжують юридичні конфлікти в різних сферах публічно-правового регулювання.

Виділення адміністративної деліктології у самостійний вид юридичної діяльності, а згодом і в окрему юридичну науку, навчальну дисципліну та галузь знань у юридичній літературі пов'язується з дисертацією на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук А. П. Шергіна на тему: «Адміністративне стягнення за радянським правом», (1969р.) [66, с. 6; 64, с. 6], в якій самостійне комплексне висвітлення одержали причини та умови, що сприяють розвитку адміністративної деліктності.

Різні аспекти адміністративної деліктології дістали свого розвитку у дисертаційних та монографічних працях українських учених-адміністративістів, зокрема: Л. В. Коваля «Административно-деликтные отношения» (К., 1979 р.) [67], О. І. Остапенка «Адміністративна деліктність у сфері охорони громадського порядку та її профілактика» (К., 1984 р.) [68].

Значний внесок у розвиток адміністративної деліктології зробив професор Є. В. Додін, глибокі наукові пошуки якого щодо визначення місця адміністративної деліктології в системі інших юридичних наук дозволили виділити загальну та спеціальну частини адміністративної деліктології, обґрунтувати їх структуру, зміст [63, с. 6]. Однак найбільш ґрунтовно до проблем формування концептуальних основ адміністративної деліктології підійшов професор В. І. Ремнєв, якого ряд учених-адміністративістів, зокрема І. П. Голосніченко, В. В. Денисенко, А. М. Дерюга, В. К. Колпаков, М. П. Мишляєв, М. І. Нікулін та інші, визнали фундатором вказаної юридичної науки [64, с. 7; 69, с. 6; 70, с. 4].

У 1979 році було опубліковано монографію цього дослідника «Актуальные вопросы административной деликтологии», в якій окреслено вектор розвитку нового на той час наукового напряму в структурі юридичної науки.

У своїх роботах В. І. Ремнєв розглядав адміністративну деліктологію як складову частину більш загальної науки деліктології, комплексний науковий напрям, метою якого є вивчення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень, що не мають ознак злочинів, розроблення заходів з їх профілактики та ліквідації [71, с. 3].

Під керівництвом професора В. І. Ремнєва вперше було розроблено загальну методологічну програму «Розробка наукових основ адміністративної деліктології», а також утворено робочу групу з формування нового напряму юридичної науки – адміністративної деліктології – для виявлення та наукового дослідження причин розвитку адміністративної деліктності в різних сферах державного управління, розробки заходів протидії цьому антисоціальному явищу [64, с. 7].

Із розпадом Радянського союзу, зміною конституційного та економічного ладу інтенсивність досліджень у сфері адміністративної деліктології істотно знизилася. Наявність у той час великої кількості антисоціальних діянь, що вчинялися у сфері діяльності СПА та не були забезпечені адміністративно-правовими заборонами, легалізація нових, раніше невідомих складів адміністративних правопорушень поряд зі збільшенням соціально-економічних причин вчинення адміністративних правопорушень порівняно з громадсько-політичними вимагали від адміністративної деліктології перегляду сформованого понятійного апарату, усталених концепцій і теорій.

Задекларовані у Концепції адміністративно-правової реформи перетворення у регулюванні адміністративно-правових відносин зумовили зміну вектору наукових досліджень, які проводилися в межах адміністративної деліктології.

Серед наукових робіт, підготовлених на цьому етапі розвитку адміністративної деліктології, можна виділити докторську дисертацію О. І. Остапенка «Адміністративна деліктологія» (К., 1996 р.) [72], роботу «Адміністративна деліктологія – курс лекцій» за редакцією Є. В. Додіна (Одеса 1997 р.) [73] та деякі інші наукові праці, предметні складові яких утворили окремі деліктологічні проблеми. Створивши ґрунтовну теоретичну основу для подальших наукових досліджень у сфері адміністративної деліктології, вказані наукові праці поряд із докорінними змінами адміністративно-деліктного законодавства, які відбулися у зв’язку з прийняттям 05.04.2001 ККУ [74] та імплементацією норм Конституції України [27] в національне законодавство,

окреслили вектор майбутнього розвитку адміністративної деліктології в незалежній Україні.

Серед дослідників, чиї монографічні та дисертаційні роботи стали науково-методологічною основою для розвитку адміністративної деліктології, варто назвати А. І. Берлача [75], К. Л. Бугайчука [43], Є. С. Герасименка [76], І. П. Голосніченка [77], І. С. Гриценка [78], П. В. Діхтієвського [52], Т. О. Коломоєць [79], В. К. Колпакова [80], А. Т. Комзюка [81], О. С. Літошенко [82], Д. М. Лук'янця [83], Р. С. Мельника [84], А. О. Селіванова [85] та інших вчених-адміністративістів.

Поряд із працями українських дослідників проблеми адміністративної деліктології досліджуються у роботах зарубіжних вчених-адміністративістів, переважно білоруських, казахських та російських: А. П. Агапова [86], В. Ф. Анісімова [87], Д. М. Бахраха [88], Е. Є. Гензюка [65], В. В. Денисенка [89], В. О. Круглова [90], М. П. Мишляєва [69], М. І. Нікуліна [64], Л. Л. Попова [91], О. С. Рагачової [92], А. П. Шергіна [66] та інших.

Існування наукових досліджень цих та багатьох інших вчених-адміністративістів, поява в правовому полі України нових адміністративно-правових заборон, розрахованих на різні види суспільної діяльності, зумовили диференціацію, внутрішнє поглиблення деліктологічних досліджень проблем запобігання окремим видам адміністративних правопорушень.

Така тенденція зберігає свою актуальність і щодо АІП, які останніми роками все частіше виступають предметом досліджень науки адміністративної деліктології [48, с. 7; 44, с. 71; 45, с. 8; 47, с. 156; 93, с. 23; 94, с. 7; 95, с. 27].

Пов'язано це з тим, що в умовах інтенсивного розвитку інформаційної інфраструктури, розширення видів інформаційної діяльності, включно з тими, які здійснюються СПА, іншими суб'єктами надання публічних інформаційних послуг, у національному правовому просторі часто виникають інформаційно-правові конфлікти, які становлять пряму загрозу для інформаційної безпеки держави, а відповідно, вимагають наукового розроблення, законодавчого забезпечення ефективного механізму запобігання їм.

Серед вчених-адміністративістів, які зробили вагомий внесок у розроблення поняття, видів АІП, причин і умов, що сприяють їх вчиненню, засобів профілактики, слід відзначити І. Л. Бачіло [11], А. М. Благодарного [96], К. Ю. Галинську [3], О. О. Леонідову [48], В. А. Ліпкана [97], Ю. Є. Максименко [62], П. Є. Матвієнко [98], В. Я. Настюка [95], О. В. Полушкіна [94], С. м. Правдюка [99], Д. Б. Савчішкіна [44], О. В. Стоіцького [45], А. Л. Стрельнікова [93], О. В. Чуприну [47] та інших.

Здійснюючи наукову розробку проблематики АІП, ці та інші вчені-правники головним чином зробили акцент у своїх дослідженнях на видах та особливостях вказаних деліктів, їх складах, питаннях адміністративної відповідальності за такі протиправні діяння [46, с. 2; [62]; 48, с. 2; 44, с. 75; 93, с. 2; 47, с. 2].

Результатом проведення самостійних монографічних досліджень проблематики АІП стало формування спеціального понятійного апарату, розрахованого на позначення категорій і проблем, пов’язаних із цим видом деліктів, окремі елементи якого знайшли своє легальне закріплення в нормах адміністративно-деліктного законодавства України.

Основою для викристалізації проблематики АІП, причин та умов, які сприяють їх вчиненню, засобів запобігання, а також механізму адміністративно-правової охорони і захисту соціальних цінностей, що існують в ІС, в окремий деліктологічний напрям наукових досліджень став предмет адміністративної деліктології. Загальновідомим є той факт, що будь-яка наука виникає лише тоді, коли з об’єктивних та суб’єктивних зв’язків між явищами реальної дійсності може бути виокремлений її власний, відносно самостійний предмет дослідження [100].

Предмет адміністративної деліктології, що сформувався в наш час, не був однозначним. У міру становлення і розвитку цієї науки він то звужувався, то розширювався [64, с. 14], що не могло не позначитися на адміністративній деліктології в ІС. Шлях у розумінні специфіки предмета адміністративної деліктології в ІС пролягає через зіставлення предмета цієї науки та її об’єкта.

Зазвичай у науці об’єктом визнається те, що не пізнано, що вимагає проведення наукових досліджень і протистоїть знанням, що вже є, про предмети і явища матеріального світу [100].

У науці філософії об’єкт наукового пізнання визначається як «об’єктивні властивості, зв’язки та відношення, що включені в процес пізнання» [1013, с. 80].

Формулюючи таке визначення, О. В. Руденко робить важливе уточнення: «Мова йде не просто про об’єктивну дійсність чи даність, а про те, що об’єктом пізнання будь-яке явище стає лише в тому разі, коли воно включене в процес пізнання» [101, с. 80]. Враховуючи такі уточнення, адміністративна деліктологія вивчає адміністративну деліктність як об’єкт [70, с. 167].

Будучи складним, специфічним, об’єктивним фактором, адміністративна деліктність являє собою породжене суспільством системно-структурне утворення, відносно самостійне явище, що має адміністративно-протиправний характер, особливі форми соціальної реакції на неї, які полягають в усуненні причин і умов виникнення відповідного соціально-правового явища та розглядаються як елементи більш широкої групи соціальних заходів, процесів людської діяльності, пов’язаних з удосконаленням суспільних відносин у цілому [64, с. 15].

З наведеного визначення випливає, що в розумінні об’єкта деліктологічних досліджень адміністративна деліктність виступає не простою сукупністю адміністративних правопорушень, а цілісним системним явищем, спричиненим триваючими в суспільстві процесами, факторами, що спонукають до порушення приписів адміністративно-правових заборон, чинних у сфері діяльності СПА.

За такої інтерпретації адміністративна деліктність виступає, передусім, як форма соціальної поведінки (діяльності) СПА, їх посадових осіб, інших учасників публічно-правових відносин, якою порушується режим правомірного функціонування різного роду соціальних цінностей, що перебувають під правовою охороною держави.

Цільова та об’єктна спрямованість такої поведінки зумовлює сферу виникнення і розвитку адміністративної деліктності, а сама сфера прояву цього антисоціального явища позначається на адміністративній деліктності шляхом

впливу на неї специфічних закономірностей, інтересів та потреб, властивих для конкретних галузей суспільної діяльності. Цей системно-структурний зв'язок між адміністративною деліктністю і сферою її поширення вказує на те, що, попри цілісність та системність вказаного явища, воно має свій особливий прояв у конкретній сфері правового регулювання: спеціальний причинно-наслідковий комплекс, об'єкти протиправного посягання, форми прояву антисоціальної поведінки, засоби запобігання, спеціальних суб'єктів протиправної поведінки тощо. Виходячи з таких позицій, під адміністративною інформаційною деліктністю слід розуміти зумовлене протиправними потребами чи інтересами системно-структурне, соціальне суспільне явище, яке об'єктивно існує, пов'язане з незаконним використанням інформації, ІКТ, порушенням інформаційних прав особи, посяганням на інформаційну інфраструктуру або публічний інформаційний правопорядок в цілому і яке проявляється на конкретній території за окремо взятий проміжок часу і тягне за собою застосування комплексу організаційно-правових заходів з профілактики АІП, охорони та захисту соціальних цінностей, що існують в ІС. Як і адміністративна деліктність у цілому, це протиправне і антисоціальне явище в ІС утворюється не з простої сукупності АІП, а із суми об'єднаних спільними родовими і видовими ознаками, причинами, умовами, закономірностями вчинення та засобами запобігання адміністративним деліктам. Це зумовлює соціальну сутність адміністративної інформаційної деліктності, її шкідливість для потерпілих осіб, суспільства та держави. Перехід АІП у масове системне явище перетворює його на значну загрозу для нормального функціонування інформаційної інфраструктури в суспільстві [62], становить пряму загрозу для інформаційної безпеки держави [45, с. 4; 60, с. 146, 147].

З іншого боку, виникнення та розвиток адміністративної деліктності в ІС, виділення її з більш загального (родового) явища є показником формування в суспільстві окремої групи факторів (причин і умов) та закономірностей, які спонукають учасників інформаційних відносин до протиправної поведінки, якою порушується встановлений законом публічний інформаційний правопорядок, інформаційні права особи чи нормальне функціонування інформаційної

інфраструктури. З наведеного випливає негативний, антисоціальний характер адміністративної інформаційної деліктності, її зв'язок із протиправними інтересами та потребами, які виникають в окремих посадових осіб СПА, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин.

Таким чином, як об'єкт дослідження адміністративна інформаційна деліктність поєднує в собі такі елементи:

1) сукупність об'єднаних спільним причинно-наслідковим комплексом, суб'єктами та сферою вчинення, а також засобами запобігання АІП, які утворюють антисоціальне, системно-структурне явище – адміністративну деліктність, що становить пряму загрозу для інформаційної безпеки держави, публічного інформаційного правопорядку, прав та законних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин;

2) властивості самої адміністративної інформаційної деліктності, які характеризують соціально-правові, системно-структурні особливості цього масового протиправного явища, розкривають її загальнодержавні, регіональні, родові або видові особливості як протиправного суспільного явища;

3) засоби протидії адміністративній інформаційній деліктності, зокрема засоби адміністративного примусу, державні програми профілактики АІП, забезпечення публічного інформаційного правопорядку;

4) ІС як предметно-територіальний простір формування та розвитку адміністративної інформаційної деліктності, закономірності її існування, які спонукають учасників публічно-правових інформаційних відносин до порушення встановлених законом адміністративно-правових заборон, протиправного використання інформації чи недотримання встановленого порядку управління інформаційною діяльністю.

Виступаючи однією з основоположних категорій науки адміністративної деліктології, «об'єкт» розкривається в його предметних складових, тобто вже досліджених явищах, факторах, і процесах, які спричиняють виникнення чи прояв адміністративної інформаційної деліктності.

У загальнонауковому розумінні категорія «предмет науки» означає коло питань, що нею вивчаються; будь-які матеріальні об’єкти, на дослідження яких спрямована думка [100].

Як зазначав М. М. Алєксєєв, предмет науки – це результат «обробки» реальної дійсності, відомої її стилізації. А отже, скільки існує наукових стилів, стільки існує предметів. Одна і та сама дійсність, наприклад Бетховенська соната, на думку вченого-правознавця, для природно-наукового дослідження є сумою механічних рухів, для естетичного – наповненим змістом та сутністю музичним твором. Склад предмета, відповідно, залежить від того, з якими цілями ми підходимо до дійсності і що ми від неї вимагаємо [103, с. 5].

Серед представників науки адміністративної деліктології відсутній єдиний погляд на її предмет. Основним наріжним каменем наукових дискусій стосовно зазначеної проблематики є визначення структурних елементів предмета вивчення адміністративної деліктології [64, с. 15; 68, с. 9; 70, с. 157; 104, с. 9].

На думку А. М. Дерюги, предмет науки адміністративної деліктології – це сукупність адміністративно-протиправних діянь (їх структура, динаміка), вчинених на певній території держави за певний проміжок часу суб’єктами з певними соціально-правовими, біологічними рисами, а також причини і умови вчинення адміністративних правопорушень, формування спеціальних програм з їх профілактики.

У наведеному визначенні автор виділяє в межах предмета адміністративної деліктології чотири групи складових елементів:

1) адміністративна деліктність як сума вчинених адміністративних правопорушень на конкретній території держави за визначений проміжок часу;

2) індивідуальні соціальні, правові або біологічні особливості деліквента – фізичної чи юридичної особи;

3) причини та умови, що сприяють розвитку адміністративної деліктності;

4) розроблення соціально-правових, коригуючих психофізичних та техніко-технологічних програм профілактики окремих видів адміністративних правопорушень і адміністративної деліктності загалом [102, с. 27, 28].

Близьку до зазначеної позицію відстоює М. П. Мишляєв, який вважає, що адміністративна деліктологія є самостійною наукою, яка має власний предмет, зміст котрого включає чіткий нормативно-обумовлений елемент, тобто систему правових норм про адміністративну відповідальність за адміністративні правопорушення, феноменологію адміністративної деліктності, її характеристику (стан, структуру, динаміку, причини виникнення), закономірності та тенденції її розвитку, особу деліквента (соціальний аспект), профілактику, розроблення та застосування заходів із запобігання адміністративних правопорушень [69, с. 8].

Е. Є. Гензюк розглядає предмет адміністративної деліктології як найважливіший фактор становлення адміністративної деліктології, обставину, яка допускає виділення її в самостійну науку з адміністративного права. Його конкретизація дала змогу досліднику виділити такі компоненти, які у своїй сукупності утворюють предмет адміністративної деліктології:

1) адміністративна деліктність як масове, соціальне, мінливе явище соціального життя, що являє собою систему найбільш поширених фактів протиправної поведінки;

2) адміністративна деліктність, її стан, умови, розвиток, тенденції в структурі та динаміці;

3) фактори, що впливають на існування адміністративної деліктності;

4) особливості соціально-психологічного механізму вчинення адміністративних правопорушень, визначення типових рис, притаманних суб’єктам окремих видів цих деліктів;

5) ефективність правових засобів у сфері державного впливу на адміністративні делікти та їх характер;

6) запобігання адміністративній деліктності, профілактика її окремих видів.

7) прогнозування явищ та процесів, які розвиваються у сфері вчинення адміністративних правопорушень, а також їх майбутнього стану [65, с. 9].

Виходячи з таких загально-деліктологічних позицій, предмет адміністративної деліктології в межах ІС можна визначити як сукупність АІП, вчинених на конкретній території держави за окремий проміжок часу, які

утворюють адміністративну інформаційну деліктність, їх структуру, стан, динаміку розвитку, причини та умови, які сприяють їх вчиненню, а також соціально-правову характеристику особи – порушника адміністративно-правових заборон, чинних в ІС, державні програми забезпечення публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки.

Така інтерпретація предмета адміністративної деліктології в ІС дає нам підстави поділити думку М. І. Нікуліна, згідно з якою, на відміну від об'єкта адміністративної деліктології, адміністративна деліктність в аспекті її предметної основи має розглядатися не як цілісне, антисоціальне явище, а як сукупність адміністративних деліктів, учинених за окремо взятий проміжок часу на конкретній території, їх причини та умови, особа порушника та засоби запобігання адміністративній деліктності [105, с. 36-37].

У зв'язку із цим основу предмета адміністративної деліктології в ІС становить уся множина АІП та пов'язаних із ними суспільних явищ, процесів, обмежених конкретними просторово-часовими межами, сферою вчинення, а також типологією особи порушника.

Проте, на відміну від галузевих юридичних наук, таких як адміністративне, інформаційне, кримінальне право тощо, адміністративна деліктологія досліджує не лише правові, а й соціально-психологічні аспекти адміністративних правопорушень [105, с. 15, 16; 106, с. 8].

Зважаючи на різноманітність форм протиправної поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин, не систематизованість складів АІП, законодавче закріплення широкої групи засобів протидії розвитку адміністративної деліктності, на наш погляд, більш правильним із методологічних позицій буде дослідження специфіки предмета адміністративної деліктології на прикладі окремих видів адміністративної інформаційної деліктності та пов'язаних з її існуванням основних напрямів державної політики.

Водночас, охоплюючи собою всю сукупність АІП, які вчиняються у національному інформаційному просторі, адміністративна деліктність є наслідком дії широкого комплексу як загально-деліктологічних, так і спеціальних причин і

умов. У зв'язку із цим виникає потреба в узагальненому дослідженні цього елемента предмета науки адміністративної деліктології з метою виявлення особливостей вчинення окремих видів АІП.

У загально-юридичному аспекті причини правопорушень – це негативні явища, що породжують їх виникнення. Вони відображають бажання особи задовольнити або проявити в незаконний спосіб свої інтереси, потреби, прагнення чи емоції. З таких самих загальноправових позицій умови визначаються у правознавстві як негативні обставини, що впливають на причини правопорушень.

Причина, як зазначає В. К. Бабаєв є ядром негативних факторів, які спричиняють вчинення правопорушень. Впливаючи на умови, можна впливати і на причини, пом'якшуючи чи обтяжуючи їх або загострюючи їх дію. Умови, що формують причину правопорушень, є вкрай різноманітними. Їх усунення і є основним інструментом запобігання правопорушенням, боротьби з ними [107, с. 498-499].

Інший погляд на порушену проблематику відстоює в докторській дисертації В. С. Щербина: «Як саме буде діяти причина і яким виявиться наслідок, залежить не лише від природи причини, але й від характеру умов, за яких розгортається дія причини.

Умови – це сукупність тих незалежних від причин явищ, що перетворює в дійсність ту можливість породження наслідку, яка міститься в причині» [108, с. 48].

ІС, як особливий простір вчинення АІП, функціонує за властивими лише для неї закономірностями, внутрішніми зв'язками між її елементами, які розкривають спеціальні властивості інформації, організаційні, технічні можливості ІКТ, що за конкретних умов можуть переростати в причини протиправної поведінки. Пов'язана така тенденція з тим, що у разі збігу певних обставин, зумовлених діяльністю СПА, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин, інформація може набувати особливо важливого значення порівняно з тими негативними наслідками, які можуть проявитися у зв'язку зі вчиненням правопорушення. Це означає, що виникнення та розвиток

причин, умов, які сприяють вчиненню АІП, є результатом різного роду інформаційної діяльності, прояву прагматичних властивостей інформації, тобто їх здатності впливати на поведінку учасників інформаційних відносин і тим самим спонукати до правомірної або протиправної поведінки.

Не втрачаючи загального зв'язку з усією масою адміністративних деліктів, що вчиняються на території держави, зазначений вище вид правопорушень може бути наслідком дії комплексу як загальних, так і спеціальних причин.

Незалежно від ступеня узагальнення причини вчинення АІП відображають конкретні фактори або групу факторів, спричинених суспільним розвитком, які спонукають учасника публічно-правових інформаційних відносин задовольнити свої інтереси чи потреби в протиправний спосіб або забороненими засобами, що має наслідком посягання на нормальне існування охоронюваних нормами адміністративно-деліктного права соціальних цінностей.

Фактично це означає, що на етапі переходу від загальної чи видової причини скоєння делікту до причини конкретного правопорушення відповідна обставина може набути значення мотиву протиправного діяння. Адже, усвідомлюючи наявність у конкретної інформації тих або інших властивостей, необхідних за конкретних обставин: цінності, важливості, актуальності, неповторності тощо, порушник одержує стимул для доступу до такої інформації, навіть за умови порушення нормативних приписів. Тим самим об'єктивна обставина інтегрується в причину конкретного АІП, а після її усвідомлення, тобто уявного зіставлення протиправних інтересів та потреб із негативними наслідками від правопорушення, стає його мотивом.

Адже, причини та умови вчинення інформаційних, як і будь-яких інших, адміністративних правопорушень мають своє коріння у виробленій суспільством системі правил, цінностей, які з настанням певних (важливих для порушника) обставин спонукають до протиправної поведінки з метою задоволення власних інтересів та потреб. Це пов'язано з тим, що значна кількість адміністративних правопорушень вчиняється ситуативно, а також через те, що дотримання великої кількості нормативних правил та процедур часто вимагає значної попередньої

професійної підготовки. Відповідно, основне коло причин та умов вчинення правопорушень необхідно виявляти не стільки в деформації особи порушника, скільки в соціально-правових та техніко-технологічних умовах навколишнього середовища, якості підготовки осіб, які зобов'язані виконувати або дотримуватися встановлених законами і підзаконними актами правил [70, с. 62].

Для визначення комплексу причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, їх диференціації за ступенем впливу на порушника, принципове методологічне значення має розподіл усіх цих факторів на об'єктивні і суб'єктивні. Перші існують незалежно від волі окремих людей – економіка, екологія, клімат тощо, суб'єктивні ж охоплюють усе людське, залежне від людей – їхню свідомість, звички, спосіб життя, ціннісні орієнтації, мораль, традиції і т. ін. [109, с. 11].

Розвиваючи наведений поділ причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, К. Л. Бугайчук зазначає: «Об'єктивне обумовлює наявність притаманних матеріальному об'єкту властивостей, якостей в економічній, соціальній сферах діяльності. Існуюча об'єктивна реальність впливає на індивіда, який сам із своєю свідомістю буде об'єктивно реальним по відношенню до інших людей. Об'єктивні умови існують за рахунок природних умов, рівня виробництва, потреб матеріального, духовного, політичного розвитку і проявляються через дію, що виступає як причина, завдяки якій настає результат. Суб'єктивне при визначенні детермінант адміністративної деліктності здатне на відображення не лише об'єктивного. За певних умов головна соціальна цінність суб'єктивного складається з його організованого впливу на об'єктивне. Отже, об'єктивне і суб'єктивне в пізнанні адміністративної деліктності може бути єдністю і протиріччям, взаємодією і взаємопокладанням, взаємоперехідним і відносно самостійним для кожної сторони» [43, с. 77].

Поділ причин та умов, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, на об'єктивні і суб'єктивні відображає деліктологічну сутність конкретних факторів чи явищ, їхню здатність впливати на поведінку учасників публічно-правових відносин, спричиняти негативні (протиправні, антисоціальні)

наслідки, а також ступінь узагальнення тих факторів, які спонукали конкретну особу або групу осіб до протиправної поведінки. Крім того, такий поділ причин та умов вчинення адміністративних правопорушень відображає їх соціально-правове походження, характер впливу на властивості адміністративної деліктності в цілому, її регіональні чи галузеві сторони, зокрема: структуру, стан, динаміку, суб'єктний склад порушників адміністративно-правових заборон, інші показники, що розкривають сутність відповідного антисоціального явища.

Серед об'єктивних причин та умов вчинення АІП в актах національного та міжнародного законодавства називаються такі, як: посилення значення інформації, інформаційних технологій та ресурсів у структурі економіки, в діяльності урядових та неурядових органів, наявність високого цифрового розриву в розвитку різних держав світу, низький рівень контрольованості віртуального простору з боку національних юрисдикційних органів, заміна великої кількості традиційних для діяльності СПА процедур на електронні; істотне зростання у всьому світі кількості працівників, зайнятих у сфері інформаційної діяльності, тощо [57; 110; 111; 112; 113].

Виникнення зазначеної групи причин та умов є закономірним наслідком формування інформаційного суспільства, коли поряд із проникненням ІКТ в різні сфери діяльності СПА в національному інформаційному просторі під впливом комплексу конкретних обставин виникають фактори, які спонукають окремих індивідів або їх колективні утворення до набуття соціально-корисних цінностей чи їх використання всупереч встановленим державою правилам. Фактично об'єктивні причини та умови, що сприяють вчиненню АІП, настають лише у зв'язку зі збігом групи обставин, незалежних від порушника, але таких, що за окремих умов його життєдіяльності можуть спонукати до вчинення правопорушення.

Суб'єктивними причини та умови вчинення АІП будуть тоді, коли виникнення певних обставин спонукає учасника публічно-правових інформаційних відносин до протиправної поведінки, яка порушує встановлені нормами законодавства України адміністративно-правові заборони, чинні в ІС.

Серед таких причин та умов, на наш погляд, можна виділити, зокрема: виникнення в особи потреби в одержанні інформації, право на доступ до якої вона не має; зловживання правом на інформацію з метою одержання неправомірної вигоди, зволікання у прийнятті індивідуального адміністративного акта; освітньо-професійний рівень посадової чи службової особи, яка використовує інформацію, інформаційні ресурси чи технології у процесі своєї діяльності або виконує функції розпорядника публічної інформації, тощо.

В юридичній літературі поряд із поділом причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, на об'єктивні і суб'єктивні пропонується також їх розділяти на загальні й спеціальні [104, с. 67; 64, с. 28].

Відмінність між зазначеними підходами до класифікації причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, виявляється у критеріях їх поділу.

У першому випадку за основу класифікації береться критерій волевиявлення та форма поведінки особи порушника, а в іншому – ступінь узагальнення причин та умов адміністративних правопорушень, їх вплив на адміністративну деліктність у цілому або її окремі види.

Вчені-правники називають такі загальні причини та умови, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень:

1) причини соціально-демографічного характеру: урбанізація, міграція населення зміна віково-статевої структури населення тощо;

2) економічні причини: проблеми матеріального забезпечення населення, рівень безробіття, промислова інфраструктура тощо;

3) соціально-психологічні причини: послаблення традиційних форм соціального контролю за особистістю у зв'язку з процесами урбанізації, зменшенням ролі сім'ї у вихованні дітей, з підвищенням рівня освіти населення, зміною психофізичного здоров'я населення;

4) організаційно-правові причини, пов'язані із сучасним рівнем нормативно-правового забезпечення діяльності СПА, суб'єктів адміністративно-

юрисдикційної діяльності, станом професійної підготовки державних службовців та осіб, які виконують функції публічної служби [105, с. 18].

Системний аналіз загальних причин виникнення адміністративної деліктності показує, що їх прояв властивий будь-яким із закріплених нормами адміністративно-деліктного законодавства складів адміністративних правопорушень. Це означає, що у разі вчинення будь-якого, зокрема адміністративного інформаційного, правопорушення відбувається прояв однієї чи декількох загальних причин, які спонукають порушника до протиправної поведінки.

На рівні спеціальних причин адміністративних правопорушень розкривається їх соціально-правова сутність, відображаються проблеми правового регулювання конкретного виду суспільних відносин, з'ясовуються протиправні суспільні потреби та інтереси, обставини, які сприяють їх виникненню, визначаються заходи, необхідні для усунення факторів, що стимулюють протиправну поведінку.

Серед спеціальних причин вчинення адміністративних правопорушень слід виділити: 1) наявність у національному правовому просторі України антисоціальних діянь, що порушують права особи на інформацію, правові режими інформації, проте не визнані на законодавчому рівні АІП; 2) відсутність у більшості СПА, інших РПІ технічних регламентів обробки інформації, що належить до категорії публічної; 3) несистемна, часто не заснована на спеціальних технічних регламентах та адміністративних процедурах технічна ідентифікація особи – споживача адміністративних послуг; 4) побудова державних та комунальних інформаційних ресурсів, баз даних на неоднорідних технологічних платформах, що істотно ускладнює процедури реалізації громадянами і юридичними особами своїх інформаційних прав, створює передумови для зловживання суб'єктами публічної інформації повноваженнями розпорядника публічної інформації;

5) відсутність конкурентних умов провадження інформаційної діяльності на ринку телекомунікацій, медіа-індустрії, рекламної діяльності, індустрії

програмної продукції; 6) відсутність в Україні спеціального правового механізму юрисдикційного контролю за діяльністю СПА, наділених функціями РПІ, ліцензіара інформаційної діяльності, державного нагляду в ІС; 7) невідповідність видів та розмірів адміністративно-правових санкцій характеру соціальної шкідливості АІП; 8) низький рівень технічного захисту окремих видів інформації з обмеженим доступом; 9) недостатній професійний рівень підготовки осіб, які виконують владні (управлінські) функції у галузі використання ІКТ і ресурсів; 10) пряма залежність змісту адміністративного акта від покладеної в його основу інформації. Завдяки своєму різноманіттю, причини та умови вчинення АІП розкривають різні аспекти адміністративної деліктності, вказують на недоліки в діяльності СПА, органів адміністративної юрисдикції в ІС, сприяють формуванню ефективної моделі протидії антисоціальним, протиправним явищам у межах національного інформаційного простору.

Впливаючи безпосередньо на сутність та структуру адміністративної інформаційної деліктності, причини та умови, що сприяють вчиненню АІП разом з іншими складовими елементами предмета науки адміністративної деліктології утворюють окремий напрям деліктологічних досліджень, вид правоохоронної діяльності та окрему навчальну дисципліну в межах ІС України.

На основі проведеного дослідження адміністративну деліктологію в ІС можна визначити як: «Систему наукових знань про адміністративну інформаційну деліктність, її природу, стан, динаміку розвитку на конкретній території за окремо взятий проміжок часу, причини та умови, які сприяють її розвитку, особу порушника правових заборон в ІС, а також методику і засоби профілактики цього антисоціального правового явища, які утворюють окремий напрям адміністративної деліктології, а також є основою для адміністративно-юрисдикційної діяльності в галузі протидії АІП» [114, с. 53, 54].

1.3 Система науки адміністративної деліктології в інформаційній сфері та основні напрями її удосконалення в умовах розвитку інформаційного суспільства

«Як одна з ключових ознак будь-якої науки, предмет адміністративної деліктології поряд із виконанням змістоутворюючої функції також безпосередньо відбивається на системі цієї науки шляхом визначення її внутрішніх складових елементів. Такий зв'язок між категоріями «предмет» та «система» адміністративної деліктології в межах ІС має і зворотний прояв взаємодії, коли остання з названих категорій зумовлює логічну побудову самого предмета адміністративної деліктології, характер функціонально-методологічних та понятійних зв'язків між її внутрішніми елементами.

У такому аспекті стосовно ІС система адміністративної деліктології виступає як відособлена за родовим предметним критерієм внутрішня структура цієї юридичної науки, утворена на основі зв'язку між її предметними складовими: адміністративно-деліктними нормами; адміністративною деліктністю; причинами та умовами, що сприяють виникненню цього антисоціального явища; особою – порушником адміністративно-правових заборон, чинних в ІС; засобами профілактики АІП, а також державними програмами запобігання адміністративній деліктності в інформаційному середовищі, сукупність яких і утворює предмет науки адміністративної деліктології в ІС.

Такий підхід до визначення системи адміністративної деліктології відображає авторську позицію щодо внутрішньої структури цієї науки на прикладі одного з її наукових напрямів досліджень – наукової та правоохоронної діяльності, який розвивається в межах ІС України.

Виступаючи категорією, що означає цілісність, сформованість, завершеність становлення конкретних об'єктів соціального буття, поняття «система» одержало у філософії багатопланову інтерпретацію та призначення. Термін «система» походить від давньогрецького «сполучення» і буквально означає «ціле, складене з частин». Він використовується у тому разі, коли необхідно охарактеризувати або

дослідити об’єкт, що проектується, як дещо ціле, складне і про яке неможливо відразу одержати просте уявлення [115, с. 130].

Що являє собою система? Кожен окремо взятий дослідник чи окрема група вчених відповідно до своїх знань і переконань обирає свою власну або вже наявну в наукових дослідженнях дефініцію цього поняття. У загальнонауковій літературі найбільш поширеним є визначення Л. Фон Берталанфі: «Система – це комплекс взаємодіючих компонентів» [116, с. 20]. У такій інтерпретації поняття «система» виступає як множина об’єктів реальної дійсності, які наділені спільними родовими ознаками, здатними забезпечити їх послідовну взаємодію в межах цілісної, однопорядкової системи. І. В. Блауберг, Е. Г. Садовський та Б. Г. Юдін запропонували розділити всі наявні визначення «системи» на два види: такі, що претендують на універсальність онтологічну (коли основна увага у визначенні приділяється виділенню в самих об’єктах таких властивостей, які можуть розглядатися як ідентифікуючі їх ознаки, на основі яких здійснюється об’єднання цих об’єктів у єдину систему), або визначення, яке претендують на універсальність гносеологічну (коли воно призначене не лише для характеристики, але й для управління системними об’єктами) [117, с. 40-41].

Як приклад визначення першого порядку можна навести дефініцію системи, сформульовану Р. С. Мельником. Під системою вчений розуміє «цілісний комплекс відмежованих, взаємопов’язаних і взаємодіючих один з одним елементів, який утворює особливу єдність із середовищем та є одночасно елементом системи більш високого порядку» [118, с. 8]. За такої інтерпретації категорії «система» основний акцент у формулюванні її визначення зміщується в напрямі характеристики її внутрішніх елементів, зв’язків їх між собою та з елементами системи вищого порядку, у зв’язку з чим основою для формування конкретної системи виступають вже властивості згрупованих за спільними критеріями об’єктів. Таке розуміння «системи» відображає наявність у включених до її структури елементів спільних (родових чи видових) ознак, які виступають функціонально-сполучною ланкою в межах самої системи, зумовлюють закономірні зв’язки між відповідними елементами системи.

Згідно з визначенням поняття «система», запропонованим у словнику 1913 року, вона являє собою сукупність об'єктів, що підпорядковані чітко або якимось конкретним порядком, як правило, логічним, науковим; єдине ціле об'єктів, пов'язаних спільним законом, принципом або метою; постійне об'єднання принципів чи елементів, які становлять єдине ціле [119]. У словнику Д. Ушакова (перша половина XX століття) категорія «система» розглядається як «будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих функціонуючих частин [120]. Згідно з тлумаченням категорії «система», даним С. Ожеговим та Н. Шведовим (друга половина XX століття), система – це щось ціле, що являє собою єдність частин, які закономірно розташовані та перебувають у взаємному зв'язку [121]. Використання наведених визначень у науковій сфері означає, що будь-яка наука набуває ознаки окремої системи за умови наявності виокремлених в самостійну групу за цільовими та предметними властивостями компонентів, пов'язаних логічними закономірностями, змістовим наповненням та теоретико-прикладним призначенням у межах єдиного утворення.

Перші спроби приведення наукових знань про факти і явища, що становлять предмет адміністративної деліктології, в єдину, цілісну, логічно зв'язану систему були здійснені професором Є. В. Додіним. Він запропонував у межах системи науки адміністративної деліктології виділити загальну та спеціальну частини, кожна з яких об'єднувала би у собі конкретні елементи, що виконують різне методологічне призначення [63, с. 17]. Розвиваючи наявні погляди на систему адміністративної деліктології, деякі дослідники запропонували більш широку концепцію цього поняття. А. М. Дерюга пропонує в межах системи адміністративної деліктології виділити загальну та особливу частини, а також профілактику адміністративної деліктності. Загальна частина, на думку дослідника, охоплює наукоутворюючі категорії, до яких належать: об'єкт та предмет деліктологічних досліджень, співвідношення між ними, методи, система і принципи адміністративної деліктології; співвідношення адміністративної деліктології з іншими науками. Таким чином, вважає А. М. Дерюга, реалізується

функціональний підхід при проведенні адміністративно-деліктологічних досліджень.

Особлива частина охоплюється теорією запобігання адміністративних правопорушень, знаннями про особливості вчинення окремих видів адміністративних деліктів, характеристикою осіб, які їх вчиняють. Відповідно, в межах особливої частини адміністративної деліктології реалізується галузевий підхід до вивчення адміністративної деліктності, в якому розвиваються приватні адміністративно-деліктологічні теорії [102, с. 18].

Розвиток наведених поглядів щодо системи адміністративної деліктології на прикладі ІС вказує на те, що функціональний та методологічний зв'язок між елементами виявляється у поєднанні в межах загальної частини об'єкта, предмета деліктологічних досліджень, співвідношення між ними, методів, принципів адміністративної деліктології; характеристики правового статусу суб'єктів профілактики адміністративної деліктності та особи порушника; співвідношення адміністративної деліктології з іншими науками, які створюють методологічну основу для формування понятійного апарату окремих напрямів державної адміністративно-деліктної політики України.

На рівні особливої частини здійснюється виділення із загальних понять і категорій більш вузьких складових частин, зумовлених сферою існування адміністративної деліктності, особливостями її причинно-наслідкового комплексу, засобів профілактики окремих видів адміністративних правопорушень [105, с. 13].

З огляду на таку побудову адміністративної деліктології, свій розвиток, як окремий напрям наукових досліджень правоохоронної діяльності та системи знань в ІС, вона знаходить на рівні спеціальної частини.

Дослідження наукових праць, предметом яких виступають окремі проблеми адміністративної деліктології в ІС та які підготовлені як вітчизняними, так і закордонними вченими-правознавцями, вказує на те, що здебільшого вони фокусують увагу на питаннях адміністративної відповідальності за окремі види правопорушень (порушення законодавства про державну таємницю [96];

порушення законодавства про комерційну таємницю [98]; проступки у сфері інформаційної безпеки [45; 46]; проступки у сфері телекомунікацій [48], особливості складів цих проступків, процедур застосування санкцій за їх вчинення.

Разом із тим, попри глибоку наукову розробку поняття, ознак, класифікацій, системи заходів профілактики окремих видів деліктів, що вчиняються в ІС, загального підходу до визначення адміністративної інформаційної деліктності, її причинно-наслідкового комплексу, системи засобів адміністративно-правової охорони та захисту соціальних цінностей, які існують у цій сфері, правового регулювання так і не було вироблено. Сучасний стан наукової розробки проблем адміністративної деліктології в ІС негативно відбився на вирішенні питань, пов'язаних із формуванням її внутрішньої структури, передусім спеціальної частини. Зумовлена ця тенденція намаганням деяких дослідників визнати на науковому рівні за окремими видами охоронюваних нормами адміністративного права суспільних відносин значення родового об'єкта правової охорони шляхом об'єднання складів таких деліктів в окремі глави КУпАП [45, с. 9; 48, с. 10]. У цьому разі характерні для окремих видів АІП причини й умови їх вчинення, організаційно-правові засоби профілактики, соціально-психологічні властивості спеціального суб'єкта АІП виводяться на більш високий щабель у структурі адміністративної деліктології, а притаманні АІП особливості визнаються лише за окремими із цих деліктів.

Правовим підґрунтям для приведення наявних в адміністративній деліктології досліджень проблематики запобігання АІП, причин та умов, що сприяють їх вчиненню, механізму адміністративно-правової охорони і захисту соціальних цінностей, які існують в ІС, в єдину цілісну систему, на наш погляд, має стати концепція державної адміністративно-деліктної політики в ІС, положення якої зможуть стати цементуючою основою для сучасного розвитку відповідної науки. З урахуванням раніше окресленої структури предмета науки адміністративної деліктології, існуючих в юридичній літературі поглядів на порушену проблематику, до складу компонентів, які охоплюються загальною

частиною цієї науки в ІС, на наш погляд, слід віднести поняття, предмет, об'єкт, принципи та методи адміністративної деліктології загалом; загальні заходи і засоби виявлення та профілактики адміністративних деліктів; загальні правила провадження у справах про адміністративні правопорушення та накладення адміністративних стягнень.

Особливу частину адміністративної деліктології в ІС, відповідно, утворюють теорії запобігання АІП; поняття, склад, види та засоби запобігання цим деліктам; адміністративна інформаційна деліктність, її причинно-наслідковий комплекс; особа-правопорушник правових заборон, чинних в ІС, та його соціально-правова характеристика; адміністративно-правові засоби, процедури охорони та захисту соціальних цінностей, які існують в ІС; принципи, засоби та напрями державної адміністративно-деліктної політики в ІС, стратегія її реалізації. Саме складові елементи системи адміністративної деліктології та адміністративно-деліктної політики утворюють відповідний аспект механізму правового забезпечення розвитку ІС України.

З урахуванням викладеного вище, систему адміністративної деліктології в ІС можна визначити як сукупність логічно впорядкованих відповідно до методологічного, правового чи функціонального призначення компонентів, що характеризують предмет, об'єкт, методи цього наукового напряму, відображають його зв'язок з іншими науковими напрямами адміністративної деліктології та іншими юридичними науками, розкривають особливості АІП, їх причини та засоби запобігання, інші елементи, включені до загальної чи спеціальної частини цієї юридичної науки.

В умовах постійного зростання кількості АІП, які вчиняються по всій території України, існування великої групи антисоціальних діянь, які не були формалізовані в нормах адміністративно-деліктного законодавства, систему адміністративної деліктології в ІС, на наш погляд, не можна розглядати як остаточно сформовану категорію. Триваюча в Україні зміна адміністративно-деліктного законодавства, мінливість причин та умов, які сприяють розвитку адміністративної інформаційної деліктності, постійне вдосконалення методів і

засобів протидії цьому негативному явищу ставлять перед адміністративною деліктологією все нові і нові завдання, вирішення яких, безумовно, буде відбиватися на її внутрішній структурі.

Зважаючи на наявну в науці адміністративної деліктології та кримінології тенденцію виділення проблематики інформаційних правопорушень в окремий напрям досліджень у межах цих наук, деякими дослідниками, зокрема І. Л. Бачіло [11, с. 474, 490], В. А. Ліпканом, Ю. Є. Максименко [122], О. В. Полушкіним [93, с. 9], було здійснено спробу обґрунтувати необхідність формування самостійної юридичної науки, предметом вивчення якої є інформаційні правопорушення (АІП, інформаційні злочини, цивільні та дисциплінарні інформаційні проступки), причини й умови, що сприяють їх вчиненню, а також засоби профілактики цього виду деліктів [123, с. 316; 124, с. 8].

На думку О. В. Полушкіна, необхідність проведення комплексних (міждисциплінарних) досліджень інформаційних правопорушень спричинена їх складною структурною природою, що виявляється у єдності соціально-конфліктних, інформаційних та юридичних елементів, властивих даному виду деліктів. Складність природи інформаційних правопорушень зумовлює багатоманітність методів та засобів державної правової політики запобігання випадкам зловживання інформаційними правами та свободами, вибір методики профілактики інформаційних правопорушень, а також формування ефективних заходів протидії інформаційним злочинам [93, с. 8].

Ю. Є. Максименко обґрунтовує виникнення інформаційної деліктології, з одного боку, необхідністю створення цілісної теорії інформаційного делікту як самостійного виду правопорушення та підстави інформаційно-правової відповідальності, з іншого – потребою вдосконалення чинного інформаційно-деліктного законодавства. На думку дослідниці, «основною метою є вивчення змісту, природи, сутності, специфіки та різноманіття інформаційних деліктів, а також розроблення та впровадження конкретних шляхів, напрямів, способів їх профілактики». Виходячи з таких наукових позицій, інформаційна деліктологія розглядається як самостійна підгалузь інформаційного права. «Вона є наслідком

ґенези інформаційного права як самостійної галузі права, а основні поняття інформаційної деліктології розроблені у межах інформаційного права» [122].

«Разом із тим зі змісту публікацій, в яких Ю. Є. Максименко обґрунтовує необхідність виникнення інформаційної деліктології, випливає, що формування цього наукового напряму насамперед пов’язується з адміністративними правопорушеннями, що вчиняються в ІС, адміністративною відповідальністю за їх вчинення. При цьому вказаний вид деліктів науковець пропонує іменувати інформаційними правопорушеннями, а відповідальність за їх вчинення – інформаційно-правовою, за умови можливості встановлення відповідальності за дану категорію протиправних діянь і в нормах КУпАП, і в проекті Кодексу законів про інформацію [122].

«Запропонований Ю. Є. Максименко погляд на інформаційну деліктологію вбачається доволі дискусійним. Пов’язано це з тим, що конструювання предмета інформаційної деліктології на основі адміністративних правопорушень, що вчиняються в ІС, адміністративно-правових засобах їх запобігання тягне за собою дублювання та повноцінне застосування понятійного апарату вже сформованої науки адміністративної деліктології, зведення поняття «інформаційне правопорушення» до адміністративних інформаційних деліктів» [123, с. 317].

«У цьому контексті виникає логічне питання: як інформаційна деліктологія може виступати підгалуззю інформаційного права, якщо вона побудована на понятійному апараті адміністративної деліктології та нормах адміністративно-деліктного законодавства. Окрім цього, натепер, на нашу думку, інформаційна деліктологія ще не має власної сформованої нормативної бази для виділення її в самостійну підгалузь інформаційного права, а використовувані нею засоби запобігання різного роду інформаційним правопорушенням, усунення причин і умов, які їм сприяють, мають різногалузевий характер» [124, с. 9].

Виділення ж інформаційної деліктології у її вузькому (адміністративно-правовому) розумінні в самостійну науку, підгалузь інформаційного права, може призвести до виникнення в юридичній науці негативного явища, описаного ще С. С. Алєксєєвим [125, с. 252 та О. А. Красавчіковим [126, с. 12], 253], пов’язаного з

необґрунтованим подрібненням юридичних наук, галузей права на нові (більш спеціальні) напрями, введення в правове поле понять із невиразним практичним призначенням. Окрім цього, залишається відкритим для дискусій питання щодо точок дотику інформаційної деліктології у вузькому її розумінні та інформаційного права як галузі права та законодавства, науки і навчальної дисципліни. З огляду на раніше досліджені у підрозділі 1.2. цієї дисертаційної роботи уявлення про деліктологію як науку, навчальну дисципліну, а також галузь правоохоронної діяльності, виникнення системних зв'язків між інформаційним правом та інформаційно. деліктологією у зазначеному розумінні можливе лише на рівні науки та навчальної дисципліни, що, на наш погляд, видається недостатнім для визнання за інформаційною деліктологією значення підгалузі інформаційного права.

«Спираючись на виявлені особливості предмета адміністративної деліктології в ІС, можна констатувати передчасність виділення проблем запобігання АІП, їх причинно-наслідкового комплексу, засобів запобігання в самостійний напрям наукових досліджень – інформаційну деліктологію.

Наукова оцінка сучасного стану адміністративно-деліктного законодавства, а також наукових праць, предметом дослідження в яких виступають різні види АІП, причини й умови, які сприяють їх вчиненню, засоби запобігання, вказує на те, що на сьогоднішній день наукова розробка відповідної проблематики здійснюється на рівні окремого напряму в межах науки адміністративної деліктології.

Зазначена тенденція в розвитку предмета адміністративної деліктології в ІС не позбавляє нас підстав поділити погляд науковців про необхідність формування комплексної юридичної науки – інформаційної деліктології, предмет якої має охопити адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові інформаційні правопорушення, інформаційні злочини, їх структуру, динаміку, засоби профілактики, причини та умови, що сприяють їх вчиненню, вплив на інформаційну безпеку держави, захист національного інформаційного суверенітету держави. Така побудова предмета інформаційної деліктології

забезпечить комплексний характер цієї юридичної науки, інтеграцію між її внутрішніми структурними елементами, що забезпечить цілісність, системність зв'язків між її елементами, включно з тими, які мають міжгалузеву природу» [123, с. 318].

Наведена нами аргументація на підтримку виділення інформаційної деліктології як комплексної юридичної науки виходить із широкого розуміння поняття «деліктологія», згідно з яким вона покликана вивчати не лише делікти, що не мають ознак злочину, але й злочинні діяння. У такому аспекті деліктологія виступає у значенні системи знань про деліктність, фактори, що детермінують її розвиток і відтворення; про природу деформації особи правопорушника в механізмі порушення норм позитивного права; про залежність між окремими видами деліктів; про засоби і способи впливу на окремі види деліктів та деліктність у цілому; а також про критерії оцінки стану деліктності та ефективності заходів її запобігання [127, с. 47].

«Зважаючи на сучасний стан адміністративно-деліктного законодавства, норми якого проникають в ІС, на наш погляд, виділення вище вказаного наукового напряму в самостійну юридичну науку – інформаційну деліктологію – є досить передчасним і не має під собою достатньої правової та науково-методологічної основи.

Однак в силу існуючої протягом останнього десятиліття тенденції постійного зближення причин та умов, які сприяють розвитку адміністративної деліктності та злочинності в ІС, часте використання однакових засобів протидії вказаним явищам, залучення до цього процесу одних і тих самих правоохоронних органів, формування інформаційної деліктології як самостійної юридичної науки у її широкому розумінні може стати перспективою найближчого майбутнього» [114, с. 54 – 61; 123, с. 318].

1.4 Адміністративна деліктологія в системі юридичних наук, які досліджують інформаійну сферу, її завдання та методи дослідження

Як складно-структурний об'єкт суспільного буття, ІС з притаманними для неї закономірностями розвитку, внутрішньою структурою та властивостями є об'єктом дослідження багатьох наук: кібернетики [128], інформатики [129, с. 21], соціальної філософії [130, с. 64; 131, с. 65], соціології [132, с. 91], правознавства [133, с. 15; 134, с. 9; 135, с. 15; 136, с. 19; 137, с. 74].

Водночас постійне супроводження розвитку ІС вчиненням різних видів АІП, виникненням багатоаспектних загроз для національної інформаційної безпеки України актуалізувало перед юридичною наукою низку проблем, від ступеня вирішення яких безпосередньо залежить стан публічного інформаційного правопорядку в державі, рівень захищеності інформаційних прав, законних інтересів особи від протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин. Через безпосередній зв'язок із предметом наукових досліджень такі проблеми одержали своє доктринальне вирішення в межах науки адміністративної деліктології.

«В юридичній літературі сформувався аксіоматичний погляд, згідно з яким адміністративна деліктологія розглядається у якості однієї з групи адміністративно-правових наук [104, с. 52; 138, с. 75; 139, с. 24; 140, с. 129].

Наявність аксіологічних та гносеологічних зв'язків між зазначеними науками виявляється, передусім, у тому, що, досліджуючи поняття, ознаки, структуру, динаміку, закономірності виникнення та розвитку адміністративної інформаційної деліктності, адміністративна деліктологія використовує та вдосконалює понятійний апарат різних інститутів адміністративного права (адміністративна відповідальність, адміністративні правопорушення, заходи адміністративного примусу, правовий режим публічної інформації, правовий статус СПА тощо) з метою вироблення ефективного правового механізму забезпечення охорони і захисту інформаційних прав та свобод особи, публічного інформаційного правопорядку.

У свою чергу, головне призначення науки адміністративного права – розроблення наукових висновків, рекомендацій і конкретних пропозицій щодо вдосконалення та посилення ефективності чинних адміністративно-правових норм і відповідних правових інститутів, що врешті-решт безпосередньо впливає на ефективність публічного адміністрування. У цьому виявляється активний вплив адміністративно-правової науки на розвиток адміністративного права як галузі права [141, с. 85, 86].

Таким чином, мета адміністративного права полягає у створенні правових умов для гарантування органами публічної влади, насамперед СПА, прав і свобод людини і громадянина, реалізація яких відбувається у сфері публічного управління [142, с. 69; 143, с. 57, 58, 60].

Попри широке використання адміністративною деліктологією правових норм, понять, концепцій, об’єднаних у різні підгалузі та інститути адміністративного права, в юридичній науці під впливом різних правотворчих, правозастосовчих, науково-дослідних процесів відбулося відокремлення групи таких елементів за єдиним родовим критерієм у цілісне, інституційне системне утворення – адміністративно-деліктне право.

Незважаючи на спроби деяких дослідників, зокрема Л. В. Гаврілової, А. П. Шергіна, О. А. Лупало, визнати за адміністративно-деліктним правом значення окремої галузі права [144, с. 7; 145; 146, с. 142], найбільшу підтримку серед вчених-адміністративістів отримала думка про визнання за цим правовим утворенням значення підгалузі адміністративного права [92, с. 7; 147, с. 109, 110; 148, с. 17].

На думку В. К. Колпакова, визнання за адміністративно-деліктним правом значення підгалузі адміністративного права зумовлено: «по-перше, тим, що деліктна частина адміністративного права має: а) свій предмет регулювання; б) свій специфічний метод правового регулювання; в) відокремлено сформовану нормативну базу; по-друге, тим, що правова наука не створила необхідних теоретичних передумов для її визнання як «суверенного» правового утворення (вона де-факто сформована наукою адміністративного права, її основні поняття

розроблені в межах адміністративного права, а акти мають також і адміністративно-правове спрямування)» [147, с. 17].

Вагому аргументацію на підтримку відокремлення адміністративно-деліктного права в підгалузь адміністративного права наводить А. М. Кірімов. На думку дослідника, про підгалузеву сутність адміністративно-деліктного права свідчить міжгалузевий, і навіть позагалузевий, характер застосування адміністративної відповідальності. Ця сутнісна особливість та міжгалузевий характер охоронно-відновлювальної функції адміністративної відповідальності зумовлені вчиненням адміністративно карних діянь у різних сферах правового регулювання, які істотно відрізняють адміністративно-деліктне право від абсолютної більшості інститутів та підгалузей адміністративного права.

Ще одним принципово важливим для структурного та змістового відокремлення адміністративно-деліктного права в підгалузь адміністративного права, на думку А. М. Кірімова, є предметна єдність його матеріальних та процесуальних норм. Їх об’єднання в структурі адміністративно-деліктного права є невипадковим і пов’язано, по-перше, з нормативним закріпленням складів адміністративних правопорушень; по-друге, із законодавчим закріпленням положень про органи та посадових осіб, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, їх компетенцію із розгляду цих справ; по-третє, нормативне закріплення правил провадження у справах про адміністративні правопорушення, виконання постанов щодо накладення адміністративних покарань. Оскільки вказані групи норм є інституційно самостійними, на основі базових приписів вони інтегруються в законодавство про адміністративні правопорушення, яке становить нормативну основу адміністративно-деліктного права [148, с. 20-21].

Концентрація в структурі підгалузі адміністративно-деліктного права правових інститутів, безпосередньо пов’язаних із предметом адміністративної деліктології, не лише тягне за собою поглиблення функціонально-методологічних зв’язків цієї науки з адміністративно-деліктним правом, але й зумовлює їх звуження в межах більш загальної науки адміністративного права.

Водночас зв’язок адміністративної деліктології з адміністративно-деліктним правом не обмежується галузевим критерієм, оскільки вирішення завдань, що покладаються на першу з названих наук, в ІС передбачає використання наукових знань щодо публічно-правового регулювання різних видів інформаційної діяльності. Отже, адміністративна деліктологія, виконуючи власні завдання в ІС, розвиває, уточнює та систематизує наукові знання, отримані наукою адміністративного права, на їх основі формує власний понятійний апарат, методи наукових досліджень, забезпечує інші юридичні науки знаннями про АІП, причини й умови їх вчинення [137, с. 75 – 79].

Серед вчених-правознавців найбільш поширеною є думка, згідно з якою адміністративна деліктологія як самостійна наука сформувалася на основі досягнень науки кримінології [69, с. 16; 70, с. 4] внаслідок накопичення широких знань про АІП, причини та умови, які сприяють їх вчиненню, методи профілактики цих деліктів тощо. Спираючись на понятійний апарат, завдання і методологію науки кримінології, адміністративна деліктологія за результатами власних ґрунтовних досліджень поступово сформувала самостійні науково-методологічні основи, створивши тим самим основні компоненти, що дозволяють виділити її в окрему юридичну науку. Про самостійність адміністративної деліктології як науки свідчить також більш широкий порівняно з кримінологією предмет дослідження [149]. Така думка пояснюється тим, що структуру адміністративної деліктності, яка досліджується наукою адміністративною деліктологією утворює більш широка група адміністративних правопорушень як за кількісними, так і за якісними властивостями порівняно зі злочинами.

Зіставлення складів адміністративних правопорушень та злочинів, вчинення яких закон пов’язує з ІС України, вказує на актуальність наведеної думки і щодо адміністративної деліктології як науки, яка вивчає адміністративну інформаційну деліктність [185, с. 78].

Що ж до кримінології, то на сьогоднішній день у юридичній літературі є загальновизнаним погляд, відповідно до якого предмет цієї науки утворює чотири основні групи явищ: 1. Злочинність; 2. Особа злочинця; 3. Причини та умови

злочинності, об’єднані поняттям «фактори злочинності»; 4. Запобігання злочинності, тобто специфічний вид соціального управління в суспільстві, за допомогою якого можливо утримувати злочинність на мінімально допустимому рівні шляхом застосування заходів впливу на причини та умови, які сприяють виникненню цього явища [150, с. 10]. Така інтерпретація предмета науки кримінології, на наш погляд зберігає свою актуальність і щодо інформаційної злочинності, оскільки дослідження її особливостей знаходить свій розвиток на рівні спеціальної частини цієї науки за умови безпосереднього зв’язку із загальними поняттями та категоріями кримінології» [137, с. 75 – 81].

Аналогічна структуризація предмета дослідження властива і адміністративній деліктології в ІС, хоча відмінності у внутрішніх складових предметів цих наук не дозволяють провести між ними повну аналогію.

Виходячи із загальноприйнятої в юридичній науці диференціації юридичних наук за предметним та цільовим критеріями, кримінологія як наука покликана досліджувати теорію причин злочинності та обмежена одним ключовим імперативом. Які б категорії чи поняття не досліджувалися б, розширення предмета кримінології зводиться до встановлення фактів прямих або опосередкованих зв’язків різних явищ зі злочинністю. Щодо адміністративної деліктології зазначений зв’язок зводиться лише до зіставлення суміжних складів адміністративних правопорушень та злочинів, відмінності між якими виявляються або в ступені їх суспільної небезпеки, або в кримінально-правових наслідках делікту [149].

Наведений погляд А. М. Дерюги узгоджується з нормами законодавства України. Як випливає з логічного тлумачення положень ч. 2 ст. 1 та 11 ККУ [151] та ч. 2 ст. 9 КУпАП [53], адміністративна відповідальність настає за діяння, які визнані законом адміністративними правопорушеннями та за які законом не встановлена кримінальна відповідальність, а остання не підлягає застосуванню за вчинення правопорушень, котрі через свою малозначність не визнані кримінальним законом злочинами. Такий законодавчий підхід у розмежуванні предмета адміністративно-правової та кримінально-правової відповідальності

надає ключового значення нормативному правилу, відповідно до якого адміністративними є усі делікти, що вчиняються у сфері діяльності СПА та не визнані ККУ злочинами. «Виходячи зі змісту вказаного нормативного правила можна констатувати, що предмет науки кримінології обмежується дослідженням тих соціально-правових явищ, які викликані вчиненням діянь, визнаних ККУ злочинами. Водночас єдиним імперативним критерієм обмеження предметної сфери наукових досліджень адміністративної деліктології є нормативний припис ч. 2 ст. 9 КУпАП [53], виходячи з якого до предмету цієї науки не можуть належати діяння та породжені ними соціально-правові явища, за які законом встановлена кримінальна відповідальність» [185, с. 80].

Наявність істотних відмінностей як у суті адміністративної деліктності та злочинності в ІС, так і в законодавчому забезпеченні запобігання розвитку цих явищ вказує на неможливість використання адміністративною деліктологією і кримінологією єдиної системи інструментів виконання завдань, покладених на ці юридичні науки. Зазначена особливість інструментарної взаємодії між згаданими науками на загальному рівні була виділена ще Є. В. Додіним. На думку дослідника, заходи, які кримінологи рекомендують для превенції злочинності, для запобігання адміністративній деліктності можуть бути застосовані лише тоді, коли збігаються їх причини [152, с. 35].

Поділяючи наведену думку Є. В. Додіна, слід зазначити, що, незважаючи на визнання адміністративною деліктологією та кримінологією основним завданням розроблення заходів профілактики правопорушень, забезпечення охорони соціальних цінностей, зазначених у нормах ст. 1 КУпАП [53] та ст. 1 ККУ [151], кожна із цих наук, так само як і галузеве законодавство, досягає поставлених цілей різними засобами.

Розробляючи комплекс причин та умов, які сприяють вчиненню АІП, адміністративна деліктологія надає соціально-правову характеристику цих деліктів, виявляє сутнісні властивості особи порушника – учасника публічно-правових інформаційних відносин, аналізує ефективність застосування покарань

за порушення норм інформаційного законодавства, вивчає особливості переходу адміністративної деліктності в злочинність у межах ІС.

Конституція України [27] та схвалена на виконання її основних положень Концепція адміністративно-правової реформи [57] заклали правові засади для глибокого реформування основних інститутів адміністративно-деліктного права: адміністративних правопорушень, адміністративної відповідальності, адміністративно-юрисдикційної діяльності, у зв'язку з чим межа між адміністративною деліктологією та кримінологією стала ще більш істотною, інституційно оформленою.

Як наслідок, у сучасній правовій державі має місце поглиблення функціональних взаємозв'язків між предметом дослідження науки адміністративної деліктології та сферою діяльності СПА, що тягне за собою необхідність докорінного перегляду завдань цієї науки в напрямі їх віддалення від завдань кримінології, орієнтації на охорону визнаних Конституцією України соціальних цінностей: людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканості, безпеки, прав та свобод.

«Таким чином, перебуваючи в тісному функціональному та методологічному зв'язку з наукою кримінологією, адміністративна деліктологія має власний предмет та завдання, що розкриваються у процесі дослідження різних аспектів адміністративної інформаційної деліктності, які у своїй сукупності формують цілісну, логічно зв'язану структуру відповідної юридичної науки.

Дослідження адміністративної інформаційної деліктності є неможливим без з'ясування особливостей функціонування середовища обігу інформації, її правових режимів, створення та використання інформаційних ресурсів і технологій, а також здійснення інформаційної діяльності в цілому. У цій площині проявляється тісна взаємодія науки адміністративної деліктології та інформаційного права.

Нормами вказаної галузі права регулюються суспільні відносини, що існують в ІС, а саме ті, які виникають: а) у процесі використання інформації (інформаційного ресурсу); б) під час розгляду інформаційних спорів; в) у процесі

формування й використання нових технологій роботи з інформацією, забезпечення інформаційних систем і систем комунікацій в інформаційних мережах; г) у процесі забезпеченні безпеки у сфері інформації й інформатизації; д) для забезпечення інформаційної безпеки України та ін. [153, с. 344]. Однак якщо інформаційне право, як сукупність правових норм, регулює суспільні відносини, що виникають в ІС, то наука інформаційного права досліджує інформаційно-правові норми та суспільні відносини, які складаються у процесі їх застосування, визначає ефективність дії норм інформаційного законодавства, класифікує, систематизує та кодифікує їх, об'єднує в правові інститути, формує і оптимізує систему інформаційного права» [137, с. 83, 84].

Окреслене розуміння сутності та призначення науки інформаційного права дозволило О. М. Селезньовій виділити такі елементи предмета цієї науки, в яких розкриваються її завдання в системі інших юридичних наук:

1) правовідносини, які виникають між суб`єктами інформаційного права у зв`язку зі створенням, поширенням, володінням, користуванням, зберіганням, доступом, охороною, знищенням інформації та регулюються, передусім, нормами інформаційного законодавства; виникають під час реалізації права на інформацію як субінституту права власності;

2) правовідносини, що виникають у процесі інформаційної діяльності СПА щодо реалізації та захисту інформаційних прав і свобод юридичних та фізичних осіб, надання інформаційних послуг, задоволення інформаційних потреб;

3) правовідносини, які мають адміністративно-правовий характер, однак формуються між учасниками інформаційного права;

4) правовідносини, що пов`язані з існуванням інформаційного ринку та з використанням інформаційних технологій, з регулюванням діяльності ЗМІ, забезпеченням інформаційної безпеки;

5) правовідносини, які формуються в інтернет-середовищі, а також правовідносини у сфері архівної, бібліотечної, статистичної, музейної діяльності та міжнародні інформаційні правовідносини [154, с. 13, 14].

«Така інтерпретація предмета науки інформаційного права означає, що одним із найважливіших завдань цієї науки є розроблення рекомендацій з удосконалення правового регулювання різного роду інформаційних відносин та підготовка проектів актів інформаційного законодавства, вивчення практики застосування норм інформаційного законодавства органами адміністративної юрисдикції, а також судами різного рівня, включно з ЄСПЛ.

«Реалізуючи зазначене призначення, наука інформаційного права розробляє поняття та категорії, що використовуються в нормах інформаційного законодавства, формулює конструкцію правового режиму інформації, здійснює його поділ на види за різними критеріями, будує систему критеріїв правового регулювання інформаційних відносин, створює теоретичну основу правового забезпечення інформаційної безпеки, досліджує правовий статус суб'єктів інформаційного права та проблеми його забезпечення, а також аналізує й удосконалює механізм формування, використання та захисту інформаційних ресурсів, технологій, систем.

Адміністративна деліктологія, у свою чергу, використовуючи поняття, категорії, концепції і теорії, вироблені в межах науки інформаційного права, обґрунтовує критерії протиправності поведінки учасників інформаційних відносин, формує адміністративно-деліктологічну характеристику особи – порушника інформаційно-правових норм, досліджує причини та умови, що сприяють вчиненню АІП, визначає їх вплив на стан публічного інформаційного правопорядку, виявляє закономірності переходу адміністративної деліктності в інформаційну злочинність, розробляє рекомендації щодо вдосконалення чинного в ІС законодавства з позицій забезпечення належної адміністративно-правової охорони інформаційних прав і свобод особи» [137, с. 85 - 86].

Таким чином, незважаючи на поєднання в структурі адміністративної деліктології знань, одержаних у межах наук адміністративного права, кримінології, інформаційного права, інших юридичних наук, в межах ІС вона сформувала свій предмет, методологію дослідження, спеціальний понятійний

апарат, багатоаспектну методику запобігання АІП, що вказує на її самостійний характер як юридичної науки.

Невід'ємним елементом адміністративної деліктології, що ідентифікує її як самостійну юридичну науку, яка досліджує проблеми запобігання АІП, забезпечення адміністративно-правової охорони та захисту соціальних цінностей, що існують в ІС, є методи наукового пізнання, які використовуються нею для виконання поставлених завдань.

У гносеологічному аспекті поняття «метод» являє собою сукупність певних правил, прийомів, способів, норм наукового пізнання і практичної діяльності. Можна сказати, що це система приписів, принципів, вимог, які орієнтують суб'єкта у вирішенні конкретного завдання, досягненні визначеного результату в певній сфері діяльності [155, с. 164]. Орієнтуючи наукову, пізнавальну діяльність на реалізацію конкретних науково-прикладних завдань, метод наукового пізнання поєднує в собі систему прийомів, способів та засобів, які за своїм призначенням, властивостями, формами впливу найбільше відповідають поставленим цілям. У зв'язку з цим метод відіграє ключову роль – роль «компаса», який дає змогу орієнтуватися у фактах реальної дійсності, визначати загальну стратегію дослідження [125, с. 22].

Як і в інших юридичних науках, структура методології адміністративної деліктології в літературі визначається через сукупність загальнонаукових та конкретно-наукових методів пізнання [69, с. 14; 102, с. 7; 104, с. 76].

Першу групу зазначених методів дослідження, на думку вчених-правознавців, утворюють діалектичний, історичний, формально-логічний, соціологічний, статистичний методи, метод сходження від абстрактного до конкретного, індукції та дедукції та інші. До конкретно-наукових методів адміністративної деліктології традиційно відносять порівняльно-правовий, конкретно-соціологічний, конкретно-історичний тощо [64, с. 9; 65, с. 5; 81, с. 6].

В основі загальнонаукових методів пізнання соціально-правових явищ та процесів, які охоплюються змістом предмета й об'єкта адміністративної деліктології в ІС, перебуває діалектичний метод. Його застосування дає змогу

виявити логічні зв'язки та суперечності між філософськими категоріями – свободою, буттям, інтересами, потребами, волевиявленням та обмеженнями, зміст яких розкривається через основні закони діалектики.

Закон єдності та боротьби протилежностей виступає методологічною основою дослідження причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, виявлення окремих властивостей особи порушника, які характеризують її схильність до протиправної поведінки, відображення спеціальних ознак, властивих для конкретних складів АІП. Застосування цього закону діалектики сприяє також визначенню конкретних властивостей інформації або ІКТ, які спонукають особу до протиправної поведінки, дозволяють встановити фактори, з виникненням яких проявляються шкідливі властивості складових елементів ІС, та випадки, коли прояв таких факторів стає неможливим або мінімізованим.

Закон переходу кількісних змін у якісні пояснює зміни стану та динаміки адміністративної інформаційної деліктності, тенденції у якісних змінах її видів. Застосування цього закону діалектики дозволяє з'ясувати тенденції переходу адміністративної деліктності у злочинність у межах ІС, встановити фактори, які сприяють зниженню кількості АІП, що вчиняються на конкретній території за конкретний проміжок часу, розкрити соціально шкідливі наслідки цієї категорії деліктів.

У проведенні досліджень складних понять, процесів та явищ, що мають місце в ІС, адміністративною деліктологією широко використовується також метод сходження від абстрактного до конкретного, який традиційно в науці гносеології належить до загальнонаукових методів пізнання. Він виражається в тому, що процес наукового пізнання поділяється немовби на два відносно самостійних етапи. На першому етапі здійснюється перехід від конкретних до абстрактних визначень, аж до найпростішої абстракції, за допомогою багатьох понять і суджень; на другому – перехід у пізнанні від простих абстракцій до найскладніших і до того ж конкретного. При цьому досягається істинне знання сутності, змісту, закономірностей розвитку конкретного [158, с. 162].

Побудова адміністративно-деліктологічних досліджень за принципом сходження від абстрактного до конкретного сприяє формуванню родових понять і категорій, що використовуються адміністративною деліктологією, шляхом включення до їх системи більш конкретних елементів на підставі видових та індивідуальних ознак: форми протиправності АІП, об'єкта їх протиправного посягання, суб'єкта делікту, галузі інформаційної діяльності, характеру соціальної шкідливості тощо. Такий методологічний підхід у процесі наукових досліджень проблем запобігання АІП забезпечує можливість вирішення складної в теоретичному та прикладному аспекті проблеми застосування загально-деліктологічних, кримінологічних, соціологічних та інших узагальнених понять і категорій для формування спеціального понятійного апарату адміністративної деліктології в ІС, встановлення меж такого запозичення. Таке призначення методу сходження від абстрактного до конкретного в структурі методологічного апарату адміністративної деліктології спричинене існуванням глибоких, багаторівневих зв'язків між науковими поняттями, категоріями, закономірностями як у межах окремої науки, так і на міждисциплінарному рівні.

У процесі наукового пізнання соціально-правових явищ та процесів, які охоплюються предметом дослідження науки адміністративної деліктології в ІС, метод сходження від абстрактного до конкретного розкриває весь потенціал своїх прийомів та засобів у тісному взаємозв'язку з методом аналізу і синтезу.

У філософії останній з названих методів розглядається як комплексний метод дослідження, сукупність прийомів, операцій і дій з мисленнєвого роз'єднання об'єктів на складові елементи, властивості (аналіз) і об'єднання їх у єдине ціле (синтез) під час вирішення пізнавального завдання [158, с. 146].

Застосування в адміністративній деліктології логічних прийомів аналізу і синтезу дозволяє виділити із загальних деліктологічних понять ті змістоутворюючі аспекти та властивості, на основі яких стає можливим формулювання нових, часто спеціальних понять, зокрема: «АІП», «адміністративна інформаційна деліктність», «публічний інформаційний правопорядок» тощо. Завдяки синтетично сформованим поняттям і категоріям

спеціальні ознаки, властивості, закономірності розвитку одержують логічне оформлення у відповідних конструкціях, придатних для наукового застосування. Їх аналіз дозволяє виявити ті спільні ознаки видових понять, вироблених адміністративною деліктологією, які забезпечують можливість їх об'єднання у більш широкі родові конструкції. На цій основі у вчених-правників з'являється реальна можливість виділення тих суттєвих ознак, які становлять основу не лише родового, але й видових понять науки адміністративної деліктології [104, с.77].

Інший аспект застосування методу аналізу і синтезу полягає у можливості розщеплення адміністративно-деліктологічних понять на окремі види, тобто проведення їх наукової класифікації за різними критеріями. Віднесення до структури методу аналізу і синтезу прийомів класифікації дозволяє використовувати цей метод пізнання для побудови системи наукових понять адміністративної деліктології в ІС як по вертикалі, так і по горизонталі. Поряд із цим поділ цілого на складові частини дозволяє виявити будову предмета, що досліджується, його структуру, зв'язки між окремими елементами, відділити істотне від неістотного, складне звести до простого [159, с. 204]. Завдяки таким логічним операціям категорії та поняття, які використовуються адміністративною деліктологією для характеристики протиправних явищ, об'єктів, процесів в ІС, набувають ознак наукової визначеності. Відповідно, використання комплексу прийомів та засобів, що їх містить метод аналізу і синтезу, у дослідженні проблематики запобігання АІП сприяє формуванню понятійного апарату адміністративної деліктології в ІС, поглибленню логічних зв'язків між її загальною та спеціальною частинами, визначенню місця адміністративної деліктології серед інших наук, які досліджують ІС.

У проведенні наукових досліджень проблематики запобігання адміністративним правопорушенням одним із загальнонаукових методів, який широко використовується в адміністративній деліктології, є історичний метод [64, с. 7; 65, с. 5]. Застосування цього методу дає змогу проаналізувати адміністративну деліктність в її історичному розрізі, визначити основні етапи та передумови її виникнення в межах ІС, з'ясувати історичні зв'язки цього

соціально-правового явища зі злочинністю. Дослідження історичних аспектів адміністративної інформаційної деліктності сприяє з'ясуванню правової природи АІП, причин та умов, які сприяють їх вчиненню, підстав відокремлення цього виду деліктів від інформаційних злочинів.

На основі застосування історичного методу вченими-правниками здійснюється відбір протиправних діянь, які протягом тривалого історичного періоду визнаються законом АІП, проводиться виокремлення з-поміж інформаційно-правових конфліктів тих, які на конкретному етапі суспільного розвитку набувають ознак соціально-шкідливого діяння, або готуються рекомендації щодо необхідності криміналізації окремих складів адміністративних деліктів, що вчиняються в ІС.

Розкриваючи первинне коріння явищ та процесів, які становлять предмет науки адміністративної деліктології в межах ІС, історичний метод дає можливість визначити динамічні властивості засобів профілактики АІП, побудувати їх систему відповідно до встановленої історичною наукою періодизації розвитку інституту адміністративних правопорушень, виділити на цій основі найбільш ефективні засоби юридичного впливу на порушників адміністративно-правових заборон, чинних в ІС.

Включення історичного методу до загальнонаукової методології адміністративної деліктології в ІС зумовлено також мінливістю стану адміністративної деліктності як соціально-правового явища, існування якого пов'язане з історичним розвитком суспільства, появою в його членів нових інформаційних інтересів чи потреб, які відбиваються на поведінці учасників публічно-правових інформаційних відносин. Застосування в такому контексті історичного методу дозволяє проаналізувати в динаміці причини та умови, які сприяють розвитку адміністративної інформаційної деліктності, з'ясувати правові, економічні, соціально-психологічні передумови виникнення цього явища, виділити періоди історичного розвитку інформаційного суспільства, в які спостерігається тенденція до зростання або зниження кількості вчинюваних АІП.

Поряд із загальнонауковими методами пізнання в адміністративній деліктології широко використовується система конкретно-наукових методів. Формування в структурі методології адміністративної деліктології групи конкретно-наукових методів пізнання зумовлено тісною взаємодією цієї науки з іншими науками, які досліджують різні аспекти функціонування ІС, виникненням на цій основі міждисциплінарних завдань, вирішення яких вимагає використання різногалузевих логічних прийомів і операцій [104, с. 76, 77].

Серед зазначеної групи методів наукового пізнання велике значення має статистичний метод [64, с. 6; 65, с. 5; 102, с. 7]. За допомогою цього методу досліджуються кількісно-якісні показники розвитку адміністративної інформаційної деліктності та особа порушника чинних у національному інформаційному просторі правових обмежень і заборон. Застосування цього методу у дослідженні різних складових предмета адміністративної деліктології в межах ІС дозволяє:

1) надати всебічну цифрову характеристику розвитку адміністративної інформаційної деліктності на рівні держави, окремого регіону чи окремої галузі інформаційної діяльності за конкретний часовий період;

2) з’ясувати закономірності розвитку адміністративної інформаційної деліктності на території держави, окремого регіону, її стан, динаміку, а також структуру;

3) охарактеризувати склад порушників адміністративно-правових заборон, чинних в ІС, за соціально-демографічними, професійними, економічними та іншими критеріями, які мають адміністративно-деліктне та інформаційно-правове значення (стать, вік, рівень професійної підготовки, форма і вид інформаційної діяльності, кількість вчинених інформаційних правопорушень);

4) визначити у цифровому вимірі найбільш характерні, стійкі та закономірні зв’язки адміністративної деліктності з іншими видами протиправної поведінки, що має місце в ІС;

5) зібрати та систематизувати необхідні цифрові матеріали, які можуть слугувати основою для встановлення причин та умов, які сприяють розвитку

адміністративної деліктності в ІС, а також її прогнозування та розроблення профілактичних заходів протидії вчиненню АІП;

6) одержати необхідні відомості, які характеризують ефективність застосування заходів адміністративного примусу до осіб, які вчинили АІП або спричинили виникнення інформаційно-правових конфліктів у сфері діяльності СПА, що не мають ознак адміністративного делікту.

Таке багатогранне застосування статистичного методу у проведенні адміністративно-деліктологічних досліджень зумовлює можливість його використання не лише у процесі вивчення загальних понять та категорій адміністративної деліктології, але й для вивчення окремих видів АІП, причин і умов, які сприяють їх вчиненню, засобів профілактики тощо.

Аналіз сутності та призначення статистичного методу показує, що одержана за його допомогою інформація широко використовується під час застосування інших загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання адміністративно-деліктологічних явищ та процесів, слугує ключовим фактором для визначення цілей і завдань деліктологічних досліджень.

На цій основі в структурі методологічного апарату адміністративної деліктології в ІС простежується тісний зв’язок статистичного методу наукового пізнання з порівняльно-правовим.

Спеціально-наукова природа останнього з названих методів пізнання [160, с. 12; 161, с. 56; 162, с. 46] передбачає зіставлення різних складників предмета адміністративної деліктології, зокрема таких, як: види АІП, причини та умови, що сприяють їх вчиненню, властивості особи порушника адміністративно-правових заборон, чинних в ІС, з аналогічними поняттями, явищами та категоріями, зумовленими існуванням інших видів протиправної поведінки: злочинності, господарської деліктності тощо.

На думку вчених-філософів, «ефективність методу визначається правилами застосування: порівнювати тільки однорідні та взаємопов'язані об'єкти, не обмежуватися у порівнянні встановленням лише подібності об'єктів, а обов'язково виявляти розбіжності між ними; порівнювати об'єкти за істотними ознаками».

При цьому, вважають дослідники, «порівняння – не самоціль пізнання. За його результатами неминуче виникають питання про проблематичність нового знання, про обґрунтованість подібності об'єктів або відмінності між ними, про теоретичні та практичні можливості застосування набутого знання» [158, с. 148].

Спираючись на зазначені філософські закономірності і принципи, наука адміністративна деліктологія виявляє спільні та відмінні ознаки адміністративної деліктності та злочинності в ІС, спільні для обох видів протиправної поведінки причини та умови, які сприяють порушенню норм інформаційного законодавства, встановлює закономірності переходу АІП в інформаційні злочини і навпаки.

Враховуючи таке призначення порівняльно-правового методу в адміністративній деліктології, можна виділити декілька аспектів його прояву щодо дослідження адміністративної інформаційної деліктності: 1) аналіз складів АІП та інформаційних злочинів на предмет виявлення їх спільних і відмінних ознак, дослідження на цій основі суміжних складів таких деліктів; 2) дослідження змісту та структури адміністративно-деліктних, кримінально-правових, а також інших правових норм, які встановлюють відповідальність за інформаційні правопорушення, з метою виявлення загальних і спеціальних закономірностей формулювання складів протиправних діянь в ІС, встановлення покарань за їх вчинення; 3) аналіз динаміки адміністративної деліктності, злочинності, інших форм протиправної поведінки в ІС, визначення спільних та відмінних тенденцій збільшення або зменшення фактів прояву цих соціально-правових явищ; 4) вивчення державних програм запобігання вчиненню адміністративних правопорушень та протидії злочинності в ІС на предмет їх ефективності, змістовності, відповідності завданням забезпечення охорони та захисту інформаційних прав, свобод особи, публічного інформаційного правопорядку в цілому, встановлення кореляційних змін стану адміністративної деліктності і злочинності в ІС; 5) виявлення загальних та спеціальних недоліків в організації правоохоронної діяльності у сфері запобігання вчиненню АІП та інформаційних злочинів, визначення характеру їх впливу на стан забезпечення публічного інформаційного правопорядку.

Об’єднання вказаних аспектів реалізації порівняльно-правового методу дослідження в межах науки адміністративної деліктології вказує на те, що застосування цього методу дозволяє вченим-адміністративістам визначити місце вказаної науки серед інших юридичних наук, які досліджують ІС, з’ясувати недоліки і переваги адміністративно-деліктологічної профілактики інформаційних правопорушень порівняно з іншими видами профілактичної роботи. Використання порівняльно-правового методу досліджень дозволяє також проаналізувати систему науки адміністративної деліктології з позицій удосконалення її понятійного апарату, її внутрішньої структури на основі досягнень інших юридичних наук, зокрема таких, як кримінологія та юридична конфліктологія. При цьому, завдяки своєму інструментарію, принципам та напрямам застосування порівняльно-правовий метод знаходить свій прояв на рівні як загальної, так і спеціальної частини адміністративної деліктології або її окремих елементів [154, с. 21].

Таке багатостороннє застосування порівняльно-правового методу вказує на його універсальність для деліктологічних досліджень проблем запобігання АІП, здатність виявляти поняття, закономірності, тенденції та проблеми, необхідні для вдосконалення адміністративної деліктології в ІС. З іншого боку, накопичений внаслідок використання порівняльно-правового методу науковий матеріал може слугувати підґрунтям для застосування інших спеціально-наукових методів пізнання, перед якими стоять завдання, відмінні від тих, що вирішуються за допомогою порівняльно-правового методу [81, с. 24].

Загалом, Проведене дослідження дає підстави констатувати, що адміністративна деліктологія, виступаючи самостійною соціально-юридичною наукою, яка вивчає проблематику профілактики адміністративної інформаційної деліктності, забезпечення адміністративно-правової охорони і захисту соціальних цінностей, що існують в ІС, виконує лише притаманні цій науці завдання і застосовує власну методологію наукового пізнання деліктологічних явищ та процесів.

Висновки до Розділу 1.

Проведене дослідження концептуальних підходів щодо розуміння змісту поняття «адміністративної деліктології в ІС», визначення її предмета та системи, з'ясування місця серед інших юридичних наук, які вивчають особливості правового регулювання суспільних відносин, які існують в ІС дає підстави дійти наступних проміжних висновків.

1. На основі узагальнення нормативно визначених властивостей інформації, це поняття запропоновано визначити як зафіксовані на будь-яких матеріальних носіях оборотоздатні відомості та/або дані про осіб, предмети, факти, явища і процеси, що мають чи за визначених обставин можуть набувати юридичне значення, для яких законом встановлений відповідний правовий режим, забезпечений заходами державного примусу.

2. Спираючись на загальні закони діалектики – переходу кількісних змін у якісні, одиничного в загальне, констатовано, що законодавче визнання за інформаційними правами, обов'язками та законними інтересами, інформаційною інфраструктурою, інформаційною безпекою і правопорядком значення об'єктів адміністративно-правової охорони означає можливість віднесення ІС до таких об'єктів, однак на більш високому (родовому) рівні.

3. Аналіз історичних аспектів формування науки адміністративної деліктології вказує на те, що підгрунтям для її становлення є нормативні, доктринальні, правозастосовчі та соціально-психологічні передумови, дія яких також поширюється і на ІС в частині утворення окремого напряму деліктологічних досліджень.

4. Враховуючи обґрунтовану у цій роботі сутність та юридичне призначення адміністративної деліктології в ІС, її предмет можна охарактеризувати як сукупність АІП, вчинених на конкретній території держави за окремий проміжок часу, які утворюють адміністративну інформаційну деліктність, їх структуру, стан, динаміку розвитку, причини та умови, які сприяють їх вчиненню, а також соціально-правову характеристику особи – порушника адміністративно-правових

заборон, чинних в ІС, державні програми забезпечення публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки.

5. На основі розвиненої в межах цієї роботи концепції предмета адміністративної деліктології в ІС, адміністративну інформаційну деліктність визначено, як зумовлене протиправними потребами чи інтересами системно-структурне, соціальне суспільне явище, яке об'єктивно існує, пов'язане з незаконним використанням інформації, ІКТ, порушенням інформаційних прав особи, посяганням на інформаційну інфраструктуру або публічний інформаційний правопорядок в цілому і яке проявляється на конкретній території за окремо взятий проміжок часу і тягне за собою застосування комплексу організаційно-правових заходів з профілактики АІП, охорони та захисту соціальних цінностей.

6. Обгрунтовано наукову позицію, відповідно до якої, система адміністративної деліктології в ІС, являє собою сукупність логічно впорядкованих відповідно до методологічного, правового чи функціонального призначення компонентів, що характеризують предмет, об'єкт, методи цього наукового напряму, відображають його зв'язок з іншими науковими напрямами адміністративної деліктології та іншими юридичними науками, розкривають особливості адміністративних інформаційних правопорушень, їх причини та засоби запобігання. інші елементи.

7. Аналіз методів наукового пізнання, визнаних правовою доктриною за адміністративною деліктологією в межах ІС України дозволяє констатувати визначальний вплив на формування їх системи перед усім предмета та завдань дослідження цієї науки, її функціонального призначення серед юридичних наук, які вивчають проблематику правового регулювання інформаційних відносин.

8. Незважаючи на поєднання в структурі адміністративної деліктології знань, одержаних у межах наук адміністративного права, кримінології, інформаційного права, інших юридичних наук, в межах ІС вона сформувала свій предмет, методологію дослідження, спеціальний понятійний апарат, багатоаспектну методику запобігання АІП, що вказує на її самостійний характер як юридичної науки

Список використаних джерел до Розділу 1.

1. Заярний О. А. Інформаційна сфера як об'єкт адміністративно-правової охорони: деякі доктринальні та нормативні аспекти / О. А. Заярний. – Журнал східноєвропейського права. – № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://easternlaw.com.ua/uk/osoblive-administrativne-pravo/zayarnij-o-a-informacijna-sfera-yak-obyekt-administrativno-pravovo%D1%97-oxoroni-deyaki-doktrinalni-ta-normativni-aspekti

2. Заярний О. А. Адміністративна караність правопорушень в інформаційній сфері: деякі проблеми доктринального визначення та законодавчого забезпечення / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2014. –№ 2 (8). – С. 118 – 127.

3. Галинська К. Ю. Застосування заходів адміністративного запобігання порушень інформаційного правопорядку в Україні / К. Ю. Галинська // Правова інформатика. – 1-41/41. – С. 81–87.

4. Корж І. Ф. Феномен юридичного конфлікту в умовах децентралізації державної влади в Україні / І.Ф. Корж // Інформація і право. – 2016. – № 3(18). – С. 4–11.

5. Бєляков К. І. Інформаційній конфлікт та юридична відповідальність: сутність і співвідношення. / К. І. Бєляков // Правова інформатика. – 2013. – №. 2. – С. 38–46.

6. Жарова А. К. Право и информационные конфликты в информационно-телекоммуникационной сфере. // А. К. Жарова. - М. : Янус-К. – 2016. [электронный ресурс] / https://publications.hse.ru/books/184613283

7. Советский энциклопедический словарь: справочник / под ред. А. М. Прохорова. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 1630 с.

8. Баранов О. А. Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Баранов Олександр Андрійович ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. – 40 с.

9. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : дис. … доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Арістова Ірина Василівна. – Харків, 2002. – 476 с.

10. Тихомиров О. О. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері : навч. посіб. / О. О. Тихомиров, О. К. Тугарова. – К. : Нац. акад. СБУ, 2015. – 172 с.

11. Бачило И. Л. Информационное право : учебник для вузов / И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов. – СПб. : Юридический центр Пресс. – 2005. – 725 с.

12. Логінов О.В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Логінов Олександр Володимирович ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – 20 с.

13. Эволюция государственных и правовых институтов в условиях развития информационного общества / отв. ред. И. Л. Бачило. – ИГП РАН, "ЮРКОМПАНИ", 2012.

14. Демкова М. Інформація як основа інформаційного суспільства: поняття та правове регулювання / М. Демкова, М. Фігель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oa.edu.ua/loadnew/000/5.doc.

15. Черри К. Человек и информация / К. Черри. М. : Изд-во Связь, 1972.368 с.

16. Янков М. Материя и информация / М. Янков; перевод с болг. Ю. С. Игнатова, Ю. В. Дергачева; общ. ред. и предисл. А. Д. Урсула. – М. : Прогресс. – 272с.

17. Урсул А. Д. Проблема информации в современной науке / А. Д. Урсул. – М., Прогресс. 1975. – 214 с.

18. Абрамова Н. Т. Целостность и управление / Н. Т. Абрамова. – М., Наука. – 1974. – 285 с.

19. Афанасьев В. Г. Социальная информация и управление обществом / В. Г. Афанасьев. – М.: Политическая литература, 1975. – 408 с.

20. Украинцев Б. С. Самоуправляемые системы и причинность / Б. С. Украинцев. – М.: Изд-во «Прогресс», 1972. – 135 с.

21. Кодинець А. О. Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин: методологія, теорія, практика. / Кодинець Анатолій Олександрович. / дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Київ. Нац. Унт. Ім. Тараса Шевченка. – К. – 2017. 470 с.

22. Новицька Н. Б. Правові основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері України: теорія та практика. / Наталія Борисівна Новицька. дис… докт. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Ун-т. Держ. Фіск. Служби України. – Ірпінь. 2016. – 454 с.

23. Фатьянов А. А. Информационное право: основы практической информатики : учеб. пособие / А. А. Фатьянов, И. Л. Бачило. – М.: Юринформцентр, 2001. – 352 с.

24. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (в редакції Закону України від 13.01.2011 № 2938-VI).

25. Модельний Інформаційний кодекс : прийнятий на тридцятому пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї країн СНД від 03.04.2008 № 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_i45

26. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.

27. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

28. Заярний О. А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект : монографія / О. А. Заярний. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 700 с.

29. Лапин В. И. Информационное право: учебное пособие / В. И. Лапин, М. А. Лапина, А. Г. Ревин; под ред. И. Ш. Килясханова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iqlib.ru/book/preview/61D3CC87DA8642C8BCABE9B63F9F25F9

30. Бурило Ю. П. Організаційно-правові питання державного управління в інформаційній сфері: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Бурило Юрій Павлович; Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К., 2008. – 18 с.

31. Бєляков К. І. Інформаційна діяльність: зміст та підходи до класифікації / К. І. Бєляков // Інформація і право. – 2012. – №. 4. – С. 63–73.

32. Дорогих С. О. Сутність та визначення понять «інформаційна діяльність» та «інформаційна діяльність органів влади» / С. О. Дорогих // Інформація і право. – 2013. – № 3. – С. 74–82.

33. Колесников Є. Є. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів / Є.Є. Колесников // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 432–438.

34. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права: підруч. / [М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Рогачова, О. В. Петришин, С. М. Олейников]; М. В. Цвік (ред.). – Х.: Право, 2002. – 432 с.

35. Гумін О. М. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура / О. М. Гумін, Є. В. Пряхін // Наше право. – 2014. – № 4. – С. 46–50.

36. Галинська К. Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Галинська Каріна Юріївна; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Київ, 2016. – 188 с.

37. Баранов О. А. Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери Україниии: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» /

Баранов Олександр Андрійович ; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – К, 2015. – 479 с.

38. Нечипорук Ю. М. Інформаційна сфера як об’єкт адміністративного права. / Ю. М. Нечипорук. Порівняльно-аналітичне право № 2 2017. – с. 124 – 129.

39. Агапов А. Б. Административная ответственность: учебник / А. Б. Агапов. – М.: Статут, 2000. – 250 с.

40. Административная ответственность: учебно-практическое пособие // Э. Г. Липатов, А. В. Филатова, С. Е. Чаннов; под. ред. С. Е. Чаннов. – М.: Волтерс Клувер, 2010 [Электронный ресурс]: СПС Консультант Плюс.

41. Юркова Є. В. Межі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні / Є. В. Юркова // Форум права. – 2009. – №. 3. – С. 710–714.

42. Настюк В. Я. Загальноправова характеристика адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева // Інформація і право. – 2013. – № 1. – С. 151–157.

43. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: дис. … канд.. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Костянтин Леонідович Бугайчук. – Х., 2002. – 243 с.

44. Савчишкин Д. Б. Информационно-административное правонарушение: понятие, признаки, состав // Д. Б. Савчишкин // Административное и муниципальное право. – 2011. – № 7. – С. 71–82. [Электронный ресурс]. – Режим доступу :http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CJI;n=57634#0

45. Стоєцький О. В. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олексій Васильович Стоєцький; Нац. Акад. внутр. Справ. – К., 2013. – 191 с.

46. Федотова О. А. Административная ответственность за правонарушения в сфере обеспечения информационной безопасности: автореф. дис. … канд. юрид.

наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Ольга Анатольевна Федотова. – М. – 2003. – 24 с.

47. Чуприна О. В. Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Чуприна Олена Василівна; Нац. авіац. ун-т. – К., 2013. – 175 с.

48. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Олексієвна Леонідова. – Харків. 2010. – 190 с.

49. Кашапов М. Теория и практика решения конфликтных ситуаций. Краткий словарь / М. Кашапов. – М.-Ярославль: Ремдер, 2003. – 779 с.

50. Ковальова Н. Н. Государственное управление в информационной сфере. Учебное пособие / Н. Н. Ковальова. – М.: Система ГАРАНТ, 2011.

51. Ковалева Н. Н. Административно-правовое регулирование использования информационных технологий в государственном управлении. автореф. дис… докт. юрид. наук. / Наталия Николаевна Ковалева: Спец. 12.00.14 – административное право, административный процесс; Спец. 12.00.13 информационное право. -Саратов, 2014. -54 с.

52. Дихтиевский П. В. Административно-правовое принуждение в механизме обеспечения личной безопасности: автореф. дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / П. В. Дихтиевский; Моск. Унт. МВДРФ. – М, 2004. – 46 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lawtheses.com/administrativno-pravovoe-prinuzhdenie-v-mehanizme-obespecheniya-lichnoy-bezopasnosti.

53. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1123 (з наступними змінами та доповненнями).

54. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

55. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12. 07. 2001 № 2664–III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

56. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 10. – Ст. 43. (в редакції Закону України № 3317-IV від 12.01.2006).

57. Про схвалення Концепції адміністративно-правової реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 32. (з наступними змінами та доповненнями).

58. Заярний О. А. До питання щодо визначення завдань адміністративної деліктології в інформаційній сфері на сучасному етапі проведення адміністративно-правової реформи. / О. А. Заярний . - Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2015. – №. 100/(2). – С. 64-69.

59. Бєлєвцева В. В. Удосконалення відповідальності за правопорушення у сфері обігу комп'ютерної інформації / В. В. Бєлєвцева // Інформація і право. – 2016. – № 4(19). – С. 95–99.

60. Березовська І. Р. Адміністративно-правова відповідальність у сфері забезпечення інформаційної безпеки: постановка проблеми / І. Р. Березовська, М. Микитюк // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2011. – Вип. 6. – С. 146–150.

61. Настюк В. Я. До питання про адміністративну відповідальність за інформаційні правопорушення в Україні / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева // Актуальні проблеми сучасного адміністративного права: матеріали круглого столу, 22 березня 2013 р. – Запоріжжя : КГТУ, 2013. – С. 156–159.

62. Максименко Ю. Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки / Ю. Є. Максименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goal-int.org/informacijni-pravoporushennya-ponyattya-ta-oznaki/

63. Додин Е. В. Административно-правовая наука и административная деликтология / Е. В. Додин // Актуальные проблемы административной деликтологии: сборник научных трудов. – Киев, 1984. – С. 16–19.

64. Никулин М. И. Проблемы науки административной деликтологии: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Никулин Михаил Иванович; Моск. Ун-т МВД России. – М.: РГБ, 2006. – (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).

65. Гензюк Э. Е. Административная деликтология: дис. ... д-ра юрид. наук / Эдуард Ефимович Гензюк. – М., 2002. – 324 с.

66. Шергин А. П. Административные взыскания по советскому праву: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Анатолий Павлович Шергин. – М., 1969 15 с.

67. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение: автореф. дис. … докт. юрид наук / Леонид Васильевич Коваль; Киев. гос. ун-т. имени Тараса Шевченко. – К., 1979. – 36 с.

68. Остапенко О. І. Адміністративна деліктність у сфері охорони громадського порядку та її профілактика: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Олексій Іванович Остапенко. – К., 1984. – 176 с.

69. Мышляев Н. П. Теоретические и прикладные основы административной деликтологии: дис. ... д-ра юрид. наук / Николай Прокофьевич Мышляев. – М., 2004. – 330 с.

70. Дерюга А. Н. Актуальные вопросы развития науки административной деликтологии: дис. … канд. юрид наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Артем Николаевич Дерюга. – Хабаровск, 2002. – 181 с.

71. Ремнев В. И. Актуальные вопросы административной деликтологии в современный период / В. И. Ремнев // Актуальные проблемы административной деликтологии. – Киев, 1984. – С. 3–11.

72. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: автореф: дис. ... д- ра юр. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олексій Іванович Остапенко. – К., 1997. – 43 с.

73. Додин Е. В. Административная деликтология: Курс лекцій / Е. В. Додин. – Одесса: АО БАХВА, 1997. – 116 с.

74. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

75. Відповідальність у публічному праві: монографія / [П. Андрушко, І. Безклубий, А. Берлач та ін.]; за заг. ред. І. Безклубого. – Київ: Грамота, 2014. – 496 с.

76. Герасименко Є. С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Герасименко Євген Станіславович; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2000. – 221 с.

77. Голосніченко І. П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права / І. П. Голосніченко. – К.: Вища школа, 1991. – 207 с.

78. Гриценко І. С. Становлення і розвиток наукових поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права : дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Гриценко Іван Сергійович ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка.-К., 2008.-428 с.

79. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право» / Тетяна Олександрівна Коломоєць ; Нац. у-нт внутр. справ. – Х. – 2005. – 43 с.

80. Колпаков В. К. Деліктний феномен в адміністративному праві України: автореф. … дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Валерій Костянтинович Колпаков. – К., 2005. – 37 с.

81. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Комзюк Анатолій Трохимович; Нац. Унт. Внутр. справ. – Х., 2002. – 408 с.

82. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : дис. … канд.. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Святославівна Літошенко ; Нац. економ. у-нт ім. Вадима Гетьмана. — К., 2004. – 199 с.

83. Лук'янець Д. М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання: монографія / Д. М. Лук'янець. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2006. – 367 с.

84. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Мельник Роман Сергійович ; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2002.

85. Селіванов А. О. Адміністративне судочинство – новий інститут реалізації судової влади / А. О. Селіванов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/1F84B04D473311CEC32570BD00232346

86. Агапов, А. Б Административная ответственность: учебник для магистров / А. Б. Агапов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2012. – 435 с. – (Серия: Магистр).

87. Анисимов В. Ф. Проблема классификации административных проступков: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право» / Анисимов Валерий Филиппович. – Тюмень, 1999. – 166 с.

88. Бахрах Д. Н. Административное право России: учебник для вузов / Д. Н. Бахрах. – М.: Норма-Инфра, 2002. – 640 с.

89. Денисенко В. В. Теория административно-деликтных отношений: дис. … д-ра юрид. наук / Виктор Васильевич Денисенко. – СПб, 2002. – 394 с.

90. Круглов В. А. Административно-деликтное право Республики Беларусь: автореф. дис. …д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право; финансовое право; информационное право» / В. А. Круглов. – М., 2008. – 55 с.

91. Попов Л. Л. Административное право России: учебник / Л. Л. Попов, Ю. И. Мигачев, С. В. Тихомиров; отв. ред. Попов Л. Л. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: "Проспект" [Электронный ресурс]: Система ГАРАНТ, 2010.

92. Рогачева О. С. Эффективность норм административно-деликтного права: монография / О. С. Рогачева; науч. ред. Ю.Н. Старилов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2011. – 356 с.

93. Полушкин А. В. Информационное правонарушение: понятие и виды: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Полушкин Александр Владимирович; Урал. гос. юрид. акад., каф. информ. права и естественнонауч. дисциплин. – Екатеринбург, 2009. – 25 с.

94. Стрельников А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрій Вікторович Стрельников; Одеська національна юридична академія. – О., 2004. – 198 с.

95. Адміністративно-правовий захист окремих видів інформації. – монографія / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева. – Х.: Право, 2013. – 128 с.

96. Благодарний А. М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю: дис. … канд… юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрій Миколайович Благодарний. – К., 2006. – 200 с.

97. Ліпкан В. А. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: монографія / В. А. Ліпкан, І. М. Сопілко, В. О. Кір’ян ; за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К., 2015. – 664 с.

98. Матвієнко П. Є. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07

«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Поліна Євгенівна Матвієнко. – К., 2010. –187 с.

99. Правдюк С. М. Інформаційні правопорушення [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Правдюк Сергій Миколайович; Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2015. – 17 с.

100. Петровская О. В. Магистратура: проблемы методики преподавания юридических дисциплин: монография / О. В. Петровская, Р. В. Шагиева. – М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://base.garant.ru/58085321/.

101. Руденко О. В. До проблеми співвідношення об’єкта та предмета наукового пізнання / О. В. Руденко // Міжнародна наукова конференція “Дні науки філософського ф-ту-2005”: матеріали доповідей та виступів. – Частина 2. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2005. – С. 80–81.

102. Дерюга А. М. Концептуально-прекладные основы развития административной деликтологии: автореф. дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Артем Николаевич Дерюга. – М., 2012. – 60 с.

103. Алексеев Н. Н. Очерки по общей теории государства / Н. Н. Алексеев // Теория государства и права. Хрестоматия: учебное пособие / Хропанюк В. Н.; под ред. проф. Радька Т. Н. – М. : «Интерстиль», 1998. – С. 5–10.

104. Абдрахманов Б. Е. Административная деликтология в республике Казахстан (концептуальные теоретические и методологические проблемы): дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право» / Бауыржан Ермекович. – Алмааты, 2010. – 303 с.

105. Никулин М. И. Проблемы науки административной деликтологии: автореф. дис. … д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право,

финансовое право, информационное право» / Михаил Иванович Никулин. – М., 2005. – 42 с.

106. Мышляев Н. П. Теоретические и прикладные основы административной деликтологии: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Николай Прокофьевич Мышляев. – М., 2004. – 53 с.

107. Бабаев В. К. Теория государства и права: учебник / В. К. Бабаев; под ред. В. К. Бабаева. – М.: Юрист, 2003. – 592 с.

108. Щербина В. С. Проблеми попередження господарських правопорушень в умовах становлення ринкової економіки: дис. ... д-ра юрид. наук: спец 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Щербина Валентин Степанович; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1996. – 322 с.

109. Андреєва О. Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень в сучасних умовах : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ольга Борисівна Андреєва. – Х., 1999. – 22 с.

110. Европейская хартия свободы прессы: принята 25.05.2009 в г. Гамбург [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://telegraf.by/world_news/35477.html.

111. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства: від 22 лип. 2000 р. (станом на 02 берез. 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_163

112. Рекомендации ICC по интеллектуальной собственности: Обзор актуальных вопросов для предпринимателей и органов власти. – 2012. – Вып. № 11 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://iccbooks.ru/upload/iblock/acf/acf0821432809036f9b48be218291b51.pdf

113. Europe 2020. A strategy for smart sustainable and inclusive growth (2010). ec.europa.eu. Retieved from http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm [in English].

114. Заярный О. А. Концептуально-прекладная модель административной деликтологии в информационной сфере и тенденции ее развития в условиях

построения информационного общества. / О. А. Заярный. \ Верховенство права: [международный юридический журнал] № 3-2016. – с. 53 – 61.

115. Тарнавська Т. В. Генеза поняття «система»: історичний огляд / Т. В. Тарнавська // Духовність особистості: методологія, теорія, практика. – 2011. – № 6 (47). – С. 129–139.

116. Берталанфи Л. Общая теория систем – критический обзор // Исследования по общей теории систем / Л. Берталанфи; общ. ред. В. Н. Садовского, Э. Г. Юдина. – М: Прогресс, 1969. – 82 с.

117. Блауберг И. В. Философский принцип системности и системный подход / И. В. Блауберг, Э. Г. Садовский, Б. Г. Юдин // Вопросы философии. – 1978. – № 8. – С. 40–41.

118. Мельник Р. С. Система адміністративного права України: дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Роман Сергійович Мельник. – Харків. – 2010. – 417 с.

119. Webster's Revised Unabridged Dictionary // Сайт The ARTFL Project/ – Chicago: The University of Chicago, 1913. – P. 1465 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://machaut.uchicago.edu/?resource=Webster%27s&word=system&use1913=on

120. Толковый словарь Ушакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.onlinedics.ru/slovar/ushakov/s/sistema.html

121. Толковый словарь Ожегова [Электронный ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – Режим доступа : http://www.ozhegov-shvedova.ru/19-741515/СИСТЕМА.

122. Максименко Ю. Є. Засади розвитку інформаційної деліктології / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Глобальна організація союзницького лідерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goal-int.org/zasadi-rozvitku-informacijnoi-deliktologii/

123. Заярний О. До питання про формування науки інформаційної деліктології: предметно-методологічний аспект / О. А. Заярний // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції (20 травня 2016 року) : в 3-х т. / редкол. : д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) [та ін.]. – Том 1. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – С. 316 – 317.

124. Заярний О. А. Інформаційна деліктологія: від конфронтації до інтеграції. / О. А. Заярний. – Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 27 – 28 листопада 2015 р. – Дніпропетровськ: У 2 частинах. Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015. – Частина ІІ. – С 8 – 11.

125. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2-х т. / С. С. Алексеев. – М.: Юридическая література, 1981. – Т. І. – 361 с.

127. Денисенко В. В. Деликтология: предмет, метод и система науки: монография / В. В. Денисенко; М-во внутрен. дел Рос. Федерации; Рост. юрид. ин-т. – Ростов н/Д: РЮИ МВД России, 2001. – 71 с.

128. Грищук Р. В. Основи кібернетичної безпеки: монографія / Ю. Г. Даник, Р. В. Грищук; за заг. ред. проф. Ю. Г. Даника. – Житомир: ЖНАЕУ, 2016. – 636 с.

129. Макарова М. В. Інформатика та комп'ютерна техніка / М. В. Макарова. – Суми: Університетська книга, 2008. – 667 с.

130. Голуб Е. С. Сущность и основные свойства информации / Е. С. Голуб // Філософські науки: збірник наукових праць. – Суми: Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. – С. 64–71.

131. Пилипчук В. Г. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір : монографія / В. Г. Пилипчук, О. П. Дзьобань. -Ужгород : ТОВ «ІВА», 2014.282 с.

132. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер; пер. с англ. – М.: Феникс, 1994.-688 с.

133. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія / О. А. Баранов. – К.: Едельвейс, 2014. – 434 с.

134. Бурило Ю. П. Організаційно-правові питання державного управління в інформаційній сфері: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне

право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю. П. Бурило. – К., 2008. – 215 с.

135. Арістова І. В. Реалізація інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України в інформаційних правовідносинах / І. В. Арістова, М. Ю. Кузнецова; за заг. ред. Арістової І. В. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2015. – 250 с.

136. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію / Калюжний Р. А., Копан О. В., Марценюк О. Г. – К.: «МП Леся», 2013. – 236 с.

137. Барікова А. А. Електронна держава: нова ефективність урядування: монографія / А. А. Барікова. – Київ: Юрінком Інтер, 2016. – 224 с.

138. Заярний О. А. Адміністративна деліктологія в системі юридичних наук, які досліджують інформаційну сферу: деякі теоретико-методологічні аспекти / О. А. Заярний // Право і громадянське суспільство. – 2015. – № 2(11). – С. 74–93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/download/155_df9217c48366fe60c97391a7b029bc90.

139. Дерюга А. Н. Актуальные проблемы развития административной деликтологии: монография / А. Н. Дерюга. – М.: Изд-во СГУ, 2009. – 550 с.

140. Додин. Е. В. Административная деликтология в системе юридической науки / Е. В. Додин // Сборник научных трудов: - Одесса: Полиграф, 2007. – Т. 2. – С. 129–139

141. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2-х т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – Том 1. Загальна частина. – 584 с.

142. Загальне адміністративне право: підручник / [Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші]; за заг. ред. І. С. Гриценка. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 568 с.

143. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко; за заг. ред. Р. С. Мельника. – К.: Ваіте, 2014. – 376 с.

144. Гаврилова Л. В. Административно-деликтное законодательство Федеральной Республики Германии: становление, развитие и современное состояние: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Гаврилова Лариса Владимировна. – Тюмень, 2003. – 21 с.

145. Шергин А. П. Общее и особенное в административно-деликтном праве / А. П. Шергин. Материалы VIII международной конференции «Теория и практика административного права и процесса». – Краснодар – Набуг. – С. 14–24.

146. Лупало О. А. Правові засади формування концепції адміністративно-деліктного права як галузі права / О. А. Лупало // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 142–145.

147. Административно-деликтное право: (теория и законодательные основы): монография / А. В. Кирин. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2015. – 464 с.

148. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктне право у юридично-галузевій парадигмі // В. К. Колпаков. – Право України. – 2002. – № 4. – С. 17 - 21.

149. Кирин А. В. Теория административно-деликтного права: автореф. дис. докт. юрид. наук: спец: 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Анатолий Вадимович Кирин. – М., 2012. – 59 с.

150. Дерюга А. Н. О соотношении административной деликтологии и криминологии / А. Н. Дерюга // Российский юридический журнал. – 2011. – № 2 [Электронный ресурс]: СПС Консультант Плюс.

151. Криминология: учебник / под ред. акад. В.Н. Кудрявцева, проф. В.Е. Эминова. – М., Юристъ, 1997. – 512 с.

152. Про судову практику у справах про хабарництво : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 6 від 26.04.2002 // Юридичний вісник. – 2002. – № 28 (368).

153. Додин Е. В. Административная деликтология в системе юридической науки / Е. В. Додин // Советское государство и право. – 1991. – № 12. – С. 32–37.

154. Коваленко Л. П. Інформаційне право України: проблеми становлення та розвитку: дис. … доктора юрид. наук спец. 12.00.07 «Адміністративне право і

процес; фінансове право; інформаційне право» / Лариса Павлівна Коваленко; Нац. Юрид. Унт. Ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – 419 с.

155. Селезньова О. М. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України як інтегрованої категорії: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ольга Михайлівна Селезньова; М-во внутр. справ України. – Київ, 2015. – 420 с.

156. Касьян В. І. Філософія : відповіді на питання екзаменаційних білетів : навч. посіб. / В. І. Касьян. – 5-те вид., виправл. і доповн. – К. : Знання, 2008.347с.

157. Лазарев В. В. Теория права и государства: учебник / В. В. Лазарев и др. – М., 2002. – 576 с.

158. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.

159. Філософія: підручник / О. П. Сидоренко [та ін.]; ред. О. П. Сидоренко. – К.: Знання, 2009. – 891 с. – (Серія "Вища освіта XXI століття")

160. Філософія: навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.; за ред. І. Ф. Надольного. – 3-тє вид., стер. К.: Вікар, 2003. – 457 с.

161. Манжул І. В. Визначення методів пізнання в науковій літературі / І. В. Манжул. - Бюлетень Міністерства юстиції України № 11 2012. - С. 11 - 17.

162. Гаращук І. В., О. О. Петришин Порівняльно-правовий метод у дослідженні місцевого самоврядування. / Гаращук І. В., О. О. Петришин Державне будівництво та місцеве самоврядування № 29 (2015). – С. 54 - 66.

163. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). — М. :Аванта, 2001. — 560 с.

164. Долгова А. И. Криминология: учебник / А. И. Долгова. – М., 2002- 848 с. 164. Шиханцов Г. Г. Криминология: учебник / Г. Г. Шиханцов. М.:Прогресс, 2001. – 368 с.

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЯК ПРЕДМЕТНА ОСНОВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ: ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ РОЗРОБКИ ТА ПРАКТИЧНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЙОГО СКЛАДІВ

2.1. Поняття, правова природа та властивості адміністративного інформаційного правопорушення

В останнє десятиліття правовою доктриною було вироблено узагальнююче поняття, яким позначаються усі види деліктів, що вчиняються в галузі інформаційної діяльності СПА та інших суб'єктів надання ПІТП. Таким поняттям виступає «АІП» [1; 2, с. 5; 3, с. 487; 4, с. 30; 5; 6, с. 9; 7; 8, с. 210; 9, с. 25; 10, с. 9].

«Аналогічно до норм адміністративно-деліктного законодавства більшості країн Світу [11; 12; 13; 14; 15; 16], законодавство України при формулюванні складів адміністративних правопорушень в ІС водночас не визначає зміст цього поняття.

Існуюча в нормах адміністративно-деліктного законодавства прогалина була заповнена в результаті проведення різних наукових досліджень, предметом яких виступають АІП.

На думку Д. Б. Савчішкіна, адміністративне правопорушення у галузі зв'язку та інформатизації – це діяння, за яке передбачена адміністративна відповідальність, адміністративне покарання, що виражається як у майнових стягненнях, зокрема адміністративному штрафі, так і в немайнових обмеженнях правопорушника, наприклад попередженні [17, с. 10].

О. В. Палушкін визначає поняття «АІП» як суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дію чи бездіяльність) деліктоздатної особи, що посягає на встановлений порядок управління і вчинене в ІС, чи з використанням інформаційних засобів або технологій роботи з інформацією незалежно від її форми, або в іншій сфері людської діяльності в умовах інформаційного середовища» [5; 9, с. 25].

У свою чергу, В. Я. Настюк та В. В. Білєвцева характеризують це поняття як протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність конкретного суб'єкта, що вчиняє замах на встановлений інформаційний правопорядок і завдає шкоду ІС або створює реальну загрозу такого спричинення, за яку законом встановлено адміністративну відповідальність [18].

«перебуваючи у тісному логічному зв'язку з родовим поняттям «адміністративне правопорушення», АІП є результатом наукового, еволюційного розвитку двох основних концепцій, у яких розкривається правова природа та сутність цього виду деліктів. В основі кожної із таких концепцій перебувають, передусім, правові форми взаємодії держави та людини у відносинах, пов'язаних із функціонуванням СПА, а також характер правового зв'язку делікту з мірами адміністративної відповідальності.

Згідно з однією з концепцій поняття «адміністративне правопорушення», «його виникнення пов'язано із становленням, розвитком адміністративної юстиції. Інститут адміністративної юстиції як правова реальність є результатом реалізації ідей Великої французької революції 1789–1794 років. Саме вони сформували розуміння про необхідність контролювати дії адміністрації. Мета такого контролю – забезпечити відповідальність адміністрації за рішення, які порушують права громадян та інших суб'єктів громадянського суспільства» [19, с. 23; 20, с. 8].

«Правовими передумовами для визнання держави відповідальною за свої рішення стало закріплення в нормах Конституції Французької Республіки серед комплексу природніх прав людини права на свободу думки і слова, вільне поширення власних поглядів і переконань, права на звернення до органів державної влади з петицією чи іншою скаргою, клопотанням про надання інформації, необхідної людині для її життєдіяльності, а також права на оскарження рішень, дій або бездіяльності СПА (Глава перша розділу 1 Конституції Французької Республіки від 03.09.1791) [5; 21, с. 234].

Аналіз змісту загальних положень законодавства країн Західної Європи часів Французької революції про права людини і громадянина показує, що поряд

із конституційним проголошенням інформаційних прав особи, Конституція Французької Республіки та Загальна Декларація прав людини і громадянина визнали відповідальними за порушення цих прав державу, а також інших осіб, які поширюють неправдиві відомості чи дані.

«Наприкінці 19 століття в країнах західної Європи істотно зросла кількість адміністративних актів, якими порушувалися права особи. У зв'язку із цим низка держав, зокрема Італія, Німеччина, Нідерланди, Швеція, так само, як і Франція були змушені визнати себе відповідальними за діяльність своєї СПА, навіть якщо вона здійснювалася в межах наданої компетенції, шляхом розширення складів правопорушень, суб'єктами яких виступають посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування. На цій основі виникла юридична потреба у формуванні інституту адміністративної юстиції, призначеного для врегулювання конфліктів між СПА та громадянами, юридичними особами [22, с. 107; 23].

«Саме на інститут адміністративної юстиції в країнах західної Європи було покладено завдання з правової кваліфікації порушень прав на інформацію, свободу вираження поглядів і переконань, встановлених правових режимів інформації, які вчинені СПА під час виконання покладених на них функцій і завдань» [24, с.].

Отже, розглядати виникнення адміністративного правопорушення як юридичної реалії і одного з інститутів адміністративно-деліктного права можна лише з виникненням інституту відповідальності СПА за свою діяльність перед людиною, формуванням системи спеціальних органів судової влади, наділених повноваженнями щодо скасування протиправних індивідуальних адміністративних та нормативно-правових актів вказаних суб'єктів, застосування санкцій за порушення встановленого публічного інформаційного правопорядку.

Від так, такі правові феномени, як «адміністративне право, адміністративне правопорушення, адміністративна юстиція, виникають фактично одночасно й існують в інтегративних зв'язках системним утворенням. У такому контексті адміністративні правопорушення – це правопорушення у сервісно-регуляторній

сфері адміністративного права» [5; 25, с. 18], тобто такі, що вчиняються у відносинах публічного адміністрування.

Згідно з базовими положеннями сервісно-регуляторної концепції, адміністративне право – це аж ніяк не «управлінське право», а головним чином «публічно-сервісне право», тобто право, спрямоване на обслуговування потреб та інтересів приватних осіб у їхніх стосунках із суб'єктами публічної адміністрації.

Об'єктивним критерієм для такого визначення предмета адміністративного права, писав В. Б. Авер'янов, є не управлінський характер регульованих відносин, а обов'язкова наявність у цих відносинах особливого суб'єкта – тобто такого, в якому уособлюється так звана «СПА» – у вигляді або державних органів виконавчої влади, або виконавчих органів місцевого самоврядування. Стосовно ж характеру зазначених відносин, то, на думку дослідника, переважають у них не управлінські ознаки, а ознаки так званої «публічної сервісної» діяльності, тобто діяльності держави й органів місцевого самоврядування щодо забезпечення такого порядку їх взаємодії з населенням, конкретними (фізичними і юридичними) особами, за якого останні здатні ефективно реалізувати свої права і законні інтереси [26, с. 28-29].

Інституційне оформлення сервісно-регуляторної концепції адміністративного права, як справедливо зазначає В. К. Колпаков, перед усім веде до зміни ідеології існування самої держави, збільшення питомої ваги правовідносин людини та СПА щодо надання останніми передбачених законодавством України адміністративних послуг, а також до зміни вектора адміністративної відповідальності [27, с. 148 – 151].

Зазначена трансформація в структурі предмета галузі адміністративного права та засобів його впливу на діяльність учасників публічно-правових відносин обумовлює підвищення юридичного значення інститутів адміністративних послуг та адміністративних процедур в структурі цієї галузі права, а поряд із цим, до веде до глибоких змін у взаємовідносинах людина – держава [28, с. 126], - де остання визнається відповідальною за свою діяльність.

«… Розвиток основних положень сервісно-регуляторної концепції адміністративного права в деліктологічній площині дає підстави нам розглядати поняття «АІП» як протиправне, винне діяння (дію чи бездіяльність), вчинене СПА, його посадовою особою, іншим суб'єктом публічно-правових інформаційних відносин у зв'язку з невиконанням чи неналежним виконанням покладених на нього обов'язків, у тому числі делегованих повноважень, що має наслідком порушення інформаційних прав особи, встановлених актами законодавства України правових режимів інформації, публічного інформаційного правопорядку, посягання на основи інформаційної безпеки держави або безпідставне обмеження доступу до державних інформаційних ресурсів, за яке законом встановлена адміністративна відповідальність.

Згідно з іншою концепцією, що одержала в літературі назву караної, адміністративні правопорушення є результатом трансформації поліцейських чи фіскальних проступків, за які встановлювалася кримінальна відповідальність, у зв'язку з чим такі делікти одержали назву «кримінальних проступків [23].

«Історичний аналіз свідчить, що виникнення поняття «адміністративне правопорушення» пов'язано зі спробами вдосконалити кримінальне законодавство шляхом розмежування кримінальних деліктів за ступенем суспільної небезпеки». В. К. Колпаков вважає: «Найбільш вдало таке розмежування було здійснено у французькому Кодексі 1795 року. У ньому виділялись: а) злочини – діяння, за які встановлювалися тілесні покарання; б) проступки або делікти – діяння, за які передбачали покарання виправного характеру» [19, с. 21-22].

На відміну від карного права Франції, законодавство Німеччини поділяло кримінально карані діяння на злочини, проступки та порушення.

При легальному встановленні ознак складів тих чи інших кримінально караних діянь, законодавство Пруссії, а згодом і Німеччини виходило із так званого «адміністративного розсуду» стосовно засобів кримінального примусу, що призвело до розуміння адміністративних правопорушень як невиконання або неналежного виконання громадянами обов'язкових приписів СПА або вчинення

таких діянь, за які покарання призначалося в адміністративному порядку. Метою таких стягнень було не відновлення порушеного права чи охоронюваного законом інтересу, а покарання за непідкорення волі СПА [23].

Наведена концепція офіційно була визнана законодавством Німеччини в період XVIII – першої половини XIX століття і проіснувала до формування адміністративного правопорушення у його сучасному розумінні.

«Перші легальні спроби вирішення проблеми розмежування злочинів та адміністративних правопорушень, що вчиняються в ІС, на землях лівобережної України були здійснені в нормах Уложення Про покарання кримінальні та виправні (далі – Уложення), прийнятого 15.08.1845 р.

Згідно з нормами ст. 1 цього законодавчого акта, «будь-яке порушення закону, через яке здійснюється посягання на недоторканність прав верховної влади чи встановленою нею влад, або права чи безпеку суспільства, або приватних осіб, є злочином».

У ст. 1 Уложення проступком іменується «порушення правил, прав, приватної чи суспільної безпеки або користі, охоронюваних законом». Поряд із цим Уложення у ст. 3 закріплювало норму, за якою правила публічного управління визнавалися об’єктом протиправних посягань з боку проступків, покарання за які призначалися виходячи зі ступеня його суспільної небезпеки та роду самого діяння» [5; 29, с. 174].

Норми уложення надавали великого значення інформаційним правопорушенням, особливо тим, які посягали на авторитет органів влади Російської імперії, інформаційну безпеку, свободу світогляду та віросповідання, діяльність преси та видавничу діяльність.

«Буквальний зміст норм Уложення вказує на домінування серед таких правопорушень саме інформаційних злочинів, покарання за які призначалися судом чи судом присяжних у формі позбавлення волі, висилки на каторжні роботи, тілесних ушкоджень, конфіскації усього майна чи дарованих вольностей. Натомість інформаційні проступки не одержали широкого визнання в Уложенні, що зумовлено їх незначним ступенем соціальної шкідливості, нездатністю навіть

у сукупності підірвати авторитет чи стабільність імперської влади. У зв'язку із цим норми карного права переважно встановлювали покарання за інформаційні проступки у формі арешту, позбавлення спеціального права, виправних робіт чи конфіскації майна» [5].

Зважаючи на відсутність чітких та недвозначних критеріїв розмежування інформаційних злочинів від проступків, до системи останніх були включені окремі групи деліктів, які за своїм об'єктом протиправного посягання, суб'єктом вчинення, засобами юридичного покарання мають публічно-правову (адміністративну) сутність. Тим самим норми Уложення фактично заклали основу для легалізації поліцейської концепції адміністративних проступків на землях лівобережної України, яка, незважаючи на глибокі зміни у державному та суспільному устрої, системі об'єктів правової охорони, елементах складів самих деліктів, дістала свій розвиток у положеннях законодавства СРСР про адміністративні правопорушення.

Наслідком такого законодавчого підходу до визначення сутності адміністративних правопорушень стало включення цього поняття до одного синонімічного ряду разом з адміністративними проступками [30, с. 42 – 43; 31, с. 199 – 200], що знайшло своє відображення в положеннях ст. 7 Основ законодавства СРСР «Про адміністративні правопорушення» 1980 року [32], а згодом у нормах загальної та спеціальної частин КУпАП [33].

Визнання в нормах ст. 3 Конституції України від 28.06.1996 р. держави відповідальною перед людиною за свою діяльність поряд із закріпленням в положеннях основного Закону права кожної людини на інформацію, (ч. 1 ст. 34) [34] актуалізувало перед Україною завдання щодо створення системи ефективних гарантій реалізації цього права.

Як одну з таких гарантій ЗУ «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII в редакції від 13.01.2011 р. [35] визнав юридичну відповідальність учасників інформаційних відносин, зокрема СПА, за порушення конституційного права людини на інформацію.

Зазначені аспекти юридичної відповідальності щодо ІС дістали свій розвиток у нормах КУпАП [33] та інших актах адміністративно-деліктного законодавства України, положення якого зазнали істотних змін у частині розширення складів АІП [36; 37; 38]. Основний вектор таких змін стосувався насамперед законодавчого закріплення складів адміністративних правопорушень, відповідальність за які настає для спеціальних суб'єктів: посадових осіб СПА, юридичних осіб приватного права, які на підставі закону та індивідуальних адміністративних актів надають публічні послуги громадянам чи господарським організаціям, а також фізичних осіб-підприємців.

«Попри закладення перших сучасних підвалин сервісно-регуляторної концепції АІП, КУпАП [33] зберіг нормативні рудименти поліцейської концепції, що виявляються у широкому застосуванні позасудових процедур притягнення до адміністративної відповідальності, закріпленням значної кількості складів деліктів, суб'єктами яких визнаються фізичні особи без спеціального статусу, наявності в системі адміністративних правопорушень значної кількості деліктів, приватно-правових за своєю сутністю, постановленні основного акценту у формулюванні ознак протиправних діянь саме на порушення встановлених державою загально-обов'язкових правил суспільної поведінки, а не на невиконання конкретних функцій держави» [5; 39; 40, с. 157; 41; 42; 43, с. 75; 45, с. 43].

Разом із тим проникнення елементів ІС фактично в усі галузі та сфери суспільної діяльності тягне за собою використання інформації, інформаційних ресурсів та ІКТ для вчинення різних видів адміністративних правопорушень. При цьому незалежно від того, вчинені такі делікти в ІС чи ні, за своєю суттю вони не завжди є інформаційно-правовими, що дає підстави розглядати всю систему адміністративних правопорушень, що вчиняються в ІС, з позицій широкого та вузького підходів.

У широкому розумінні до категорії адміністративних правопорушень, що вчиняються в ІС, належать усі делікти, які за своїми властивостями є адміністративно-правовими, незалежно від ознак їх складів, наслідків або причин

вчинення, якщо прояв протиправної поведінки мав місце в межах національного інформаційного простору України. Іншими словами, для об'єднання адміністративних правопорушень в єдиний вид таких, що вчиняються в ІС, досить лише одного просторово-територіального критерію.

Якщо ж виходити з вузького розуміння змісту поняття «адміністративне правопорушення в ІС», то цим видом деліктів, на наш погляд, повинні охоплюватися АІП у їх власному розумінні. Говорячи критеріями адміністративно-деліктного регулювання інформаційних відносин, до категорії адміністративних правопорушень в ІС належать передбачені актами адміністративно-деліктного законодавства склади деліктів, предметом протиправного посягання яких виступають інформація, інформаційні ресурси чи технології або ІС в цілому, а також ті, об'єктом в яких виступають інформаційні права, свободи особи, правові режими інформації чи гарантований державою публічний інформаційний правопорядок.

Виходячи зі змісту завдань, визначених для цього дослідження, саме вузький підхід до розуміння сутності адміністративних правопорушень, що розглядаються, буде застосований в межах цієї роботи.

Характерною особливістю АІП є те, що, як різновиду інформаційних деліктів, їм властиві не лише загальні, але й спеціальні (родові ознаки), що відображають специфіку цієї категорії соціально шкідливих діянь в ІС [45, с. 75, 76; 46, с. 7].

Законодавство абсолютної більшості країн світу, розкриваючи зміст поняття «адміністративне правопорушення», безпосередньо пов'язує його з такою невід'ємною ознакою, як протиправність діяння (ч. 1 ст. 9 КУпАП [33], ст. 6 Закону Республіки Словенія «Про проступки» від 12.12.2002 № 163, ст. 5 Закону Республіки Сербія «Про проступки») [47, с. 462, 673].

Законодавче та доктринальне визнання за конкретним деліктом ознаки його протиправності реалізується через адміністративно-правові заборони, які охоплюють своїм змістом обов'язок учасників публічно-правових відносин додержуватися встановлених (санкціонованих) державою правил поведінки,

обов’язок щодо недопущення порушення чинних обмежень та заборон, а також правові наслідки їх порушення [48].

Саме відхилення від нормативних приписів, якими встановлюються правові обмеження та заборони, має наслідком вчинення адміністративного правопорушення як об’єктивного вираження юридичного конфлікту між приписами забороняючих адміністративно-деліктних норм, дозволеною державою та бажаною суб’єктом проступку моделлю поведінки» [49, с. 112].

Як показує логічне тлумачення змісту норм, закріплених у ч. 2 та 3 ст. 32, ст. 34 Конституції України [34], ч. 1 ст. 6, а також ч. 2 ст. 7 ЗУ «Про інформацію» [35], ґрунтуючись на положеннях людиноцентристської концепції правової держави, публічний інформаційний правопорядок водночас спирається на правові заборони, спрямовані на запобігання випадкам протиправного обмеження, оспорювання чи невизнання інформаційних прав особи, фактам безпідставної обробки інформації або використанню ІКТ в протиправних цілях.

Перебуваючи в площині правової регламентації забороняючих норм, протиправність поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин може проявлятися як у невиконанні чи неналежному виконанні ними встановлених обов’язків щодо надання, збирання, оприлюднення, зберігання, охорони та захисту інформації, так і у вчиненні дій, заборонених законом, спрямованих на порушення встановленого правового режиму елементів ІС або створення загроз для інформаційної безпеки держави.

Під таким кутом зору протиправність як ознака АІП може розглядатися як тріада покладених на СПА, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин обов’язків із додержання встановлених правил роботи з інформацією, недопущення порушення встановлених обмежень та заборон, а також понесення негативних наслідків, викликаних застосуванням адміністративних стягнень.

Характеризуючи у своїй сукупності протиправність АІП, вказані обов’язки проявляються та реалізуються в особливому просторі, в межах якого здійснюється діяльність із пошуку, створення, обробки, передачі, одержання, зберігання, захисту та використання інформації незалежно від форм і технологій її обробки,

створення та застосування ІКТ і формування державних і комунальних інформаційних ресурсів, побудова механізму електронного урядування в цілому.

«Законодавство України, не виключаючи ймовірність виникнення ризиків порушення інформаційних прав особи, правових режимів інформації, інформаційних ресурсів, передбачає обставини, з виникненням яких діяння, що за формальними ознаками є протиправним, не вважається адміністративним правопорушенням і не тягне за собою застосування адміністративних стягнень. Йдеться, передусім, про крайню необхідність, яка положеннями ст. 18 КУпАП [33] віднесена саме до таких обставин» [50, с. 124]. Її зовнішній прояв та зміст щодо АІП значною мірою зумовлюється своєрідною сутністю суспільних відносин, які складаються в ІС, властивостями інформації та ІКТ, призначеними для обробки такої інформації.

Так, наприклад, згідно з ч. 2 ст. 8 ЗУ «Про доступ до публічної інформації», СПА РПІ, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини». «При цьому за правилами, закріпленими у ч. 1 ст. 11 вказаного Закону, «посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю» [51].

«Із системного тлумачення змісту наведених норм випливає, що крайня необхідність в ІС являє собою дії суб’єктів інформаційних правовідносин щодо розкриття інформації з обмеженим доступом, надання доступу до інформаційних ресурсів, ІТС, які за формальними та/або матеріальними ознаками визнаються адміністративними правопорушеннями, але через наявні загрози для національної безпеки, інформаційного простору, економічного добробуту та прав людини, коли

ця небезпека за даних обставин не могла бути усунута іншими засобами, не вважаються правопорушеннями, якщо заподіяна шкода є менш значною, ніж відвернена.

Визначаючи загальні критерії стану крайньої необхідності, КУпАП у ст. 18 водночас не дав відповіді на питання: чи є закріплені в актах законодавства України обставини, що характеризують діяння як вчинене у стані крайньої необхідності, виключними, або перелік таких обставин може розширюватися рішеннями суду?

Відповідь на поставлене питання перебуває в межах змісту правових норм, якими встановлені обставини, що виключають протиправність діянь в ІС. Конституція України (ч. 2 ст. 32) [34], ЗУ «Про доступ до публічної інформації» (ч. 2 ст. 8, ч. 1 ст. 11) [51], фактично встановлюють вичерпний перелік обставин, з настанням яких виключається протиправність діяння в ІС.

Зважаючи на імперативний, виключний характер обставин, які зумовлюють стан крайньої необхідності діяння, можна зробити висновок, що лише закон може встановлювати обставини, які за формальними ознаками характеризують діяння як протиправне, але з виникненням стану крайньої необхідності виключають його протиправність» [50, с. 124, 125].

«Серед дослідників проблематики адміністративних правопорушень поширена думка, що однією зі змістоутворюючих ознак цього виду деліктів є їх суспільна небезпечність. Такий науковий погляд у різні часи відстоювався: І. А. Галаганом, І. П. Голосніченко, П. В. Діхтієвським, Є. В. Додіним, Л. В. Ковалем, Ю. М. Козловим, В. К. Колпаковим, О. О. Леонідовою, О. С. Літошенко, О. В. Лисенко, П. Є. Матвієнко, О. В. Палушкіним, Л. Л. Поповим, Б. Д. Сорокіним, Д. Б. Савчішкіним, А. В. Стрєльніковим, С. С. Студенікіним, М. С. Студенікіною, В. В. Цветковим, А. П. Шергіним та іншими» [52, с. 129, 130].

Незважаючи на певні концептуальні відмінності [25, с. 20, 21], прихильники теорії суспільної небезпечності адміністративних деліктів, передусім, виходять із матеріальної єдності всіх правопорушень [53, с. 31]. І злочини, і адміністративні

правопорушення, і дисциплінарні проступки, і цивільні правопорушення є до певної міри суспільно небезпечними діяннями. Тому суспільна небезпека – це ознака, властива їм усім без винятку. Відмінність полягає лише в ступені суспільної небезпеки. Злочини мають підвищений ступінь суспільної небезпеки порівняно з іншими видами правопорушень. Адміністративним проступкам та іншим правопорушенням вона властива «меншою», «неважкою» мірою і не досягає рівня, з якого починається застосування заходів кримінальної репресії [54, с. 23, 24].

Згідно з іншою доктринальною позицією, адміністративне правопорушення не може становити небезпеку для суспільства в цілому, бо воно завдає певної шкоди лише конкретній фізичній або юридичній особі, а у визначених законом випадках державі в цілому. Тому більш прийнятним, як видається, є термін «соціальна шкідливість», який використаний у ст. 3 Конституції України у визначенні юридичного значення людини, її життя і здоров'я, честі, гідності, недоторканності та безпеки поряд із проголошенням держави відповідальною перед людиною за свою діяльність [34].

«Така ознака, як соціальна шкідливість, з одного боку, передбачає, що правопорушення заподіює шкоду об'єктам адміністративно-правової охорони, а з іншого – підкреслює, що таке заподіяння шкоди не є значним і не несе серйозної небезпеки суспільству чи конкретній фізичній або юридичній особі. Таку наукову позицію в різні часи відстоювали, зокрема: А. М. Благодарний, А. М. Васильєв, Д. М. Бахрах, О. О. Леонідова, Г. І. Петров, І. С. Самощенко, О. В. Чуприна, О. М. Якуба та інші.

Дискусійна природа наслідків адміністративних правопорушень бере своє коріння в легальних, нормативно закріплених визначеннях понять «злочин» та «адміністративне правопорушення» [52, с. 130].

Сформульована в положеннях ст. 9 КУпАП [33] конструкція адміністративного правопорушення не вказує на суспільну небезпечність чи соціальну шкідливість як на невід'ємну властивість цього виду правопорушень. Натомість Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (далі – ККУ) у

ч. 1 та 2 ст. 11 безпосередньо встановлює, що злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Якщо конкретна дія або бездіяльність містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого ККУ, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі, таке діяння не вважається злочином, а тому згідно з ч. 1 ст. 2 Кодексу не є підставою кримінальної відповідальності [55].

Системне тлумачення змісту наведених норм вказує на застосування нормами кримінального та адміністративного законодавства суспільної небезпеки як критерію відмежування злочинів від інших видів інформаційних правопорушень: адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових.

На думку Д. С. Азарова, характер суспільної небезпеки інформаційних злочинів зумовлений не важливістю об'єкта посягань та великим розміром шкоди, що потенційно заподіюється злочинами цього виду, а ступенем, тобто цінністю інформації, впливаючи на яку винний завдає шкоди об'єкту, та психічним ставленням суб'єкта до наслідків свого діяння і мотивами злочинця [56, с. 7, 14]. Наведений погляд за своєю суттю відображає таку ознаку інформації, як її нелінійний характер, тобто незалежність якісних властивостей інформації від її кількості.

На думку О. В. Кохановської, «в усіх випадках, коли йдеться про інформацію поза будь-яким матеріальним носієм або про інформацію, яка пов'язана жорстко із своїм носієм, йдеться про об'єкт, який не має ціни, вартості, а лише може бути оцінений за його важливістю, вчасністю тощо, а не набути ціну, як майно. Це товар особливого роду, який піддається оцінці, але не встановленню його вартості» [57, с. 7-8].

В аспекті суспільної небезпеки вказана властивість інформації означає, що правові та соціальні наслідки адміністративного правопорушення так само, як і злочину, зумовлюються насамперед цінністю протиправно використаної чи здобутої інформації, правовим режимом її обігу, мотивами та засобами вчинення

делікту, формою і ступенем вини порушника, однак у жодному разі не кількістю такої інформації.

У зв'язку із цим слід погодитися з Д. С. Азаровим щодо недостатності для визначння суспільної небезпеки лише критерію розмірів заподіяної правопорушенням шкоди [56, с. 14].

Аналогічно до багатьох актів адміністративно-деліктного законодавства України [36; 37; 38; 58], КУпАП [33] часто вказує на конкретні негативні наслідки делікту в ІС, проте прямо не називає ці наслідки суспільно небезпечними, шкідливими чи антисоціальними. Такий законодавчий підхід до визначення легальних ознак адміністративного правопорушення зумовив поширення у юридичній літературі погляду, відповідно до якого, більшість складів АІП є формальними, тобто не зв'язаними законом зі шкодою чи будь-якими іншими наслідками майнового характеру [9, с. 24;46, с. 151, 152; 59, с. 64; 60, с. 10].

Для адміністративних деліктів цього виду досить лише самого факту порушення наявних дозволів, обмежень чи заборон в ІС, навіть якщо вони лише містять загрозу заподіяння шкоди учасникам публічно-правових інформаційних відносин. Виходячи з таких правових позицій, усі адміністративні правопорушення, зокрема ті, що вчиняються в ІС, мають антисоціальну сутність, що виявляється у їх негативних наслідках для носіїв інформаційних прав і свобод, держави або суспільства в цілому, навіть коли такі наслідки не мають майнового вираження і проявляються у порушенні конкретних інформаційних прав особи, встановлених правил інформаційної діяльності чи посяганні на публічний інформаційний правопорядок.

Невід'ємною ознакою адміністративного правопорушення є його караність, тобто обов'язкове настання адміністративної відповідальності особи, яка вчинила адміністративне правопорушення [50, с. 119; 61, с. 81; 62, с. 60; 63, с. 223].

Як зазначає Д. Б. Савчішкін, вказана ознака адміністративних правопорушень є одним зі складників адміністративної відповідальності, що відображає зв'язок цього правового засобу із самим адміністративним

правопорушенням, чинить на правопорушника профілактичний вплив з метою запобігання вчиненню правопорушень у майбутньому [64, с. 65].

Поділяючи наведену думку Д. Б. Савчішкіна та спираючись на логічне тлумачення змісту адміністративно-деліктних норм, якими встановлюється відповідальність за АІП, слід констатувати, що законодавець використовує ознаку караності адміністративних правопорушень щонайменше у двох основних значеннях:

1) як соціально-правовий та майновий стан, якого зазнає особа, визнана винною у вчиненні адміністративного правопорушення у разі застосування до неї адміністративного покарання;

2) як стан впливу заходів адміністративної відповідальності на порушника публічно-правових обмежень, дозволів чи заборон, що діють у межах національної ІС України.

Таким чином, у значенні загальної ознаки АІП караність протиправної поведінки учасника публічно-правових інформаційних відносин полягає у виникненні для нього додаткового обов'язку, зумовленого вчиненням правопорушення, виконання якого тягне за собою настання негативних наслідків майнового, особистого чи організаційного характеру, що спрямовано на виховання особи-порушника, недопущення вчинення ним протиправних діянь у майбутньому, відвернення фактів переростання адміністративних деліктів у злочини чи інші проступки.

Адміністративно-деліктне законодавство України та більшості країн світу у формулюванні визначення поняття «адміністративного правопорушення» безпосередньо пов'язує його зміст із такою ознакою, як винність правопорушника, хоча не завжди наводить її визначення [11; 12; 13; 14; 15; 16; 68; 69; 70].

Як ознака адміністративних правопорушень та властивість поведінки, винність являє собою психічний стан особи порушника, що є на момент вчинення проступку і виражається в усвідомленні характеру протиправної поведінки, її наслідків та бажанні у їх виникненні чи небажанні цього, проте за умови сподівання на їх не настання або самостійне відвернення.

Через особливі властивості інформації як предмета АІП винність правопорушника, як внутрішня властивість його поведінки, проявляється не лише в усвідомленні характеру протиправної поведінки та її безпосередніх наслідків, але й значною мірою зумовлюється ступенем розуміння змісту самої інформації (відомостей або даних), правил і умов їх використання, способів обробки, наслідків протиправного знищення чи розголошення [71, с. 38].

З нейрон-психологічної точки зору будь-яка інформація, потрапляючи до органів чуття, передається до лівої півкулі головного мозку людини, де відбувається її психологічний аналіз і синтез, що в результаті формує поведінку одержувача інформації, визначає ступінь розуміння її змісту та наслідків подальшого використання [72, с. 141].

Об'єднання в єдине ціле юридичних та медичних аспектів винності як ознаки адміністративних правопорушень вказує на перебування в її основі поняття «вини», що розглядається вченими-адміністративістами як «психічне ставлення особи, яка вчинила адміністративний проступок, до свого вчинку, шкідливих наслідків, які наступили в результаті цього діяння» [61, с. 109)]. Таке бачення «вини» є узагальненням ідей її психологічної концепції, яка одержала широке визнання як у доктрині адміністративно-деліктного права, так і в теорії юридичної відповідальності в цілому [64, с. 82; 73, с. 171; 74, с. 35; 75, с. 124].

Виходячи із загальних положень наведеної концепції, для визнання діяння адміністративним правопорушенням необхідно встановити, що воно є продуктом (результатом) психологічної діяльності осудної особи.

Оскільки поняття «вина» традиційно в науці адміністративної деліктології розглядається через призму суб'єктивної сторони правопорушення, то питання, пов'язані з її формами, ступенем, особливостями прояву щодо СПА та юридичних осіб – суб'єктів надання ПІТП – будуть предметом детального дослідження в межах підрозділу 2.4. цієї дисертаційної роботи.

Узагальнення змісту нормативних ознак адміністративних правопорушень дає підстави нам розглядати це поняття в межах ІС як протиправне, соціально шкідливе, винне діяння (дію чи бездіяльність), вчинене СПА, його посадовою

особою, іншим деліктоздатним суб'єктом публічно-правових інформаційних відносин, яке порушує інформаційні права особи, суспільний інформаційний правопорядок, встановлений актами законодавства України правовий режим інформації, інформаційних ресурсів та технологій, посягає на об'єкти права власності в ІС чи перешкоджає правомірній інформаційній діяльності, чим створює загрозу для національної інформаційної безпеки, і за яке законом встановлено адміністративну відповідальність.

Наведене визначення за своїм змістом охоплює низку властивостей, які дозволяють виокремити АІП в самостійний вид деліктів, що увібрали в себе властивості адміністративних та інформаційних правопорушень, відмежувати їх від інших категорій протиправних діянь, що вчиняються в ІС.

Серед властивостей АІП, що створюють основу для виділення цих деліктів в окремий вид протиправних діянь учасників інформаційних відносин, можна виділити такі:

1. АІП є соціально шкідливими деліктами, які виражаються у порушенні інформаційних прав особи, суспільного інформаційного правопорядку, встановленого актами законодавства України правового режиму інформації, інформаційних ресурсів та технологій, посяганні на об'єкти права власності в ІС чи створенні перешкод правомірній інформаційній діяльності, що не мають ознак злочину.

2. АІП мають міжгалузеву сутність, тобто не лише посягають на охоронювані законом публічні інтереси, інформаційні права особи, правові режими інформації, встановлені законом правила інформаційної діяльності, але й мають місце у сфері фінансів, державної служби, де інформація виступає спеціальним предметом правового регулювання.

3. Будучи правовим та соціальним антиподом правомірної поведінки учасників інформаційних відносин, АІП виступає безпосередньою підставою адміністративної відповідальності, що має виключно нормативний характер.

4. АІП є відхиленням від заданих в ІС нормативних координат діяльності СПА, а у випадках, прямо передбачених законом, – фізичних та юридичних осіб

приватного права, у зв'язку з чим така поведінка визнається протиправною та забороняється законом.

5. Адміністративні правопорушення, які посягають на встановлені правові режими інформації, інформаційних ресурсів чи технологій, вчиняються в особливій сфері правового регулювання – ІС – з використанням засобів та знарядь, придатних для протиправного впливу на предмети правової охорони в інформаційному просторі України.

6. АІП виступає різновидом соціальних конфліктів, зумовлених невиконанням чи неналежним виконанням СПА, їх посадовими особами, іншими особами, які виконують делеговані повноваження, сервісно-регуляторних функцій держави чи порушенням процедур надання публічних ПІТП.

7. АІП, виступаючи об'єктивним вираженням причин, умов, що сприяють розвитку адміністративної деліктності, становлять пряму загрозу для регіональної, національної, міжнародної інформаційної безпеки.

8. Предметом посягання в адміністративних правопорушеннях, що вчиняються в ІС, завжди є інформація, інформаційні ресурси, ІКТ, що перебувають під правовою охороною держави, інших володільців та розпорядників інформації.

Об'єктивне існування зазначених властивостей АІП в умовах розвитку інформаційного суспільства, веде до поступового їх перетворення на одну з найпоширеніших моделей протиправної поведінки суб'єктів публічно-правових інформаційних відносин, перетворює ці делікти на складний об'єкт адміністративно-деліктологічного впливу з боку органів адміністративної юрисдикції України та суду. У зв'язку із цим наукове з'ясування сутності АІП, грунтовне визначення особливостей елементів їх складів з метою проведення обгрунтованої адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються в ІС, є актуальним завданням для сучасної науки адміністративної деліктології, що потребує нагального розв'язання.

2.2. Соціально-правова сутність об’єкта адміністративних інформаційних правопорушень, його види та проблеми законодавчого визначення

Закріплені у ст. 9 КУпАП [33] ознаки адміністративного правопорушення є конструктивними, загальними і властиві будь-яким адміністративним деліктам. Їх сукупність у правознавстві отримала назву «склад адміністративного правопорушення» [9, с. 24; 17, с. 13; 19, с. 56; 39, с. 37; 61, с. 36; 76, с. 57; 77, с. 8; 78, с. 100; 79, с. 31; 80, с. 57].

Традиційно вчення про склад правопорушення посідає одне із центральних місць у науці адміністративного права, має велике практичне значення [23; 81, с. 3; 82].

В адміністративній деліктології юридичний склад адміністративного правопорушення визначається як сукупність передбачених законодавцем ознак, що характеризують діяння як адміністративний проступок і відрізняють його від інших правопорушень [83, с. 40].

За своєю внутрішньою структурою склад адміністративного правопорушення являє собою логічну конструкцію, що формує нормативне, правозастосовче та доктринальне уявлення про нього, розкриває його конструктивні ознаки, а також характеризує адміністративний делікт як суспільно шкідливе діяння [84, с. 552-553].

При цьому юридичний склад адміністративного правопорушення та самі ознаки відповідного делікту – явища не тотожні через виконання ними різних завдань. Якщо за допомогою ознак адміністративного правопорушення здійснюється його загальна соціально-психологічна та правова характеристика, то юридичний склад адміністративного правопорушення забезпечує виконання завдання щодо правильної кваліфікації делікту та призначення необхідного адміністративного покарання.

Для визнання діяння АІП не досить встановлення нормативної заборони чи обмежень щодо його вчинення. Таке діяння повинно обов’язково посягати на

охоронюваний адміністративно-деліктним законодавством об’єкт, що функціонує в ІС [85, с. 129; 86, с. 295].

«Щодо юридичної сутності об’єкта АІП у юридичній літературі тривалий час триває наукова дискусія, результатом якої стало вироблення декількох концепцій цього поняття.

Відповідно до положень однієї із цих концепцій, об’єктом АІП, виступають соціальні цінності: права, свободи та обов’язки учасників публічно-правових інформаційних відносин, їхні правомірні інтереси в ІС, нормативні правила здійснення конкретних видів інформаційної діяльності, публічний інформаційний правопорядок, встановлені актами законодавства України правові режими інформації та національна інформаційна безпека України. Ця концепція об’єкта АІП, незважаючи на тісний зв’язок її вихідних положень із нормами Конституції України про забезпечення права кожному на інформацію, про визначальне значення прав і свобод людини і громадянина для спрямування діяльності держави, про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність [34], у теорії адміністративної деліктології не одержала широкого визнання і постійно піддається критиці з боку науковців.

Згідно з іншою концепцією, об’єктом адміністративних правопорушень в ІС виступають охоронювані законом суспільні відносини, що виникають у зв’язку зі збиранням, зберіганням, поширенням, захистом інформації, задоволенням інформаційних потреб членів інформаційного суспільства у галузі діяльності СПА, проти яких спрямований делікт, яким заподіюється шкода чи створюється загроза її заподіяння. Така концепція об’єкта адміністративних правопорушень одержала найбільшу підтримку і відстоювалася в різні часи такими вченими-адміністративістами: А. М. Благодарним [87, с. 8], Д. М. Бахрахом [88, с. 489], Ю. В. Дикою [89, с. 13], О. О. Леонідовою [90, с. 10], Д. Б. Савчішкіним [17, с. 14], А. В. Стрельніковим [59, с. 36], О. В. Стоіцьким [91, с. 8]; О. В. Чуприною [46, с. 151] та іншими.

«Не діставши глибокої наукової критики щодо доцільності законодавчого та наукового застосування, остання з наведених концепцій об’єкта АІП так і

залишила без однозначної відповіді питання: що саме підлягає правовій охороні з боку норм адміністративно-деліктного права – інформаційні правовідносини в цілому, їх окремі елементи чи як перший, так і другий об’єкт залежно від формулювання норми закону» [85, с. 129 - 131].

Разом зі зміною в Україні конституційного ладу, визнанням на конституційному рівні нашої Держави незалежною, демократичною, соціальною та правовою, побудовою сучасного суспільства на засадах політичної, економічної, ідеологічної багатоманітності, забезпеченням права кожному на інформацію, гарантування права власності та його непорушність (ст. 1, 15, 34, 41 Конституції України [34]) мета діяльності держави змінилася з командно-адміністративної на сервісно-регуляторну. Такі зміни в сучасній моделі державного та конституційного ладу зумовили виведення прав і свобод людини і громадянина на найвищий рівень соціальних цінностей, скасування чи звуження змісту яких у разі прийняття нових або зміни чинних законів не допускається (ч. 1 ст. 23 Конституції України) [34]. Ціннісні властивості прав і свобод людини та громадянина одержали легальне визнання не лише в нормах Конституції України [34], актах адміністративного, інформаційного законодавства [35; 36; 37; 38; 58; 92], але й в актах міжнародного права [93; 94; 95; 96; 97], а також у роботах багатьох учених-правників.

Розглядаючи права людини у значенні соціальної цінності, О. В. Синьов пов’язує таку їх властивість насамперед із захистом автономії індивіда від вторгнення держави в індивідуальну свободу. На думку дослідника, «вони дозволяють бути людині суб’єктом, а не об’єктом суспільства, озброюють її інструментом для захисту своїх прав» [98, с. 16].

Виступаючи невід’ємним елементом соціального буття, права і свободи людини та громадянина є необхідною умовою, без якої вона не може існувати як суб’єкт суспільних відносин, бути соціально дієздатною, реалізувати свою життєву програму [99, с. 12].

О. В. Негодченко, поділяючи близьку доктринальну позицію, вважає: «Права і свободи людини є нормативною формою взаємодії людей,

упорядкування їх зв’язків, координації їх вчинків та діяльності, запобігання протиріччям, протиборствам, конфліктам. За своєю суттю вони нормативно формулюють ті умови і способи життєдіяльності людей, які об’єктивно необхідні для забезпечення нормального функціонування індивіда, суспільства, держави» [100,с . 16].

Відображаючи різні аспекти соціальної цінності прав людини, наведені погляди вчених-адміністративістів збігаються в тому, що за своїм соціально-юридичним призначенням право виступає офіційною мірою наявної свободи, гарантією її реалізації, охорони та захисту, а також нормою, показником дозволеної та можливої поведінки.

На цій основі можна поділити думку В. О. Демиденка, відповідно до якої саме закладений у нормах ст. 3 Конституції України підхід визначає основний соціальний вектор у взаємовідносинах людини і держави. «З цього випливає, що держава – не всевладна щодо людини. У своїй діяльності вона має бути обмежена, пов'язана правами і свободами людини» [101, с. 15; 85, с. 133].

У розрізі з’ясування соціальної сутності прав і свобод людини у взаємовідносинах держави та індивіда цікавою видається думка В. Л. Кобалєвського. Дослідник вважав: «Коли держава при реалізації покладених на неї завдань визнає за індивідом правову здатність вимагати від державної влади надання «відомих» послуг, право використовувати державні інституції – перед нами позитивний статус громадянина, базисом для якого виступає сукупність дій держави, що вчиняються в індивідуальних інтересах» [102, с. 182, 183].

Тим самим, визначаючи юридичний зв’язок між діями СПА та суб’єктивними правами людини, вчений-правознавець констатував їх змістоутворюючий вплив на формування адміністративно-правового статусу особи.

Відповідно, як соціальні цінності, права і свободи людини не лише визначають міру можливої (дозволеної) поведінки, умови задоволення індивідуальних інтересів і потреб у публічно-правових відносинах, але й виступають засобом встановлення змісту та спрямованості діяльності держави,

зумовлюють коло обов'язків СПА, а також відображають критерії соціальної значущості конкретних цінностей, які повинні перебувати під охороною держави.

У своїй сукупності зазначені аспекти прояву соціальної цінності прав і свобод людини характеризують їх як основні об'єкти адміністративно-правової охорони держави, посягання на які тягне за собою негативну реакцію з боку уповноважених органів адміністративної юрисдикції чи суду.

«У загально-деліктологічному контексті це означає, що для визначення об'єкта АІП та об'єкта адміністративно-правової охорони в ІС ключове значення має не повна конструкція інформаційних правовідносин, а, передусім, їх зміст, тобто права, свободи та обов'язки їх учасників.

Як випливає зі змісту положень ст. 2 ЗУ «Про інформацію», створення належних умов для реалізації, а також охорона і захист права особи на інформацію є одним із напрямів державної інформаційної політики, прямим обов'язком держави в інформаційному суспільстві [35]. Таке призначення держави у сфері запобігання АІП визначається завданнями адміністративно-деліктного законодавства, закріпленими у ст. 1 КУпАП [33]. Пряма вказівка в нормах ст. 1 КУпАП на об'єкти адміністративно-правової охорони дістала розвитку не лише в положеннях його спеціальної частини, але й у визначенні поняття «адміністративне правопорушення», протиправність, винність та караність якого безпосередньо пов'язується з посяганням на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за що законом передбачено адміністративну відповідальність» [85, с. 132 - 134; 33].

Системне тлумачення змісту наведених норм вказує на визнання у значенні об'єктів адміністративних правопорушень та адміністративно-правової охорони на законодавчому рівні саме прав і свобод громадянина, власності, публічного правопорядку, конституційного ладу, а не суспільних відносин, як це часто визначається у науковій літературі.

«Елементи цілісного юридичного поняття, яким виступає об’єкт АІП, характеризуються великою групою властивостей, які зумовлюють можливість його диференціації на окремі види за різними підставами.

Залежно від ступеня узагальнення, рівня абстрактності в теорії адміністративно-деліктного права виділяють загальний, родовий, видовий та безпосередній об’єкт адміністративного правопорушення [23; 46, с. 151; 54, с. 48; 82; 90, с. 10].

Загальний об’єкт АІП становлять соціальні цінності, правове забезпечення яких здійснюється нормами різних галузей права та охороняється адміністративними стягненнями» [85, с. 134].

А. Т. Комзюк зазначає: «Не викликає сумніву, що такі об’єкти, як права і свободи громадян, власність, громадський порядок, які названо в нинішньому КУпАП, повинні залишитися також і в майбутньому» [103, с. 15]. Такими є об’єкти, види яких визначені у ст. 1 та 9 КУпАП.

Основною особливістю загального об’єкта адміністративних правопорушень є його стабільність, незмінність на конкретному етапі суспільного розвитку, зумовленість змістом та спрямованістю діяльності держави, публічними інтересами щодо забезпечення доступу до найважливіших соціальних цінностей.

«Існуючи в різних видах правовідносин, загальні об’єкти адміністративних правопорушень, одержують свій розвиток, використання в різних сферах діяльності СПА, у зв’язку з чим набувають родових властивостей, за якими здійснюється їх спеціалізація на окремі широкі групи» [104, с. 83].

Родовим об’єктом АІП виступає однорідна група соціальних цінностей, які безпосередньо пов’язані з обігом інформації, створюються, реалізуються, набуваються чи забезпечуються у процесі здійснення інформаційної діяльності СПА, їх посадовими особами, іншими учасниками публічно-правових інформаційних відносин, які надають ПІТП, становлять невід’ємну, самостійну частину загального об’єкта адміністративних правопорушень та охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства.

До таких об’єктів, на наш погляд, можна віднести: права, свободи та обов’язки учасників публічно-правових інформаційних відносин; встановлений актами законодавства України публічний інформаційний правопорядок; національну інформаційну безпеку України; закріплений у нормах законодавства порядок публічного адміністрування в ІС; об’єкти права власності в ІС, а також правові режими публічної інформації, інформаційних ресурсів та ІКТ [85, с. 134, 135].

Наявні в національному правовому просторі законодавчі розбіжності у визначенні родового об’єкта АІП спричинили в юридичній науці дискусію з приводу того, що саме є об’єктом цих правопорушень: право особи на інформацію чи інформаційні права. Зазначена проблема виявляється у визначенні матеріально-правового обсягу прав учасників інформаційних відносин, порушення, звуження, оспорювання чи невизнання яких тягне за собою адміністративну відповідальність.

Натепер у роботах з адміністративного та інформаційного права відсутнє чітке розмежування понять «право на інформацію», «інформаційні права» та «право доступу до інформації», що сприяє використанню дослідниками їх як синонімів, а отже, значно ускладнює правореалізаційний і правозахисний процес у цій сфері.

На думку О. В. Чуприни, «право на інформацію в адміністративних роботах здебільшого розглядається в контексті питання адміністративної відповідальності за правопорушення інформаційного характеру» [46, с. 150].

Не заперечуючи проти безумовної важливості дослідження права особи на інформацію у зазначеному контексті, разом із тим не можна погодитися з думкою про зведення права на інформацію лише до деліктологічних аспектів, оскільки ними охоплюється лише одна з юридичних гарантій цього права – відповідальність за порушення норм інформаційного законодавства [85, с. 135].

С. В. Петров під правом громадян на інформацію розуміє систему існуючих для особи в суспільстві та державі можливостей у сфері інформації.

Аналізуючи доктринальні підходи щодо визначення поняття «право особи

на інформацію», дослідник пропонує розглядати його зміст у вузькому та широкому розумінні.

У межах вузького підходу право на інформацію – це право на отримання інформації та доступ до інформації. Широкий підхід передбачає віднесення до права на інформацію всіх суб'єктивних прав, спрямованих на інформацію, або відповідні дії з нею, тобто право на створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорону, захист інформації. [99, с. 14-15].

Зіставлення запропонованих С. В. Петровим вузького та широкого підходів до визначення права особи на інформацію вказує на те, що дослідник у першому випадку позначає цим поняттям відповідне право особи у його власному розумінні. У свою чергу широке розуміння права особи на інформацію фактично веде до ототожнення його змісту з поняттям «інформаційні права особи».

Законодавче визнання за учасниками інформаційних відносин різних за змістом видів суб'єктивних прав, поряд з їх нормативною не систематизованістю, зумовили формування у науковій літературі поглядів про необхідність розмежування понять «інформаційні права» та «право на інформацію». Ці поняття не є тотожними, а співвідносяться між собою за правилом загальне–часткове, тобто інформаційні права є значно ширшими за право на інформацію, яке охоплює своїм змістом право збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, адже перше охоплює і право на свободу думки й слова, і право на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо [105, С. 65].

Поділяючи аналогічну наукову позицію, К. Р. Калюжний визнає основою інформаційних прав людини право на інформацію, встановлене в ч. 2 ст. 34 Конституції України.

Спираючись на такий логіко-юридичний зв'язок між поняттями «інформаційні права особи» та «право особи на інформацію», дослідник покладає в основу останнього з вказаних понять право людини на доступ (отримання) інформації [106, с. 56]

На наш погляд, саме запропонований В. А. Ліпканом, Ю. Є. Максименко та К. Р. Калюжним підхід до розмежування понять «інформаційні права людини» та

«право людини на інформацію» є найбільш обґрунтованим, оскільки відображає конституційно закріплену структуризацію прав учасників інформаційних відносин, яка знаходить свій розвиток у нормах адміністративно-деліктного законодавства щодо як фізичних, так і юридичних осіб [85, с. 135; 33; 35; 36; 37; 38; 51; 58].

Вироблені у межах механізму правового регулювання інформаційних відносин функціональні зв'язки між нормами інформаційного та адміністративно-деліктного законодавства вказують на те, що саме інформаційні права особи, а не більш вузька категорія – право особи на інформацію – виступають невід'ємним складником родового об'єкта АІП.

«Родова сутність зазначених об'єктів зумовлена нерозривним зв'язком між АІП, протиправним посяганням та обов'язковою адміністративно-правовою охороною однієї чи декількох соціальних цінностей в ІС, що безпосередньо випливає зі змісту законодавчо встановлених адміністративно-правових заборон, у зв'язку з чим такі об'єкти набувають узагальнюючого значення для відповідного виду адміністративних правопорушень» [85, с. 136].

В юридичній літературі існує погляд, згідно з яким, конструюючи структуру КУпАП по главах, законодавець використав подвійний критерій групування складів адміністративних правопорушень – вид суспільних відносин, на які посягає проступок, та види діяльності, де вчиняються адміністративні правопорушення [76, с. 66; 107, с. 7; 108, с. 13].

На думку В. К. Колпакова, «класифікацію всього масиву складів адміністративних правопорушень (Особлива частина розділу II КУпАП) законодавець здійснив:

а) залежно від структури соціально-господарського комплексу;

б) залежно від змісту відносин, що охороняються.

В результаті використання таких критеріїв проступки, що посягають на єдиний родовий об'єкт, опинилися в різних главах» [19, с. 94].

У результаті такої структуризації положень КУпАП, нормативного виведення окремих видів суспільної діяльності на рівень родового об'єкта

адміністративних правопорушень, доктринальних розбіжностей у визначенні цього елемента складу адміністративних деліктів АІП були розпорошені по різних главах КУпАП, а за окремими видами інформаційних відносин деякі дослідники визнали значення родового об'єкта [46, с. 151; 87, с. 8; 91, с. 165; 109, с. 84;].

На наш погляд, покладення в основу родового об'єкта АІП конкретного виду інформаційних відносин веде до ігнорування загальних ознак відносин цього виду в цілому і, як наслідок, звуження змісту самого родового об'єкта цих деліктів. «Разом із тим диференціація родового об'єкта за ознаками, властивими окремим видам інформаційних відносин, має наслідком поглиблення рівня його спеціалізації, встановлення безпосереднього юридичного зв'язку з видами інформаційної діяльності, що ними опосередковуються, надає таким об'єктам видового (спеціального) значення порівняно із загальним та родовим об'єктами адміністративних деліктів» [85, с. 138, 139; 110; 111; 112].

Характер та види соціальних цінностей, що охоплюються поняттям «видовий об'єкт АІП», зумовлюються конкретними видами інформаційної діяльності, вимогами, встановленими законом до такої діяльності, правовим статусом суб'єктів її здійснення, а також змістом адміністративно-правових заборон, спрямованих на охорону тих об'єктів, які становлять цінність для людини, юридичних осіб, суспільства та держави. Іншими словами, видовий об'єкт АІП поєднує в собі соціальні цінності, охорону яких закон пов'язує зі здійсненням конкретних видів інформаційної діяльності, обігом окремих видів інформації, задоволенням інформаційних потреб учасників публічно-правових відносин.

Правильне встановлення видового об'єкта АІП сприяє також виявленню спільних для цих деліктів ознак, таких [85, с. 138, 139] як: форма протиправного діяння, спосіб, засоби його вчинення, форма вини порушника, суб'єкти протиправних діянь, тощо.

На основі підтриманої у цій роботі концепції об'єкта АІП до його родової групи слід віднести інформаційні права і свободи особи, правові режими інформації, об'єкти права власності в ІС, публічний інформаційний правопорядок

та інформаційну безпеку, що характеризуються видовими, властивими їм ознаками та безпосередньо пов’язані зі здійсненням конкретних видів інформаційної діяльності .

Виявлення спеціальних ознак конкретного складу АІП, здійснення його правильної класифікації, а також визначення адекватної характеру делікту міри адміністративного покарання є неможливим без встановлення його безпосереднього об’єкта.

«За своїм змістом безпосередній об’єкт АІП є результатом найнижчого ступеня нормативного та наукового узагальнення соціальних цінностей, які охороняються законом, що забезпечує їх прямий (найбільш тісний) зв’язок із конкретними інформаційними відносинами, в межах яких вчинено адміністративний делікт, змістом конкретної правової заборони, а також адміністративними стягненнями, передбаченими за її порушення» [94, с. 140].

Традиційно безпосередній об’єкт АІП визначається диспозиціями адміністративно-деліктних норм, сформульованих в окремих статтях або частинах статей актів адміністративно-деліктного законодавства.

Узагальнення змісту таких норм вказує на те, що соціальні цінності, які охоплюються безпосереднім об’єктом АІП, становлять юридичну або фактичну цінність для учасників конкретних інформаційних відносин та здатні задовольнити їхні особисті, публічні, професійні, службові інтереси.

Однією з особливостей АІП є наявність у їх структурі поряд із безпосереднім об’єктом предмета протиправних посягань [45; 46, с. 8; 113, с. 161; 114].

Згідно із загальновизнаним у науці адміністративно-деліктного та кримінального права підходом предметом протиправних посягань інформаційних правопорушень виступають елементи ІС: інформація, інформаційні ресурси, ІКТ, ІТС, права на які були порушені, обмежені або безпідставно не визнані, що призвело до порушення встановленого правового режиму предмета протиправних посягань [115, с. 8; 116].

Ця ознака адміністративного правопорушення відіграє важливу роль у з'ясуванні характеру вчиненого соціально шкідливого діяння. Його властивості дозволяють відмежувати адміністративне правопорушення від злочину чи іншого правопорушення, оскільки оцінка багатьох дій значною мірою залежить від характеристики саме предмета [60, с. 10].

Таку думку можна пояснити тим, що предмет АІП показує спрямованість протиправних дій чи бездіяльності суб'єкта правопорушення, відображає юридичний та фактичний зв'язок між такими соціальними цінностями, як права, свободи та обов'язки учасників публічно-правових інформаційних відносин, і їх предметом та порушеними зв'язками між ними внаслідок вчинення адміністративного правопорушення.

Дослідження змісту адміністративно-деліктних норм, закріплених у ст. 41-3, 51-2, 147, 148-3, 163-8 – 163-11, 188-39, 188-40, 212-2, 212-3, 212-6, ч. 3 та 5 ст. 96 КУпАП [33], ч. 3 ст. 41, 43 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [37], ч. 3 ст. 27 ЗУ «Про рекламу» [36] вказує на надання законодавцем досліджуваній властивості щонайменше потрійного значення:

1) обов'язкової ознаки АІП;

2) кваліфікуючої ознаки для окремих складів АІП;

3) ознака, яка пом'якшує або обтяжує адміністративне покарання.

Іншими словами, предмет АІП відображає те, на досягнення чого було спрямоване порушене право, або що саме задовольняє порушений інтерес чи сприяє забезпеченню інформаційної безпеки, підтриманню встановленого законом публічного інформаційного правопорядку.

Законодавче закріплення різних за видовими та безпосередніми об'єктами складів АІП зумовило широку предметну диференціацію цих деліктів, в основі якої перебуває юридичний та фактичний зв'язок між конкретними видами інформаційної діяльності, об'єктами адміністративно-правової охорони та адміністративно-правовими заборонами, чинними в ІС.

Так, О. В. Чуприна вважає, що предметом адміністративного порушення права на інформацію є інформація в будь-якому вигляді, незалежно від форми зберігання, оброблення та передачі, а також виду носіїв, на яких вона зафіксована [46, с. 151]

На думку О. О. Леонідової, предметом адміністративних правопорушень у сфері телекомунікацій є установки проводового мовлення, радіоелектронні засоби, споруди та лінії зв'язку, засоби зв'язку, технічні засоби та обладнання [90, с. 11].

Як і видовий та безпосередній об'єкт, предмет АІП залежно від ступеня узагальнення його властивостей може набувати значення видової або безпосередньої ознаки деліктів цього виду.

За цією властивістю усі АІП, на наш погляд, можна класифікувати на делікти, предметом протиправного посягання яких виступає різна за видами, змістом та правовими режимами інформація; делікти, спрямовані проти ІКТ, ІТС; адміністративні правопорушення, предметом посягання яких виступають бази даних, комп'ютерні програми, інші об'єкти інтелектуальної власності, які є об'єктами інформаційних правовідносин; АІП, що посягають на реєстри, кадастри, портали електронних публічних послуг, інші інформаційні ресурси; адміністративні правопорушення, предметом протиправного посягання яких виступає інформаційна інфраструктура в цілому.

Наведена класифікація АІП, виходячи з предмета їхнього посягання, відображає наявність тісного функціонального зв'язку між усіма елементами складів таких деліктів, їх пряму залежність від структури публічно-правових відносин, під час реалізації яких відбулося порушення встановлених актами адміністративно-деліктного законодавства України правових обмежень чи заборон.

Відображаючи такий взаємозв'язок, об'єкт та предмет АІП фактично визначає юридичну спрямованість протиправних дій чи бездіяльності порушника, розкриває ті ціннісні властивості об'єкта протиправного посягання, які

спонукають учасника публічно-правових інформаційних відносин до відхилення від встановлених законом правових обмежень та заборон.

Таким чином, об’єкт АІП набуває ознак фундаментальної конструкції його складу, на основі якої формуються інші його елементи.

Саме таке методологічне значення об’єкта АІП з позицій адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються в ІС, дає підставу розглядати цей елемент складу адміністративних деліктів як основу для їх кодифікації та групування в окремий розділ проекту КУпАП «Адміністративні інформаційні правопорушення» за родовим об’єктом протиправних посягань.

При цьому, вироблена юридичною наукою класифікація об’єктів АІП за групами видових цінностей, що виступають об’єктами протиправних посягань у процесі здійснення окремих видів інформаційної діяльності може слугувати методологічною основою для поділу розділу КУпАП «Адміністративні інформаційні правопорушення» на окремі глави.

2.3. Об’єктивна сторона адміністративних інформаційних правопорушень: правова кваліфікація та структура

Одним із невід’ємних елементів АІП, відсутність якого виключає його склад, є об’єктивна сторона [64; 76, с. 65, 66; 116, с. 19; 117, с. 134]. Цей елемент охоплює ознаки, які характеризують правопорушення, що розглядаються з позицій його зовнішнього прояву [54, с. 47; 116, с. 19; 118, с. 319; 119].

Об’єктивну сторону АІП характеризують як основні, так і додаткові (факультативні) ознаки [23; 45; 82].

Основна ознака об’єктивної сторони адміністративного правопорушення проявляється через протиправне діяння (дії чи бездіяльність), а додаткові (факультативні) відображають соціально шкідливі наслідки делікту, причинно-наслідковий зв’язок між ними і самим діянням, місце, спосіб, обстановку, час та засоби його вчинення [23; 82; 76, с. 69; 116, с. 19; 117, с. 135; 119].

Як основа об’єктивної сторони АІП протиправне діяння являє собою дію або бездіяльність, вчинену СПА, його посадовою особою, іншим учасником публічно-правових інформаційних відносин, що порушує суб’єктивні публічні інформаційні права, свободи особи, посягає на встановлений у державі публічний інформаційний правопорядок чи основи національної інформаційної безпеки України або порушує передбачений законом правовий режим інформації, інформаційних ресурсів та ІКТ, чим фактично заподіює шкоду охоронюваним законом публічним інтересам громадян, суспільства, держави або створює пряму загрозу її заподіяння [117, с. 135].

Залежно від способів зовнішнього вираження об’єктивної сторони АІП діяння може проявлятися у формі протиправних дій або протиправної бездіяльності [45; 9, с. 24; 99, с. 150; 120, с. 203 - 204].

Протиправні дії в ІС являють собою індивідуальний акт вольової, активної поведінки учасника публічно-правових інформаційних відносин, передусім СПА, його посадових осіб, що порушує інформаційні права і свободи особи, встановлені законодавством України правові режими інформації, об’єктів інформаційної інфраструктури, публічний інформаційний правопорядок чи

посягає на національну безпеку України шляхом незаконного збирання, зберігання, обробки, поширення інформації, протиправного використання інформаційних ресурсів або ІКТ [117, с. 136].

Формулюючи склади АІП, законодавство України виокремлює різні види протиправних дій, проте не наводить їх легальної класифікації.

Дослідження змісту адміністративно-деліктних норм, у яких закріплюються склади АІП, вказує на те, що зазвичай закон пов'язує об'єктивну сторону цих деліктів із такими протиправними діями, як: незаконне збирання, розкриття, поширення інформації (ст. 82-3, 91-4, 163-9, 212-2, 212-3, 212-5 КУпАП [33], ст. 24 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [51]); перекручення відомостей чи даних; внесення до державних реєстрів, кадастрів, архівів, фондів неправдивих, неповних або недостовірних відомостей чи даних (ст. 53-2, 53-5, 92-1, 163-10 КУпАП [33]); незаконне копіювання баз даних; блокування інформації в ІТС; несанкціоновані дії щодо інформації в ІТС (ст. 212-6 КУпАП [33], ст. 1 ЗУ «Про захист інформації в ІТСах [111]); ненадання або надання неналежної якості ПІТП; здійснення інформаційної діяльності з порушенням встановлених актами законодавства України ліцензійних умов провадження такої діяльності [36; 37; 38; 58; 67; 121], тощо [117, с. 136].

За своїм змістом та юридичними властивостями вчинені в ІС дії, визнані нормами адміністративно-деліктного законодавства протиправними, є антиподом суб'єктивних юридичних прав та обов'язків учасників публічно-правових інформаційних відносин, тобто вчиняються всупереч встановленим повноваженням, наданим правам чи покладеним обов'язкам, чим фактично порушують приписи закріплених законом адміністративно-правових заборон. У цьому аспекті актуальним видається уточнення Т. О. Мацелик: «Суб'єктивному публічному праву відповідає обов'язок органів СПА, при чому даний обов'язок носить активний характер» [122, с. 68].

Своє зовнішнє відображення обов'язки СПА, на думку В. М. Гессіна, знаходять у позитивних діях, що вчиняються в інтересах індивідів – носіїв суб'єктивних публічних прав. Саме тому основним джерелом позитивних

суб'єктивних публічних прав індивіда є адміністративна діяльність СПА [27, с. 278, 279].

Аналіз наведених поглядів через призму адміністративно-деліктного регулювання інформаційних відносин дає підстави констатувати пряму залежність стану правового забезпечення реалізації фізичною або юридичною особою визнаних за нею суб'єктивних публічних інформаційних прав від характеру виконання СПА, іншими уповноваженими особами покладених на них обов'язків в ІС.

Говорячи мовою адміністративно-деліктних категорій, протиправне діяння учасників публічно-правових інформаційних відносин проявляється у формі дій у разі покладення на уповноважених суб'єктів законодавством України, умовами адміністративних договорів обов'язків щодо реалізації активної поведінки, спрямованої на задоволення правомірних інтересів та потреб носіїв суб'єктивних публічних інформаційних прав, забезпечення доступу до інформації, об'єктів інформаційної інфраструктури, підтримання інформаційного правопорядку тощо.

«Поряд з адміністративно-протиправною дією існує ще одна (пасивна) зовнішня форма вираження протиправного діяння – адміністративно-протиправна бездіяльність» [117, с. 137]. У цьому разі шляхом пасивної поведінки суб'єктом адміністративного правопорушення порушується законодавча вимога здійснювати ті чи інші активні дії [123, 104].

Як вид протиправного діяння, бездіяльність являє собою невжиття учасником публічно-правових інформаційних відносин заходів, дій, віднесених законом до його обов'язків щодо забезпечення реалізації особою її інформаційних прав і свобод особи, охорони встановлених актами законодавства України чи умовами адміністративних договорів правових режимів інформації, об'єктів публічної інформаційної інфраструктури або публічного інформаційного правопорядку, національної інформаційної безпеки України, а також недотримання ним технічних правил і умов експлуатації ІТС, інформаційних ресурсів, програмної продукції, якщо закон вимагає від таких суб'єктів активної

поведінки під загрозою застосування заходів адміністративного примусу [117, с. 137].

Використання різних прийомів і засобів законодавчої техніки у конструюванні складів АІП зумовило нормативне закріплення неоднакових видів бездіяльності як форми протиправного діяння. Залежно від способу її допущення та правових наслідків протиправну бездіяльність можна розділити на:

1) ненадання, відмова від надання чи надання не в повному обсязі інформації на запит громадян, юридичних осіб чи СПА, їх посадових осіб;

2) порушення порядку, строків внесення інформації до Державного земельного кадастру, Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Єдиного державного реєстру виборців, інших державних чи комунальних реєстрів, баз даних, оновлення, актуалізація яких є безпосереднім обов'язком уповноважених СПА;

3) ненадання, несвоєчасне надання чи надання не в повному обсязі інформації у формі звітів, декларацій, аудиторських, юридичних та інших висновків, якщо їх надання визнано обов'язковим для окремих категорій громадян та юридичних осіб;

4) недотримання встановленого законом чи індивідуальним адміністративним актом правових режимів інформації з обмеженим доступом;

5) експлуатація без необхідної державної реєстрації, несвоєчасна реєстрація від державної реєстрації баз даних, державних реєстрів, інших інформаційних ресурсів, для яких закон вимагає проведення обов'язкової державної реєстрації уповноваженими СПА;

6) недотримання правил і умов здійснення конкретних видів інформаційної діяльності, визначених у дозволі, ліцензії, законодавчих актах України, якими встановлюються вимоги до такої діяльності;

7) невиконання, неналежне виконання правил, технічних умов і регламентів експлуатації телекомунікаційного, радіоелектронного обладнання, радіочастотного ресурсу України (далі – РЧР України), програмної, медійної та іншої інформаційної продукції [117, с. 137, 138].

Деякі адміністративно-деліктні норми, в диспозиціях яких сформульовані склади АІП, прямо не вказують на форму протиправного діяння: ст. 53-5, 53-6, 83-2, 92-1, 145 – 147, 148-2, ч. 4 ст. 18839 КУпАП [33], ч. 2 ст. 19 ЗУ «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» [124], тощо.

Такий законодавчий підхід до визначення об'єктивної сторони вказаних деліктів досягається шляхом визначення форми протиправного діяння за допомогою таких конструкцій, як «порушення», «пошкодження» тощо. Використовуючи їх, законодавець фактично знищує межу між протиправними діями та бездіяльністю, чим фактично допускає порушення конкретних адміністративно-правових заборон як активною, так і пасивною поведінкою учасників публічно-правових інформаційних відносин. Поставлення в один логічний ряд у нормах адміністративно-деліктного законодавства активної та пасивної протиправної поведінки суб'єктів АІП можна пояснити необхідністю розширення сфери застосування адміністративних стягнень за відповідні делікти, більш повним забезпеченням дотримання учасниками публічно-правових інформаційних відносин встановлених адміністративно-правових заборон.

За логікою законодавця порушення встановлених адміністративно-правових заборон протиправними діями чи бездіяльністю може спричинити однакові фактичні наслідки, мати однакову мету та спричиняти тотожну негативну реакцію з боку суспільства і держави, у зв'язку з чим немає необхідності встановлювати окремо адміністративну відповідальність за активну та пасивну протиправну поведінку учасників публічно-правових інформаційних відносин [117, с. 140 0 142].

В основі кожного діяння перебуває свідомий акт вольової поведінки, а найчастіше – сукупність простих однопорядкових послідовних дій або навіть протиправна діяльність чи бездіяльність [23].

За своєю внутрішньою структурою діяння в ІС можуть бути простими або складними. Просте являє собою єдину дію чи короткочасну бездіяльність –

єдиний акт протиправної поведінки. Складне діяння або утворюється з кількох самостійних дій, чи розтягнуто в часі, або вчиняється групою осіб [19, с. 56; 114].

Різноманітність інформації, наявної у суспільному обігу, зумовлює необхідність застосування багатьох технічних засобів, функціональних прийомів обробки відомостей або даних, у зв'язку з чим більшість АІП вчиняються не однією, а кількома або багатьма протиправними діями чи продовжуваною в часі бездіяльністю.

Як приклад простого діяння можна навести обман покупця, склад якого передбачений у ч. 3 ст. 156-1 КУпАП, для вчинення якого достатньо одноразово надати покупцеві неправдиві відомості про товари, їхні властивості, способи експлуатації, технічні якості, ринкову ціну тощо.

Серед складних протиправних діянь, визнаних законом адміністративними правопорушеннями, в доктрині адміністративної деліктології виокремлюються: 1) діяння з двома різними діями; 2) такі, що складаються з альтернативних дій; 3) збірні; 4) триваючі; 5) продовжувані [76, с. 69; 73, с. 58].

Науковий поділ протиправних діянь залежно від їх внутрішньої структури в юридичній літературі, нормах адміністративно-деліктного законодавства та правозастосовній діяльності був покладений в основу класифікації складів адміністративних правопорушень на аналогічні зазначеним видам [19, с. 46 – 48; 104, с. 88].

Характерною особливістю складів АІП з двома чи більше різними діями є те, що кожна із цих дій є «невід'ємною складовою об'єктивної сторони делікту, без якої він не може оцінюватися, як закінчений. Так, адміністративний делікт, склад якого сформульований у ст. 164-2 КУпАП, серед іншого передбачає застосування адміністративних стягнень за внесення до фінансової звітності неправдивих відомостей з метою її подання до контролюючих органів. Іншим прикладом того ж порядку є адміністративне правопорушення, склад якого закріплений у ч. 1 ст. 164-12 КУпАП, що складається з включення недостовірних даних до бюджетних запитів, та, як наслідок, затвердження необґрунтованих бюджетних призначень або необґрунтованих бюджетних асигнувань» [33].

«Особливість АІП з альтернативним складом виявляється в тому, що кожна дія, яка становить частину протиправного діяння, вже сама собою згідно з нормами адміністративно-деліктного законодавства може бути кваліфікована як самостійний проступок. Водночас особа не вчиняє нового АІП, а поетапно здійснює протиправні дії, описані в диспозиції адміністративно-деліктної норми: наприклад, передбачений у ч. 3 ст. 164-3 КУпАП адміністративний делікт може вчинятися як шляхом отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації, так, і через вчинення однієї з перелічених протиправних дій. Однак незалежно від того охоплює собою протиправне діяння усі дії, вказані у положеннях ч. 3 ст. 164-3, КУпАП, пов'язує дане АІП з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця» [243, с. 141].

Збірними визнаються адміністративні правопорушення, в основі яких перебувають тотожні, неодноразові та протиправні дії, систему яких закон кваліфікує як адміністративне правопорушення. В одному випадку має місце декілька самостійних правопорушень, однак законодавець кваліфікує їх як самостійний, складний склад адміністративного правопорушення. До його складу включаються лише тотожні діяння, тобто такі, які збігаються за своїми ознаками і не мають у своєму складі обставин, що обтяжують чи пом'якшують адміністративне покарання.

Збірним є адміністративне правопорушення, склад якого за загальним правилом є простим, проте містить кваліфікуючу ознаку, що вказує на його неодноразовість незалежно від її нормативної назви – повторність, не однократність, неодноразовість, у вигляді систематичної діяльності, за умови, що особа-порушник, винна у вчиненні такого правопорушення, не була піддана адміністративному покаранню за жодне з діянь, що утворює його склад [76, с.70].

Триваючими визнаються адміністративні правопорушення, які з моменту вчинення протиправної дії чи бездіяльності потім вчиняються безперервно шляхом невиконання покладених на порушника обов'язків. Початковим моментом вчинення такого адміністративного правопорушення може бути як

активна дія, так і бездіяльність, а згодом правопорушник взагалі не виконує покладені на нього обов’язки або виконує їх неналежним чином, не в повному обсязі, у зв’язку з чим його поведінка оцінюється як бездіяльність щодо покладених на нього обов’язків. Прикладом триваючого АІП може бути діяння, описане в диспозиції ст. 164-8 КУпАП, – недотримання суб'єктами кінематографії та телебачення квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу. Такий делікт може вчинятися лише послідовними, тотожними діями у формі трансляції закордонної кінопродукції, що має наслідком недотримання квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу.

Як правило, триваючі АІП вчиняються у процесі протиправної діяльності посадових та службових осіб, а також під час здійснення господарської діяльності в ІС, що має систематичний характер і реалізується шляхом виконання однорідних дій та зобов’язань. Їх головною особливістю є збіг фактичного та юридичного моментів припинення такого делікту. Іншими словами, юридичне припинення адміністративного правопорушення означає, що винна особа притягнена до адміністративної відповідальності, а покладений на неї обов’язок не був припинений. Якщо з дня призначення адміністративного покарання протиправне діяння не було припинено, воно визнається новим правопорушенням, що має продовжуваний характер. Продовжуваними слід вважати адміністративні правопорушення, що складаються із сукупності тотожних дій, які спрямовані на досягнення єдиної протиправної мети й утворюють самостійний склад адміністративного делікту. Він складається з протиправних дій, а відповідно, вчиняється окремими дискретними діяннями, відокремленими між собою у часі [109, с. 86]. Разом із тим ці дії є тотожними, оскільки повністю збігаються за юридичними ознаками: формою вини, суб’єктом адміністративного правопорушення, об’єктом, предметом, засобами, метою протиправного посягання, між якими існує тісний функціональний зв’язок.

Ключовою особливістю продовжуваних адміністративних правопорушень те, що наявне в їх основі діяння самі по собі утворюють склад адміністративного

правопорушення, але й у своїй сукупності вони формують той самий склад делікту [117, с. 141 – 143; 76, с. 72].

Окрім протиправного діяння, склад АІП може включати додаткові об’єктивні ознаки: причинно-наслідковий зв’язок між діянням та його соціально-шкідливими наслідками, місце, час, спосіб, обстановку, засоби вчинення делікту [7; 45; 59, с. 66; 113, с. 142, 143; 116, с. 19].

Кожна із цих ознак, будучи включеною до складу АІП, надає йому видових особливостей, сприяє індивідуалізації протиправної поведінки в ІС, що забезпечує більш точну, правильну та об’єктивну кваліфікацію деліктів.

Незважаючи на такі юридичні властивості додаткових елементів об’єктивної сторони, вони можуть набувати як конструктивного, так і кваліфікуючого значення.

У першому випадку склад АІП сформулюється в такий спосіб, що відсутність додаткової ознаки об’єктивної сторони унеможливлює нормативне конструювання складу делікту взагалі. В другому випадку наявність додаткової ознаки в структурі об’єктивної сторони складу АІП перетворює його на кваліфікований склад, тобто діяння, що має підвищений порівняно з аналогічними деліктами ступінь соціальної шкідливості або вчиняється посадовою, службовою особою, чи з використанням спеціальних засобів обробки інформації. Іншими словами, якщо закон у формулюванні складу адміністративного правопорушення використовує додаткові елементи об’єктивної сторони або такі елементи віднесені до обставин, що обтяжують чи пом’якшують адміністративне покарання, такі властивості адміністративного делікту стають його конструктивними ознаками [117, с. 143, 144].

Щодо соціально-шкідливих наслідків та причинно-наслідкового зв’язку між ними і протиправним діянням як елементами об’єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, то у науковій літературі відсутній єдиний погляд на природу цих елементів.

Так, зокрема, А. Б. Агапов відстоює позицію, згідно з якою для з’ясування сутності та особливостей об’єктивної сторони конкретного складу

адміністративного правопорушення має значення проблема встановлення причинно-наслідкового зв'язку між суспільно шкідливими наслідками і самим протиправним діянням [125, с. 35].

Відповідно до іншого погляду на порушену проблему, який дістав найбільшу підтримку в теорії адміністративної деліктології, більшість складів адміністративних правопорушень сконструйовані законодавцем як формальні. Саме тому їх вчинення не тягне за собою будь-яких прямих матеріальних наслідків, а отже, шкода та причинно-наслідковий зв'язок не можуть розглядатися як обов'язкові ознаки складу адміністративного правопорушення [23; 76, с. 69; 82; 109, с. 86].

Зазначені ознаки об'єктивної сторони адміністративного правопорушення обов'язкові тільки для так званих матеріальних складів правопорушень, у результаті яких завжди завдається майнова шкода, а сам делікт визнається закінченим з моменту її заподіяння [104, с. 17].

Домінування в системі АІП деліктів із формальним складом можна пояснити тим, що протиправність дій чи бездіяльності в ІС закон пов'язує з порушенням інформаційних прав особи, встановлених правил здійснення інформаційної діяльності, правових режимів інформації, технічних регламентів і умов експлуатації телекомунікаційного, радіо-електричного обладнання, РЧР України, забезпеченням публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки. Така особливість складів АІП безпосередньо відбивається на інших додаткових ознаках об'єктивної сторони, таких як: місце, час, спосіб, обстановка, засоби вчинення делікту. «Кожне явище реальної дійсності існує в конкретних просторово-часових координатах. Такі ознаки АІП, як місце та час його вчинення, мають юридичне значення лише за наявності прямої вказівки в конкретній адміністративно-деліктній нормі» [64; 113, с. 144, 145; 114; 116, с. 19 - 20].

Своєрідна природа інформації як предмета протиправних посягань (немайнова сутність, неідеальний характер, здатність до необмеженого

тиражування) [65; 66, с. 9 – 10] зумовлює факультативне значення цих елементів об’єктивної сторони.

Як ознака складів АІП час являє собою конкретний період часу, дату чи відповідну частину доби, в межах яких вчинене в ІС діяння визнається законом протиправним.

Коли час вчинення АІП відноситься законом до конструктивних ознак його складу, законодавець здійснює це різними прийомами законодавчої техніки, зокрема шляхом прямої вказівки на нічний, неробочий час, період виконання посадових чи службових обов’язків, період проведення процесу виборів, референдумів, масових зібрань [45].

Стосовно бездіяльності часом виступає конкретний строк, тобто заздалегідь встановлений у нормах закону чи адміністративному акті індивідуальної дії проміжок часу, зі спливом якого бездіяльність стає протиправною.

Прикладом АІП, протиправність яких пов’язується законом із діями, вчиненими в конкретну частину доби, може бути трансляція окремих видів аудіовізуальної продукції без спеціальних обмежувальних знаків про заборону перегляду малолітніми та неповнолітніми особами [36; 38].

Прикладом правопорушень, вчинення яких закон пов’язує зі спливом встановленого законом строку, можуть бути делікти, склади яких передбачені у ст. 82-3, 91-4, 164-15, 212-3 КУпАП [33], ч. 3 ст. 41 та ч. 3 ст. 43 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [37]. Зазначені правопорушення вважаються вчиненими з моменту закінчення встановленого законом строку для надання інформації на запит громадян, юридичних осіб чи суб’єктів владних повноважень [117, с. 143, 144].

Серед додаткових елементів об’єктивної сторони більш широке закріплення і конкретизацію одержали спосіб та засоби вчинення АІП [7; 9, с. 8; 114]. Це безпосередньо пов’язано з існуванням у сучасному інформаційному суспільстві різних форм збереження та обігу інформації, засобів і технологій її обробки, а також нормативним закріпленням багатьох видів правових режимів інформації, які можуть використовуватися в протиправних цілях.

У теорії адміністративної деліктології спосіб вчинення адміністративного правопорушення розглядається як порядок, метод, послідовність протиправних дій, прийоми, що використовуються особою-порушником для вчинення протиправного діяння. Спосіб – це конкретна форма протиправних дій, їх варіант. Дія та спосіб її вчинення співвідносяться між собою як родове і видове поняття [76, с. 74].

Щодо АІП закон, як правило, вказує на спосіб їх вчинення безпосередньо в диспозиції адміністративно-деліктної норми, чим фактично виключає можливість кваліфікації діяння як протиправного у разі його вчинення в інший спосіб або допускає його кваліфікацію як адміністративного делікту, проте за іншою спеціальною адміністративно-деліктною нормою.

Зазвичай як конструктивна ознака АІП спосіб визначається щодо протиправних дій (незаконне розголошення, надання, копіювання, передача, знищення, відтворення інформації). Проте низка складів АІП, об'єктивну сторону яких закон пов'язує з протиправною бездіяльністю, передбачають конкретні способи їх вчинення. Так, способом вчинення адміністративних правопорушень, склади яких передбачені у ч. 2 ст. 148-2 та 148-5 КУпАП, є відмова від надання необхідної інформації; діянь, визначених у ст. 163-10 та 164-15, – приховування інформації про діяльність емітента у цінні папери і стійкої неплатоспроможності відповідно [53].

Часто в нормах адміністративно-деліктного законодавства називається спосіб вчинення правопорушення з використанням оціночних деліктологічних категорій, зокрема таких, як: грубе, злісне порушення, прихована передача тощо; в інших випадках вони можуть визнаватися обставинами, які пом'якшують або обтяжують відповідальність [119, с. 17].

Використання оціночних категорій у нормативному визначенні способу вчинення окремих видів АІП сприяє більш правильній їх кваліфікації, що відповідає соціальній шкідливості цих діянь, відображає соціальну цінність об'єктів протиправних посягань. З іншого боку, наявність у структурі об'єктивної сторони АІП такого елементу, як особливий спосіб їх вчинення, сприяє

виявленню причин та умов, що зумовлюють їх вчинення, застосуванню адміністративного покарання, адекватного характеру протиправної поведінки, а також виробленню комплексу заходів із профілактики відповідних деліктів.

Поряд із дослідженими додатковими (факультативними) елементами в структурі об'єктивної сторони АІП виділяють також засоби їх вчинення [64; 59, с. 66].

На відміну від інформаційних злочинів, до складів яких часто закон включає засоби їх вчинення [56, с. 100; 126, с. 129], законодавство про АІП вказує на таку ознаку об'єктивної сторони лише щодо окремих складів цих деліктів.

Засобами вчинення АІП, на наш погляд, є програмно-технічні, телекомунікаційні, інформаційно-аналітичні пристрої та обладнання, що використовуються правопорушником для вчинення протиправного діяння (дії або бездіяльності), застосування яких закон пов'язує з посяганням на охоронюваний законом об'єкт.

Відносно невелике застосування поняття «засіб вчинення правопорушення» у процесі нормативного конструювання складів АІП можна пояснити кількома факторами:

1) спрямованістю адміністративно-деліктних норм на охорону прав, свобод учасників публічно-правових інформаційних відносин, встановленого публічного інформаційного правопорядку, конкретних правил здійснення інформаційної діяльності, правових режимів інформації від будь-яких протиправних посягань, що становлять загрозу для інформаційної безпеки;

2) відносно невеликою соціальною шкідливістю АІП порівняно з інформаційними злочинами, у зв'язку з чим засоби їх вчинення втрачають своє кваліфікуюче значення;

3) переважним вчиненням АІП у сфері діяльності СПА, у зв'язку з чим у структурі складу делікту ключового значення набувають об'єкт протиправного посягання, форма діяння, спосіб вчинення делікту, а не засоби їх вчинення [117, с. 143, 144].

Наведене вище доводить, що об’єктивна сторона як елемент складу АІП у своїй структурі має найбільше факультативних ознак, характеризується найбільш інформативним порівняно з іншими елементами змістом та розкриває зовнішні властивості делікту як публічно-правового конфлікту в ІС. Завдяки цим властивостям, елементи об’єктивної сторони складу АІП дозволяють встановити реальні мотиви та мету протиправної поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин, визначити наявність чи відсутність в їх поведінці ознак винності, а також з’ясувати увесь комплекс причин та умов, що сприяли виникненню інформаційно-правового конфлікту.

2.4. Суб'єктивні елементи складу адміністративних інформаційних правопорушень: їх види, структура та соціально-правова характеристика

В аспекті розвитку теорії АІП, удосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності з їх запобігання, вагоме значення має дослідження соціально-правових особливостей суб'єкта та елементів суб'єктивної сторони складів цих деліктів.

У науці адміністративно-деліктного права існує багато визначень поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення», у кожному з яких зроблений акцент на різні його аспекти.

Так, А. Т. Комзюк зазначає: «Суб'єктом адміністративного правопорушення чинний КУпАП визнає фізичну осудну особу, яка досягла на момент вчинення проступку віку, з якого настає адміністративна відповідальність» [103, с. 21].

У свою чергу В. К. Колпаков визначає суб'єкта адміністративного правопорушення як особу, яка його вчинила шляхом виконання всіх визначених в межах складу проступку ознак та відповідає визначеним у конкретній адміністративно-деліктній нормі властивостям [19, с. 63]. Займаючи близьку до В. К. Колпакова наукову позицію, О. О. Тихамиров та О. К. Тугарова визначають суб'єкта інформаційних, включно з адміністративними, правопорушень як деліктоздатного суб'єкта, яким вчинене правопорушення [116, с. 16].

Незважаючи на окремі відмінності у визначенні змісту поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення», у своїй сукупності вони відображають загальний, властивий нормам адміністративно-деліктного законодавства підхід до нормативного розуміння змісту цього елемента складу адміністративного правопорушення.

Традиційно в юридичній літературі в системі суб'єктів адміністративних правопорушень прийнято виділяти загальних та спеціальних суб'єктів [23; 76, с. 63; 82; 114; 119; 120, с. 204; 127].

«Виходячи з базових положень такої класифікації та сприйнятого в нормах КУпАП підходу до формулювання складів АІП, «такі делікти визнаються вчиненими загальним суб'єктом, якщо винна особа в момент його вчинення не

була наділена спеціальними правами чи повноваженнями в ІС або вчиняла протиправне діяння не як посадова або службова особа, а як загальний суб'єкт інформаційних відносин. До ознак, які характеризують учасника інформаційних відносин як загального суб'єкта АІП, належать вік та осудність порушника (ст. 12, 14, 20 КУпАП) [128, с. 88].

Виходячи з наведеного визначення, загальним суб'єктом АІП є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку, не перебуває на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, не є посадовою чи службовою особою суб'єктів господарювання, а також не здійснює самостійно підприємницьку діяльність в ІС. Іншими словами, як загальний суб'єкт АІП згідно з нормами КУпАП [33] може розглядатися особа, яка за своїм правовим статусом, професійною кваліфікацією, видом діяльності не підпадає під кваліфікуючі ознаки, сформульовані в спеціальних нормах актів адміністративно-деліктного законодавства України» [128, с. 88].

Юридичною підставою для визнання фізичних осіб – учасників публічно-правових інформаційних відносин загальними суб'єктами АІП є наявність загальної правосуб'єктності.

«Як зазначає В. В. Денисенко, однією з особливостей адміністративно-деліктних відносин є те, що вони виникають у межах дії та у зв'язку з порушенням норм матеріального права, а розвиваються та припиняються у сфері дії норм адміністративно-процедурного та адміністративно-процесуального права у зв'язку з вчиненням адміністративного правопорушення, його правовою кваліфікацією, а також через застосування заходів адміністративного примусу до правопорушника [128, с. 88, 89; 129, с. 9].

Розвиваючи думку В. В. Денисенка на прикладі ІС, можна констатувати, що відносини, які пов'язані з вчиненням АІП, виникають унаслідок порушення матеріальних норм інформаційного законодавства, а розвиваються, тобто одержують правову кваліфікацію і юридичну оцінку з боку уповноважених органів адміністративної юрисдикції, згідно з нормами адміністративно-деліктного законодавства [130, с. 142-143].

Таке сплетіння інформаційних та адміністративно-деліктних відносин у зв'язку з вчиненням АІП, вказує на те, що загальним суб'єктом цих деліктів є, передусім, учасник публічно-правових інформаційних відносин, тобто особа, наділена міжгалузевою правосуб'єктністю.

«Розкриваючи поняття суб'єктів інформаційних відносин через категорію «учасники», ЗУ «Про інформацію» [35] надав юридичного значення саме динамічним аспектам цього поняття. Це означає, що для цілей правового регулювання інформаційних відносин ключове значення мають не внутрішні ознаки суб'єктів інформаційних відносин: їх соціальний та майновий стан, політичні погляди і переконання, а динамічні властивості його правового статусу, які виражаються в правосуб'єктності» [128, с. 89].

Як зазначає Л. П. Коваленко, суб'єктами інформаційних правовідносин виступають їх учасники, що володіють інформаційною правосуб'єктністю, яка поєднує в собі два складника: інформаційну правоздатність, яка полягає у можливості мати інформаційні права й обов'язки, та інформаційну дієздатність – можливість своїми діями набувати інформаційного права і створювати обов'язки [86, с. 126].

На думку В. О. Копилова, для того, щоб учасник інформаційних відносин був визнаний суб'єктом інформаційних правовідносин, він має наділятися спеціальними властивостями – інформаційною правосуб'єктністю, тобто інформаційною право- та дієздатністю. Кожен суб'єкт, наділений правами та обов'язками в ІС та здатний нести відповідальність за їх реалізацію, є учасником інформаційних відносин, однак лише дієздатна особа, яка здійснює визнані за нею права, чи виконує покладені на неї обов'язки, або несе відповідальність за їх вчинення, є суб'єктом інформаційних правовідносин [131, с. 46, 47].

«Розвиток наведеного погляду вказує на те, що учасником інформаційних відносин може виступати будь-яка особа, яка має суб'єктивні права та юридичні обов'язки в ІС, тоді як статусу суб'єкта інформаційних правовідносин вона набуває з моменту реалізації своєї правосуб'єктності, тобто з часу набуття нею

суб'єктивних прав, виконання покладених обов'язків чи у зв'язку з притягненням до юридичної відповідальності.

У контексті дослідження поняття «суб'єкт АІП» деліктоздатність фізичної особи – учасника публічно-правових інформаційних відносин – означає, передусім, здатність розуміти межі дозволеної поведінки, усвідомлювати зміст встановлених законом адміністративно-правових заборон, правові наслідки їх порушення, а також нести передбачену законом чи адміністративним договором відповідальність за вчинення АІП. Саме тому визнання особи загальним суб'єктом адміністративних, зокрема інформаційних, правопорушень традиційно в юридичній літературі пов'язується з такими факторами, як вік та осудність, що безпосередньо відбиваються на правосуб'єктності. Ці властивості іменуються в адміністративній деліктології загальними ознаками суб'єкта адміністративних правопорушень [128, с. 8, 909; 54, с. 48; 64; 76, с. 76; 132, с. 10] та відображають загальну здатність учасника публічно-правових інформаційних відносин нести відповідальність за протиправну поведінку.

Поряд із зазначеними ознаками загальних суб'єктів адміністративних правопорушень протиправним діянням, що вчиняються в ІС, властива ще одна, не менш важлива ознака того ж самого порядку: адміністративний делікт не повинен пов'язуватися зі службовою, професійною чи будь-якою іншою спеціальною інформаційною діяльністю, а інформація, ІКТ чи ІТС мають бути загальнодоступними.

«До складів АІП, що вчиняються загальними суб'єктами, можна віднести делікти, передбачені ст. 51-2, 148, 164-1, 173, 212-6 КУпАП, та деякі інші. Наявність у правовому полі України відносно невеликої кількості складів АІП, вчинення яких пов'язується із загальним суб'єктом, можна пояснити тим, що інформація, інформаційні ресурси, ІКТ, ІТС у сфері діяльності СПА виступають засобами здійснення покладених на них функцій і завдань. У зв'язку з цим використання вказаних елементів ІС, забезпечення їх правових режимів, задоволення інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб закон безпосередньо пов'язує з реалізацією посадовими, службовими особами

покладених на них повноважень, невиконання яких тягне за собою адміністративну відповідальність» [128, с. 90.

У науці адміністративно-деліктного права до категорії «загальний суб'єкт адміністративного правопорушення» поряд із фізичними особами також відносять правосуб'єктних юридичних осіб [114; 119; 133, с. 11; 134, с. 8; 135, 594, 595; 136, с. 84; 137, с. 6, 7].

«Так, щодо можливості визнання юридичної особи загальним суб'єктом АІП в юридичній літературі сформувалося декілька підходів, сутність яких полягає в такому: юридична особа визнається загальним суб'єктом АІП, якщо: 1) не провадить інформаційної діяльності або ця діяльність не є основним видом статутної діяльності; 2) юридична особа не є РПІ або коли вона не має монопольних прав зі створення, поширення, охорони та захисту інформації, інформаційних ресурсів чи ІТС; 3) юридична особа не має права здійснювати спеціальні види інформаційної діяльності у сфері телекомунікацій, поштового зв'язку, захисту інформації, діяльності, пов'язаної з державною таємницею у зв'язку з відсутністю спеціального дозволу (ліцензії) на провадження такої діяльності [128, с. 91].

Зазначені фактори у своїй сукупності вказують на те, що правовою основою для визнання юридичної особи загальним суб'єктом АІП є її правосуб'єктність. Іншими словами, якщо юридична особа для здійснення своєї статутної діяльності не набула спеціальних прав та обов'язків на підставі закону, індивідуального адміністративного акту або не реалізовувала такі права чи обов'язки під час вчинення АІП, вона повинна визнаватися загальним суб'єктом.

Згідно з положеннями ст. 86 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 № 435-IV (далі – ЦКУ) [138], якщо інше не передбачено законом, загальна правосуб'єктність юридичної особи виникає з моменту її державної реєстрації та припиняється з дня внесення запису про припинення діяльності юридичної особи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців.

Таким чином, якщо на момент вчинення АІП для юридичної особи – порушника інформаційна діяльність не мала характеру основної, ця особа не мала

спеціального дозволу, ліцензії на провадження окремих видів діяльності та діяла для задоволення своїх потреб у відкритій інформації, вона за чинним в Україні законодавством повинна визнаватися загальним суб'єктом АІП. Коли таке правопорушення було вчинене юридичною особою у процесі здійснення нею статутного виду діяльності, що підлягає ліцензуванню та безпосередньо пов'язана з ІС, а так само проведення операцій із конфіденційною, службовою чи таємною інформацією або з використанням спеціальних засобів зв'язку, обробки інформації – така юридична особа визнається спеціальним суб'єктом правопорушення» [128, с. 92, 93].

До кола спеціальних суб'єктів інформаційно-правових відносин належать юридичні особи, установчими документами яких передбачено інформаційну діяльність як основну: інформаційні агентства, друковані засоби масової інформації, видавництва, телерадіоорганізації, СРТ, бібліотеки, архіви тощо, а також державні органи, для яких нормативно-правовими актами встановлено виконання управлінських, регулятивних чи інших функцій в ІС [86, с. 126].

«Водночас питання про визнання за юридичною особою – ознак спеціального суб'єкта, на наш погляд, має вирішуватися не щодо юридичної особи в цілому, а стосовно того, в якому статусі діє такий суб'єкт у конкретних публічно-правових інформаційних відносинах, в межах яких було вчинення АІП. Спеціальних ознак, що зумовлюють відповідний правовий статус, юридична особа може набути щонайменше двома способами:

1) нормативним – отримання державного дозволу, ліцензії, делегування повноважень, наявність яких робить можливим скоєння правопорушення;

2) фактичним – набуття певних реальних ознак (монопольне становище на ринку), не пов'язаних із державним дозволом, але за відсутності яких конкретне правопорушення вчинене бути не може [128, с. 93; 133, с. 11].

Кожен із вказаних способів спирається на конкретну групу спеціальних ознак, якими наділяються лише окремі юридичні особи як учасники публічно-правових інформаційних відносин, за відсутності яких вчинення того чи іншого делікту фактично є неможливим.

Формулювання в положеннях особливої частини КУпАП [33] та спеціальних нормах адміністративно-деліктного законодавства [36 – 38; 51; 58; 67; 110 - 111] ознак спеціальних суб'єктів АІП зумовлено прагненням законодавця диференціювати види і розміри адміністративних покарань залежно від правового статусу окремих категорій учасників публічно-правових інформаційних відносин [109; 249]. «Реалізація такого призначення спеціальних ознак суб'єктів АІП досягається двома способами. По-перше, шляхом включення спеціальних ознак до кваліфікованого складу АІП, внаслідок чого вчинення відповідного делікту стає можливим фізичною, осудною особою, яка досягла шістнадцятирічного віку. Проте якщо така особа характеризується спеціальними (кваліфікуючими) ознаками, то вчинене нею правопорушення набуває властивостей кваліфікованого складу. По-друге, шляхом формулювання спеціальних ознак суб'єкта АІП в межах простого складу, що надає відповідним ознакам значення конструктивних, а відповідальність за вчинення такої категорії деліктів будуть нести лише спеціальні суб'єкти» [128, с. 93; 76, с. 78].

У низці статей КУпАП (146, 147, 164-1, 164-12, 164-15, 212-2, 212-3, 212-6) [33] тощо одночасно передбачено декілька санкцій за один і той самий делікт, із яких одна розрахована на загального суб'єкта, а інша – на спеціального – посадову, службову особу, фізичну особу-підприємця. По суті, у змодельованих у такий спосіб статтях КУпАП закріплюються одразу два склади АІП – простий, розрахований на загальних суб'єктів – громадян України – та кваліфікований, суб'єктом якого визнається посадова чи службова особа, фізична особа-підприємець. Використання таких прийомів законодавчої техніки зумовлено необхідністю оптимізації нормативного матеріалу, забезпечення диференціації адміністративних покарань залежно від правового статусу суб'єкта адміністративного правопорушення, надання ознакам спеціального суб'єктам кваліфікуючого значення.

«Враховуючи юридичне призначення спеціальних ознак суб'єкта АІП, їх можна розділити на шість основних видів залежно від:

1) правового статусу та місця в структурі СПА, характеру посадових та службових повноважень, виду правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб приватного права, які у передбачених законом випадках беруть участь у публічно-правових інформаційних відносинах;

2) форм та видів інформаційної діяльності, вимог, обмежень, що до неї пред'являються;

3) деліктологічного минулого та сьогодення суб'єкта АІП (повторне вчинення адміністративного делікту, перебування під адміністративним наглядом, наявність незнятого чи непогашеного адміністративного покарання, наявність письмового попередження, винесеного юридичній особі – суб'єкту інформаційної діяльності);

4) володіння суб'єктом спеціальними знаннями, професійними навичками, необхідними для вчинення АІП;

5) наявність дозволів чи обмежень на доступ, або використання конфіденційної, службової чи таємної інформації, або права доступу до ресурсів, які містять відповідну інформацію;

6) іншими особливостями, спричиненими характером окремих АІП» [128, с. 94, 95].

Кожна група ознак, що характеризують спеціального суб'єкта АІП, має своє юридичне призначення, яке знаходить відображення в особливостях їх прояву щодо окремих категорій порушників.

«Оскільки протягом тривалого періоду розвитку науки адміністративної деліктології поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення» досліджувалося переважно на прикладі фізичних осіб, то особливості прояву спеціальних ознак одержали наукове обґрунтування переважно щодо цієї категорії учасників адміністративно-деліктних відносин» [128, с. 95].

На думку К. Л. Бугайчука, «спеціальні ознаки фізичної особи – суб'єкта адміністративного проступку мають такі особливості:

а) властиві лише окремим групам громадян;

б) відбивають специфіку їх правового статусу;

в) виникають на основі індивідуальних актів управління або інших юридично значущих дій уповноважених органів;

г) більш динамічні, ніж загальні ознаки;

д) містяться у статті Особливої частини КУпАП;

е) закріплюються законом з метою диференціації відповідальності різних категорій осіб, забезпечення справедливої правової оцінки їх неправомірних дій» [54, с. 48].

У своїй сукупності зазначені особливості характеризують юридичну сутність спеціального суб'єкта АІП, сприйняту в нормах КУпАП, інших актах адміністративно-деліктного законодавства України, відображають відповідну групу ознак суб'єкта правопорушення у процесі адміністративної деліктолізації протиправних діянь в ІС при їх юридичній кваліфікації.

«В умовах підвищення фактичного та юридичного значення інформації, інформаційних ресурсів, ІКТ в діяльності СПА, розвитку в Україні інформаційного суспільства [1; 2; 3; 139, с. 51; 140, с. 59], КУпАП [33] аналогічно іншим актам адміністративно-деліктного законодавства [36; 37; 51; 67] закріпив значну групу складів АІП, суб'єктом яких визнається посадова чи службова особа. Серед таких складів АІП законом передбачаються як прості, де вказівка на посадову чи службову особу СПА, підприємства, установи чи організації виступає кваліфікуючою ознакою, так і кваліфіковані, розраховані виключно на ці категорії учасників публічно-правових інформаційних відносин. В обох видах складів АІП вказівка на посадову чи службову особу пов'язується з встановленням більш високих розмірів адміністративних покарань або з вчиненням дій, допущенням бездіяльності у сфері забезпечення доступу до публічної інформації, незаконним використанням службової інформації у приватних інтересах, використанням ІКТ в цілях, що суперечать встановленому в державі публічному інформаційному правопорядку.

«Незважаючи на широке визнання посадових та службових осіб суб'єктом АІП, адміністративно-деліктне законодавство вкрай непослідовно використовує ці поняття для позначення спеціальних суб'єктів, у зв'язку з чим на практиці часто

залишається невирішеним питання про визначення конкретного кола осіб, які підлягають адміністративній відповідальності за відповідний делікт» [128, с. 95, 96].

У межах порушеної проблеми варто наголосити, передусім, на питанні щодо співвідношення понять «посадова» та «службова особа», від вирішення якого безпосередньо залежить точність і недвозначність визначення ознак суб'єкта конкретного АІП.

Застосовуючи порівняльно-правовий та історичний методи наукового пізнання для дослідження порушеної проблеми, О. В. Скачеляс-Павлів доходить висновку про те, що «Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. використовує термін «службова особа», який за своїм змістом є тотожним поняттю «посадова особа», що застосовувалося у Кримінальному кодексі Української РСР від 28 грудня 1960 р.» [141, с. 32-33].

Породжена неузгодженістю термінологічного визначення понять «посадова» та «службова особа» в нормах кримінального законодавства України, відповідна проблема одержала свій розвиток і в нормах законодавства іншої галузевої належності, зокрема адміністративного.

Як зазначає Н. В. Янюк, дослідження в українському правознавстві понять «посадова» та « службова особа» проходить паралельно у двох площинах: 1) вузького тлумачення – в межах державної служби; 2) широкого – як спеціального суб'єкта юридичної відповідальності, який у зв'язку з виконуваними владно-організаційними функціями несе підвищену відповідальність. На цій основі дослідниця пропонує розглядати поняття «посадова особа» через призму службово-правових відносин, у яких вона перебуває з урахуванням наявності або відсутності в неї владних повноважень. Виходячи з цього Н. В. Янюк зазначає: «…За наявністю владних повноважень розрізняють дві групи: до першої належать службовці, які ними наділені, а до другої – ті, які не володіють такими повноваженнями». Як носій владних повноважень, такий службовець має право вчиняти організаційно-розпорядчі дії, які супроводжуються визначенням форм та застосуванням відповідних методів управлінської діяльності, вибором моделі

впливу на підлеглих і створенням умов для виконання ними службово-трудових обов'язків. Саме до цієї групи службовців дослідниця включає посадових осіб. З огляду на такий підхід, поняття «службова особа» визначається як «фізична особа, яка займає, постійно чи тимчасово, в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, незалежно від форм власності, посаду, пов'язану з виконанням спеціальних повноважень, наданих їй у встановленому законом порядку, стосовно осіб, що не перебувають у службовій підлеглості, і у випадках, передбачених законодавством, має право застосовувати заходи адміністративного примусу» [142, с. 240-242].

Досліджуючи поняття посадової особи, Ю. П. Битяк також покладає в його основу таку ознаку, як обіймання громадянином керівної посади, яка наділяє останнього правом виконувати юридично-владні дії, які поширюються на підлеглих по службі осіб. Керівна посада, на думку вченого-адміністративіста, покладає на посадових осіб завдання щодо виконання організаційно-розпорядчих дій і представництва інтересів органу чи його структурного підрозділу в зовнішніх відносинах. Вони виконують не тільки професійні управлінські функції, а й є носіями владних повноважень, у зв'язку з чим виконують організаційно-розпорядчі функції та в межах посади правомочні застосовувати заходи примусу. Саме у цьому, вважає дослідник, виявляється «подвійна» природа правового статусу посадової особи – виконувати власні повноваження і водночас репрезентувати інтереси очолюваної організаційної структури, забезпечуючи реалізацію її компетенції [143, с. 50].

Близьку до зазначеної позицію відстоював В. Б. Авер'янов, який також розкривав зміст поняття «посадова особа» через засновану на нормах законодавства України юридичну можливість особи, яка обіймає посаду в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, вчиняти владні (управлінські) дії [26, с. 286].

З наведених поглядів учених-адміністративістів на порушену проблему випливає, що в основу розмежування понять «посадова» та «службова особа» покладаються такі критерії, як факт обіймання керівної посади в структурі органу

державної влади, органу місцевого самоврядування, а також виконання посадовою особою владних (управлінських) юридично значимих дій як у межах самого СПА, так і у відносинах з іншими органами та посадовими особами.

За своїм функціональним призначенням наведений погляд не лише створює доктринальну основу для розмежування понять, що розглядаються, але і знаходить свій розвиток у критеріях поділу посад державних службовців, визначених у ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [144]. Як зазначається в юридичній літературі, «посади державних службовців у державних органах поділяються залежно від порядку призначення, характеру та обсягу повноважень і необхідних для їх виконання кваліфікації та професійної компетентності державних службовців» [145, с. 13].

Таким чином, у процесі адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються в ІС, та правової кваліфікації АІП найбільш правильним вбачається застосування вироблених правовою доктриною критеріїв розмежування понять «посадова» та «службова особа», запропонованих правовою доктриною, а також урахування критеріїв поділу посад державних службовців, встановлених ЗУ «Про державну службу». Це дасть змогу виробити єдиний правозастосовчий підхід у формуванні ознак конкретних складів АІП, суб'єктом яких виступає посадова чи службова особа, уникнути випадків підміни відповідних понять у формулюванні адміністративно-деліктних норм спеціальної частини КУпАП.

Визнання посадових та службових осіб суб'єктами адміністративних, у тому числі інформаційних, правопорушень та покладення на них адміністративної відповідальності стає можливим:

по-перше, за умови порушення їхніми діями встановлених правил діяльності СПА;

по-друге, у разі надання підлеглим вказівок, що суперечать цим правилам;

по-третє, у разі невжиття заходів, спрямованих на забезпечення дотримання вимог відповідних правил підпорядкованими особами, якщо здійснення таких заходів віднесено законом чи посадовою інструкцією до кола безпосередніх

обов’язків посадової чи службової особи [64].

На основі реалізації вказаних умов визнання посадових осіб суб’єктами адміністративних правопорушень та адміністративної відповідальності, можна дійти наступних проміжних висновків:

По-перше, посадові та службові особи – учасники публічно-правових інформаційних – відносин несуть адміністративну відповідальність за порушення встановлених законодавством України правових режимів інформації, правил застосування ІКТ в діяльності СПА, процедур захисту інформації з обмеженим доступом та формування публічних інформаційних ресурсів;

По-друге, здебільшого АІП вчиняються через невиконання або неналежне виконання посадовими і службовими особами покладених на них обов’язків, у тому числі делегованих повноважень, що виключає можливість вчинення таких деліктів особами, які не мають спеціального статусу.

По-третє, посадові та службові особи, як спеціальні суб’єкти АІП, за загальним правилом визнаються такими, що вчинили правопорушення, якщо не доведуть правомірність власних рішень, дій чи бездіяльності.

По-четверте, посадові та службові особи можуть визнаватися суб’єктами АІП не лише за рішення, дії, вчинені на виконання посадових та службових обов’язків, а й за участь у прийнятті колегіальних рішень від імені СПА.

У своїй сукупності наведені особливості, що зумовлюють визнання посадових та службових осіб спеціальними суб’єктами АІП, відображають соціальні і правові наслідки протиправної поведінки цієї категорії учасників публічно-правових інформаційних відносин, розкривають кваліфікуючи ознаки складів деліктів, ознаки яких охоплюють лише спеціальних суб’єктів, розмежовують такі склади з простими складами адміністративних правопорушень.

«Що ж до іншої категорії спеціальних суб’єктів АІП – фізичних осіб-підприємців, то закон пов’язує специфіку їхньої відповідальності з особливостями окремих видів інформаційної діяльності у сфері господарювання.

Це означає, що в частині застосування адміністративно-деліктних норм правовий статус фізичної особи-підприємця проявляється у декількох формах:

1) фізична особа-підприємець визнається спеціальним суб'єктом АІП за наявності прямої вказівки в спеціальній нормі КУпАП або іншого актам адміністративно-деліктного законодавства та за наявності безпосереднього зв'язку з інформаційною діяльністю, де вчиняється відповідний делікт;

2) фізична особа-підприємець визнається законом загальним суб'єктом АІП, якщо таке діяння не пов'язане зі здійснюваним нею видом підприємницької діяльності, якщо, вчиняючи його, вона діяла як звичайний громадянин чи якщо мотиви та мета проступку не збігалися з комерційними інтересами;

3) як суб'єкт АІП фізична особа-підприємець може набувати кваліфікованих ознак, коли закон, що передбачає відповідальність за відповідне правопорушення, виділив підприємця як самостійного суб'єкта з одночасним встановленням більш суворого адміністративного покарання» [128, с. 98].

Законодавче закріплення таких особливостей правового статусу фізичної особи-підприємця як суб'єкта АІП пов'язано з тим, що разом із набуттям відповідного статусу поведінка цих учасників інформаційних відносин підпадає під дію правових обмежень, дозволів чи заборон, розрахованих на спеціальних суб'єктів інформаційної діяльності. Адже закон, ч. 2 ст. 51 ЦК України [138], встановлює основоположне правило регулювання діяльності фізичної особи-підприємця, відповідно до якого до неї застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом або не випливає із суті відносин» [138]. Реалізація цього правила означає, що: по-перше, подібно до юридичних осіб фізична особа набуває статусу підприємця з моменту внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців відповідного запису; по-друге, право здійснювати окремі види підприємницької діяльності, тобто спеціальну правосуб'єктність, фізична особа-підприємець набуває разом з одержанням спеціального дозволу, ліцензії на провадження окремих видів діяльності.

Введення зазначених правил в діяльність фізичних осіб-підприємців, зокрема учасників публічно-правових інформаційних відносин, означає встановлення для всіх суб'єктів інформаційної діяльності незалежно від їхнього правового статусу та організаційно-правової форми єдиних вимог, недотримання яких має наслідком порушення встановленого державою інформаційного правопорядку, створення загроз для її інформаційної безпеки.

«Наслідком такої моделі встановлення правового статусу фізичної особи-підприємця стала легалізація двох паралельних підходів до визнання цих учасників інформаційних відносин суб'єктами АІП:

по-перше, фізична особа-підприємець визнається суб'єктом АІП в нормах КУпАП на рівні з фізичними особами без такого статусу;

по-друге, суб'єктом АІП фізична особа-підприємець визнається за ті самі делікти, що і юридична особа, яка здійснює такий самий вид інформаційної діяльності;

по-третє, фізична особа-підприємець може визнаватися суб'єктом АІП, за які встановлена відповідальність СПА, якщо згідно з нормами закону або приписами індивідуального адміністративного актам на неї покладено обов'язки з надання публічних інформаційних послуг» [128, с. 98, 99].

У зазначених випадках протиправні діяння фізичної особи-підприємця визначаються законом, як такі, що мають кваліфікований склад, оскільки відсутність у громадянина відповідного правового статусу виключає можливість його протиправних дій чи бездіяльності у значенні АІП, вчиненого спеціальним суб'єктом.

Таким чином, за загальним правилом, фізична особа-підприємець розглядається нормами адміністративно-деліктного законодавства як спеціальний суб'єкт АІП. Відсутність у фізичної особи статусу підприємця або припинення чи позбавлення її такого статусу у встановленому законом порядку, а так само здійснення нею протиправних дій або бездіяльності поза її підприємницькою діяльністю виключає наявність у складі АІП кваліфікуючих ознак, пов'язаних із відповідним правовим статусом фізичної особи.

Загалом, як показує буквальне тлумачення змісту адміністративно-деліктних норм законодавства України, якими встановлюються склади АІП, законодавець здебільшого пов'язав їх вчинення з діяльністю окремих категорій учасників публічно-правових інформаційних відносин, чим фактично підкреслив юридичну сутність таких деліктів, зв'язок із публічним інформаційним правопорядком та завданнями з охорони соціальних цінностей, що існують у сфері публічного адміністрування.

Разом із тим, виходячи з розвиненої у цій роботі концепції АІП, прийнятий у нормах КУпАП та широко підтриманий в юридичній літературі [19, с. 63; 103, с. 21; 119; 125, с. 37] підхід до визначення поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення», на нашу думку, є таким, що не позбавлений дискусійних моментів. Передусім, це пов'язано із самим легальним визначенням поняття «адміністративного правопорушення», закріпленим у ст. 9 КУпАП [33], з буквального тлумачення якого випливає постановка основного акценту у визначенні суб'єкта адміністративних правопорушень саме на фізичну особу. Одержавши свій розвиток у спеціальних нормах КУпАП щодо конкретних складів адміністративних правопорушень, відповідна нормативна дефініція фактично не відобразила дію загального конституційного принципу взаємодії людини та держави, де остання визнається відповідальною за свою діяльність. Розвиток визначеного Конституцією України вектору взаємодії держави та людини в площині реалізації завдань матеріального та процесуального адміністративно-деліктного законодавства України вказує на необхідність покладення в основу поняття «суб'єкт АІП» насамперед юридичних ознак учасників публічно-правових інформаційних відносин, наділених владними управлінськими функціями, в тому числі наданими з метою виконання делегованих повноважень. За такого підходу до формування змісту поняття «суб'єкт АІП» основний акцент у його визначенні зміщується із загальних ознак деліктоздатності фізичної особи на відповідні властивості, які характеризують посадових та службових осіб СПА, підприємств, установ та організацій, самого СПА, інших учасників інформаційних відносин, наділених обов'язками щодо носіїв суб'єктивних

публічних інформаційних прав при вчиненні ними адміністративних правопорушень. Такий підхід до формування правової основи поняття «суб'єкт АІП» несе в собі важливе методологічне навантаження з позицій адміністративно-деліктного регулювання, оскільки виводить саме посадових та службових осіб СПА, безпосередньо саму публічну адміністрацію, інших носіїв публічних юридичних обов'язків на рівень основних суб'єктів, тоді як громадяни та юридичні особи, які за законом чи адміністративним договором не наділені такими обов'язками, можуть набувати ознак суб'єкта АІП лише щодо конкретних складів, прямо передбачених законом.

На цій основі поняття «суб'єкт АІП» можна визначити як делікт здатну фізичну або юридичну особу, яка вчинила адміністративне правопорушення у процесі виконання владних управлінських функцій, у тому числі спрямованих на реалізацію делегованих повноважень в ІС, або у процесі надання публічних інформаційних послуг громадянам, юридичним особам та державі, чи виконання публічних обов'язків перед державою, зумовлених володінням або розпорядженням окремими видами інформації.

З метою легалізації запропонованого концептуального підходу до визначення поняття «суб'єкт АІП», поширення на інші види деліктів, що вчиняються у сфері діяльності СПА, на наш погляд, у процесі підготовки проекту нового КУпАП слід як обов'язкові ознаки суб'єкта адміністративних правопорушень передбачити, поряд з осудністю та досягненням шістнадцятирічного віку, також покладення на порушника повноважень чи обов'язків у публічно-правових відносинах, під час реалізації яких вчиняється адміністративне правопорушення.

З позицій формулювання суб'єктивних ознак, склад адміністративного правопорушення поряд із властивостями суб'єкта протиправної поведінки характеризує також його ставлення до вчиненого протиправного діяння, мотиви та мета, якими керувався суб'єкт делікту, порушуючи приписи адміністративно-правових заборон, чинних в ІС [6, с. 118; 7; 9, с. 24; 17, с. 12; 114; 116, с. 18].

Традиційно основною ознакою, «ядром» суб'єктивної сторони будь-яких адміністративних правопорушень в доктрині адміністративної деліктології визнається вина порушника [71, с. 39; 109, с. 88; 125, с. 172; 119; 146, с. 63; 147, с. 3; 148, с. 85].

Як елемент складу адміністративного правопорушення поняття «вина» розглядалося в наукових працях багатьох вчених-адміністративістів під різним кутом зору.

Однак, незважаючи на наявність окремих дискусійних моментів у визначенні поняття, структури, форм та ступеня вини, здебільшого наукові погляди щодо цієї проблеми приводяться до спільного знаменника. Вина являє собою головний елемент суб'єктивної сторони адміністративного делікту, психічне ставлення особи до вчиненого нею протиправного діяння з формальним складом або до соціально шкідливих наслідків – у проступках з матеріальним складом, що виражається в ознаках адміністративного правопорушення [71, с. 37-38].

У таких аспектах вина виступає однією з обов'язкових умов адміністративної відповідальності та в багатьох складах адміністративних правопорушень – її мірою [149, с. 8, 9].

Розвиваючи вчення про вину в структурі складу адміністративного правопорушення, С. И. Котюргін зазначає, що вина – це психічне ставлення людини самої до себе, до своїх протиправних дій та їх наслідків. Вина передбачає свободу вибору моделі поведінки людини, дотримання певних процедур у відносинах з іншими особами та виконання нормативних правил поводження з об'єктами матеріального світу [150, с. 58].

І. О. Галаган поняття «вини» в адміністративному праві розглядав як психічне ставлення особи до вчинених нею протиправних дій чи бездіяльності у формі умислу чи необережності, а також до наслідків їх вчинення [146, с. 170].

Наведені визначення вини є узагальненням ідей її психологічної концепції, яка дістала широке визнання в доктрині адміністративно-деліктного права [59, с. 109; 61, с. 82; 64; 79, с. 38; 125, с. 172; 151].

Виходячи із загальних положень наведеної концепції, для визнання діяння адміністративним правопорушенням необхідно встановити, що воно є продуктом (результатом) психологічної діяльності осудної особи.

Таким чином, не може кваліфікуватися як адміністративне правопорушення соціально шкідливе, протиправне, адміністративно-каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене всупереч волевиявленню людини, через її нездатність керувати своїми діями або не усвідомлення протиправних наслідків своєї поведінки, що вказує на її неосудність [71, с. 38]. Такий стан особи порушника визначається нормою ст. 20 КУпАП[33] як неосудність, що виключає адміністративну відповідальність навіть за наявності інших ознак делікту. Існування вказаного стану КУпАП [33] пов'язує з наслідками хронічної душевної хвороби, тимчасовим розладом душевної діяльності, слабоумством чи іншим хворобливим станом.

«У контексті дослідження суб'єктивної сторони АІП законодавчий зв'язок неосудності з психічним станом особи означає, що не усвідомлення порушником змісту інформації через свій інтелектуальний, професійний рівень підготовки не охоплюється поняттям «неосудність» і не може кваліфікуватися як обставина, що виключає адміністративну відповідальність. Від рівня усвідомлення характеру та наслідків протиправної поведінки, змісту інформації, яка стала предметом протиправного посягання чи засобом вчинення правопорушення, прагнення відвернути наслідки адміністративного правопорушення залежить форма та ступінь вини порушника» [71, с. 38 - 39].

Використовуючи вказані критерії у формулюванні складів АІП, а також задля юридичної кваліфікації деліктів КУпАП [33], як і інші акти адміністративно-деліктного законодавства [36 – 38; 51; 67], не розкриває змісту понять «форма», «ступінь вини порушника» та не наводить їх змістоутворюючих критеріїв.

На наш погляд, форма вини, виступаючи зовнішнім відображенням психічного ставлення особи порушника до вчиненого адміністративного правопорушення, поєднує в собі два критерії – інтелектуальний та вольовий.

Згідно з вольовим критерієм вина виражається в активній поведінці порушника, його бажанні спричинити шкідливі наслідки в ІС шляхом порушення інформаційних прав особи, встановленого законом чи адміністративним договором правового режиму інформації, інших об'єктів права публічної власності в ІС, публічного інформаційного правопорядку. Сутність інтелектуального критерію проявляється через процеси усвідомлення змісту інформації, яка виступає предметом чи засобом вчинення правопорушення, а також характеру і наслідків протиправної поведінки.

Кожен із наведених критеріїв вини відзначається своєрідним проявом щодо конкретного АІП, але від характеру їх прояву та співвідношення між собою безпосередньо залежить форма вини порушника. Традиційно в законодавстві та доктрині адміністративної деліктології вина залежно від форми її прояву поділяється на умисну та необережну (ст. 10 та 11 КУпАП).

Визначення форм вини в чинному КУпАП сформульовано, за твердженням вчених-адміністративістів, не зовсім вдало.

На думку А. Т. Комзюка, «передусім це стосується визначення необережності, оскільки в ньому в основу покладено ставлення порушника до шкідливих наслідків свого діяння. Однак зміст переважної більшості адміністративних проступків полягає в порушенні тих чи інших загальнообов'язкових правил, незалежно від того, чи настали після цього якісь конкретні шкідливі наслідки (це так звані «формальні склади»). Тому для визначення форм вини за основу має братися ставлення порушника до діяння та усвідомлення ним його протиправності» [103, с. 20].

«Для визначення форми вини, правильного її врахування у процесі юридичної кваліфікації АІП більш істотне значення має встановлення ставлення особи-порушника до протиправності її діяння (дій чи бездіяльності), точного усвідомлення нею змісту інформації, з використанням якої або стосовно якої вчинений делікт. Окрім цього, якщо за умисної форми вини особа-порушник за окремих умов могла прагнути досягти соціально шкідливих наслідків АІП, то у разі бездіяльності особа не планувала вчинення проступку взагалі, а тому

настання відповідних наслідків не було самоціллю протиправного діяння» [71, с. 39-40].

Формулюючи ознаки конкретних складів адміністративних правопорушень, законодавство України послуговується зазвичай двома способами:

1) безпосередньою вказівкою на форму вини у диспозиції спеціальної адміністративно-деліктної норми;

2) виключенням безпосередньої вказівки на форму вини при конкретному правопорушенні, вчиненому в ІС.

Перший із наведених способів, як правило, використовується щодо діянь, скоєних умисно, і тягне за собою накладення більш суворих за розмірами адміністративних покарань, порівняно з іншими адміністративними правопорушеннями.

Пряма вказівка на форму вини в складі АІП міститься, зокрема, в нормах, передбачених у ст. 163-9, ч. 2 ст. 163-8, 164-3 КУпАП [33].

Конкретизуючи форму вини щодо окремих складів деліктів в ІС, законодавець тим самим виключає винність і протиправність діяння, вчиненого внаслідок розголошення, передачі, розкриття, знищення або зміни інформації без усвідомлення її властивостей, фактичного та юридичного значення, а також без мети виникнення негативних наслідків поведінки суб’єкта публічно-правових інформаційних відносин.

Застосовуючи інший, найбільш поширений у нормотворчій діяльності, спосіб визначення форми вини порушника, законодавець фактично покладає на адміністративно-юрисдикційні органи обов’язки щодо встановлення форми вини в конкретному випадку вчинення адміністративного правопорушення, а також при призначенні за його вчинення адміністративного покарання.

Такий законодавчий підхід одержав легальне відображення, зокрема, в положеннях ст. 41-3, 53-2, 53-5, 82-1, 91-4, 145 – 148-5, 188-39, 188-40, 212-2, 212-3, 212-6, 212-7, 212-14, 212-20 КУпАП [33] тощо.

Не вказуючи на конкретну форму вини, законодавство України не виключає вчинення окремих видів АІП як умисно, так і з необережності.

Однак, незважаючи на використання в нормах адміністративно-деліктного законодавства України такого підходу до формулювання ознак суб’єктивної сторони АІП, форма вини виступає тією кваліфікуючою ознакою фактичного складу делікту, яка підлягає обов’язковому врахуванню органом адміністративної юрисдикції у процесі кваліфікації протиправного діяння.

Значною мірою таке значення форм вини порушника визначається діючими у відношенні до елементів суб’єктивної сторони складу АІП правових презумпцій.

До останнього часу, в Україні щодо фізичних осіб – суб’єктів адміністративних правопорушень діяла загальна презумпція невинуватості порушника [33; 34]. Однак, з прийняттям ЗУ «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 6232 [152], законодавець змінив загальне правило юридичної оцінки ставлення фізичної особи – суб’єкта адміністративного правопорушення до своєї поведінки на презумпції вини порушника.

Спираючись на підтриману у цій роботі концепцію поняття «АІП», нормативне закріплення загальної презумпції вини порушника можна розглядати як спробу законодавця легалізувати перед усім управлінську сутність деліктів цього виду, наблизити зміст матеріальних норм КУпАП [33] до процесуальних норм КАСУ [42], зокрема, ч. 2 ст. 71, якою дія відповідної презумпції поширена на справи щодо оскарження протиправних рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. Оскільки така категорія справ є найбільш масовою з-поміж усіх справ адміністративної юрисдикції [153], то загальним є правило про те, що тягар доказування правомірності своїх рішень, дій чи бездіяльності покладається на відповідача – СПА.

На думку авторів науково-практичного коментаря до КАСУ, «презумпція винуватості покладає на суб'єкта владних повноважень обов'язок аргументовано, посилаючись на докази, довести правомірність свого рішення, дії чи бездіяльності

та спростувати твердження позивача про порушення його прав, свобод чи інтересів. Такий обов'язок відсутній, якщо відповідач визнає позов» [154, с. 216].

В аспекті реалізації конфліктних проваджень, які виникають зі справ про АІП, розвиток наведеного погляду означає, що саме СПА, його посадова чи службова особа, інший учасник публічно-правових інформаційних відносин, який здійснює надання ПІТП повинен довести відсутність в його рішеннях, діях чи бездіяльності ознаки протиправності, відсутності факту неправомірного заподіяння шкоди.

Разом з тим, легалізація в нормах КУпАП [33] та КАСУ [42] загального правила про презумпцію вини порушника тягне за собою поширення його дії і на громадян України – носіїв суб’єктивних публічних інформаційних прав та юридичних обов’язків в ІС, що вступає в пряму суперечність з положеннями ст. 62 Конституції України [34] та висновками Конституційного Суду України (далі – КСУ), сформульованими в його окремих рішеннях [155; 156].

Фактично, разом із запровадженням у механізм адміністративно-деліктного регулювання презумпції вини порушника, перед законодавцем актуалізувалося завдання щодо перегляду складів адміністративних правопорушень в частині виключення з їх видів тих, суб’єктами вчинення яких визнаються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які не мають спеціального статусу.

Таким чином, у справах про адміністративні правопорушення, об’єктивна сторона складів яких ґрунтується на протиправних рішеннях, діях чи бездіяльності посадових та службових осіб СПА, самих цих суб’єктів доведення вини порушника з боку органу адміністративної юрисдикції фактично здійснюється на підставі раніше встановлених обставин під час розгляду адміністративної справи.

Не менш складною не лише з правозастосовчих, але й і з нормативно-правових та доктринальних позицій видається проблема визначення вини юридичної особи приватного права у вчиненні АІП. Це можна пояснити нормативною невизначеністю поняття вини юридичної особи як суб’єкта адміністративних правопорушень, обмеженою дією норм КУпАП за колом

суб’єктів [157], у зв’язку з чим відповідальність цих суб’єктів у науковій літературі та на практиці часто ототожнюється з виною їх посадових і службових осіб або виною всього колективу [7; 119; 158, с. 118, 119].

Встановлена в такий спосіб вина юридичних осіб, на думку окремих дослідників, має визначатися як психічне ставлення до діяння, вчиненого колективом виходячи з його домінуючого волевиявлення. Юридична особа відповідає за дії своїх органів, представників або засновників, якщо такі діяли в межах наданих їм повноважень [159].

Ідея про формування психологічної концепції вини юридичної особи та її окремі течії, покладені в основу теорії директора та теорії колективу, заглиблюються своїм корінням у цивілістичну природу юридичної особи як колективного утворення, яке має власні органи управління, посадових осіб, законних представників та колектив як виразника загального волевиявлення [160, с. 142; 161, с. 85; 162, с. 73; 163, с. 41].

Попри значну підтримку, зазначені теорії вини юридичної особи піддалися широкій критиці в теорії адміністративної деліктології.

На думку І. В. Панової, «очевидно, розуміння вини як психологічного ставлення до діяння, його наслідків щодо юридичних осіб є невиправданою, оскільки організація не наділена ні психікою, ні волею, ні свідомістю» [164].

І. Й. Слубський вважає: «З огляду на специфіку такого суб'єкта правовідносин, як юридична особа, його провина має розглядатися як прийняття або неприйняття всіх необхідних і можливих заходів для запобігання порушенням або пом’якшенням його несприятливих наслідків» [165, с. 13]. «Коли йдеться про вину якої-небудь посадової особи, правовій кваліфікації підлягає її психічне ставлення до вчиненого діяння та його наслідків, що виключає можливість ототожнення вини фізичних та юридичних осіб» [166; 167].

Наявна в нормах адміністративно-деліктного законодавства України прогалина дістала часткове нормативне заповнення в нормах, передбачених ч. 2 ст. 218 та ч. 1 ст. 238 ГКУ.

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 218 ГКУ, «учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито всіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення».

За буквальним змістом норми, передбаченої у ч. 1 ст. 238 ГКУ, до суб'єктів господарювання, зокрема юридичних осіб, застосовуються визначені законом адміністративно-господарські санкції у разі порушення ними встановлених правил здійснення господарської діяльності [41].

Логічне тлумачення змісту наведених норм вказує на легалізацію законодавством України найбільш поширеної в теорії юридичної відповідальності концепції «об'єктивної» вини юридичної особи, щоправда, через призму порушення правил здійснення господарської діяльності.

Відповідаючи на питання, чи можуть до суб'єктів господарювання застосовуватися адміністративно-господарські санкції за відсутності вини порушника, Вищий господарський суд України (далі – ВГСУ) у п. 50 інформаційного листа від 07.04.2008 № 01/8-211 зазначив: «В частині відповідальності за порушення правил здійснення господарської діяльності винятків з правила частини другої статті 218 ГКУ не передбачено. Адміністративно-господарські санкції згідно з частиною першою статті 238 ГКУ застосовуються за порушення правил здійснення господарської діяльності, є публічно-правовими, конфіскаційними санкціями і не можуть застосовуватись за відсутності вини особи» [168].

Розвиток у межах ІС наведеної правової позиції ВГСУ щодо концепції вини юридичної особи означає, що суб'єкт інформаційної діяльності, який наділений статусом юридичної особи, обґрунтовуючи свою невинуватість, повинен довести факт вжиття ним усіх залежних заходів для недопущення правопорушення та мінімізації його негативних наслідків, спричинених протиправним збиранням, зберіганням, поширенням інформації, блокуванням доступу чи несанкціонованим доступом до інформаційних ресурсів, ІТС, порушенням встановлених правил

інформаційної діяльності.

Існування об'єктивної неможливості запобігти юридичною особою порушенню встановлених законодавством правил і заборон, чинних в ІС, виключає її вину у вчиненні делікту, навіть за наявності об'єктивних ознак правопорушення, однак не виключає необхідності вжиття заходів для припинення порушень норм інформаційного законодавства.

Таким чином, вину юридичної особи – суб'єкта АІП – можна визначити як відображене в діяльності юридичної особи невжиття організаційно-економічних, технічних заходів щодо забезпечення правомірного використання чи захисту інформації, інформаційних ресурсів та ІТС в межах ІС України або невикористання наданих їй прав, що призвело до вчинення АІП, якого за умови дотримання правил і умов здійснення інформаційної діяльності могло б і не бути.

Законодавче визнання і практичне застосування в адміністративно-деліктних відносинах концепції об'єктивної вини юридичної особи фактично виключає необхідність встановлення форми її вини у вчиненні АІП [71, с. 41; 163; 164].

Такий погляд обґрунтовується тим, що закон, визначаючи міру і форму адміністративної відповідальності юридичної особи, зазвичай не пов'язує її з конкретною формою вини, а сама вина визначається шляхом зіставлення діяльності юридичної особи з передбаченим у правових нормах еталоном поведінки [164; 169, с. 41; 170, с. 64].

Щодо правової кваліфікації діяльності юридичної особи зазвичай за основу приймається критерій загальних вимог, встановлених у нормах інформаційного законодавства, ліцензійних умовах провадження інформаційно-телекомунікаційної діяльності, положеннях інформаційних угод. Іншими словами, у разі дотримання юридичною особою вимог і правил здійснення конкретного виду діяльності, встановлених законодавством, така особа повинна визнаватися невинною у вчиненні адміністративного правопорушення [161].

Погоджуючись із поглядом вчених-адміністративістів щодо абстрактності такого способу встановлення вини юридичної особи, зазначимо, що дотримання

встановлених законом вимог до конкретного виду діяльності виключає протиправність діяння юридичної особи, а відповідно, і її вину [170, с. 63, 64].

Як невід'ємна ознака АІП, вина виступає продуктом (результатом) психічної мотивації для фізичних осіб, а для юридичних осіб – майновим наслідком дії конкретних економічних факторів, що спонукають учасника публічно-правових інформаційних відносин до вчинення правопорушення.

У теорії адміністративно-деліктного права під мотивом розуміється усвідомлене особою внутрішнє спонукання, яким вона керувалася у процесі вчинення делікту. Натомість мета являє собою протиправний результат, наслідок, якого прагне досягти особа вчиненням адміністративного правопорушення [103, с. 21].

Законодавство України у формулюванні складів АІП використовує мотив та мету як конструктивні ознаки лише щодо окремих складів деліктів, наприклад передбачених у ст. 148-3, 164-3 КУпАП [33].

Такий підхід законодавця до визначення конструктивних ознак складу АІП в юридичній літературі пояснюється по-різному.

П. Є. Матвієнко обґрунтовує необхідність виключення зі складів АІП, зокрема тих, що вчиняються у сфері охорони комерційної таємниці, складністю доведення справжніх мотивів та мети, якими керувався порушник, вчиняючи протиправне діяння. Адже з'ясування цих ознак суб'єктивної сторони правопорушення, як правило, здійснюється на підставі допиту обвинуваченої особи, у зв'язку з чим вказані елементи суб'єктивної сторони однозначно в багатьох адміністративних справах не можливо встановити [60, с. 12].

Згідно з іншим поглядом, мотив та мета зумовлюють форму психічного ставлення особи до вчиненого делікту, а тому для нормативного закріплення та практичної юридичної кваліфікації досить вказівки на форму вини суб'єкта конкретного виду АІП [19, с. 11]. Аналіз змісту адміністративно-деліктних норм, які містять вказівку на мету та мотиви як конструктивні ознаки складів АІП, дозволяє виділити декілька нормативних підходів до визначення цих елементів суб'єктивної сторони.

1. Мета АІП визначається в диспозиціях адміністративно-деліктних норм разом із соціально шкідливими наслідками делікту, що надає таким складам деліктів матеріального змісту. Так, наприклад, конструктивною ознакою складу АІП, передбаченого у ч. 3 ст. 164-3 КУпАП, є вчинення з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця.

2. Мета визначається як вчинення протиправного діяння всупереч охоронюваним законом публічно-правовим інтересам в ІС без прямої вказівки на виникнення майнових соціально шкідливих наслідків.

3. Деякі склади АІП конструюються без прямої вказівки на мету як конструктивну ознаку складів цих деліктів, однак її сутність безпосередньо випливає з логічного тлумачення змісту відповідних адміністративно-деліктних норм.

Визнане юридичною наукою спрямовуюче значення мети та мотивів як ознак складу правопорушення дозволяє констатувати, що вказані елементи суб'єктивної сторони є властивими лише діянням з умисною формою вини, що підкреслює їх факультативний характер.

Незалежно від того, чи мають елементи складу АІП основне або факультативне значення, їх органічна єдність формує склад делікту у власному розумінні цього поняття, що сприяє розмежуванню його фактичних та юридичних ознак, формуванню науково обґрунтованої класифікації АІП.

Висновки до Розділу 2.

Проведене дослідження правової природи, сутності та ознак АІП, з'ясування особливостей їх складів дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що перебуваючи у нерозривному логічному зв'язку з родовим поняттям «адміністративне правопорушення», АІП є результатом наукового, еволюційного розвитку двох основних концепцій: сервісно-регуляторної та поліцейської, у яких розкривається правова природа та сутність цього виду деліктів. В основі кожної із таких концепцій перебувають, передусім, правові форми взаємодії держави та людини у відносинах, пов'язаних із функціонуванням СПА, а також характер правового зв'язку делікту з мірами адміністративної відповідальності.

2. Незалежно від того, чи вчинені правопорушення в ІС чи ні, за своєю суттю вони не завжди є інформаційно-правовими, у зв'язку з чим всю систему адміністративних правопорушень, які вчиняються в ІС досліджено з позицій широкого та вузького підходів. У широкому розумінні до категорії адміністративних правопорушень, що вчиняються в ІС, належать усі делікти, які за своїми властивостями є адміністративно-правовими, незалежно від ознак їх складів, наслідків або причин вчинення, якщо прояв протиправної поведінки мав місце в межах національного інформаційного простору України. Якщо ж виходити з вузького розуміння змісту поняття «адміністративне правопорушення в ІС», то цим видом деліктів охоплюються АІП у їх власному розумінні. З огляду на критерії адміністративно-деліктного регулювання інформаційних відносин, до категорії адміністративних правопорушень в ІС належать передбачені актами адміністративно-деліктного законодавства склади деліктів, предметом протиправного посягання яких виступають інформація, інформаційні ресурси чи технології, а також ті, об'єктом яких є інформаційні права, свободи особи, правові режими інформації чи гарантований державою публічний інформаційний правопорядок.

3. Обгрунтовано, що за своїми зовнішніми результатами вчинення, АІП мають антисоціальну сутність, що виявляється у їх негативних наслідках для

носіїв інформаційних прав і свобод, держави або суспільства в цілому, навіть коли такі наслідки не мають майнового вираження і проявляються у порушенні конкретних інформаційних прав особи, встановлених правил інформаційної діяльності чи посяганні на публічний інформаційний правопорядок.

4. Конституційне визнання за правами і свободами людини значення змістоспрямовуючих елементів в діяльності держави дозволило визначити об'єкт АІП, як соціальні цінності: права, свободи та обов'язки учасників публічно-правових інформаційних відносин, їхні правомірні інтереси в ІС, нормативні правила здійснення конкретних видів інформаційної діяльності, публічний інформаційний правопорядок, встановлені актами законодавства України правові режими інформації та національна інформаційна безпека України.

5. Системне дослідження складів АІП, сформульованих в нормах адміністративно-деліктного законодавства дозволило констатувати їх переважно формальний характер, що виключає необхідність встановлення факту заподіяння шкоди учаснику публічно-правових інформаційних відносин.

6. В умовах інституційного оновлення змісту норм адміністративно-деліктного законодавства України, наукового обґрунтування і законодавчого вирішення вимагає проблема переосмислення юридичної сутності самого поняття «суб'єкт АІП» на основі конституційного принципу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність. На цій основі поняття «суб'єкт АІП» визначено як деліктоздатну фізичну або юридичну особу, яка вчинила адміністративне правопорушення у процесі виконання владних управлінських функцій, у тому числі спрямованих на реалізацію делегованих повноважень в ІС, або у процесі надання публічних інформаційних послуг громадянам, юридичним особам та державі, чи виконання публічних обов'язків перед державою, зумовлених володінням або розпорядженням окремими видами інформації.

7. Спираючись на підтриману у цій роботі концепцію поняття «АІП», нормативне закріплення загальної презумпції вини порушника необхідно розглядати як спробу законодавця легалізувати перед усім управлінську сутність деліктів цього виду, наблизити зміст матеріальних норм КУпАП [33] до

процесуальних норм КАСУ, зокрема, ч. 2 ст. 71, якою дія відповідної презумпції поширена на справи щодо оскарження протиправних рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень. Оскільки така категорія справ є найбільш масовою з-поміж усіх справ адміністративної юрисдикції, то загальним є правило про те, що тягар доказування правомірності своїх рішень, дій чи бездіяльності покладається на відповідача – суб'єкта владних повноважень.

8. Легалізація в нормах адміністративно-деліктного законодавства України загальної презумпції вини порушника публічно-правових норм фактично виключає необхідність визначення форми вини юридичної особи приватного права, СПА або їх посадових осіб як суб’єктів АІП, у зв’язку з чим при встановленні суб’єктивних ознак АІП основний акцент у їх кваліфікації зміщується саме на правильне з’ясування ступеня вини порушника, а також юридичну оцінку вжитих ним заходів для недопущення правопорушення.

Список використаних джерел до розділу 2.

1. Про схвалення стратегії інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. // Урядовий Кур'єр від 13.06.2013 р. – № 102.

2. Савчишкин Д. Б. Административная ответственность в области связи и информатизации: дис. канд. юрид. наук: спец 12.00.14 «Административное право и процес; финансовое право; информационное право» / Дмитрий Борисович Савчишкин; Моск. ун-т. связи и информатизации. – Москва, 2011. – 172 с.

3. Волков Ю. В. Информационные правонарушения: ответственность информационная. Актуальные вопросы адмінстративного и информационного право. Материалы международной научно-практической конференции. Под ред. Г. Ф. Ручкиной, М. А. Лапиной.- М. - 2013. Финансовый университет. – С. 486-494.

4. Заярний О. А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект : монографія / О. А. Заярний. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 700 с.

5. Заярний О. А. Концептуальна природа та генезис розвитку поняття «адміністративне правопорушення в інформаційній сфері» // О. А. Заярний / Право і громадянське суспільство: електронний науково-фаховий журнал. – № 2(7)/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-7-2014/item/173-kontseptualna-pryroda-ta-henezys-rozvytku-ponyattya-administratyvne-pravoporushennya-v-informatsiyniy-sferi-zaiarnyi-o-a

6. Галинська К. Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Галинська Каріна Юріївна; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Київ, 2016. – 188 с.

7. Максименко Ю. Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки / Ю. Є. Максименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goal-int.org/informacijni-pravoporushennya-ponyattya-ta-oznaki/ .

8. Правдюк С. М. Класифікація інформаційних правопорушень / С. М. Правдюк // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 4. – С. 209–211.

9. Полушкин А. В. Информационное правонарушение: понятие и виды: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Полушкин Александр Владимирович; Урал. гос. юрид. акад., каф. информ. права и естественнонауч. дисциплин. – Екатеринбург, 2009. – 25 с.

10. Галинська К. Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Галинська Каріна Юріївна; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Київ, 2016. – 17 с.

11. Кодекс административных проступков Азербайджанской Республики от 11 июля 2000 года // Сборник законодательных актов Азербайджанской Республики. – 2000. – № 8 (книга 1). – Ст. 584.

12. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21.04.2003 № 194-З (в ред. Закона от 15.07.2010) / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kodeksy-by.com/koap_rb.htm

13. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05.07.2014 № 235-V ЗРК // «Казахстанская правда» от 14 июня 2014 г.

14. Кодекс Латвийской Республики об административных нарушениях [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://likumi.lv/doc.php?id=89648

15. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 г. // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 17. Савчишкин Д. Б. Административная ответственность в области связи и информатизации: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец 12.00.14

«Административное право и процес; финансовое право; информационное право» / Дмитрий Борисович Савчишкин; Моск. ун-т. связи и информатизации. – Москва, 2011. – 16 с.

18. Настюк В. Я. Загальноправова характеристика адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева // Інформація і право. – 2013. – № 1. – С. 151–157.

19. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008.-256 с.

20. Коломоєць Т. О. Адміністративне право. Академічний курс: підручник / Т. О. Коломоєць. – К.: ЮрінкомІнтер, 2011. – 576 с.

21. Черниловский З. М. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / З. М. Черниловский. – М., 1984. – 472 с.

22. Гриценко І. С. Історичний досвід запровадження адміністративної юстиції: Українська традиція / І. С. Гриценко // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 1 (3). – С. 107–121.

23. Административная ответственность: учебно-практическое пособие // Э. Г. Липатов, А. В. Филатова, С. Е. Чаннов; под. ред. С. Е. Чаннов. – М.: Волтерс Клувер, 2010 [Электронный ресурс]: СПС Консультант Плюс.

24. Заярний О. А. Історичні витоки формування поняття адміністративне інформаційне правопорушення. / О. А. Заярний. / Історія вітчизняного та європейського адміністративного процесу: І Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ 6 жовтня 2016 року; м. Львів 11 листопада 2016 року): Тези виступів / За редакцією д.ю.н. В. М. Бевзенка. – Харків: ФОП Панов А. М., 2017. – С. 106 – 110.

25. Колпаков В. К. Деліктний феномен в адміністративному праві України: автореф. … дис. доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Валерій Костянтинович Колпаков. – К., 2005. – 37 с.

26. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю. П., Ківалов С. В. [та ін.]; під ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – 384 с.

27. Колпаков В. К. Адміністративне право: Трансляція доктринальних положень. / В. К. Колпаков. Соціально-економічні та правові аспекти розвитку світової економіки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції викладачів, аспірантів і студентів (м. Донецьк, 1 грудня 2012 року).–Донецьк, 2012.–С. 349 - 351.

28. Михайлюк Я. Б. Інститут адміністративних послуг: зміст і проблеми співвідношення із суміжними інститутами адміністративного права. / Я. Б. Михайлюк. - Право і суспільство № 3 (2) /(2015). – 123 - 128.

29. Российское законодательство X–XX веков: в 9-ти т. // Законодательство первой половины XIX века / под общ. ред. д-ра юрид. наук, О. И. Чистякова. – М.: Юрид. лит., 1988. – Т. 6. – 432 с.

30. Самбора М. А. Правопорушення та проступок: до питання співвідношення понять в умовах розвитку законодавства про адміністративні та кримінальні правопорушення. / М. А. Самбора. - Юридична наука № 8 (2013). С. 39-48.

31. Бевзенко В. М. Правові та лінгвістичні аспекти співвідношення понять адміністративний проступок" та адміністративне правопорушення". / В. М. Бевзенко. - Університетські наукові записки № 4 (2005) – С. 199 - 202.

32. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик об административных правонарушениях // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1980. – № 44. – Ст. 909.

33. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1123 (з наступними змінами та доповненнями).

34. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

35. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (в редакції Закону України від 13.01.2011 № 2938-VI).

36. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

37. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12. 07. 2001 № 2664–III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

38. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 10. – Ст. 43. (в редакції Закону України № 3317-IV від 12.01.2006).

39. Проект Концепції реформування інституту адміністративної відповідальності в України від 15.07.2007: підготовлений Центром політико-правових реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.org.ua/ua/news/2584-

40. Гуржій Т. О. Перспективи розвитку адміністративно-деліктного законодавства України // Т. О. Гуржій / Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3(9). – С. 156–168.

41. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18; № 19–20; № 21–22. – Ст. 144.

42. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36. – № 37. – Ст. 446. / В редакції Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. / Голос України від 28.11 № 221-222.

43. Самбор М. Презумпція невинуватості у адміністративно-деліктному праві / М. Самбор // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – Вип. 1. – С. 70–76. – (Серія: Юридичні науки).

44. Кравчук О. О. Презумпція винуватості у сучасному адміністративно-деліктному праві України / О. О. Кравчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2016. – № 1. – С. 41–47.

45. Савчишкин Д. Б. Информационно-административное правонарушение: понятие, признаки, состав // Д. Б. Савчишкин // Административное и муниципальное право. – 2011. – № 7. – С. 71–82. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CJI;n=57634#0

46. Чуприна О. В. Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Чуприна Олена Василівна; Нац. авіац. ун-т. – К., 2013. – 175 с.

47. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. – К.: Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.

48. Трегубова Е. В. Административный механизм реализации правового запрета: понятие, признаки, система. Часть 1. / Е. В. Трегубова. Административное и муниципальное право. – 2010. – № 5 [Электронный ресурс]: Система ГАРАНТ, 2010.

49. Заярний О. А. Протиправність як ознака адміністративних правопорушень в інформаційній сфері: проблеми доктринального визначення і правової кваліфікації. / О. А. Заярний // Адміністративне право та процес України: пріоритетні напрями розвитку в умовах демократизації : тези доповідей ІІ міжнародної науково-практичної конференції пам’яті доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Леоніда Васильовича Коваля (м. Запоріжжя, 6-7 березня 2015) / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – С. 110–115.

50. Заярний О. А. Адміністративна караність правопорушень в інформаційній сфері: деякі проблеми доктринального визначення та законодавчого забезпечення / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2014. –№ 2 (8). – С. 118.

51. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України . – 2011. – № 32. – Ст. 3114.

52. Заярний О. А. Суспільна небезпека як критерій розмежування адміністративних правопорушень та злочинів, вчинених в інформаційній сфері. / О. А. Заярний // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов: международная научно-практическая конференция (г. Кишинев, январь 2014 г.). – С. 129–131.

53. Колпаков В. К. Онтолого-гносеологічний вимір ознак адміністративного делікту / В. К. Колпаков // Право України. – 2004. – № 10. – С. 30–34.

54. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: дис. … канд.. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Костянтин Леонідович Бугайчук. – Х., 2002. – 243 с.

55. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

56. Азаров Д. С. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп’ютерної інформації: дис… канд.. юрид. наук: спец: 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / Денис Сергійович Азаров. – Київ, 2002. – 246 с.

57. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві / О. В. Кохановська – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. – 463 с.

58. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.

59. Стрельников А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрій Вікторович Стрельников; Одеська національна юридична академія. – О., 2004. – 198 с.

60. Матвієнко П. Є. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Поліна Євгенівна Матвієнко. – К., 2010. – 21 с.

61. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. – К.: Вища школа, 1979. – 230 с.

62. Левенець Ю. О. Поняття та ознаки адміністративного правопорушення в галузі стандартів якості та безпеки продуктів харчування. / Ю. В. Левенець. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право 2 (2010): 59-65.

63. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.

64. Савчишкин Д. Б. К вопросу об административной ответственности в информационной сфере / Д. Б. Савчишкин // Административное и муниципальное право. – 2011. – № 5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=7&art=2777

65. Зверева Е. А. Правовой режим информации в отношениях с участием субъектов предпринимательской деятельности / Е. А. Зверева. – М., 2008 [Электронный ресурс]: Система ГАРАНТ, 2008.

66. Терещенко Л. К. Правовой режим информации: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Л. К. Терещенко; Ин-т зак-ва и сравн. правоведения при Правительстве России. – М., 2011. – 415 с.

67. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

68. Про адміністративні покарання : Закон Австрійської республіки // Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. – К.: Книги для бізнесу, 2007. – С. 787–825.

69. Зміни карної системи : Закон Італійської Республіки від 24.11.1981 № 689 // Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції

реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. – К.: Книги для бізнесу, 2007. – С. 405–430.

70. Про адміністративні правопорушення: Закон Республіки Болгарія // Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. – К.: Книги для бізнесу, 2007. – С. 672–692.

71. Заярный О. А. Вина как конструктивный элемент состава административного информационного правонарушения: некоторые проблемы доктринального определения и практического установления / О. А. Заярный // Юстиция Беларуси. – 2015. – № 12 (165). – С. 37–41.

72. Рамачандран В. С. Мозг рассказывает. Что делает нас людьми / Вилейанур Рамачандран; пер. с англ. Е. Чепель; под научной редакцией к. п. н. К. Шипковой. – М.: Карьера Пресс, 2012. – 422 с.

73. Адміністративне право України [Текст]: підруч. для студ. ... д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста України Т. О. Коломоєць. - К.: Істина, 2010. – 511 с.

74. Липинский Д. А. Общая теория юридической ответственности. Автореф. дис. докт. юрид. наук. [Спец: 12.00.01 - Теория и история права и государства; История учений о праве и государстве] /Дмитрий Анатольевич Липинский. - Саратов, 2004. - 46 с.

75. Витрук И. В. Общая теория юридической ответственности : монография / Н. В. Витрук. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Норма : ИНФРА-М. 2017. - 432 с.

76. Манохин В. М. Административная ответственность граждан в СССР / В. М. Манохин. – Саратов, 1988. – 212 с.

77. Мицкевич Л. А. Социальное значение административной ответственности с позиций синергетики / Л. А. Мицкевич // Административная ответственность: сб. статей. – М., 2001. – С. 57–61.

78. Гагай П. С. Адміністративно-правова кваліфікація та її зв’язок з адміністративним процесом / П. С. Гагай // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 99–104.

79. Адміністративна відповідальність: [Текст]: навч. - метод. посіб. / Т. О. Коломоєць, Ю. В. Пирожкова; Держ. ВНЗ "Запоріз. нац. ун-т" М-ва освіти і науки України. - Запоріжжя: ЗНУ, 2013. - 103 с.

80. Берлач А. Теоретичні проблеми кваліфікації адміністративного делікту / А. Берлач, О. М. Стороженко // Право України. – 2007. – №. 10. – С. 5–8.

81. Печеницын В. А. Состав административного проступка: автореф. дис. … канд. юрид. наук.: спец. 12.00.02 «Государственное право и управление; советское строительство; административное право; финансовое право» / Р. А. Руденко; Свердлов. юрид. ин-т. –Свердловск, 1985. – 18 с.

82. Попов Л. Л. Административное право России: учебник / Л. Л. Попов, Ю. И. Мигачев, С. В. Тихомиров; отв. ред. Попов Л. Л. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: "Проспект" [Электронный ресурс]: Система ГАРАНТ, 2010.

83. Стахов А. И., Румянцев, Н. В. Административная ответственность: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / Н. В. Румянцев [и др.]; под ред. Н. В. Румянцева, А. И. Стахова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2012. – 223 с.

84. Административное право: учебник / Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Старилов. – 3-е изд., пересмотр. и доп. – М.: Норма, 2008. – 816 с.

85. Заярний О. А. Концептуальна природа та види об’єктів адміністративних інформаційних правопорушень / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2015. – № 1 (11). – С. 129–145.

86. Коваленко Л. П. Інформаційне право України: проблеми становлення та розвитку: дис. … доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Лариса Павлівна Коваленко; Нац. юрид. унт. ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – 419 с.

87. Благодарний А. М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрій Миколайович Благодарний. – К., 2006. – 20 с.

88. Бахрах Д. Н. Административное право России: учебник для вузов / Д. Н. Бахрах. – М.: Норма-Инфра, 2002. – 640 с.

89. Дика Ю. В. Адміністративно-правові засади регулювання обмежень прав громадян на екологічну інформацію: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Дика Юлія Віталіївна; Національний аграрний ун-т. – К., 2008. – 18 с.

90. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Олексієвна Леонідова – Харків. 2010. – 19 с.

91. Стоєцький О. В. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олексій Васильович Стоєцький; Нац. Акад. внутр. Справ. – К., 2013. – 191 с.

92. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

93. Рекомендація CM / Rec (2016) 5 [1] Комітету Міністрів держав-членів щодо Інтернет-свободи від 13.04.2016: схвалена на 1253 засіданні заступників міністрів комітету міністрів Ради Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM/Rec(2016)5.

94. Рекомендація CM / Rec (2016) (Комітету міністрів державам-членам із захисту й заохочення права на свободу вираження поглядів та право на приватне життя відносно мережевого нейтралітету: ухвалена Комітетом міністрів 13.01.2016 на 1244 засіданні заступників міністрів). [Електронний ресурс]. – Режим
доступу:http://nkrzi.gov.ua/images/upload/58/19/Recomendation_KM_RE_2016.doc

95. Загальна декларація прав людини 1948 р. // Інформаційне законодавство: зб. законодав. актів: у 6 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Чижа. – К.: Юрид. думка, 2005. – Т. 5: Міжнародно-правові акти в ІС. – С. 5–17.

96. Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 року // Урядовий Кур'єр від 17.11.2010. – № 215.

97. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН: Док. ООН A/RES/2200A. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043

98. Синьов О. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на права і свободи громадян: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Синьов Олександр Володимирович; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2001. – 235 с.

99. Петров С. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на доступ до публічної інформації: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Сергій Вікторович Петров. – Запоріжжя, 2013. – 196 с.

100. Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Негодченко Олександр Володимирович; Харків. ун-т. внутр. справ. – Х., 2003. – 477 с.

101. Демиденко В. О. Утвердження та забезпечення конституційних прав і свобод людини й громадянина в діяльності міліції: дис. канд. юрид. наук: спец: 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Володимир Олексійович Демиденко. – К., 2002. – 222 с.

102. Российское полицейское (административное) право: конец XIX – начало XX века: Хрестоматия / сост., авт. вступ. ст. Ю. Н. Старилов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1999. – 618 с.

103. Адміністративна відповідальність в Україні: навчальний посібник / за заг. ред. А. Т. Комзюка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 112 с.

104. Заярний О. А. Класифікація адміністративних інформаційних правопорушень як метод наукового дослідження адміністративної деліктності та інструмент удосконалення адміністративно-деліктного законодавства / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 4 (10). – С. 80–101.

105. Ліпкан В. А. Інформаційні права і свободи людини та громадянина / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 9. – С. 64–68.

106. Калюжний К. Р. Сутність інформаційних прав людини в науці інформаційного права. / К. Р. Калюжний // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2012. – №. 4. – С. 55–58.

107. Анисимов В. Ф. Проблема классификации административных проступков: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право» / Анисимов Валерий Филиппович. – Тюмень, 1999. – 166 с.

108. Федоров І. О. Кодифікація адміністративно-деліктного законодавства України [Текст]: автореф… дис… на здобуття вченого ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 / І. А.Федоров; Нац. акад. держ. податкової служби України . - Ірпінь, 2006. - 21 с.

109. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Олексієвна Леонідова. – Харків. 2010. – 190 с.

110. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України . – 1993. – № 1. – Ст. 1.

111. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – Ст. 286.

112. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України

від 23.09.1997 № 539/97 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 49. – Ст. 229.

113. Заярний О. А. Предмет адміністративних інформаційних правопорушень: деякі проблеми доктринального визначення та юридичної кваліфікації / О. А. Заярний // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених : зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 2015. – С. 163–164.

114. Коваленко Л.П. Стан і перспективи розвитку інформаційно-правової відповідальності / Л. П. Коваленко // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 441–445 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_1_76.pdf

115. Букалерова Л. А. Информационные преступления в сфере государственного и муниципального управления: законотворческие и правоприменительные проблемы: дис. … д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Людмила Александровна Букалерова. – М., 2007. – 574 с.

116. Тихомиров О. О. Юридична відповідальність за правопорушення в ІС : навч. посіб. / О. О. Тихомиров, О. К. Тугарова. – К. : Нац. акад. СБУ, 2015. – 172 с.

117. Заярний О. А. Об’єктивна сторона адміністративних інформаційних правопорушень: поняття, структура та особливості правової кваліфікації / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2015. – № 3(13). – С. 134–149.

118. Кириленко Є. В. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії / Є. В. Кириленко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-1. – С. 219–222.

119. Серков П. П. Административная ответственность в российском праве: современное осмысление и новые подходы: монография. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2012. – 480 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lawlibrary.ru/izdanie2222572.html

120. Козловський А.С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про телекомунікації та радіочастотній ресурс України. / А. С. Козловський. – Порівняльно-аналітичне право № 1 2016. С. 202 – 205.

121. Про радіочастотний ресурс України : Закон України від 01.06.2000 № 1770-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 298.

122. Мацелик Т. О. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен / Т. О. Мацелик // Наукові праці Національного авіаційного університету. – 2011. – Т. 3. – №. 20. – С. 67-71. – (Серія: Юридичний вісник. «Повітряне і космічне право»).

123. Шурупова К. В. Проблемні аспекти виявлення і притягнення до відповідальності за протиправну бездіяльність у сфері порушення доступу до публічної інформації / К. В. Шурупова // Вісник Запорізького національного університету. – 2013. – № 4. – С. 103–112. – (Серія: Юридичні науки).

124. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР // Відомості Верхоної Ради України . – 1997. – № 50. – Ст. 302.

125. Агапов А. Б. Административная ответственность: учебник / А. Б. Агапов. – М.: Статут, 2000. – 250 с.

126. Орлов С. О. Кримінально-правова охорона інформації в комп'ютерних системах та телекомунікаційних мережах: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Олександрович Орлов. – Харків, 2004. – 213 с.

127. Максимов И. В. Административные наказания: монография / И. В. Максимов. – Москва: Норма, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.twirpx.com/file/226980/

128. Заярний О. А. Суб'єкт адміністративних інформаційних правопорушень: поняття та особливості / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2015. – № 2 (12). – С. 86–104.

129. Денисенко В. В. Теория административно-деликтных отношений: дис. … д-ра юрид. наук / Виктор Васильевич Денисенко. – СПб, 2002. – 394 с.

130. Заярний О. А. Деякі особливості адміністративно-деліктних відносин в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку». – Ужгород, 2013. – С. 142–144.

131. Копылов В. А. Информационное право: учебник / В. А. Копылов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2005. – 512 с.

132. Никулин М. И. Проблемы науки административной деликтологии: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Никулин Михаил Иванович; Моск. Ун-т МВД России. – М.: РГБ, 2006. – (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).

133. Зима О. Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олександр Тарасович Зима; Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2001. – 17 с.

134. Костив М. В. Административная правосубъектность юридических лиц и особенности ее реализации в административно-деликтных отношениях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право» / М. В. Костив; Институт государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины. – К., 2005. – 21 с.

135. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 668 с.

136. Лисенко С. О. Адміністративно-деліктне право стосовно інформаційної безпеки підприємств в Україні // Форум права. – 2017. – № 1. – С. 84–88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_1_16.pdf

137. Хаманева Н. Ю. Проблемы административной ответственности / Н. Ю. Хаманева // Административная ответственность / отв. ред. И. Л. Бачило, Н. Ю. Хаманева. – М., 2001. – С. 5–9.

138. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

139. Доронін І.М. Використання сучасних технологій розподіленої обробки даних: право та функції держави. / І.М. Доронін // Інформація і право. – 2017. – № 2(21). – С. 51-58.

140. Арестова І. В. Доктрина інформаційного права України / Арістова І.В. // Публічне та приватне право. – 2017. - № 1. – С. 59-63.

141. Скочиляс-Павлів О. Співвідношення понять «посадова особа» та «службова особа» в контексті Кодексу адміністративного судочинства України / О. Скочиляс-Павлів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/26889/1/012-032-033.pdf.

142. Янюк Н. В. Нові підходи у визначенні понять “посадова особа” і “службова особа” / Н. В. Янюк //Акт. пробл. держави і права: зб. наук. пр.–О.: Юрид. л-ра, 2003. – С. 239–242.

143. Битяк Ю. П. Державна служба в СРСР і розвиток її демократичних основ: навч. посіб. / Ю. П. Битяк. – К.: НМКВО, 1990. – 64 с.

144. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. // Голос України. – 2015. – № 250.

145. Форма державної служби у питаннях та відповідях: практичний посібник для керівників служб управління персоналом / [М. Канавець (кер. авт. колективу), Ю. Лихач, А. Кукуля, І. Рощин, О. Романюк, А. Астапов]; за заг. ред. К. Ващенка. – К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2016. – 176 с.

146. Галаган И. А. Административная ответственность в СССР (государственное и материально-правовое исследование). – Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1970. – 252 с.

147. Лук’янець Д. М. Вина як суб’єктивна підстава адміністративної відповідальності та проблеми її визначення / Д. М. Лук’янець // Адвокат. – 2004. – № 7. – С. 36–79.

148. Венгер Ю. В. Вина як суб’єктивна підстава адміністративної відповідальності юридичної особи за вчинене правопорушення у сфері

стандартизації / В. Ю. Венгер // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – №. 13 (1). – С. 85–87. – (Серія: Юриспруденція).

149. Саенко С. И. Вина как элемент субъективной стороны административного правонарушения / С. И. Саенко // Административное право и процесс. – 2008. – № 3. – С. 8–10.

150. Котюргин С. И. О вине по делам об административных правонарушениях / С. И. Котюргин // Общетеоретические проблемы административно-правового обеспечения общественного порядка. – Киев, 1982. – С. 21–29.

151. Кизилов В. В. Административная ответственность гражданских служащих России: взгляд в будущее: монография / В. В. Кизилов. – "Издательство Саратовского университета", 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://base.garant.ru/58103921/

152. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, інших законодавчих актів: закон України від 03.10.2017 р. № 6232. / Голос України від 28.11.2017 р. № 221/222.

153. Статистичні показники щодо кількості справ розглянутих адміністративними судами України у 2016 – І половині 2017 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika/

154. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.

155. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) від 22.2010 № 23-рп/2010 // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 1. – С. 13.

156. Рішення Конституційного Суду України від 11.10.2011 р. N 1-28/2011 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України "Про міліцію" (справа про строки адміністративного затримання) //Офіційний вісник України. – 2011. - №84(07. 11. 2011).- Ст.3089.

157. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 09.02.1999 № 1-7/99.

158. Лук'янець Д. М. Про вину юридичних осіб і сфери адміністративної відповідальності / Д. М. Лук'янець // Право України. – 1999. – № 11. – С. 117–122.

159. Панов А. Б. Административная ответственность юридических лиц: монография // А. Б. Панов. – Москва: Норма, 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://panov.in/Stati/Zapisi/2013/7/9_ISBN__978-5-91768-400-0.html.

160. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: монографія / В. Д. Примак. – К.: Юринком Інтер. – 2007. – 432 с.

161. Матвєєв Г. К. Вибране / Г. К. Матвєєв; упоряд. В. І. Кисіль. – К.: Україна, 2008. – 600 с.

162. Братусь, С. Н. Юридические лица в советском гражданском праве : Понятие, виды, государственные юридические лица /С. Н. Братусь; Всесоюзный институт юридических наук Минюста СССР. -М.: Юрид. изд-во Минюста СССР,1947. -364 с. - [Ученные труды; Выпуск 12].

163. Первомайський О.О. Участь територіальних публічно-правових утворень в цивільних відносинах: проблеми теорії та практики: монографія. К.: Ред. журн. «Право України, 2013. – 196 с.

164. Панова И. В. Еще раз о двух тенденциях, разрушающих целостность института административной ответственности / И. В. Панова. – Вестник Высшего

Арбитражного 0. Российской Федерации. – 2007. – № 8. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.szrf.ru/doc.phtml?nb=edition07&issid=2007008000&docid

165. Слубський І. Й. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»/ І. Й. Слубський. – К., 2008. – 22 с.

166. Ильин И. В. О сущности вины юридических лиц в сфере административно-правового регулирования / И. В. Ильин. А. М. Хужин. – Российский следователь. – 2012. – № 10. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=CJI&n=64046#0.

167. Шерстобоев О. Н. К вопросу о вине юридических лиц как конструктивном признаке состава административного правонарушения / О. Н. Шерстобоев. – Безопасность бизнеса. – 2012. – № 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=25&art=4012.

168. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 № 01-8/211 // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 3.

169. Комаров А. С. Ответственность в коммерческом обороте/ А. С. Комаров. – М.: Юрид. лит., 1993. – 229 с.

170. Заярний О. А. Відповідальність в організаційно-господарських відносинах [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Заярний Олег Анатолійович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2011. - 222 арк.

РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ, ЯК ПРАВОВА МОДЕЛЬ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ЗДОБУТКІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДЕЛІКТОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

3.1 Предмет, цілі та завдання державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері

Орієнтація триваючої в Україні адміністративно-правової реформи на утвердження в діяльності держави прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності, забезпечення доступності публічних послуг, що надаються громадянам та юридичним особам обумовлює зміщення основного вектора перетворень на забезпечення відкритості діяльності СПА, широке використання ІКТ у взаємовідносинах з іншими учасниками публічно-правових відносин [1, с. 84, 85; 2, с. 132].

«Проте, як показує статистика [3; 4] триваюча в Україні адміністративно-правова реформа не змогла відобразити існуючі світові тенденції розвитку ІКТ, врахувати потреби правового регулювання публічно-правових інформаційних відносин, розкрити значення інформаційних ресурсів та систем в процесі здійснення державою покладених на неї функцій й завдань» [5, с. 48].

Чинна в Україні Концепція адміністративної реформи [6] визначає інформацію, інформаційні ресурси та ІКТ як вид засобів організаційно-правового забезпечення реформи СПА, що має наслідком зміщення основного акценту саме на процедури інформатизації механізму функціонування виконавчої влади.

Виходячи із системного аналізу програмних документів, що стали основою для проведення адміністративної реформи в різних країнах світу [7; 8; 9; 10] можна розділити погляд Е. В. Талапіної, відповідно до якого: «Інформаційний аспект адміністративної реформи як такий ніколи не виокремлювався в самостійний напрям державної політики» [11].

Надання інформаційним аспектам адміністративно-правової реформи другорядного значення викликало формування сприятливих умов для вчинення АІП, використання СПА владних повноважень з метою безпідставного втручання

в інформаційну діяльність суб'єктів господарювання, обумовило появу очевидних прогалин в упорядкуванні публічно-правових інформаційних відносин.

У зв'язку з наявністю вказаних факторів, перед юридичною наукою та практикою державотворення гостро постала проблема формування цілісного послідовного механізму запобігання АІП, забезпечення адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав і свобод особи, підтримання публічного інформаційного правопорядку засобами адміністративно-деліктного регулювання. Правовим механізмом, в структурі якого своє оформлення одержали відповідні правові засоби стала державна адміністративно-деліктна політика, як невід'ємна складова правової політики держави та загального механізму правового забезпечення розвитку ІС України.

В юридичній літературі поняття «адміністративно-деліктна політика» перед усім розглядається, як невід'ємна складова загально-державної політики, що являє собою діяльність держави та суспільства з вироблення і реалізації заходів, спрямованих на запобігання вчиненню адміністративних правопорушень.

Тим самим, адміністративно-деліктна політика відображає офіційне ставлення держави до адміністративно-караних діянь [5, с. 49; 12, с. 5, 6].

Дотримуючись аналогічної наукової позиції А. П. Шергін вважає, що адміністративно-деліктна політика виражає відношення держави до діянь як адміністративно караних (адміністративна деліктолізація діянь), що закріплюється в законодавстві про адміністративну відповідальність [13, с. 41, 45].

Згідно з іншим підходом, адміністративно-деліктна політика визначається як програма дій, система заходів, спрямованих на стримування адміністративних правопорушень на соціально-допустимому рівні [14].

«Не зважаючи на окремі змістовні та структурні відмінності у підходах до розуміння змісту поняття «адміністративно-деліктна політика», погляди вчених-адміністративістів збігаються в тому, що перед усім це діяльність держави, нерозривно пов'язана із загальнодержавною політикою, наділена комплексом правових та організаційних засобів, об'єднаних спільною цільовою спрямованістю – забезпечення зниження адміністративної деліктності в різних

сферах діяльності СПА, удосконалення механізму охорони та захисту прав, свобод, правомірних інтересів учасників публічно-правових відносин, усунення причин й умов, які сприяють виникненню адміністративних правопорушень.

Характеризуючи окремий напрям діяльності держави адміністративно-деліктна політика заглиблюється своїм корінням в природу поняття «державна політика».

Будучи методологічною, загальною (родовою) категорією щодо адміністративно-деліктної політики «державна політика» несе змістовно-функціональне навантаження на перше з названих понять, обумовлює його загальну сутність, властивості і призначення в практиці державотворення» [5, с. 49].

За своїм змістовним наповненням поняття «політика» має багатозначне застосування: «Це і мистецтво управління (державою); спрямованість діяльності держави або соціальних груп у різних сферах: економіці, соціальних і національних відносинах, безпеці тощо; або загальне керівництво для дій і прийняття рішень».

Вказуючи на зазначені підходи до розуміння змісту поняття «політика» М. І. Козюбра справедливо підкреслює, що: «У будь-якому разі політика – це діяльність, яка відбувається у соціумі з метою досягнення певної управлінської мети» [15, с. 93].

В. Бакуменко та П. Надолішній визначають державну політику, як напрям «діяльності держави щодо визначення та досягнення соціально значущих цілей розвитку суспільства чи його окремих сфер» [16, с. 35].

Згідно з позицією авторів словника-довідника «Державне управління»: «Державна політика є засобом, що дозволяє державі досягнути певної мети в конкретній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючись на ресурси, які є в її розпорядженні» [17, с. 63].

Як зазначають автори Енциклопедичного словника з державного управління, «державна політика – це дії системи органів державної влади згідно з

визначеними цілями, напрямами, принципами для розв'язування сукупності взаємопов'язаних проблем у певній сфері суспільної діяльності» [18, с. 144-145].

Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко та Ю. П. Сурмін розглядають державну політику як: «Сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни» [19, с. 8].

«Відображена у наведених визначеннях багатогранність змісту поняття «державна політика» вказує на складну його правову та політичну природу, як соціально-управлінського механізму, в реалізації якого розкривається сутність та соціальне призначення держави.

Але, попри постановку акцентів на різних аспектах змісту поняття «державна політика» погляди вчених-правників та політологів збігаються в тому, що її сутність виражається через діяльність уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, окремих суспільних інституцій, спрямовану на вироблення та реалізацію офіційної стратегії досягнення соціально важливих з позицій суспільного розвитку цілей [5, с. 49; 20, с. 81; 21, с. 75].

Відображаючи повсякденні суспільні потреби та інтереси, цілі мають важливе значення у процесі правового регулювання, розкривають зміст та призначення юридичних засобів, орієнтують на ті завдання, які перебувають в основі правової політики держави.

З позицій теорії права правова (юридична) ціль - це майбутній результат, те до чого прагнуть суб'єкти нормотворчої та правозастосовчої діяльності. Зазначеним поняттям охоплюється як ціль в праві – офіційний орієнтир, закріплений на нормативному рівні, так, і ціль в юридичній практиці – орієнтир конкретного суб'єкта правореалізаційної діяльності, які в ідеальних умовах правового регулювання повинні співпадати [22].

«Виступаючи у значенні орієнтирів для нормотворчої та правореалізаційної діяльності держави, обумовлені суспільними потребами та інтересами цілі

визначають сутність і соціальне призначення держави на конкретному етапі історичного розвитку, обумовлюють основні напрямки її діяльності» [5, с. 49].

В аспекті порушеної проблематики цікавим вбачається погляд Є. М. Трубєцкого, який посилаючись на дослідження М. М. Коркунова зауважив, що визначення держави, сформульовані з позицій цілей вищою мірою є суб'єктивними. У цих визначеннях відображаються не лише різноманітність цілей, які в реальному житті переслідуються державою, але, і багатоманітність цілей, якими має перейматися держава з точки зору ідеальних уявлень про неї багатьох дослідників

Іншими словами, зазначав вчений, держава в дійсності переслідує досить різноманітні цілі, а тому при визначенні змісту поняття «держава» не можна виходити з сприйняття єдиної цілі, що переслідується усіма державними союзами [23, с. 187].

Для адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в межах ІС України функціональне значення соціально-важливих цілей виявляється у законодавчому закріпленні і практичній реалізації комплексу організаційно-правових засобів охорони і захисту інформаційних прав, свобод особи, запобігання виникнення інформаційно-правових конфліктів за участю СПА, їх посадових осіб, підтримання належних правових умов для задоволення інформаційних потреб громадян та юридичних осіб [5, с. 49].

В такому аспекті адміністративно-деліктна політика набуває ознак соціально зумовленого напряму діяльності держави, в якому відображається її офіційна стратегія правового забезпечення розвитку ІС України в частині здійснення адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав особи, запобігання вчинення АІП, проведення адміністративної деліктолізації соціально шкідливих діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин, створення конкурентних умов для інформаційної діяльності на території України.

Своє нормативне визнання базові положення адміністративно-деліктної політики одержали вперше в нормах ч. 1 ст. 8, ч. 1 та 2 ст. 10 Європейської

Конвенції Про захист прав і основних свобод людини [24], ст. 19 Загальної Декларації прав людини [25], ст. 19 Міжнародного Пакту «Про громадянські і політичні права [26].

Разом з ратифікацією Україною вказаних міжнародно-правових актів перед нашою Державою виникли не лише обов'язки щодо задоволення публічних інформаційних потреб, але, і зобов'язання щодо встановлення в нормах законів виключного переліку обмеження інформаційних прав і свобод особи, конкретних способів їх правової охорони та захисту [5, с. 50].

Проте, на думку багатьох дослідників законодавчого вирішення проблем, викликаних виконанням Україною міжнародних зобов'язань щодо охорони та захисту інформаційних прав особи, запобігання протиправного обмеження, звуження чи оспорювання цих прав з боку СПА, їх посадових осіб не достатньо [27, с. 418; 28, с. 322; 30, с. 143].

Важливою умовою забезпечення реальної правової охорони та захисту соціальних цінностей в ІС є практична реалізація комплексу заходів і процедур, спрямованих на усунення причин та умов, які сприяють виникненню інформаційно-правових конфліктів за участю СПА, їх посадових осіб, інших суб'єктів надання ПІТП, включення у відповідний процес правотворчих органів, суб'єктів адміністративно-юрисдикційної діяльності, громадських об'єднань з одночасним перерозподілом між ними функцій і завдань по забезпеченню публічного інформаційного правопорядку.

«Під таким кутом зору, адміністративно-деліктна політика в ІС – це виражена в передбачених законодавством України правових формах діяльність держави щодо нормативного встановлення ознак складів АІП, формування та реалізація комплексу організаційно-правових засобів профілактики адміністративної інформаційної деліктності, вироблення стратегії усунення причин та умов, які сприяють її розвитку, забезпечення охорони інформаційних прав особи у відносинах з СПА, недопущення поширення загроз для національної інформаційної безпеки» [5, с. 50]. Наведене визначення поняття «адміністративно-деліктна політика в ІС» відображає предметну складову

державно-владної діяльності, що позначається цим поняттям, розкриває функціональні зв'язки між ними, цілями та завданнями діяльності держави з протидії інформаційно-правовим конфліктам [30, с. 133].

У науковій та філософській літературі змісту категорії «предмет» надається багатозначне тлумачення, що не може не відобразитися на сутності елементів адміністративно-деліктної політики, що нею позначаються.

Так, Словник української мови в одинадцяти томах надає терміну «предмет» наступне тлумачення: «… 1. Будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття.

2. Логічне поняття, що становить зміст думки, пізнання і т. ін.

3. Те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого-, чого-небудь.

4. Коло знань, що становить окрему дисципліну викладання» [31, с. 527].

Відповідно до Енциклопедичного словника з філософії за редакцією А. А. Івіна поняття «предмет» розглядається у такому значенні: Категорія, що позначає деяку цілісність, виокремлену із світу об'єктів у процесі людської діяльності та пізнання [32].

У Філософському енциклопедичному словнику за редакцією Л. Ф. Ільєчева поняття «предмет» визначається, як: річ, об'єкт у самому широкому значенні, всяке сутнісне, яке завдяки наочній моделі або внутрішній змістовій єдності виступає, як обмежене та в собі завершене. В цьому аспекті предметом виступає будь-яке дане завершене простому сприйняттю, свідомості; щось, яке має індивідуальну форму. У значенні поняття «предмет» укладачі Філософського енциклопедичного словника пропонують розуміти:

1) річ – фізично належний до матеріального світу предмет;

2. предмет – логічно - мислиневе поняття;

3) стан, як предмет – загальний стан почуття чи духовна спрямованість [33].

Узагальнення наведених поглядів дозволяє нам визначити предмет адміністративно-деліктної політики в ІС, як існуюче в суспільстві та відокремлене своєрідними ознаками певне соціальне явище на розвиток чи протидію якому

спрямована реалізація норм адміністративно-деліктного законодавства, правових засобів діяльності СПА, юридичних осіб чи окремих громадян [30, с. 134].

Законодавча невизначеність адміністративно-деліктної політики, як одного з самостійних напрямів державної політики в ІС викликала неоднозначне нормативне тлумачення соціальних явищ та процесів на які має здійснюватися безпосередній вплив з боку уповноважених СПА.

Обумовлена станом адміністративно-деліктного законодавства дискусія щодо визначення предмета адміністративно-деліктної політики одержала свій розвиток в юридичній літературі, результатом чого стало визнання загалом у якості предмета цього напряму діяльності держави адміністративної деліктності [12, с. 5, 6; 34, с. 523].

«Наукове визнання за адміністративною деліктністю значення предмета адміністративно-деліктної політики надає цьому напряму державної політики значення соціально-правової діяльності держави, обумовлює підпорядкування механізму її здійснення вимогам закону, правомірним публічним інтересам.

В аспекті дослідження предмета адміністративно-деліктної політики, яка поширюється на ІС системно-логічний зв’язок між адміністративною інформаційною деліктністю, її властивостями (станом, ступенем проникнення в окремі напрями інформаційної діяльності СПА) та охоронюваними законом соціальними цінностями, на які посягають АІП дає нам підстави розглядати адміністративну деліктність лише як одну із складових предмета державної політики, що розглядається» [5, с. 51].

Правову основу такого погляду складають положення ст. 1 КУпАП [35], які аналогічно до положень ст. 1 Кодексу Латвійської республіки про адміністративні правопорушення [36], ст. 1 Кодексу Республіки Казахстан про адміністративні проступки [37], ст. 1.2. Кодексу Російської федерації про адміністративні правопорушення [38], ст. 1.2. Кодексу Республіки Білорусь Про адміністративні правопорушення [39] до завдань адміністративно-деліктного законодавства перед усім відносять охорону прав і свобод людини і громадянина, власності, прав та законних інтересів підприємств, установ і організацій, конституційного ладу,

існуючого в державі суспільного правопорядку, встановленого порядку управління.

Така постановка в нормах адміністративно-деліктного законодавства перед державою завдань у сфері адміністративно-деліктного регулювання тягне за собою зміну пріоритетів в орієнтації адміністративно-деліктної політики з безпосередньої діяльності по запобіганню вчинення адміністративних правопорушень на охорону соціальних цінностей від протиправного посягання на них з боку учасників публічно-правових відносин, забезпечення захисту та відновлення порушених прав, свобод, правомірних інтересів фізичних й юридичних осіб.

«Сформована в нормах адміністративно-деліктного законодавства лінія структуризації завдань адміністративно-деліктної політики розвиває зміст положення ч. 2 ст. 3 Конституції України згідно з якою, права і свободи людини і громадянина визначають зміст та спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення цих прав, свобод є головним обов’язком в діяльності держави [40].

Разом з визнанням на законодавчому рівні за кожною особою права на інформацію та пов’язаних з ним прав і свобод [26; 27; 28; 40], держава водночас приймає на себе обов’язки щодо гарантування реалізації і захисту цих соціальних цінностей в межах території на яку поширюється її суверенітет» [5, с. 51].

Своє відображення зазначені обов’язки держави знаходять в системі гарантій забезпечення прав і свобод людини і громадянина, засобах та процедурах їх реалізації, визначених законодавством України [41, с. 54].

Як справедливо підкреслив М. І. Палієнко, найважливіше питання державно-правового життя про гарантії дотримання правових норм з боку влади має сенс лише тоді, коли, відсутні сумніви в обов’язковості того, дію чого необхідно гарантувати, в даному випадку юридичного обмеження влади [42, с. 299, 300].

«В аспекті визначення предмета адміністративно-деліктної політики, що реалізується в ІС сутність юридичних обмежень діяльності держави полягає в

наступному: по-перше, держава приймаючи на себе обов'язки з гарантування правової охорони та захисту соціально важливих цінностей в такий спосіб підпорядковує свою діяльність конкретним засобам, підставам і межам її здійснення, передбаченим в нормах законодавства України, а по-друге, закріплюючи конкретні інформаційні права і свободи особи, держава на законодавчому рівні в такий спосіб встановлює межі свого втручання в інформаційну діяльність особи, легалізує міру можливої (дозволеної) поведінки носіїв відповідних прав та правомірних інтересів.

Сформований в нормах законодавства України логічний зв'язок між інформаційними правами і свободами людини, завданнями адміністративно-деліктного законодавства, а також діяльністю держави в ІС виводить соціальні цінності, на які посягають АІП та які перебувають під правовою охороною держави на рівень невід'ємної складової предмета адміністративно-деліктної політики.

Формування складного за своєю внутрішньою структурою предмета адміністративно-деліктної політики в ІС тягне за собою проникнення його структурних компонентів фактично у кожен вид інформаційної діяльності, зокрема тих, які здійснюються СПА.

Як наслідок, на практиці виникає взаємообмін між факторами, що обумовлюють виникнення публічних потреб, інтересів в ІС та причинами, умовами, які спричиняють розвиток адміністративної інформаційної деліктності» [5, с. 52].

Такий діалектичний зв'язок між протилежними групами факторів викликає багато проблем, вирішення яких ставить перед адміністративно-деліктною політикою різновекторні цілі та завдання, в яких відображається соціально-юридичне призначення держави як основного суб'єкта, який забезпечує розвиток ІС. При цьому, на пріоритетність самих цілей та завдань адміністративно-деліктної політики в ІС, їх внутрішній структуризації та взаємодії безпосередньо відбивається характер деліктологічних проблем, обумовлених проявом адміністративної інформаційної деліктності в різних галузях діяльності СПА.

В юридичній науці та методології наукового пізнання категоріям «цілі» та «завдання» надається багатоаспектне змістовне наповнення. Разом з тим, в більшості науково-філософських підходів до інтерпретації вказаних категорій, їх зміст істотно зближається з розумінням змісту самої проблеми, на вирішення або усунення якої спрямовані ті або інші цілі й завдання.

Залежно від змістовного наповнення категорії «ціль» існуючі у науковій та філософській літературі погляди можна об'єднати у декілька підходів:

1. Предмет, істота або місце, куди спрямовують постріл, кидок, удар і т. ін.

2. Те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти. При цьому, як зазначається у Великому академічному словнику за редакцією І. К. Білодіда, в останній інтерпретації постановка цілі ототожнюється з поставленою метою [43, с. 235].

3. Один з елементів поведінки та свідомої діяльності індивіда, що відображає мислиневе захоплення результатами діяльності.

4. Результат поведінки функціонуючої системи, що досягається за допомогою зворотного зв'язку [44, с. 596].

5. Кінцеве бажання, прагнення досягти чого не-будь [45, с. 821].

Узагальнення сформованих у науковій та філософській літературі поглядів на категорію «ціль» показує, що вона відображає перед усім ідеальний (бажаний) стан об'єкта чи системи одно порядкових об'єктів, якого прагне досягти людина, або суспільство шляхом безпосереднього впливу на предмети, явища, або процеси, з функціонуванням яких безпосередньо пов'язана конкретна ціль.

Тим самим, ціль, як складова змісту адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС охоплює своїм змістом три основних компоненти:

1) об'єкт або групу об'єктів з існуванням яких безпосередньо пов'язаний процес цілепокладання та досягнення конкретної цілі;

2) ідеальний стан об'єкта чи системи, якого прагне досягти особа здійснюючи вплив на такі об'єкти або систему;

3) побудову системи дій, завдань та процедур, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Виходячи з наведених аспектів змісту категорії «ціль», вона може відображати як ідеальний стан об'єкта безпосереднього впливу людини, держави чи суспільства або системи таких об'єктів, так, і певна мотивація носіїв цілей, що спонукає їх до активної діяльності по досягненню запланованих результатів.

Відображаючи мотиваційну спрямованість поведінки особи, ціль постає як спосіб інтеграції різних дій особи в конкретну послідовність чи систему, що забезпечує внутрішній зв'язок самих цілей, дій, процедур та засобів по їх досягненню. В такому контексті дослідження цілеспрямованої діяльності передбачає виявлення розбіжностей між життєвими ситуаціями та самими цілями. У зв'язку з цим у загальному розумінні процес досягнення цілей фактично означає подолання розбіжностей між вказаними вище елементами механізму людської життєдіяльності .

«Застосування досягнень науки філософії у визначенні категорії «ціль» щодо адміністративно-деліктної політики в ІС дає підстави розглядати цей елемент змісту державної політики як зниження рівня розвитку адміністративної інформаційної деліктності по всій території України, в окремому регіоні чи галузі інформаційної діяльності, недопущення переростання цього антисоціального, протиправного явища у стан однієї з загроз національної інформаційної безпеки держави, покращення стану адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав, свобод особи у відносинах з СПА, а також вироблення ефективної, послідовної стратегії усунення причин та умов, які сприяють вчиненню АІП» [5, с. 52].

Щодо ІС, сформульовані цілі адміністративно-деліктної політики мають загальний характер та відображають соціально-допустимий рівень адміністративної інформаційної деліктності, бажаний стан публічного інформаційного правопорядку з позицій суспільного розвитку.

Разом з конституційним проголошенням України демократичною правовою державою, де панують принципи верховенства права, відповідальності перед людиною за свою діяльність, а спрямованість діяльності держави визначається змістом законодавчо закріплених прав і свобод людини [40], цілі адміністративно-

деліктної політики набувають значення ключових орієнтирів у визначенні публічного інформаційного правопорядку, необхідного стану захищеності життєво важливих соціальних цінностей, існуючих в ІС.

Однак, невизнаність на законодавчому рівні самостійності адміністративно-деліктної політики як окремого напряму діяльності держави в ІС тягне за собою розпорошеність її цілей по різних нормативно-правових актах, програмних документах та міжнародних договорах. У цих документах цілі адміністративно-деліктної політики розкриваються через забезпечення охорони інформаційних прав та свобод особи [46], запобігання вчинення адміністративних правопорушень у національному інформаційному просторі [47], забезпечення інформаційної безпеки від можливих та потенційних загроз [48; 49], підвищення ефективності функціонування кримінальної юстиції у напрямках профілактики вчинення правопорушень, забезпечення прав та законних інтересів людини [50].

Міжнародно-правові акти, положення яких формують нормативно-правову основу адміністративно-деліктної політики, в ІС у значенні цілей цього напряму діяльності держави так само наголошують на необхідності гарантування та правового забезпечення рівних умов доступу до інформації, свободи вільного вираження своїх поглядів і переконань, забезпечення конкурентних умов провадження інформаційної діяльності, необхідність усунення штучних бар’єрів у доступі фізичних та юридичних осіб до інформації, ІКТ, державних інформаційних ресурсів, створення ефективної системи захисту інформаційних прав особи тощо [26; 27; 28; 51].

Співставлення положень актів міжнародного та національного права, якими встановлюються цілі адміністративно-деліктної політики в межах ІС вказує на існування єдиної законодавчої лінії у визначенні очікуваних результатів від здійснення відповідного виду політичної діяльності, критеріїв оцінки ефективності його здійснення.

Фактично, через законодавче визначення критеріїв бажаного стану публічного інформаційного правопорядку, законодавець формує мотивацію по досягненню конкретних результатів, пов’язаних з функціонуванням предметних

складових адміністративно-деліктної політики в межах ІС, визначає групу засобів, необхідних для досягнення поставлених цілей. Тим самим, відображені в нормах адміністративно-деліктного законодавства цілі діяльності держави в ІС обумовлюють коло завдань, які виникають перед державою, міжнародними організаціями, іншими учасниками інформаційних відносин у зв'язку з необхідністю забезпечення інформаційних прав і свобод особи, публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки України.

Аналогічно до інших елементів змісту адміністративно-деліктної політики, категорія «завдання» одержала у науковій літературі широку інтерпретацію. Це пов'язано з тим, що вказаною категорією позначаються як динамічні процеси та явища – конкретні дії, вчинення яких зумовлено поставленими цілями, окремі процедури по їх досягненню, так, і, статичні проблемні ситуації, які вимагають свого вирішення.

Великий тлумачний словник за загальною редакцією І. К. Білодіда надає наступну інтерпретацію змісту категорії «завдання»:

1. «… Наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і таке інше; настанова, розпорядження виконати певне доручення».

2. Мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити [52, с. 53].

У Великій психологічній енциклопедії завдання визначається як: 1. відображена у свідомості чи об'єктивована у знаковій моделі проблемна ситуація, що містить відповідні умови, які є необхідними та достатніми для його розв'язання наявними засобами знань та досвіду; 2. форма структурування [53, с. 516].

Енциклопедія епістемології філософії науки визначає зміст категорії «завдання» двома способами:

1) як ціль, що поставлена перед адресатом завдання;

2) як ситуація, яка охоплює собою і цілі, і умови в яких вона має бути вирішена [54, с. 247].

З наведених підходів до інтерпретації категорії завдання слідує, що її змістом охоплюється як проблемна ситуація з яскраво вираженою ціллю, якої

необхідно досягнути, шляхом виконання конкретної, заздалегідь запланованої роботи, так, і саму ціль, поставлену в межах проблемної ситуації, тобто те, що слід виконати. Це надає визначального значення для формулювання завдань адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС саме деліктологічним проблемам, які супроводжують триваючі процеси побудови інформаційного суспільства, а також цілям діяльності держави, обумовленим виконанням завдань щодо забезпечення публічного інформаційного правопорядку, зниження стану адміністративної інформаційної деліктності.

Відповідно завдання адміністративно-деліктної політики в ІС можна визначити як обумовлені станом адміністративної інформаційної деліктності та встановлені в нормах законодавства України заходи, виконання яких є необхідним для усунення деліктологічних проблем, які супроводжують інформаційну діяльність, реалізація яких відображає сутність та соціальне призначення держави у національному інформаційному просторі.

У своїй сукупності завдання адміністративно-деліктної політики виступають офіційною реакцією на існуючі в суспільстві деліктологічні проблеми, а також визначають систему юридично значимих дій з боку уповноважених СПА, громадських об’єднань та міжнародних організацій по досягненню цілей цього напряму державної політики [12, с. 6].

Це дозволило вченим - адміністративістам застосувати існуючу систему завдань діяльності держави по зниженню рівня адміністративної інформаційної деліктності, охорони та захисту інформаційних прав особи поряд з цілями адміністративно-деліктної політики у якості ключових засад побудови системи функцій держави у сфері адміністративно-деліктного регулювання інформаційних відносин.

«Закладаючи правові основи адміністративно-деліктної політики держави, КУпАП у ст. 1 [35] розкриває її завдання через завдання законодавства України про адміністративні правопорушення, чим фактично виводить їх постановку на рівень формування відповідного напряму політики держави» [55, с. 66].

Зважаючи на характер логічних зв’язків, що існують між внутрішніми елементами змісту адміністративно-деліктної політики, на наш погляд, уся сукупність завдань, виконання яких покладається на державу при реалізації цього напряму державної політики повинна віддзеркалювати особливості прояву адміністративної інформаційної деліктності в різних галузях суспільної діяльності, узгоджуватися зі станом правового забезпечення розвитку ІС України та підтримання публічного інформаційного правопорядку.

«… Виходячи з такої методологічної позиції усю систему завдань діяльності держави в ІС, які охоплюються змістом адміністративно-деліктної політики можна розділити на види за декількома критеріями:

1. Залежно від складності та глибини проникнення деліктологічних проблем в життєдіяльність суспільства - поточні, тактичні та стратегічні завдання.

2. Залежно від змісту деліктологічних проблем, які потребують законодавчого, правозастосовчого чи наукового вирішення, завдання в межах ІС можна виділити інституційні, правотворчі та правозастосовчі завдання адміністративно-деліктної політики.

Оскільки кожна з наведених груп завдань в межах цієї роботи досліджується у системному зв’язку з іншими елементами механізму адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, то на цьому етапі дослідження обмежимося їх загальним формулюванням.

Натомість розгорнутий перелік завдань адміністративно-деліктної політики в ІС з урахуванням запропонованої в межах цього підрозділу класифікації буде наведений у додатку З до цієї роботи.

«… Стратегічні завдання адміністративно-деліктної політики спрямовані на загальне зниження рівня адміністративної інформаційної деліктності в усіх галузях діяльності СПА, поетапне усунення причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, підвищення рівня економічної конкуренції в ІС, збільшення ступеня ефективності адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав та свобод особи, забезпечення національної інформаційної безпеки України, в тому числі у кіберпросторі.

Тактичну групу завдань утворюють окремі проблемні ситуації, які вимагають безпосереднього втручання держави, шляхом розробки та практичної реалізації організаційно-правових заходів спрямованих на подолання конкретних причин та умов, які сприяють вчиненню АІП, попередження виникнення інформаційно-правових конфліктів в окремих напрямах діяльності СПА, удосконалення механізму адміністративно-правового захисту інформаційних прав, свобод або правомірних інтересів особи, які зазнають найбільших порушень, чи обмежень з боку СПА протягом незначного періоду часу.

Сутність поточних завдань адміністративно-деліктної політики в ІС полягає у здійсненні комплексу організаційно-правових заходів, спрямованих на забезпечення інформаційного правопорядку в суспільстві, ефективне виявлення, і припинення АІП, своєчасне виконання постанов суб'єктів адміністративно-деліктного провадження про накладення адміністративних покарань на порушників норм інформаційного законодавства, створення належних правових умов для розвитку ІС України …» [55, с. 66 - 68].

Кожна з наведених груп завдань адміністративно-деліктної політики відображає офіційну реакцію держави на деліктологічні проблеми, існування яких істотно обмежує, перешкоджає чи виключає можливість задоволення правомірних інтересів і потреб учасників публічно-правових інформаційних відносин. Розкриваючи юридично значимі дії та процеси, реалізація яких є необхідною для забезпечення розвитку ІС, завдання адміністративно-деліктної політики мають в своїй основі глибоку науково-методологічну основу. Їх застосування як зв'язуючої ланки норм, принципів, засобів суб'єктів в структурі механізму здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС забезпечує правильність визначення напрямів цього виду політичної діяльності держави, зближення її інструментів з сучасними потребами та перешкодами розвитку ІС України.

В умовах доктринального переосмислення сутності адміністративно-деліктної політики, поглиблення її спеціалізації в межах окремих сфер суспільного життя, актуальним завданням для держави вбачається прийняття Концепції державної адміністративно-деліктної політики України в ІС. Саме цей

політико-правовий документ за своїм науково-методологічним навантаженням та нормативним змістом зможе поєднати принципи, мету, завдання, суб'єктів, засоби та напрями здійснення відповідного напряму державної політики, забезпечити взаємозв'язок адміністративно-деліктної з іншими напрямами державної політики, що здійснюються в ІС, її інтеграцію в структуру загального механізму правового забезпечення розвитку ІС України.

3.2. Основні напрями державної адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері та проблеми їх удосконалення в умовах розвитку інформаційного суспільства

Аналогічно з іншими явищами та процесами, які виступають предметом наукового пізнання, поняття «державна політика», розвиваючись за законами діалектики, поділяється на об'єкти більш низького порядку: родові, видові та безпосередні, що відповідає побудові конструкції напрямів державної політики. Виходячи з вертикальної логічно зв'язаної структури напрямів державної політики, адміністративно-деліктна політика може бути представлена як родовий (збірний) її напрям, галузеві частини якого утворюють видову ланку державної політики, а окремі аспекти такої політики в межах ІС становлять безпосередні напрями діяльності держави у національному інформаційному просторі.

В наш час, сприйнята в нормах адміністративно-деліктного законодавства модель адміністративно-деліктної політики держави в цілому та в ІС зокрема стала предметом наукових дискусій, результати яких знайшли своє відображення у різних підходах вчених-адміністративістів до вирішення порушеної проблеми.

Так, П. Ю. Константінов, А. К. Соловйова та А. П. Стуканов пропонують такі основні напрями адміністративно-деліктної політики держави:

1) соціально-наукова деліктолізація діянь, розроблення системи дійових, справедливих, обґрунтованих адміністративних покарань;

2) швидке виявлення та повне розкриття адміністративних правопорушень, правильна кваліфікація адміністративних деліктів та призначення покарання винним особам;

3) своєчасне виконання постанов про накладення адміністративних стягнень; 4) профілактика адміністративних правопорушень [12, с. 6].

На думку О. С. Рогачової, основними напрямами адміністративно-деліктної політики є вивчення причин та умов, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, особи правопорушника, динаміки та структури адміністративної деліктності, розроблення ефективних заходів запобігання та протидії

адміністративним правопорушенням, ухвалення якісних адміністративно-деліктних законів [56, с. 27].

Узагальнення вироблених правовою доктриною напрямів державної адміністративно-деліктної політики дозволяє нам запропонувати наступну внутрішню структуру цього виду державно-владної діяльності в межах ІС України:

1) Забезпечення охорони інформаційних прав, свобод та правомірних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин, об'єктів права власності в ІС, публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки від протиправних посягань з боку СПА, їх посадових осіб, інших суб'єктів надання публічних ПІТП;

2) забезпечення захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних інформаційних прав, свобод та правомірних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин;

3) запобігання вчиненню АІП у межах національного інформаційного простору;

4) адміністративна деліктолізація протиправних діянь учасників публічно-правових інформаційних відносин – СПА, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які на підставі закону чи адміністративного договору здійснюють надання публічних ПІТП або виконують юридичні обов'язки перед державою чи органами місцевого самоврядування в ІС.

Кожен із наведених напрямів адміністративно-деліктної політики розкриває конкретну групу цілей та завдань діяльності держави в ІС, однорідну групу публічних інтересів і потреб, проте у своїй сукупності вони утворюють офіційну стратегію діяльності держави щодо забезпечення охорони та захисту найважливіших соціальних цінностей, що є в ІС, запобігання АІП у різних галузях діяльності СПА.

«Розвиваючи положення ст. ст. 3, 8, 21, 22, 32, 34 Конституції України [40], КУпАП [35] через призму завдань законодавства України про адміністративні правопорушення, визначив як одне з пріоритетних напрямів адміністративно-

деліктної політики охорону прав і свобод та правомірних інтересів особи від протиправних посягань з боку СПА, їх посадових осіб, інших учасників публічно-правових відносин» [57, с. 150]. Результатом розвитку такої законодавчої лінії є включення нормами КУпАП до змісту поняття «адміністративно-правова охорона» діяльності щодо виявлення, фіксації, припинення та недопущення у майбутньому адміністративних правопорушень, усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, відновлення порушених прав, інтересів потерпілих, а також застосування до суб'єктів адміністративних правопорушень передбачених законом заходів адміністративної відповідальності [58, с. 51, 52].

Близькою до зазначеної думки є позиція О. О. Леонідової, яка визначає охорону права особи на інформацію, як «систему заходів та засобів, що застосовуються уповноваженими на те органами і посадовими особами, спрямованих на запобігання, припинення правопорушень, які виникають у сфері телекомунікації, та притягнення винних до адміністративної відповідальності» [59, с. 9]. Такі наукові погляди гуртуються на системному тлумаченні норм КУпАП [35], за буквальним змістом яких усі наведені вище види державно-владної діяльності підпадають під зміст поняття «адміністративно-правова охорона».

Законодавство України для позначення напрямів адміністративно-деліктної політики поряд із поняттям «адміністративно-правова охорона» застосовує поняття «запобігання адміністративним правопорушенням» [60; 61] та «захист прав, законних інтересів фізичних осіб, прав, інтересів юридичних осіб від протиправних посягань з боку СПА, їх посадових, службових осіб, інших суб'єктів, наділених владними управлінськими функціями в тому числі на виконання делегованих повноважень» [62; 63].

Вивівши за межі адміністративно-правової охорони діяльність із запобігання адміністративним правопорушенням, захисту суб'єктивних публічних прав та правомірних інтересів фізичних і юридичних осіб, законодавець фактично пов'язав реалізацію першого з названих напрямів адміністративно-деліктної політики із забезпеченням встановленого законом правового режиму

функціонування охоронюваних державою соціальних цінностей від можливих посягань з боку СПА, їх посадових, службових осіб, інших учасників публічно-правових відносин, а також із реалізацією засобів адміністративного примусу за порушення встановлених адміністративно-правових обмежень чи заборон.

Розвиток такого законодавчого підходу дає нам підстави поділити думку П. В. Діхтієвського про те, що нормативне визнання за правами людини, їх свободами та інтересами значення об'єктів адміністративно-правової охорони гармонійно кореспондується з конституційним обов'язком держави забезпечувати захист людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, прав і свобод як найвищих соціальних цінностей [64, с. 8]. Неоднозначний законодавчий підхід до розуміння змісту поняття «адміністративно-правова охорона» в контексті напрямів адміністративно-деліктної політики став приводом для розвитку наукової дискусії щодо визначення його змісту, а також вирішення проблеми про співвідношення з поняттям адміністративно-правового захисту.

Наявні у доктрині адміністративного права погляди щодо порушеної проблематики в юридичній літературі прийнято умовно об'єднувати у два основні концептуальні підходи – широкий та вузький [57, с. 148, 149; 65, с. 119].

Адміністративно-правова охорона у вузькому розумінні являє собою статичний позитивний стан механізму адміністративно-правового регулювання, спрямований на попередження правопорушень, усунення порушень, що допускаються суб'єктами публічної адміністрацією, з метою забезпечення прав, свобод та правомірних публічних інтересів фізичних і юридичних осіб, належного функціонування громадянського суспільства і держави.

У широкому розумінні адміністративно-правова охорона утворюється з елементів адміністративно-правового захисту та охорони у вузькому розумінні. Визначаючи зміст поняття «адміністративно-правова охорона» у широкому розумінні, вчені-адміністративісти до його змісту включають також діяльність із відновлення порушених прав, свобод та правомірних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу [66, с. 242-247].

Поряд із наведеними концептуальними підходами в доктрині адміністративно-деліктного права є погляд, згідно з яким поняття «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист» охоплюють своїм змістом два послідовних, взаємопов'язаних юридичних механізми, які об'єднуються спільним призначенням – необхідністю забезпечення публічного правопорядку, недопущення вчинення правопорушень та відновлення порушених прав, свобод чи правомірних інтересів учасників публічно-правових відносин [67]. Аналіз вказаних наукових підходів в аспекті дослідження напрямів державної адміністративно-деліктної політики дає підстави розглядати адміністративно-правову охорону соціальних цінностей у відповідному значенні як систему організаційно-правових та соціально-економічних заходів, що формуються й реалізуються спеціально уповноваженими СПА чи окремими громадськими об'єднаннями та метою застосування яких є підтримання існування соціально важливих цінностей у межах, встановлених їх правовими режимами, а також недопущення виникнення правових конфліктів за участю СПА шляхом забезпечення дотримання кожним суб'єктом правовідносин встановлених правових обмежень, дозволів чи заборон, чинних у національному правовому просторі. У такому контексті адміністративно-правовий захист може розглядатися як передбачена актами законодавства України діяльність уповноважених СПА, окремих громадських об'єднань та професійних суб'єктів надання юридичної допомоги, яка полягає у застосуванні передбачених законом способів захисту прав та правомірних інтересів фізичних і юридичних осіб і має на меті припинення протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, інших осіб, на яких законом покладено здійснення владних, управлінських функцій, у тому числі делегованих повноважень, відновлення встановленого законом правового режиму охоронюваних соціальних цінностей.

Запропоноване авторське розуміння змісту понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист» вказує на те, що першим із них позначається переважно статична діяльність держави, яка набуває динамічних властивостей разом із вчиненням адміністративного правопорушення,

інших протиправних дій, які є підставою для застосування заходів адміністративного примусу. У свою чергу, діяльність держави в особі уповноважених органів, яка охоплюється поняттям «адміністративно-правовий захист», завжди має динамічний характер та відображає індивідуальну спрямованість правових інструментів захисту суб'єктивних публічних прав та правомірних інтересів особи, встановлених правових режимів охоронюваних державою соціальних цінностей.

Статична сутність адміністративно-правової охорони поряд із динамічною адміністративно-правового захисту як виду офіційної діяльності держави дає нам підстави поділити думку Р. О. Куйбіди та О. М. Пасенюка про те, що здебільшого захист прав, свобод та інтересів осіб є наступним, тобто передбачає наявність встановленого судом факту їх порушення» [68, с. 14].

Визнання за встановленим судом фактом порушення прав та правомірних інтересів особи значення розмежувальної лінії між адміністративно-правовою охороною та захистом одержало підтримку серед вчених-правознавців.

Так, на думку, М. І. Матузова, у юридичному значенні поняття «охорона» та «захист» – це не одне й те саме, оскільки охороняються соціальні цінності постійно, а захищаються лише у разі порушення [69, с. 44].

Таку ж позицію поділяє Є. О. Гіда, на думку якого саме факт порушення прав та законних інтересів є змістоутворюючою підставою для розмежування понять «охорона» та «захист», а відповідно, правових механізмів, що ними позначаються [70, с. 759]. Наведені погляди в аспекті дослідження напрямів адміністративно-деліктної політики в ІС показує, що юридичною межею для поділу і водночас цементуючою ланкою механізму адміністративно-деліктного регулювання публічно-правових інформаційних відносин виступає юридичний факт вчинення АІП, в радіусі якого повинні розвиватися адміністративно-правова охорона та адміністративно-правовий захист соціальних цінностей, що існують в інформаційному суспільстві.

Конституційне визнання за кожною людиною і громадянином права на інформацію в широкому його розумінні потягло за собою виникнення в держави

зобов’язань щодо створення рівних умов доступу, збирання, зберігання, обробки та захисту інформації, здійснення комплексу правових та організаційних заходів для недопущення, обмеження чи оспорювання відповідних прав з боку СПА, їх посадових та службових осіб, інших суб’єктів публічно-правових відносин. За своєю природою такі зобов’язання походять із міжнародних угод, ратифікованих Україною, та спрямовані на створення рівних умов доступу, використання чи поширення інформації, формування єдиних правил провадження інформаційної діяльності, утворення універсальної системи правових обмежень і заборон у сфері реалізації інформаційних прав особи.

Визнаючи за кожною людиною право на свободу переконань та їх вільне вираження, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права у ч. 3 ст. 19 [26] та Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [24] поряд із цим безпосередньо закріпили правило, згідно з яким користування цими правами накладає на держави-учасниці особливі обов'язки та відповідальність.

Логічне тлумачення змісту наведених норм дає нам підстави поділити думку В. А. Ліпкана [71, с. 65], М. В. Поради [28, с. 322], Е. В. Талапіної [72, с. 199, 200]та інших дослідників про те, що міжнародна правова інтерпретація змісту права особи на свободу вираження поглядів через право на інформацію в широкому його розумінні означає поширення на держав-учасниць Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зобов’язань, пов’язаних зі встановленням гарантій правової охорони цих прав, визначенням на національному рівні засобів такої охорони, а також виняткових випадків обмеження права особи на інформацію.

«Розвиток наведеного доктринального погляду крізь призму формування напрямів адміністративно-деліктної політики, що здійснюються в ІС, дає нам підстави виділити в структурі адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, призначених для задоволення правомірних інтересів та потреб учасників публічно-правових інформаційних відносин такі складові:

1) законодавче визначення видів соціальних цінностей, що підлягають адміністративно-правовій охороні з боку держави, встановлення системи правових засобів і процедур здійснення такої охорони;

2) організація та проведення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення встановленого актами законодавства України правового режиму охоронюваних соціальних цінностей у межах ІС, усунення причин і умов, які сприяють вчиненню АІП;

3) законодавче закріплення виключного кола СПА та громадських об'єднань, до компетенції яких належить здійснення заходів з адміністративно-правової охорони соціальних цінностей в ІС, координація взаємодії між цими суб'єктами;

4) законодавче закріплення виключних підстав обмеження інформаційної діяльності та забезпечення узгодження з ними передбачених нормами адміністративно-деліктного законодавства правових заборон, а також складів адміністративних правопорушень, які мають місце в ІС;

5) законодавче формулювання та приведення у відповідність до потреб розвитку ІС України сучасного стану забезпечення публічного інформаційного правопорядку, адміністративних процедур і процесуальних стадій розгляду справ про АІП, удосконалення на цій основі системи адміністративних покарань за такі делікти» [57, с. 154].

Кожен з наведених елементів адміністративно-правової охорони як напряму адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, розкриває окремі аспекти загальної стратегії діяльності держави із забезпечення встановлених у нормах законодавства України параметрів існування охоронюваних соціальних цінностей, створення належних правових та організаційних умов для реалізації інформаційних прав і правомірних інтересів особи у відносинах із СПА.

На цій основі перед державою виникає стратегічне завдання, від ступеня ефективності вирішення якого безпосередньо залежить стан забезпечення публічного інформаційного правопорядку в державі, ступінь захищеності її інформаційної безпеки від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Сутність такого завдання полягає у законодавчому закріпленні системи правових засобів, спрямованих на створення необхідних умов для дотримання всіма учасниками публічно-правових інформаційних відносин суб'єктивних прав та законних інтересів осіб, що ними наділяються, запровадження у національний правовий простір правових дозволів, обмежень чи заборон, покликаних забезпечити здійснення інформаційної діяльності, обіг інформації різних видів відповідно до правомірних потреб та інтересів суспільства [73, с. 32].

Фактично, коли держава реалізовує функції адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, перед нею виникає обов'язок зі встановлення нормативних вимог до конкретних видів інформаційної діяльності, забезпечення обігу тієї чи іншої інформації спеціальними правовими режимами, а також нормативне закріплення ознак протиправних діянь, які визнаються АІП, встановлення системи покарань за їх вчинення.

Попри тісний функціональний зв'язок адміністративно-правової охорони з адміністративно-правовим захистом соціальних цінностей як окремих видів державно-владної діяльності [74, с. 337; 75, с. 126; 76, с. 130, 131], в межах ІС, при їх реалізації можна провести глибоку лінію розмежування. У її основі, як вже зазначалося, лежить факт порушення суб'єктивних публічних прав, свобод чи правомірних інтересів особи у відносинах із СПА, що зумовлює індивідуальну спрямованість засобів, включених до механізму адміністративно-правового захисту в ІС, охоплення їх змісту та процедур застосування не лише нормами матеріального, але й процесуального права.

Конституційне визнання за кожною людиною і громадянином права на звернення до суду за захистом порушених прав чи охоронюваних законом інтересів [40] поряд із законодавчо визначеним обов'язком адміністративних судів України забезпечувати юридичний захист і відновлення вказаних соціальних цінностей [61] зумовлює зміщення основного акценту у реалізації відповідного напряму адміністративно-деліктної політики на діяльність адміністративного суду [77, с. 59, 60; 78; 79; 80, с. 246].

Отже, в результаті здійснення функцій правосуддя у справах адміністративної юрисдикції, що виникають з інформаційно-правових конфліктів, відбувається перевірка на предмет ефективності, обґрунтованості та раціональності засобів реалізації адміністративно-деліктної політики в межах ІС, формується підґрунтя для внесення змін до адміністративно-деліктного законодавства України в частині вдосконалення способів захисту прав та правомірних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин, проведення адміністративної деліктолізації окремих протиправних діянь, які не визнані законом АІП.

Оскільки особливості здійснення окремих видів конфліктних проваджень в ІС виступають предметом детального аналізу на прикладі найбільш поширених видів АІП, то, на наш погляд специфіка діяльності адміністративних судів має бути охарактеризована саме в межах відповідних підрозділів цієї роботи.

Реалізація конституційного принципу перерозподілу гілок державної влади залежно від її функціонального призначення знайшло своє відображення в механізмі адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, шляхом віднесення на законодавчому рівні до суб'єктів забезпечення адміністративно-правового захисту інформаційних прав і свобод особи поряд з адміністративними судами також окремих СПА, не наділених функціями правосуддя.

До таких суб'єктів законодавство України, зокрема, відносить: Уповноваженого ВРУ з прав людини [81], СБУ [82], АМКУ [83], НКРЗІ [84], Нацраду України з питань телебачення і радіомовлення [85] тощо.

Системний аналіз компетенції вказаних СПА з урахуванням прийнятої за основу в цій роботі концепції розмежування понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист» вказує на неоднозначне формулювання завдань і функцій щодо захисту інформаційних прав, свобод та правомірних інтересів особи. Сутність такої неоднозначності виявляється насамперед у тому, що, застосовуючи категорію «захист» для позначення конкретних повноважень СПА, законодавець одночасно відносить до них діяльність із виявлення, фіксації АІП, проведення їх правової кваліфікації, а також

застосування адміністративних стягнень за порушення норм інформаційного законодавства, вирішення питань про звернення до суду, про застосування передбачених законом способів захисту суб'єктивних публічних прав чи охоронюваних інтересів. Таким чином, до групи СПА, що забезпечують захист суб'єктивних публічних інформаційних прав особи, законодавством України було віднесено окремих суб'єктів, які, по суті, здійснюють функції з охорони цих соціальних цінностей та не забезпечують відновлення їх нормального функціонування.

Сформована в Україні неоднозначна структура суб'єктного складу механізму формування та реалізації адміністративно-деліктної політики в напрямі адміністративно-правового захисту соціальних цінностей в ІС значною мірою є наслідком відсутності одностайного підходу щодо визначення об'єктної складової відповідного напряму державної політики.

В юридичній літературі [86; 87, с. 165, 166; 88, с. 157] так само, як і в нормах законодавства України [46; 89; 90], до системи об'єктів, на які поширюється дія механізму адміністративно-правового захисту, поряд із правами, свободами та правомірними інтересами особи включаються також різноманітна за своїми правовими режимами інформація, ІКТ та ІТС, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура та публічний інформаційний правопорядок.

Орієнтація адміністративно-деліктної політики на забезпечення адміністративно-правового захисту різнопорядкових за сутнісними властивостями об'єктів тягне за собою змішування юридичних і технічних аспектів відповідного напряму державної політики, не відповідає функціональному змісту діяльності держави. Таку авторську позицію можна пояснити виходячи з матеріальних і процесуальних аспектів. В основі першого з названих аспектів лежить положення ч. 1 ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя, честь та гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю» [40], що виключає можливість змішування цих соціальних цінностей з іншими об'єктами в контексті здійснення державою функцій адміністративно-правового захисту в ІС. Сама ж інформація в усіх її різновидах, інформаційні ресурси, ІКТ, ІТС, згідно із

запропонованою у цій роботі структуризацією складу АІП, визнається предметом такого делікту, а відповідно, не може бути віднесена до об'єктів адміністративно-правового захисту.

Фактично, формуючи стратегію адміністративно-правового захисту як самостійного напряму адміністративно-деліктної політики в ІС, законодавець включив до її змісту поряд з юридичним захистом соціальних цінностей також технічний захист результатів інформаційної діяльності, на які може здійснюватися протиправне посягання.

Сутність процесуального критерію полягає в тому, що чинне в Україні законодавство безпосередньо пов'язує захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин із завданнями адміністративного судочинства (ч. 1 ст. 2 КАСУ) [61].

Узагальнення вказаних аспектів об'єкта адміністративно-правового захисту в ІС дає підстави включити до його структури соціальні цінності, на відновлення чи захист яких спрямована дія передбачених законодавством України способів захисту, а також діяльність суду й органів адміністративної юрисдикції.

За такого підходу до вирішення порушеної проблеми до соціальних цінностей, які виступають об'єктом адміністративно-правового захисту в ІС, необхідно включити: суб'єктивні публічні інформаційні права, свободи та правомірні інтереси учасників публічно-правових інформаційних відносин; об'єкти права власності в ІС, публічний інформаційний правопорядок та національну інформаційну безпеку. При цьому, виходячи з основних положень виробленої в межах цього дослідження концепції предмета адміністративно-деліктної політики в ІС [30, с. 135 – 136], зазначимо, що проблематика технічного захисту інформації, інформаційних ресурсів чи ІКТ виходить за межі цього напряму державної політики і повинна охоплюватися державною політикою забезпечення інформаційної безпеки.

Як вид державної політики України, адміністративно-деліктна політика часто пов'язується вченими-адміністративістами, зокрема: К. Ю. Галинською [91, с. 81, 82], В. В. Сидоренко [92, с. 57], О. В. Чуприною [93, с. 78] та іншими, з

діяльністю із запобігання АІП. Разом із тим проведені дослідження відповідної проблематики поки ще не дали уніфікованого наукового розуміння поняття, змісту та структури запобігання АІП як самостійного напряму адміністративно-деліктної політики.

Формулюючи зміст цього напряму адміністративно-деліктної політики, законодавець розкриває його через діяльність уповноважених СПА та спеціальних громадських об'єднань щодо вироблення комплексу заходів, спрямованих на запобігання вчиненню адміністративних правопорушень, виявлення й усунення причин і умов, які сприяють скоєнню деліктів цього виду [35; 94, с. 21].

Поєднання в структурі одного напряму адміністративно-деліктної політики двох широких, взаємопов'язаних видів діяльності держави та громадських об'єднань зумовлює складну внутрішню побудову механізму запобігання АІП, яка знайшла своє відображення у багатоаспектному змістовому наповненні цього напряму державної політики.

В юридичній літературі, як правило, вказане вище поняття визначають як напрям діяльності держави – його генеральну лінію у галузі протидії вчиненню адміністративних правопорушень [95, с. 9; 96, с. 10; 12, с. 6]; в деяких дослідженнях додатково відзначається, що цей напрям адміністративно-деліктної політики являє собою стратегію і тактику профілактики адміністративної деліктності [97, с. 16; 34, с. 524]. Інший науковий погляд на запобігання адміністративним правопорушенням пов'язується з визначенням цього напряму державної політики як сукупності ідей, поглядів, уявлень, положень, або як сукупності цілей, напрямів, норм, методів та принципів діяльності держави у сфері профілактики вчинення адміністративних правопорушень [98, с. 48].

Відсутність серед вчених-правників єдиного підходу до визначення сутності та змісту запобігання АІП у значенні самостійного напряму адміністративно-деліктної політики визначається також широким застосуванням у науковій літературі та адміністративних актах поряд із нормативним терміном «запобігання» таких категорій, як: «попередження», «профілактика» та «недопущення», що вимагає з'ясування їхньої семантичної сутності.

Лінгвістичне тлумачення змісту зазначених категорій показує, що, попри наявність тісного етимологічного, логічного зв'язку між ними, існує ряд змістових відмінностей, що не можуть не відбитися на об'єктах, які позначаються поняттями «запобігання», «профілактика» та «попередження».

Так, у Великому академічному словнику української мови в 11-томах за загальною редакцією І. К. Білодіда наводиться таке тлумачення терміна «запобігати»: не переходити, чого-небудь, не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане; догоджати кому-небудь, підлещуватися до когось, домагаючись прихильності, заступництва [43, с. 267].

У цьому ж виданні надається тлумачення терміна «попередження», а саме: 1. Наперед зроблене повідомлення про що-небудь; Застереження проти чого-небудь; Наказ, вказівка зробити що-небудь. 2. Один із видів адміністративного, партійного і т. ін. стягнення. 3. Запобігання вияву чого-небудь небажаного [31, с. 188].

Згідно з Великим тлумачним словником російської мови за редакцією Д. М. Ушакова, попередження розглядається у значенні попереднього повідомлення, попереджуючого зауваження, застереження; суворого попередження; застереження про небезпеку [99, с. 532].

Із лінгвістичного тлумачення змісту термінів «запобігання» та «попередження» випливає, що ними позначаються близькі за змістом явища та процеси. Водночас в окремій інтерпретації термін «попередження» розкривається через «запобігання», що дає підстави поділити думку науковців про більш широкий (загальний) міст останнього з названих термінів.

Такий висновок вказує на те, що більш обґрунтованим у контексті дослідження напрямів адміністративно-деліктної політики в ІС видається застосування терміна «запобігання», використаного у ст. 6 КУпАП [35].

Що ж до терміна «профілактика», який часто застосовується в адміністративно-деліктних нормах, програмних документах політико-правового характеру, науковій літературі з проблем адміністративної деліктології, то його лексичне значення в довідково-енциклопедичній літературі пов'язується із

заходами, що запобігають виникненню й поширенню хвороб, сприяють охороні здоров'я населення; сукупністю заходів, які запобігають передчасним поломкам та спрацюванню машин, механізмів і т. ін., відвертають аварії на виробництві, транспорті тощо [100, с. 333].

Аналогічне тлумачення змісту терміна «профілактика» наводиться у Великому Енциклопедичному словнику за редакцією А. Н. Прохорова [101, с. 836]. Етимологія слова «профілактика» (від грецького «prophylaktikos», що дослівно перекладається, як «запобіжний») доводить, що за лінгвістичним корінням воно тяжіє до терміна «запобігання». При цьому, незважаючи на широке застосування в юридичній науці та положеннях законодавства України, термін «профілактика» у загальному його розумінні зводиться до моніторингу стану контрольованого об’єкта, усунення причин і умов, які сприяють виникненню негативних явищ чи процесів. Перекладаючи одержані результати дослідження лексичного значення термінів «запобігання», «попередження» та «профілактика» в площину адміністративно-деліктної політики, можна констатувати, що найбільш обґрунтованим із позицій цілей та завдань діяльності держави у сфері забезпечення публічного інформаційного правопорядку, охорони інформаційних прав і законних інтересів учасників публічно-правових відносин є саме перший із названих термінів. Узагальнення адміністративно-деліктологічних та лінгвістичних аспектів визначення змісту поняття «запобігання вчиненню адміністративних правопорушень» у контексті адміністративно-деліктної політики дозволяє визначити його в межах ІС як науково обґрунтовану, комплексну та послідовну діяльність уповноважених СПА та громадських об’єднань, спрямовану на вироблення та реалізацію системи організаційно-правових заходів з виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, формування ефективної системи суб’єктів профілактичної діяльності, а також вироблення методичних рекомендацій з удосконалення механізму здійснення такої діяльності.

Наведене визначення запобігання АІП виводить на поверхню динамічні аспекти цього виду правоохоронної діяльності, забезпечує охоплення змістом

відповідного напряму державної політики різних заходів та процедур, що відповідають наявним у суспільстві інтересам та потребам, стану адміністративної інформаційної деліктності в цілому.

Виходячи зі змісту наведеного визначення, можна виділити такі складові елементи діяльності із запобігання вчиненню АІП, які у своїй сукупності визначають її як самостійний напрям адміністративно-деліктної політики в межах ІС України:

1) виявлення, наукова оцінка та формування прогнозів розвитку в суспільстві причин і умов, що сприяють вчиненню АІП, визначення їх потенційної здатності до переростання в причини вчинення інформаційних злочинів;

2) встановлення та наукове обґрунтування закономірностей динаміки підвищення або зниження адміністративної інформаційної деліктності відповідно до стану інформатизації діяльності СПА, зміни питомої ваги інформаційної діяльності в структурі національної економіки України;

3) прийняття та реалізація комплексних загальнодержавних програм економічного стимулювання інформаційної діяльності на основі повного та неухильного додержання всіма суб'єктами приписів законодавства України, дотримання правил вільної економічної конкуренції, матеріальної та організаційної підтримки наукових, навчальних, культурно-просвітницьких закладів з боку суб'єктів інформаційної діяльності;

4) розроблення та прийняття на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях освітньо-профілактичних програм, метою яких є підвищення комп'ютерної грамотності населення, професійне навчання та підвищення кваліфікації державних службовців з питань застосування ІКТ в діяльності СПА, роз'яснення правових наслідків порушення встановлених законом правових режимів інформації, незаконного використання інформаційних ресурсів чи технологій;

5) нормативне формулювання та практичне застосування спеціальних засобів запобігання вчиненню АІП, удосконалення на цій основі наявної системи адміністративно-запобіжних засобів примусу;

6) аналіз ефективності реалізації державних програм та окремих засобів запобігання АІП, визначення на цій основі основних недоліків правоохоронної діяльності в ІС, формування організаційно-правових заходів з їх усунення.

Наведені складові механізму запобігання АІП у своїй сукупності формують інструментарну основу відповідного напряму адміністративно-деліктної політики, забезпечують повноту охоплення його дією всього причинно-наслідкового комплексу адміністративної інформаційної деліктності, що існує у суспільстві. Це дозволяє здійснювати вплив на причини та умови, що сприяють вчиненню АІП, на різних стадіях їх прояву, диференціювати такий вплив залежно від причин протиправної поведінки суб'єкта та об'єкта юридичного впливу. Як наслідок, напрям адміністративно-деліктної політики, що розглядається, набуває не лише правового, але й соціально-економічного змісту [102; 103, с. 15; 104, с. 204; 105, с. 64; 106, с. 124], що зумовлено не лише видами адміністративно-запобіжних заходів, а й специфікою причин, умов, які спричиняють розвиток адміністративної інформаційної деліктності.

Важливою умовою ефективного розвитку ІС України, розбудови нашої держави як демократичної та правової держави є обґрунтована адміністративна деліктолізація соціально шкідливих діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин.

В юридичній літературі поняття «адміністративна деліктолізація» визначається як «процес формування і нормативного закріплення складу адміністративного правопорушення, а також визначення адекватної даному правопорушенню санкції» [107, с. 333].

В окремих наукових джерелах з адміністративно-деліктного права поняття «адміністративна деліктолізація» розглядається як відображена в адміністративно-деліктних нормах державна та суспільна оцінка поведінки суб'єкта адміністративних правовідносин, в якій відображається ступінь

суспільної шкідливості діяння, а також мета покарання особи, яка його вчинила» [108, с. 6].

«Узагальнене розуміння змісту поняття «адміністративна деліктолізація» дозволяє виділити його основні складові, в яких розкривається зміст цього напряму адміністративно-деліктної політики в межах ІС: по-перше, наукова розробка конструкцій конкретних складів АІП; по-друге, законодавче закріплення таких складів, внесення у разі необхідності змін до законодавства України, обумовлених потребами правової кваліфікації деліктолізованих діянь; по-третє, розробка та законодавче закріплення системи адміністративних стягнень, відповідних змісту деліктів, цілям покарання осіб, які їх вчинили, соціальній цінності об'єктів адміністративно-правової охорони в ІС; по-четверте, формування і законодавче встановлення системи адміністративних процедур, процесуальних стадій притягнення до відповідальності суб'єктів АІП, здійснення контролю за законністю застосування адміністративних покарань.

У такій інтерпретації змісту адміністративної деліктолізації цей напрям адміністративно-деліктної політики постає в межах ІС як правотворча діяльність держави щодо визначення критеріїв віднесення протиправних діянь до АІП, нормативного формулювання їх складів, а також розроблення і законодавчого встановлення системи покарань за ці делікти, процедур їх застосування» [109, с. 43, 44]. На думку вчених-адміністративістів, однією з головних проблем чинного КУпАП є спрямованість його положень, передусім, на деліктолізацію протиправних діянь, що вчиняються фізичними особами без спеціального статусу [110, с. 164, 165; 111, с. 21; 112, с. 38], відсутність чітких нормативних критеріїв розмежування адміністративних правопорушень та злочинів [113, с. 76; 114, с. 8; 115, с. 176], як наслідок – існування у національному правовому просторі непоодиноких випадків зближення розмірів адміністративних та кримінальних стягнень за близькі за об'єктивною стороною інформаційні правопорушення.

У процесі дослідження проблем адміністративної деліктолізації вченими-адміністративістами були запропоновані різні стадії реалізації цього напряму адміністративно-деліктної політики, проте найбільш обґрунтованим із

структурно-методологічних позицій, на наш погляд, є система етапів адміністративної деліктолізації, запропонована Д. М. Лук'янцем. До них дослідник, зокрема, відносить: «1) обґрунтування необхідності деліктолізації діяння; 2) формулювання об'єктивної сторони правопорушення; 3) визначення мети застосування санкції за вчинене правопорушення; 4) визначення виду і розміру санкції, які здатні забезпечити адекватність санкції меті її застосування; 5) визначення порядку застосування санкції» [107, с. 335].

Кожна з наведених стадій адміністративної деліктолізації протиправних діянь супроводжується реалізацією конкретних завдань, цілей і засобів адміністративно-деліктної політики держави в ІС. Але у своїй сукупності всі вони утворюють єдиний, послідовний, багатофункціональний політико-правовий механізм, спрямований на вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства, дія якого поширюється на учасників публічно-правових інформаційних відносин.

«Правовим підґрунтям процесу адміністративної деліктолізації виступає наукове і практичне обґрунтування необхідності віднесення конкретного соціально шкідливого діяння до категорії АІП, встановлення кола суб'єктів, чиї протиправні дії або бездіяльність повинні підпадати під приписи адміністративно-правових заборон. На цьому етапі адміністративно-деліктної політики важливою з позицій удосконалення законодавства України є наукова оцінка і подальше врахування законодавцем у формулюванні складів АІП ступеня соціальної шкідливості та характеру протиправності поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин з огляду на об'єкт протиправного посягання. У такому контексті обґрунтування адміністративної деліктолізації конкретного протиправного діяння являє собою систему логіко-юридичних процедур, спрямованих на виділення та наукове обґрунтування сутнісних властивостей конкретної моделі соціально шкідливої поведінки, необхідних і достатніх для законодавчого визнання її АІП, формування на цій основі складу відповідного делікту. Фактично на даному етапі адміністративної деліктолізації перед вченими-правниками та законодавчим органом виникає завдання щодо зіставлення

змістоутворюючих ознак моделі конкретної соціально шкідливої поведінки з нормативно встановленими критеріями віднесення діянь до АІП» [109, с. 44].

У юридичній літературі такими нормативно встановленими критеріями визнаються ознаки адміністративних правопорушень, спільні для деліктів цього виду [116, с. 23; 117, с. 136; 118, с. 53; 119, с. 109, 110].

Виходячи зі змісту поняття «адміністративне правопорушення», закріпленого у ст. 9 КУпАП [35], основною конститутивною ознакою, яка підлягає застосуванню для обґрунтування необхідності адміністративної деліктолізації конкретної моделі соціально шкідливої поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин, залишається протиправність делікту. Застосування саме цієї ознаки адміністративного правопорушення дозволяє встановити невідповідність поведінки учасника публічно-правових інформаційних відносин приписам конкретної адміністративно-правової заборони, визначити коло об’єктів адміністративно-правової охорони, на які посягає така поведінка.

Водночас сучасний стан адміністративно-деліктного законодавства дає нам підстави погодитися з думкою вчених-адміністративістів про недостатність для обґрунтування необхідності адміністративної деліктолізації конкретної моделі соціально шкідливої поведінки такої її ознаки, як протиправність [120, с. 26].

«Це пов’язано з тим, що: по-перше, протиправність як ознака адміністративних правопорушень розкриває лише характер адміністративно-правових заборон, які порушуються деліктом; по-друге, серед елементів складу адміністративного правопорушення ознака протиправності відображає тільки зміст і форму об’єктивної сторони делікту; по-третє, як ознака адміністративних правопорушень, протиправність не дозволяє однозначно вирішити питання про розмежування близьких за змістом і формою об’єктивної сторони вказаних деліктів та злочинів» [109, с. 44].

Вирішення проблем, спричинених недостатністю ознаки протиправності для віднесення соціально шкідливої поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин до АІП, забезпечується досягненнями науки

адміністративної деліктології, зокрема, в частині розроблення теорії адміністративного делікту.

Зважаючи на природу та сутність адміністративного правопорушення, вченими-адміністративістами було запропоновано поряд із нормативно-визначеними ознаками цього виду деліктів ще одну конститутивну ознаку, яка поряд із характеристикою наслідків протиправних діянь виконує також важливу методологічну функцію – сприяє відмежуванню адміністративних деліктів від злочинів. Йдеться про соціальну шкідливість адміністративного правопорушення [121, с. 41; 122, с. 7].

Попри наукову дискусійність та нормативну невизначеність цієї ознаки адміністративних правопорушень [123, с. 129], її застосування в обґрунтуванні необхідності деліктолізації конкретної моделі соціально шкідливої поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин має велике значення. «Пояснити таку авторську думку можна тим, що за допомогою соціальної шкідливості як критерію адміністративної деліктолізації вирішується низка важливих завдань, пов’язаних з удосконаленням адміністративно-деліктного законодавства: по-перше, виражається суспільна та державна оцінка конкретної моделі соціально шкідливої поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин; по-друге, відображається характер та ступінь соціально-негативних наслідків, які виникають у зв’язку з учиненням не деліктолізованого акту соціально шкідливої поведінки; по-третє, використання критерію соціальної шкідливості діяння сприяє правильному визначенню його належності до родових груп протиправних діянь – злочинів чи адміністративних правопорушень» [109, с. 44]. Своє юридичне оформлення результати обґрунтування адміністративної деліктолізації знаходять у визначенні елементів складів діянь, які підлягають віднесенню законом до АІП.

«На цьому етапі реалізації адміністративно-деліктної політики в ІС наявні в суспільстві акти соціально шкідливої поведінки піддаються науковому узагальненню та поділу на окремі елементи, які у своїй сукупності утворюють склад АІП. Як складний аналітико-синтетичний процес формування складів АІП

полягає у виділенні таких змістоутворюючих ознак, які властиві конкретній моделі поведінки учасників інформаційних відносин та характеризують її як соціально шкідливе діяння» [109, с. 44].

Однією з ключових проблем, що виникає на цьому етапі адміністративної деліктолізації, є узгодження виділених ознак складу АІП з властивостями такого делікту більш високого порядку – видовими, родовими та загальними. Фактично перед вченими-адміністративістами та законодавцем постає завдання з включення конкретного складу АІП до однорідної групи деліктів, пошуку та нормативного закріплення спільних для них ознак. Однак, якщо на рівні родових ознак здійснюється оцінка соціально шкідливої поведінки з позицій її невідповідності адміністративно-правовим заборонам, розрахованим на інформаційні відносини в цілому, то у процесі формулювання конкретного складу АІП відбувається зіставлення змістоутворюючих властивостей такої поведінки з окремо взятими обмеженнями чи заборонами, включеними до механізму публічно-правового регулювання інформаційних відносин.

Необхідність у науковому з'ясуванні юридичних зв'язків змісту адміністративно-правових заборон, охоронюваних ними регулятивних норм інформаційного законодавства та колом суб'єктів, на яких поширюється їх дія, полягає у правильному логічному формулюванні ознак об'єктивної сторони та об'єкта АІП.

Сучасною юридичною наукою вироблено два основні способи формулювання об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, які знайшли своє відображення в нормах адміністративно-деліктного законодавства: по-перше, шляхом формулювання об'єктивної сторони як порушення встановленого порядку, правил або умов здійснення конкретного виду діяльності; по-друге, через використання деліктного методу правового регулювання суспільних відносин, тобто коли відсутні позитивні норми, які регламентують поведінку осіб у різних умовах, а правове регулювання здійснюється за допомогою визначення в законі ознак соціально шкідливого діяння (у тому числі

його наслідків), за наявності яких до особи застосовуються адміністративні покарання.

Аналізуючи вказані способи нормативного викладу об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, Д. М. Лук'янець вважає, що принципова різниця між ними у процесі адміністративної деліктолізації протиправних діянь полягає в тому, що в першому випадку, як правило, існують державні органи, що здійснюють контроль за дотриманням відповідних правил, порядків та умов у процесі здійснення відповідної діяльності різноманітними особами, а в іншому разі існування аналогічних органів практично є неможливим. Відповідно, спосіб викладення об'єктивної сторони правопорушення у конкретній адміністративно-деліктній нормі пов'язаний зі ступенем неочевидності зв'язку між суб'єктом та об'єктивною стороною правопорушення [107, с. 335].

Широке застосування різних правил, регламентів, процедур та стандартів обробки інформації, застосування ІКТ та формування інформаційних ресурсів істотно розширює групу складів АІП, об'єктивна сторона яких деліктолізується з використанням першого з названих способів. Такий законодавчий підхід, попри критику його казуїстичної форми, забезпечує встановлення на рівні нормативної конструкції складу делікту зв'язку об'єкта адміністративно-правової охорони із суб'єктом, на якого поширюється дія охоронюваних законом правил, регламентів, стандартів чи процедур [109, с. 45].

Основною проблемою, яка може супроводжувати адміністративну деліктолізацію з використанням другого з названих способів, є практична несформованість достатньої кількості усталених понять, якими могла б позначатися соціально шкідлива поведінка учасників публічно-правових інформаційних відносин. Відносна новизна й постійне вдосконалення інформаційних відносин роблять усталені поняття малоефективними для позначення протиправних діянь, що вчиняються в ІС, надають їх змісту переважно технічного наповнення, що негативно позначається на юридичних ознаках деліктів. У зв'язку з цим найбільш ефективним з погляду регулювання публічно-правових інформаційних відносин вбачається застосування способу

адміністративної деліктолізації, за яким об'єктивна сторона АІП формулюється через пряму вказівку на права, правомірні інтереси фізичних та юридичних осіб, загальнообов'язкові правила поведінки, регламенти чи процедури, порушені суб'єктами інформаційної діяльності. Застосування вказаного способу адміністративної деліктолізації соціально шкідливих діянь учасників публічно-правових інформаційних відносин забезпечує вирішення також важливого правотворчого завдання, зумовленого необхідністю нормативного встановлення юридичного зв'язку приписів регулятивних норм, адміністративно-правових обмежень, заборон, а також адміністративних санкцій, чинних в ІС, на основі виділення елементів складу АІП.

В умовах несистематизованості складів АІП, перебування інформаційних відносин під впливом правового регулювання нормативно-правових актів різної галузевої належності процес адміністративної деліктолізації в Україні стикається ще з однією проблемою, яка вимагає якнайшвидшого вирішення – проведення нової кодифікації адміністративно-деліктних норм, зокрема, чинних в ІС [124, с. 9; 115, с. 56; 125, с. 145; 106, с. 126].

«Існуюча в юридичній науці дискусія щодо кодифікації норм про підстави, види, форми відповідальності за інформаційні правопорушення, засоби їх профілактики ускладнюється відсутністю єдиного погляду на природу кодифікованого акта, до змісту якого мають бути включені відповідні норми» [126, с. 171].

Вироблені юридичною наукою погляди щодо вирішення порушеної проблеми умовно можна поєднати у три основні правові позиції.

Згідно із найбільш підтриманим в науці адміністративної деліктології поглядом, удосконалення адміністративно-деліктного законодавства повинно здійснюватися шляхом об'єднання складів АІП в окремі глави за родовим об'єктом протиправного посягання [59, с. 10; 114, с. 9; 127, с. 156, 157; 106, с. 124].

Відповідно до іншого погляду, розвиненого переважно представниками науки інформаційного права, саме в нормах проекту Інформаційного кодексу

мають знайти своє відображення положення про підстави, види та форми відповідальності за інформаційні правопорушення, а також засоби їх запобігання, не пов'язані з юридичною відповідальністю[128; 129, с. 29, 30].

Сутність третього підходу виявляється у необхідності закріплення в нормах кодифікованих актів загальних галузевих підстав, видів і форм юридичної відповідальності за правопорушення в ІС, а також уточнення особливостей їх застосування щодо окремих видів інформації чи інформаційної діяльності у спеціальних нормах окремих законів [130, с. 29, 21].

Порушена дискусія щодо способів кодифікації складів АІП та природи кодифікованого акта, в нормах якого мають знайти своє закріплення ці склади, загострюється з огляду на процеси адаптації законодавства України до законодавства ЄС [126, с. 171, 172].

На думку дослідників європейського адміністративно-деліктного права, саме для законодавства більшості країн ЄС цієї галузевої належності характерна розпорошеність правових норм по різних законодавчих актах неоднакової юридичної сили, допустимість підзаконного регулювання адміністративно-деліктних відносин [122, с.124].

«Проникаючи в національне адміністративно-деліктне право країн-членів ЄС, право ЄС зумовлює особливості правової системи кожної з держав[131, с. 13].

Сутність таких особливостей в ІС виявляється у встановленні на рівні директив ЄС видів інформаційних правопорушень, склади яких підлягають адміністративній деліктолізації на рівні актів національного законодавства країн-членів ЄС разом зі встановленням адміністративних стягнень за їх вчинення. Наслідком побудови європейської моделі адміністративно-деліктного законодавства є існування двох великих груп складів АІП: встановлених наднаціональним Правом ЄС та імплементованих у норми національного законодавства країн-членів ЄС, а також встановлених виключно нормами внутрішнього адміністративно-деліктного законодавства окремих держав» [126, с. 172, 173].

Вироблена в Україні протягом багатьох десятиліть практика законотворчого процесу у сфері запобігання адміністративним правопорушенням, подібно до окремих країн-членів ЄС, зокрема Литовської та Латвійської республік, розвивається шляхом глибокої кодифікації адміністративно-деліктних норм. Побудова в такий спосіб законодавства про адміністративні правопорушення забезпечує цілісність, однозначність його понятійного апарату, поглиблює логічні та функціональні зв'язки між загальними положеннями про адміністративні покарання та спеціальними нормами, якими визначається відповідальність за конкретні адміністративні інформаційні делікти.

На наш погляд, діяльність з удосконалення адміністративно-деліктного законодавства в ІС повинна розвиватися трьома основними напрямами:

1) через визнання АІП діянь, визнаних актами інформаційного законодавства протиправними, але не забезпечених санкціями адміністративно-деліктних норм;

2) визнання АІП діянь, управлінських за своєю суттю, які вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин і спрямовані на порушення, обмеження чи скасування інформаційних прав, свобод чи правомірних інтересів особи, порушення встановленого правового режиму інформації, об'єктів права власності в ІС, встановлених правил інформаційної діяльності, публічного інформаційного правопорядку, національної інформаційної безпеки, які не були деліктолізовані;

3) імплементація положень адміністративно-деліктного законодавства ЄС у норми національного законодавства України в частині розширення складів АІП, суб'єктами яких виступають посадові та службові особи СПА.

Комплексна реалізація вказаних напрямів удосконалення адміністративно-деліктного законодавства повинна знайти своє відображення в нових складах АІП, які кореспондувалися б з уже встановленими в ІС правовими обмеженнями та заборонами, а також уточненні встановлених в КУпАП, інших актах адміністративно-деліктного законодавства складів адміністративних деліктів.

Процес адміністративної деліктолізації соціально шкідливої поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин був би не повним без перегляду системи суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції, до компетенції яких законом віднесено виявлення, запобігання та розгляд справ про АІП.

Оскільки відповідно до завдань цього дослідження правовий статус, форми взаємодії суб'єктів формування та здійснення адміністративно-деліктної політики виступають окремою складовою частиною цієї роботи, то, на наш погляд, більш обґрунтованим вбачається розгляд питань удосконалення відповідного аспекту процесу адміністративної деліктолізації в межах окремого підрозділу 3.4 цієї дисертаційної роботи.

3.3. Суб'єкти формування та реалізації адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері: їх види, компетенція та особливості взаємодії

Багатовекторність напрямів адміністративно-деліктної політики в ІС передбачає включення до механізму її формування та здійснення різних за правовим статусом, видами, засобами діяльності СПА, громадських об'єднань, а також міжнародних організацій.

Такий стан правового забезпечення побудови системи суб'єктів адміністративно-деліктної політики в ІС в юридичній літературі неодноразово піддавався науковій критиці через неузгодженість характеру повноважень із правовим статусом окремих СПА, наявність численних випадків дублювання адміністративно-юрисдикційних повноважень, відсутність чітких та недвозначних нормативних критеріїв розмежування компетенції суду та інших органів адміністративної юрисдикції в частині розгляду і вирішення справ про АІП [109, с. 43, 44; 132, с. 87; 133, с. 6; 134, с. 70].

На обґрунтування наявних проблем, які супроводжують діяльність органів адміністративної юрисдикції та суб'єктів адміністративно-деліктного регулювання, Д. М. Лук'янець наводить близьку до наведеної аргументацію. На думку дослідника, очевидно, що сформована в України система СПА, наділених адміністративно-юрисдикційними повноваженнями, є надмірно розширеною, до неї постійно включаються нові суб'єкти СПА та посадові особи. Окрім цього, значна кількість справ про адміністративні правопорушення розглядається різними посадовими особами, які не мають юридичної освіти, а тому часто некваліфіковано, допускаються упередженість і суб'єктивізм, порушення вимог законності притягнення порушників до адміністративної відповідальності [135, с. 527].

Наведена вченими-адміністративістами аргументація свідчить про наявність різних за своєю сутністю проблем, які негативно позначаються на суб'єктній складовій механізму адміністративно-деліктної політики не лише на загальному, але й на галузевому рівні.

Порушена проблема значною мірою ускладняється через наділення окремих СПА нормотворчими або адміністративно-юрисдикційними повноваженнями, не властивими цим суб'єктам з огляду на їх правовий статус як учасників публічно-правових інформаційних відносин.

В основі вирішення проблеми формування системи суб'єктів адміністративно-деліктної політики в межах ІС, перебуває встановлений актами національного законодавства України правовий статус конкретних СПА, міжнародних організацій та громадських об'єднань.

В юридичній літературі поняття «адміністративно-правовий статус» традиційно розглядається через призму компетенції СПА [136, с. 72].

Виходячи з традиційного наукового визначення адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративно-деліктних відносин, Р. В. Миронюк вважає, що «для державних органів адміністративна правосуб'єктність обов'язково пов'язується з поняттям компетенції, тобто сукупності їх юридично-владних повноважень (прав та обов'язків), що надаються їм для виконання відповідних завдань та функцій» [137, с. 82].

Через конструкцію компетенції розглядають адміністративно-правовий статус СПА також Л. Л. Попов, Ю. І. Мегачьов та С. В. Тихомиров. Дослідники зазначають, що зміст діяльності СПА полягає у здійсненні ними певних завдань та функцій шляхом використання державно-владних повноважень, якими вони наділені на підставі актів адміністративного законодавства. На думку дослідників, завдання, функції та повноваження СПА утворюють їхню компетенцію. Реалізація її складових елементів СПА здійснюється в адміністративно-правовому порядку, що зумовлює наділення такої діяльності рисами державно-владної, яка являє собою цілісний процес, у структурі якого поєднуються виконавчі та розпорядчі аспекти функціонування СПА [138].

Відповідно, для вирішення питання про місце та юридичне призначення конкретного СПА в механізмі адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, головне значення має адміністративно-правовий статус такого суб'єкта, який поряд із нормативними підставами та фактичними результатами

його участі в адміністративно-деліктних відносинах у сукупності формує суб'єктну складову згаданого напряму державної політики.

Закладаючи правові основи адміністративно-деліктної політики в межах ІС, законодавство України пов'язує її формування, передусім, із діяльністю ВРУ та Кабінету Міністрів України (далі – КМУ). Такий висновок випливає із системного тлумачення положень законодавства України, яким визначається зміст компетенції цих суб'єктів, встановлюються підстави, форми та напрями участі у здійсненні адміністративно-деліктної політики в межах ІС [40; 139].

В. М. Бевзенко зазначає: «Особливе суспільно-державне призначення ВРУ, її завдання та повноваження обумовлюють наділення цього органу доволі специфічним за змістом обсягом правосуб'єктності …». Вчений вважає, що, виступаючи носієм конкретних владно-публічних прав, обов'язків, ВРУ так чи інакше може бути учасником публічно-правових (управлінських) відносин певного виду [140, с. 216, 217].

Вид публічно-правових відносин, а також форми та умови участі в них ВРУ визначаються її правовим статусом, зокрема функціями та завданнями, покладеними на неї Конституцією та ЗУ. Іншими словами, для встановлення характеру участі ВРУ у формуванні адміністративно-деліктної політики в межах ІС ключового значення набуває саме зміст компетенції парламенту, функціональна спрямованість його діяльності, а також коло виключних завдань, вирішення яких пов'язується із законодавчою владою України.

Відповідно до правової позиції КСУ, викладеної у рішенні у справі № 1-6/2002 від 17.10.2002 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності ВРУ), Верховна Рада визначена в статті 75 Конституції України парламентом – єдиним органом законодавчої влади в Україні [141].

Розвиток наведеної позиції КСУ в аспекті порушеної проблематики означає, що, як єдиний орган законодавчої влади, ВРУ наділена виключними

повноваженнями з урегулювання питань, вирішення яких допускається виключно в нормах ЗУ.

Здійснюючи правотворчі функції, ВРУ за допомогою правил і прийомів законодавчої техніки визначає на рівні норм Конституції та ЗУ основні види соціальних цінностей, які підлягають адміністративно-правовій охороні та захисту з боку держави, встановлює засоби та процедури здійснення цих видів діяльності, передбачає порядок та умови реалізації заходів із запобігання вчиненню АІП, а також визначаються форми та порядок здійснення парламентського контролю за додержанням прав і свобод людини в різних сферах діяльності СПА. Тим самим ВРУ формує правову, організаційну та функціональну платформу побудови механізму адміністративно-деліктної політики в ІС, визначає основні напрями цього виду державної політики, встановлює правові та соціальні індикатори ефективності її реалізації.

Враховуючи специфіку діяльності ВРУ у галузі формування та реалізації адміністративно-деліктної політики в межах ІС, можна поділити думку Н. Л. Омельченко про те, що зміст законодавчої функції Парламенту України зумовлений, передусім, системою її повноважень та характером видів і напрямів парламентської діяльності у сфері законотворення. Крім того, як зазначає дослідниця, виступаючи у якості самостійної функції ВРУ, законодавча функція водночас може бути складовою частиною здійснення інших функцій парламенту, таких як представницька, установча та контрольна. Однак якщо згадані функції притаманні парламенту України й іншим органам державної влади, то законодавча цілком належить до повноважень виключно парламенту. Вона не поділяється між іншими державними органами [142, с. 7, 8, 14].

Поділяючи в цілому позицію Н. Л. Омельченко, водночас слід зазначити, що похідний характер контролюючої, правовстановлюючої та представницької функцій ВРУ не зменшує їх питомої ваги в політичній діяльності парламенту, визначенні його адміністративно-правового статусу. Здійснюючи вказані функції, ВРУ за допомогою засобів парламентського контролю здійснює легітимний моніторинг стану додержання інформаційних прав та свобод особи в різних

галузях інформаційної діяльності, створює тимчасові слідчі комісії для розслідування найбільш грубих та системних фактів виникнення інформаційно-правових конфліктів за участю СПА, спрямовує депутатські запити і звернення до уповноважених державних органів, інших учасників інформаційних відносин з метою забезпечення належного реагування на факти порушень інформаційних прав і свобод особи, надає парламентську оцінку наявних загроз для національної інформаційної безпеки. Реалізація парламентом наведених заходів сприяє не лише необхідному реагуванню на наявний стан забезпечення прав і свобод людини і громадянина в ІС, але й зумовлює створення необхідних фактичних умов для проведення адміністративної деліктолізації окремих протиправних діянь, що вчиняються СПА, іншими учасниками публічно-правових інформаційних відносин, вирішення питання про декриміналізацію чи криміналізацію окремих деліктів, визнання за фізичними та/або юридичними особами нових інформаційних прав чи встановлення окремих законодавчих обмежень на задоволення інформаційних потреб.

Відповідно, похідний характер контрольної та представницької функцій ВРУ не означає їх другорядного значення порівняно із законодавчою (правотворчою) функцією парламенту України. Це зумовлено тим, що результати здійснення ВРУ контрольних та представницьких повноважень безпосередньо позначаються на правотворчій діяльності не лише самого парламенту, а й інших суб'єктів нормотворчого процесу, оскільки виводить на поверхню коло проблемних питань, які вимагають адміністративно-деліктного врегулювання.

Підтвердженням взаємозв'язку різних функцій ВРУ виступає практика парламентських слухань, за результатами яких визначаються подальші вектори вдосконалення державної політики у галузі охорони прав людини, розвитку сектору ІКТ, інформаційного суспільства, формулюється комплекс доручень СПА різного рівня та галузевої належності щодо вдосконалення їхньої діяльності, підвищення ефективності заходів із забезпечення публічного інформаційного правопорядку [143; 144; 145]. У цьому аспекті функції ВРУ виступають визначальним критерієм формування її правового статусу як суб'єкта

адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС. Сам же правовий статус ВРУ як суб'єкта адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, безпосередньо позначається на тих стадіях та напрямах цієї політики, де участь парламенту допускається відповідно до положень Конституції і ЗУ.

Однак, якщо виходити з принципу перерозподілу державної влади, закріпленого у ч. 1 ст. 6 Конституції України [40] та нормативного змісту компетенції ВРУ, то можна констатувати, що в межах ІС діяльність парламенту проявляється фактично в усіх напрямах здійснення адміністративно-деліктної політики на стадії її формування, а також реалізації парламентського контролю за додержанням інформаційних прав і свобод людини, станом забезпечення публічного інформаційного правопорядку, інформаційної безпеки держави.

Зважаючи на стадійність здійснення адміністративно-деліктної політики в межах ІС, на практиці простежується чітка лінія взаємодії вищих органів державної влади в контексті реалізації цілей та завдань, які охоплюються цим напрямом державної політики, передусім ВРУ та Кабінету Міністрів України.

Закріплюючи за КМУ статус найвищого органу в системі органів виконавчої влади, ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» в положеннях ч. 1 та 2 ст. 1 прямо передбачає, що свою компетенцію уряд України може здійснювати як безпосередньо, так і через центральні та місцеві органи виконавчої влади [139].

Системний аналіз змісту компетенції КМУ [40; 139] показує, що законодавство України пов'язує діяльність уряду як із формуванням, так і з реалізацією правової політики держави, зокрема адміністративно-деліктної [146].

Якщо дотримуватися такої законодавчої лінії формування компетенції КМУ, то до його повноважень саме належить прийняття розпорядження «Про схвалення Концепції державної адміністративно-деліктної політики України», організація та здійснення загальнодержавних заходів із контролю, нагляду за виконанням положень цієї концепції, розроблення системи контрольних заходів за додержанням вимог інформаційного законодавства учасниками публічно-правових інформаційних відносин, підписання меморандумів з іншими органами

виконавчої влади, суб'єктами господарювання, міжнародними організаціями, а також урядовими установами зарубіжних країн.

Разом із тим порівняльний аналіз передбачених у ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» [139] завдань та повноважень КМУ вказує на відсутність у нормах законодавства України чіткої розмежувальної лінії стадій державної, зокрема адміністративно-деліктної, політики, на яких допускається діяльність Уряду. Це зумовлено покладенням на КМУ поряд із виконанням внутрішньої та зовнішньої політики також забезпечення розроблення та прийняття програм соціально-економічного розвитку, а також державних цільових програм.

Аналогічно із законодавством України законодавство багатьох країн світу, проголошуючи уряд найвищим органом виконавчої влади в державі, водночас визнає за ним статус не лише суб'єкта реалізації державної правової політики, а й безпосереднього учасника формування цього напряму політики держави з урахуванням умов перерозподілу повноважень між виконавчою та законодавчою гілками влади.

Так, наприклад, згідно з приписами п. 1-4 ст. 87 Конституції Республіки Естонія, уряд Держави, окрім іншого, здійснює внутрішню та зовнішню політику держави; спрямовує та координує діяльність урядових установ; організовує та забезпечує виконання законів, постанов Державних Зборів Естонії, а також актів президента Республіки; вносить подання Державним Зборам про прийняття законів та проекти міжнародних угод для їх парламентської ратифікації [10].

Конституція Французької Республіки, прийнята на конституційному референдумі 04.10.1958, у т. 3 ст. 20 передбачає, що Уряд визначає й проводить політику Нації [147, с. 71].

У свою чергу, Основний закон: Уряд видано Кнесет 12. Місяця Адар, 5761 року (07.03.2001), ст. 32, передбачає, що Уряд Ізраїлю уповноважений, в ім'я Держави та в межах законодавства, здійснювати будь-які дії, які не були в установленому законом порядку покладені на іншу гілку влади [148, с. 521].

Логічне тлумачення наведених положень конституцій зарубіжних країн вказує на законодавчу допустимість участі уряду у формуванні та реалізації

державної політики, якщо інше прямо не випливає з приписів актів національного законодавства конкретних держав.

Досліджуючи проблеми формування компетенції КМУ, О. В. Совгиря зазначає: «Встановлюючи компетенцію уряду, конституції нерідко обмежуються загальними визначеннями його найважливіших функцій без виокремлення конкретних повноважень». На думку дослідниці, «тенденцією слід визнати й те, що уряд у нормативних актах отримує в основному найзагальніші напрями своєї діяльності і керує країною з того кола питань, що не віднесені до відання парламенту або інших державних органів» [149, с. 159].

Щодо адміністративно-деліктної політики, яка здійснюється в ІС, вироблена в законодавстві багатьох країн світу тенденція у формуванні компетенції урядів може означати, зокрема, що: по-перше, як суб'єкт адміністративно-деліктної політики КМУ бере безпосередню участь не лише у здійсненні, а й у формуванні цього напряму державної політики в межах завдань, передбачених ЗУ «Про Кабінет Міністрів України»; по-друге, базовою умовою участі КМУ у механізмі формування та здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС має бути практична реалізація принципу перерозподілу державної влади на основі предметної визначеності компетенції кожного із СПА, який представляє одну з трьох конституційно визначених гілок влади.

В цьому аспекті ключовою законодавчою лінією встановлення змісту компетенції КМУ як суб'єкта адміністративно-деліктної політики є межа законотворчої діяльності, тобто коло питань, вирішення яких допускається виключно в нормах ЗУ. Адже через нормативне визначення виключної компетенції ВРУ, Президента України, КМУ, встановлення кола питань, урегулювання яких допускається законами, Конституція України визначає умови, форми та способи участі уряду у формуванні та здійсненні державної правової, зокрема адміністративно-деліктної, політики.

На цій основі можна погодитися з думкою вчених-правників, які вважають неконституційною практику схвалення Кабінетом Міністрів України окремих постанов [150], у положеннях яких на підзаконному рівні визначаються підстави

юридичної відповідальності за деякі інформаційні правопорушення, формулюються склади цих деліктів, а також встановлюються розміри стягнень за їх вчинення [151, с 175; 152, с. 9].

Таким чином, як суб'єкт адміністративно-деліктної політики, КМУ в межах ІС здійснює адміністративно-деліктне регулювання інформаційних відносин з питань, не віднесених до законодавчого регулювання, виконує установчу функцію щодо заснування органів виконавчої влади, діяльність яких пов'язана з адміністративно-деліктною політикою, а також здійснює розроблення і виконання загальнодержавних програм у галузі профілактики розвитку адміністративної інформаційної деліктності, забезпечення публічного інформаційного правопорядку в суспільстві, координацію відповідної правоохоронної діяльності.

Законодавче визнання за КМУ права здійснювати закріплені за ним повноваження не лише безпосередньо, а і через органи виконавчої влади поряд із покладенням на виконавчу владу обов'язків щодо реалізації державної політики в різних сферах правового регулювання зумовлює підвищення юридичного значення діяльності органів виконавчої влади в реалізації цілей та завдань адміністративно-деліктної політики в межах ІС.

З моменту проголошення незалежності України [153] система центральних та місцевих органів виконавчої влади перебувала в стані постійного реформування, що не могло не відбитися на суб'єктному складнику механізму формування та реалізації адміністративно-деліктної політики в ІС.

Значним кроком у вирішенні окресленої проблеми стало прийняття спочатку Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 № 1085/2010 [154], а згодом (17.03.2011) прийняття ВРУ Закону «Про центральні органи виконавчої влади» № 3166-VI [155], що забезпечило інституційне, логічне оформлення наявної в Україні системи ЦОВВ.

Важливим результатом прийняття останнього з названих законодавчих актів, що має принципове істотне юридичне значення для дослідження суб'єктної складової адміністративно-деліктної політики є визнання в положеннях ч. 2 ст. 1

за міністерствами повноважень щодо забезпечення формування та реалізації державної політики в одній чи декількох сферах, а за іншими ЦОВВ – виконання окремих функцій з реалізації державної політики [155].

Таким чином, із прийняттям вказаних законодавчих актів ЦОВВ набули змістоутворюючих ознак організаційної та функціональної відокремленості. Саме вказані ознаки, на думку В. Б. Авер'янова, є ключовими у виділенні окремих видів органів виконавчої влади [156, с. 210, 211].

Аналогічну позицію відстоює О. Крубчан, який підкреслює, що «у функціональному і організаційному аспектах виконавча влада є самостійною і незалежною від інших гілок державної влади. Ніякі інші органи державної влади не мають права брати на себе реалізацію функцій і повноважень, які становлять компетенцію органів виконавчої влади» [157, с. 48].

Водночас в умовах законодавчої невизначеності щодо визнання адміністративно-деліктної політики самостійним напрямом політичної діяльності держави інституційна оформленість системи ЦОВВ не дала значних позитивних результатів у межах ІС.

Як показує системне дослідження змісту положень про різні ЦОВВ, які наділені повноваженнями з формування та реалізації державної політики в ІС [83; 158; 159; 160], питання забезпечення правової охорони і захисту інформаційних прав, свобод та правомірних інтересів особи від протиправних посягань з боку СПА, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин, профілактики АІП залишилися розпорошеними по змісту компетенції різних СПА, а значна група деліктологічних проблем взагалі не набула жодного нормативного врегулювання [158; 159; 160].

Так, зокрема, незважаючи на тісний зв'язок функцій Міністерства інформаційної політики України (далі – Мінінформполітики України), з діяльністю з формування та реалізації адміністративно-деліктної політики в ІС, питання участі цього міністерства в механізмі запобігання вчиненню АІП, профілактики інших інформаційно-правових конфліктів за участю СПА; участі у розробленні програм, стратегій забезпечення публічного інформаційного

правопорядку не дістали самостійного функціонального оформлення [158]. В аналогічний спосіб законодавством України формується компетенція Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) України, як ЦОВВ в системі органів внутрішніх справ [159].

Узагальнення змісту компетенції Мінінформполітики України та МВС України, визначеної у положеннях про відповідні ЦОВВ дає підстави стверджувати, що саме на них законом має бути покладено здійснення повноважень щодо забезпечення формування та реалізації відповідного напряму державної політики в межах ІС. Важливим аргументом на користь цієї пропозиції є те, що, формуючи компетенцію вказаних СПА, законодавство України допускає поєднання в її межах одночасно регулятивних та контрольних функцій, не лише участь у розробленні нормативних пропозицій, державних цільових програм, але й безпосереднє здійснення заходів з виконання відповідних програм.

На цій основі вважаємо за необхідне внести до законодавства України окремі зміни та доповнення, зміст яких наведений у додатку 3 до цієї роботи.

Розвиток ІС за своєрідними, властивими лише їй законами поряд зі зростанням соціального та юридичного значення права особи на інформацію, підвищенням питомої ваги інформаційної діяльності в структурі національної економіки України [161] стали причиною включення до механізму формування та здійснення адміністративно-деліктної політики ЦОВВ зі спеціальним статусом, визнання за ними широкого кола повноважень у відповідному напрямі державної політики.

Як вважав В. Б. Авер'янов, Конституція України не виключає можливості існування додаткових видів органів виконавчої влади, що посідали б місце поряд (чи поміж) із найвищим, центральними і місцевими органами виконавчої влади. Адже, як підкреслив учений-адміністративіст, «Конституція не містить вичерпного визначення всіх елементів системи органів виконавчої влади» [162, с. 212, 213].

У свою чергу О. В. Крупчан вважає, що особливість діяльності ЦОВВ зі спеціальним статусом виявляється у врегулюванні всіх питань їхнього правового

статусу та взаємовідносин з іншими органами в нормах законів, які визначають повноваження і порядок діяльності саме цих ЦОВВ (статутних законів) [157, с. 54].

Такий погляд одержав більш широку інтерпретацію в роботі І. Людькової, яка вважає: «На відміну від інших ЦОВВ, для яких існують загальні правила утворення, ліквідації, призначення керівників, підконтрольності та підзвітності, вказані питання діяльності ЦОВВ зі спеціальним статусом не можуть визначатися загально-регулятивними законами, а повинні визначатися окремими законами» [163, с. 67].

Використовуючи конструкцію «ЦОВВ зі спеціальним статусом», законодавство України водночас не надає систематизованого переліку цих органів, що, як показує практика, може призводити до зловживання з боку законодавця у разі закріплення цього статусу за окремими СПА, які за змістом своєї компетенції не повинні підпадати під категорію органів виконавчої влади.

Як зазначає Ю. В. Ващенко, чинне в Україні законодавство не встановлює чітких критеріїв віднесення СПА до категорії ЦОВВ зі спеціальним статусом, внаслідок чого до них постійно включалися ті або інші суб'єкти владних повноважень, наділені особливою (спеціальною) компетенцію.

На основі системного дослідження компетенції ЦОВВ зі спеціальним статусом дослідниця до основних ознак цієї категорії учасників публічно-правових відносин включає: «особливу компетенцію, особливості взаємовідносин з вищим органом в системі органів виконавчої влади – Кабінетом Міністрів України, порядок утворення, реорганізації та ліквідації, а також призначення на посади та звільнення з посад керівників цих органів, відмінний від інших центральних органів виконавчої влади, особливі управлінські відносини з іншими органами державної влади». При цьому Ю. В. Ващенко вважає, що для визначення спеціального статусу ЦОВВ основного значення набуває компетенція відповідного суб'єкта, для забезпечення належної реалізації якої ЦОВВ зі спеціальним статусом наділені всіма іншими особливими ознаками [164, с. 137, 138].

Застосування запропонованих вченими-адміністративістами особливих ознак ЦОВВ зі спеціальним статусом у дослідженні суб'єктної складової адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, дає підстави віднести до цієї категорії СПА: 1) АМКУ; 2) СБУ; 3) Нацраду України з питань телебачення і радіомовлення; 4) НКРЗІ; 5) Національний банк України (далі – НБУ); 6) Адміністрацію Держспецзв'язку та захисту інформації України.

Визнання за вказаними ЦОВВ спеціального статусу в межах механізму формування та здійснення адміністративно-деліктної політики має в своїй основі характер компетенції, порядок утворення та форми взаємодії цих суб'єктів із КМУ, Президентом України, а також ті деліктологічні напрями політики держави, де допускається їхня участь.

Такі особливості ЦОВВ зі спеціальним статусом випливають із системного тлумачення змісту норм право установчих законодавчих актів якими визначається спеціальний статус цих суб'єктів [82; 83; 84; 85].

Як суб'єкти адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, ЦОВВ зі спеціальним статусом беруть участь у її здійсненні на різних стадіях, виступаючи при цьому у значенні національних регулятивних органів, суб'єктів адміністративної юрисдикції чи СПА, які забезпечують охорону та захист інформаційних прав особи, інформаційної безпеки чи публічного інформаційного правопорядку.

Поєднання в структурі компетенції ЦОВВ різних за способами, наслідками та напрямами здійснення повноважень допускає юридичну можливість участі таких суб'єктів на різних стадіях адміністративно-деліктної політики в ІС. Такий стан правового забезпечення участі ЦОВВ зі спеціальним статусом досягається через видання цими суб'єктами нормативно-правових актів із питань організації та здійснення нагляду, контролю в окремих напрямах інформаційної діяльності, встановлення процедур застосування заходів примусу за порушення норм інформаційного законодавства, а також шляхом безпосередньої участі в адміністративно-юрисдикційному провадженні, що здійснюється в межах ІС.

Побудова державного механізму сучасної України на основі конституційного принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову передбачає їх рівноправність та рівноцінність стосовно одна одної та щодо суспільства в цілому [157, с. 48].

Розвиток наведеного твердження О. В. Крупчана та приписів ч. 1 ст. 6 Конституції України [40] щодо адміністративно-деліктної політики України зумовлює необхідність дослідження ще однієї категорії суб'єктів, які функціонують як окрема гілка державної влади. Маються на увазі органи судової влади, за якими в юридичній літературі традиційно визнавалася важлива роль у галузі захисту прав людини, запобігання правопорушенням, що вчиняються посадовими особами СПА, а також вирішення питання про притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які порушують встановлені законодавством публічно-правові обмеження та заборони.

Б. М. Чичерін вважав, що саме суд «докладає» закон до прав громадян. Він має основним завданням здійснення правосуддя, зазначав дослідник, тобто задоволення інтересів кожного на підставах закону. Сутність такого задоволення, на думку Б. М. Чичеріна, полягає або у визнанні та утвердженні спірного права, або у покаранні, яке слугує компенсацією з боку особи, яка порушила вимоги закону [165, с. 374, 375].

Досліджуючи проблеми впливу діяльності суду на утвердження і забезпечення прав та правомірних інтересів на прикладі органів адміністративної юстиції, С. О. Корф зазначав, що саме на ці органи державної влади повинне покладатися завдання з припинення юридичних конфліктів між державою та громадянином. Здійснюючи історичний аналіз проблем становлення інституту адміністративної юстиції в країнах Західної Європи, вчений правознавець звертав увагу, що на початкових стадіях свого становлення адміністративна юстиція в Німеччині, а згодом у Франції та Італії призначалася для стримування свавілля СПА і відновлення порушених суб'єктивних публічних прав громадян у відносинах із державою й муніципалітетами. Проте, згодом, на думку С. О. Корфа, органи адміністративної юстиції зарекомендували себе в Західній Європі

як ефективна інституція захисту суб'єктивних прав особи, у зв'язку з цим на ці органи дедалі частіше покладалися завдання з відновлення порушених публічних інтересів, притягнення винних посадових осіб СПА до встановленої законом юридичної відповідальності [166, с. 446 – 448].

Наведені судження класиків правничої думки підкреслюють особливу роль суду у вирішенні проблем, зумовлених виникненням публічно-правових конфліктів за участю СПА, їх посадових осіб, захисті та відновленні прав громадян, юридичних осіб, потерпілих внаслідок протиправного посягання на належні їм соціальні цінності.

У незалежній Україні функціонально-юридичне значення суду визначається двома взаємозалежними нормативними факторами: проголошенням у положеннях Конституції України [40] права кожної людини і громадянина на звернення до суду за захистом порушених прав, охоронюваних законом інтересів, кореспондуючого завданням адміністративного суду забезпечувати юридичний (судовий) захист прав, свобод, законних інтересів особи від протиправних посягань СПА [61] та забезпеченням притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності з боку районних (міськрайонних) судів [35].

Нормативна побудова діяльності суду як суб'єкта адміністративно-деліктної політики на основі поєднання обох названих аспектів тягне за собою зміщення основного акценту на забезпечення адміністративно-правового захисту та відновлення інформаційних прав громадян, юридичних осіб – учасників публічно-правових інформаційних відносин, здійснення судового контролю за законністю рішень СПА, які виконують владні управлінські функції в ІС.

Виходячи з найпоширенішого в юридичній літературі поділу адміністративного провадження на неконфліктне та конфліктне [167, с. 19; 168, с. 20; 169], зазначимо, що саме останнім видом провадження повинна охоплюватися діяльність суду як суб'єкта адміністративно-деліктної політики в межах ІС.

В адміністративно-деліктному процесі конфліктне провадження за участю суду розглядається як урегульована адміністративно-процесуальними нормами діяльність суду або СПА, що здійснюється у процесуальній формі, щодо розгляду

і вирішення адміністративно-правових конфліктів, застосування заходів адміністративного примусу з метою попередження та припинення правопорушень, забезпечення провадження у справах, покарання правопорушника, виконання прийнятого рішення, а в певних випадках поновлення права, порушеного незаконними діяннями суб'єктів владних повноважень [170, с. 9, 10].

Аналіз наведеного визначення через призму дослідження суб'єктної складової адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, вказує на безпосередній зв'язок конфліктного провадження з діяльністю суду із забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, які функціонують в ІС, їх правовим захистом (відновленням), а також профілактикою адміністративної інформаційної деліктності через реалізацію заходів судового контролю за діяльністю СПА. Іншими словами, діяльність суду як суб'єкта адміністративно-деліктної політики в ІС проникає в механізм реалізації усіх її напрямів. Разом із тим для такої широкої участі суду в реалізації адміністративно-деліктної політики спільним знаменником виступає факт виникнення інформаційно-правового конфлікту за участю СПА, його посадової чи службової особи, суб'єкта надання публічних інформаційних послуг, тобто настання підстави для судового визначення правомірності дій учасників публічно-правових інформаційних відносин.

За такого підходу до аналізу діяльності суду як суб'єкта адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, предметом юридичного дослідження повинен виступати суд адміністративної юрисдикції, а також місцевий (районний) суд, що розглядає справи про адміністративні правопорушення за правилами, встановленими КАСУ [61] та КУпАП [35] у функціональному аспекті його діяльності.

В юридичній літературі та нормах адміністративно-процесуального законодавства функціональна сторона діяльності суду охоплюється поняттям «юрисдикція суду», тобто колом справ, які підвідомчі адміністративним та

окружним судам, що діють як адміністративні та щодо розгляду і вирішення яких суд має достатні повноваження [61; 79; 172, с. 12, 13; 173, с. 10; 174, с. 27].

Розвиток наведеної доктринальної позиції представників науки адміністративної деліктології дає підстави констатувати, що саме встановлена КАСУ і КУпАП юрисдикція, яка поєднує в собі, по-перше, коло адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення, підвідомчих виключно суду, а по-друге, сукупність повноважень з їх розгляду і вирішення.

Застосування вказаних критеріїв для визначення юрисдикції суду в адміністративно-деліктному процесі дозволяє говорити про охоплення їхньою компетенцією не лише розгляду справ про АІП, але і вирішення спорів, пов'язаних з інформаційно-правовими конфліктами за участю СПА у зв'язку з прийняттям ними нормативно-правових чи індивідуальних адміністративних актів або вчиненням будь-яких інших дій, допущенням бездіяльності, якими порушуються, обмежуються або оспорюються інформаційні права, правомірні інтереси учасників публічно-правових інформаційних відносин.

Іншими словами, у вирішенні питання про правовий статус суду як суб'єкта адміністративно-деліктної політики в ІС, вирішенні проблем нормативного формування процесуальної компетенції цього органу державної влади, підстав участі у конфліктному адміністративно-юрисдикційному провадженні спільним знаменником виступає наявність конфліктної ситуації, однією зі сторін якої обов'язково виступає СПА, а також порушення цим конфліктом суб'єктивних публічних інформаційних прав громадян, юридичних осіб чи держави.

Визначальне значення згаданих критеріїв для формування компетенції суду як суб'єкта адміністративно-деліктного процесу, безпосереднього учасника здійснення адміністративно-деліктної політики передбачає покладення на них цілої низки фундаментальних завдань, виконання яких позначається не лише на ефективності протидії виникненню інформаційно-правових конфліктів за участю СПА, а й реалізації інших напрямів державної політики в ІС.

Серед таких завдань слід виділити такі:

1) надання професійної нормативно обґрунтованої кваліфікації протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, їх посадових та службових осіб, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин;

2) надання правової оцінки причин та умов, які сприяли виникненню факту порушення суб'єктивних прав чи охоронюваних законом інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин, встановлення ймовірності поширення відповідних негативних факторів на інші інформаційно-правові конфлікти за участю СПА;

3) вчинення процесуальних дій, спрямованих на відновлення та захист порушених прав чи охоронюваних законом інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин;

4) вчинення процесуальних дій для недопущення АІП у майбутньому;

5) вирішення питання про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за вчинене АІП або встановлення факту відсутності в діях учасника публічно-правових відносин ознак складу відповідного делікту;

6) аналіз та узагальнення судової практики у справах, що стосуються захисту прав, свобод, правомірних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин, підготовка на цій основі рекомендацій з удосконалення чинних в Україні норм адміністративно-деліктного законодавства.

Спираючись на зміст наведених завдань діяльності суду як суб'єкта адміністративно-деліктного процесу та механізму здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС, можна констатувати визначальну роль цих органів у забезпеченні захисту та відновлення прав, свобод, правомірних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин.

В умовах побудови інформаційного суспільства, в якому інформаційні права та свободи особи набувають все більшого соціального значення, діяльність суду у конфліктних провадженнях стає ефективним засобом приведення змісту та спрямованості політики держави в ІС у відповідність до встановлених законом вимог, забезпечує реальне утвердження принципу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність у галузі інформаційної діяльності.

Загалом проведене дослідження поняття, правового статусу та видів суб'єктів адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, дає підстави констатувати існування в Україні складної, часто неузгодженої за предметним, територіальним чи функціональним критеріями системи цих суб'єктів, що вимагає інституційного реформування органів виконавчої та судової влади в частині приведення їхньої компетенції, форм, засобів діяльності до потреб сучасного інформаційного суспільства.

Саму ж категорію «суб'єкт адміністративно-деліктної політики в ІС» можна визначити як СПА або орган судової влади чи уповноважену юридичну особу приватного права, до компетенції якої законом віднесено здійснення діяльності з нормативного регулювання адміністративно-деліктних відносин в ІС, формування, реалізацію комплексу організаційно-правових засобів, спрямованих на профілактику вчинення АІП, охорону чи захист соціальних цінностей, що існують в ІС, шляхом застосування передбачених законодавством України засобів і процедур здійснення такої діяльності.

Таке розуміння змісту поняття «суб'єкт адміністративно-деліктної політики в ІС» вказує на їх спеціальний статус, що потребує наукової розробки та законодавчого визначення видової компетенції цієї категорії суб'єктів, вироблення ефективних засобів її реалізації.

3.4. Засоби формування та реалізації адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері

У науці правознавства та політології як ключові фактори, які характеризують її сутність, часто називаються засоби здійснення, арсенал і природа яких досить різноманітна [12, с. 6; 19, с. 8].

Незважаючи на окремі відмінності у наукових поглядах щодо змісту поняття «засоби здійснення державної політики», більшість думок вчених збігається в тому, що цим поняттям, передусім, позначаються конкретні способи впливу держави, в яких відображається її офіційна реакція на конкретні процеси чи явища, котра формує політичну стратегію держави і має владний, часто примусовий характер [96, с. 10; 97, с. 9; 174, с. 69].

На думку М. І. Нікуліна, засоби адміністративно-деліктної політики також характеризуються такими властивостями: по-перше, вони призначені для регулювання суспільних відносин шляхом створення та формулювання чи скасування останніх; по-друге, їх застосування становить основу змісту правової (юридичної) діяльності відповідних суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, тобто діяльності, що тягне за собою ті або інші наслідки; по-третє, вони застосовуються СПА переважно у сфері державного регулювання. Ці засоби, підкреслює дослідник, насамперед спрямовані на регулювання поведінки осіб, які вчиняють протиправні діяння, з метою її припинення та створення правових умов, необхідних для притягнення таких осіб до юридичної відповідальності [175, с. 14, 15].

Виступаючи своєрідним знаменником у наукових поглядах на засоби адміністративно-деліктної політики, запропоновані вченими-адміністративістами властивості цього поняття виконують важливе методологічне завдання – визначають місце засобів державної політики в структурі механізму її здійснення, розкривають їх функціональне призначення в окремих напрямах публічного адміністрування.

На цій основі засоби адміністративно-деліктної політики в ІС можна визначити як сукупність встановлених актами адміністративно-деліктного

законодавства України способів впливу на адміністративну інформаційну деліктність, її стан, причини та динаміку, а також публічний інформаційний правопорядок та національну інформаційну безпеку, реалізація яких відображає стратегію діяльності держави із забезпечення адміністративно-правової охорони і захисту соціальних цінностей, що існують в ІС України, запобігання вчиненню АІП на всій території України.

Широка, багаторівнева система цілей та завдань, виконання яких зумовлено сучасним станом адміністративної інформаційної деліктності, рівнем правового забезпечення інформаційних прав, свобод, правомірних інтересів, передбачає включення до механізму адміністративно-деліктної політики в межах ІС різних за сутнісними та функціональними властивостями засобів її здійснення [91, с. 81, 82; 138; 176; 177, с. 246, 247; 178; 179].

Вироблені в сучасній науці адміністративної деліктології погляди на проблематику, що розглядається, здебільшого збігаються в ототожненні засобів формування та реалізації цього напряму державної політики із заходами щодо запобігання вчиненню АІП [91, с. 84; 176; 93, с. 78, 79; 180, с. 37; 181, с. 74; 129].

Така тенденція відбиває поширений у науці адміністративної деліктології погляд на предмет відповідного напряму державної політики [96, с. 26; 97, с. 8, 9; 182, с. 8].

Розглядаючи засоби як невід'ємну ознаку адміністративно-деліктної політики, М. І. Нікулін пропонує розділити їх систему на загальні та спеціальні. Уся сукупність загальних засобів, на думку дослідника, представлена економічними важелями впливу, організаційними заходами та пропагандою, які формують зміст загальної профілактики та попередження адміністративних правопорушень. Їх основною особливістю, на думку дослідника, є убудованість у загальну стратегію соціально-економічних перетворень в державі.

Основне місце в системі заходів спеціальної профілактики посідають адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються правоохоронними органами та мають індивідуальну дію. Такі засоби адміністративно-деліктної політики, як зазначає М. І. Нікулін, не можуть мати характер похідних. Їх

застосування обумовлено конституційними вимогами додержання прав, свобод людини та громадянина і повинно ґрунтуватися на нормах адміністративно-деліктного законодавства. Останнє і виступає, на думку М. І. Нікуліна, основною формою здійснення адміністративно-деліктної політики держави [175, с. 8, 14, 15].

З наведеного погляду М. І. Нікуліна випливає низка конститутивних особливостей кожної з груп засобів адміністративно-деліктної політики. Першою і найбільш істотною особливістю загальних засобів адміністративно-деліктної політики держави є те, що вони включаються в загальну стратегію соціально-економічних перетворень і спрямовані на їх упорядкування відповідно до чинних у державі нормативних приписів, правомірних суспільних потреб та інтересів, стратегічних цілей внутрішньої і зовнішньої політики держави. Наслідком такої дії загальних засобів здійснення адміністративно-деліктної політики є усунення причин вчинення адміністративних правопорушень ще на стадіях зародження їх у суспільстві й переходу в масові дестабілізуючі фактори суспільного розвитку, а також створення сприятливих умов для правомірної поведінки учасників публічно-правових відносин [98, с. 13, 14].

Інша особливість засобів здійснення адміністративно-деліктної політики, запропонована М. І. Нікуліним, властива спеціальній групі цих засобів і полягає в тому, що їх формування та застосування виходить із конституційних обов'язків держави із забезпечення прав і свобод людини та передбачається в нормах адміністративно-деліктного законодавства. Таким чином, у структуру спеціальних засобів здійснення адміністративно-деліктної політики включаються безпосередньо призначені для цих цілей заходи індивідуального впливу на конкретну групу причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, які (заходи) мають профілактичну, виховну спрямованість та безпосередньо пов'язані з адміністративним примусом.

В умовах динамічного розвитку процесів інформатизації діяльності СПА, зростання питомої ваги інформації як невід'ємного засобу її функціонування [47; 48; 51; 109, с. 169; 183, с. 4; 184, с. 37; 185, с. 7; 186], поступового набуття

інформаційною діяльністю значення стратегічної для держави та суспільства в механізмі здійснення адміністративно-деліктної політики істотно збільшується фактична та юридична роль загально-профілактичних засобів в ІС. Це зумовлює необхідність законодавчого закріплення та практичної реалізації системи економічних, правових та соціальних засобів, дія яких спрямована на формування сприятливих, конкурентних умов для провадження інформаційної діяльності, повагу і дотримання прав на об'єкти інтелектуальної власності, підвищення комп'ютерної грамотності населення, посадових та службових осіб СПА, виховання громадян у дусі поваги до національного інформаційного контенту, утвердження в суспільстві конституційного правила про необхідність забезпечення інформаційної безпеки держави як однієї з найголовніших справ усього українського народу.

Інтегруючи загальні засоби здійснення адміністративно-деліктної політики в межах ІС в різні механізми правового регулювання публічно-правових інформаційних відносин, держава в такий спосіб усуває загальні причини та умови, що сприяють розвитку адміністративної інформаційної деліктності, ускладнює процедури вчинення АІП, підвищує ефективність юридичної відповідальності за їх вчинення, проводить адміністративну деліктолізацію протиправних діянь, які слугують причинами порушення адміністративно-правових заборон, чинних у національному інформаційному просторі.

Мається на увазі, перш за все, реалізація комплексних загальнодержавних програм стимулювання розвитку інформаційної діяльності в Україні, проведення професійної підготовки, перепідготовки та перенавчання державних службовців з питань використання ІКТ та ІТС, додержання встановлених законом правових режимів інформації, інформаційних ресурсів, підвищення загальної комп'ютерної грамотності населення тощо. Поряд із загальнодержавними програмами соціально-економічних перетворень, в аспекті здійснення державою адміністративно-деліктної політики в ІС істотно зростає соціальне та юридичне значення заходів виховного характеру, стимулювання інформаційної діяльності, до яких належать науково-методичні семінари, курси, тренінги для державних

службовців, керівників суб'єктів господарювання, чия діяльність безпосередньо пов'язана з наданням інформаційних послуг громадянам та юридичним особам, а також створенням сприятливих умов для правомірного здійснення інформаційної діяльності на території України.

Ключовими особливостями таких засобів адміністративно-деліктної політики є те, що за своєю сутністю та підставами застосування вони не належать до засобів примусу та застосовуються до моменту вчинення адміністративного правопорушення [174, с. 76; 187, с. 14]. Основною метою застосування адміністративно-запобіжних заходів цього виду є попередження виникнення правових конфліктів за участю СПА, недопущення виникнення причин розвитку адміністративної інформаційної деліктності, а також умов, що сприяють вчиненню АІП [93, с. 79].

Таке призначення засобів адміністративно-деліктної політики, що аналізуються, тягне за собою необхідність включення їх різновидів у механізм соціально-економічних перетворень, дія яких поширюється на різні види суспільної діяльності, безпосередньо включені або дотичні до ІС, нормативне закріплення процедур реалізації цих засобів.

Разом із тим, як показує порівняльно-правове дослідження норм адміністративно-деліктного законодавства України [35] та країн з найбільшим коефіцієнтом розвитку інформаційного суспільства [188; 189; 190; 191], вітчизняне законодавство не містить цілісної системи загальних засобів здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС, зокрема в частині запобігання вчиненню АІП, забезпечення публічного інформаційного правопорядку.

Окремі організаційно-правові заходи з підвищення загальної комп'ютерної грамотності населення, поглиблення професійного оволодіння ІКТ державними службовцями, щодо створення конкурентних умов провадження інформаційної діяльності, пріоритетності забезпечення національної інформаційної безпеки України були передбачені у багатьох програмних документах, зокрема: Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [47], ЗУ «Про національну

програму інформатизації» [186], ЗУ «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [192] тощо.

Водночас, встановивши групу загальних засобів здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС, законодавець не конкретизував підстави та процедури їх реалізації, у зв'язку з чим базовий рівень профілактики АІП набув характеру декларативного механізму, непристосованого до потреб сучасного інформаційного суспільства.

Незважаючи на наявний стан правового забезпечення загальної профілактики АІП, у юридичній літературі [91, с. 82; 93, с. 82; 181, с. 76], міжнародно-правових актах [24; 25; 26; 51] неодноразово наголошувалося на великому соціально-юридичному значенні цієї складової частини адміністративно-деліктної політики, високій суспільній ефективності застосування правових та організаційних засобів, якими вона опосередковується. Це вимагає від держави забезпечення наукового розроблення та законодавчого оформлення в проекті Концепції державної адміністративно-деліктної політики в ІС системи організаційних, правових, освітніх заходів, дія яких спрямована на загальну профілактику АІП, усунення чи недопущення поширення в суспільстві факторів, які сприяють їх вчиненню.

З іншого боку, легальне реагування держави на окремі групи причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, вимагає розроблення та законодавчого закріплення системи засобів економічного заохочення, призначених для забезпечення ефективного розвитку комерційного сегменту ІС України, уникнення фактів порушення інформаційних прав і законних інтересів особи; підвищення суспільної оцінки правомірного використання інформації, ІКТ чи ІТС СПА, іншими учасниками публічно-правових інформаційних відносин.

Практиці правового забезпечення розвитку ІС України відомі випадки законодавчого закріплення засобів економічного заохочення до правомірної поведінки суб'єктів інформаційної діяльності шляхом створення додаткових сприятливих умов провадження окремих видів відповідної діяльності.

Як приклад, можна назвати запроваджені ЗУ «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» від 16.10.2012 № 5450-VI [193] та ЗУ «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції» від 05.07.2012 № 5091-VI [194] податкові пільги для учасників економічного експерименту у галузі індустрії програмної продукції, які провадять свою діяльність із додержанням вимог законодавства України, беруть безпосередню участь у процесах інформатизації діяльності СПА. Як випливає зі змісту положень ст. 3 ЗУ № 5450-VI [193], запровадження спеціальних умов діяльності у галузі індустрії програмної продукції має на меті вдосконалення системи управління у цій галузі господарювання, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної ІТ-продукції на національному та міжнародному ринку, стимулювання створення високотехнологічних робочих місць, запобігання випадкам незаконного ввезення або виготовлення на митній території України програмної продукції тощо.

Зазначені законодавчі положення підкреслюють велике соціально-правове значення засобів економічного заохочення правомірної інформаційної діяльності, відображають їх питому вагу в структурі механізму здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС.

Це дає нам підстави поділити думку вчених-адміністративістів та практиків [91, с. 87; 93, с. 82; 177, с. 451 181, с. 76] про необхідність удосконалення системи засобів загальної профілактики АІП шляхом розширення групи заходів виховного характеру та засобів економічного заохочення інформаційної діяльності, законодавчого визначення виключного кола СПА, відповідальних за їх застосування.

Аналогічно із загальними засобами запобігання АІП спеціальні засоби, що мають своїм безпосереднім призначенням недопущення вчинення деліктів цього виду, усунення індивідуальних причин та умов, які спонукають учасників публічно-правових інформаційних відносин до протиправної поведінки, у нормах законодавства України не дістали належної правової регламентації.

Як зазначається у науковій літературі, включені до системи спеціальних засобів запобігання адміністративним правопорушенням інструменти насамперед спрямовані на недопущення вчинення громадянами та юридичними особами адміністративних правопорушень проти громадського порядку та громадської безпеки, усунення причин та умов, що сприяють проявам протиправної поведінки у конкретних випадках [64; 195, с. 86; 196, с. 8]. Більшість передбачених законодавством України спеціальних засобів запобігання вчиненню адміністративним правопорушенням мають універсальний характер і часто не враховують специфіки правовідносин, які складаються в ІС, особливості виникнення і розвитку інформаційно-правових конфліктів між учасниками публічно-правових відносин, причинний комплекс факторів, які сприяють їх виникненню.

Погляди вчених-адміністративістів щодо порушеної проблематики збігаються у необхідності виключно законодавчого закріплення системи спеціальних засобів запобігання вчиненню адміністративних правопорушень, застосування їх лише уповноваженими правоохоронними органами, поєднання в структурі цих засобів правових, соціальних та організаційних інструментів [98, с. 10; 96, с. 13; 64; 195, с. 86; 189, с. 8].

Поділяючи погляди П. В. Діхтієвського, Р. С. Мельника, А. Т. Комзюка, М. І. Нікуліна, М. П. Мишляєва, О. В. Андреєвої та інших, треба підкреслити, що застосування зазначених вимог до спеціальних засобів запобігання адміністративним правопорушенням, процедур їх реалізації надає їм конкретного юридичного значення, встановленого законодавцем, наділяє ці засоби адміністративно-деліктної політики властивостями адміністративного примусу.

На думку П. В. Діхтієвського, основною особливістю адміністративно-запобіжних засобів є їх яскраво виражений профілактичний характер, що дозволяє використовувати цей вид засобів адміністративно-примусового впливу для попередження правопорушень, забезпечення суспільної безпеки в особливих умовах, коли для безпеки особистості є реальна загроза. Вчений-адміністративіст зазначає, що застосовуються відповідні засоби адміністративного примусу за

особливих (екстраординарних), надзвичайних умов, за відсутності самого факту адміністративного правопорушення. Отже, запобіжний характер відповідної групи заходів адміністративного примусу дозволяє їм бути провідним засобом профілактики адміністративних правопорушень [64].

У свою чергу А. Т. Комзюк вказує на те, що «адміністративно-запобіжні засоби у встановлених актами законодавства України випадках передбачають застосування обмежень до громадян та організацій, що забезпечує виявлення їхньої примусової сутності за умови відсутності вчиненого правопорушення. Тобто ці заходи мають чітку профілактичну спрямованість, орієнтовані на захист інтересів громадської безпеки, на запобігання вчинення правопорушень» [195, с. 86].

Якщо йти за логічними висновками дослідника та приписами норм КУпАП, то можна констатувати, що спеціальні засоби запобігання вчиненню адміністративних правопорушень передують застосуванню інших засобів адміністративного примусу; вони не пов’язані з позбавленням будь-яких прав, майна чи спеціального правового статусу, хоча й тягнуть за собою для осіб, до яких вони застосовані, короткострокові обмеження майнового чи організаційного характеру. Поряд із цим спеціальні засоби запобігання вчиненню адміністративних правопорушень впливають не на весь комплекс причин та умов, що сприяють їх вчиненню, а на поведінку конкретного суб’єкта, попереджаючи тим самим його про небезпеку порушення встановлених законом адміністративно-правових обмежень або заборон.

В цьому контексті важливе уточнення робить І. В. Мельник, який вважає, що їх застосування є правозастосовчою діяльністю, у зв’язку з чим незалежно від характеру запобіжного засобу у всіх випадках мають місце індивідуальні акти застосування правових норм. Дослідник також зазначає, що на відміну від загальноправових заборон, звернених до невизначеного кола осіб на основі їх волевиявлення, тут має місце імперативна, безумовна владна вимога до конкретної особи з боку СПА, що сам визначає наявність умов, які є підставою для застосування відповідних засобів адміністративного примусу [197, с. 38, 39].

Акцентуючи увагу на адміністративно-примусовій сутності засобів запобігання адміністративних правопорушень, І. В. Мельник вказує на одну з ключових особливостей цих засобів, що має вагоме значення для побудови механізму адміністративно-деліктної політики в тому числі на галузевому рівні. Мається на увазі вказівка на обов'язковість оформлення факту застосування до фізичної або юридичної особи адміністративно-запобіжних засобів окремим адміністративним актом, що тягне за собою необхідність дотримання встановленої законом форми реалізації цих засобів, додержання компетенції правомочним суб'єктом, обов'язковість об'єктивної оцінки підстав тимчасового обмеження прав і свобод особи.

У контексті дослідження змісту адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, практичне оформлення факту застосування адміністративно-запобіжних засобів окремими адміністративними актами забезпечує їх безпосередній зв'язок із діяльністю уповноважених СПА, у зв'язку з цим такі засоби набувають управлінської сутності.

Узагальнення вироблених у доктрині адміністративної деліктології поглядів на адміністративно-запобіжні засоби дозволяє визначити їх у межах ІС як систему передбачених актами законодавства України засобів адміністративного примусу, що застосовуються до учасників публічно-правових інформаційних відносин з метою недопущення вчинення ними АІП до моменту настання факту протиправної поведінки і проявляються через настання для осіб, до яких застосовані ці засоби, тимчасових обмежень майнового, особистого чи організаційного характеру, не пов'язаних з адміністративним покаранням.

Застосування наведеного визначення дає нам підстави включити до спеціальних засобів запобігання АІП такі заходи, можливість застосування яких передбачена законодавством України: 1. Перевірка відомостей, що подаються для внесення до Зводу державної таємниці щодо відповідності критеріям, встановленим ЗУ «Про державну таємницю»; 2. перевірка Уповноваженим ВРУ з прав людини, посадовими особами Секретаріату Уповноваженого діяльності володільців баз персональних даних в частині додержання законодавства про

захист персональних даних, виконання правил обробки інформації про фізичну особу у відповідних базах даних; 3. огляд матеріальних носіїв інформації, що перетинають митний кордон України, щодо відповідності вимогам законодавства України про інформацію, про авторське право і суміжні права, про кінематографію, про захист суспільної моралі тощо; 4. тимчасове відсторонення посадової чи службової особи СПА, іншого суб'єкта надання ПІТП від виконання обов'язків, що передбачають доступ або допуск до державної таємниці; 5. тимчасове зупинення акредитації журналіста суб'єктом, який здійснив таку акредитацію для виконання журналістом своїх професійних обов'язків.

Аналіз встановлених актами законодавства України підстав та процедур застосування групи спеціальних засобів запобігання АІП вказує на те, що: 1) вони завжди застосовуються до моменту вчинення правопорушення, не мають на меті його припинення, а покликані лише не допустити, перешкодити його вчиненню шляхом усунення причин та умов, які сприяють виникненню інформаційно-правових конфліктів за участю СПА, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин; 2) ці засоби застосовуються за результатами або під час перевірок діяльності суб'єктів інформаційної діяльності та оформлюються відповідними адміністративними актами; 3) застосування адміністративно-запобіжних засобів не пов'язано з позбавленням чи тривалим обмеженням суб'єктів інформаційної діяльності визнаних за ними прав або настанням тривалих обмежень майнового чи організаційного характеру; 4) прийняття адміністративного акта про застосування до суб'єкта інформаційної діяльності адміністративно-запобіжного засобу не є підставою для накладення на нього будь-яких адміністративних стягнень.

Попри нормативне визнання вказаних властивостей за адміністративно-запобіжними засобами, їх застосування в публічно-правових відносинах не одержало значного поширення у зв'язку з відсутністю чітких, імперативних процедур їх застосування, наявністю значного кола СПА, уповноважених здійснювати вплив у відповідний спосіб на суб'єктів інформаційної діяльності.

На відміну від сучасного стану правового забезпечення механізму застосування спеціальних засобів запобігання АІП дореволюційна правова доктрина та практика надавала цій проблемі великого значення.

Так, М. М. Сперанський до предмету запобіжної поліції включав все те, що, так би мовити, може «висвітлити» публічну поведінку громадян, здатне запобігти випадкам уведення в оману, припинити перші факти насилля та сварок, зупинити випадки нав'язування інтересів і вподобань. При цьому до запобіжних заходів, що можуть застосовуватися в ІС, дослідник відносив: 1. Цензуру книг та журналів; 2. Припинення та спростування ворожих до правлячої влади чуток та роз'яснень; 3. Охорону релігійних обрядів та недопущення церковних розколів [198].

У свою чергу А. Я. Антонович зазначав, що поліція друку, з одного боку, має право на заходи та приписи як на необхідні умови виявлення злочинів, вчинених шляхом друку, та покарання за їх вчинення, а з іншого, за наявності загрози конкретної небезпеки вона має право накласти заборону, заборонити оприлюднення думки. До поліцейських заходів у справах друку А. Я. Антонович включав такі, як:

1.цензура, яка полягає у попередньому розгляді рукопису до моменту його опублікування або книги до моменту її видання; 2) нагляд за типографіями, літографіями та металографіями; 3) нагляд за діяльністю установ, які реалізують прилади і матеріали, необхідні для друкарської діяльності; 4) нагляд за фотографіями; 5) регулювання книговидавничої діяльності; 6) регулювання права власності на результати наукової, творчої, літературної та художньої діяльності [199].

З наведеного погляду А. Я. Антоновича випливає два концептуальних висновки, які зберігають свою актуальність і в контексті формування інструментарного апарату сучасної адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС. Їх сутність виявляється в такому: по-перше, встановлені законодавством та вироблені практикою особливості інформаційної діяльності вимагають законодавчого закріплення спеціальних засобів запобігання АІП, що

відповідають характеру такої діяльності, а по-друге, адміністративно-запобіжні засоби спрямовані на вирішення проблеми не лише зниження адміністративної інформаційної деліктності, але й попередження вчинення інформаційних злочинів.

Обидва з наведених висновків підкреслюють необхідність удосконалення системи засобів запобігання вчиненню АІП як невід'ємної складової адміністративно-деліктної політики, приведення у відповідність до особливостей інформаційної діяльності.

Загалом зіставлення загальних та спеціальних засобів запобігання АІП дає підстави зробити висновок, що перша з названих груп засобів не пов'язана з адміністративним примусом, має загальносоціальний та економічний характер. У свою чергу, адміністративно-запобіжні засоби у своїй сукупності утворюють окремий вид адміністративного примусу, оскільки за своїми сутнісними властивостями, підставами, процедурами та суб'єктами застосування є спеціальними засобами адміністративно-деліктної політики.

Поряд з адміністративно-запобіжними засобами в структурі механізму адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, існує окрема група правових засобів, дія яких має на меті припинення чи переривання протиправної поведінки учасників публічно-правових відносин, наділених юридичними обов'язками щодо інших учасників. Йдеться про засоби адміністративного припинення, застосування яких допускається законодавством України у разі встановлення факту протиправної поведінки, яка порушує конкретні приписи адміністративно-правових обмежень чи заборон, чинних у національному правовому просторі.

Як зазначає Р. С. Мельник, заходи адміністративного припинення, маючи попереджувальну спрямованість, також поряд з іншими заходами примусу відіграють важливу роль у забезпеченні режиму законності, у захисті прав громадян, суспільства, держави. На думку дослідника, «нагальний характер застосування цих заходів дозволяє своєчасно усунути протиправну ситуацію, ліквідувати протиправну поведінку, попередити шкідливі наслідки, які могли б

настати, якби правопорушення чи інша дія, яка підпадає під ознаки правопорушення, але ним не визнається, не була б припинена» [94, с. 27, 28].

Поділяючи аналогічну наукову позицію, П. В. Діхтієвський, В. М. Павліченко, Д. М. Бахрах вважають, що сутність відповідних заходів адміністративного примусу полягає у своєчасному реагуванні на антигромадське діяння, припинення протиправної поведінки для недопущення виникнення шкідливих, антисоціальних наслідків [20, с. 526; 64; 200, с. 64].

Розвиток наведених наукових поглядів свідчить про те, що в науці адміністративного права засоби адміністративного припинення, передусім, пов'язуються з оперативним реагуванням з боку уповноважених суб'єктів адміністративної юрисдикції на факти протиправної поведінки шляхом прямого юридичного, організаційного, а у разі передбачених законом випадків фізичного впливу на особу-порушника з метою припинення, переривання та недопущення в майбутньому вчинення протиправних дій чи бездіяльності [103, с. 20].

Не маючи ознак адміністративних покарань, засоби адміністративного припинення, однак, спричиняють для правопорушника настання невигідних наслідків майнового, особистого чи організаційного характеру, попереджаючи його в такий спосіб про небезпеку вчинення адміністративних правопорушень та, як наслідок, застосування до нього адміністративних стягнень [64].

Окрім припинення реальної можливості учасника публічно-правових інформаційних відносин здійснювати доступ, обробку, поширення чи знищення інформації, застосування засобів адміністративного припинення в межах ІС також має на меті тимчасове обмеження чи припинення доступу до ІКТ, ІТС, створення технічних бар'єрів передачі інформації.

Відповідно, засоби адміністративного припинення, які застосовуються в ІС, можна визначити як сукупність передбачених актами законодавства України засобів та прийомів впливу на поведінку учасників публічно-правових інформаційних відносин з метою припинення, переривання чи недопущення в майбутньому вчинення протиправних дій або бездіяльності, що проявляється у виникненні у носія протиправної поведінки тимчасових або постійних обмежень

майнового, організаційного чи особистого характеру, які не мають ознак адміністративної відповідальності та настають на підставі індивідуального адміністративного акта органу адміністративної юрисдикції, виданого за наслідками перевірки, моніторингу діяльності особи, до якої застосовано відповідний засіб примусу. Іншими словами, за своєю метою та юридичним призначенням адміністративно-запобіжні засоби можуть виражатися не лише у створенні організаційних умов для унеможливлення вчинення протиправного діяння, переривання протиправної поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин, перетворення її наслідків у невигідні результати для порушника, а й у створенні технічних перешкод, які виключають чи істотно ускладнюють процедури вчинення АІП, роблять його вчинення неможливим для особи, проти якої звернені відповідні засоби.

На підставі наведеного визначення, а також норм чинного в Україні адміністративно-деліктного законодавства можна запропонувати такі види засобів адміністративного припинення, що застосовуються в ІС: 1) надання Уповноваженим ВРУ з прав людини, посадовими особами його апарату розпорядникам баз персональних даних обов'язкових приписів про усунення виявлених порушень законодавства України про захист персональних даних; 2) тимчасове обмеження чи скасування доступу чи допуску посадової або службової особи СПА, іншої юридичної особи до державної таємниці; 3) розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов у сфері телекомунікацій; 4) припис про усунення порушень законодавства про телекомунікації; 5) заборона публічного оприлюднення телерадіопрограм, зміст яких не відповідає вимогам законодавства України; 6) заборона реалізації примірників друкованих ЗМІ, які виготовлені без свідоцтва про державну реєстрацію друкованого ЗМІ, або не надання спеціально уповноваженому органу, що здійснює нагляд та контроль у цій сфері правового регулювання, а також примірників видань, які містять інформацію, оприлюднення якої заборонено законодавством України [35; 62; 89; 90; 201; 202; 203; 204].

Аналіз передбачених законодавством України засобів адміністративного припинення, реалізація яких здійснюється в межах ІС, на предмет їх цільової спрямованості, способу впливу на інтереси порушника зумовлює висновок про те, що здебільшого вони є організаційними, публічно-правовими заходами впливу на економічні інтереси порушника. Однак, незважаючи на таку сутність засобів адміністративного припинення, їх дія, як правило, не охоплює своїм впливом діяльність СПА, а також діяльність з використанням загальнодоступних ІТС та ІКТ.

На відміну від законодавства України, окреслена проблема одержала своє вирішення в нормах інформаційного законодавства багатьох країн світу, що свідчить про її актуальність для сучасного інформаційного суспільства.

Так, Закон Франції № 78–17 від 06.01.1978 «Про інформатику, картотеки та свобод» до заходів припинення правопорушень, що вчиняються у сфері обігу інформації, відносить:

1. Винесення суб'єкту діяльності у сфері телекомунікацій письмових приписів про усунення допущених порушень законодавства про інформатику, картотеки та свободи у галузі обігу інформації.

2. Блокування доменних імен суб'єкта інформаційної діяльності, який розміщує на своїх офіційних чи контрольованих веб-сторінках заборонену інформацію чи таку, що порушує вимоги законодавства про захист суспільної моралі.

3. Тимчасове блокування доступу до баз персональних даних з можливістю подальшої заборони їх використання у зв'язку з порушенням законодавства про персональні дані.

4. Включення електронного протоколу адреси сайту до реєстру заборонених інформаційних ресурсів з покладенням на його власника (управителя доменного імені) обов'язку щодо його видалення. 5. Надання суб'єктам телекомунікаційної діяльності обов'язкових приписів щодо блокування доступу споживачів до конкретного Інтернет-контенту [205].

У контексті порушеної проблематики цікавим видається також досвід Естонії у формуванні системи засобів адміністративного припинення, що застосовуються у галузі обігу персональних даних. Як випливає зі змісту положень ч. 2 ст. 36 Закону Естонії «Про захист персональних даних» від 12.02.2003 в редакції Закону від 25.01.2007 (з наступними змінами та доповненнями), інспекція з питань захисту даних має право застосовувати такі заходи адміністративного припинення: 1) призупинення обробки персональних даних; 2) пред'явлення вимоги про виправлення неточних чи недостовірних даних; 3) заборона обробки персональних даних; 4) пред'явлення вимоги про блокування персональних даних (включаючи їх обробку або передачу до архівних установ); 5) негайне вжиття в установленому законом порядку правових, фізичних чи інформаційно-технічних заходів з метою захисту персональних даних для недопущення заподіяння шкоди правам та свободам осіб – суб'єктів чи власників таких даних; 6) витребування в осіб документів, іншої необхідної інформації, а також виготовлення копій цих документів [206].

Порівняльно-правове дослідження засобів адміністративного припинення, застосування яких передбачається законодавством України та ЄС, вказує на те, що їх реалізацію законодавець різних країн світу переважно пов'язує з порушенням авторських прав на об'єкти інтелектуальної власності, обіг яких здійснюється через Інтернет, порушенням законодавства про телебачення і радіомовлення, про телекомунікації, про захист персональних даних і лише, як виняток, із недотриманням приписів норм законодавства про державну таємницю та про доступ до публічної інформації. Визначаючи таку спрямованість засобів адміністративного припинення, законодавчі органи різних держав насамперед ставлять за мету забезпечення дотримання встановленого правового режиму інформації всіма учасниками публічно-правових інформаційних відносин, недопущення правопорушень з боку виробників інформаційної продукції та суб'єктів надання ПІТП, забезпечення ефективного захисту прав споживачів в ІС, а також попередження і припинення фактів застосування ІКТ всупереч інтересам суспільства.

Враховуючи таку цільову спрямованість засобів адміністративного припинення порушень норм інформаційного законодавства, обґрунтованою вбачається думка вчених-адміністративістів, зокрема К. Ю. Галинської [174, с. 10] та Д. Б. Савчішкіна [207, с. 11], про те, що вказані засоби адміністративного примусу можуть застосовуватися як на стадії прояву протиправної, соціально-негативної поведінки, коли сам факт АІП ще не настав, так і під час його вчинення, коли виникає проблема припинення делікту, нейтралізації та локалізації його негативних наслідків.

Відповідно, як один із правових засобів здійснення адміністративно-деліктної політики держави в межах ІС, засоби адміністративного припинення забезпечують інформаційний правопорядок на тих стадіях правозастосовчої діяльності, де адміністративно-запобіжні засоби не дали позитивних результатів, а причини та умови, що сприяють розвитку адміністративної інформаційної деліктності, переростають у конкретні інформаційно-правові конфлікти, які порушують дію встановлених актами адміністративно-деліктного законодавства України правових обмежень чи заборон.

Поряд із засобами адміністративного примусу, застосування яких прямо не пов’язується нормами законодавства України з фактом вчинення АІП, в структурі механізму здійснення адміністративно-деліктної політики держави перебуває окрема група правових засобів, застосування яких безпосередньо спрямовано на покарання суб’єктів АІП. Йдеться про адміністративну відповідальність.

Як вид юридичної відповідальності і результат реалізації санкції адміністративно-деліктної норми, адміністративна відповідальність традиційно визнається в науці адміністративної деліктології самостійним різновидом адміністративного примусу [103, с. 21; 115, с. 173; 117, с. 18, 19; 208, с. 9, 10], що за виробленим у цій роботі підходом зумовлює можливість віднесення її до спеціальних засобів адміністративно-деліктної політики.

Так склалось історично, що у зв’язку зі своїми юридичними властивостями, сферою та підставами застосування, суб’єктами і об’єктами юридичного впливу, метою застосування, видами адміністративних покарань адміністративна

відповідальність була і залишається предметом значної уваги з боку науковців, практиків і правотворчих органів [93; 94; 95; 96; 103; 115; 117; 177; 178; 179; 209; 210; 211]. Наслідком такої уваги до проблем адміністративної відповідальності стало вироблення різних підходів до визначення її сутності та змісту, наділення цього виду юридичної відповідальності різними властивостями і функціональним призначенням.

Враховуючи основний вектор дослідження адміністративної відповідальності в межах цієї роботи – як одного з провідних засобів здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС, на наш погляд, слід зосередити увагу лише на тих аспектах цього правового засобу, які характеризують його з позицій запобігання АІП, охорони та захисту інформаційних прав, свобод та правомірних інтересів учасників інформаційних відносин.

Виходячи з таких позицій, адміністративна відповідальність, що застосовується за правопорушення в ІС, визначається В. Я. Настюком та В. В. Бєлєвцевою як «застосування до винної особи, яка вчинила правопорушення, заходів впливу, передбачених санкцією порушеної норми інформаційного законодавства в певному регламентованому порядку» [212, с. 57]; вид юридичної відповідальності, який поєднує в собі матеріально-правові і процесуально-правові складові, сутність яких виявляється у застосуванні до винних фізичних, посадових та юридичних осіб адміністративних покарань, що мають на меті запобігання та припинення вчинення адміністративних правопорушень у галузі зв’язку та інформатизації [207, с. 5, 6]; «…застосування до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у сфері телекомунікацій (чим порушили не тільки порядок надання та отримання ПІТП, а й загалом нормальну роботу зв’язку), адміністративних стягнень, що тягнуть за собою негативні наслідки для цих осіб і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах, встановлених нормами адміністративного законодавства» [213, с. 9].

На думку В. В. Бєлєвцевої, «адміністративна відповідальність є важливим елементом правового регулювання інформаційних правовідносин, сутність якого полягає у цілеспрямованому впливі на поведінку людини за допомогою

юридичних засобів з метою упорядкування зазначених правовідносин, надання їм системності та стабільності, уникнення різких загострень соціальних конфліктів, втілення принципів соціальної справедливості тощо» [214].

Кожен із наведених підходів до розуміння сутності адміністративної відповідальності в ІС робить акцент на ті чи інші її властивості, ключові з позицій їх авторів. Однак у своїй сукупності усі доктринальні погляди на відповідний засіб адміністративно-деліктної політики збігаються в тому, що адміністративна відповідальність настає за вчинення адміністративного правопорушення, має на меті припинення та недопущення у майбутньому протиправних дій з боку учасників публічно-правових відносин і спрямована на охорону соціальних цінностей, призначених для задоволення правомірних інтересів та потреб суспільства у відносинах з СПА [215, с. 174].

На відміну від інших засобів адміністративно-деліктної політики, притягнення учасника публічно-правових інформаційних відносин до адміністративної відповідальності має наслідком не лише його покарання, але й визнання його таким, що піддавався адміністративному покаранню протягом встановленого законом строку. Як наслідок, притягнення учасника публічно-правових інформаційних відносин до адміністративної відповідальності спричиняє не лише настання для нього негативних наслідків майнового, особистого чи організаційного характеру (виконання додаткових обов’язків, сплата штрафу, вилучення незаконно одержаного прибутку, позбавлення спеціального права, анулювання дії ліцензії, дозволу на використання номерного, радіочастотного ресурсу), але й набуття суб’єктом адміністративної відповідальності особливого статусу, що може мати наслідком виникнення тимчасових обмежень у прийнятті на певну посаду, виконанні окремих доручень, обранні на виборні посади, реалізації спеціальних прав до моменту офіційного закінчення строку дії адміністративного покарання.

Фактично через застосування заходів адміністративної відповідальності учасники публічно-правових інформаційних відносин, визнані винними у вчиненні АІП, ставляться в невигідний майновий чи організаційний стан, що

виключає, ускладнює або попереджає про неможливість вчинення протиправного діяння в майбутньому, спричиняє негативну оцінку протиправної поведінки з боку держави та суспільства. Вказана властивість адміністративної відповідальності в практичному аспекті надає їй значення індивідуального засобу впливу на поведінку, соціальний чи майновий стан суб'єкта адміністративного делікту, а також чинить безпосередній вплив на причини та умови, що сприяють порушенням встановлених законом адміністративно-правових обмежень і заборон, чинних в ІС.

Системне дослідження положень адміністративно-деліктного законодавства України, норми якого встановлюють адміністративну відповідальність за вчинення АІП, вказує на те, що законодавець, передбачаючи покарання за ці делікти, здебільшого пов'язав їх застосування з адміністративним штрафом щодо фізичних осіб [35, 201; 202], а стосовно юридичних осіб – також із вилученням незаконно одержаного прибутку та реалізації заходів організаційного впливу, зокрема: з анулюванням дії ліцензії на провадження окремих видів інформаційної діяльності, забороною діяльності засобу масової інформації, анулюванням дозволу на використання номерного, РЧР тощо [63; 216; 217; 218].

Сприйняту нормами адміністративно-деліктного законодавства України модель побудови системи стягнень за АІП можна пояснити особливою специфікою окремих елементів складу цих деліктів, передусім предмета, об'єкта та об'єктивної сторони. Їх правову оцінку у процесі юридичної кваліфікації вчиненого АІП істотно ускладнює традиційний спосіб встановлення соціальної шкідливості цієї категорії деліктів, у зв'язку з чим значну групу адміністративних стягнень, передбачених у ст. 24 КУпАП [35] щодо фізичних осіб та ст. 239 ГКУ [60] щодо юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, неможливо застосувати через складність, неповноту виконання ними тих завдань адміністративно-деліктного законодавства, які правотворчий орган ставить у процесі адміністративної деліктолізації конкретної моделі протиправної поведінки. У юридичній літературі це пояснюється тим, що більшість сформульованих у нормах адміністративно-деліктного законодавства України складів АІП є

формальними за своїми сутнісними ознаками [127, с. 156; 219; 220, с. 64], у зв'язку з чим законодавець вже заздалегідь не пов'язує їх вчинення з виникненням будь-яких втрат майнового характеру, які беруться за основу суб'єктами адміністративної юрисдикції для визначення соціальної шкідливості делікту.

Відповідно, щодо визначення адміністративної відповідальності за АІП, удосконалення її окремих видів, на наш погляд, повинні братися до уваги спеціальні критерії, відмінні від критеріїв інших видів адміністративних правопорушень. До таких критеріїв, зокрема, слід віднести соціальну важливість інформації, яка стала предметом чи безпосереднім засобом вчинення АІП, адміністративно-правовий статус суб'єкта правопорушення, соціальну важливість об'єкта протиправного посягання, спосіб вчинення, мотиви, мету якими керувався порушник.

Таким чином, як правовий засіб здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС, адміністративна відповідальність являє собою вид юридичної відповідальності, що полягає у застосуванні до фізичної, посадової або юридичної особи, зокрема СПА, передбачених законом адміністративних стягнень, які зумовлюють настання для правопорушника негативних наслідків майнового, особистого чи організаційного характеру, з метою забезпечення охорони соціально важливих цінностей в ІС, запобігання вчиненню правопорушень у майбутньому. Виступаючи одним із головних засобів здійснення адміністративно-деліктної політики в межах ІС, адміністративна відповідальність водночас у зв'язку з визнаними юридичною наукою та сприйнятими нормами адміністративно-деліктного законодавства властивостями не має своїм безпосереднім призначенням відновлення порушеного режиму соціальних цінностей, на які здійснювалося протиправне посягання.

Разом з тим конституційне визнання за правами та свободами людини і громадянина значення базового орієнтиру у встановленні змісту та спрямованості діяльності держави поряд із нормативним визнанням цих соціальних цінностей основним об'єктом захисту органів адміністративної юрисдикції зумовлює

формування в структурі механізму адміністративно-деліктної політики цілісної однорідної групи засобів впливу на правопорушника – адміністративно-відновлювальних заходів.

За загальним правилом, дія цих засобів спрямована на поновлення порушених прав, правомірних інтересів, відновлення майнового стану особи, визнаної потерпілою від вчинення адміністративного, зокрема інформаційного, правопорушення, а також відновлення встановленого актами законодавства України публічного правопорядку.

Деякі вчені-адміністративісти, зокрема Д. М. Бахрах [20, с. 526], І. В. Максимов [67, с. 36], пов’язують дію адміністративно-відновлювальних засобів примусу лише з поновленням майнового стану потерпілого, економічних інтересів держави.

На наш погляд, така позиція вбачається дискусійною з огляду на характер правових наслідків, які можуть спричинятися вчиненням АІП.

Як уже зазначалося, більшість передбачених законодавством України складів АІП характеризуються формальними ознаками, що виключає ймовірність заподіяння їх вчиненням майнової шкоди. Відповідно, науковий зв’язок адміністративно-відновлювальних заходів лише з майновими наслідками АІП вбачається неповним з огляду на правоохоронну, захисну спрямованість адміністративно-деліктної політики держави в ІС.

Разом із тим, так само як і наука адміністративно-деліктного права, чинне в Україні матеріальне адміністративно-деліктне законодавство, визначаючи адміністративно-відновлювальні заходи примусу, традиційно пов’язує їх з відшкодуванням шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, ст. 38 КУпАП [35]. Однак із системного дослідження змісту інших норм законодавства України, як матеріально-правових, так і процесуальних, випливає висновок, що вироблений національним правом механізм адміністративно-правового захисту суб’єктивних публічних прав, свобод та правомірних інтересів особи у відносинах з СПА не вичерпується лише відшкодуванням шкоди, завданої внаслідок вчинення АІП. Це зумовлено тим, що протиправні рішення, дії чи бездіяльність

СПА, інших учасників публічно-правових відносин не завжди зумовлюють виникнення для потерпілого від адміністративного правопорушення чи держави шкоди, хоча і тягнуть за собою настання протиправних, антисоціальних наслідків. Сутність немайнових наслідків протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, їх посадових та службових осіб виявляється в обмеженні, порушенні чи невизнанні прав і свобод потерпілої особи, створенні штучних перешкод для реалізації нею свого адміністративно-правового статусу як учасника публічно-правових відносин, покладенні на таку особу додаткових обов'язків, виконання яких не властиве фізичним або юридичним особам приватного права за тих чи інших обставин. Усунення, недопущення виникнення у майбутньому негативних наслідків протиправної діяльності СПА, а також відновлення публічного правопорядку тягне за собою законодавче закріплення інших засобів адміністративного примусу, здатних своїм впливом забезпечити виконання цілей і завдань адміністративно-деліктної політики в ІС.

Спираючись на положення ст. 16 ЦК України [221] та ст. 17 КАСУ [61], до адміністративно-відновлювальних засобів примусу поряд з відшкодуванням шкоди, завданої СПА, можна також віднести: визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності СПА, їхніх посадових та службових осіб, які порушують чи обмежують права, свободи та правомірні інтереси фізичних і юридичних осіб – учасників публічно-правових відносин; визнання протиправними нормативно-правових актів правотворчих органів; визнання нечинними адміністративних актів індивідуальної дії, в тому числі адміністративних договорів [222, с. 73, 75].

На відміну від відшкодування шкоди, наведені адміністративно-відновлювальні засоби не мають на меті безпосередньо поновлення майнового становища потерпілого. Їх основне призначення полягає у відновленні порушених прав, правомірних інтересів учасників публічно-правових відносин, приведення їх у стан, який існував до моменту вчинення адміністративного правопорушення. Іншими словами, через визнання у встановленому законом порядку протиправними рішень, актів, дій чи бездіяльності СПА, їх посадових та службових осіб, скасування нормативно-правових актів держава фактично усуває

ті деліктологічні правила, умови, інші результати протиправної поведінки, які ставлять об’єкти адміністративно-правової охорони у невигідне з позицій забезпечення публічних інтересів та потреб становище [224, с. 61].

Отже, держава через реалізацію адміністративно-відновлювальних засобів примусу забезпечує безпосередній вплив на СПА, їх посадових осіб, інших учасників публічно-правових відносин які допускають у своїй діяльності порушення норм інформаційного законодавства, здійснює локалізацію та усунення негативних наслідків протиправної поведінки.

В такому контексті адміністративно-відновлювальні засоби постають як самостійний різновид адміністративного примусу, що відображають офіційну реакцію держави на вчинене АІП, що полягає у відновленні майнового чи публічно-правового статусу потерпілої особи шляхом поновлення у судовому порядку її порушених, невизнаних чи оспорюваних прав і свобод, відшкодування заподіяної СПА шкоди, визнання протиправним індивідуального чи нормативно-правового акта повністю або в окремій частині, а також вирішення питання про притягнення винної посадової, службової особи до юридичної відповідальності.

Проведене дослідження засобів адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, дозволяє констатувати, що в умовах триваючої адміністративної реформи, повсюдної інформатизації діяльності СПА, підвищення фактичного значення інформації в життєдіяльності суспільства одним із ключових завдань держави є перегляд та вдосконалення сформованого в нормах адміністративно-деліктного законодавства інструментарного апарату цього напряму політики держави в частині приведення його структури у відповідність до особливостей регулювання публічно-правових інформаційних відносин. На цій основі свого наукового обґрунтування та законодавчого вирішення потребує, передусім, проблема формування системи спеціальних засобів запобігання АІП, охорони та захисту соціальних цінностей, що існують в ІС, нормативного встановлення виключного кола СПА, уповноважених застосовувати відповідні засоби адміністративно-деліктної політики.

Висновки до Розділу 3.

Проведене дослідження поняття, предмета, цілей, основних напрямів та засобів здійснення державної адміністративно-деліктної політики України, що здійснюється в ІС, з'ясування правових передумов для формування цього напряму державної політики дозволяє нам дійти наступних висновків:

1. В умовах розширення кола публічно-правових відносин, що складаються в сучасному інформаційному суспільстві правовим механізмом, в структурі якого своє оформлення одержала діяльність з протидії публічно-правовим інформаційним конфліктам є державна адміністративно-деліктна політика, як невід'ємна складова правової політики держави. Це надає державній адміністративно-деліктній політиці значення соціально зумовленого напряму діяльності держави, в якому відображається її офіційна стратегія правового забезпечення розвитку ІС України в частині здійснення адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав особи, запобігання вчинення АІП, проведення адміністративної деліктолізації соціально шкідливих діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин, створення конкурентних умов для інформаційної діяльності на території України.

2. Наукове визнання за предметом державної адміністративно-деліктної політики ключового значення для виокремлення цього виду державно-владної діяльності у самостійний напрям державної політики в ІС дозволило визначити це поняття, як існуюче в суспільстві та відокремлене своєрідними ознаками певне соціальне явище на розвиток чи протидію якому спрямована реалізація норм адміністративно-деліктного законодавства, правових засобів діяльності СПА, юридичних осіб чи окремих громадян.

3. Встановлено, що в аспекті визначення предмета адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС сутність юридичних обмежень діяльності держави полягає в наступному: по-перше, держава приймаючи на себе обов'язки з гарантування правової охорони та захисту соціально важливих цінностей в такий спосіб підпорядковує свою діяльність конкретним засобам, підставам і межам її здійснення, передбаченим в нормах законодавства України, а

по-друге, закріплюючи конкретні інформаційні права і свободи особи, держава на законодавчому рівні в такий спосіб встановлює межі свого втручання в інформаційну діяльність особи, легалізує міру можливої (дозволеної) поведінки носіїв відповідних прав та правомірних інтересів.

4. Закладаючи правові основи адміністративно-деліктної політики держави, КУпАП розкриває основні напрями цього виду діяльності держави через категорію «завдання законодавства про адміністративні правопорушення», що надає їм змістоутворюючого значення для формування внутрішньої структури цього виду політики держави. У такому контексті напрями адміністративно-деліктної політики, що випливають із визначених в нормах КУпАП завдань адміністративно-деліктного законодавства, постають як узагальнені орієнтири діяльності держави у сфері охорони та захисту найважливіших соціальних цінностей, запобігання вчиненню адміністративних правопорушень, в яких розкривається офіційна стратегія забезпечення публічного правопорядку, побудови в Україні правової держави, реалізації юридичної відповідальності СПА за результати їхньої діяльності.

5. Доведено, що в умовах розвитку інформаційного суспільства, удосконалення механізму запобігання вчинення АІП повинно здійснюватися шляхом розроблення та прийняття на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях освітньо-профілактичних програм, метою яких є підвищення комп’ютерної грамотності населення, професійного навчання та підвищення кваліфікації державних службовців з питань застосування ІКТ в діяльності СПА, роз’яснення правових наслідків порушення встановлених законом правових режимів інформації; поглиблення функціональної спеціалізації спеціальних засобів профілактики інформаційно-правових конфліктів серед учасників публічно-правових відносин; прийняття і забезпечення реалізації Концепції державної адміністративно-деліктної політики в ІС.

6. Попри тісний функціональний зв’язок адміністративно-правової охорони та адміністративно-правового захисту, як окремих напрямів адміністративно-деліктної політики, в межах ІС, при їх реалізації можна провести глибоку лінію

розмежування. У її основі, лежить факт порушення суб'єктивних публічних прав, свобод чи правомірних інтересів особи у відносинах із СПА, що зумовлює індивідуальну спрямованість засобів, включених до механізму адміністративно-правового захисту в ІС, охоплення їх змісту та процедур застосування не лише нормами матеріального, але й процесуального права.

7. Багатовекторність напрямів адміністративно-деліктної політики України, що здійснюється в ІС передбачає включення до механізму, яким опосередковується цей вид державно-владної діяльності різних за правовим статусом СПА. Основними критеріями, що визначають правові форми, засоби та етапи участі конкретних СПА у здійсненні адміністративно-деліктної політики України в інформаційній сфері виступають: зміст їхньої компетенції, характер деліктологічних проблем, вирішення яких допускається через прийняття ЗУ або інших нормативно-правових актів, можливість поєднання в структурі компетенції конкретних суб'єктів адміністративно-деліктної політики регулятивних, контрольно-наглядових, а також юрисдикційних повноважень.

8. Обґрунтовано, що вироблена наукою адміністративною деліктологією та сприйнята юридичною практикою система засобів здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС, являє собою складний за внутрішньою структурою та цільовим призначенням інструментарний апарат публічно-правового впливу на деліктологічні проблеми, викликані діяльністю СПА, інших суб'єктів надання ПІТП, в якому відображається функціональне призначення держави як учасника публічно-правових інформаційних відносин, формується методологічна основа для виділення окремих напрямів адміністративно-деліктної політики в межах ІС.

Список використаних джерел до Розділу 3.

1. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко; за заг. ред. Р. С. Мельника– К.: Ваіте, 2014. – 376 с.

2. Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права: монографія /А. А. Пухтецька.- К.: Ін-т держави і права НАН України, 2012.- 237 с.

3. Статистичні дані щодо розвитку людського капіталу в Україні [станом на листопад 2015року]. / [електронний ресурс]. // www.me.gov.ua/.

4. Статистичні дані щодо розвитку it індустрії за даними Комітету інформаційних технологій Європейської бізнес асоціації./ [станом на вересень 2015р.]. // [електронний ресурс]: www.eba.com.ua/.../committees/.../4049-eba-it-...

5. Заярний О. Поняття та предмет адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері: доктринальний і нормативний аспекти / О. Заярний // Национальный юридический журнал: Теория и практика. – 2016. – № 2(18). – С. 48–53.

6. Про схвалення Концепції адміністративно-правової реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 32. (з наступними змінами та доповненнями).

7. О реформе гражданской службы: Закон США, 1978 // Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. / уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. – Х.: Право, 2016. – С. 398–400.

8. О реформе планирования: Закон Французкой Республики № 82-653 от 29.07.1982 // Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. / уклад. О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. – Х.: Право, 2016. – С. 99–102.

9. Закон № 54-619 от 23.06.1956, уполномочивающий Правительство провести реформы и принять меры по обеспечению эволюции территорий, зависящих от Министерства по делам заморской Франции // Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. /

уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. – Х.: Право, 2016. – С. 102–107.

10. Конституція Республіки Естонія: схвалена на всенародному референдумі 28.06.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RtbbhV5L7gMJ:www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/estonia/estoni-r.htm+&cd=5&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

11. Талапина Э. В. Государственное управление в информационном обществе: правовой аспект: монография / Э. В. Талапина. – М.: ИД «Юриспруденция», 2015. – 192 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=CMB&n=17933.

12. Административно-деликтная политика как одно из направлений административной реформы в Российской Федерации / П. Ю. Константинов, А. К. Соловьева, А. П. Стуканов // Известия вузов. Правоведение. -2007. № 1. – С. 5–20.

13. Шергин А. П. Нужна теория административной деликтолизации / А. П. Шергин // Право и государство: теория и практика. – 2005. – №. 1. – С. 41–45.

14. Комлев С. В. О необходимости разработки и проведения в Российской Федерации административно-деликтной политики / С. В. Комлев // Административное право и процесс. – 2006. – № 4.

15. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.

16. Бакуменко В. Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній. – К.: Міленіум, 2003. – 256 с.

17. Державне управління: словн. - довід. / уклад. В. Д. Бакуменко; за заг. ред. В. М. Князєва, В. Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.

18. Енциклопедичний словник з державного управління / [укл.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.

19. Державна політика: підручник / ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: НАДУ, 2014. – 448 с.

20. Административное право: учебник / Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Старилов. – 3-е изд., пересмотр. и доп. – М.: Норма, 2008. – 816 с.

21. Пєтков С. В. Теорія адміністративного права: навч. посіб / С. В. Пєтков. – К.: КНТ, 2014, – 304 с.

22. Теория государства и права: [курс лекций] / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2001. – 672 с.

23. Трубецкой Е. Н. Общество, Государство // Теория государства и права. Хрестоматия: учебное пособие // Хропанюк В. Н.; под ред. проф. Радько Т. Н. – М.: «Интерстиль», 1998. – С. 184–188.

24. Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 року // Урядовий Кур'єр від 17.11.2010. – № 215.

25. Загальна декларація прав людини 1948 р. // Інформаційне законодавство: зб. законодав. актів: у 6 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Чижа. – К.: Юрид. думка, 2005. – Т. 5: Міжнародно-правові акти в ІС. – С. 5–17.

26. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН: Док. ООН A/RES/2200A. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043

27. Войтович П. П. Концепція інформаційних прав людини в доктрині сучасного міжнародного права / П. П. Войтович // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 61. – С. 413–419.

28. Порада В. М. Міжнародно-правові стандарти доступу громадян до публічної інформації / В. М. Порада // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2014. – № 12. – С. 322–325.

29. Кирилюк О. В. Міжнародно-правове забезпечення розвитку глобального інформаційного суспільства. Дис… канд. юрид. наук: 12.00.11 «Міжнародне

право» / Ольга Василівна Кирилюк. – Київ. Нац унт. Ім. Тараса Шевченка. К. – 2016. – 247 с.

30. Заярний О. Соціально-юридична обумовленість предмета адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в інформаційній сфері / О. А. Заярний // «O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ucrainei: aspectul juridic», conferinta international stiintifico-practica (2016 ; Chisinau). O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ukrainei: aspectul juridic: Materialele coferintei international stiintifico-practice, 25-26 martie 2016 / com. org.: V. Bujor. – Chisinau: S. n., 2016 (Tipogr. “Cetatea de Sus”). – P. 133–136.

31. Словник української мови: в 11 т. // редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – К.: Наук. думка, 1976. – Т. 7. – 723 с.

32. Философия: Энциклопедический словарь / под редакцией А. А. Ивина. – М.: Гардарики, 2004. – 1072 с.

33. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.

34. Олефір В. І. Адміністративна деліктологія як складова адміністративної політики держави / В. І. Олефір // Митна справа. – 2014. – № 6(2.2). – С. 523–528.

35. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1123 (з наступними змінами та доповненнями).

36. Кодекс Латвийской Республики об административных нарушениях [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://likumi.lv/doc.php?id=89648

37. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05.07.2014 № 235-V ЗРК // «Казахстанская правда» от 14 июня 2014 г.

38. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21.04.2003 № 194-З (в ред. Закона от 15.07.2010) / Национальный центр правовой информации Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kodeksy-by.com/koap_rb.htm

39. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 г. // Собрание законодательства Российской Федерации.–2002. № 1.

40. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

41. Калюжний К. Р. Сутність інформаційних прав людини в науці інформаційного права. / К. Р. Калюжний. - Юридичний вісник. Повітряне і космічне право № 4 (2012). – С. 55 - 58.

42. Палиенко Н. М. Правовая связанность государства // Теория государства и права. Хрестоматия: учебное пособие / Хропанюк В. Н.; под ред. проф. Радько Т. Н. – М. – «Интерстиль», 1998. – С. 299–304.

43. Словник української мови / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. – Київ: Наук. думка, 1980. – Т. 11. – 699 с.

44. Социология: Энциклопедия / сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1312 с.

45. Даль В. И. Словарь великорусского живого языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Dal-term-42129.htm

46. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (в редакції Закону України від 13.01.2011 № 2938-VI).

47. Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. // Урядовий Кур'єр від 13.06.2013 р. – № 102.

48. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон України від 05.10.2017 р. № 2147-VIII. / Голос України від 08.11.2017 № 209.

49. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27.01.2016 "Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 // Урядовий кур'єр. – 2016. – № 50.

50. Про затвердження Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні: Указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008 // Урядовий кур'єр. 2008. – № 72.

51. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства : від 22 лип. 2000 р. (станом на 02 берез. 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_163

52. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 1972. – Т. 3. – 744 с.

53. Большая психологическая энциклопедия: самое полное современное издание (Более 5000 психологических терминов и понятий) / А. Б. Альмуханова и др. – М: Эксмо, 2007. – 542 с.

54. Энциклопедия эпистемологии и философии науки / гл. ред. И. Т. Касавин. – М.: Канон+, 2009. – 1248 с.

55. Заярний О. А. До питання щодо визначення завдань адміністративної деліктології в інформаційній сфері на сучасному етапі проведення адміністративно-правової реформи / О. А. Заярний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 100/(2). –С. 64–69.

56. Рогачева О. С. Эффективность норм административно-деликтного права: автореф… дис. докт. юрид наук: спец: 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / О. С. Рогачева. –Воронеж, 2012.-54 с.

57. Zaiarnyi O. Providing administrative and legal protection of social values operating in information sphere as a high priority of administrative and tort policy: conceptual and practical aspects. / O. Zaiarnyi. // Europsky politicky a pravni diskurz №3 (4) 2016. – P. 147–156.

58. Ещук О. Административно-правовая охрана и административно-правовая защита: общее и частное / О. Ещук // Закон и жизнь. – 2013. – № 10/3. – С. 49–57.

59. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Олексіївна Леонідова. – Харків. 2010. – 190 с.

60. Господарський Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 // Відомості ВРУ. – 2003. – № 18; № 19–20; № 21–22. – Ст. 144.

61. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36. – № 37. – Ст. 446. / В редакції Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. / Голос України від 28.11 № 221-222.

62. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 3114.

63. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України . – 1994. – № 10. – Ст. 43. (в редакції Закону України № 3317-IV від 12.01.2006).

64. Дихтиевский П. В. Административно-правовое принуждение в механизме обеспечения личной безопасности: автореф. дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / П. В. Дихтиевский; Моск. Унт. МВДРФ. – М, 2004. – 46 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lawtheses.com/administrativno-pravovoe-prinuzhdenie-v-mehanizme-obespecheniya-lichnoy-bezopasnosti.

65. Кожура Л. О. Адміністративно-правова охорона та захист: поняття та співвідношення / Л. О. Кажура // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 35. – Частина І. – Том 2. – С. 119–112. – (Серія: ПРАВО).

66. Административное право Украины: учебное пособие: в 4-х т. / под общ. ред. В. В. Галунько. – 2-е изд., доп. и перераб. – Херсон: ХМТ, 2011. – Т. 1: Общее административное право. – 334 с.

67. Максимов И. В. Административные наказания в системе мер административного принуждения: автореф… дис. докт. юрид наук: спец. 12.00.14

«Административное право и процесс; финансовое право; информационное право» / Иван Владимирович Максимов; Саратовская государственная академия права. – Саратов, 2004. – 59 с.

68. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.

69. Матузов Н. И. Правовая система и личность / Н. И. Матузов. – Саратов: Изд-во Саратов. ун–та, 1987. – 293 с.

70. Гіда Є. О. Права людини (охорона і захист) / Є. О. Гіда // Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. – К.: Ін Юре, 2005. – Т. 2. Права людини у контексті поліцейської діяльності. – 759 с.

71. Ліпкан В. А. Інформаційні права і свободи людини та громадянина / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 9. – С. 64–68.

72. Талапина Э. В. Модернизация государственного управления в информационном обществе: информационно-правовое исследование: дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.13 «Информационное право» / Эльвира Владимировна Талапина; Ин-т государства и права РАН. – М., 2015. – с.

73. Єщук О. В. Адміністративно-правова охорона в інформаційному суспільстві / О. В. Єщук // Інформація і право. – 2014. – № 2 (11). – С. 30–32.

74. Харитонова О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Іванівна Харитонова; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2004. – 435 с.

75. Заєць О. В. Адміністративно-правові гарантії права на інформаційну безпеку особи / О. В. Заєць. / Південноукраїнський правничий часопис № 2 (2013). – С. 126 - 129.

76. Нашинець-Наумова А.Ю. Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія / А.Ю. Нашинець-Наумова. – Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 168 с.

77. Ковалів М. В. Адміністративне судочинство: навч. посіб. / М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, І. Б. Стахура. – Львів, 2014. – 596 с.

78. Про практику застосування адміністративними судами положень Закону України «Про доступ до публічної інформації»: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 30.09.2013 № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011760-13

79. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-08

80. Адміністративне судочинство України: теорія та практика: монографія / Смокович М. І. [та ін.]; за заг. ред. О. М. Нечитайла, Голови Вищ. адмін. суду України, канд. юрид. наук; Вищ. адмін. суд України. – Київ: ВАІТЕ, 2015. – 288 с.

81. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР // Урядовий кур'єр від 15.01.1998

82. Про службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 // Голос України від 13.05.1992 р.

83. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 // Відомості Верховної Ради України. – 1993/ – № 50. – Ст. 472.

84. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації : Указ Президента України від 23.11.2011 № 1067/2011 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 31. – Ст. 1195.

85. Про національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : Закон України від 23.09.1997 № 538/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 48. – Ст. 296.

86. Зверева Е. А. Правовой режим информации в отношениях с участием субъектов предпринимательской деятельности / Е. А. Зверева. – М., 2008 [Электронный ресурс]: Система ГАРАНТ, 2008.

87. Баскаков В. Ю. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Володимир Юрійович Баскаков. – К., 2012. – 193 с.

88. Шепіта О. В. Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Василівна Шепіта; Нац. Акад. Служби безпеки України. – К., 2011. – 225 с.

89. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. № 34. – Ст. 481.– 1993. – № 1. – Ст. 1.

90. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – Ст. 286.

91. Галинська К. Ю. Застосування заходів адміністративного запобігання порушень інформаційного правопорядку в Україні / К. Ю. Галинська // Правова інформатика. – 1-41/41. – С. 81–87.

92. Сидоренко В. В. Адміністративна відповідальність в ІС // В. В. Сидоренко, Е. Е. Саватіна // Вісник Херсонського державного університету. – 2013. – № 1. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 54–57. – (Серія: Юридичні науки).

93. Чуприна О. В. Попередження адміністративних порушень права особи на інформацію / О. В. Чуприна // Юридичний вісник України. 2013. – № 1(26). С. 77–83.

94. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Мельник Роман Сергійович; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2002. – 211 с.

95. Никулин М. И. Проблемы науки административной деликтологии: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право,

информационное право» / Никулин Михаил Иванович; Моск. Ун-т МВД России. – М.: РГБ, 2006. – (Из фондов Российской Государственной Библиотеки). – 456 с.

96. Дерюга А. М. Концептуально-прекладные основы развития административной деликтологии: автореф. дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Артем Николаевич Дерюга. – М., 2012. – 60 с.

97. Мышляев Н. П. Теоретические и прикладные основы административной деликтологии : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Николай Прокофьевич Мышляев. – М., 2004. – 53 с.

98. Денисенко В. В. Деликтология: предмет, метод и система науки: монография / В. В. Денисенко; М-во внутрен. дел Рос. Федерации; Рост. юрид. ин-т. – Ростов н/Д: РЮИ МВД России, 2001. – 71 с.

99. Великий толковый словарь русского языка / под ред. Д. Н. Ушакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.onlinedics.ru/slovar/soc/p/profilaktika.html.

100. Словник української мови / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.; уклад.: В. М. Білоноженко, С. І. Головащук, В. Й. Горобець та ін. – Київ: Наук. думка, 1978. – Т. 8. – 704 с.

101. Советский энциклопедический словарь: справочник / под ред. А. М. Прохорова. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 1630 с.

102. Про координацію деяких законодавчих, регламентарних та адміністративних положень, чинних в Державах-членах ЄС щодо надання аудіовізуальних медіа-послуг : Директива ЄС Європейського парламенту та Ради Європи № 2010/13/ЄС від 10.03.2010 (Директива про аудіовізуальні медіа-послуги). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cedem.org.ua/library/dyrektyva-yevropejskogo-parlamentu-ta-rady-yevropy-2010-13-yes/

103. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук:

спец. 12.00.07 «Теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право» / Тетяна Олександрівна Коломоєць; Нац. у-нт внутр. справ. – Х. – 2005. – 43 с.

104. Ковальова Г. П. Правове виховання в контексті становлення правового суспільства / Г. П. Ковальова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2013. – №. 4. – С. 205–208. – (Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія).

105. Савчишкин Д. Б. К вопросу об административной ответственности в информационной сфере / Д. Б. Савчишкин // Административное и муниципальное право. – 2011. – № 5. [Электронный ресурс].

106. Благодарний А. М. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері / А. М. Благодарний. – Адміністративне право. – 2009. – № 11. – С. 123–126.

107. Лук'янець Д. М. Методологія адміністративної деліктолізації / Д. М. Лук'янець // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – № 35. – С. 333–336.

108. Административная ответственность: вопросы теории и практики (Восьмые "Лазаревские чтения") // Государство и право. – 2005. – № 1. – С. 5–27.

109. Заярний О. Адміністративна деліктолізація протиправних діянь, що вчиняються в інформаційній сфері: деякі концептуально-прикладні проблеми / О. Заярний // Национальный юридический журнал: Теория и практика. – 2016. – № 6(22). – С.39 –44.

110. Гуржій Т. О. Перспективи розвитку адміністративно-деліктного законодавства України // Т. О. Гуржій / Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3(9). – С. 156–168.

111. Адміністративна відповідальність в Україні: навчальний посібник / за заг. ред. А. Т. Комзюка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000.112 с.

112. Науково-практичний коментар до Кодексу України про адміністративні правопорушення: із змінами та допов. станом на 10 верес. 2013 р. / Р. А. Калюжний [та ін.]; під ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України

Калюжного Р. А., д-ра юрид. наук, проф., засл. юриста України Іншина М. І., д-ра юрид. наук, старш. наук. співробітника Шопіної І. М. –5-те вид., із змінами та допов. – К.: Правова єдність, 2013. – 975 с.

113. Дорохіна Ю. А. Щодо визначення підстав криміналізації і декриміналізації злочинів проти власності / Ю. А. Дорохіна // Юридична наука. – 2014. № 6.- С. 76–83.

114. Стоєцький О. В. Адміністративна відповідальність за порушення у сфері інформаційної безпеки України: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олексій Васильович Стоєцький; Нац. Акад. внутр. Справ. – К., 2013. – 191 с.

115. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : дис. … канд.. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Святославівна Літошенко; Нац. економ. у-нт ім. Вадима Гетьмана. — К., 2004. – 199 с.

116. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.

117. Агапов, А. Б Административная ответственность: учебник для магистров / А. Б. Агапов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2012. – 435 с. – (Серия: Магистр).

118. Манохин В. М. Административная ответственность граждан в СССР / В. М. Манохин. – Саратов, 1988. – 212 с.

119. Хариш М. С. Про адміністративну відповідальність за порушення інформаційного законодавства України недержавними громадськими організаціями. / М. С. Хариш. Актуальні проблеми держави і права № 73 (2014). – С. 101 - 112.

120. Мартынов И. А. Институт исключения деликтности деяния в административном праве: автореф. дис…. канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право; финансовое право; информационное право» / И. А. Мартынов. – М., 2006. – 26 с.

121. Самбор М. А. Правопорушення та проступок: до питання співвідношення понять в умовах розвитку законодавства про адміністративні та кримінальні правопорушення / М. А. Самбор // Юридична наука. – 2013. – № 8. – С. 39–48.

122. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. – К.: Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.

123. Заярний О. А. Суспільна небезпека як критерій розмежування адміністративних правопорушень та злочинів, вчинених в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтэграционных процессов: международная научно-практическая конференція (г. Кишинев, январь 2014 г.). – С. 129–131.

124. Галинська К. Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Галинська Каріна Юріївна; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Київ, 2016. – 188 с.

125. Заярний О. А. Концептуальна природа та види об’єктів адміністративних інформаційних правопорушень / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2015. – № 1 (11). – С. 129–145.

126. Заярний О. А. Правові та організаційні основи удосконалення матеріального адміністративно-деліктного законодавства в інформаційній сфері на шляху євроінтеграції / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3 (9). – С. 169–186.

127. Чуприна О. В. Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Чуприна Олена Василівна; Нац. авіац. ун-т. – К., 2013. – 175 с.

128. Волеводз А. Г. Правонарушения в информационной сфере: некоторые проблемы ответственности / А. Г. Волеводз // Информационное общество в

России: проблемы становления: сборник научных трудов Московского института радиотехники, электроники и автоматики (технический университет). – Выпуск 2. – М., 2002. – С. 26–35.

129. Булгакова Е. В. Кодификация информационного законодательства. / Е. В. Булгакова, В. С. Акимов. Вестник Волгоградской академии МВД России № 2 (2014). – С. 27 - 32.

130. Полушкин А. В. Информационное правонарушение: понятие и виды: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Полушкин Александр Владимирович; Урал. гос. юрид. акад., каф. информ. права и естественнонауч. дисциплин. – Екатеринбург, 2009. – 25 с.

131. Гаврилова Л. В. Административно-деликтное законодательство Федеральной Республики Германии: становление, развитие и современное состояние: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Гаврилова Лариса Владимировна. – Тюмень, 2003. – 21 с.

132. Лисенко С. О. Адміністративно-деліктне право стосовно інформаційної безпеки підприємств в Україні / С. О. Лисенко // Форум права. – 2017. – № 1. – С. 84–88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_1_16.pdf

133. Лісовська Ю. П. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Юлія Петрівна Лісовська; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2017. – 17 с.

134. Приймаченко Д. В. Окремі напрями узагальнення іноземного досвіду функціонування та діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції та шляхи його впровадження в Україні / Д. В. Приймаченко, Р. В. Миронюк // Право і суспільство. – 2013. – №. 5. – С. 69-75.

135. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / [В. Б. Авер’янов, М. А. Бояринцева, І. А.

Кресіна та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Наук. думка, 2007. – 588 с.

136. Большой юридический энциклопедический словарь / [Малько А. В. Игнатенкова К. Е., Короткова Г. Н.]; под ред. А. В. Малька. – М.: Проспект, 2010. – 704 с.

137. Миронюк Р. В. Суб'єкти адміністративно-деліктного процесу: дис. … докт. юрид наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Роман Вікторович Миронюк; Дніпр. держ. ун-т. внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2013. – 501 с.

138. Попов Л. Л. Административное право России: учебник / Л. Л. Попов, Ю. И. Мигачев, С. В. Тихомиров; отв. ред. Попов Л. Л. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: "Проспект" [Электронный ресурс]: Система ГАРАНТ, 2010.

139. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 № 794-VII / Голос України. – 2014. – № 39 (спецвипуск).

140. Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України: дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Володимир Михайлович Бевзенко; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 462 с.

141. Рішенні Конституційного Суду України у справі № 1-6/2002 від 17.10.2002 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності ВРУ) // Вісник Конституційного Суду України. 2002. – № 12.

142. Омельченко Н. Л. Конституційно-правові основи законодавчої функції ВРУ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Омельченко Наталія Леонідівна; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2011. – 18 с.

143. Про рекомендації парламентських слухань «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні»: Постанова Верховної Ради України № 1565-VII від 03.07.2014 // Голос України. – 2014. – № 136.

144. Про Рекомендації парламентських слухань на тему "Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України": Постанова Верховної Ради України від 31.03.2016 № 1073-VIII // Голос України. 2016. – № 71.

145. Про рекомендації парламенських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства України: Постанова Верховної Ради України від 01.12.2005 № 3175-VI // Голос України. – 2005. – № 256.

146. Загальне адміністративне право: підручник / [Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші]; за заг. ред. І. С. Гриценка. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 568 с.

147. Конституція Французької Республіки : прийнята на конституційному референдумі 04.10.1958 [витяг] // Порівняльне правознавство : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів : навч. посіб. / уклад. : О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. – Х. : Право, 2016. – С. 69–72.

148. Основний закон: Уряд видано Кнесет 12. Місяця Адар, 5761 року (07.03.2001) [витяг] // Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. / уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. – Х.: Право, 2016. – С. 69–72.

149. Совгиря О. В. Загальні питання компетенції Кабінету Міністрів України: конституційно-правовий аспект / О. В. Совгиря // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – №. 4 (8). – С. 155–165.

150. Про затвердження Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про рекламу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 № 693. // Урядовий кур'єр від 30.06.2004 р. № 120.

151. Стрельников А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрій Вікторович Стрельников; Одеська національна юридична академія. – О., 2004. – 198 с.

152. Тацишин І. Б. Адміністративно-правове забезпечення інформаційних відносин в галузі реклами: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Тацишин Ігор Богданович; Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. -Л., 2009. 18 с.

153. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 № 1427-XII // Голос України від 27.08.1991 р.

154. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 // Офіційний вісник Президента України. – 2010. – № 32. – Ст. 1026.

155. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI (в редакції Закону України від 01.05.2016) // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 325.

156. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2-х т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – Том 1. Загальна частина. – 584 с.

157. Крупчан О. Компетенція центральних органів виконавчої влади / О. Крупчан // Вісник Академії правових наук України. 2002. - № 2 (29).- С. 47–59.

158. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 2 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 6.

159. Про затвердження положення «Про Міністерство внутрішніх справ»: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 207.

160. Питання діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459 // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 175.

161. Заярний О. А. Інформаційна сфера як об'єкт адміністративно-правової охорони: деякі доктринальні та нормативні аспекти / О. А. Заярний. – Журнал східноєвропейського права. – № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://easternlaw.com.ua/uk/osoblive-administrativne-pravo/zayarnij-o-a-informacijna-sfera-yak-obyekt-administrativno-pravovo%D1%97-oxoroni-deyaki-doktrinalni-ta-normativni-aspekti

162. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 668 с.

163. Людькова І. Щодо особливостей правового статусу центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом / І. Людькова // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 67-71.

164. Ващенко Ю. В. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом: проблеми правової природи та перспективи реформування / Ю. В. Ващенко // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3 (9) (ювілейний). - С.122–141.

165. Чичерин Б. Н. Общее государственное право / Б. Н. Чичерин; ред. и предисл. В. А. Томсинов; Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М.: Гарант, 2006. – XXX. – 505 с. – Серия «Русское юридическое наследие».

166. Корф С. А. Административная юстиция в России: в 2-х т. / С. А. Корф. – СПб.: изд-во Тренке и Фюсно, 1910. – Т. 2.: кн. 1 [Очерки законодательства России]; кн. 2 [Очерки теории административной юстиции]. – 501 с.

167. Подоляка А. М. Юридичний конфлікт в адміністративному процесі / А. М. Подоляка // Наше право. – 2013. – №. 11. – С. 19-24.

168. Коломоєць Т. О. Відвід (самовідвід) в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики: монографія / Т. О. Коломоєць, Н. П. Нікітенко. - Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. - 211 с.

169. Кузьменко О. В. Адміністративний процес у парадигмі права [Текст] : автреф… дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07 Теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право. / Оксана Володимирівна Кузьменко. – Київ. Нац. Унт. Внутр. Справ. – К. 2006. - 32 с.: [електронний ресурс] http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DB

N=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2006/06kovppp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

170. Собовий О. М. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. М. Собовий; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 20 с.

171. Смокович М. І. Проблеми розмежування судової юрисдикції та визначення компетенції адміністративних судів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / М. І. Смокович. – К., 2010. – 20 с.

172. Діткевич І. І. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук спец. 12.00.07. «Адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право» / І. І. Діткевич. – Х.: ХНУВС, 2011. – 20 с.

173. Смокович М. Юрисдикція адміністративних судів: проблеми визначення спорів щодо їх пов'язаності з виборчим процесом / М. Смокович // Юридична Україна. – 2012. – № 12. – С. 27-34.

174. Галинська К. Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні: автореф… дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Галинська Каріна Юріївна; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Київ, 2016. – 19 с.

175. Никулин М. И. Проблемы науки административной деликтологии: автореф. дис. … д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Михаил Иванович Никулин. – М., 2005. – 42 с.

176. Максименко Ю. Є. Засади розвитку інформаційної деліктології / Ю. Є. Максименко, В. А. Ліпкан // Глобальна організація союзницького лідерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goal-int.org/zasadi-rozvitku-informacijnoi-deliktologii/

177. Леонідова О. О. Зміст та особливості адміністративно-правових засобів протидії правопорушенням у сфері телекомунікацій / О. О. Леонідова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Магістр, 2008. – № 2 (34). – С. 446–451.

178. Серков П. П. Административная ответственность в российском праве: современное осмысление и новые подходы: монография. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2012. – 480 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://lawlibrary.ru/izdanie2222572.html

179. Максимов И. В. Административные наказания: монография / И. В. Максимов. – Москва: Норма, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.twirpx.com/file/226980/

180. Заярний О. А. Запобігання правопорушень в інформаційній сфері та сучасна юридична освіта: проблеми реформування в умовах європейської інтеграції / О. А. Заярний // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід». – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. – С. 36–38.

181. Правдюк С. М. Попередження інформаційних правопорушень / С. М. Правдюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. –2013. – № 4. – Т. 2. – С. 74–76. – (Серія: Юридичні науки).

182. Гензюк Э. Е. Административная деликтология: дис. ... д-ра юрид. наук / Эдуард Ефимович Гензюк. – М., 2002. – 324 с.

183. Корж І. Ф. Феномен юридичного конфлікту в умовах децентралізації державної влади в Україні / І.Ф. Корж // Інформація і право. – 2016. – № 3(18). – С. 4–11.

184. Бєляков К. І. Інформаційній конфлікт та юридична відповідальність: сутність і співвідношення. / К. І. Бєляков // Правова інформатика. – 2013. – №. 2. – С. 38–46.

185. Арестова І. В. Органи місцевого самоврядування як суб’єкти реалізації національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні: цілі,

завдання, функції, повноваження, напрями удосконалення / І. В. Арістова, С. І. Запара // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Вип. 43. – Т.2 – С. 7-20. – Серія «Право»

186. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

187. Андреєва О. Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень в сучасних умовах : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ольга Борисівна Андреєва. – Х., 1999. – 22 с.

188. Public Access to Information and Secrecy Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.regeringen.se/49bb7e/contentassets/2c767a1ae4e8469fbfd0fc044998ab78/public-access-to-information-and-secrecy-act

189. Recommendations to the European Council. Europe and the global information society [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://paginaspersonales.deusto.es/abaitua/konzeptu/w3c%5Cbange.htm#chp

190. Report on a new Digital Agenda for Europe: 2015.eu - (2009/2225(INI)), 25 March 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2010-0066+0+DOC+XML+V0//EN

191. Rządowy Zespół Reagowania na Incydenty Komputerowe CERT.GOV.PL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cert.gov.pl/cer/o-nas/15,O-nas.html

192. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

193. Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції : Закон України від 16.10.2012 № 5450-VI // Голос України. – 2012. – № 209.

194. Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції : Закон України від 05.07.2012 № 5091-VI / Голос України. – 2012. – № 140.

195. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Комзюк Анатолій Трохимович; Нац. Унт. Внутр. справ. – Х., 2002. – 408 с.

196. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Р. С. Мельник. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2002. – 19 с.

197. Мельник І. В. Застосування заходів адміністративного примусу в умовах розбудови правової держави: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Мельник Ігор Володимирович; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004.

198. Сперанский М. М. План государственного преобразования (введение к Уложению государственных законов 1809 г.). – Москва: типолитография товарищества И. Н. Кушнерев и К. Пимен, 1905 г. / [Электронный ресурс]: Система ГАРАНТ, 2016 г. / [Электронная библиотека юриста]

199. Антонович А. Я. Курс государственного благоустройства [полицейского права]. Части 1 и 2 // [оттиск из "Университетских известий", 1889] / А. Я. Антонович. – Киев, 1890 [Электронный ресурс] : Система ГАРАНТ, 2016.

200. Павліченко В. М. Поняття та види заходів адміністративного припинення адміністративних правопорушень / В. М. Павліченко // Вісник Херсонського державного університету. – № 42. – С. 64–68. – (Випуск: Юридичні науки).

201. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12. 07. 2001 № 2664–III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

202. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

203. Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних: Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014 № 1/02-14 // Баланс. – 2014. – № 19. – С. 5.

204. Про затвердження порядку здійснення державного нагляду за ринком телекомунікацій та визнання такими, що втратили чинність деяких наказів НКРЗ : Наказ Національної комісії, що здійснює державне регулювання у галузі зв'язку та інформатизації від 13.12.2012 № 649 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 163. – Ст. 294.

205. Об информатике, картотеках и свободах : Закон Франции от 06.01.1978 № 78–17 // Iournal official de la Republique Fracaise, 7 januier 1978, 25 januier 1978.

206. Про захист персональних даних: Закон Естонської Республіки від 12.02.2003: в редакції Закону від 25.01.2007 (з наступними змінами та доповненнями) / RTI, 2003, 26, 158.

207. Савчишкин Д. Б. Административная ответственность в области связи и информатизации: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец 12.00.14 «Административное право и процес; финансовое право; информационное право» / Дмитрий Борисович Савчишкин; Моск. ун-т. связи и информатизации. – Москва, 2011. – 16 с.

208. Дугенец А. С. Административная ответственность в российском праве: дис. ... д-ра юрид. наук / А. С. Дегенец. – М. – 2005. – 373 с.

209. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України / С. Т. Гончарук. – К.: КМУЦА, 1995. – 78 с.

210. Іванов В. В. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності / В. В. Іванов // Правова держава.- Одеса, 2000. – № 2. – С. 57-61.

211. Адміністративна відповідальність [Текст]: курс лекцій / [Колпаков В. К. та ін.; за ред. О. В. Кузьменко]; Нац. акад. внутр. справ. - Київ: Юрінком Інтер, 2016. - 567 с.

212. Настюк В. Я. Загальноправова характеристика адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева // Інформація і право. – 2013. – № 1. – С. 151–157.

213. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Олексієвна Леонідовас. – Харків. 2010. – 19 с.

214. Бєлєвцева В. В. Про адміністративну відповідальність за порушення вимог та правил інформаційного законодавства України: поняття та види / В. В. Бєлєвцева // Інформатика і право. – 2012. – № 3(35/2012). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ippi.org.ua/sites/default/files/12bvvupv.pdf

215. Крижановська В. А. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві Україні: сучасні підходи, нове розуміння : дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Вікторія Анатоліївна Крижановська; Нац. Унт. «Львівська політехніка». – Львів., 2011. – 225 с.

216. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості ВРУ. – 2004. – № 12. – Ст. 155.

217. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96 // Відомості ВРУ. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

218. Про радіочастотний ресурс України : Закон України від 01.06.2000 № 1770-III // Відомості ВРУ. – 2000. – № 36. – Ст. 298.

219. Савчишкин Д. Б. Информационно-административное правонарушение: понятие, признаки, состав // Д. Б. Савчишкин // Административное и муниципальное право. – 2011. – № 7. – С. 71–82. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CJI;n=57634#0

220. Стрельников А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрій Вікторович Стрельников; Одеська національна юридична академія. -О., 2004.198 с.

221. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

222. Заярний О. А. Правові наслідки протиправного адміністративного договору: проблеми нормативного визначення і практичного застосування / О. А. Заярний. // Вісник Вищого адміністративного суду України № 3 2014. - С.72 – 85.

223. Заярний О. Адміністративна деліктність у сфері використання персональних даних та засоби її запобігання /О. Заярний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Вип.95. – Київ. 2013. - С.57-63.

РОЗДІЛ 4 ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СКЛАДОВИХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОЇ ПОЛІТИКИ

4.1 Правове забезпечення охорони прав особи у сфері доступу до публічної інформації за законодавством України та зарубіжних країн

4.1.1 Характеристика адміністративних правопорушень у сфері доступу до публічної інформації як виду соціально-правових конфліктів, що існують в інформаційній сфері

Формування в Україні інформаційного суспільства, в основі якого перебувають засади прозорості та відкритості функціонування СПА зумовлює істотне зростання соціально-юридичного значення публічної інформації як основного інструмента комунікації держави із суспільством, окремими громадянами, юридичними особами [1, с. 350; 2, с. 6; 3, с. 5].

«Водночас підвищення суспільного інтересу до публічної інформації супроводжується стійкою динамікою зростання кількості адміністративних правопорушень, у яких така інформація виступає безпосереднім предметом чи засобом вчинення делікту.

При формулюванні складів АІП у сфері доступу до публічної інформації законодавство України розвивається двовекторним шляхом – через закріплення відповідних адміністративно-деліктних норм у положеннях КУпАП [4] та окремих ЗУ [5; 6]. Такий законодавчий підхід можна пояснити не лише низьким ступенем кодифікації інформаційних правопорушень загалом, але й застосуванням у нормах КУпАП [4] різних критеріїв формулювання об’єктивної сторони цієї групи деліктів, до яких, зокрема, належать: вид публічної інформації, характер її правового режиму, зміст обов’язків РПІ щодо її надання, фіксації та офіційного оприлюднення. Паралельне використання вказаних критеріїв надає основоположного соціально-юридичного значення саме праву особи на доступ до публічної інформації для нормативного формування системи адміністративно-правових обмежень, дозволів чи заборон, чинних у відповідній сфері правового регулювання» [1, с. 350].

Традиційно право особи на доступ до публічної інформації розглядається через призму норми, передбаченої у ч. 2 ст. 34 Конституції України [7], тобто юридичні правомочності вільного збирання, зберігання, поширення та захисту інформації, яка перебуває у розпорядженні СПА, інших РПІ[8; 9, с. 13; 10, с. 7].

За такої інтерпретації право особи на доступ до публічної інформації набуває значення не лише гарантованої державою можливості вільного доступу до інформації, що перебуває у володінні СПА, інших РПІ, визначених законом, але й основи для реалізації громадянами інших прав: на участь в управлінні суспільними та державними справами, права на освіту, виборчих прав [11, с. 77; 12, с. 389].

Це дає підстави розглядати відповідне інформаційне право особи як визнану в нормах законодавства та гарантовану державою можливість кожної особи, яка на законних підставах перебуває чи зареєстрована в Україні, вільно збирати, зберігати, поширювати публічну інформацію не забороненими законом способами з метою задоволення власних чи публічних потреб, участі в управлінні суспільними і державними справами, реалізації інших суб'єктивних публічних прав, а також підвищення ступеня відкритості діяльності держави, її органів та посадових осіб. У зазначеній інтерпретації право особи на доступ до публічної інформації набуває значення соціальних цінностей, здатних задовольнити публічні інформаційні інтереси та потреби, забезпечення яких визначає зміст і спрямованість діяльності держави, характеризує коло об'єктів, на охорону яких має бути спрямована дія засобів адміністративного примусу, що надання цьому благу значення об'єкта адміністративних правопорушень.

Нормативне сприйняття в такому аспекті права особи на доступ до публічної інформації, на наш погляд, має велике значення для процесу адміністративної деліктолізації протиправних діянь РПІ та їх уповноважених посадових осіб, оскільки дозволяє сформувати цілісну систему складів АІП, об'єднану за видовим об'єктом протиправного посягання.

Побудова на цій основі цілісної системи складів АІП у сфері доступу до публічної інформації є неможливою без урахування сутнісних ознак такої інформації як предмета протиправного посягання.

Вдаючись до системного тлумачення змісту поняття «публічна інформація», сформульованого у ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5], ВАСУ у Постанові Пленуму від 30.09.2013 № 11 «Про практику застосування адміністративними судами положень закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Постанова Пленуму ВАСУ № 11) виокремив такі ознаки інформації, що розглядається:

1) публічна інформація виступає готовим продуктом, який отриманий або створений лише в процесі виконання СПА своїх обов'язків, визначених чинним законодавством;

2) публічна інформація заздалегідь відображена або задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях;

3) така інформація знаходиться у володінні СПА або інших РПІ;

4) публічною не може визнаватися інформація, яка створена СПА не під час виконання ним передбачених законом обов'язків;

5) інформація не може бути публічною, якщо створена не СПА [13].

Аналогічну групу ознак публічної інформації наводить також В. П. Паліюк [14, с. 190].

Поряд із наведеними ознаками у науковій літературі [15, с. 56; 16, с. 15] та матеріалах узагальнення судової практики [17] виділяється ще одна властивість публічної інформації, існування якої має велике значення з позицій адміністративно-деліктного регулювання публічно-правових інформаційних відносин. Йдеться про суспільну необхідність публічної інформації, тобто її здатність задовольняти публічні інтереси та інформаційні потреби у відносинах з СПА.

Своє законодавче відображення вказана ознака публічної інформації дістає в положеннях ч. 2 ст. 13 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5] і розкривається через нормативну заборону засекречення окремих відомостей,

зазначених у вказаній нормі, та безпосередній обов'язок РПІ забезпечити її оприлюднення у разі безпідставного віднесення до конфіденційної, службової чи таємної інформації.

Розглядаючи справи, пов'язані з порушенням приписів ст. 10 Європейської конвенції «Про захист прав людини та основних свобод» [18], ЄСПЛ у своїх рішеннях також неодноразово звертав увагу на необхідність забезпечення публічного інтересу шляхом оприлюднення конкретних відомостей чи даних, які перебувають у розпорядженні СПА, інших РПІ [19; 20; 21].

Імплементація практики ЄСПЛ у національний правовий простір України вказує на невичерпність відомостей, які становлять публічний інтерес, лише тими, склад яких зазначений у ч. 2 ст. 34 та ст. 50 Конституції України [7], ч. 2 ст. 13 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5], у зв'язку з чим саме правомірні публічні інтереси та потреби постають визначальним критерієм відкритості публічної інформації.

Такий висновок має принципове значення не лише з позицій дослідження предмета адміністративних правопорушень, що розглядаються, але й для адміністративно-правового регулювання суспільних інформаційних відносин, у яких об'єктом виступає саме публічна інформація. Адже, виходячи з ознак суспільної необхідності публічної інформації, її створення у процесі виконання владних управлінських функцій, перебування у володінні розпорядників, визначених у ст. 13 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5], така інформація може створюватися, надаватися та оприлюднюватися і на підставі інших законодавчих актів України, зокрема Законів «Про запобігання корупції» [22], «Про адміністративні послуги» [23], «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»» [24], «Про державну таємницю» [6], «Про Державний реєстр виборців» [25], «Про захист персональних даних» [26], «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [27], «Про доступ до судових рішень» тощо [28].

Порівняльно-правове дослідження ознак публічної інформації, вироблених правовою доктриною, дозволяє констатувати, що для вирішення питання про правомірність віднесення інформації до категорії публічної принципове значення має факт створення чи володіння інформацією СПА або іншими РПІ. Натомість на публічно-правову природу того або іншого виду інформації принципового впливу не справляє вид матеріального носія, спосіб збереження чи передачі інформації. Це зумовлює зміщення видових особливостей АІП у сфері доступу до публічної інформації саме на суб'єктів їх вчинення та об'єктивну сторону.

Правова доктрина, встановлюючи коло суб'єктів АІП у сфері доступу до публічної інформації, виходить насамперед з ознак суб'єктів регулятивних інформаційних відносин, види яких встановлені у ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [29, с. 137; 30, с. 33].

Покладаючи виконання обов'язків щодо забезпечення доступу до публічної інформації на РПІ, законодавство України водночас поширює на них дію системи правових обмежень та заборон, спрямованих на охорону прав, правомірних інтересів запитувачів інформації [12, с. 390; 31, с. 137].

«Здебільшого вчені-правники пов'язують поняття РПІ з діяльністю суб'єктів владних повноважень [29, с. 137; 11, с. 78; 16, с.13; 32, с. 223; 33].

Допускаючи можливість поширення юрисдикції адміністративних судів на інформаційні спори, відповідачем у яких виступає суб'єкт владних повноважень у розумінні положення п. 7 ч. 1 ст. 3 КАСУ [33], ВАСУ водночас пов'язав можливість пред'явлення адміністративного позову лише до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів влади АРК, чим фактично виключив можливість визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності відповіданих посадових осіб РПІ, (далі – відповідальних осіб РПІ) [17].

Наведена правова позиція ВАСУ знайшла своє відображення в практиці діяльності адміністративних судів України, зокрема в постановах Колегії суддів адміністративної палати ВСУ. Такий висновок випливає, зокрема, з аналізу постанов Колегії суддів адміністративної палати ВСУ, прийнятих у справах: за позовом громадської організації «Виноградівське об'єднання «Майдан» до

Виноградівської міської ради Закарпатської області про визнання відмови у наданні інформації незаконною, визнання дій протиправними, зобов'язання вчинити певні дії від 08.11.2016 [34]; за позовом Особа_8 до КСУ про визнання відмови протиправною та зобов'язання надати публічну інформацію від 21.06.2016 [35]; за позовом Особа 10 до Дмитрівської сільської ради Києво-Святошинського району Київської області про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії від 25.05.2016 [36] та інших справах, предметом оскарження в яких виступають протиправні рішення, дії чи бездіяльність РПІ.

Використовуючи вузький (спеціальний) підхід до розуміння змісту поняття «суб'єкт владних повноважень» у справах про оскарження протиправних рішень, дій чи бездіяльності РПІ, практика адміністративного судочинства тим самим відображає сприйняту у цій роботі та багатьох наукових дослідженнях [37, с. 122 – 135; 38, с. 178; 39, с. 34] концепцію поняття «СПА», до змісту якого включаються ВРУ, органи судової влади (у випадках, прямо передбачених актами законодавства України), органи державної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи влади АРК, а також учасники публічно-правових відносин, які здійснюють владні управлінські функції на виконання делегованих повноважень.

Це дозволяє нам застосовувати для позначення РПІ, які належать до органів державної влади та місцевого самоврядування, поняття «СПА», який широко використовується у міжнародно-правових актах з питань забезпечення доступу до публічної інформації [40; 41; 42; 43; 44, с. 162, 169, 174].

«На противагу судовій практиці законодавець у конструюванні складів АІП у сфері доступу до публічної інформації пов'язує можливість їх вчинення лише з протиправною поведінкою відповідальних осіб РПІ з одночасним встановленням адміністративної відповідальності за ці делікти» [29, с. 138, 139].

Згідно з виробленою практикою адміністративно-деліктного регулювання відносин у сфері доступу до публічної інформації [4; 5; 6] та правовими позиціями ВАСУ щодо розгляду відповідної категорії справ [13; 17], відповідальна особа РПІ набуває ознак суб'єкта адміністративного

правопорушення як за власні протиправні рішення, дії чи бездіяльність, так і за аналогічні форми протиправної поведінки СПА, від імені якого діє така особа.

«Встановлюючи в положеннях ст. 13 коло РПІ, ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5] не називає серед них посадових осіб, хоча паралельно у нормах, закріплених у п. 2 та п. 3 ч. 1 ст. 12, включає до суб'єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації спеціально створені структурні підрозділи та відповідальних осіб РПІ. При цьому, за буквальним змістом норм, передбачених у п. 2 ч. 1 ст. 3, п. 5 ч. 1 ст. 14 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5], п. 4 ч .1 ст. 6 ЗУ «Про інформацію» [45], П. 2 Рекомендації Ради Європи № R (81) 19 Комітету міністрів для держав-членів «Про доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів», прийнятої Комітетом Міністрів 25 листопада 1981 року на 340-й зустрічі заступників міністрів (далі – Рекомендація Ради Європи № R (81) 19) [40], створення спеціального структурного підрозділу чи запровадження посади відповідального за організацію доступу до публічної інформації є невід'ємним обов'язком РПІ, яким забезпечується одна з гарантій інформаційних прав особи.

Виходячи із системного тлумачення змісту наведених норм, правове регулювання відносин у сфері доступу до публічної інформації у функціональному аспекті розвивається шляхом виокремлення обов'язків РПІ у систему повноважень відповідальної особи РПІ чи спеціально створеного для цих цілей структурного підрозділу. Розвиток такої лінії адміністративно-деліктного регулювання відносин у сфері доступу до публічної інформації передбачає зміщення основного акценту у визначенні суб'єкта адміністративних правопорушень та адміністративної відповідальності на відповідальних осіб РПІ» [29, с. 139, 140].

У цьому контексті актуальною видається думка Н. В. Янюк, яка вважає, що: «Основною ознакою посадової особи є наявність адміністративної лінійної влади, що уповноважує її на вчинення організаційно-розпорядчих функцій і службових юридичних дій» [46, с. 7, 8].

Поділяючи аналогічну позицію щодо розуміння змісту поняття «посадова особа», О. В. Старцев вважає, що це така службова особа, в результаті вчинення юридично значимих управлінських дій якої виникають, змінюються чи припиняються управлінські правовідносини, а також особа, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням виконує функції представника цього органу виконавчої влади щодо забезпечення виконання прийнятих рішень [47, с. 183].

«Наведені погляди мають у своїй основі спільний знаменник – факт виконання посадовими особами владних управлінських функцій конкретного СПА, що тягне за собою виникнення для цих суб'єктів взаємних правових наслідків. З одного боку, вчинення посадовою особою СПА – РПІ – дій чи бездіяльності всупереч встановленим законом вимогам є підставою для визнання протиправними похідних рішень, дій чи бездіяльності самого РПІ, а з іншого – вказані правові наслідки утворюють юридичну підставу визнання відповідної посадової особи суб'єктом АІП у сфері доступу до публічної інформації» [29, с. 140, 141].

Зважаючи на коло обов'язків РПІ, передбачених у ст. 14 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5], інших законодавчих актах України, які регулюють відповідну групу суспільних відносин [5; 24; 25; 26; 27; 28], вказану взаємодію між РПІ та їх відповідальними особами не можна назвати універсальною в адміністративно-деліктному аспекті.

Законодавство України містить вказівку на окрему групу адміністративних актів у сфері доступу до публічної інформації, ухвалення яких допускається колегіальним рішенням РПІ. Йдеться про схвалення порядку організації доступу до публічної інформації; рішень про віднесення тих або інших відомостей до категорії конфіденційної чи службової інформації; затвердження внутрішнього положення «Про організацію обробки та захисту персональних даних на підприємстві»; утворення спеціальних структурних підрозділів чи запровадження окремої посади, відповідальної за забезпечення доступу до публічної інформації;

затвердження внутрішніх технічних регламентів обробки відомостей чи даних, які становлять публічну інформацію тощо.

Допускаючи можливість лише колегіального ухвалення рішень щодо зазначених питань, ЗУ «Про доступ до публічної інформації» у ч. 1 ст. 16 закріплює правило, відповідно до якого за визначення завдань та забезпечення діяльності структурного підрозділу або уповноваженої особи з питань доступу до публічної інформації РПІ, відповідальних за опрацювання, систематизацію та контроль задоволення запиту на інформацію, надання консультацій під час оформлення запиту, а також за оприлюднення публічної інформації, відповідальність несе РПІ [5].

Через легалізацію зазначеного правила законодавець виокремив окрему групу юридичних обов'язків, невиконання чи неналежне виконання яких утворює протиправне діяння саме СПА - РПІ, що дозволяє визнавати їх винними у вчиненні адміністративних правопорушень, що зумовлює поширення на відповідну групу адміністративно-деліктних відносин положень ч. 2 ст. 1167 та ст. 1173 ЦК України [48].

Вироблений у нормах законодавства України підхід до визнання РПІ суб'єктами адміністративних правопорушень та адміністративної відповідальності, на наш погляд, веде до ігнорування видових особливостей суспільних відносин у сфері доступу до публічної інформації, що вимагає звернення до доктринальних розробок у цьому напрямі правового регулювання.

Розглядаючи в своїх працях порушену проблематику, А. І. Єлістратов вважав що, коли кожне промислове підприємство в особі її керівника несе свій професійний ризик, то, відповідно і казна повинна нести адміністративний ризик, пов'язаний з недосконалістю урядового механізму. Відповідальність казни означає розподіл такого ризику на все населення відповідно до підпорядкованої сили його членів. Іншими словами, писав дослідник: «Вона являє собою «свого роду» державне страхування шкоди від помилок адміністративної машини. Відшкодовуючи шкоду громадянам, держава вже сама змозі стягувати з посадових осіб ті збитки, причиною яких стала його особиста вина [49].

Наведений погляд виходить головним чином з визнання підставою відповідальності держави за свою діяльність юридичних недоліків в організації публічного адміністрування в різних галузях суспільної діяльності, що призвело до заподіяння громадянам або юридичним особам шкоди.

На думку Д. Я. Українського, особливість умов юридичної відповідальності держави та органів СПА виявляється в двох основних аспектах: по-перше, правовідносини зі спричинення шкоди є результатом не реалізації власне адміністративної діяльності як правомірного процесу здійснення владних повноважень, а наслідком вчинення протиправних діянь, які лише опосередковано нагадують реалізацію адміністративної діяльності; по-друге, такі дії чи бездіяльність мають бути пов’язані саме з адміністративною, а не будь-якою іншою діяльністю СПА [50, с. 208].

Розвиток наведених поглядів у контексті вирішення порушеної проблеми дає підстави провести розмежувальну лінію сфери адміністративної відповідальності СПА – РПІ та їх відповідальних осіб – насамперед за змістом компетенції вказаних учасників публічно-правових інформаційних відносин та способами їх реалізації.

У своїй сукупності вказані критерії утворюють правило, відповідно до якого СПА – РПІ набуває ознак суб’єкта АІП у разі прийняття ним колегіального рішення, включно з ухваленням проекту нормативно-правового акта, яким порушуються, обмежуються чи скасовуються право особи на доступ до публічної інформації, вчиняються дії, які порушують встановлений законом правовий режим публічної інформації, або не виконуються обов’язки, встановлені у ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про доступ до публічної інформації».

Покладаючи в основу поняття «суб’єкт АІП у сфері доступу до публічної інформації» елементи правового статусу СПА та їх відповідальних осіб, закон допускає віднесення до них також інших категорій РПІ. Юридична можливість відповідного розширення визначається декількома умовами: по-перше, фактом фінансування діяльності юридичної особи РПІ за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів або бюджету АРК чи виконання особою

делегованих функцій держави; по-друге, фактом наявності у суб’єкта господарювання домінуючого становища на ринку або наділення спеціальними чи виключними правами, так само, як існування статусу природної монополії; по-третє, фактом володіння суб’єктом господарювання інформацією про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян, будь-якою іншою інформацією, що становить публічний інтерес.

У своїй сукупності вказані умови відображають юридичний зв’язок між фактом володіння або створення суспільно необхідної інформації та особливостями діяльності конкретних РПІ. Його відображення в нормах адміністративно-деліктного законодавства України забезпечує конкретизацію меж адміністративної деліктоздатності РПІ, які не є СПА, пов’язавши їх із фактом створення чи володіння окремими видами публічної інформації.

Отже, для вирішення питання про можливість віднесення конкретного учасника публічно-правових інформаційних відносин до категорії суб’єктів АІП у сфері доступу до публічної інформації основною юридичною умовою є факт виконання таким учасником функцій РПІ, а також наявність відповідної інформації у володінні чи розпорядженні такого суб’єкта.

На цій основі під суб’єктом АІП у сфері доступу до публічної інформації, на нашу думку, слід розуміти РПІ, його відповідальну посадову особу, яка внаслідок прийняття протиправних рішень, вчинення дій чи бездіяльності порушує встановлений правовий режим публічної інформації чи обмежує право особи на доступ до такої інформації, за що підлягає адміністративній відповідальності.

Побудова механізму доступу до публічної інформації на основі презумпції відкритості такої інформації, принципів верховенства права, відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, обов’язкового інформування державою про свою діяльність [5; 7; 27; 28; 40; 41; 42; 43; 45] передбачає зміщення основного акценту у конструюванні складів адміністративних правопорушень, що досліджуються, на елементи їх об’єктивної сторони.

В основі цієї думки лежить відображений у положеннях ч. 1 ст. 24 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5] спосіб визначення протиправних діянь у сфері доступу до публічної інформації, який ґрунтується на об'єктивних ознаках рішень, дій чи бездіяльності РПІ або їх відповідальних осіб, що характеризують їх як такі, що не відповідають нормам закону.

Як зазначає С. В. Петров, об'єктивну сторону АІП у сфері доступу до публічної інформації характеризують зовнішні ознаки поведінки посадових та службових осіб СПА, тобто протиправні дія або бездіяльність, негативні наслідки, причинний зв'язок між ними, місце, спосіб, обстановка, час та засоби вчинення делікту.

Враховуючи специфіку вказаних елементів об'єктивної сторони АІП у сфері доступу до публічної інформації, С. В. Петров пропонує звести усю систему таких деліктів у такі основні групи:

«…1. Неправомірна відмова в наданні інформації (надання відповіді на запит, у якій посадові та службові особи відмовляють у наданні інформації з підстав, не передбачених ст. 22 ЗУ «Про доступ до публічної інформації»), несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності (дії осіб, які виражаються у наданні завідомо недостовірної інформації, яка вводить адресата в оману, або повідомлення тільки частини запитуваної інформації або інформації, що повинна бути оприлюднена);

2. несвоєчасне надання інформації (надання інформації з порушенням передбачених законом строків – від 5 до 20 днів);

3. необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом (вчинення дій з протиправного закриття інформації);

4. навмисне приховування або знищення інформації чи документів, що стосуються умисних діянь, тобто таких, коли особа усвідомлювала суть і шкоду своєї дії або бездіяльності, передбачала її негативні наслідки і бажала їх настання або не бажала, але свідомо припускала їх настання;

5. порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави» [51, с. 151 – 156].

Поряд із зазначеними видами АІП у сфері доступу до публічної інформації деякі дослідники включають до них також порушення права на доступ до засідань колегіальних органів СПА, ухвалення адміністративних актів, якими встановлюються додаткові процедури отримання інформації, інші рішення, дії чи бездіяльність РПІ, що порушили законні права та інтереси запитувача відповідної інформації [52, с. 5].

Попри те, що автори вказаної думки не розкривають структури останньої з наведених груп порушень законодавства про доступ до публічної інформації, системний аналіз обов'язків РПІ та ознак об'єктивної сторони складів адміністративних правопорушень, предметом яких виступає публічна інформація, дає підстави включити до таких деліктів, зокрема:

1) прийняття рішень про схвалення нормативно-правових актів, або технічних регламентів, які встановлюють процедури чи умови, спрямовані на безпідставне обмеження право особи на доступ до публічної інформації;

2) невиконання СПА обов'язку щодо утворення спеціального структурного підрозділу чи запровадження окремої посади відповідальної особи з питань забезпечення доступу до публічної інформації;

3) не оприлюднення або оприлюднення в неповному обсязі чи з порушенням встановлених законом строків проектів нормативно-правових актів або рішень СПА, які підлягають громадській, антикорупційній експертизі чи громадському обговоренню;

4) не схвалення або схвалення з порушенням встановлених актами законодавства України процедур положення «Про обробку та захист персональних даних СПА, іншим розпорядником персональних даних» за умови, що такий розпорядник здійснює обробку персональних даних як виду конфіденційної чи відкритої публічної інформації.

Наведені підходи до класифікації АІП у сфері доступу до публічної інформації відображають характер нормативних обмежень чи заборон на вчинення РПІ або його відповідальною особою певних дій, прийняття рішень, утримання від бездіяльності, що відображають покладені на них обов'язки. Під таким кутом зору саме юридичний зв'язок між обов'язками РПІ та встановленими актами адміністративно-деліктного законодавства правовими дозволами, обмеженнями чи заборонами утворює правову основу об'єктивної сторони складів АІП у сфері доступу до публічної інформації.

У науці адміністративного права саме юридичний прояв зазначених взаємозв'язків між обов'язками РПІ та змістом спрямованих на його поведінку нормативних приписів став основою для дискусії щодо найбільш поширеної форми вираження протиправного діяння РПІ та його відповідальних посадових осіб.

Так, зокрема, К. В. Шурупова визначає об'єктивну сторону правопорушень у сфері доступу до публічної інформації як «комплекс протиправних діянь у формі бездіяльності посадової особи – порушника, що негативно впливають на дотримання законодавства про доступ до інформації в Україні» [53, с. 104].

На противагу зазначеному погляду С. В. Петров вважає, що у своїй більшості об'єктивна сторона АІП у сфері доступу до публічної інформації проявляється через протиправні діяння посадових осіб СПА [51, с. 151].

На наш погляд, в основі розв'язання порушеної дискусії лежить саме юридична сутність поняття «доступ до публічної інформації».

Наголошуючи на подвійній природі цього поняття, О. В. Скачиляс-Павлів зазначає: «З одного боку, забезпечення права на доступ до публічної інформації є обов'язком СПА та інших РПІ, а з іншого – реалізація права на доступ до публічної інформації є правом кожної людини» [10, с. 78].

На думку В. І. Малімона та С. В. Онищука, право на доступ до публічної інформації треба визначати через його активний та пасивний аспекти. Пасивний аспект доступу до публічної інформації передбачає обов'язкову відповідь РПІ на інформаційний запит фізичної або юридичної особи, забезпечення їхньої участі в

засіданні колегіальних органів, надання можливості ознайомитися з публічною інформацією СПА. Активний аспект доступу до публічної інформації проявляється через обов'язок РПІ оприлюднювати інформацію про свою діяльність, ухвалені документи та проекти, що готуються, реєстр публічної інформації тощо одним або декількома способами – публікувати в ЗМІ, розміщувати на офіційних веб-сайтах, вивішувати на інформаційних стендах тощо [54, с. 11].

Якщо ж виходити з наведених поглядів на зміст поняття «доступ до публічної інформації», то в основі більшості складів адміністративних правопорушень, які пов'язуються з відповідною складовою ІС, повинні перебувати обов'язки РПІ. Це передбачає зміщення основного акценту саме на протиправну бездіяльність указаних учасників публічно-правових інформаційних відносин та їх відповідальних осіб.

За буквальним змістом норм, передбачених у ст. 91-4, 188-46, 212-3 КУпАП [4], закон пов'язує протиправність діянь у сфері доступу до публічної інформації поряд з наданням відомостей чи даних, що не відповідають дійсності, насамперед з ненаданням, несвоєчасним наданням, наданням не в повному обсязі публічної інформації або відомостей, призначених для формування такої інформації.

Основною розмежувальною рисою зазначених видів протиправної бездіяльності РПІ є спосіб її прояву, тобто зовнішнє відображення характеру порушення РПІ чи його відповідальною посадовою особою покладених на неї обов'язків.

Якщо у разі безпідставної відмови від надання публічної інформації на запит громадян чи юридичних осіб має місце протиправне невиконання РПІ встановлених законом обов'язків, то у разі надання неповної, недостовірної інформації виявляється неналежне ставлення до відповідних обов'язків з боку відповідної категорії учасників публічно-правових інформаційних відносин. Щодо відмови РПІ, то може бути оскаржена, тобто визнана протиправною, як відмова, оформлена відповідно до положень ст. 22 ЗУ «Про доступ до публічної інформації», так і відповідь РПІ, з якої, по суті, випливає така відмова [55, с. 301].

Відповідно, законодавством України допускається можливість визнання протиправною як формалізованої так, і неформалізованої (конклюдентної) відмови від надання публічної інформації на запит громадян чи юридичних осіб. У свою чергу, для визнання неповним надання публічної інформації визначальним фактором є фрагментарність наданої інформації, що виключає її цільове використання, належне задоволення інформаційних потреб запитувачів.

Отже, визнання протиправною бездіяльності РПІ та їх відповідальних посадових осіб є можливим лише за відсутності підстав для відмови у задоволенні інформаційного запиту [12, с. 59].

На відміну від бездіяльності, протиправні дії суб'єктів АІП у сфері доступу до публічної інформації передбачають активну поведінку порушників усупереч встановленим правовим обмеженням чи заборонам на її реалізацію.

Це може бути: надання документам, а не інформації, обмежувальних грифів; встановлення щодо публічної інформації обмежувальних грифів, не передбачених законодавством, віднесення інформації, яка не відповідає усім трьом елементам трискладового тесту, до інформації з обмеженим доступом (ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про доступ до публічної інформації»), ненадання інформації з підстав, які припинили своє юридичне існування, тощо [54, с. 153].

Формулюючи на основі протиправних дій відповідальних посадових осіб РПІ конкретні склади адміністративних правопорушень, законодавець пов'язує їх вчинення з обмеженням права на доступ до публічної інформації або створенням організаційно-правових чи технічних перешкод у його реалізації. У такій інтерпретації юридичну основу протиправних дій вказаної групи учасників публічно-правових інформаційних відносин становлять правові обмеження та заборони на конкретні способи поводження з публічною інформацією, що не узгоджуються з нормативними принципами та гарантіями реалізації права особи на доступ до публічної інформації.

Саме такий підхід було закладено в нормах ч. 2 ст. 23 та ч. 2 ст. 24 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5] задля встановлення правових підстав для

оскарження протиправних дій чи бездіяльності РПІ, притягнення їх та відповідальних посадових осіб до юридичної відповідальності [16, с. 61].

Таким чином, у законодавчому конструюванні елементів об'єктивної сторони складів АІП у сфері доступу до публічної інформації визначального значення набувають відповідно права запитувачів чи обов'язки РПІ, на забезпечення реалізації яких спрямована система адміністративно-правових обмежень чи заборон, чинних в ІС України. Під іншим кутом зору саме права запитувачів інформації та обов'язки РПІ визначають форму протиправного діяння – дію чи бездіяльність, з якими закон пов'язує вчинення АІП у сфері доступу до публічної інформації. Побудова в такий спосіб об'єктивної сторони складів АІП у сфері доступу до публічної інформації зумовлює їх формальний характер, що виключає обов'язковість заподіяння шкоди учасникам публічно-правових інформаційних відносин, чиї інформаційні права зазнали протиправного обмеження, невизнання чи оспорювання.

Щодо сформульованих ознак складів АІП у сфері доступу до публічної інформації, то законодавство України [4; 5; 6], як правило, не містить прямої вказівки на форму вини, з якою пов'язується протиправність діяння відповідальної посадової особи РПІ, хоча в окремих випадках передбачає прямий зв'язок поведінки порушника виключно з умисною формою вини. У такий спосіб законодавець поділив усю систему складів відповідних адміністративних правопорушень на дві широкі групи: з виключно умисною формою вини та ті, щодо яких не виключається вчинення як умисно, так і з необережності. Такий спосіб формулювання ознак елементів суб'єктивної сторони АІП у сфері доступу до публічної інформації викликав серед вчених-адміністративістів наукову дискусію, спрямовану на пошук обґрунтованого зв'язку між формами вини порушника та характером його протиправної поведінки.

Як зазначає К. В. Шурупова, вину у формі необережності можна інкримінувати порушнику тоді, коли він повністю ігнорує свій обов'язок стосовно надання відповідей на інформаційні запити [53, с. 105].

Дещо протилежну позицію відстоює з цього питання С. В. Петров, на думку якого суб’єктивна сторона АІП у сфері доступу до публічної інформації здебільшого характеризується умислом, хоча можуть бути випадки і вчинення таких правопорушень з необережності [51, с. 151].

За буквальним змістом диспозиції норм, передбачених у ст., ст. 53-2, 91-3, 172-8, 212-6 КУпАП [4], законодавець пов’язує вчинення відповідних АІП у сфері доступу до публічної інформації насамперед з умисною формою вини порушника. Це досягається через використання таких нормативних конструкцій, як: «перекручення або приховування даних державного земельного кадастру»; «приховування перевищення встановлених лімітів на обсяги утворення та розміщення відходів»; «незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень»; «здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах»; «незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем» [4]. Застосування цих конструкцій у формулюванні ознак протиправних діянь суб’єктів відносин у сфері доступу до публічної інформації тягне за собою нормативну легалізацію умисної форми вини як конструктивної ознаки відповідної групи АІП.

Водночас застосування у формулюванні змісту протиправних діянь таких категорій, як: «ненадання», «несвоєчасне надання публічної інформації», «порушення права особи на доступ до публічної інформації», допускає можливість визнання протиправними діянь, вчинених не лише умисно, але й з необережності.

На цій основі можна констатувати пряму залежність форми вини порушників норм законодавства про доступ до публічної інформації, окрім безпосереднього ставлення до обов’язків РПІ, також від способу вчинення протиправного діяння.

Тісний внутрішній взаємозв’язок між усіма елементами складу АІП у сфері доступу до публічної інформації накладає свій відбиток і на факультативні ознаки суб’єктивної сторони цих деліктів, зокрема на мету їх вчинення.

Законодавча легалізація загальної презумпції відкритості публічної інформації в теорії та правозастосовчій діяльності [13; 16, с. 9; 17; 40; 41; 54, с. 10; 55, с. 55] обумовила використання мети як ознаки адміністративних правопорушень, вчинення яких спрямовано на порушення встановленого режиму відповідної інформації, незаконне використання, приховування чи обмеження у доступі до такої інформації. При цьому вказана ознака може як випливати із самої сутності делікту, так і безпосередньо інтегруватися в окремий елемент складу АІП у сфері доступу до публічної інформації. У першому випадку йдеться про склади адміністративних правопорушень, передбачені у ст. 212-2 та 212-3 КУпАП [4], які пов'язані з безпідставним засекреченням інформації, віднесенням публічної інформації до категорії конфіденційної, безпідставним наданням грифу секретності чи віднесенням до категорії державної таємниці тощо. Прикладом складів адміністративних правопорушень, в яких мета визначається як окрема їх ознака, є делікти, передбачені у ст. 53-6, 172-8, 212-6 КУпАП [4]. Як показує зміст зазначених адміністративно-деліктних норм, застосовуючи пряму вказівку на мету вчинення АІП у сфері доступу до публічної інформації, законодавець у такий спосіб надав відповідній властивості суб'єктивної сторони значення конструктивної ознаки, за відсутності якої виключається юридична конструкція складу конкретного делікту.

Що ж до мотивів вчинення АІП у сфері доступу до публічної інформації, то законодавство України зазвичай не містить прямої вказівки на цей елемент суб'єктивної сторони деліктів через їх формальний характер [57, с. 749].

Загалом вироблена адміністративно-деліктним законодавством України система складів АІП у сфері доступу до публічної інформації охоплює своїми змістовними ознаками різні аспекти діяльності РПІ, що дозволяє забезпечити глибоке проникнення в їхню діяльність чинних у національному правовому просторі правових обмежень, дозволів або заборон, покликаних гарантувати право кожного на доступ до публічної інформації.

4.1.2 Деліктологічна складова державного контролю у сфері доступу до публічної інформації та засоби її реалізації

Нормативне та доктринальне розуміння сфери обігу публічної інформації як невід'ємної складової частини національної ІС України [58, с. 152] тягне за собою поширення на суспільні відносини, що виникають та розвиваються в її межах, усіх основних напрямів адміністративно-деліктної політики держави, якою опосередковується інформаційна діяльність [59, с. 50, 51].

Виокремлюючи деліктологічну складову державної політики у сфері доступу до публічної інформації, законодавство України [4; 5; 7; 60] розглядає його здійснення через призму державного, парламентського та громадського контролю за діяльністю РПІ, однак при цьому не розкриває змісту поняття «контроль» у відповідному напрямі правового регулювання. Це зумовлює необхідність звернення до досягнень юридичної науки в частині з'ясування деліктологічного змісту поняття «контроль».

Так, В. М. Гаращук визначає контроль як «сукупність дій по спостереженню за функціонуванням відповідного об'єкта з метою: отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ на ньому; застосування заходів щодо попередження правопорушень (з правом прямого втручання в оперативну діяльність об'єкта контролю); надання допомоги підконтрольній структурі в поновленні законності і дисципліни; встановлення причин і умов, що сприяють порушенню вимог правових норм; вживання заходів щодо притягнення до правової відповідальності винних осіб» [61, с. 349, 350].

На думку В. П. Марчука, контроль у публічному адмініструванні доцільно розглядати як систему перевірки, спостереження фактичного стану об'єкта та процесу його функціонування з метою оцінки СПА обґрунтованості й ефективності прийняття управлінських рішень і результатів їх виконання, виявлення відхилень від встановлених актами законодавства України норм, а також усунення несприятливих наслідків шляхом безпосереднього втручання у діяльність підконтрольного суб'єкта та інформування про них інших компетентних органів [62, с. 138].

У свою чергу О. Ф. Андрійко вважає: «Сутність державного контролю полягає у спостереженні та перевірці розвитку суспільної системи усіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у попередженні та виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку» [63, с. 348].

Аналіз наведених визначень із позицій предмета адміністративної деліктології дозволяє підвести під ними спільний знаменник, в основі якого лежить фактична спрямованість та юридичне призначення відповідного виду державно-владної діяльності – спостереження за підконтрольним об'єктом з метою виявлення наявних або потенційно можливих відхилень від встановлених законодавством України координат правомірної діяльності, запобігання вчиненню правопорушень, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню, а також застосування заходів правового примусу до осіб, які допустили вчинення протиправних дій чи бездіяльності.

Виокремивши види контролю, що реалізується у сфері доступу до публічної інформації, за суб'єктним та функціональним критеріями, законодавство України [5] пов'язує здійснення парламентського контролю з діяльністю Уповноваженого ВРУ з прав людини, тимчасовими слідчими комісіями та народними депутатами України [64, с. 8, 9].

Включивши вказаних суб'єктів до механізму парламентського контролю за додержанням законодавства про доступ до публічної інформації, законодавець водночас зосередив більшість повноважень щодо виявлення, фіксації АІП та запобігання їм, предметом протиправного посягання яких є публічна інформація, в межах компетенції Уповноваженого ВРУ з прав людини та адміністративного суду, у зв'язку з чим визнав їхній спеціальний статус в межах адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС.

На думку Т. Менделя, необхідність створення ефективного контролюючого органу зумовлюється тим, що його наявність забезпечує централізованість ефективної реалізації права на інформацію. На цій основі дослідник виділяє три основних моделі наглядових органів у сфері доступу до публічної інформації:

1. Окремий орган, наділений розпорядчими функціями;
2. Окремий орган, не наділений розпорядчими функціями;
3. Орган, наділений широкими повноваженнями, наприклад інститут загального омбудсмана або комісія з прав людини.

Спираючись на вказану класифікацію, Т. Мендель відніс сформовану в Україні модель наглядового органу у сфері забезпечення доступу до публічної інформації до третьої категорії [65].

Застосування наведеної Т. Менделем класифікації наглядових органів у сфері забезпечення доступу до публічної інформації, вказує на сприйняття законодавством України узагальненого підходу до визначення суб'єктної складової відповідного напряму правоохоронної діяльності.

Як зазначає О. В. Марцеляк, наділення Уповноваженого ВРУ з прав людини широкою юрисдикцією зумовлено наділенням цього органу повноваженнями щодо прийняття звернень громадян і реагування на порушення їхніх прав і свобод з боку будь-яких органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, їх посадових та службових осіб [66, с. 387].

Однак разом із поширенням загальної компетенції Уповноваженого ВРУ з прав людини на відносини у сфері доступу до публічної інформації діяльність цього органу щодо запобігання АІП не одержала спеціального змістового та функціонального наповнення.

Натомість, як показує практика забезпечення права на доступ до публічної інформації зарубіжних країн, «окрім розгляду скарг, омбудсман або державний уповноважений з питань інформації здійснює моніторинг щодо стану доступу до інформації в країні, видає рекомендації, займається навчанням та інформуванням держслужбовців про їх обов'язок надавати суспільно важливу інформацію, інформує громадськість про порядок доступу до інформації, зміст права на доступ до інформації, вносить рекомендації стосовно вдосконалення законодавства у сфері доступу до інформації» [67].

Виходячи зі світової практики діяльності СПА, на яких законом покладається здійснення спеціальних функцій контролю за забезпеченням права

особи на доступ до публічної інформації, ключовим кроком у реформуванні моделі цих органів, які існують в Україні, є необхідність утворення інституту державного уповноваженого з питань інформації, виведення діяльності цього органу з-під механізму парламентського контролю у цій сфері правового регулювання.

Запровадження у національний правовий простір відповідного публічного інституту тягне за собою необхідність наділення Державного уповноваженого з питань інформації спеціальними контрольно-наглядовими повноваженнями, зокрема: призначати перевірки діяльності РПІ та баз персональних даних як із власної ініціативи, так і за скаргами громадян і юридичних осіб; надавати РПІ обов'язкові приписи про усунення виявлених порушень законодавства про доступ до публічної інформації; складати протоколи про порушення законодавства про доступ до публічної інформації, направляти відповідні матеріали до суду для розгляду відповідних справ та призначення адміністративного покарання; здійснювати державний моніторинг стану додержання законодавства про доступ до публічної інформації, реалізовувати заходи з підвищення інформаційної грамотності запитувачів та відповідальних посадових осіб РПІ.

Реформування інституційної моделі спеціально уповноваженого органу з питань здійснення контролю у сфері забезпечення доступу до публічної інформації передбачає необхідність внесення окремих змін та доповнень до законодавства України, спрямованих на нормативне встановлення спеціальних засад, процедур та засобів діяльності Державного уповноваженого з питань інформації. Зміст таких змін до законодавства України наведений у додатку 2 до цієї роботи.

Поряд із запропонованими змінами до ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5] в основу реформування спеціально уповноваженого органу держави з питань забезпечення права на доступ до публічної інформації повинен лягти проект ЗУ «Про державного уповноваженого з питань інформації», в нормах якого своє формальне закріплення зможуть дістати спеціальні

повноваження, процедури та засоби здійснення державного контролю за діяльністю РПІ.

Разом із тим реформування суб'єктної складової адміністративно-правового механізму державного контролю у сфері обігу публічної інформації істотно ускладняється в умовах інституційної невизначеності інших складників відповідного механізму, передусім: предмета, об'єкта та засобів державного контролю за додержанням законодавства про доступ до публічної інформації.

Розглядаючи контроль у значенні однієї з найважливіших функцій державного управління, невід'ємного елементу його здійснення, В. М. Гаращук визнає предметом державного контролю безпосередні (фактичні) правовідносини, які конкретизуються у відповідній поведінці об'єктів контролю – учасників певних управлінських правовідносин. У свою чергу, об'єктом державного контролю дослідник визнає учасників управлінських правовідносин, відповідних підконтрольних структур – юридичних та фізичних осіб, їхню діяльність [61, с. 350].

Поділяючи аналогічну позицію, О. Ф. Андрійко вважає: «Контроль завжди має вираз у системі певних відносин, але стосується первинних відносин (або первинної діяльності, що вже здійснилася чи мала здійснитися), які і складають предмет контрольного впливу. Він здійснюється у зв'язку і стосовно первинної діяльності, оскільки без такої немає чого контролювати, сам контроль стає безпредметним» [63, с. 350].

За такої спрямованості дії механізму контролю у сфері доступу до публічної інформації його предметом необхідно визнати право особи на доступ до відповідної інформації, публічний інформаційний правопорядок, а також інформаційну безпеку РПІ. У свою чергу, об'єктом контролю у сфері доступу до публічної інформації виступає діяльність РПІ, зумовлена володінням ними чи розпорядженням публічною інформацією.

У запропонованій інтерпретації поняття «предмет» та «об'єкт контролю у сфері доступу до публічної інформації» за своїм юридичним змістом кореспондуються зі встановленими в Конституції [7] та ЗУ [5; 6; 27; 40; 41]

правовими обмеженнями, дозволами чи заборонами, дія яких поширюється на діяльність РПІ.

В умовах законодавчої побудови механізму контролю у сфері доступу до публічної інформації на основі функціонального критерію визначити засоби запобігання АІП, предметом протиправного посягання в яких виступає публічна інформація, можливо виходячи зі змісту норм, якими визначається компетенція суб'єктів контролю у сфері доступу до публічної інформації.

Водночас застосування методу аналізу і синтезу у дослідженні змісту відповідних правових норм вказує на відсутність серед засобів запобігання АІП у сфері доступу до публічної інформації спеціальних засобів, призначених виключно для конкретних цілей, зумовлених потребою забезпечення інформаційного правопорядку в галузі діяльності РПІ. Окрім цього, у зв'язку з побудовою механізму запобігання АІП у сфері доступу до публічної інформації на основі функцій контролю уповноважених СПА, свого законодавчого закріплення не одержали засоби ранньої профілактики відповідної категорії деліктів. Йдеться про окремий постійний моніторинг стану забезпечення права особи на доступ до публічної інформації, організаційно-методичну роботу серед відповідальних посадових осіб РПІ щодо правильності, вичерпності та своєчасності оприлюднення публічної інформації, в тому числі відкритих даних, особливостей розгляду скарг на порушення норм законодавства про доступ до публічної інформації, роз'яснення правових підстав та процедур правомірного віднесення публічної інформації до категорії обмеженого доступу тощо.

На відміну від України, окреслені проблеми знайшли своє вирішення в законодавстві багатьох країн світу, зокрема тих, де були створені спеціальні контролюючі органи у сфері доступу до публічної інформації.

Як приклад, можна назвати положення ст. 51, 53 та 54 Закону Республіки Естонія «Про публічну інформацію» від 15.11.2001 з наступними змінами та доповненнями. Згідно з цими законодавчими положеннями, державна інспекція з питань захисту даних, як спеціально уповноважений наглядовий орган у сфері доступу до публічної інформації, окрім іншого, має право виносити на адресу РПІ

обов’язкові приписи про усунення виявлених порушень, проводити перевірки їхньої діяльності та накладати штрафні санкції за порушення норм Закону Естонії «Про публічну інформацію». Поряд із цим, відповідно до приписів ст. 54 згаданого Закону, державна інспекція з питань захисту даних до першого квітня кожного року подає конституційній комісії та консулу юстиції щорічну доповідь про стан додержання законодавства про доступ до публічної інформації, а в разі потреби голова відповідного контролюючого органу може подавати спеціальну доповідь про окремі порушення права на доступ до публічної інформації, причини та умови, що сприяють порушенню вимог законодавства про публічну інформацію [68].

Закон США «Про свободу інформації» надає спеціальному інспектору повноваження щодо внесення розпорядникам документів, які містять офіційну інформацію обов’язкових приписів про усунення виявлених порушень поряд із представленням до суду матеріалів про порушення законодавства, що забезпечує свободу доступу до відповідної інформації. Водночас указаним Законом на міністра юстиції США покладені обов’язки з представлення Сенату щорічної доповіді про стан забезпечення свободи інформації з детальним аналізом причин, правових наслідків, суб’єктів та видів порушень законодавства федеральними органами США [69].

Запровадивши інститут Комісара з питань інформації, Закон Великої Британії «Про свободу інформації» від 24.10.2001 водночас наділив відповідного СПА широким колом контрольно-наглядових повноважень, реалізація яких спрямована насамперед на запобігання правопорушенням у сфері обігу публічної інформації. Як випливає зі змісту норм, передбачених у ч. 1 ст. 19, ч. 1 ст. 20, ч. 1 ст. 47 згаданого Закону Великої Британії, комісар з питань інформації сприяє виконанню СПА покладених на них обов’язків щодо обліку, офіційного оприлюднення, захисту публічної інформації, а також погоджує схеми оприлюднення відповідної інформації, розроблені РПІ, та розробляє модельну схему такого оприлюднення. Поряд із цим, за правилами ч. 3 ст. 47, ч. 1 ст. 48, ч. 1 та 2 ст. 49, ч. 1 ст. 50, ч. 1 ст. 51 згаданого Закону, Комісар може надавати за

згодою РПІ юридичну оцінку його діяльності; вносити з власної ініціативи РПІ письмові рекомендації про усунення порушень встановленого порядку, визначеного цим Законом; представляти кожній палаті парламенту щорічний звіт про результати виконання покладених на нього функцій, а за необхідності може надавати доповідь про стан додержання окремих інформаційних прав особи; приймати рішення щодо належного розгляду РПІ запиту на інформацію; направляти до РПІ інформаційні повідомлення про факти порушення ним норм інформаційного законодавства [70].

Як показує порівняльно-правове дослідження змісту норм законодавства про доступ до публічної інформації, в зарубіжних країнах під час формування системи засобів контролю за діяльністю РПІ, спрямованих на запобігання адміністративним правопорушенням, основний акцент припадає саме на спеціальні засоби, що забезпечує підвищення ефективності відповідного напряму адміністративно-деліктної політики держави в межах ІС, сприяє її інтеграції у більш загальні напрями державної політики.

На відміну від США [69], Естонської Республіки [68], Великої Британії [70] та інших країн – фундаторів інформаційного суспільства, законодавство України [4; 5; 6; 28] формує діяльність із запобігання АІП у сфері доступу до публічної інформації через засоби індивідуальної превенції, ігноруючи при цьому практичний потенціал загально-превентивних засобів. Винятки з цього правила становлять конституційні звернення ВРУ, парламентські слухання з питань забезпечення права особи на доступ до публічної інформації [71], конституційне подання Уповноваженого ВРУ з прав людини, щорічні доповіді Уповноваженого про стан забезпечення прав і свобод людини [60], а також акти громадської експертизи індивідуальних та нормативних актів РПІ [72].

Зазначені правові засоби, як випливає з їх нормативного змісту [71; 72], мають своїм завданням виявлення та усунення прямих суперечностей між приписами Конституції України та інших законодавчих актів, ліквідацію нормативних колізій та прогалин, здатних породити причини і умови, що сприяють порушенням права особи на доступ до публічної інформації, а також

інформування про стан додержання вимог законодавства про доступ до публічної інформації.

Однак відсутність спеціальних нормативних підстав та процедур реалізації засобів загальної превенції порушень норм законодавства про доступ до публічної інформації істотно ускладнює їх інтеграцію у загальний інструментарний апарат адміністративно-деліктної політики в ІС. Як наслідок, основне правозастосовне навантаження в реалізації відповідного виду правоохоронної діяльності припадає саме на засоби спеціальної превенції.

Спираючись на раніше запропоновану у цьому підрозділі класифікацію засобів запобігання АІП у сфері доступу до публічної інформації, в межах їх системи можна виділити дві основні групи засобів індивідуальної превенції, виходячи з їхнього функціонального призначення: заходи, спрямовані на виявлення та фіксацію фактів порушення права особи на доступ до публічної інформації, та заходи з припинення фактів порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Запропонований поділ засобів запобігання вчиненню АІП у сфері доступу до публічної інформації стає можливим на основі дослідження буквального змісту нормативних дефініцій актів діяльності народних депутатів України [71; 73], Уповноваженого ВРУ з прав людини [60].

Згідно з приписами норм, передбачених у ч. 2 ст. 15 та ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про статус народного депутата України» [73], народний депутат України має право у встановленому вказаним Законом та ЗУ «Про Регламент ВРУ» [490] порядку звернутися з депутатським зверненням або направити депутатський запит до СПА, суб’єктів господарювання чи громадських об’єднань. Зважаючи на те, що повноваження народного депутата України в частині здійснення парламентського контролю за додержанням законодавства про доступ до публічної інформації нормативно не виділені в окрему групу, та враховуючи дію загального правила про встановлення меж компетенції, передбаченого у ч. 2 ст. 19 Конституції України [7], можна констатувати наявність прямого зв’язку між предметом актів депутатського реагування зі змістом діяльності ВРУ.

КСУ у своєму рішенні від 14.10.2003 № 1-21/2003 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 84, пункту 34 частини першої статті 85, частини першої статті 86, статті 91 Конституції України, частин другої, третьої, четвертої статті 15 ЗУ «Про статус народного депутата України» (справа про направлення запиту до Президента України) щодо юридичного зв'язку між компетенцією ВРУ та актами депутатського реагування зазначив: «Аналіз положень частини першої статті 86 Конституції України дає підстави вважати, що звернення із запитом народного депутата України до відповідного органу або посадової особи є повноваженням, яке він здійснює особисто. Про самостійний характер звернення народного депутата України із запитом до відповідного органу або посадової особи йдеться і в частині другій цієї статті, де зазначається, що керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій про результати розгляду запиту зобов'язані повідомляти лише народного депутата України. Отже, направлення запиту народного депутата України до органів ВРУ, до КМУ, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, не потребує прийняття рішення ВРУ» [74].

Такий висновок КСУ підкреслює самостійність діяльності народного депутата України як суб'єкта парламентського контролю за додержанням прав і свобод людини і громадянина, зокрема, у сфері обігу публічної інформації, визначає незалежність актів депутатського реагування від волевиявлення парламенту. Це дає підстави констатувати пряму залежність актів депутатського реагування від предметної компетенції їх адресатів та народних депутатів України.

Визначаючи межі правомірності запитів та звернень народних депутатів України, КСУ у справі за конституційним поданням Національного банку України про офіційне тлумачення положень статті 86, частини другої статті 89

Конституції України, частини другої статті 15, частини першої статті 16 ЗУ «Про статус народного депутата України» (справа про звернення народних депутатів України до Національного банку України від 05.03.2003 № 1-6/2003), у п. 4.1. мотивувальної частини рішення, зазначив, що право народного депутата України на депутатський запит та депутатське звернення є його конституційним правом. Розглядаючи вказану справу, КСУ у п. 4.1. мотивувальної частини рішення звернув увагу на те, що в ч. 1 ст. 86 Конституції України не окреслено коло питань, вирішення яких народний депутат України може ініціювати у своєму запиті чи зверненні, однак зміст відповідних актів депутатського реагування має бути пов'язаний з компетенцією адресата [75].

У наведеній інтерпретації депутатські запити та звернення інтегруються в загальну стратегію держави із запобігання та протидії порушенням права особи на доступ до публічної інформації, забезпечують здійснення народними депутатами України функцій суб’єкта парламентського контролю за додержанням вимог законодавства у відповідному напрямі правового регулювання.

Разом із тим законодавче обмеження сфери застосування актів депутатського реагування межами предметної компетенції адресатів депутатських запитів чи звернень, на наш погляд, є недостатнім з огляду на можливі ризики безпідставного втручання в діяльність СПА чи адміністративного суду, наділених повноваженнями з розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність РПІ. Вирішенню окресленої проблеми могло би сприяти доповнення ст. 15 та 16 ЗУ «Про статус народного депутата України» нормою, згідно з якою депутатське звернення та, відповідно, депутатський запит, що подаються народним депутатом України як суб’єктом парламентського контролю, не можуть подаватися на підставі або з метою перешкоджання перевіркам діяльності СПА, юридичних або фізичних осіб, щодо яких існує інформація про порушення ними охоронюваних законом соціальних цінностей.

У структурі правових засобів індивідуальної профілактики АІП у сфері доступу до публічної інформації в юридичній літературі вагоме значення надається передбаченим у нормах законодавства України засобам

адміністративного примусу, призначення яких полягає у припиненні та недопущенні у майбутньому фактів порушення права особи на доступ до публічної інформації з боку РПІ [76, с. 81; 16, с. 61].

Дослідження змісту передбачених законодавством України засобів запобігання АІП у сфері доступу до публічної інформації виходячи з їх поділу на такі, що тягнуть за собою адміністративне покарання порушника, та не пов'язані із застосуванням адміністративного покарання вказує на наявність серед них, окрім адміністративних стягнень, також засобів адміністративного припинення.

Системне дослідження змісту компетенції СПА, наділених контрольно-наглядовими повноваженнями у сфері доступу до публічної інформації [13; 17; 60; 71; 73], дає підстави констатувати факт нормативного ототожнення засобів припинення адміністративних правопорушень у відповідній сфері правового регулювання з внесенням письмового припису або подання Уповноваженого ВРУ з прав людини, адресатом якого виступають РПІ [77].

Юридична необхідність оперативного реагування з боку уповноважених СПА на факти порушення вимог законодавства про доступ до публічної інформації уможливлює застосування засобів адміністративного припинення до моменту вчинення РПІ АІП, тобто набуття поведінкою особи-порушника передбачених законом ознак, необхідних для формування фактичної підстави адміністративної відповідальності. Відповідно, винесення припису про усунення виявлених порушень законодавства про доступ до публічної інформації або внесення подання Уповноваженим ВРУ з прав людини дозволяє припинити протиправні дії РПІ або усунути їхню бездіяльність на стадії, коли адміністративного правопорушення як доконаного юридичного факту ще не відбулося. З іншого боку, внесення РПІ чи його відповідальній посадовій особі припису про усунення виявлених порушень або подання Уповноваженого ВРУ з прав людини сигналізує самому РПІ чи суб'єктам, на яких законом покладено здійснення функцій контролю у відповідній сфері правового регулювання, про відхилення поведінки підконтрольного об'єкта від заданих правовими нормами координат.

У своїй сукупності зазначені аспекти застосування приписів про усунення порушень законодавства про доступ до публічної інформації та подання Уповноваженого ВРУ з прав людини визначають місце цих засобів адміністративного примусу в механізмі запобігання АІП, що вчиняються РПІ, характеризують їх призначення в загальній стратегії держави із забезпечення публічного інформаційного правопорядку.

Серед правових засобів здійснення адміністративно-деліктної політики, безпосередньо спрямованих на запобігання вчиненню адміністративних правопорушень, які мають індивідуальну дію, в юридичній літературі велике значення традиційно надається засобам адміністративної відповідальності [78, с. 206, 207; 79, с. 28, 31; 80, с. 15].

Їх запобіжне призначення проявляється як через саму загрозу застосування, так і внаслідок припинення протиправного діяння шляхом безпосереднього негативного впливу на майнові, особисті чи організаційні інтереси особи-порушника [81, с. 174, 175].

Поєднання зазначених аспектів прояву запобіжної (профілактичної) функції адміністративної відповідальності надає цьому правовому засобу значення однієї з гарантій забезпечення права особи на доступ до публічної інформації [82, с. 12].

Законодавство України у формулюванні санкцій за АІП у сфері доступу до публічної інформації, як правило, встановлює відповідальність у формі штрафу [83, с. 7; 84, с. 125] і лише в окремих випадках, зокрема передбачених у ст. 172-7, 172-8, 212-3 КУпАП [4], допускає накладення адміністративного покарання у вигляді позбавлення права обіймати певну посаду чи займатися певною діяльністю строком на один рік, конфіскацію майна та коштів, здобутих внаслідок вчинення правопорушення, пов’язаного з корупцією, громадські роботи.

Водночас системне тлумачення змісту адміністративно-деліктних норм законодавства України вказує на легалізацію практики встановлення адміністративних стягнень, відмінних від штрафу лише у значенні покарань за повторні адміністративні правопорушення, що надає їм значення більш суворих стягнень порівняно з адміністративним штрафом.

Поділяючи позицію законодавця щодо громадських робіт, К.О. Алімов зазначає, що стратегічними цілями його застосування є не покарання, а виправлення особи правопорушника через виховання працею, позбавлення особи можливості скоювати нові правопорушення, допомогу територіальній громаді у благоустрою населених пунктів, формування в особи поваги до права, прав і свобод людини, громадських цінностей. Завдяки практичній реалізації зазначених цілей, громадські роботи, на думку дослідника, найбільшою мірою охороняють інтереси особи та держави, оскільки суб'єкт адміністративного правопорушення не позбавляється власності та свободи, а держава отримує від особи суспільно корисну безоплатну працю, виконання якої наочно демонструє іншим громадянам та самому правопорушнику наслідки протиправної поведінки [85, с. 100, 101].

З урахуванням суспільного значення публічної інформації та особливостей суб'єктного складу адміністративних правопорушень, предметом протиправного посягання яких виступає така інформація, наведене функціональне призначення громадських робіт свідчить про безпідставне обмеження сфери використання цього стягнення деліктами, передбаченими у ч. 2 ст. 212-3 КУПАП.

Визнання у нормах КУпАП громадських робіт як основного стягнення за адміністративні правопорушення [4] дозволяє встановлювати цей вид стягнення фактично за кожне протиправне діяння у сфері обігу публічної інформації, склад якого закріплений у нормах КУпАП. Це створює реальну можливість для розширення способів деліктологічного впливу на поведінку відповідальних посадових осіб РПІ, підвищує ступень профілактичного впливу на них, розширює види юридичних наслідків для порушників норм законодавства про доступ до публічної інформації, які можуть настати в результаті притягнення винної особи до адміністративної відповідальності

Виходячи з таких позицій, можна поділити думку О. Ю. Салманової про те, що, незважаючи на обмежене використання в нормах КУпАП можливостей громадських робіт, з огляду на велике профілактичне значення цього адміністративного стягнення, необхідно і в подальшому розвивати та

вдосконалювати інститут громадських робіт у напрямі більш широкого його застосування [86, с. 210].

Щодо сфери обігу публічної інформації реалізація вказаної пропозиції повинна відбивати безпосередні особливості окремих складів адміністративних правопорушень, ґрунтуватися на юридичному призначенні громадських робіт у механізмі забезпечення публічного інформаційного правопорядку.

На цій основі до категорії адміністративних правопорушень у сфері обігу публічної інформації, за вчинення яких законом може бути встановлене адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт, необхідно віднести, окрім повторних деліктів, також протиправні діяння, пов'язані з порушенням порядку офіційного оприлюднення публічної інформації, порушення законодавства про захист державної таємниці та персональних даних, а також делікти, що спрямовані на незаконне втручання чи порушення в інший спосіб діяльності порталу відкритих даних, інших державних інформаційних ресурсів.

В аналогічний спосіб, на наш погляд, повинна вирішуватися проблема встановлення та застосування такого виду стягнення за АІП у сфері доступу до публічної інформації, як позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Допускаючи можливість застосування вказаного виду адміністративного стягнення за рішенням суду, незалежно від того, чи міститься вказівка на таке стягнення в санкціях норм особливої частини КУпАП [4], Кодекс водночас встановлює цей вид адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, ознаки складів яких передбачені у ст. 172-6 та 172-8 КУпАП.

Паралельне існування декількох правил застосування адміністративного стягнення у формі позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю ґрунтується на декількох важливих нормативних умовах: по-перше, якщо з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, вчиненого посадовою особою, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною

діяльністю; по-друге, відповідний вид стягнення може призначатися за найбільш грубі адміністративні правопорушення, які істотно зачіпають публічні інтереси, мають ознаки повторності чи тривалості; по-третє, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю призначається судом строком на один рік, коли його спеціально передбачено в санкції статті Особливої частини КУпАП [4].

Реалізація зазначених правил та умов застосування адміністративного стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю за порушення норм законодавства про доступ до публічної інформації передбачає юридичну можливість суду накладати цей вид адміністративного стягнення за будь-які адміністративні правопорушення, в яких протиправну поведінку посадових осіб РПІ не можливо припинити в інший спосіб чи запобігти їй іншими засобами.

Як зазначається в юридичній літературі, застосування стягнення у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю має на меті позбавлення чи обмеження права здійснювати діяльність, що дає змогу порушнику повторно чи безперервно вчиняти аналогічні протиправні дії або проявляти бездіяльне ставлення до покладених на нього обов’язків. [87, с. 33].

Зважаючи на основоположне значення обов’язків РПІ у побудові взаємодії його посадових осіб із запитувачами інформації, застосування вказаного виду адміністративних стягнень, передусім, дозволяє уникнути в майбутньому випадків систематичного невиконання обов’язків, зумовлених виконанням функцій РПІ, або здійснення таких обов’язків з метою задоволення власного інтересу чи інтересів пов’язаних осіб.

Нинішній стан правопорядку у сфері обігу публічної інформації в Україні вказує на необхідність більш повного використання функціонального потенціалу позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю як виду адміністративного стягнення не лише через розширення практичного застосування судами України приписів ст. 30 КУпАП, але й шляхом розширення

групи складів адміністративних правопорушень, санкція за які передбачатиме можливість застосування відповідного стягнення [88].

Застосування рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам № R (91) 1 «Стосовно адміністративних стягнень» [89] в частині специфіки позбавлення спеціального права як виду адміністративного стягнення дає підстави віднести до АІП у сфері доступу до публічної інформації, за вчинення яких законом повинне передбачатися відповідне адміністративне стягнення, делікти, спрямовані на умисне порушення режиму конфіденційної, службової чи таємної публічної інформації, безпідставну відмову від офіційного оприлюднення інформації, яка підлягає обов'язковому оприлюдненню, умисне перешкоджання функціонуванню порталу відкритих даних чи діяльності контролюючих органів у відповідній сфері правового регулювання.

Що ж до адміністративного штрафу як виду стягнення за порушення законодавства про доступ до публічної інформації, то, незважаючи на визнану в правовій доктрині його універсальність [83, с. 7], законодавством України не вироблено єдиного підходу у визначенні пропорційності встановлення мінімальної та максимальної меж цього стягнення.

Виникненню цих проблем значною мірою сприяє нормативна не систематизованість відповідних складів адміністративних правопорушень, паралельна наявність у нормах КУпАП декількох складів, ідентичних за предметом чи об'єктом протиправного посягання. Як наслідок, повноваження щодо винесення постанов про накладення адміністративних штрафів за порушення законодавства про доступ до публічної інформації, окрім місцевих судів, зосереджені також у компетенції багатьох інспекцій, національних комісій чи служб, що не сприяє виробленню єдиної, узгодженої практики застосування відповідного покарання до посадових осіб РПІ.

Водночас аналіз актів законодавства зарубіжних країн, що врегульовують питання забезпечення доступу до публічної інформації, дозволяє констатувати їх загальну спрямованість на концентрацію повноважень щодо застосування штрафу

до відповідальних посадових осіб РПІ в межах єдиного СПА та суду [70; 90] чи спеціально уповноваженого органу контролю з питань інформації [68; 91].

Поряд із цим у нормах законодавства зарубіжних країн про доступ до публічної інформації простежується стійка тенденція до встановлення імперативних принципів пропорційності мінімальної та максимальної меж розмірів відповідних стягнень, відмова від стягнень з мінімальною або лише максимальною межею покарання, застосування єдиних правил нарахування штрафів за аналогічні делікти (ст. 56 Закону Республіки Естонія «Про публічну інформацію» [68], ст. 54 Закону Велико-Британії «Про свободу інформації» [70]).

Застосовуючи єдину обчислювальну одиницю розмірів штрафів – неоподаткований мінімум доходів громадян, КУпАП [4] щодо окремих складів АІП у сфері доступу до публічної інформації містить вказівку лише на максимальну межу відповідної санкції, ст. 188-36, або здійснює легалізацію значних розбіжностей у максимальній та мінімальній межах покарання (наприклад, ст. 53-2, 172-6, 172-8, 212-2), чи взагалі через встановлення розмірів штрафів, які не відповідають соціальній цінності об’єктів, на охорону яких спрямована їх дія (ст. 53-2, 82-1, 82-3, 91-4, 212-2 КУпАП) тощо. Поряд із цим щодо окремої групи складів адміністративних правопорушень у сфері обігу публічної інформації, зокрема передбачених у ст. 212-2, 212-3 КУпАП [4], Закон з метою легалізації підвищених або зменшених розмірів адміністративного штрафу застосовує таку підставу, як правовий статус суб’єкта адміністративної відповідальності.

Через легалізацію такого підходу до визначення розмірів штрафів за АІП у сфері доступу до публічної інформації фактично досягається підвищення майнового впливу на інтереси відповідальних осіб РПІ та більш ліберальний вплив на інтереси громадян – учасників публічно-правових інформаційних відносин.

На перший погляд, дія такого нормативного правила відображає деліктологічні ознаки спеціального суб’єкта АІП, забезпечує більш повний, відповідний характеру делікту вплив на порушника приписів законодавства про

доступ до публічної інформації. Разом із тим, як було встановлено раніше, під час дослідження суб'єктного складу АІП, що вчиняються у сфері доступу до публічної інформації, характерною ознакою таких деліктів є наявність спеціального суб'єкта їх вчинення, тобто посадової чи службової особи, на яку розпорядчим адміністративним актом керівника СПА, іншої юридичної особи покладено виконання функцій РПІ.

Відповідно, застосування ознаки спеціального суб'єкта для нормативного збільшення розмірів штрафів за порушення норм законодавства про доступ до публічної інформації є не зовсім виправданим. Таку думку можна пояснити тим, що за загальним правилом, закріпленим у ст. 12 та 14 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5], здійснення обов'язків РПІ, тобто реєстрації, обліку, надання відповіді на інформаційний запит, внесення до порталу відкритих даних та захисту публічної інформації, покладається на відповідальних осіб чи структурні підрозділи самого РПІ, що практично виключає можливість вчинення будь-якого правопорушення з тих, що передбачені у ст. 212-3 КУпАП, фізичною особою без спеціального статусу.

У цьому контексті, на наш погляд, більш обґрунтованим було б використання в санкціях вказаної статті КУпАП ознаки відсутності у порушника спеціального статусу, пов'язаного з виконанням функцій РПІ, як обставини, що пом'якшує відповідальність, але не більше, ніж на половину від максимальної межі покарання, встановленого для основного суб'єкта відповідної категорії деліктів.

Паралельно необхідно відзначити поступову тенденцію до встановлення пропорційних меж розмірів штрафів за АІП у сфері доступу до публічної інформації, яка спостерігається разом із внесенням змін та доповнень до КУпАП [4], зокрема: ст. 164-12, 164-15 [92], 188-39 [93], 212-3 [95] тощо. Це можна пояснити загальною орієнтацією політики держави, включно з тією, що здійснюється в ІС, на подолання корупціогенних факторів, які закладаються адміністративно-деліктними нормами, поступове врахування функціональних властивостей штрафів як виду адміністративного стягнення за АІП, прагненням

поетапно знижувати ступінь впливу юридичного розсуду в діяльності СПА у відповідній категорії справ.

Про необхідність перегляду розмірів адміністративних штрафів за порушення права особи на доступ до публічної інформації, включно з інформацією про стан довкілля, потребу забезпечення пропорційності та обґрунтованості нормативних меж цього стягнення неодноразово зазначалося в юридичній літературі [82, с. 13; 83, с. 7; 95, с. 95, 96], що свідчить про виявлення точок дотику між юридичною наукою та правотворчою діяльністю в напрямі вдосконалення механізмів застосування штрафів до відповідальних осіб РПІ. Однак із метою легалізації спільних для правової доктрини та практики законотворчого процесу позицій щодо вдосконалення механізму запобігання адміністративним правопорушенням у сфері обігу публічної інформації, на наш погляд, слід внести окремі зміни та доповнення до змісту адміністративно-деліктних норм, якими охороняються соціальні цінності, що наявні у цій частині правового регулювання, (додаток 2 до цієї роботи).

Оновлення змісту норм, передбачених у ст. 212-3 КУпАП, тягне за собою необхідність виключення зі змісту КУпАП статей 53-2, 82-1, 82-3, 91-4, а також п. 2 та 3 ст. 212-2 з метою усунення нормативної конкуренції за предметом протиправного посягання.

Загалом вироблена в нормах законодавства України система правових засобів запобігання порушенням права особи на доступ до публічної інформації, охорони та захисту цього виду інформаційних прав особи відображає зміст міжнародних зобов’язань, взятих Україною у зв’язку з конституційним визнанням за кожною людиною права на інформацію. При цьому постійна суспільна потреба у підвищенні ефективності застосування відповідної категорії правових засобів зумовлює необхідність концентрації повноважень із застосування засобів запобігання АІП у сфері доступу до публічної інформації, охорони та захисту інформаційних прав особи в межах компетенції спеціального органу – Державного уповноваженого з питань інформації, наділення його поряд із функціями парламентського також державного контролю за діяльністю РПІ.

4.2. Правове забезпечення розвитку медіа-сфери України засобами державної адміністративно-деліктної політики

4.2.1. Сутність адміністративних інформаційних правопорушень, що вчиняються в медіа-сфері України, їх види та характеристика юридичних складів

У сучасному інформаційному суспільстві поширення інформації ґрунтується на широкому використанні ІКТ, за кожною з яких стоять конкретні суб'єкти, які створюють об'єкти, що містять різного роду інформацію [96; 97, с. 3]. Поєднані в цілісну правову модель, вказані елементи утворюють однорідну групу суспільних інформаційних відносин, пов'язаних зі створенням, поширенням, захистом масової інформації в різних формах та на різних матеріальних носіях, призначеної для задоволення публічних чи приватних інформаційних потреб.

У юридичній літературі такі суспільні відносини дістали назву медіа чи мас-медіа відносин, а діяльність, пов'язана з їх регулюванням і здійсненням, – медіа діяльність [98, с. 30; 99; 100, с. 8]. Здійснення цього виду суспільної діяльності стало основою для викристалізації у відносно самостійну, структурно-організовану складову частину національного інформаційного простору – медіа-простір чи медіа-сферу [101, с. 19; 102, с. 8].

Як зазначає М. А. Буряк, будучи не концептуалізованим, поняття «медіа-сфера» в наш час використовується у власному буквальному розумінні, тобто без спеціального уточнення [103, с. 201].

У наукових джерелах з інформаційного права поняття «медіа сфера» традиційно розкривається через предметно-територіальний та юрисдикційний простір реалізації закріпленого у ст. 10 Конвенції Ради Європи «Про захист прав людини та основоположних свобод» [18] права на свободу думки і слова, на вільне вираження власних переконань[104; 105; 106].

Наявні в законодавстві та доктрині підходи щодо розуміння сутності поняття «медіа сфера» та її структури умовно можна об'єднати у два основні підходи – широкий та вузький. Згідно з вузьким підходом медіа сфера охоплює

собою середовище діяльності ЗМІ зі створення медіа контенту (телерадіопрограм, надання програмних послуг). Відповідно до широкого підходу, медіа сфера – це середовище діяльності ЗМІ, в тому числі друкованих; інформаційних, рекламних, соціологічних агентств, електронних ЗМІ, соціальних мереж, кіностудій, метою якої є створення, поширення, переробка, захист телерадіопрограм, друкованих видань, рекламної продукції, надання послуг програмного мовлення чи супутникового телебачення, радіо-технічного супроводу медіа діяльності, а також здійснення будь-яких інших видів діяльності, спрямованих на публічне вираження права на свободу думки і слова способами, незабороненими законом [103, с. 18, 24].

Основна відмінність між вказаними підходами до визначення поняття «медіа сфера» виявляється у його змістовому наповненні, предметних межах інформаційної діяльності, що позначається цим поняттям. Іншими словами, розуміння змісту медіа сфери у широкому аспекті включає не лише діяльність ЗМІ, але й рекламних, соціологічних, інформаційних агентств за умови, що результати їхньої діяльності призначені для задоволення публічних потреб у загальнодоступній інформації офіційного, довідково-енциклопедичного, розважального характеру. У свою чергу, розуміння змісту поняття «медіа сфера» в юридичній науці зводиться виключно до діяльності ЗМІ та реалізації особою права на доступ до інформації, на вільне вираження власних поглядів і переконань з використанням вказаних засобів інформаційної діяльності [102, с. 31; 107, с. 30].

Узагальнення наведених підходів дає підстави констатувати, що за своїм змістовим наповненням, внутрішньою структурою, юридичним призначенням поняття «медіа сфера» співвідноситься з поняттям «ІС» як частина і ціле, що означає поширення на діяльність у медіа-сфері загальних закономірностей розвитку ІС України, зумовлених сучасними умовами побудови інформаційного суспільства.

Історично так склалося, що відносини між ЗМІ та державою постійно супроводжувалися виникненням різних інформаційно-правових конфліктів,

розвиток яких негативно відбивався на інформаційних правах і свободах громадян, юридичних осіб, авторитеті державних органів.

Як зазначено у звіті Нацради з питань телебачення та радіомовлення за 2016 рік, затвердженому 24.01.2016, за результатами моніторингу зафіксовано порушень у 238 ліцензіатів. Серед типових порушень законодавства про телебачення та радіомовлення, які мали місце в діяльності телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги, були: невиконання умов ліцензії в частині програмної концепції мовлення; несвоєчасне подання заяви про переоформлення ліцензії на мовлення за наявності правових підстав для її переоформлення; недотримання правил рекламної діяльності та спонсорства; не зазначення в передачах інформації про автора та виробника; неподання або відсутність мовлення, передбаченого ліцензією; недостатній обсяг національного аудіовізуального продукту; недостатній обсяг частки пісень державною мовою у добовій масі передач радіомовлення.

Протягом 2016 року посадовими особами Нацради проведено 141 перевірку провайдерів програмної послуги. За їх результатами до 27 провайдерів застосовано санкцію «оголошення попередження», до восьми – штрафні санкції. Окрім цього, щодо чотирьох провайдерів програмної послуги (ТОВ «КСПлюс», ТОВ «ЮнікастІнвест», ТОВ «ТРК «Епсілон ТВ»,Ф ОП Кролевець М. В.) подано позови до суду про анулювання ліцензій. За неподання або несвоєчасне подання інформації про свою структуру власності Нацрада у 2016 році наклала штрафні санкції на 486 ліцензіатів [108].

Таку динаміку зростання кількості порушень приписів законодавства у медіа сфері можна пояснити постійним підвищенням впливу ЗМІ на свідомість та поведінку членів інформаційного суспільства, поступовим перетворенням інформації на інструмент публічного управління суспільно-політичними процесами. На негативні показники динаміки розвитку інформаційно-правових конфліктів за участю суб’єктів медіа діяльності безпосередньо впливають також спроби тих або інших СПА безпідставно втручатися в діяльність ЗМІ, створення

фактичних або правових обмежень реалізації конституційно проголошеного права на свободу думки і слова, на вільне вираження власних переконань.

Щодо зазначеної проблеми ще А. Я. Антонович зазначав, що вільне вираження власних думок у друкованому слові походить із права людини вільно розпоряджатися власними зусиллями для досягнення індивідуальних законних цілей. Проте аналогічно з будь-яким «використанням» права і тут можливе зловживання. Наклеп, поширений у пресі проти приватних осіб, образа, поширена в пресі всупереч суспільній моралі, заклики до непокори владі тощо – все це повинно бути віднесено до зловживання «друкованим словом» і таких злочинних дій, які вимагають застосування заходів запобігання та припинення.

З іншого боку, необхідність належного правового регулювання діяльності преси зумовлюється її значенням для всього суспільства [109].

У свою чергу К. К. Арсєнтьєв зазначав, що зумовлена розсудом цензорів, які по-різному розуміли зміст своїх обов'язків, та постійно змінюваними настроями вищих цензурних органів (загальних або спеціальних), частка свободи, якою фактично користувалася преса, постійно піддавалася великим коливанням. Періоди, сприятливі для преси, зазначав дослідник, постійно змінювалися періодами загостреного ставлення до ЗМІ [110].

Як свідчать погляди класиків правничої думки, з розвитком медіа діяльності, появою нових ЗМІ і масових комунікацій у національному правовому просторі з'являються все нові і нові інформаційно-правові конфлікти, які разом із розширенням способів реалізації права на свободу думки та слова, застосування спеціальних засобів регулювання медіа відносин набувають публічно-правового змісту. Це надає АІП, що вчиняються в медіа сфері, значення одного з найбільш поширених у сучасному суспільстві інформаційно-правових конфліктів, перетворює їх на одну з головних загроз безпеці національного інформаційного простору.

На відміну від адміністративно-деліктного законодавства країн пострадянського союзу [111; 112; 113], чинне в Україні законодавство не містить

систематизованого переліку видів АІП, вчинення яких пов’язується з медіа діяльністю.

Одну з перших спроб загальної класифікації правопорушень у медіа сфері було здійснено у правилах розгляду справ, пов'язаних із порушенням телерадіоорганізаціями чинного законодавства та умов ліцензій [114]. Попри втрату чинності вказаними правилами, вони створили правову основу для поділу правопорушень у медіа сфері за об’єктивними критеріями: характером об’єктів протиправного посягання, змістом протиправних діянь учасників медіа відносин та галуззю інформаційної діяльності, де вчиняються такі делікти.

Разом з тим, така класифікація не враховує характеру соціальної шкідливості правопорушень, що вчиняються в медіа сфері, так само як і оминає специфіку суб’єктного складу деліктів цього виду. Це не сприяє їх поділу за критерієм галузевої належності засобів впливу, що застосовуються до порушників норм медіа-законодавства.

Певною мірою окреслена проблема ускладняється дією приписів ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], за буквальним змістом яких усі види порушень, зазначених у цій частині, а також інші порушення законодавства про телебачення і радіомовлення, визнаються злочинами і підлягають кримінально-правовій кваліфікації. Тим самим законодавець, формулюючи правові підстави криміналізації протиправних діянь у медіа сфері, оминув ряд ключових ознак цієї групи деліктів, зокрема: правовий статус суб’єктів, відповідальних за їх вчинення, спосіб криміналізації деліктів, ступень соціальної шкідливості та характер об’єктів протиправних посягань тощо.

Зумовлений дією норм законодавства України стан правового забезпечення поділу інформаційних правопорушень, що вчиняються в медіа сфері, вказує на необхідність застосування спеціальних ознак АІП, сформульованих раніше у п. 2.1. цієї роботи, які у своїй сукупності формують правову основу для викристалізації цих деліктів у самостійний вид порушень, що мають місце в медіа сфері.

Застосування спеціальних ознак для формування системи АІП, пов’язаних із медіа діяльністю, дозволяє виділити такі види зазначених деліктів: 1) правопорушення, які порушують встановлені актами законодавства ліцензійні умови провадження діяльності в медіа сфері або правила ефірного мовлення; 2) протиправні діяння, що обмежують право особи на вільне вираження власних поглядів чи переконань у ЗМІ або обмежують доступ до ринку медіа послуг; 3) адміністративні правопорушення, які порушують встановлені законодавством України квоти демонстрування медіа продукції вітчизняного виробництва або вимоги щодо трансляції окремих видів медіа-продукції; 4) АІП, які спотворюють економічну конкуренцію на ринку медіа індустрії; 5) адміністративні правопорушення, що полягають у втручанні посадових осіб органів державного нагляду та контролю в діяльність ЗМІ, журналістів чи суб’єктів рекламної діяльності або створенні фактичних перешкод для їхньої діяльності; 6) адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений режим інформації, зокрема конфіденційної, таємної чи службової, у процесі діяльності ЗМІ, соціальних мереж, суб’єктів рекламної діяльності; 7) АІП, що посягають на встановлений порядок заснування, управління та корпоратизації телерадіоорганізацій, юридичних осіб – друкованих ЗМІ, або на процедури розкриття публічної інформації про засновників ЗМІ.

Поряд зі сформульованим авторським підходом до визначення видів адміністративних правопорушень у медіа сфері в юридичній літературі були запропоновані інші погляди на порушену проблематику.

Так, спираючись на різноманітність санкцій за адміністративні правопорушення, що вчиняються в медіа сфері та зважаючи на їхню спрямованість, М. П. Марчук виділяє такі види деліктів:

«1) порушення технічних умов та регламентів використання радіочастотного ресурсу, обладнання, призначеного для трансляції програм;

2) порушення вимог законодавчих актів, пов’язаних із діяльністю мовника, оператора зв’язку чи провайдера програмної послуги (порушення права на

інформацію, порушення законодавства про рекламу, антимонопольного законодавства, норм кодексу законів про працю тощо);

3) порушення ліцензійних умов та платежів, ліцензійних кваліфікаційних вимог (недотримання ліцензійних умов, зокрема, щодо дитячого мовлення, несплата за ліцензію на використання радіочастотного ресурсу, несплата за ліцензію на мовлення та періодичних платежів (зборів) за використання РЧР України; несплата за дозвіл на використання радіочастотного обладнання та платежів (зборів) за використання радіочастотного обладнання, порушення норм соціального контенту телевізійних і радіопередач тощо)» [62, с. 148].

У свою чергу Л. Л. Попов виділяє такі види АІП, вчинення яких безпосередньо пов’язано з діяльністю ЗМІ: 1) порушення порядку участі ЗМІ в інформаційному забезпеченні виборчого процесу та процесу референдуму; 2) порушення прав члена виборчої комісії, комісії з підготовки та проведення референдуму, спостерігача, іноземного спостерігача, довіреної чи уповноваженої особи кандидата, політичного об’єднання, уповноваженого представника ініціативної групи з підготовки і проведення референдуму, учасників референдуму або представників ЗМІ; 3) ненадання можливості оприлюднення, спростування чи іншого роз’яснення на захист честі, гідності або ділової репутації; 4) ненадання або не оприлюднення звітів, відомостей про надходження та витрати коштів на підготовку і проведення виборів, референдумів; 5) ненадання відомостей про підсумки голосування; зловживання свободою масової інформації; перешкоджання розповсюдженню продукції ЗМІ; порушення порядку виготовлення чи розповсюдження продукції ЗМІ; порушення порядку оголошення вихідних даних [116, с. 224, 225].

Серед елементів складу адміністративних правопорушень, які покладаються в юридичній літературі в основу класифікації цієї моделі протиправної поведінки, вагоме значення відводиться об’єкту протиправного посягання та охорони [117, с. 7; 118, с. 82].

Ґрунтуючись на принципах верховенства права, недопущення цензури у ЗМІ в будь-якій формі, свободи думки і слова, вільного вираження власних

поглядів та переконань, законодавство України, норми якого поширюються на публічно-правові медіа відносини, розвивається шляхом прямої вказівки на ті соціальні цінності, на які відбувається посягання в результаті протиправної інформаційної діяльності. У такий спосіб законодавець фактично підвищив юридичне значення факультативних ознак відповідної категорії АІП.

Узагальнене дослідження змісту положень ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], ч. 2 ст. 27 ЗУ «Про рекламу» [119], ст. 41 ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [120], ст. 34 ЗУ «Про інформаційні агентства» [121] дає підстави включити до родового об'єкта АІП у медіа сфері права, свободи та законні інтереси учасників публічно-правових відносин, що складаються у цій сфері правового регулювання, встановлені законом правила здійснення медіа- та рекламної діяльності, об'єкти права власності ЗМІ, їх інформаційну безпеку, суспільну мораль, а також фізичне і психічне здоров'я споживачів медіа продукції. За такої побудови системи об'єктів АІП в межах медіа сфери їх види утворюють конкретні соціальні цінності, наділені індивідуальними, суспільно важливими властивостями, на які здійснюється протиправне посягання.

За загальним правилом, виробленим законодавчою технікою та сприйнятим правовою доктриною, безпосередні об'єкти протиправного посягання визначаються в диспозиціях статей спеціальної частини КУпАП або у спеціальних нормах окремих законів [122, с. 54; 123, с. 84; 124]. До таких об'єктів необхідно віднести права особи на доступ та поширення інформації з використанням ЗМІ; право на перегляд телерадіопрограм рідною мовою або мовою національних меншин; право на спростування неправдивих відомостей, поширених про особу в ЗМІ; правила рекламування окремих видів товарів та послуг з використанням ЗМІ; правила демонстрування кінофільмів, які вимагають наявності свідоцтва про право на таке демонстрування; право на свободу слова в друкованих чи аудіовізуальних, зокрема, інтернет-ЗМІ; право на захист джерел журналістських відомостей; інформаційна безпека конкретних суб'єктів медіа діяльності чи об'єктів медіа індустрії. Запропонована структура безпосереднього

об’єкта АІП, що вчиняються в медіа сфері, дістала свій розвиток у практиці ЄСПЛ, що зумовлює наявність правової аргументації на користь соціальної сутності вказаного елементу складів адміністративних правопорушень.

Зокрема, у Постанові від 06.07.2010, прийнятій Другою палатою ЄСПЛ у справі № 43453/04 и 31098/05 Гьозель та Йозер проти Туреччини [125] ЄСПЛ встановив, що прояв цензури у будь-який спосіб є порушенням приписів ст. 10 Конвенції Ради Європи «Про захист прав людини та основних свобод». Як випливає з матеріалів справи, заявники, які виступають одночасно видавцем та редактором обох періодичних журналів відповідно, були піддані покаранню у формі штрафу. У свою чергу, одне з видань було заборонено на два тижні, а інше обмежено в публічному оприлюдненні на тиждень за опублікування трьох статей, які згідно з рішеннями національних судів Туреччини містили заяви терористичного змісту.

Дослідивши матеріали справи та позицію національних судових органів Туреччини, ЄСПЛ встановив, що застосування майнових та організаційних покарань за порушення вимог національного законодавства, враховуючи недоведеність факту вмісту терористичних закликів у періодичних виданнях, є порушенням права на свободу вираження поглядів та переконань [125]

Аналогічна позиція ЄСПЛ щодо визнання об’єктом правового захисту саме соціальних цінностей, виражених у формі права на свободу думки і слова, на вільне вираження переконань, одержала свій розвиток і в інших справах, зокрема: Українська Прес-група проти України», № 72713/01 від 29.03.2005 [126], Ляшко проти України», № 21040/02 від 10.08.2006 [127], Газета «Україна-Центр» проти України», № 16695/04 від 15.10.2010 [128], у яких міжнародний юрисдикційний орган визнав протиправними дії СПА України саме через порушення права на свободу поглядів та вільне вираження власних переконань в ЗМІ.

З наведених справ випливає загальна спрямованість судової практики міжнародних установ на охорону та захист тих цінностей, соціальне значення яких для інформаційного суспільства визнано в нормах міжнародно-правових актів [18; 104; 105; 106].

Встановлюючи ознаки об’єктивної сторони АІП, вчинення яких пов’язується з медіа діяльністю, законодавство України використовує декілька способів формулювання ознак протиправного діяння: по-перше, через застосування правових конструкцій, які допускають вчинення конкретних деліктів як активною, так і пасивною поведінкою учасників публічно-правових медіа відносин; по-друге, через пряму вказівку на форму протиправного діяння, яке становить основу АІП; по-третє, шляхом використання бланкетних норм адміністративно-деліктного законодавства України для визначення ознак протиправних діянь учасників медіа відносин. Як показує Системне тлумачення змісту адміністративно-деліктних норм, якими визначаються ознаки протиправних діянь в медіа сфері, законодавець переважно пов’язує їх вчинення з активними діями учасників суспільних відносин у відповідній галузі діяльності. Такий законодавчий підхід досягається через застосування таких правових конструкцій, як: «незаконне втручання в діяльність ЗМІ», «подвійне ліцензування діяльності ЗМІ» (ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення») [115]; «розповсюдження і поширення фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження фільмів» (ст. 164-7 КУпАП) [4]; тощо.

З лінгвістичного тлумачення термінів, які становлять основу вказаних правових конструкцій, простежується постановка основного акценту саме на активні, вольові, протиправні дії суб’єктів медіа діяльності, з якими закон пов’язує вчинення АІП. При цьому законодавство України щодо визначення протиправних дій, що становлять основу об’єктивної сторони АІП, розвивається двома способами: через формулювання ознак відповідних дій у диспозиції адміністративно-деліктних норм; шляхом відсилання до змісту матеріально-правових норм, які встановлюють вимоги до конкретного виду інформаційної діяльності, або процедур виконання окремих обов’язків СПА в медіа-сфері.

Перший з наведених способів допускає нормативне формулювання змісту об’єктивної сторони АІП як через визначення в диспозиціях адміністративно-деліктних норм конструктивних ознак конкретного делікту, так і шляхом його нормативного визначення у спеціальних дефініціях.

Прикладом протиправних дій суб'єктів медіа діяльності, ознаки яких прямо передбачаються в диспозиціях правових норм, є адміністративне правопорушення, склад якого визначений у ст. 164-6 КУпАП [4], в якому об'єктивна сторона розглядається як демонстрування фільмів, або розповсюдження фільмів шляхом продажу чи передачі в прокат фільмокопій, чи їх виготовлення без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів. Іншим прикладом того ж порядку є неподання або подання завідомо недостовірної інформації щодо вартості розповсюдженої реклами та/або виготовлення реклами ЦОВВ, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, необхідної для здійснення ним передбачених цим Законом повноважень [115].

Прикладом іншого способу нормативного формулювання змісту об'єктивної сторони АІП є положення ст. 164-7 КУпАП [4], що містять пряму вказівку на вид протиправних дій, якими здійснюється посягання на охоронювані законом соціальні цінності, проте не розкривають їх змісту в адміністративно-деліктних нормах. Однак із системного тлумачення змісту норм, передбачених у ст. 164-7 КУпАП [4], та приписів положення «Про державне посвідчення на право демонстрування і розповсюдження фільмів», затвердженого Постановою КМУ від 17.08.1998 № 1315 [129], випливає комплекс вимог до діяльності суб'єктів кінематографії, недотримання яких у розумінні норм, закріплених у ст. 164-7 КУпАП, визнається порушенням умов на право розповсюдження фільмів, передбачених відповідним державним посвідченням на таке розповсюдження і демонстрування. Близький спосіб формулювання змісту об'єктивної сторони АІП використовується в нормах ч. 2 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] у визначенні протиправними окремих дій телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг. Як випливає зі змісту наведеної норми, телерадіоорганізації та провайдери програмних послуг несуть юридичну відповідальність за порушення вимог ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» та ліцензійних умов провадження діяльності у галузі телебачення та радіомовлення.

За буквальним змістом наведеної норми протиправним діянням телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг вважається дія чи бездіяльність, яка порушує вимоги норм вказаного ЗУ, а також приписи положення «Про видачу ліцензії провайдеру програмної послуги», схваленого Нацрадою 28.12.2011 № 2979 (в редакції положення від 06.11.2014 № 1187 [130]) за умови, що відповідне діяння не підпадає під кваліфікацію інших адміністративно-деліктних норм.

У конструюванні в такий спосіб об'єктивної сторони АІП законодавець обмежується лише вказівкою на протиправність вчинення окремих дій щодо конкретних соціальних цінностей, які існують в ІС, наприклад: встановлених законом правил здійснення діяльності в галузі телебачення і радіомовлення, права особи на інформацію, яка поширюється ЗМІ, тобто подає в узагальненій формі об'єктивні ознаки цих деліктів.

Таким чином, формування об'єктивної сторони АІП переважно на основі протиправних дій суб'єктів публічно-правових медіа відносин вказує на вольовий характер цих деліктів, їх професійну сутність та цільову спрямованість, що передбачає нерозривний зв'язок з медіа діяльністю, її результатами, а також публічними інформаційними потребами.

Формулюючи конструкцію об'єктивної сторони АІП, в основі яких лежить протиправна бездіяльність, законодавство України [4; 115], аналогічно з адміністративно-деліктними нормами законодавства багатьох країн світу [111; 112; 131; 132], як правило, виходить із наявності кореспондуючих відповідній формі протиправної поведінки юридичних обов'язків. Таким чином, для законодавчого визнання протиправною конкретної моделі бездіяльності ключового значення набувають позитивні зобов'язуючі та забороняючі норми, які встановлюють пряму вимогу активної поведінки суб'єктів медіа діяльності у визначеній актами законодавства України ситуації. Якщо ж зважати на відповідні правила формування об'єктивної сторони АІП, то складається ситуація, за якої визнання протиправною бездіяльності СПА в медіа сфері є можливим лише за наявності нормативно-встановлених обов'язків, спрямованих на створення

сприятливих умов для діяльності ЗМІ, невтручання в їхню діяльність без достатніх правових підстав, забезпечення кожному права на свободу думки і слова, на вільне вираження власних поглядів та переконань.

Сприйнятий у нормах законодавства України підхід до формування об'єктивної сторони АІП, суб'єктами вчинення яких визнаються посадові особи СПА або безпосередньо СПА, узгоджується з положеннями ст. 1 Європейської Хартії Свободи преси, відповідно до яких, кожен уряд зобов'язаний підтримувати, поважати та захищати будь-які ЗМІ у різних їх проявах, а також їх політичне, соціальне та культурне призначення в суспільстві [133].

Що ж до ЗМІ, суб'єктів рекламної діяльності та журналістів, юридична кваліфікація їхньої поведінки як протиправної бездіяльності виходить із загальнообов'язкових правил медіа діяльності, виконання яких утворює систему юридичних обов'язків для цих учасників публічно-правових інформаційних відносин. Водночас для конкретизації протиправних властивостей окремих АІП, що вчиняються в медіа сфері, законодавець легалізував окремі спеціальні ознаки об'єктивної сторони таких деліктів, чим фактично надав їм значення кваліфікуючих рис, відсутність яких виключає склад правопорушення. Йдеться про такі ознаки об'єктивної сторони, як місце, час, спосіб та обстановка вчинення АІП.

Як слідує з системного тлумачення змісту окремих адміністративно-деліктних норм [4; 115], , прояв спеціальних ознак об'єктивної сторони АІП, які вчиняються в медіа сфері, пов'язується з настанням певних подій (перебігу виборчого процесу чи процесу референдуму, зміна часу доби), використанням спеціальних інструментів обробки та поширення масової інформації (застосування електронних, аудіовізуальних, друкованих ЗМІ, використання екранного мовлення, РЧР України) тощо.

Визначаючи коло суб'єктів АІП, пов'язаних зі здійсненням медіа діяльності, законодавець водночас у ч. 1 ст. 71 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] включив до їх складу телерадіоорганізації та провайдерів програмних послуг, тоді як, визначаючи у ч. 1 ст. 71 цього Закону суб'єктів відповідальності за порушення

законодавства про телебачення і радіомовлення, відніс до них також керівників та працівників телерадіоорганізацій, провайдерів програмних послуг, інших суб'єктів господарської діяльності, посадових осіб СПА [4]. Системне тлумачення змісту наведених норм вказує на невичерпність суб'єктного складу правопорушень, що вчиняються в медіа сфері лише телерадіоорганізаціями та провайдерами програмних послуг. Підтвердженням такого висновку є застосовані у ч. 1 ст. 71 вказаного ЗУ конструкції «інші суб'єкти господарської діяльності», «посадові особи телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг», а також СПА, наділені функціями нагляду та контролю в медіа сфері, їх посадові особи.

Виходячи з нормативного контексту використання вказаних конструкцій, наукове з'ясування їхнього змісту вимагає звернення до логічного тлумачення інших норм ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» в частині визначення суб'єктного складу відносин, що регулюються цим Законом.

Як випливає зі змісту положень ст. 1 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», окрім телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг, до категорії учасників медіа відносин законодавство України відносить також: 1) власників суб'єкта інформаційної діяльності у сфері телебачення і радіомовлення; 2) операторів багатоканальних телемереж; 3) осіб, пов'язаних із суб'єктом інформаційної діяльності у сфері телебачення і радіомовлення; 4) студії [115]. Правовим та науковим підґрунтям для включення вказаних суб'єктів до категорії учасників медіа відносин у сфері господарювання виступають вироблені правовою доктриною ознаки загального поняття «учасник відносин у сфері господарювання», застосування яких для системного тлумачення змісту норм, передбачених у ст. 1 та ч. 1 ст. 71 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», дозволяє більш точно встановити коло суб'єктів, із діяльністю яких закон пов'язує порушення вимог законодавства у сфері медіа.

Серед ознак учасників відносин у сфері господарювання, що забезпечують вирішення порушеної проблематики, О. М. Вінник, зокрема, називає: безпосереднє здійснення господарської діяльності (виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг) або управління господарською діяльністю;

набуття статусу суб'єкта господарських правовідносин у порядку, визначеному законом; наявність майна, необхідного для здійснення вибраної суб'єктом або покладеної на нього господарської діяльності чи управління такою діяльністю; визнання господарської правосуб'єктності [134, с. 60-61].

Дотримуючись аналогічного погляду щодо ознак учасників відносин у сфері господарювання, В. С. Щербина додає також до них наявність господарської компетенції, відповідальність за здійснення господарської діяльності чи управління нею, а також припинення суб’єкта господарського права, або його статусу [135, с. 84-85].

Аналіз указаних ознак учасників відносин у сфері господарювання дає підстави констатувати, що у розумінні дії приписів ч. 1 та 2 ст. 71 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] суб’єктами правопорушень, що вчиняються в медіа сфері, є: телерадіоорганізації, оператори багатоканальних телемереж, провайдери програмних послуг, засновники таких суб’єктів господарювання, а також журналісти, головні редактори, редактори телерадіопрограм, суб’єкти СПА та посадові особи, що здійснюють функції регулювання, нагляду і контролю за додержанням законодавства про телебачення і радіомовлення.

Разом із тим, з огляду на види інформаційної діяльності, що здійснюються в медіа сфері, наведений перелік суб’єктів АІП у цій сфері правового регулювання є неповним. На підставі положень ст. 27 ЗУ «Про рекламу» [119], ст. 1 ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [120] та ст. 1 ЗУ «Про інформаційні агентства» [121] до суб’єктів правопорушень, що вчиняються в медіа сфері, слід також віднести: 1) виробників реклами; 2) рекламодавців; 3) розповсюджувачів реклами; 4) друковані ЗМІ; 5) інформаційні агентства.

Незважаючи на окремі відмінності у правовому статусі, організаційно-правових формах та способах діяльності, учасники медіа відносин у сфері господарювання мають групу спільних ознак, що характеризують їх як суб’єктів АІП. Такі ознаки випливають із системного тлумачення змісту дефініцій, якими позначається відповідна категорія суб’єктів медіа діяльності, легалізованих у нормах законодавства України, і полягають у тому, що: 1) діяльність таких

суб'єктів здійснюється на професійній основі і спрямована на збирання, зберігання, обробку інформації, використання ІКТ з метою створення телерадіопрограм, надання населенню програмних послуг телевізійного мовлення, виготовлення рекламної продукції, а також створення авторських матеріалів у друкованій формі; 2) суб'єкти медіа-відносин, за винятком споживачів, здійснюють свою діяльність на постійній основі; 3) суб'єкти медіа діяльності створюються та діють у формі юридичної особи, а у випадках, прямо передбачених нормами законодавчих актів України, також здійснюють свою діяльність у статусі фізичної особи-підприємця; 4) законодавче встановлення особливих вимог до діяльності в галузі телебачення і радіомовлення, друкованих ЗМІ, інтернет ЗМІ зумовлює спеціальну правосуб'єктність осіб, які здійснюють вказані види діяльності.

Наведені ознаки учасників медіа відносин у сфері господарювання у своїй сукупності обумовлюють їх спеціальний статус як суб'єктів АІП. Зазначений адміністративно-правовий статус учасників медіа відносин досягається через пряму вказівку на особливості їхньої діяльності у формулюванні нормативного визначення кожного з таких суб'єктів. На противагу загальному нормативному підходу до визначення суб'єктів АІП, що вчиняються в медіа сфері, законодавство України з відповідного питання щодо СПА, їх посадових осіб розвивається в інший спосіб. Традиційно за законодавством України протиправна поведінка посадових осіб СПА кваліфікуються через призму ознак складів адміністративних правопорушень, які порушують встановлений порядок державного регулювання, нагляду чи контролю у сфері господарювання, або через ознаки злочинів, передбачені у ст. 171 ККУ.

В останньому випадку у процесі криміналізації протиправних діянь, що вчиняються посадовими особами СПА в медіа сфері, законодавець обмежив об'єктивні ознаки таких діянь незаконним перешкоджанням правомірної, професійної діяльності журналіста. Саме ж перешкоджання професійній діяльності журналіста як вид протиправного діяння, згідно з приміткою до ст. 345-1 ККУ, являє собою систематичну діяльність особи, пов'язану зі збиранням,

одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет [136]. При цьому пряма вказівка на службову особу як суб'єкта злочинів, види яких передбачені у ст. 171 ККУ, міститься лише у частині третій цієї статті, тоді як можливість визнання посадових чи службових осіб СПА суб'єктами відповідної категорії злочинів випливає лише за умови системного тлумачення об'єктивних ознак їх складів. Незважаючи на наявні обмеження сфери застосування приписів норм ст. 171 ККУ за суб'єктом та об'єктами протиправного посягання, в юридичній літературі криміналізація протиправних діянь, що посягають на правомірну професійну діяльність журналіста, одержала підтримку з огляду на триваючі в Україні процеси адаптації законодавства України до законодавства ЄС, необхідності посилення правового захисту професійної діяльності журналістів [137, с. 74, 75].

Поділяючи в цілому наукову позицію щодо необхідності посилення юридичного захисту журналістів через визнання ознак суспільної небезпеки за перешкоджанням професійній діяльності цієї категорії працівників, водночас треба зазначити, що ККУ виокремив в окремі види злочинів злочини проти життя, здоров'я чи майна журналістів, членів їхніх сімей (ст. 346-1, 347-1 та 348-1 ККУ) [136]. У такий спосіб закон відокремив злочини, які передбачають фізичне посягання на соціальні цінності, пов'язані з життєдіяльністю журналіста та його професійною діяльністю.

Відповідно, ККУ відмежовує склади злочинів, передбачені у ст. 171 – перешкоджання правомірній професійній діяльності журналістів – від будь-яких інших кримінальних посягань на їхнє життя чи здоров'я. У зв'язку з цим у розумінні змісту диспозиції ст. 171 ККУ перешкоджання професійній правомірній діяльності журналіста передбачає ймовірність вчинення цього виду злочинів саме посадовими та службовими особами СПА, які наділені організаційно-розпорядчими чи адміністративно-господарськими повноваженнями. З позицій приписів ст. 171 ККУ вказані властивості правового статусу посадових осіб СПА

визначаються так само через ознаки суб'єкта злочину, пов'язаного з перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів. Окрім звуження суб'єктного складу злочинів, передбачених у ст. 171 ККУ, кримінальний закон істотно обмежує також сферу відповідальності посадових осіб СПА за об'єктивними підставами застосування кримінальних покарань та об'єктами протиправного посягання в медіа сфері.

Спираючись на чинну редакцію ст. 171 ККУ [136] та враховуючи фактичні реалії професійної діяльності журналістів, Є. О. Письменський піддає критиці відображений в нормах ККУ підхід до криміналізації злочинів, що посягають на професійну правомірну діяльність журналістів. Дослідник зазначає, що, ймовірно, окрема частина українського суспільства вбачає у посиленні або розширенні кримінальної репресії єдиний спосіб охорони конкретних соціальних цінностей від протиправних посягань. Таку правотворчу практику, зважаючи на зміст ст. 171 ККУ, Є. О. Письменський називає «даремним витрачанням засобів кримінально-правової охорони», що розбалансує юридичну спрямованість норм кримінального законодавства України [138, с. 92, 93].

Наслідком практичної реалізації закріпленого в нормах ККУ та КУпАП підходу до правової кваліфікації протиправних діянь, що вчиняються посадовими особами СПА, наділених функціями регулювання, нагляду та контролю, є нормативне ігнорування цілої групи ключових матеріально-правових об'єктивних і суб'єктивних ознак соціально шкідливої поведінки, яка проявляється в діяльності відповідної категорії учасників публічно-правових медіа відносин. Сутність таких матеріально-правових ознак виявляється у спеціальному правовому статусі СПА, наділених зазначеними вище функціями, особливих процедурах ліцензування діяльності телерадіоорганізацій, провайдерів програмних послуг, визнання права ефірного мовлення за суб'єктами медіа-діяльності, порядку реєстрації друкованих ЗМІ та наданні примірників друкованих випусків видань, способах проведення перевірок діяльності ЗМІ тощо [139, с. 142, 143; 140, с. 269; 141, с. 84, 85].

Якщо ж іти за логічним підходом законодавця, відображеним у нормах КУпАП та ККУ, то складається ситуація, коли закріплені в положеннях матеріального медіа-законодавства особливості правового статусу посадових осіб СПА, наділених функціями державного регулювання, нагляду та контролю у відповідній сфері суспільної діяльності, не одержали свого визнання на рівні адміністративно-деліктних і кримінально-правових норм. Як наслідок, правова кваліфікація протиправної діяльності Нацради, АМКУ, їх посадових осіб, інших СПА в медіа сфері здійснюється виходячи з базових критеріїв поділу компетенції відповідної групи учасників публічно-правових медіа відносин.

Нинішній стан правового забезпечення адміністративної деліктолізації протиправних діянь СПА, їх посадових осіб, що вчиняються в медіа сфері, зумовлює необхідність доповнення чинного в Україні адміністративно-деліктного законодавства новими складами АІП, зміст яких наведений у додатку 1 до цієї роботи. На відміну від ознак суб'єкта АІП, що вчиняються в медіа сфері, законодавство України у формулюванні складів деліктів цього виду зазвичай не містить прямої вказівки на форму вини порушника, так само як і не завжди використовує мотив та мету порушення для конструювання його суб'єктивної сторони. Це можна пояснити намаганням правотворчих органів охопити диспозиціями адміністративно-деліктних норм, якими визначаються склади адміністративних правопорушень в медіа сфері, якнайширше коло випадків протиправної поведінки учасників публічно-правових медіа відносин, поширити на неї дію чинних у національному правовому просторі адміністративно-правових обмежень чи заборон.

Зважаючи на побудову складів АІП в медіа сфері переважно на основі активних протиправних дій суб'єктів медіа діяльності або окремих форм протиправної бездіяльності, що передбачає усвідомлення порушником наслідків протиправної поведінки та прагнення їх досягти, можна дійти проміжного висновку про те, що здебільшого кваліфікація діянь відповідної категорії суб'єктів як протиправних передбачає наявність умисної форми вини. Водночас поєднання в межах суб'єктивної сторони складу АІП обох форм вини порушника

тягне за собою втрату умислом значення кваліфікуючої ознаки делікту, що фактично зумовлює вирівнювання обох форм вини порушника під час кваліфікації соціально шкідливих діянь у медіа сфері.

Аналогічний нормативний підхід до формулювання суб'єктивних ознак складів АІП характерний і для деліктів, суб'єктами яких виступають колективні учасники медіа-відносин. Пояснити це можна тим, що, згідно з раніше підтриманою у цьому дослідженні об'єктивною концепцією вини юридичної особи, колективний учасник медіа відносин вважається не винуватим у вчиненні АІП, якщо доведе, що ним було вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення порушення встановлених правил медіа діяльності та для відвернення негативних наслідків правопорушення. Через легалізацію вказаної концепції вини, законодавство України про адміністративні правопорушення фактично вирівнює в наслідках правової кваліфікації усі протиправні діяння колективних суб'єктів медіа діяльності, приводить їх до спільного знаменника за об'єктивною ознакою протиправності діяння.

На відміну від вини порушника, яка не одержала яскравого вираження у формулюванні складів АІП, пов'язаних із медіа діяльністю [142, с. 53], законодавство України для конструювання суб'єктивної сторони деяких із цих деліктів використовує таку їх ознаку, як мета застосування ЗМІ. Зазначені норми встановлюють пряму заборону на неприпустимість використання ЗМІ з метою вчинення протиправних діянь, передбачених у ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115].

Застосовуючи мету правопорушень, що вчиняються в медіа сфері, для конструювання їх складів, законодавство України водночас використовує цей елемент суб'єктивної сторони для розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за ці делікти за суб'єктним критерієм. Сутність такого законодавчого підходу у застосуванні мети як ознаки правопорушень, що вчиняються в медіа сфері, виявляється в тому, що, передбачаючи адміністративну відповідальність для телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг за діяння, зазначені у ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], в

положеннях Розпорядження КМУ «Деякі питання відповідальності телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги за порушення вимог законодавства про телебачення і радіомовлення» від 04.11.2016 № 1138-р. [143], ККУ [136] водночас встановлює кримінальну відповідальність за кожне з діянь, визначених диспозицію відповідної норми. При цьому диспозиції норм ККУ, якими визначаються склади злочинів, що охоплюють діяння, ознаки яких передбачені у ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], не використовують мету протиправного застосування ЗМІ як ознаку суб'єктивної сторони цих злочинів.

Таким чином, у нормах чинного в Україні законодавства у сфері медіа мета застосування ЗМІ використовується у значенні конструктивної ознаки складів інформаційних правопорушень, адміністративна відповідальність за які передбачена для телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг.

Однак, незважаючи на законодавче визнання протиправної мети застосування ЗМІ підставою розмежування АІП та злочинів за суб'єктивною ознакою їх складів, на практиці існує реальна загроза одночасного притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за одне й те саме діяння, передбачене у ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115].

Оскільки згадане вище Розпорядження від 04.11.2015 № 1138-р. [143] передбачає адміністративну відповідальність для суб'єктів господарювання, а ККУ встановлює кримінальні покарання для фізичних осіб, то не виключається можливість накладення адміністративного штрафу на телерадіоорганізації чи провайдерів програмних послуг та одночасного притягнення до кримінальної відповідальності керівників таких суб'єктів господарювання або головного редактора чи редактора за одне й те саме діяння.

У цьому контексті мета інформаційного правопорушення, передбачена у ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], не лише набуває значення правової підстави розмежування сфери відповідальності різних категорій суб'єктів медіа діяльності та різних видів інформаційних правопорушень в медіа сфері, але й передбачає для правоохоронних органів юридичні обов'язки щодо

необхідності правильного встановлення відповідної суб’єктивної ознаки деліктів у кожній окремо взятій справі.

Зважаючи на дію загального конституційного принципу юридичної відповідальності, широко підтриманого у науковій літературі [87, с. 9; 115, с. 9; 140, с. 136], практиці діяльності КСУ [144] – неприпустимості притягнення двічі до юридичної відповідальності за одне і те саме правопорушення, на наш погляд, ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» слід доповнити новим абзацом такого змісту: «Телерадіоорганізація або провайдер програмної послуги звільняється від відповідальності за вчинення будь-якого з діянь, передбачених цією частиною, якщо за його вчинення з використанням засобу масової інформації було піддано кримінальній відповідальності фізичну особу, яка є керівником або працівником відповідної телерадіоорганізації чи провайдера програмної послуги».

4.2.2 Державний контроль та нагляд за додержанням вимог медіа-законодавства України

Закладаючи правові основи механізму запобігання вчинення АІП в медіа сфері, законодавство України визначає його через державний нагляд та контроль за додержанням законодавства України в галузі діяльності ЗМІ [115; 120], чим фактично встановлює основні напрями правоохоронної діяльності СПА у відповідній сфері правового регулювання.

Разом із тим широке, часто взаємозамінне використання в нормах законодавства у сфері медіа понять «нагляд» та «контроль» не супроводжується їх легальним визначенням для потреб правового регулювання медіа відносин.

Загальне визначення поняття «контроль (нагляд)» міститься в абз. 2 ст. 1 ЗУ «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V [145]. Зважаючи на дію правил, передбачених у ст. 2 вказаного Закону про обмеження сфери його дії, нормативне визначення державного нагляду (контролю) охоплює своїм змістом відповідний вид діяльності уповноважених СПА і у сфері функціонування ЗМІ та суб'єктів рекламної діяльності в частині розповсюдження реклами з використанням ЗМІ.

При цьому, враховуючи використані у нормах ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] та «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [145] прийоми законодавчої техніки, можна зробити висновок, що законодавець на рівні спеціального правового регулювання здійснив розмежування державного нагляду та контролю як форм державно-владної діяльності, тоді як у межах загального правового регулювання відповідні механізми діяльності СПА та поняття, які їх позначають, набувають тотожного значення.

Дослідження раніше наведених у п. п. 4.1.2. цієї роботи визначень поняття «державний контроль» [61, с. 349, 350; 62, с. 138; 63, с. 348] з позицій предмета адміністративної деліктології дозволяє визначити для них спільний знаменник, в основі якого лежить фактична спрямованість та юридичне призначення відповідного виду державно-владної діяльності – спостереження за

підконтрольним об’єктом з метою виявлення наявних або потенційно можливих відхилень від встановлених законодавством України координат правомірної діяльності, запобігання вчиненню правопорушень, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню, а також застосування заходів правового примусу до осіб, які вчинили протиправні дії чи бездіяльність. Поряд із таким призначенням державного контролю ЗУ «Про засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [145] вказує на забезпечення суспільних інтересів та безпеки як складник юридичного призначення відповідного державно-владного механізму. Спираючись на виявлену в науці адміністративного права сутність державного контролю, можна погодитися з думкою вчених-правників про його відмінність від державного нагляду, що відповідає передбаченому в нормах ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] підходу до відповідних видів державно-владної діяльності в медіа сфері. Здійснюючи розмежування понять «нагляд», «контроль» та відповідних державно-владних механізмів, О. Ф. Андрійко виділяє такі критерії для їх розмежування: 1) за загальним правилом нагляд здійснюється державними органами щодо об'єктів, які їм організаційно не підпорядковані, тоді як контроль стосується організаційно підпорядкованих суб'єктів; 2) у процесі нагляду застосовуються заходи адміністративного впливу, тоді як за результатами контролю можуть застосовуватися і заходи дисциплінарної відповідальності; 3) адміністративний нагляд здійснюється за дотриманням відповідними суб'єктами спеціальних норм і правил, тоді як контроль – за діяльністю підконтрольних об'єктів у цілому чи окремими її аспектами [63, с. 351].

Розглядаючи нагляд та контроль як функції СПА, О. Я. Наздрачов виділяє такі особливості відповідних видів державно-владної діяльності.

1. Відповідні державні органи реалізують мету щодо забезпечення законності та доцільності у сфері державного управління. Незважаючи на різні форми державного нагляду та контролю, ці види державно-владної діяльності мають спільну мету, яка полягає у встановленні фактичних даних та збиранні інформації про стан виконання вимог нормативно-правових актів із питань, що підлягають встановленню.

2. Відповідні органи наділені адміністративними повноваженнями, зокрема повноваженнями щодо прийняття рішень та на підставах, передбачених законом, оперативного втручання в діяльність підконтрольних фізичних і юридичних осіб з метою нейтралізації та усунення встановлених недоліків і зловживань: зупинення чи скасування протиправних адміністративних актів, застосування адміністративно-припиняючих, адміністративно-відновлювальних заходів примусу, а також встановлених законом засобів юридичної відповідальності.

3. Організаційна відокремленість органів державного нагляду та контролю [146].

Застосування наведених особливостей державного нагляду та контролю в цілях цього дослідження дозволяє нам провести розмежувальну лінію між цими видами державно-владної діяльності саме за предметом та об’єктом їх здійснення. Такий науковий висновок дістає свій розвиток у положеннях ст. 70 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], які безпосередньо визначають предметну сферу та об’єкти контролю в галузі телерадіомовлення у їх системному зв’язку зі змістом компетенції СПА, наділених відповідними повноваженнями у конкретних напрямах правового регулювання. Розвиток у нормах законодавства України такого підходу до розуміння змісту державного нагляду та контролю в медіа сфері підвищує юридичне значення предмета та об’єкта відповідного виду державно-владної діяльності.

Виходячи з виробленої у цій роботі моделі адміністративно-деліктної політики в ІС, більш обґрунтованим є визнання предметом державного нагляду та контролю за медіа діяльністю стану правового забезпечення належного функціонування соціальних цінностей у публічно-правових медіа відносинах: додержання прав та правомірних інтересів ЗМІ, суб’єктів рекламної діяльності, споживачів медіа послуг; забезпечення інформаційної безпеки національного медіапростору та його окремих об’єктів. На цій основі об’єктом державного нагляду та контролю в медіа сфері можна визначити конкретні аспекти (сторони) діяльності ЗМІ, суб’єктів надання рекламних послуг, а також соціальних мереж, які надають послуги щодо забезпечення обігу масової інформації.

Наведене розуміння предмета та об’єкта державного нагляду, контролю в медіа сфері означає, що в результаті здійснення відповідних функцій уповноважені суб’єкти СПА визначають стан існування підконтрольних цінностей, явищ чи процесів. Говорячи мовою адміністративно-деліктних категорій, під час проведення контрольно-наглядових заходів відбувається виявлення можливих фактів протиправної поведінки підконтрольних суб’єктів медіа діяльності, встановлюються причини та умови такої поведінки, визначаються можливі ризики переростання її у системну практику порушення норм законодавства у сфері медіа або в конкретні інформаційні злочини.

Виявлені адміністративно-деліктологічні показники функціонування предмета та об’єкта контрольно-наглядової діяльності СПА не лише відображають індивідуальні деліктологічні параметри діяльності конкретного ЗМІ, але й вирішують важливе науково-практичне завдання. Його сутність виявляється у з’ясуванні на основі індивідуальних деліктологічних показників діяльності окремих учасників публічно-правових медіа відносин стану адміністративної інформаційної деліктності за конкретний період часу на відповідній території, загальних причин і умов розвитку цього явища, визначення ефективності застосування тих або інших адміністративно-запобіжних засобів. У цьому аспекті існування самого механізму державного нагляду та контролю в медіа сфері несе в собі профілактичне навантаження, оскільки загроза виявлення фактів порушення норм законодавства у сфері медіа та застосування передбачених законом засобів примусу, поряд із виникненням додаткових підстав для проведення позапланових перевірок діяльності підконтрольних суб’єктів, спонукає ЗМІ, суб’єктів рекламної діяльності, провайдерів програмної послуги до недопущення вчинення правопорушень. Тим самим механізм державного нагляду та контролю, що реалізується в медіа сфері, за допомогою включених до нього правових засобів здійснює профілактичний вплив на суб’єктів медіа діяльності як через спонукання їх до правомірної поведінки шляхом виконання ліцензійних умов і встановлених правил здійснення відповідного виду діяльності, так і

шляхом застосування передбачених у нормах законодавства України [115; 119; 121] заходів юридичного впливу.

Зумовлене спеціальним предметом та об'єктом профілактичне призначення механізму державного нагляду та контролю тягне за собою необхідність покладення контрольно-наглядових функцій на СПА, адміністративно-правовий статус яких відповідає характеру цих напрямів державно-владної діяльності. ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» у ст. 70 [115] до таких суб'єктів включив Нацраду, АМКУ та НКРЗІ з відповідним розподілом компетенції між цими органами за предметним критерієм. Зважаючи на коло повноважень, зокрема контрольно-наглядових, які віднесені актами законодавства України до компетенції вказаних СПА, в юридичній літературі широку підтримку одержав погляд про необхідність їх включення до системи ЦОВВ зі спеціальним статусом [147, с. 67; 148, с. 137, 138]. Такий науковий погляд відбивається як у самому змісті компетенції АМКУ, Нацради, НКРЗІ, яка поєднує поряд із названими також і регулятивні функції, але в процедурах і засобах, які можуть застосовувати відповідні суб'єкти. Підтвердженням цьому є наділення вказаних СПА комплексом адміністративно-юрисдикційних повноважень, реалізація яких відповідає різним стадіям контрольно-наглядової діяльності в медіа сфері: прийняття рішень про проведення перевірок діяльності ЗМІ, провайдерів програмної послуги та суб'єктів рекламної діяльності, безпосереднє проведення таких перевірок, прийняття адміністративних актів про затвердження їх результатів, винесення приписів про усунення виявлених порушень, а також застосування адміністративних покарань у встановленому законом порядку. Тим самим законодавець встановив виключне коло СПА, відповідальних за забезпечення публічного інформаційного правопорядку в медіа сфері, додержання прав та інтересів учасників публічно-правових медіа відносин.

У контексті реалізації положень ч. 2 ст. 3 та ч. 2 ст. 19 Конституції України [7] така постановка проблеми означає, що в межах встановленої компетенції органи державного нагляду та контролю в медіа сфері не лише покликані забезпечити публічний інформаційний правопорядок, ефективне запобігання АІП

у сфері ЗМІ, але й самі виступають у статусі відповідальних суб'єктів, виконуючи контрольно-наглядові функції.

Легалізація в нормах законодавства України зазначених аспектів правового статусу окремих СПА тягне за собою необхідність включення до механізму державного нагляду та контролю в медіа сфері також судів адміністративної юрисдикції, на яких законом покладаються завдання з перевірки на предмет відповідності критеріям, встановленим у ч. 3 ст. 2 КАСУ [33], рішень, дій та бездіяльності учасників публічно-правових відносин, наділених владними управлінськими функціями, включно з державним наглядом та контролем за додержанням приписів законодавства України у сфері медіа.

Розвиваючи аналогічну лінію функціонального призначення адміністративних судів у справах про оскарження протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, ВАСУ у п. 1 Постанові Пленуму від 06.03.2008 «Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ» пов'язав реалізацію контрольної функції правосуддя з необхідністю судового захисту прав, свобод та правомірних інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку СПА, їх посадових осіб, у тому числі наділених делегованими повноваженнями в межах публічно-правових відносин. При цьому ВАСУ у п. 1 вказаної Постанови Пленуму звернув увагу адміністративних судів на необхідність перевірки оскаржуваних рішень, дій чи бездіяльності СПА на їх відповідність вимогам, зазначеним у ч. 3 ст. 2 КАСУ, незалежно від підстав оскарження, наведених у позовній заяві [149].

Законодавче закріплення та практичне сприйняття зазначених аспектів діяльності адміністративних судів дає підстави включити ці органи судової влади до механізму державного нагляду та контролю за додержанням законодавства у сфері медіа, як відокремлених від інших органів та посадових осіб суб'єктів, наділених повноваженнями щодо визнання протиправними адміністративних актів про оформлення результатів перевірок діяльності ЗМІ, провайдерів програмної послуги та суб'єктів рекламної діяльності, вирішення питання про

скасування цих актів. Поряд із цим особливе призначення адміністративного суду в механізмі державного нагляду та контролю за діяльністю учасників публічно-правових медіа відносин виявляється у виключних повноваженнях цього органу судової влади визначати правомірність застосування штрафних санкцій до суб'єктів медіа діяльності, а також вирішувати питання про анулювання ліцензії на мовлення телерадіоорганізації, чи скасування державної реєстрації провайдера програмної послуги, або вилучення тиражу примірників друкованих видань, випущених без державної реєстрації.

Як слушно зазначає Н. Олефіренко, завдяки своєму правовому статусу адміністративний суд може протиставити свою діяльність державі та її установам, коли останні виходять за межі законів, тобто норм, створених ними самими. Таким чином, адміністративний суд обмежує державну владу у її цілях та засобах їх реалізації, сприяючи розвитку демократичних засад [150, с. 154].

Поєднані функціональними зв'язками та процедурами (стадіями) здійснення контрольно-наглядових заходів у медіа сфері, Нацрада, АМКУ, НКРЗІ та органи адміністративної юстиції утворюють цілісну дворівневу систему суб'єктів запобігання вчиненню АІП, що забезпечує взаємний, багатоаспектний контроль за діяльністю учасників публічно-правових медіа відносин. Це сприяє своєчасному виявленню причин і умов, які призводять до вчинення АІП у медіа сфері, оперативному реагуванню на виявлені факти порушень вимог законодавства України з боку суб'єктів медіа діяльності, застосуванню необхідних засобів юридичного примусу для відновлення порушених прав, правомірних інтересів телерадіоорганізацій, друкованих ЗМІ, інформаційних агентств чи споживачів медіа продукції.

4.2.3 Адміністративна відповідальність як засіб запобігання адміністративних інформаційних правопорушень у медіа сфері: її види та проблеми реалізації за законодавством України

В умовах загальної орієнтації заходів адміністративної відповідальності на забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, які існують в ІС, справедливим, на наш погляд, є доктринальне визнання за цими засобами державної адміністративно-деліктної політики ключового значення в діяльності по запобіганню вчинення АІП [62, с. 146; 76, с. 81; 151, с. 76; 152].

Як випливає зі змісту норм, передбачених у ч. 4 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], ст. 27 ЗУ «Про рекламу» [119], ст. 145, 164-7, 164-8, 164-9 КУпАП [4], ст. 52 ЗУ «Про захист економічної конкуренції» [153], законодавство України допускає застосування таких стягнень за АІП в медіа сфері: 1. штраф; 2. конфіскація фільмокопій, випущених без державного посвідчення на право їх розповсюдження, або примірників аудіовізуальних програм, чи копій комп'ютерних програм, розповсюджених із порушенням прав інтелектуальної власності їх володільців; 3. оголошення попередження телерадіоорганізаціям Нацрадою; 4. подання до суду справи про анулювання ліцензії на мовлення для телерадіоорганізацій; 5. заборона протиправної реклами; 6. публічне спростування протиправної реклами; 7. анулювання ліцензії (дозволу) на користування радіочастотним ресурсом України без права на компенсацію збитків, завданих таким анулюванням; 8. вилучення незаконно одержаного прибутку в дохід держави; 9. скасування державної реєстрації провайдера програмної послуги.

Аналіз передбачених актами адміністративно-деліктного законодавства України видів, підстав та процедур застосування адміністративних стягнень за АІП дозволяє виділити окремі особливості цих засобів адміністративного примусу, які проявляються в публічно-правових медіа відносинах.

1. Такі засоби є майново-організаційними за змістом та юридичними за формою.

2. Юридичними підставами для притягнення учасників публічно-правових медіа відносин до адміністративної відповідальності є рішення суду або уповноважених органів центральної виконавчої влади зі спеціальним статусом, зазначених у ст. 70 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] та ст. 26 ЗУ «Про рекламу» [119], а фактичними підставами – встановлені в актах перевірки або рішеннями суду порушення правил здійснення медіа діяльності, умов ліцензій на право мовлення чи розповсюдження провайдерами програмних послуг.

3. Притягнення суб'єктів АІП у медіа сфері до відповідальності здійснюється за встановленими в нормах законодавчих актів України процедурами.

4. Притягнення суб'єкта медіа діяльності до адміністративної відповідальності є результатом здійснення передбачених законодавством України контрольно-наглядових заходів у медіа сфері.

5. Застосування адміністративних стягнень не виключає обов'язку порушника законодавства у сфері медіа з відшкодування завданої шкоди.

6. Зміст та спосіб встановлення адміністративного стягнення, як правило, відображає властивості охоронюваних законом соціальних цінностей, що існують у медіа сфері.

Наведені властивості адміністративних стягнень, що застосовуються за правопорушення в медіа сфері, відображають їх прямий, нерозривний зв'язок з інститутом адміністративної відповідальності.

Правовою основою такого авторського погляду є вироблені юридичною наукою ознаки адміністративної відповідальності, в яких відображається юридична сутність та соціальне призначення цього засобу адміністративно-деліктного регулювання.

На думку О. С. Літошенко, адміністративна відповідальність характеризується спеціальними підставами застосування – фактичною (адміністративним правопорушенням) та правовою нормою, що закріплює склад адміністративного правопорушення), відсутністю службової підпорядкованості між правопорушником та органом (посадовою особою), що застосовує санкцію

адміністративно-деліктної норми, а також особливим порядком притягнення до відповідного виду юридичної відповідальності [153, с. 172].

У свою чергу Д. М. Бахрах, характеризуючи адміністративну відповідальність як вид юридичної відповідальності вказує на встановлення її видів та форм у нормах адміністративно-деліктних законів, можливість застосування до фізичних осіб (громадян, іноземців, осіб без громадянства, посадових осіб) та юридичних осіб, підстави застосування, визначені законом склади адміністративних правопорушень, накладення адміністративних стягнень у встановленому процесуальному порядку, обов'язкове настання для порушника приписів адміністративно-правових обмежень чи заборон негативних наслідків майнового, особистого або організаційного характеру [154, с. 538, 539].

Аналіз системи адміністративних стягнень, що застосовуються за порушення норм законодавства у зазначеній сфері, з позицій наведених ознак адміністративної відповідальності вказує на те, що спеціальне регулювання підстав, видів та процедур застосування адміністративних стягнень стосується їх конкретних видів, а не системи в цілому.

В основі концептуалізації такого законодавчого підходу лежить дуалістичний характер правового регулювання адміністративної відповідальності різних категорій суб'єктів медіа діяльності. Найбільш яскраво це проявляється на прикладі адміністративних штрафів, що застосовуються до відповідної категорії учасників публічно-правових інформаційних відносин.

Встановлюючи відповідне стягнення за правопорушення, ознаки яких закріплені у ст. 146, 164-7 – 164-9 КУпАП [4], ч. 11 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], ст. 27 ЗУ «Про рекламу» [54], ст. 52 ЗУ «Про захист економічної конкуренції» [153], законодавець застосовує різну розрахункову величину для встановлення розмірів адміністративного штрафу, що не завжди відповідає характеру правопорушення в медіа сфері. При чому, якщо КУпАП [4] для визначення розмірів адміністративного штрафу за АІП використовує у значенні розрахункової одиниці неоподаткований мінімум доходів громадян, то інші наведені законодавчі акти допускають обчислення суми відповідного

стягнення виходячи зі встановленої вартості реклами, розміру ліцензійного збору для телерадіоорганізацій, провайдерів програмних послуг, мінімальних розмірів заробітної плати, суми прибутку, одержаного за звітний період тощо. Легалізація неоднозначного підходу до визначення способу обчислення розмірів штрафів за АІП в медіа сфері зумовлена поширенням встановлених у нормах КУпАП [4] критеріїв визначення розмірів штрафів лише на фізичних осіб без статусу підприємця, тоді як застосування інших критеріїв виходить із нормативного віднесення штрафів, що застосовуються до суб'єктів господарювання в медіа сфері, до адміністративно-господарських санкцій.

Як випливає з буквального змісту дефініції адміністративно-господарського штрафу, закріпленої у ч. 1 ст. 241 ГКУ [155], закон пов'язує застосування цієї санкції зі стягненням визначеної правозастосовчим актом юрисдикційного органу грошової суми з порушника встановлених актами законодавства України правил здійснення конкретних видів господарської діяльності шляхом перерахування суми штрафу до відповідного бюджету. При цьому ГКУ не передбачає виняткових способів чи критеріїв встановлення розмірів адміністративно-господарських штрафів, що означає юридичну можливість використовувати різні підходи законодавчого встановлення механізму обчислення відповідної санкції.

Попри дискусійність встановлених актами законодавства України підходів до обчислення розмірів адміністративних штрафів за правопорушення в медіа сфері, правовою доктриною було вироблено спільний знаменник у розумінні юридичного призначення цього виду стягнення. У його основі лежать спеціальні ознаки адміністративно-господарського штрафу, які знаходять свій прояв у медіа сфері. Ці ознаки безпосередньо випливають із системного тлумачення змісту норм, передбачених у ст. 238, 241 ГКУ [155], ст. 27 ЗУ «Про рекламу» [119], ст. 52 ЗУ «Про захист економічної конкуренції» [153], ст. 70, ч. 3, 4 ст. 71 та ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115]. До них слід віднести:

1. Адміністративно-господарський штраф, що застосовується за делікти в медіа сфері, є майновою адміністративною санкцією, застосування якої

спрямовано проти протиправних інтересів учасника публічно-правових медіа відносин.

2. Застосування відповідної санкції має наслідком покарання порушника приписів актів законодавства України у сфері медіа шляхом перерахування визначеної правозастосовним органом суми грошових коштів до відповідного бюджету без заздалегідь встановленого цільового призначення їх подальшого використання.

3. Види, підстави застосування адміністративно-господарських штрафів за правопорушення, вчинені в медіа сфері, визначаються виключно ЗУ.

4. За вчинення адміністративних правопорушень у медіа сфері законодавство України допускає застосування адміністративно-господарських штрафів до суб'єктів медіа діяльності поряд з іншими санкціями, якщо таке застосування не передбачає взаємовиключення.

5. Як правило, за порушення норм законодавства у зазначеній сфері штраф застосовується в адміністративно-процедурному порядку центральними органами виконавчої влади, зазначеними у ст. 70 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення».

6. Адміністративно-господарський штраф застосовується за порушення встановлених актами законодавства України правил здійснення конкретного виду медіа діяльності або ліцензійних умов провадження такої діяльності, чи умов індивідуальних ліцензій, або дозволів на використання РЧР України для потреб телерадіо, так само як і Інтернет-мовлення.

7. У випадках, передбачених актами законодавства України, рішення органів адміністративної юрисдикції про застосування штрафів до суб'єктів медіа діяльності можуть бути оскаржені до суду у порядку адміністративного судочинства, за правилами, визначеними у КАСУ.

8. Адміністративно-господарські штрафи застосовуються до суб'єктів медіа діяльності на підставі документальних свідчень, актів перевірки відповідної групи учасників інформаційних відносин, звернень уповноважених СПА, наділених контрольно-наглядовими повноваженнями в медіа сфері.

У своїй сукупності наведені ознаки адміністративного штрафу як міри юридичної відповідальності за правопорушення, що вчиняються в медіа сфері, зумовлюють широке використання цієї санкції на законодавчому та правозастосовному рівні як одного із найбільш ефективних засобів фінансово-економічного впливу на інтереси порушника норм законодавства у сфері медіа [156, с. 53, 54].

Поряд із цим оперативність застосування за строками та процедурами, позасудовий порядок реалізації санкцій адміністративно-деліктних норм, які передбачають штрафи за АІП, що вчиняються в медіа сфері, надає цьому виду стягнень значення правового засобу стимулювання правомірної поведінки суб'єктів медіа діяльності.

З метою розширення профілактичного, стимулюючого впливу на суб'єктів медіа діяльності, недопущення використання ними телерадіообладнання, РЧР України, об'єктів права інтелектуальної власності, що функціонують у медіа сфері, а також загалом у ЗМІ, законодавство допускає застосування за окремі АІП таких майнових адміністративних стягнень, як вилучення незаконно одержаного прибутку (доходу) від здійснення відповідного виду інформаційної діяльності, що провадилася з порушенням встановлених правил такої діяльності, та конфіскацію предметів, які стали безпосереднім об'єктом або знаряддям вчинення делікту [153; 155].

Закон пов'язує застосування вказаних адміністративних стягнень з порушенням правил демонстрування кінофільмів (ст. 164-7 – 164-9 КУпАП) [4], користування РЧР України за відсутності передбачених ЗУ «Про радіочастотний ресурс України» ліцензій та експлуатації радіоелектронних засобів та/або випромінювальних пристроїв без дозволів на експлуатацію (ч. 4 ст. 58 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України» [157]), укладенням неправомірних угод між суб'єктами господарювання в медіа сфері, недобросовісною конкуренцією на ринку медіа індустрії, неправомірним використанням ділової репутації суб'єктом медіа діяльності (ст. 30, 32, 33 ГКУ) [155].

Враховуючи зміст об’єктивних ознак складів АІП, за які закон встановлює покарання у формі конфіскації майна або вилучення незаконно одержаного прибутку (доходу), можна констатувати безпосередню спрямованість відповідних санкцій на недопущення безпідставного збагачення, одержання неправомірної вигоди суб’єктами медіа діяльності або протидію використанню таких доходів у протиправних цілях. Тим самим застосування до суб’єктів медіа діяльності, які допустили порушення встановлених законом правил здійснення медіа діяльності, вказаних адміністративних стягнень має на меті позбавлення реальної можливості скористатися коштами, здобутими в незаконний спосіб, або використати об’єкти медіа регулювання всупереч публічних інтересів суспільства чи позбавлення можливості вчиняти аналогічні правопорушення в майбутньому. У зв’язку з цим законодавство України обмежує сферу застосування конфіскації майна та вилучення незаконно одержаного прибутку комерційною діяльністю учасників медіа відносин.

Аналізуючи особливості конфіскації майна та вилучення незаконно одержаного прибутку як різновидів майнових адміністративно-господарських санкцій, В С. Щербина наводить окремі змістоутворюючі ознаки цих стягнень, які зберігають свою актуальність і для правопорушень, що вчиняються в медіа сфері. Серед таких ознак вчений називає встановлення правових підстав застосування конфіскації майна та вилучення незаконно одержаного прибутку виключно в нормах ЗУ, застосування цих стягнень за порушення встановлених правил здійснення господарської діяльності, порушення вимог законодавства про захист економічної конкуренції чи несплату податків, зборів, інших обов’язкових платежів; визнання повноважень щодо накладення вказаних стягнень лише за судом [158, с. 262].

Названі ознаки конфіскації майна та вилучення незаконно одержаного прибутку надають цим санкціям значення публічно-правових, майнових засобів адміністративного примусу, що підлягають застосуванню за порушення встановлених ЗУ правил здійснення медіа діяльності.

Незважаючи на яскраво виражену майнову сутність конфіскації майна та вилучення незаконно одержаного прибутку, на відміну від адміністративних штрафів, вказані стягнення мають у собі певний негативний організаційний прояв для порушників норм законодавства у зазначеній сфері. Він проявляється через обов'язкову зміну форми власності вилученого майна чи грошей шляхом передачі їх із приватної у державну власність, що виключає фактичну та юридичну можливість порушника норм законодавства використовувати предмет стягнень у власній діяльності. Попри факультативне значення вказаної ознаки, вона має вагоме профілактичне та правоохоронне значення, що проявляється через позбавлення порушника законодавчих норм можливості вчиняти аналогічні АІП в майбутньому.

Значною мірою високий рівень ефективності прояву профілактичних властивостей конфіскації майна та вилучення незаконно одержаного прибутку досягається через можливість у встановлених ЗУ випадках одночасного застосування цих стягнень з іншими видами адміністративних стягнень, що забезпечує припинення АІП не лише на момент фіксації факту його вчинення, але й в майбутньому внаслідок позбавлення чи істотного обмеження реальної можливості порушника вчиняти аналогічні делікти в медіа сфері.

Визнаючи конфіскацію майна та вилучення незаконно одержаного прибутку значення як основною, так і додатковою мірою адміністративної відповідальності, Конституція України [7] водночас встановлює у ст. 41 загальне правило про непорушність права власності та можливість його припинення чи обмеження виключно у судовому порядку.

В ухвалі від 20.04.1999 «Про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення ч. 6 ст. 41 Конституції України та деяких норм Кодексу про адміністративні правопорушення, Митного кодексу» Конституційний Суд, посилаючись на норму ст. 41 Конституції України, вказав на непорушність права власності [92]. Фактично ухвалою встановлений чіткий, безальтернативний імператив, за яким примусова зміна майнового становища будь-якого власника в

тому числі шляхом конфіскації майна може здійснюватися лише за рішенням суду [159].

Водночас, незважаючи на наявність конституційних гарантій непорушності права власності, зокрема, на об'єкти, які належать ЗМІ, законодавство України не містить прямої заборони щодо поширення конфіскації на обладнання, цілісні майнові комплекси чи інформаційні ресурси, що безпосередньо використовуються для виконання ЗМІ своїх статутних завдань. Як наслідок, на практиці не виключаються спроби протиправного втручання в діяльність ЗМІ із залученням судів адміністративної юрисдикції шляхом ухвалення рішень про конфіскацію майна, що перебуває у власності телерадіоорганізацій, провайдерів програмної послуги, друкованих та Інтернет-ЗМІ. Задля недопущення можливих зловживань конфіскації майна за вчинення АІП у медіа сфері, на наш погляд, ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», ст. 41 ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» слід доповнити новими частинами 14 та 4 відповідно такого змісту:

«Забороняється конфіскація, тимчасове вилучення майна засобу масової інформації, що використовується ним для виконання статутних завдань, крім випадків, якщо таке використання безпосередньо спрямоване на вчинення злочинів проти основ національної безпеки та територіальної цілісності України, або прямо загрожує життю чи здоров'ю людини, або перешкоджає професійній діяльності журналіста».

Своєрідні властивості інформації як об'єкта суспільних відносин та пов'язаних з її обігом видів суспільної діяльності зумовило включення до системи заходів впливу, що застосовуються за порушення норм законодавства у сфері медіа, широкої групи адміністративно-господарських санкцій організаційного характеру.

Їх застосування, як зазначається у науковій літературі, насамперед спрямоване на створення додаткових організаційних труднощів для правопорушника у виконанні ним своїх статутних завдань, що унеможливлює або істотно ускладнює вчинення правопорушення [160, с. 72].

Аналогічної позиції дотримується В. С. Щербина, наголошуючи на тому, що заходи організаційного впливу встановлюються за порушення правил здійснення конкретного виду господарської діяльності та можуть застосовуватися як у судовому, так і у передбачених законодавством України випадках позасудовому порядку. При цьому вчений-правознавець вказує на невичерпність заходів організаційного впливу, вказаних у ст. 239 ГКУ, і допускає можливість розширення їх видів у нормах інших ЗУ [161, с. 248, 249].

Аналіз норм чинного в Україні законодавства у сфері медіа дозволяє сформувати таку систему адміністративно-господарських санкцій організаційного характеру, які застосовуються до суб'єктів медіа діяльності: 1) винесення попередження; 2) анулювання ліцензії на мовлення телерадіоорганізації; 3) скасування державної реєстрації друкованого ЗМІ; 4) скасування державної реєстрації провайдера програмної послуги; 5) заборона оприлюднення реклами, яка порушує вимоги законодавства України; 6) заборона випуску друкованого ЗМІ.

Зважаючи на дію закріпленого у ст. 9 Конституції України правила про належність ратифікованих Україною міжнародних договорів та конвенцій до актів національного законодавства, визначені в ЗУ види адміністративно-господарських санкцій організаційного характеру є неповними з огляду на дію положень Європейської конвенції «Про транскордонне телебачення», ратифікованої ВРУ Законом № 687-VI від 17.12.2008 [162].

Як випливає зі змісту норми, передбаченої у ч. 2 ст. 24 вказаної Конвенції, у разі порушення її вимог до провайдера програмної послуги може бути застосована така санкція, як тимчасове зупинення ретрансляції програми, яка порушує положення конвенції [162].

Незважаючи на загальну організаційну сутність вказаних видів адміністративних стягнень, їх застосування до суб'єктів медіа діяльності характеризується істотними відмінностями у процедурах, підставах, суб'єктах та наслідках реалізації, що зумовлено різним ступенем впливу на економічні інтереси порушника.

Наявність вказаного фактору дає підстави розділити усю сукупність адміністративно-господарських санкцій організаційного характеру на заходи, що спрямовані на зобов'язання порушника усунути допущені ним порушення законодавчих норм без обмежень його статутної діяльності; заходи впливу, застосування яких тягне за собою тимчасове обмеження чи зупинення діяльності редакції ЗМІ; заходи адміністративного примусу, метою застосування яких є тимчасове обмеження обігу медіа продукції чи надання медіа послуг, та заходи адміністративного примусу, спрямовані на заборону діяльності учасника медіа відносин або припинення його діяльності. Прикладом першого з названих видів адміністративних стягнень виступає оголошення попередження ЗМІ.

Допускаючи можливість застосування вказаного стягнення лише до суб'єктів господарювання телерадіоорганізацій, провайдерів програмної послуги, ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» водночас, на відміну від норм КУпАП [4], не наводить дефініції «попередження», так само як і не дає відповіді на питання, до компетенції якого СПА належить застосування цього стягнення до Інтернет-ЗМІ.

Окреслені проблеми не лише істотно ускладнюють наукове і практичне розуміння сутності оголошення попередження як виду адміністративного стягнення, що застосовується до суб'єктів медіа діяльності, але й не сприяють однозначному встановленню юридичного призначення цього засобу організаційного впливу в механізмі адміністративно-деліктного регулювання медіа відносин.

Як показує системне тлумачення змісту норм законодавства у сфері медіа [115; 121; 163], попередження оголошується у письмовій формі, шляхом винесення індивідуального адміністративного акта СПА, наділеним функціями нагляду та контролю щодо відповідного суб'єкта АІП, і полягає у покладенні на порушника додаткових обов'язків з усунення виявлених порушень правил медіа діяльності або прав споживачів медіа контенту. З такого розуміння змісту попередження випливає, що застосування цього виду адміністративних стягнень можливе за порушення норм законодавства у зазначеній сфері, вчинене

телерадіоорганізацією, чи провайдером програмної послуги, або друкованим ЗМІ вперше, а також за ті види порушень, наслідки яких можуть бути усунені без обмеження чи припинення діяльності порушника.

Як зазначає Ю. П. Бурило, з-поміж інших видів адміністративно-господарських санкцій, передбачених у ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», попередження є найменш суворим покаранням, яке безпосередньо не тягне за собою для суб'єкта медіа діяльності негативних наслідків економічного характеру [164, с. 120].

Поділяючи аналогічну позицію, О. В. Кологойда вважає, що попередження як вид адміністративно-господарських санкцій підлягає застосуванню за правопорушення, які не становлять значної суспільної небезпеки та не спричиняють істотної шкоди [165, с. 79].

Водночас характер юридичного впливу на інтереси порушника встановлених законом правил здійснення медіа діяльності поряд із профілактичною сутністю попередження як виду адміністративного стягнення спричинили в юридичній літературі наукову дискусію з приводу публічно-правового змісту цих засобів організаційного впливу.

Так само, як і припинення діяльності ЗМІ, О. Гліскова називає попередження нетиповим заходом впливу на колективних учасників медіа відносин. Дослідник зазначає, що на перший погляд вказані заходи організаційного впливу можна розглядати як попереджувальні чи запобіжні заходи. Разом із тим підставою для їх застосування виступає правопорушення, а метою – покарання, що дозволяє розглядати попередження та припинення діяльності ЗМІ як міри адміністративної відповідальності [166, с. 71, 72].

На думку І. Ю. Гультяпіної, за своєю сутністю оголошення письмового попередження ЗМІ має адміністративно-правову сутність. Такого висновку дослідниця доходить на основі зіставлення ознак вказаного заходу впливу на ЗМІ та заходів адміністративного примусу. Оголошення письмового попередження ЗМІ здійснюється на підставі встановлення фактів вчинення ЗМІ протиправних дій чи зловживання свободою масової інформації. Важливим фактором, що, на

думку І. Ю. Гультяпової, зумовлює адміністративно-правову сутність оголошення попередження ЗМІ, є застосування цього засобу примусу у відносинах, які не мають ознак службового підпорядкування між їх суб'єктами. При цьому саме попередження, як різновид заходів адміністративного примусу, названий дослідницею запобіжним засобом впливу, метою застосування якого є припинення правопорушення та недопущення виникнення його негативних наслідків [167, с. 229, 230].

Відображені в наведених наукових поглядах обидва аспекти попередження в сукупності розкривають його юридичний зміст, в основі якого – мінімально допустима реакція з боку держави на вчинене АІП, яка не несе в собі істотних негативних наслідків для порушника і спрямована на попередження протиправної поведінки суб'єктів медіа діяльності в майбутньому.

Проте законодавство України пов'язує з фактом оголошення попередження не лише виникнення обов'язків для порушника усунути наслідки вчиненого АІП. За правилами, закріпленими у п. 5.1. Положення про скасування санкції «оголошення попередження», застосованої Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення за порушення умов ліцензії та законодавства України телерадіоорганізаціями і провайдерами програмної послуги, затвердженого рішенням Нацради 08.02.2012 № 114, оголошення суб'єкту медіа діяльності попередження є підставою для проведення позапланових перевірок його діяльності на предмет усунення порушень, за які була застосована відповідна санкція [163]. Поряд із цим положення ч. 8 та 9 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] допускають можливість застосування штрафів до телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги лише після винесення їм попередження, а також не усунення наслідків порушень, за які була застосована така санкція, чи за наявності трьох попереджень у суб'єкта медіа діяльності протягом строку дії ліцензії або за увесь час її продовження.

Визнання на законодавчому рівні такого юридичного значення оголошення попередження забезпечує яскраве вираження профілактичних властивостей цього

адміністративного стягнення, сприяє формуванню ієрархічної системи заходів відповідальності за АІП, що вчиняються в медіа сфері.

При цьому у разі, коли телерадіоорганізація чи провайдер програмної послуги, якому оголошено попередження, не є системним порушником законодавства у медіа сфері, усунув виявлені контролюючим органом порушення в його діяльності та надав відповідне підтвердження у письмовій формі за відсутності факту оскарження постанови про оголошення попередження, Нацрада має право на своєму засіданні прийняти рішення про скасування відповідної санкції [565]. Наведені нормативні умови для скасування санкції у формі оголошення попередження відображають основну мету його застосування – відновлення встановленого публічного інформаційного правопорядку, ліквідацію наслідків протиправної поведінки та недопущення негативних наслідків у майбутньому. Іншими словами, маючи профілактичну спрямованість, оголошення попередження не тягне за собою негативних економічних наслідків для порушника, хоча сигналізує про необхідність приведення його медіа діяльності до встановлених законом вимог під загрозою застосування більш істотних адміністративних покарань.

У тому разі, коли протиправні дії чи бездіяльність суб’єкта медіа діяльності не можуть бути припинені шляхом оголошення попередження або застосування майнових адміністративних стягнень, суд за поданням Нацради у випадках, встановлених актами законодавства України, має право ухвалити рішення про анулювання ліцензії на право мовлення телерадіоорганізації, скасування державної реєстрації провайдера програмної послуги чи друкованих ЗМІ.

У частині реалізації Нацрадою повноважень щодо звернення до суду з позовом про анулювання дії ліцензії на право мовлення чи скасування державної реєстрації провайдера програмної послуги, на наш погляд, Ю. П. Бурило робить важливе зауваження щодо механізму правового регулювання цього аспекту запобігання інформаційним правопорушенням. Сутність цього зауваження виявляється в тому, що законодавець помилково відносить до адміністративно-господарських санкцій подання Нацрадою до суду справи про анулювання

ліцензії на мовлення. Дослідник зазначає, що на відміну від юридичної відповідальності факт подання до суду справи про анулювання ліцензії сам по собі жодних негативних наслідків для суб'єкта господарювання не тягне, адже виступає лише процесуальною дією, що передує можливому притягненню до відповідальності, проте ще не означає обов'язкового позбавлення ліцензії на здійснення відповідного виду господарської діяльності. Поділяючи таку позицію науковця, слід підтримати пропозицію про необхідність виключення з переліку санкцій, передбачених ч. 6 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», подання до суду справи про анулювання ліцензії на мовлення [164, с. 122].

За буквальним змістом норми, передбаченої у ч. 12 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115], зазначені види адміністративних покарань накладаються за наявності правових підстав, що утворюють складний юридичний факт: вчинення телерадіоорганізацією чи провайдером програмної послуги АІП та не усунення наслідків порушення, за яке раніше було застосовано покарання у вигляді оголошення попередження чи адміністративного штрафу.

Встановивши вказані правила застосування адміністративних покарань, законодавець у такий спосіб визнав за судом адміністративної юрисдикції повноваження щодо надання юридичної оцінки діяльності порушника норм законодавства у сфері медіа на предмет можливості відновлення ним порушеного інформаційного правопорядку, недопущення протиправних діянь у майбутньому. У такому аспекті вказані адміністративні стягнення набувають значення найбільш істотних заходів організаційного впливу на порушників норм законодавства у зазначеній сфері, а сама діяльність адміністративного суду виступає як засіб судового контролю за поведінкою учасників публічно-правових медіа відносин.

Аналогічна позиція сприйнята судовою практикою у справах про застосування відповідних видів адміністративних стягнень, на що вказують матеріали окремих справ. Так, у справі № 2а1198/2170 від 27.11.2012 Одеський апеляційний адміністративний суд залишив без змін постанову Херсонського окружного адміністративного суду від 20 серпня 2012 р. по справі за позовом Нацради до ТОВ «Телерадіокомпанія «ВІК». У винесенні ухвали про залишення

без змін постанови суду першої інстанції Одеський апеляційний адміністративний суд виходив із такого: «Не може бути скасоване правильне по суті рішення суду з одних лише формальних міркувань.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення порушено порядок звернення до суду, оскільки відповідно до вимог чинного законодавства України зверненню до суду передує попередження відповідача про накладення штрафу та безпосередньо саме стягнення штрафу. Враховуючи, що такі дії позивачем не проведені, відсутні і підстави для анулювання ліцензії» [168].

Як випливає з матеріалів наведеної справи, суди, ухвалюючи рішення про застосування до суб'єктів медіа діяльності адміністративних стягнень організаційного характеру, здійснюють не лише перевірку результатів діяльності цієї категорії учасників інформаційних відносин, але й контроль за правомірністю рішень, дій чи бездіяльності СПА, наділених контрольно-наглядовими повноваженнями у цій сфері правового регулювання.

Відповідно, у справах про застосування до суб'єктів медіа діяльності адміністративних стягнень організаційного характеру адміністративний суд діє як орган судового контролю за правомірністю рішень СПА, в частині прийняття рішень про направлення до суду справ про анулювання дії ліцензії на право мовлення чи скасування державної реєстрації провайдера програмної послуги. Цим фактично забезпечує судовий захист прав суб'єктів медіа діяльності від можливих випадків протиправного обмеження або припинення їхньої діяльності. У такому контексті передбачені у ч. 2 ст. 71, ч. 1 та 6 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» [115] положення про покладення на суд обов'язків щодо застосування до телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг адміністративних стягнень, за винятком оголошення попередження та стягнення штрафу, може розглядатися як своєрідна гарантія недопущення безпідставного обмеження чи припинення діяльності ЗМІ, провайдерів програмних послуг з боку ЦОВ зі спеціальним статусом на підставі їхнього рішення. З іншого боку, визнання в нормах ЗУ «Про інформацію» [26] юридичної відповідальності

гарантією інформаційних прав особи означає, що обмеження чи заборона діяльності ЗМІ, провайдера програмної послуги чи суб'єкта рекламної діяльності є засобом охорони соціальних цінностей, що функціонують у медіа сфері, інструментом спонукання цієї категорії суб'єктів до правомірної поведінки у майбутньому.

При цьому, незважаючи на спільне функціональне призначення вказаних адміністративних стягнень, їх юридичний вплив на економічні інтереси порушника є неоднаковим. Такий висновок випливає із системного тлумачення змісту норм, передбачених у ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII [170] та положень ч. 4 ст. 43 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [171]. Згідно з наведеними нормами, анулювання ліцензії тягне за собою позбавлення права ліцензіата провадити ліцензований вид господарської діяльності, тоді як скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання обумовлює припинення правосуб'єктності суб'єкта господарювання в цілому, тобто припинення його існування як учасника будь-яких суспільних відносин.

Відповідно, анулювання ліцензії телерадіоорганізації на право мовлення не позбавляє права відповідну організацію звертатися до Нацради із заявою про видачу нової ліцензії після усунення усіх порушень, які надають право повторного звернення. У свою чергу, застосування до провайдера програмної послуги санкції у формі скасування його державної реєстрації означає припинення його діяльності як учасника меді-відносин.

Легалізація такого підходу до визначення адміністративних стягнень за порушення ліцензійних умов провадження медіа діяльності, на наш погляд, має дискусійний характер. Це пов'язано з тим, що ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» фактично допускає поновлення діяльності телерадіоорганізацією, незважаючи на вид правопорушення, за вчинення якого анульовано ліцензію, ступень його соціальної шкідливості та здатність переростання в адміністративну інформаційну деліктність, тоді як щодо провайдерів програмної послуги така можливість виключається. Як наслідок, у межах ІС України не виключається

ймовірність вчинення телерадіоорганізацією, яка отримала нову ліцензію на право мовлення, правопорушень, які вона допускала раніше в своїй діяльності, що не сприяє зниженню динаміки адміністративної інформаційної деліктності.

Зважаючи на такий стан правового забезпечення підстав та наслідків застосування адміністративних стягнень, передбачених у ч. 12 ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення», пропонуємо викласти вказану частину у новій редакції, текст якої наведений у додатку 1 до цієї роботи.

Проведене дослідження проблем правового забезпечення розвитку медіа сфери України з використанням засобів адміністративно-деліктної політики дозволяє констатувати наявність значного розриву між станом розвитку цієї складової частини ІС та наявним у нормах національного законодавства інструментарним апаратом, що пов'язаний із підтриманням публічного інформаційного правопорядку у відповідній галузі суспільної діяльності. Такий стан правового забезпечення публічного інформаційного правопорядку в медіа сфері зумовлений наявністю широкої групи деліктологічних факторів, які негативно позначаються на діяльності ЗМІ, суб’єктів рекламної діяльності чи інформаційних агентств. Не систематизованість складів АІП, що вчиняються в медіа сфері; відсутність чіткого нормативно встановленого механізму адміністративної відповідальності СПА, їх посадових осіб за порушення прав, законних інтересів ЗМІ, журналістів, провайдерів програмних послуг, суб’єктів рекламної діяльності поряд із відсутністю чітко встановлених гарантій реалізації права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх переконань загострюють проблему оновлення адміністративно-деліктного законодавства в медіа сфері, забезпечення публічного інформаційного правопорядку у цій галузі інформаційної діяльності.

Усе це вимагає від правотворчих органів перегляду інституційного підходу до запобігання АІП у медіа сфері, охорони соціальних цінностей, що існують у галузі задоволення публічних потреб у масовій інформації, через призму судового контролю за діяльністю СПА, неприпустимості використання ЗМІ на шкоду інтересів суспільства і держави.

4.3 Розвиток галузі телекомунікацій та інформатизації в умовах існування адміністративної інформаційної деліктності: проблеми правового забезпечення

4.3.1 Адміністративне інформаційне правопорушення як форма протиправної поведінки в галузі телекомунікацій та інформатизації, його види й особливості складів

Активне використання ІКТ у секторі надання публічних послуг у режимі реального часу, необхідних для зростання рівня доступності публічної влади у відношенні до її громадян [40; 41; 42; 171], повсюдної реалізації принципу відкритості діяльності СПА [172, с. 28-29], тягне за собою істотне зростання питомої ваги галузі телекомунікацій та інформатизації як складових національної ІС України [173, с. 11].

Водночас, незважаючи на стійку динаміку розвитку галузі телекомунікацій та інформатизації, вчені і практики все частіше актуалізують питання: чому у відповідних галузях не забезпечений необхідний стан правопорядку [123, с. 4, 5; 174, с. 3; 175].

Відповідь на поставлене питання знаходить своє практичне вирішення, передусім, у реалізації трьох ключових принципів функціонування галузей телекомунікацій та інформатизації: забезпечення чесної конкуренції учасників відповідного ринку, зменшення рівня регуляторного та контрольно-наглядового впливу на СРТ та діяльності в галузі інформатизації, а також забезпечення цим суб'єктам рівного доступу до публічної інформаційної інфраструктури [175].

Оцінка юридичної спрямованості дії зазначених принципів через призму завдань законодавства України про адміністративні правопорушення [4] вказує на існування глибокої деліктологічної складової в механізмі правового регулювання суспільних відносин у галузі телекомунікацій та інформатизації. Його повне виявлення та ґрунтовне наукове дослідження специфіки адміністративних правопорушень у галузі телекомунікацій та інформатизації для вдосконалення механізму правового забезпечення належного функціонування відповідної галузі

публічного адміністрування зумовлює необхідність з’ясування змісту понять «телекомунікації», «інформатизація», дослідження їх внутрішньої структури.

ЗУ «Про телекомунікації» у ст. 1 визначає телекомунікації (електрозв'язок) як передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних або інших електромагнітних системах [176].

Згідно з Геоекономічним словником-довідником, телекомунікації – індустрія електричного зв’язку, що динамічно розвивається, орієнтована на цифрові способи передачі і комутацію даних на волоконно-оптичні та космічні канали зв’язку [177].

В юридичній літературі телекомунікації визначаються як «технологічна взаємодія між суб’єктами на далекій відстані, дистанційний обмін повідомленнями у формі сигналів, які містять різноманітні дані (інформацію) з використанням технічних каналів зв’язку (електричного, оптичного, радіо, супутникового та іншого зв’язку) [123, с. 16].

На відміну від наведених наукових поглядів, , ЗУ «Про телекомунікації» [176], ототожнюючи поняття «телекомунікацій» з електрозв’язком, розкриває його зміст через процес передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків, чим фактично робить акцент на технічному складнику відповідного виду інформаційної діяльності. При цьому вказаний ЗУ у ст. 3 робить важливе уточнення, відповідно до якого, будучи невід’ємною частиною виробничої та соціальної інфраструктури України, призначеною для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, СПА в ПІТПах, сфера телекомунікацій є складовою частиною галузі зв’язку України [176].

Розвиваючи такий підхід, законодавець до галузі зв’язку поряд із телекомунікаціями включає також поштовий та радіозв’язок [178, с. 55], що вказує на більш вузький, спеціальний зміст поняття «телекомунікації» порівняно з видами суспільної діяльності, які охоплюються категорією «зв’язок».

Якщо йти за таким законодавчим підходом, то до складу сфери телекомунікацій слід включити саме Інтернет, стільниковий (мобільний), супутниковий та фіксований зв’язок [123, с. 16].

Дотримуючись близької позиції, Т. В. Небога до основних складників галузі телекомунікацій включає також: телефонний зв'язок – місцевий, міжміський, міжнародний, телеграфний, мобільний, комп'ютерний, супутниковий; провідникове мовлення; передачу, отримання телевізійних і радіопрограм; радіозв'язок [179, с. 149].

Зіставлення наукових та законодавчих підходів до визначення структури галузі зв’язку та телекомунікацій вказує на співвідношення понять, що їх позначають, як цілого і частини, де галузь телекомунікацій включає в себе діяльність із передачі засобами електронних комунікацій спеціальних сигналів, символів, зображень з метою задоволення публічних чи приватних інформаційних потреб, у процесі якої відбувається дистанційна взаємодія між відокремленими суб’єктами.

Заснована на основі приписів правових норм та використанні засобів електронних комунікацій взаємодія між учасниками інформаційних відносин передбачає реалізацію взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення публічних інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій [180]. Такі процеси та взаємодія між учасниками публічно-правових інформаційних відносин визначаються ЗУ «Про Національну програму інформатизації» як інформатизація [181]. У такій інтерпретації вказане поняття набуває ознак заснованого на широкому застосуванні ІКТ і систем багатовекторного процесу, спрямованого на створення необхідних умов для задоволення публічних потреб в адміністративних послугах, що надаються СПА.

Повсюдна реалізація процесів інформатизації публічного адміністрування, за якого відбувається активна взаємодія СПА між собою, із суспільством,

людиною та громадянином, бізнесом, за допомогою ІКТ має своїм загальним результатом створення національної моделі електронного урядування.

Оскільки дослідження сутності поняття «електронне урядування» виходить за межі цієї роботи, зазначимо лише, що в юридичній літературі це поняття переважно розглядається як: нова, інтерактивна форма взаємодії суб'єктів у сфері публічного адміністрування (держави з громадянами, юридичними особами приватного права та СПА між собою) [182]; спосіб організації державної влади, заснований на використанні ІКТ, що передбачає підтримку на їх основі діяльності виконавчої влади (електронний уряд), представницьких органів (електронний парламент) або діяльності органів судової влади (електронне правосуддя) [183, с. 82]; організація публічного адміністрування на основі електронних засобів обробки, передачі та поширення інформації, надання публічних послуг усім категоріям громадян електронними засобами комунікації, інформування за допомогою таких засобів громадян про діяльність держави, або як автоматизовані служби, основними функціями яких є забезпечення доступу до публічної інформації про діяльність держави та СПА [184, с. 98].

Узагальнення наведених підходів до розуміння змісту поняття «електронне урядування» дозволяє встановити його загальний зв'язок із поняттям інформатизації, а саме: перше з них позначає об'єктивно виражений результат процесу інформатизації, способи взаємодії СПА з громадянами, юридичними особами на основі широкого застосування ІКТ та ІТС; інформатизація ж передбачає реалізацію процесу формування національної моделі електронного урядування, створення необхідних умов для організації взаємодії СПА між собою, з громадянами та юридичними особами в електронній формі, з використанням ІКТ.

Таким чином, діяльність у галузі телекомунікацій та інформатизації набуває глибокого соціального змісту, основу якого становлять правові та організаційні умови, необхідні для надання адміністративних послуг, а також публічні інформаційні потреби й інтереси, пов'язані з передачею або одержанням інформації в електронній формі.

З позицій адміністративно-деліктного регулювання діяльності в галузі телекомунікацій та інформатизації їх ключове значення проявляється через постановку основного акценту на об'єктивні властивості поведінки суб'єктів такої діяльності, їх оцінку на предмет відповідності чинним адміністративно-правовим обмеженням та заборонам.

Традиційно в юридичній літературі об'єктивні ознаки поведінки учасників публічно-правових відносин у конструюванні складів адміністративних правопорушень розглядаються через призму елементів їх об'єктивної сторони та об'єкта протиправного посягання [87, с. 15, 16; 154, с. 553, 554; 185; 186], що дозволяє повною мірою встановити соціальний характер та юридичне значення поведінки конкретних суб'єктів.

Характеризуючи особливості складів АІП у галузі телекомунікацій, О. О. Леонідова зазначає, що їх відмінною рисою, яка відокремлює цей вид деліктів від інших діянь Особливої частини КУпАП, є саме об'єкт даних правопорушень. На думку дослідниці, «ними виступають суспільні відносини, що склалися у сфері зв'язку, та нормальна безперебійна її робота [187, с. 218].

В аналогічний спосіб розвиває концепцію об'єкта АІП Д. Б. Савчішкін. Дослідник зазначає, що безпосереднім об'єктом цієї групи АІП виступає належне функціонування конкретних об'єктів зв'язку та інформатизації [188], і фактично робить основний акцент у механізмі адміністративно-правової охорони саме на спеціальному режимі діяльності або експлуатації того чи іншого елемента інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури.

Зумовлена наявністю різних наукових поглядів на об'єкт АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації дискусія, на наш погляд, повинна розвиватися виходячи з двох основоположних критеріїв адміністративної деліктолізації відповідного виду протиправних діянь: змісту та юридичної спрямованості правових обмежень та заборон, чинних в ІС, а також сутності соціальних цінностей, які перебувають під правовою охороною держави.

Дослідження законодавства України (ст. ст.: 144–148-5, 212-6 КУпАП) [4] вказує на легальне визнання об'єктом АІП у галузі телекомунікацій та

інформатизації встановлених правил та умов здійснення відповідних видів інформаційної діяльності, надання ПІТП, експлуатації інформаційних систем та телекомунікаційного обладнання, використання РЧР України.

Вироблена в нормах КУпАП система об'єктів АІП, що розглядаються, на наш погляд, є неповною та такою, що не позбавлена дискусійних аспектів.

Перш за все, йдеться про систему об'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації як таку, з огляду на дію положень ст. 3, 8, 17, 22 56 Конституції України [7], ст. 1 та 9 КУпАП [4], інших норм законодавства України, в яких, поряд із правилами здійснення окремих видів суспільної діяльності, об'єктів права власності, об'єктом правової охорони, передусім, визнані права і свободи людини та громадянина, публічний інформаційний правопорядок, а також інформаційна безпека держави, ІКТ чи ІТС. З іншого боку, дискусійність наявного в Україні законодавчого підходу до визначення об'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації зумовлюється їх переважним ототожненням зі сферою послуг зв'язку загального користування, внаслідок чого соціальні цінності, протиправне посягання на які здійснюється у процесі надання інших ПІТП, використання ІКТ та ІТС для інформатизації діяльності СПА, залишилися поза прямою правовою охороною держави.

Разом із тим у положеннях чинних в Україні нормативних концепцій, якими закладаються організаційно-правові основи вдосконалення діяльності СПА [189; 190; 191], наукових працях, в яких порушується відповідна проблематика [192, с. 13; 193, с. 41] наголошується на стратегічності завдання широкого впровадження ІКТ в діяльність із надання публічних послуг громадянам і юридичним особам, повнішого використання сучасних можливостей телекомунікацій в організації взаємодії різних категорій учасників публічно-правових інформаційних відносин.

Перш за все йдеться про використання технологій хмарних обчислень для ефективної, раціональної та оперативної обробки інформації, що перебуває у володінні чи розпорядженні держави. Зазначений аспект інформатизації діяльності СПА одержав свій первинний розвиток у положеннях проекту ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в

технологіях хмарних обчислень від 24.03.2016 № 4302, прийнятого у першому читанні за основу ВРУ 07.02.2017 [194].

На думку С. В. Федонюка, в організаційному аспекті «хмарні» обчислення становлять окремий технологічний підхід до надання, розміщення та використання засобів і комп'ютерних ресурсів, за якого вони стають доступними через Інтернет у вигляді сервісів на різних платформах, пристроях [192, с. 14].

Проведені Національним інститутом стандартів та технологій США дослідження технологій хмарних обчислень дозволили вченим-кібернетикам виділити їх універсальні особливості, до яких, зокрема, належать:

1) самообслуговування на вимогу, за якого споживач самостійно визначає та змінює обчислювальні потреби, зокрема: обсяг даних, що зберігаються без взаємодії з постачальником послуг, швидкість та час обробки даних, серверний час тощо;

2) універсальний доступ споживачів через ІТС, що означає доступність для споживачів відповідних послуг незалежно від використаного термінального пристрою;

3) об'єднання ресурсів: постачальник послуг об'єднує ресурси з метою обслуговування великої кількості споживачів, включення їх запитів у єдиний ПУЛ для динамічного перерозподілу потужностей між такими споживачами в умовах постійної зміни попиту на технологічні потужності;

4) еластичність, що означає можливість надання, звуження чи розширення послуг сервісного провайдера в будь-яку мить, без додаткових витрат чи взаємодії з постачальником;

5) облік обсягів та споживання послуг користувачами «хмарних» технологій [195].

Наведені особливості технологій хмарних обчислень як засобу інформатизації діяльності СПА дозволяють погодитися з О. К. Юдіним та Р. В. Зюбіною, які вважають, що правовими передумовами врегулювання процедур застосування відповідних технологій у діяльності держави, окрім іншого, є: зростання обчислювальних потужностей сучасних автоматизованих комплексів за

умови одночасного спрощення умов їх експлуатації; збільшення обсягів інформаційних потоків даних, що обробляються і передаються каналами зв'язку; інтенсивне збільшення кількості розподілених баз даних різного призначення; значні темпи зростання застосування інформаційних технологій у всіх сферах діяльності суспільства тощо [196, с. 304 - 305]

У контексті адміністративно-деліктного регулювання зазначені передумови у поєднанні з функціональними особливостями технологій хмарних обчислень зумовлюють очевидну необхідність розширення об'єкта адміністративно-правової охорони, посягання на який одержить своє формальне визначення в ознаках нових складів АІП.

Сформований у національній правовій системі України юридичний зв'язок між регулятивними та охоронними нормами, закріпленими у ст. 27, 37 та 40 ЗУ «Про телекомунікації» [176], ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України» [157], ст. 6 ЗУ «Про Національну програму інформатизації» [181] та положеннями ст. 1 та 9 КУпАП [4], дозволяє включити до об'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації також права і свободи суб'єктів правовідносин, що складаються у процесі такої діяльності, безпеку ІКТ та ІТС, які використовуються для надання електронних публічних послуг, проведення ідентифікації особи чи взаємодії СПА між собою.

Однак, зважаючи на сутність самого адміністративного правопорушення, визнану в положеннях ст. 9 КУпАП [4], наукових працях вчених-адміністративістів [197, с. 199; 198, с. 25; 199; 200], та враховуючи правові підстави виникнення прав і обов'язків у суб'єктів зазначених вище правовідносин, до категорії об'єктів адміністративно-правової охорони не можуть бути включені соціальні цінності, виникнення яких зумовлено виконанням приватноправових договірних зобов'язань чи спричиненням позадоговірної шкоди учасникам приватноправових інформаційних відносин.

Проведення зазначеної лінії розмежування об'єктів адміністративних та цивільних правопорушень, що вчиняються в галузі телекомунікацій та інформатизації, актуалізує загальний погляд Т. О. Гуржия, згідно з яким такі

делікти не мають прямого відношення до сфери публічного адміністрування. Свою позицію вчений-адміністративіст аргументує тим, що включені до КУпАП делікти, які мають приватноправову сутність, не посягають на об'єкти адміністративно-правової охорони, не підвідомчі органам СПА та не «вкладаються» в сучасну парадигму адміністративної відповідальності. На цій основі Т. О. Гуржий доходить висновку про необхідність включення положень про приватноправові делікти, склади яких досі містяться в нормах КУпАП, до змісту ЦК України [201, с. 158].

На відміну від законодавства та правової доктрини України законодавство ЄС та рекомендаційні акти Ради Європи розвиваються шляхом прямого визнання об'єктами АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації прав законних інтересів учасників відповідних суспільних відносин, інформаційної безпеки ІКТ і систем, економічної конкуренції на ринку телекомунікацій.

Як зазначається у п. 12 преамбули Директиви 2002/20/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 07.03.2002 «Про дозвіл електронних комунікаційних мереж та послуг» (далі – Рамкова Директива), відповідно до прецедентного права ЄСПЛ, будь-які національні обмеження прав, гарантованих положеннями ст. 49 Маастрихського Договору про заснування ЄС, мають бути об'єктивно обґрунтованими, пропорційними та не перевищувати те, що є необхідним для досягнення завдань загального інтересу, визначеного державами-членами відповідно до права ЄС [202].

Закріпивши в Рамковій директиві наведене положення, Європейський парламент у такий спосіб визначив чіткі координати розмежування правомірного та протиправного обмеження прав суб'єктів інформаційно-телекомунікаційної діяльності, споживачів їхніх послуг, чим фактично заклав правові основи для визначення об'єкта адміністративних правопорушень у відповідній галузі інформаційної діяльності на рівні актів національного законодавства держав-членів ЄС.

Аналогічна лінія правового забезпечення розмежування фактів правомірного та протиправного обмеження прав споживачів ПІТП одержала свій

розвиток у Керівних принципах захисту прав людини у сфері діяльності Інтернет-провайдерів, схвалених Радою Європи спільно з Європейською асоціацією Інтернет-провайдерів. Згідно з п. 6 преамбули вказаних Принципів, зважаючи на той рівень впливу, який можуть своїми діями здійснювати Інтернет-провайдери на права людини через блокування контенту, встановлення додаткових інформаційних фільтрів, питання забезпечення прав Інтернет-користувачів повинне вирішуватися визначеними національним законодавством держав-членів ЄС засобами [203, с. 6].

Якщо наслідувати такий законодавчий підхід до формування правового фундаменту об'єктів адміністративно-правової охорони та адміністративних правопорушень, то складається ситуація, за якої в законодавстві ЄС цими категоріями повинні охоплюватися всі групи соціальних цінностей, пов'язані із задоволенням правомірних публічних інформаційних потреб, щодо яких актами національного законодавства держав-членів ЄС або рішенням ЄСПЛ не встановлено конкретних винятків.

Із системного тлумачення змісту актів законодавства ЄС випливає ще одна яскраво виражена тенденція у формуванні об'єкта АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації – охоплення цим елементом складу делікту соціальних цінностей, використання або досягнення яких не є прямою метою здійснення діяльності у відповідній сфері правового регулювання, проте без яких здійснення такої діяльності є не можливим. Йдеться, зокрема, про право особи на приватність відомостей, що використовуються для надання ПІТП, або обробляються з використанням ІКТ, режим конфіденційності електронних комунікацій, технології хмарних обчислень тощо.

Про необхідність охорони від протиправних посягань, включно з несанкціонованим втручанням у функціонування ІКТ, неодноразово наголошувалося, зокрема: у п 7, 8, 20, 21, 45, 47 Директиви № 2002/58/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 12.07.2002 «Щодо обробки персональних даних та захист конфіденційності у секторі електронних засобів зв'язку» (далі – Директива Про конфіденційність та електронні засоби зв'язку)

[204], п. 2, 4, 7, 8, 10, 30 Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24.10.1995 [205].

Як випливає зі змісту відповідних актів Європейського Парламенту, законодавство ЄС, визначаючи конфіденційну інформацію про фізичну особу та визнаючи режим конфіденційності за окремими видами інформації, що обробляються за допомогою ІКТ, водночас встановлює для держав-членів ЄС, операторів та провайдерів ПІТП обов'язки щодо запровадження юридичних та технічних засобів охорони відповідних соціальних цінностей. Як наслідок, на прикладі загального законодавства ЄС, положення якого поширюються на діяльність у галузі телекомунікацій та інформатизації, можна констатувати загальну тенденцію до розширення об'єкта адміністративних правопорушень та адміністративно-правової охорони у зазначеній галузі суспільної діяльності.

В аспекті побудови системи безпосередніх об'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації наявна в нормах законодавства ЄС тенденція передбачає необхідність включення на рівні норм національного законодавства до відповідного елементу складу делікту також таких соціальних цінностей, як: право особи на безпеку персональних даних, що передаються чи обробляються засобами електронних комунікацій, технологій хмарних обчислень, право на конфіденційність комерційної, службової або іншої інформації, що зберігається чи передається в ІТС, право на невтручання в роботу ІТС тощо [194; 206].

Нормативна побудова об'єкта АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації на основі соціальних цінностей, пов`язаних із задоволенням публічних потреб в ПІТП, дає підстави поділити поширену в юридичній літературі думку про необхідність визнання за ІКТ, радіо-електронним обладнанням, технологіями хмарних обчислень, засобами електронної ідентифікації особи, іншими елементами інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури значення предмета адміністративних деліктів [207]. Своє нормативне закріплення зазначений науковий погляд знаходить у положеннях

адміністративно-деліктних норм, зокрема, передбачених у ст. 144–148-5, 212-6 КУпАП [4], ч. 9 ст. 27 ЗУ «Про телекомунікації» тощо [176].

За своїми юридико-технічними властивостями та місцем у структурі складу адміністративних правопорушень, що розглядаються, предмет таких правопорушень постає у значенні конкретних цінностей, якими виступають елементи інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, правовий режим яких порушується у зв'язку з протиправним посяганням на об'єкт адміністративно-правової охорони у галузі телекомунікацій та інформатизації.

Виявлені сутнісні особливості предмета та об'єкта АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації дозволяють включити цей вид деліктів до більш широкого поняття «АІП», що передбачає поширення на них загального причинно-наслідкового комплексу порушення приписів законодавства про телекомунікації та інформатизацію, застосування спільного інструментарію профілактики таких юридичних конфліктів, необхідність адміністративно-правової охорони прав, правомірних інтересів учасників окремого виду інформаційних відносин.

Відповідно, спільний для АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації об'єкт протиправного посягання може бути представлений як видовий щодо АІП, на основі якого делікти, що розглядаються, систематизуються в окрему видову групу деліктів [208, с. 85].

Використовуючи різні нормативні конструкції для опису ознак об'єктивної сторони складів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, законодавець передбачив різні форми можливого прояву протиправної поведінки посадових осіб СРТ.

Водночас, вироблений у нормах адміністративно-деліктного законодавства України підхід до визначення форм протиправної поведінки щодо порушення правил надання та отримання ПІТП у юридичній літературі не одержав свого визнання через характер самого порушення таких правил.

Визначаючи протиправну бездіяльність у галузі телекомунікацій як пасивну форму поведінки людини, утримання від дій, які особа зобов'язана була або ж

могла вчинити, та з певних обставин цього не зробила, у зв'язку з чим було завдано шкоду об'єкту адміністративно-правової охорони, О. О. Леонідова вказує на можливість вчинення у такій формі протиправного діяння, ознаки складу якого передбачені у ст. 148-1 КУпАП [187, с. 216]. Доктринальна обґрунтованість такого погляду поряд із дискусійністю самого формулювання диспозиції норми, передбаченої у ч. 1 ст. 148-1 КУпАП [4], підтверджується буквальним змістом Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджених КМУ 11.04.2012 № 295, в редакції від 23.09.2016 [209].

Як випливає із системного дослідження підпунктів 2,4, 9, 10, 12, 14, 19, 24 п. 29 зазначених Правил [209], порушення закріплених у них обов'язків операторами телекомунікаційних послуг можуть проявлятися як у самій відмові від надання споживачу конкретної послуги, так і в неякісному їх наданні, обмеженні доступу до телекомунікаційних мереж загального користування, номерів аварійно-рятувальних служб, зміні в односторонньому порядку умов надання телекомунікаційних послуг, що вказує на фактичну ймовірність прояву протиправного діяння, вказаного у ч. 1 ст. 148-1 КУпАП, у формі як протиправних дій, так бездіяльності.

В аналогічний спосіб, на наш погляд, повинна розвиватися практика законодавчого встановлення ознак складів АІП, які вчиняються протиправними діями або бездіяльністю постачальників послуг з користування технологіями «хмарних» обчислень для публічних потреб.

Відсутність у нормах законодавства України окремих складів адміністративних правопорушень, ознаки яких охоплюють протиправні діяння постачальників, розробників чи провайдерів послуг із використанням технологій «хмарних» обчислень, зумовлює необхідність звернення до наукових поглядів та практичних рішень щодо цієї проблематики.

Досліджуючи основні види ризиків, які супроводжують використання технологій «хмарних» обчислень, включно з публічним адмініструванням, О. В. Берднік виділяє серед них такі основні види:

1. традиційні атаки на програмне забезпечення, що виявляються у протиправному посяганні на операційні системи, модульні компоненти, мережеві протоколи інші загрози для інформаційної безпеки систем «хмарних» обчислень;

2. функціональні атаки на системи «хмарних» обчислень або їх окремі складники, зумовлені багатошаровістю відповідних ІТС та загальними принципами забезпечення інформаційної безпеки, що не завжди відповідають характеру протиправних посягань, які супроводжують використання систем «хмарних» обчислень;

3. посягання на клієнта, зокрема державу як споживача сервісів, що надаються з використанням «хмарних» обчислень. На думку дослідника, тут мають місце такі порушення, як Cross Site Scripting, «викрадення паролей, перехоплення веб-сесій» тощо.

4. посягання на гіпервізор, унаслідок чого відбувається втручання однієї віртуальної машини в роботу інших, перехоплення каналів обігу інформації і навіть фізичне обмеження доступу віртуальної машини до основного сервера;

5. посягання на систему управління, що може призвести до появи віртуальних машин, здатних встановленим на них програмно-апаратним комплексом блокувати одні віртуальні машини або підміняти інші [211, с. 37].

Аналогічну позицію щодо загроз правомірному використанню технологій «хмарних» обчислень відстоюють І. Ю. Грішин, А. М. Рябов [212].

Аналіз зазначених наукових підходів до визначення загроз правомірному використанню систем «хмарних» обчислень через призму ознак адміністративних правопорушень вказує на існування різних за ступенем соціальної шкідливості (суспільної небезпеки) та юридичного зв’язку з діяльністю СПА діянь, що вимагає виявлення додаткових критеріїв їх адміністративно-деліктологічної сутності.

Натепер порушена проблема не одержала свого легального вирішення в нормах законодавства України, однак спроба визначити види протиправних діянь випливає з положень проекту ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в технологіях «хмарних» обчислень»[194].

Як випливає зі змісту вказаного законопроекту, його розробники ототожнюють види порушень законодавства про використання систем «хмарних» обчислень у діяльності СПА з протиправними діяннями, які порушують встановлений порядок функціонування ІТС, передбачений ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [213]. При цьому нині чинна редакція вказаного ЗУ не встановлює юридичної належності закріплених у його нормах діянь до злочинів чи адміністративних правопорушень. Вищезгаданий проект закону [184] до правопорушень, що посягають на встановлений порядок використання систем «хмарних» обчислень, пропонує включити: блокування інформації в ІТС чи системі «хмарних» обчислень; виток інформації; знищення інформації в ІТС чи системах «хмарних» обчислень; несанкціоновані дії щодо інформації в ІТС чи системі «хмарних» обчислень; порушення цілісності інформації в ІТС чи системах «хмарних» обчислень.

Виходячи з буквального змісту визначень зазначених протиправних діянь, автори законопроекту, аналогічно з приписами ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [213], у їх конструюванні одночасно застосовують форму протиправних діянь та їх наслідки, що веде до нормативного змішування об’єктивних ознак інформаційних правопорушень, які посягають на порядок використання систем «хмарних» обчислень. Поряд із цим постановка основного акценту на протиправні дії у формулюванні ознак протиправних діянь, що посягають на встановлений порядок використання систем «хмарних» обчислень, тягне за собою обмеження форм поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин, з якою закон пов’язує протиправність витоку інформації, знищення інформації в ІТС, системах «хмарних» обчислень, порушення цілісності інформації. При цьому із суті окремих таких діянь випливає можливість прояву протиправної поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин лише в активній формі – блокування інформації в системах «хмарних» обчислень, несанкціоновані дії щодо інформації в ІТС та системах «хмарних обчислень» тощо.

Зіставлення ознак протиправних діянь, визначених законопроектом, з ознаками сформульованих у нормах КУпАП [4] та ККУ [136] складів інформаційних правопорушень вказує на їх поглинання складами злочинів, передбачених у ч. 1 ст. 361 та ч. 1 і 2 ст. 363 ККУ [136]. Разом із тим, як показує системне тлумачення змісту вказаних норм ККУ, сформульовані в них ознаки складів комп'ютерних злочинів не містять прямої вказівки на властивості, що розкривають сутність протиправних діянь у значенні кримінально караних. Ідеться про суспільну небезпеку діяння, форму вини порушника, інші ознаки, що дозволяють відмежувати комп'ютерні злочини від АІП.

Враховуючи той факт, що не всі порушення, зазначені у проекті ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в системах «хмарних» обчислень» [184], становлять суспільну небезпеку, вчиняються поза діяльністю СПА, а порушники становлять загрозу для суспільства, на наш погляд, відповідний законопроект необхідно доповнити окремими змінами до КУпАП та ККУ, які покликані упорядкувати систему протиправних діянь, що вчиняються у разі використання систем «хмарних» обчислень. Сутність таких змін відображена у додатку 2 до цієї дисертаційної роботи.

На відміну від протиправного посягання на системи «хмарних» обчислень, законодавство України передбачає більш конкретизований підхід до зовнішнього прояву об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, склади яких закріплені в нормах ст. 145–147 та ч. 1 ст. 148-2 КУпАП [53].

При цьому вміщена у диспозиціях відповідних норм вказівка на порушення різних правил і умов, які регламентують діяльність у галузі телекомунікацій, використання РЧР України, охорони об'єктів інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури призводить до зміщення основного акценту у кваліфікації відповідних деліктів на спосіб їх вчинення, зміст порушених обов'язків та власне об'єкт протиправного посягання.

За своїм юридичним змістом та призначенням згадані в диспозиціях ст. 145, 148-1 та 148-2 КУпАП умови та правила, що регламентують діяльність у сфері

телекомунікацій, користування РЧР України, надання послуг зв'язку в мережах загального користування, незважаючи на тісний функціональний зв’язок між собою, водночас мають глибоку лінію розмежування, зумовлену характером нормативних вимог, які містять у собі відповідні правила.

В аспекті формулювання диспозицій ст. 145 та ч. 1 ст. 148-2 КУпАП [4] основна лінія розмежування між правилами та умовами діяльності в галузі телекомунікацій [214], використання РЧР України та правилами надання і отримання телекомунікаційних послуг [209] виявляється в тому, що в першому випадку протиправне діяння спрямоване на порушення імперативних вимог, що встановлені до відповідного виду підприємницької діяльності, а в останньому має місце порушення процедур надання споживачам телекомунікаційних послуг. З такого логіко-синтетичного висновку випливає, що ознаками протиправних діянь, визначених у ст. 145 КУпАП [4], охоплюються порушення Ліцензійних умов здійснення діяльності на ринку телекомунікацій, а диспозицією норми, передбаченої у ч. 1 ст. 148-2 Кодексу, – процедури та умови надання телекомунікаційних послуг споживачам.

Досліджуючи ознаки об’єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, сформульованого у ст. 145 КУпАП [4], в контексті застосування положень ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [215], О. О. Леонідова робить важливе уточнення, що документом дозвільного характеру є дозвіл, висновок, погодження, свідоцтво, що дає суб’єкту господарювання право на провадження певного виду господарської діяльності. На цій основі дослідниця пропонує розширити в положеннях ст. 145 КУпАП види адміністративних актів, порушення яких тягне за собою адміністративну відповідальність для посадових осіб провайдерів чи операторів телекомунікаційних послуг [123, с. 106].

Зважаючи на адміністративно-правову сутність висновків, дозволів, погоджень, що видаються СПА – ліцензіарами ліцензованих видів господарської діяльності, на наш погляд, пропозиція О. О. Леонідової є обґрунтованою і має дістати свій розвиток у нормах КУпАП.

Формулюючи ознаки об’єктивної сторони складу АІП в ст. 148-2, КУпАП [4] розкриває зміст діянь, що ними позначаються, через порушення порядку та умов надання послуг зв'язку в мережах загального користування. За буквальним змістом Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг [209] та положень ст. 1 ЗУ «Про телекомунікації» [176], поняття «мережі зв’язку загального користування» ототожнюється з телекомунікаційною мережею загального користування, що тягне за собою зведення ознак протиправних діянь, передбачених у ст. 148-2 КУпАП, до порушення Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг. У такому контексті категорія «порядок та умови надання послуг зв’язку в мережах загального користування» може розглядатися як сукупність встановлених актами законодавства України процедур та юридико-фактичних обставин, за умови дотримання яких споживач має право на отримання належної якості послуг зв’язку.

Враховуючи, що такі процедури та обставини, окрім ЗУ «Про телекомунікації» [176], передусім встановлюються Правилами надання та отримання телекомунікаційних послуг [209], сформульований в ч. 1 ст. 148-2 КУпАП склад АІП за ознаками об’єктивної сторони вступає в певну конкуренцію з ознаками складу делікту, закріпленого у ч. 1 ст. 148-1 КУпАП, які охоплюють своїм змістом порушення правил надання та отримання телекомунікаційних послуг. Порушена проблема загострюється також паралельним встановленням для СРТ у положеннях ст. 40 ЗУ «Про телекомунікації» [176] майнової відповідальності за порушення Правил здійснення діяльності на відповідному ринку.

Аналіз наукових поглядів на зміст поняття «майнова відповідальність» [216, с. 324, 325; 217, с. 6, 8; 218, с. 16], а також приписів норм, передбачених у ст. 231, 232 ГКУ [155] та 549 ЦКУ [48], дає підстави погодитися з думкою Є. А. Каланчекової про господарсько-правову сутність останнього виду порушень правил надання й отримання телекомунікаційних послуг. Зважаючи на майнову сутність відповідальності, передбаченої у ст. 40 ЗУ «Про телекомунікації», її залежність від вартості ненаданих чи неодержаних телекомунікаційних послуг,

інших економічних показників, можливість дублювання таких санкцій в умовах договорів, дослідниця доходить висновку про договірну господарсько-правову сутність порушень, передбачених у відповідному ЗУ [219, с. 100, 101].

Розвиваючи наведений погляд, треба підкреслити, що в площині дії положень ст. 40 ЗУ «Про телекомунікації» [176] не імперативний характер встановленої неустойки, а договірна сутність відносин між оператором, провайдером та споживачем телекомунікаційних послуг, звернення сплати відповідної санкції на користь одного з цих суб'єктів зумовлюють приватно-правову природу порушень, передбачених у ст. 40 вказаного Закону.

Застосування такого висновку у дослідженні протиправних діянь, ознаки яких передбачені у ч. 1 ст. 148-1 та ч. 1 ст. 148-2 КУпАП [4], вказує на необхідність виключення з-під дії диспозиції вказаних норм договірних порушень правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, що вчиняються посадовими особами СРТ.

При цьому зіставлення диспозицій вказаних норм дозволяє провести ще одну лінію розмежування протиправних діянь посадових осіб СРТ за характером і наслідками їхньої протиправної поведінки. Якщо виходити з раніше обґрунтованого правила кваліфікації протиправних діянь за ч. 1 ст. 148-1 КУпАП, за яким диспозицією цією норми охоплюються всі протиправні дії або бездіяльність посадових осіб СРТ, які призвели до зниження якості чи обмеження видів телекомунікаційних послуг, що надаються споживачеві, то під дію норми, передбаченої у ч. 1 ст. 148-2 КУпАП, мають підпадати усі недоговірні делікти, які порушують встановлені актами законодавства процедури, підстави та способи надання телекомунікаційних послуг у мережах зв'язку загального користування.

Загалом із позицій ознак об'єктивної сторони визначена в нормах адміністративно-деліктного законодавства України система складів АІП у галузі телекомунікацій вимагає докорінного перегляду на предмет узгодження із сутнісними властивостями управлінських деліктів, включення до їх системи протиправних діянь, що порушують встановлений порядок інформатизації

діяльності СПА, усунення окремих правопорушень, які мають приватноправову сутність.

За своїм внутрішнім змістом, формами зовнішнього прояву та способами вчинення протиправні діяння, з якими закон пов'язує настання адміністративного покарання в галузі телекомунікацій та інформатизації, несуть у собі істотний вплив на вид суб'єкта, поведінка якого може призвести до вчинення адміністративного правопорушення.

Такий висновок безпосередньо випливає з буквального тлумачення диспозицій адміністративно-деліктних норм, які формулюють ознаки складів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації. Їх зміст може як містити пряму вказівку на суб'єкта відповідного виду АІП, наприклад посадових осіб провайдерів телекомунікаційних послуг, фізичних осіб-підприємців, які надають такі послуги, так і обмежуватися вказівкою на родове поняття, яким позначається правопорушник, зокрема: на громадян, посадових осіб тощо.

У разі, коли закон розкриває вид суб'єкта адміністративних правопорушень через категорію «громадянин» або «посадова особа», визначальними факторами, які дозволяють конкретизувати ознаки порушника щодо конкретного складу АІП, є зміст самого протиправного діяння та характер правосуб'єктності особи, поведінка якої підпадає під дію диспозиції спеціальної норми актів адміністративно-деліктного законодавства України.

Застосування вказаних факторів для системного дослідження актів законодавства України на предмет уточнення ознак суб'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації вказує на пряму залежність кола посадових осіб, які підпадають під дію конкретної адміністративно-деліктної норми, від змісту їхньої компетенції. Розвиток таких взаємозв'язків дозволяє виділити в структурі суб'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, що вчиняються фізичними особами, такі категорії суб'єктів: громадяни – фізичні особи, які мають громадянство України, є іноземцями чи особами без громадянства, не наділені спеціальними повноваженнями в галузі надання ПІТП, досягли шістнадцятирічного віку, є осудними та виступають у ролі споживачів

ПІТП або використовують телекомунікаційне обладнання (пристрої для одержання публічних послуг); посадові особи СРТ СПА, відповідальні за забезпечення суб'єктів господарювання, органів державної влади чи місцевого самоврядування необхідними публічними, включно з телекомунікаційними, послугами шляхом укладення договорів про їх надання, здійснення контролю за якістю та видами послуг, що надаються оператором або провайдером телекомунікаційних послуг; посадові особи СРТ, відповідальні за виконання функцій РПІ; посадові особи СРТ, відповідальні за забезпечення належної якості та специфікації відповідних послуг, а також забезпечення взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж загального користування, безпечність, еластичність та доступність технологій «хмарних» обчислень; фізичні особи-підприємці, які здійснюють надання ПІТП та виступають РПІ щодо цих послуг.

Узагальнення наведеної класифікації суб'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації дає підстави поділити думку О. О. Леонідової [220, с. 10, 11], Ю. В. Волкова [221], Д. Б. Савчішкіна [174, с. 11] про переважно спеціальний статус цієї категорії учасників адміністративно-деліктних відносин.

Незважаючи на легалізацію в нормах адміністративно-деліктного законодавства [4; 176; 157; 204] зазначеного підходу, в структурі суб'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації свого самостійного визнання як суб'єктів цих деліктів не одержали посадові особи СПА, на яких законом покладені обов'язки щодо здійснення функцій державного регулювання, нагляду та контролю у відповідній галузі суспільної діяльності. З позицій адміністративно-деліктного регулювання це означає, що зазначена категорія учасників адміністративно-деліктних відносин може набувати ознак суб'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, якщо їхні протиправні рішення, дії чи бездіяльність підпадають під ознаки складів інших адміністративних деліктів, що вчиняються в ІС.

Зважаючи на коло завдань адміністративно-деліктного законодавства України [4], зміст повноважень, які законом покладаються на НКРЗІ [176; 223], АМКУ [224], Держспецзв'язку та захисту інформації [222], такий законодавчий

підхід видається дискусійним та вимагає свого узгодження з приписами ч. 3 ст. 3 Конституції України [7], ст. 3 ЗУ «Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності» [145] в частині забезпечення відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, недопущення безпідставного втручання органів державного регулювання, нагляду та контролю в діяльність СРТ та діяльності в галузі інформатизації, протидії посиленню регуляторного впливу на відповідний вид суспільної діяльності.

У системі суб'єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, окрему широку групу становлять юридичні особи – СРТ та діяльності у галузі інформатизації: провайдери, оператори телекомунікаційних послуг, виконавці Національної програми інформатизації, суб'єкти надання інших ПІТП, замовником яких виступає держава.

Включивши зазначених суб'єктів до категорії учасників адміністративно-деліктних відносин, законодавець водночас встановив юридичні підстави та межі адміністративно-деліктної правосуб'єктності цієї категорії порушників. Їх нормативні лінії проходять, передусім, через майнову (приватно-правову) сутність порушень прав споживачів ПІТП з боку операторів, провайдерів чи постачальників таких послуг та адміністративною відповідальністю посадових осіб за порушення правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, надання послуг з постачання технологій «хмарних» обчислень, забезпечення оприлюднення публічної інформації, що перебуває у їхньому розпорядженні.

Зважаючи на сприйнятий у нормах законодавства України підхід до визнання юридичної особи суб'єктом АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, оператори та провайдери телекомунікаційних послуг, виконавці Національної програми інформатизації набувають відповідний адміністративно-правовий статус у разі порушення їхніми рішеннями, діями чи бездіяльністю ліцензійних умов провадження діяльності у відповідних напрямах, здійснення діяльності без одержання необхідних дозволів, ліцензії, порушення встановлених актами законодавства України правил добросовісної конкуренції на ринку телекомунікацій та інформатизації, а також провадження діяльності без внесення

до реєстру провайдерів, операторів телекомунікаційних послуг. Іншими словами, закон пов’язує не лише фактичну, але і юридичну можливість вчинення АІП у галузі телекомунікацій та інформатизацій лише з діяльністю окремої категорії юридичних осіб, для яких надання ПІТП є основним видом діяльності.

В адміністративно-деліктному аспекті це зумовлює переважно спеціальний статус операторів, провайдерів телекомунікаційних послуг, виконавців Національної програми інформатизації як суб’єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, що знайшло своє відображення в окремих процедурах, засобах запобігання фактам вчинення правопорушень з боку цієї категорії суб’єктів.

Невід’ємним елементом складів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, що характеризує психічне ставлення особи-порушника до вчинених ним протиправних дій чи бездіяльності, розкриває мету, мотиви протиправного посягання на соціальні цінності, які перебувають під правовою охороною держави у відповідній галузі інформаційної діяльності, є суб’єктивна сторона делікту.

Чинне в Україні адміністративно-деліктне законодавство у формулюванні диспозицій норм, якими визначаються ознаки складів відповідної категорії АІП, зазвичай не передбачає прямої вказівки на форму вини порушника, з якою пов’язується протиправність делікту. Застосування законодавцем такого підходу в юридичній літературі пояснюється переважно спеціальним статусом відповідної категорії учасників адміністративно-деліктних відносин, володінням ними необхідними знаннями, навичками та технологіями, достатніми для усвідомлення чи недопущення вчинення правопорушень [221].

Наведена аргументація була покладена в основу розвиненого в теорії адміністративно-деліктного права погляду, згідно з яким встановлювати характер ставлення суб’єкта телекомунікаційних правовідносин до вчиненого ним делікту не потрібно [123, с. 88].

Незважаючи на формальну обґрунтованість вказаного наукового погляду, його практична реалізація не позбавлена дискусійності з огляду на передбачені у ст. 33 КУпАП [4] обставини, які підлягають обов’язковому врахуванню для

кваліфікації делікту та призначення покарання. До таких обставин КУпАП, окрім іншого, відносить ступінь вини порушника, який за своїм змістом розкриває, поряд із самою причетністю суб'єкта адміністративного правопорушення до вчинення протиправного діяння, також його ставлення до самого діяння та його наслідків, тобто форму вини.

Зважаючи на універсальність обставин, передбачених у ст. 33 КУпАП, є всі підстави вважати, що врахування ступеня та форми вини фізичної особи-порушника норм законодавства України про телекомунікації та інформатизацію перебуває в площині розсуду суб'єкта адміністративної юрисдикції і безпосередньо визначається обставинами конкретної адміністративної справи.

Інакше складається ситуація з обґрунтуванням суб'єктивних ознак адміністративних правопорушень, що вчиняються посадовими особами СПА, а також СРТ та діяльності в галузі інформатизації.

За правилами, встановленими в ч. 2 ст. 71 КАСУ [33] та ч. 2 ст. 218 ГКУ [155], процесуальні обов'язки доказування своєї невинуватості покладаються саме на СПА, їх посадових осіб та суб'єктів господарювання, незалежно від їхнього ставлення до вчиненого правопорушення. Розвиток зазначених законодавчих приписів в аспекті дослідження суб'єктивних ознак АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації вказує на те, що щодо національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації, його посадових осіб, а також суб'єктів, що діють в межах відповідної галузі національної економіки діє загальна презумпція вини порушника, що виключає обов'язковість встановлення форм його вини.

Іншими словами, національний регулятивний орган у галузі телекомунікацій та інформатизації, , його посадова особа та суб'єкт господарювання, що здійснює свою діяльність на відповідному ринку вважаються невинуватими у вчиненні АІП, якщо доведуть, що ними було вжито усіх залежних від них заходів для недопущення вчинення протиправного діяння, відвернення його соціально шкідливих наслідків у межах наданих їм повноважень.

Враховуючи переважно спеціальний статус суб’єктів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, зазначена інтерпретація вини, на наш погляд, сприяє реальному втіленню в практичну діяльність принципу відповідальності держави, СРТ перед споживачами за свою діяльність, спрощує процедури кваліфікації протиправних діянь відповідних категорій порушників.

Однією з ключових видових особливостей АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, яка реалізується в площині їх суб’єктивних ознак, є законодавче надання мотивам та меті окремих складів деліктів цього виду значення конструктивних властивостей. Такий висновок випливає з буквального тлумачення змісту диспозицій адміністративно-деліктних норм, передбачених у ч. 1 ст. 148-3 та ч. 1 ст. 148-5 КУпАП [4], які до АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації відносять використання засобів зв'язку з метою, що суперечить інтересам держави, з метою порушення громадського порядку та посягання на честь і гідність громадян; відмову в наданні необхідної інформації для взаємоз’єднання телекомунікаційних мереж, доступу до цих мереж у всіх технічно можливих місцях.

Зіставлення суб’єктивних ознак вказаних деліктів із встановленими в нормах ст. 1 КУпАП [4] завданнями адміністративно-деліктного законодавства вказує на нормативну легалізацію протиправності адміністративних правопорушень, вказаних у ч. 1 ст. 148-3 та ч. 1 ст. 148-5 Кодексу, пов’язаних із порушенням встановленого державою режиму правомірного функціонування конкретних соціальних цінностей, які перебувають під її правовою охороною. У такому аспекті елементи інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури (обладнання, засоби прийому і трансляції радіочастотних сигналів, засоби зв’язку, системи електрозв’язку загального користування, технології обробки і передачі даних каналами загального чи захищеного зв’язку) набувають значення засобів вчинення адміністративних правопорушень, а дії СРТ та діяльності в галузі інформатизації з їх використання – ознак протиправної поведінки. Сама ж мета відповідних правопорушень, окрім значення суб’єктивної ознаки складів цих деліктів, постає критерієм розмежування правомірного та протиправного

використання засобів зв’язку, ухилення від надання інформації для взаємоз’єднання телекомунікаційних мереж загального користування.

Водночас відсутність прямої вказівки в інших складах АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, на прямий зв’язок між метою протиправної поведінки та очікуваними правопорушником соціально шкідливими наслідками означає, що лише для протиправних діянь, ознаки яких передбачені у ч. 1 ст. 148-3 та ч. 1 ст. 148-5 КУпАП, вказаний юридичний зв’язок буде мати змістоутворююче значення. Для всіх інших АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, порушення інтересів держави, громадського порядку чи завдання шкоди іншим СРТ та діяльності в галузі інформатизації набуває значення факультативних ознак об’єктивної сторони і не має прямого зв’язку з метою вчинення відповідних деліктів.

Узагальнення особливостей складів АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації дає підстави визначити цей вид деліктів як протиправні, винні дії чи бездіяльність, вчинені суб’єктами правовідносин у галузі телекомунікацій та інформатизації, які порушують встановлені актами законодавства України правила надання та отримання ПІТП, порядок використання систем «хмарних» обчислень, ліцензійні умови провадження відповідних видів суспільної діяльності, посягає на права, інтереси чи безпеку суб’єктів правовідносин у галузі телекомунікацій та інформатизації, публічний інформаційний правопорядок та інформаційну безпеку, за що законом встановлено адміністративну відповідальність.

4.3.2 Методологічні проблеми запобігання адміністративних інформаційних правопорушень у галузі телекомунікацій та інформатизації засобами державної адміністративно-деліктної політики України

Традиційно наука адміністративного права пов'язує реалізацію адміністративно-деліктної політики в галузі телекомунікацій та інформатизації з діяльністю із запобігання вчиненню адміністративних правопорушень [174, с. 12; 222; 225, с. 3; 226, с. 8].

Закладаючи правові основи діяльності держави по запобіганню АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, ЗУ «Про телекомунікації» розкриває зміст такої діяльності через нагляд за функціонуванням ринку телекомунікацій, забезпеченням споживачів телекомунікаційними послугами належної якості. Таким чином, передбачені у згаданому ЗУ засоби державного нагляду набувають юридичного змісту інструментів запобігання АІП, що забезпечує їх включення до загального механізму здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС.

Проте в практичні площині наділення засобів державного нагляду та контролю відповідними властивостями та включення до загального механізму здійснення адміністративно-деліктної політики істотно ускладнюється через легалізацію в нормах ст. 19 та 19-1 ЗУ «Про телекомунікації» [176] нормативного підходу, за яким до цих засобів включаються інструменти державного контролю НКРЗІ за ринком телекомунікацій. Розвиток такого законодавчого підходу в контексті загальної дефініції «державний нагляд (контроль)», викладеної в абз. 2 ст. 1 ЗУ «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарювання» [145], вказує на поглинання змістом відповідного визначення передбачених у ст. 19 та 19-1 ЗУ «Про телекомунікації» [176] засобів державного контролю поняттям «державний нагляд», що веде до нормативного ототожнення цих понять, розмиває юридичну межу між їх змістовим наповненням.

Однак, зважаючи на розвинену у п. п. 4.2.2. цього дослідження позицію науковців щодо співвідношення понять «державний нагляд» та «державний контроль» [61, с. 340; 63, с. 340], сприйнята в нормах ЗУ «Про телекомунікації» модель цих видів державно-владної діяльності видається досить дискусійною.

Виходячи зі способу співвідношення понять, що розглядаються, в контексті дії норм, передбачених у ч. 1 ст. 19 та ч. 1 ст. 19-1 ЗУ «Про телекомунікації» [176], можна констатувати, що основною формою державного нагляду за ринком телекомунікацій залишаються планові та позапланові перевірки суб'єктів відповідного ринку. Це дозволило дослідниці проблем адміністративної відповідальності за проступки в галузі телекомунікації О. О. Леонідовій пов'язати систему адміністративно-запобіжних заходів відповідних деліктів головним чином із перевіркою реєстрації установок проводового мовлення, документів дозвільного характеру, якості надання СРТ телекомунікаційних послуг, перевіркою у посадових осіб документів про підтвердження відповідності технічних засобів та обладнання, які використовуються в мережі зв'язку загального користування [123, с. 10]. Оскільки реалізація цих засобів здійснюється НКРЗІ щодо не підпорядкованих їй СРТ, тобто щодо об'єктів, які не утворюють із цим СПА єдину ієрархічну вертикаль [227, с. 69, 70; 228; 229; 230], маємо достатні підстави поділити думку О. О. Леонідової про основоположне значення перевірок на ринку телекомунікацій у структурі адміністративно-запобіжних засобів, як ключової форми державного нагляду на відповідному ринку інформаційної діяльності.

Разом з тим, сприйнятий в нормах ЗУ «Про телекомунікації» підхід до врегулювання підстав та процедур застосування засобів запобігання АІП у галузі телекомунікацій породжує дві концептуальні проблеми, від характеру вирішення яких безпосередньо залежить стан забезпечення публічного правопорядку у відповідній галузі інформаційної діяльності. Йдеться про нормативне ігнорування функціонального потенціалу засобів загальної профілактики АІП, а також відсутність чітких законодавчих критеріїв співвідношення регулятивних та контрольно-наглядових повноважень в структурі компетенції національного регулятивного органу у відповідній сфері правового регулювання.

Вирішення окреслених проблем зумовлює потребу звернення до зарубіжного досвіду та здобутків правової доктрини з відповідних питань.

Разом із проведенням у державах-членах ЄС реформи національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій, послабленням наглядового впливу цієї категорії СПА на ринок телекомунікацій та інформаційних послуг, механізм запобігання вчиненню АІП було доповнено окремими загально-профілактичними засобами, серед яких важливе місце посідає моніторинг стану цього ринку.

Як правовий засіб загальної профілактики АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації, інструмент юридичної оцінки стану нормативного забезпечення публічного інформаційного правопорядку моніторинг одержав своє визнання в актах національного законодавства багатьох держав із розвиненою економікою.

Так, зокрема, згідно з положеннями ст. 6 Закону Великобританії «Про зв'язок» 2003 р. [231] та приписами пар. 3 Закону США «Про телекомунікації» 1996 р. [232], до компетенції національних регулятивних органів цих держав у галузі телекомунікацій належить проведення постійного моніторингу стану телекомунікаційного законодавства, усунення його застарілих положень, а також узгодження зі станом розвитку ринків відповідних послуг.

Про необхідність проведення моніторингу задля встановлення обґрунтованості та правомірності засобів, що застосовуються національними регулятивними органами в галузі телекомунікацій до учасників відповідного ринку, встановлення ступеня відповідності правилам добросовісної конкуренції йдеться у п. 19 преамбули Директиви 140/ЄС [202].

Застосування моніторингу у наведених цілях вказує на наявність значного деліктологічного складника у цьому правовому засобі. Його сутність виявляється у системному спостереженні за функціонуванням ринку телекомунікацій, узагальненні інформації про стан додержання встановлених актами національного законодавства правил і умов здійснення діяльності на відповідному ринку, виявленні причин та умов, що сприяють вчиненню АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації. На відміну від планових перевірок, проведення моніторингу не передбачає прямого втручання в діяльність СРТ та в галузі інформатизації, збору документів про діяльність таких суб'єктів чи проведення інших адміністративних процедур, реалізація яких має індивідуальну спрямованість. Моніторинг, як засіб

адміністративно-деліктної політики, набуває загального характеру, що дозволяє його застосовувати для виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, встановлення ефективності діяльності національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій та інформатизації, визначення стану захищеності інформації, що обробляється в ІТС, одержання інформації про рівень забезпечення споживачів ПІТП. При цьому, як показує досвід правового забезпечення функціонування ринку телекомунікацій та діяльності в галузі інформатизації, важливою рисою моніторингу як засобу адміністративно-деліктної політики є його різновекторність, що дозволяє на законодавчому рівні використовувати його не лише для оцінки загального стану публічного інформаційного правопорядку, але й з метою виявлення порушень у діяльності національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації, визначення причин та умов, які їм сприяли, удосконалення на цій основі засобів охоронного впливу на діяльність суб'єктів АІП. Визначаючи у ч. 1 ст. 19-1 засоби здійснення державного нагляду за ринком телекомунікацій, поряд із перевірками діяльності операторів ПІТП ЗУ «Про телекомунікації» [176] використовує також термін «інші заходи», не надаючи їх вичерпного переліку, так само як і не надає моніторингу значення самостійного засобу запобігання правопорушенням. Проте системне тлумачення змісту норм, передбачених у п. 5–7 ч. 3 ст. 19 згаданого ЗУ, дає підстави дійти висновку про фактичне проведення моніторингу НКРЗІ стосовно ринку телекомунікацій у цілому, окремих суб'єктів господарювання чи СПА, включно з їхніми посадовими особами, які є споживачами ПІТП чи виконують окремі регулятивні функції щодо відповідного виду інформаційної діяльності. Його сутність виявляється у витребуванні уповноваженими посадовими особами НКРЗІ у порядку, передбаченому законодавством України, інформації, статистичних даних від СРТ, СПА, їх посадових осіб, а також в одержанні пояснень від посадових осіб – СРТ.

Відображений у нормах ЗУ «Про телекомунікації» підхід до моніторингу стану ринку телекомунікацій надає цьому засобу адміністративно-деліктної політики держави значення похідного інструмента загальної профілактики АІП.

Наслідком такого законодавчого підходу є несистемність, фрагментарність та факультативність моніторингу як правового засобу діяльності НКРЗІ, що, безумовно, знижує його ефективність.

Сприйнятий в нормах законодавства України підхід до моніторингу як засобу адміністративно-деліктної політики в ІС вимагає свого інституційного реформування. Основним способом такого реформування механізму здійснення моніторингу стану ринку телекомунікацій та діяльності в галузі інформатизації, наближення його до приписів ст. 10 Рамкової директиви ЄС [202] є внесення окремих змін та доповнень до законодавства України, нормами якого забезпечуються відповідні аспекти адміністративно-деліктної політики держави в ІС. Можлива редакція таких змін наведена у додатку 2 до цієї дисертаційної роботи.

Зміни в інструментарному апараті механізму адміністративно-деліктної політики України, зумовлені необхідністю системного перегляду правових форм взаємодії СРТ та діяльності в галузі інформатизації з національними регулятивними органами у цій сфері правового регулювання, потребують інституційного реформування самих національних регулятивних органів, приведення їхньої діяльності у відповідність до організаційно-правових умов діяльності у відповідних напрямах.

Після прийняття 25.11.2009 Європейським парламентом Директиви ЄС № 140 та Рамкової Директиви [202; 233] ЄС, законодавство більшості держав-членів ЄС у формуванні національних регулятивних органів здебільшого стало виходити з необхідності формування конкурентного середовища на ринку телекомунікацій, зниження ступеня втручання СПА в діяльність суб’єктів відповідного ринку, а також формування прозорого механізму відповідальності посадових осіб самого національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій (п. 6- 8, 23 Директиви) [233]. Здійснення таких завдань стало основою для викристалізації в юридичній науці та законодавстві декількох моделей національних регулятивних органів у галузі телекомунікації, в основі яких лежить спосіб перерозподілу регулятивних та контрольних повноважень.

Аналіз із таких позицій наявних у юридичній літературі підходів до вирішення порушеної проблеми дозволяє нам об’єднати всю систему поглядів на моделі національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій у два основних підходи: вузький та широкий.

Згідно з вузьким підходом, компетенція національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій формується на основі поєднання в її межах регулятивних повноважень, спрямованих на координацію функціонування ринку електронних комунікаційних послуг та стимулювання суб’єктів надання цих послуг шляхом застосування до них передбачених актами національного законодавства засобів економічного стимулювання господарської діяльності. Інша модель полягає у поєднанні в межах компетенції національного регулятивного органу поряд із суто регулятивними також контрольно-наглядових повноважень з можливістю застосування заходів адміністративного примусу до осіб, які порушують нормативні приписи актів телекомунікаційного законодавства [234].

Попри наявність яскраво вираженого функціонального критерія структуризації моделей національних регулятивних органів у межах вузького підходу, його автори оминають низку важливих аспектів діяльності СПА, наділених відповідним статусом, зокрема: характер взаємовідносин із саморегулівними об’єднаннями СРТ, порядок і умови участі у притягненні винних осіб до адміністративної відповідальності, види інструментів, якими реалізуються контрольно-наглядові повноваження, форму співвідношення між регулятивними та контрольними функціями тощо.

На відміну від правової доктрини України, у зарубіжній юридичній літературі національні регулятивні органи в галузі телекомунікацій формуються за чотирма основними моделями, які у своїй сукупності й утворюють широкий підхід до вирішення порушеної проблеми [235, с. 119].

1. Незалежний орган чи посадова особа, що здійснює свою діяльність поза межами урядових органів, наприклад Комісія з регулювання телекомунікацій у Франції.

2. Автономні квазісудові комісії, зокрема Федеральна Комісія зв’язку США.

3. Окремий ЦОВВ, наприклад Міністерство зв’язку Камбоджі;

4. Незалежний орган чи посадова особа в структурі конкретного міністерства, наприклад РТС у Швеції.

Кожна із наведених моделей відображає національний підхід до формування регулятивних органів у галузі телекомунікацій, що виявляється в окремих відмінностях у способах фінансування діяльності цих СПА, наявності або відсутності контрольно-наглядових повноважень щодо ринку телекомунікацій, формах участі у діяльності із захисту економічної конкуренції на зазначеному ринку, засобах впливу на СРТ.

Системне дослідження змісту норм, передбачених у ст. 17–19-1 ЗУ «Про телекомунікації» [176] та Положенні «Про НКРЗІ України» [223], вказує на легалізацію в Україні моделі національного регулятивного органу, яка поєднує регулятивні та контрольно-наглядові повноваження в структурі компетенції НКРЗІ. Варто підкреслити, що, незважаючи на істотну зміну у правовому статусі національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій, проект ЗУ «Про електронні комунікації» від 11.12.2015, поданий народними депутатами України О. І. Донченко, О. О. Матузко, Б. Ю. Козирем, Р. С. Семенухою [206], фактично зберіг модель, яка передбачає поєднання регулятивних та контрольно-наглядових повноважень. Водночас, зважаючи на розвинену в положеннях законопроекту модель національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій, пропозиція про виключення НКРЗІ із системи центральних органів виконавчої влади вбачається дискусійною.

Однак зіставлення положень ст. 17 та 21 проекту ЗУ «Про електронні комунікації» [206] з п. 14, 18 преамбули Директиви ЄС № 140 [79] вказує на реальну спробу авторів відповідного законопроекту наблизити українську модель національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій до загально-європейської моделі таких СПА.

Таким чином, із позицій адміністративно-деліктологічного забезпечення функціонування галузі телекомунікацій обґрунтованою вбачається саме модель національного регулятивного органу, у якій зміст компетенції поєднує суто

регулятивні та контрольно-наглядові повноваження, включно із повноваженнями щодо застосування заходів впливу до порушників приписів норм телекомунікаційного законодавства.

Поетапний перехід до європейської моделі національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій, незважаючи на процедурні, функціональні переваги в його впровадженні, водночас залишає невирішеною важливу деліктологічну проблему, пов'язану з визначенням єдиного СПА, на якого повинні покладатися контрольно-наглядові повноваження в галузі інформатизації діяльності СПА, зокрема використання систем «хмарних» обчислень для публічних потреб. Вирішенню порушеної проблеми могло би сприяти прийняття ВРУ ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в системах «хмарних» обчислень» [194], у положеннях якого застосований універсальний підхід до врегулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з обробкою інформації в різних ІТС, включно із системами «хмарних» обчислень. Застосування такого підходу до визначення СПА, на якого мають покладатися повноваження щодо державного нагляду та контролю в галузі інформатизації, дає підстави включити систему таких повноважень до компетенції Адміністрації держспецзв'язку та захисту інформації України як ЦОВВ зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах організації спеціального зв'язку, захисту інформації, телекомунікацій і користування РЧР України [236].

При цьому, попри нормативне встановлення широкої групи контрольно-наглядових повноважень для Адміністрації держспецзв'язку та захисту інформації, законодавець прямо не передбачив обов'язки щодо виявлення та припинення адміністративних правопорушень в галузі інформатизації діяльності СПА, застосування засобів запобігання деліктам цього виду, включно з адміністративними стягненнями.

Враховуючи загальну спрямованість діяльності Адміністрації держспецзв'язку України та зважаючи на практичне включення цього органу до суб'єктного складу механізму здійснення адміністративно-деліктної політики

України, на наш погляд, окреслену нормативну прогалину слід усунути шляхом внесення окремих змін до норм КУпАП та Положення про відповідний СПА, зміст яких наведений у додатку 2 до цієї роботи.

Зумовлений динамікою перебігу протиправної поведінки СРТ та діяльності в галузі інформатизації механізм адміністративно-деліктного впливу з боку держави передбачає включення в його структуру окремих засобів, покликаних забезпечити припинення протиправної поведінки, унеможливити її перетікання в АІП.

Такі інструменти діяльності СПА в юридичній літературі одержали узагальнене позначення у понятті «засоби адміністративного припинення» [237, с. 90; 38, с. 6; 239, с. 8, 9; 240, с. 64] та за своїми сутнісними ознаками включаються до загальної системи засобів адміністративного примусу.

За своєю основною суттю передбачені в нормах законодавства України про телекомунікації та інформатизацію [176; 181; 206] засоби адміністративного припинення виявляються у покладенні на СРТ додаткових обов'язків чи обмежень, спрямованих на усунення наслідків протиправної поведінки, припинення наявних публічно-правових інформаційних конфліктів, а також приведення ними своєї діяльності до загальних нормативних вимог, що ставляться до такої діяльності.

В аналогічний спосіб визначається юридична сутність засобів припинення в положеннях ч. 2 ст. 6, ч. 2 та 3 ст. 10 Рамкової Директиви № 2002/21/ЄС щодо ринку електронних комунікацій. Як випливає з приписів згаданих норм, коли національний регулятивний орган у галузі телекомунікацій дійде висновку про невиконання СРТ однієї або більше умов загального дозволу чи недотримання прав використання чи особливих обов'язків, зазначених у ст. 6.2 цієї Директиви, він повідомляє підприємство про такі висновки та дає обов'язкові до виконання вказівки [187]. При цьому, згідно з положеннями ч. 2 ст. 6 та ч. 3 ст. 10 вказаного законодавчого акта Європейського парламенту, обов'язки, покладені на СРТ у зв'язку з порушенням ними умов загального дозволу мають бути відокремленими від інших прав та обов'язків, а їх невиконання може бути підставою для

накладення на СРТ фінансових санкцій, встановлених актами національного законодавства держав-членів ЄС [202].

Аналіз наведених норм Директиви 2002/21/ЄС через призму вироблених доктриною адміністративного права особливостей засобів адміністративного припинення дає підстави розглядати додаткові обов'язки, що покладаються на СРТ, саме у значенні відповідних засобів.

Не розкриваючи безпосереднього змісту засобів адміністративного припинення, ЗУ «Про телекомунікації» [176] у п. 3 ч. 3 ст. 19 та Порядок здійснення державного нагляду за ринком телекомунікацій [230] у п. 7.17 вказує на можливість надання уповноваженими посадовими особами НКРЗІ обов'язкових приписів про усунення СРТ порушень чинних нормативно-правових актів та видання розпорядження про усунення виявлених порушень ліцензійних умов у сфері телекомунікацій. Враховуючи мету застосування таких засобів, їх обов'язковість для СРТ, можна констатувати адміністративно-припиняючу сутність відповідних засобів. При цьому загальна вказівка в п. 7.17 Порядку здійснення державного нагляду за ринком телекомунікацій [230] на мету застосування відповідних засобів адміністративного припинення свідчить про те, що в їх основі так само лежать обов'язки майнового чи організаційного характеру, що виходять за межі загальної правосуб'єктності СРТ. Відповідно, через застосування засобів адміністративного припинення держава у примусовому порядку забезпечує приведення діяльності СРТ у відповідність до обов'язкових вимог, встановлених актами законодавства України, ліцензійними умовами провадження діяльності на відповідному ринку. Це надає рішенню НКРЗІ або її уповноважених осіб про винесення приписів щодо усунення виявлених порушень нормативних актів та розпорядженням про усунення порушень ліцензійних умов провадження діяльності на ринку телекомунікацій значення імперативних адміністративних актів індивідуальної дії, невиконання яких є підставою для проведення позапланових перевірок суб'єктів, яким вони адресовані, а також притягнення

винних посадових осіб до адміністративної відповідальності (п. 7.19 – 7.21 Порядку здійснення державного нагляду за ринком телекомунікацій) [230].

Узагальнення нормативних особливостей засобів адміністративного припинення, що розглядаються, дозволяє виокремити ще три своєрідні риси цих засобів: по-перше, закон допускає винесення приписів про усунення порушень нормативно-правових актів чи винесення розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов у сфері телекомунікацій лише до СРТ, а в останньому випадку – виключно до ліцензіатів ПІТП; по-друге, можливість застосування засобів адміністративного припинення лише за наявності зафіксованого факту порушення законодавства про телекомунікації чи ліцензійних умов провадження господарської діяльності на ринку відповідних послуг; по-третє, метою застосування засобів адміністративного припинення в галузі телекомунікацій є недопущення переростання інформаційно-правових конфліктів за участю СРТ в АІП, забезпечення правової охорони публічного інформаційного правопорядку, прав споживачів ПІТП.

Обумовлені нормативним підходом до визначення поняття, видів, підстав та процедур застосування особливості засобів адміністративного припинення в галузі телекомунікацій та інформатизації, залишають невирішеною важливу деліктологічну проблему. Йдеться про нормативне обмеження сфери застосування засобів адміністративного припинення за суб’єктним та предметним критерієм, у зв’язку з чим поза впливом засобів адміністративно-деліктної політики держави залишається протиправна поведінка посадових осіб СПА на стадії переростання причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, у правові конфлікти, які ще не набули ознак самого делікту. Це, безумовно, актуалізує необхідність визначення в нормах ЗУ «Про телекомунікації», «Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України» спеціальних засобів адміністративного припинення, призначених для застосування до посадових осіб НКРЗІ і Держспецзв’язку та захисту інформації України.

Серед таких засобів, на наш погляд, доцільними є: тимчасове відсторонення посадової особи НКРЗІ чи Держспецзв'язку та захисту інформації України до моменту усунення наслідків службового конфлікту, але не більше ніж на один місяць; тимчасова заборона брати участь у планових та позапланових перевірках діяльності СРТ або суб'єктів, що надають послуги з кріптографічного захисту інформації, захисту державних інформаційних ресурсів; тимчасове (строком до трьох місяців) зупинення дії дозволу на доступ чи допуск до державної таємниці; тимчасове блокування службових технічних засобів доступу до службової інформації, інформаційних ресурсів чи систем; тимчасова заборона використання службового електронно-цифрового підпису чи електронної печатки строком до шести місяців. Такі зміни в структурі інструментарного апарату механізму запобігання АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації повинні сприяти усуненню прогалин юридичного впливу в напрямі припинення інформаційно-правових конфліктів за участю посадових осіб НКРЗІ, Держспецзв'язку та захисту інформації України. У структурі механізму запобігання вчиненню АІП у галузі телекомунікацій та інформатизації правовою доктриною традиційно важливе місце відводиться адміністративним стягненням.

Зважаючи на раніше висвітлені у цій роботі особливості прояву запобіжного призначення засобів адміністративної відповідальності, можна поділити думку Л. О. Сергієнко, яка підкреслює, що в умовах інформатизації суспільства порушена проблема набуває нового імпульсу розвитку, що зумовлено виникненням у суб'єктів права нових обов'язків, пов'язаних із використанням сучасних ІКТ і, відповідно, з потребами формування нових наукових підходів до відповідальності цих суб'єктів. Дослідниця вважає, що типовим недоліком правового регулювання відповідальності за правопорушення в ІС є формулювання її в нормах законодавства у занадто узагальненій формі. Як наслідок, часто має місце ситуація, за якої відсутній прямий зв'язок між обов'язками суб'єкта права та його відповідальністю за їх порушення. Традиційно коло таких обов'язків є значно

ширшим порівняно з нормативними видами їх порушень – фактичними підставами відповідальності в ІС [241, с. 110, 111].

Незважаючи на те, що наведена думка була сформульована ще у 2001 році стосовно законодавства про зв'язок та інформатизацію РФ, системне тлумачення аналогічних нормативних приписів чинного законодавства України вказує на актуальність наведеного погляду для наукового забезпечення формування адміністративно-деліктної політики в галузі телекомунікацій та інформатизації.

Водночас сприйнятий у нормах адміністративно-деліктного законодавства України, зокрема ст. 144, 146, 148-1, 148-5, 212-6 КУпАП [4], ст. 58 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України» [157], ч. 2 ст. 75 ЗУ «Про телекомунікації» [176], зв'язок між змістом АІП та функціональною спрямованістю адміністративних стягнень вказує на постановку правотворчим органом основного акценту у визначенні адміністративної відповідальності на її профілактичне призначення.

Наголошуючи на запобіжній, правоприпиняючій спрямованості адміністративної відповідальності в галузі зв'язку та інформатизації, Д. Б. Савчішкін розглядає цей вид юридичної відповідальності як застосування до винних фізичних (посадових) та юридичних осіб адміністративних покарань, що поєднують у собі матеріальні та процесуальні аспекти [174, с. 5].

У свою чергу О. О. Леонідова визначає адміністративну відповідальність за проступки у галузі телекомунікацій, як «застосування до осіб, які вчинили АІП у галузі телекомунікацій (чим порушили не тільки порядок надання та отримання ПІТП, а й загалом нормальну роботу зв'язку), адміністративних стягнень, що тягнуть за собою негативні наслідки для цих осіб і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах, встановлених нормами адміністративного законодавства» [123, с. 9; 222, с. 6].

Зробивши акцент у наведеному визначенні на підстави, процедури на наслідки покладення адміністративної відповідальності, О. О. Леонідова водночас формулює важливе уточнення про те, що адміністративному покаранню підлягають особи, які порушили нормальну та безперебійну роботу

телекомунікацій. Виходячи з такого погляду, засоби адміністративної відповідальності повинні застосовуватися як до СРТ та діяльності з інформатизації СПА, так і до СПА, їх посадових осіб, які здійснюють регулятивні, контрольно-наглядові повноваження у цьому напряму інформаційної діяльності, споживачів ПІТП. Разом із тим, виходячи з буквального змісту норм, передбачених у ст. 144–148-5 КУпАП [4], ч. 1 ст. 58 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України» [157], ч. 2 ст. 75 ЗУ «Про телекомунікації» [176], законодавець, формуючи систему покарань за АІП в галузі телекомунікацій та інформатизації, спрямував їх дію на СРТ, їх посадових осіб та споживачів ПІТП, залишивши поза юридичним впливом протиправну поведінку національного регулятивного органу у цій сфері правового регулювання, його посадових осіб.

Такий висновок зумовлений тим, що у формулюванні диспозицій та санкцій вказаних норм законодавець фактично пов’язав можливість вчинення адміністративних правопорушень із діяльністю посадових осіб СРТ чи самими цими суб’єктами, в тому числі фізичними особами-підприємцями, чим виключив юридичну підставу для притягнення посадових осіб НКРЗІ, Держспецзв’язку та захисту інформації до адміністративної відповідальності.

В умовах дії положень ст. 3 Конституції України [7] про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність, їх розвитку в положеннях ч. 2 ст. 14 ЗУ «Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації» [233] вироблений у нормах адміністративно-деліктного законодавства України підхід до сприйняття юридичного потенціалу вбачається не зовсім виправданим та таким, що вимагає свого вдосконалення.

Насамперед це стосується необхідності закріплення в нормах КУпАП складів адміністративних правопорушень, відповідальність за які повинна наставати для посадових осіб НКРЗІ та Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації, встановлення адміністративних покарань, що відповідають характеру таких порушень. Іншим аспектом порушеної проблеми є законодавче встановлення адміністративної відповідальності самого національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації, формування

ефективного механізму її реалізації, спрямованого на недопущення вчинення адміністративних правопорушень, запобігання їм у майбутньому.

У приписах Рекомендації № R/(91) Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам [89], положеннях Директив ЄС 140 [233] та 22 [202] заходами адміністративної відповідальності органів СПА, зокрема національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій та інформатизації, називаються відшкодування шкоди, завданої протиправними рішеннями, діями та бездіяльністю цих суб'єктів, а також визнання протиправними індивідуальних та нормативно-правових актів, якими порушуються або обмежуються права СРТ, споживачів ПІТП.

Зазначений підхід до визначення засобів відповідальності, що підлягають застосуванню до СПА, загалом одержав широку підтримку у науковій юридичній літературі. Наголошуючи на важливості інституту відповідальності держави, її органів та посадових осіб перед людиною за свою діяльність, Н. Ю. Хаманева вважає, що його наявність у національній правовій системі є необхідним способом захисту прав громадян та юридичних осіб у відносинах з виконавчою владою.

Дослідниця зазначає: «Громадянин, який вважає протиправними та такими, які порушують його законні інтереси, окремі дії державних органів, посадових осіб, державних службовців, повинен мати реальну можливість вимагати, щоб такі дії: по-перше, були припиненні або повністю скасовані; по-друге, були оголошені незаконними, а прийняте рішення недійсним; по-третє, мали би наслідком відшкодування громадянинові шкоди, спричиненої державою».

Поряд із цим Н. Ю. Хаманева звертає увагу на те, що проблема адміністративної відповідальності держави виникає і в галузі правотворчості. Видання протиправного акта, яким обмежуються права, свободи фізичних та юридичних осіб, – це правопорушення, яке виявляється у зловживанні правом видавати владні приписи, тобто у перевищенні влади у галузі правотворчості. В останньому випадку юридична відповідальність, на думку дослідниці, може

проявлятися як у безпосередньому скасуванні протиправного акта, так і в дисциплінарній відповідальності уповноважених посадових осіб [242, с. 4].

Поділяючи аналогічну наукову позицію, І. Л. Бачіло вважає, що «доцільно ставити питання про відповідальність органу державної влади з урахуванням коштів, що витрачаються з бюджетних асигнувань на його утримання, для відшкодування шкоди, завданої протиправними рішеннями, що ним приймаються». Спираючись на досвід Франції у вирішенні порушеної проблеми, дослідниця для вдосконалення моніторингу стану відповідальності органів державної влади пропонує запровадити на законодавчому рівні обов'язкові звіти керівників СПА про оскаржені індивідуальні та нормативні акти з урахуванням бюджетних витрат на відшкодування завданої фізичним та юридичним особам шкоди [243, с. 11].

Запропоновані І. Л. Бачіло аспекти удосконалення відповідальності національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій та інформатизації зберігають свою актуальність, особливо в умовах інституційного переосмислення правового статусу цього СПА. Проте вдосконалення процедурних аспектів механізму відповідальності національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації є неможливим без нормативного визначення матеріальних складових адміністративної відповідальності національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації, зокрема: правових підстав, видів такої відповідальності, строків її реалізації, юридичних наслідків для потерпілого, а також мети застосування.

Нормативній легалізації матеріально-правових складових адміністративної відповідальності такого СПА могло би сприяти внесення окремих доповнень до законодавства України, (додаток 2 до цієї дисертаційної роботи).

У світі запропонованих змін до адміністративно-деліктного законодавства України важливим науковим завданням, що потребує вирішення, є вироблення універсальних критеріїв розмежування підстав адміністративної відповідальності національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації та його посадових осіб. Враховуючи фундаментальне значення для формування

механізму діяльності СПА, їх посадових осіб передбаченого у ч. 2 ст. 19 Конституції України [7] правила про обов'язок цих суб'єктів діяти лише на підставі, в межах повноважень і у спосіб, передбачені Конституцією та ЗУ, такими критеріями могли би стати спосіб і підстави ухвалення протиправного рішення.

Виходячи зі змісту запропонованого критерію, НКРЗІ, Держспецзв'язку та захисту інформації України підлягають відповідальності за протиправні рішення, дії чи бездіяльність, ухвалені в колегіальний спосіб, включно з тими, що приймаються або вчиняються робочими органами (колегіями, комісіями, оперативними групами) цих органів. У свою чергу, за вчинення протиправних дій, прийняття індивідуальних рішень від імені національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації чи протиправну бездіяльність відповідальність, на нашу думку, повинні нести уповноважені посадові особи цього органу. Проведення нормативної лінії розмежування сфери адміністративної відповідальності посадових осіб національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації і самого національного регулятора, зважаючи на загальну мету цього виду адміністративної відповідальності, задекларовану у ст. 23 КУпАП [4], сприяє поглибленню профілактичного впливу адміністративних стягнень на поведінку порушників, дозволяє своєчасно припиняти прояви протиправної поведінки на ранніх етапах її виникнення, чим не допускати її переходу в АІП.

На відміну від Національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій та інформатизації, їх посадових осіб, профілактична спрямованість адміністративної відповідальності одержала безпосереднє визнання в нормах адміністративно-деліктного законодавства України щодо посадових осіб СРТ, а також самих цих суб'єктів.

За буквальним змістом норм, передбачених у ст. 144–148-5, 212-6 КУпАП [4], ст. 58 ЗУ «Про радіочистотний ресурс» [107], ст. 75 ЗУ «Про телекомунікації» [176], законодавець сформував систему адміністративних стягнень за правопорушення в галузі телекомунікацій та інформатизації у спосіб, що

забезпечує відповідність характеру санкції змісту об’єктивної сторони самого делікту. Таким чином, передбачені в актах адміністративно-деліктного законодавства засоби адміністративної відповідальності одержали головним чином профілактичну, а не карну спрямованість, що забезпечується через обмеження правових, економічних можливостей вчиняти аналогічні адміністративні правопорушення, справляти негативний вплив на майнові чи особисті інтереси порушника, а також через припинення діяльності СРТ тощо.

Наочним прикладом профілактичної суті адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі телекомунікацій та інформатизації є передбачена у ст. 146 та 212-6 КУпАП [4] конфіскація предметів, що стали безпосереднім знаряддям чи предметом вчинення правопорушення, вилучення прибутку, отриманого оператором, провайдером телекомунікацій внаслідок діяльності без повідомлення НКРЗ та/або ліцензії, порушення встановлених НКРЗ тарифів (ч. 2 ст. 75 ЗУ «Про телекомунікації») [176], Анулювання дії ліцензії на користування РЧР України, дозволів на експлуатацію радіо випромінювального обладнання, вилучення доходу, отриманого користувачем РЧР внаслідок використання радіочастотного ресурсу України без передбачених Законом ліцензій на експлуатацію радіоелектронних засобів та/або випромінювальних пристроїв, без дозволів на експлуатацію (ч. 3 та 4 ст. 58 ЗУ «Про радіочастотний ресурс України») [157].

Будучи за своєю суттю майновими, у випадку з анулюванням дії ліцензій та дозволів на користування РЧР України, експлуатацію радіо випромінювального обладнання чи надання послуг загального зв’язку наведені адміністративні стягнення фактично спрямовані на позбавлення порушника вчиняти адміністративне правопорушення в галузі телекомунікацій та інформатизації на майбутнє, вилучення майнових благ, незаконно отриманих внаслідок порушення загальнообов’язкових правил підприємницької діяльності на ринку телекомунікацій.

З іншого боку, законодавче запровадження судового порядку застосування таких стягнень, можливість їх застосування лише на підставі, прямо передбаченій

ЗУ, істотно підвищує гарантії захисту прав СРТ, до яких застосовані адміністративні стягнення, обмежує для НКРЗІ і Держспецзв'язку та захисту інформації юридичну можливість впливу на порушників у протиправній формі, незаконне втручання в їхню діяльність [244, с. 107, 108].

Задля посилення гарантій захисту прав СРТ від протиправних рішень, дій чи бездіяльності національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій та інформатизації, на наш погляд, доцільно поширити судовий порядок застосування на всі види адміністративно-господарських санкцій організаційного характеру, що застосовуються до СРТ і діяльності в галузі інформатизації.

Проведене дослідження деліктологічних аспектів правового забезпечення галузі телекомунікацій та інформатизації показало, що, попри істотний вплив приватного сектору економіки на процеси задоволення публічних інформаційних інтересів і потреб громадян, адміністративно-деліктна політика держави у відповідних галузях інформаційної діяльності залишається ключовою умовою підтримання публічного інформаційного правопорядку. У цьому зв'язку одними із найбільш пріоритетних завдань сучасної держави в галузях телекомунікації та інформатизації постає вдосконалення чинної системи правових засобів запобігання АІП; забезпечення належного рівня адміністративно-правової охорони та захисту прав, правомірних інтересів СРТ, діяльності в галузі інформатизації та споживачів ПІТП; поєднання конкурентних засад, саморегулювання та контролю у процесі здійснення відповідних видів суспільної діяльності. Реалізація цих завдань передбачає необхідність перегляду закріплених у нормах адміністративно-деліктного законодавства України складів АІП на предмет узгодження з ознаками нових видів інформаційно-правових конфліктів, що супроводжують діяльність у галузі телекомунікацій та інформатизації.

Поряд із розв'язанням проблем адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що мають місце в галузі телекомунікацій та інформатизації, важливою умовою вдосконалення адміністративно-деліктної політики держави у цій сфері правового регулювання залишається проблема вдосконалення механізму взаємодії між СПА, наділеними контрольно-наглядовими повноваженнями щодо

суб’єктів діяльності в галузі телекомунікацій та інформатизації, встановлення єдиних підстав та процедур перевірки їхньої діяльності, збереження за цими суб’єктами лише повноважень щодо застосування адміністративних штрафів та направлення до суду матеріалів справ про застосування інших адміністративно-господарських санкцій чи тимчасового вилучення майна вказаних суб’єктів.

Висновки до Розділу 4.

Проведене дослідження існуючих в Україні проблем правового забезпечення розвитку окремих складових ІС на основі застосування засобів державної адміністративно-деліктної політики дозволяє дійти наступних висновків:

1. Дослідження нормативних та доктринальних підходів до визначення змісту права особи на доступ до публічної інформації, дозволяє визначити це інформаційне право особи як визнану в нормах законодавства та гарантовану державою можливість кожної особи, яка на законних підставах перебуває чи зареєстрована в Україні, вільно збирати, зберігати, поширювати публічну інформацію не забороненими законом способами з метою задоволення власних чи публічних потреб, участі в управлінні суспільними і державними справами, реалізації інших суб'єктивних публічних прав, а також підвищення ступеня відкритості діяльності держави, її органів та посадових осіб. У такій інтерпретації право особи на доступ до публічної інформації набуває значення соціальних цінностей, забезпечення яких визначає зміст і спрямованість діяльності держави, характеризує коло об'єктів, на охорону яких має бути спрямована дія засобів адміністративного примусу у сфері доступу до публічної інформації.

2. В умовах сучасного стану правового забезпечення права особи на доступ до публічної інформації, основний вектор змін до законодавства України, нормами якого врегульований відповідний вид інформаційних відносин повинен сконцентрувати в собі наступні основні аспекти: по-перше, уніфікацію складів адміністративних правопорушень, предметом протиправного посягання в яких виступає публічна інформація, з урахуванням ознак такої інформації, передбачених у ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» [5], однак не обмежуючись сферою дії цього Закону; по-друге, перегляд санкцій адміністративно-деліктних норм, якими визначаються види адміністративних стягнень за порушення законодавства про доступ до публічної інформації, на предмет приведення їх розмірів та способів обчислення у відповідність до соціальної цінності публічної інформації.

3. Системне дослідження змісту норм адміністративно-деліктного законодавства, якими встановлюються покарання за вчинення АІП у сфері доступу до публічної інформації дозволяє констатувати, що основним видом стягнень, яке застосовується за цей вид деліктів виступає адміністративний штраф. Разом з тим, виходячи із розвиненого в межах цього дисертаційного дослідження концептуального підходу до визначення спеціального суб'єкта АІП, найбільш обґрунтованим вбачається наділення відповідними ознаками не РПІ та їх відповідальних осіб, а громадян України і юридичних осіб, на яких законом покладено виконання окремих обов'язків у сфері доступу до публічної інформації. Саме зміна вектора у визначенні ознак спеціального суб'єкта АІП у сфері доступу до публічної інформації, на думку дисертанта, забезпечує легалізацію сутності цих деліктів, дозволяє більш обґрунтовано оцінити її при призначенні остаточного покарання, а також більш повно врахувати особливості діяльності РПІ та його відповідальних посадових осіб при встановленні остаточного розміру адміністративного покарання.

4. Аналіз міжнародно-правових актів на предмет обґрунтування необхідності розширення групи АІП у сфері доступу до публічної інформації, за які може застосовуватися стягнення у вигляді позбавлення спеціального права дає підстави віднести до категорії деліктів, за вчинення яких законом повинне передбачатися відповідне адміністративне стягнення, делікти, спрямовані на умисне порушення режиму конфіденційної, службової чи таємної публічної інформації, безпідставну відмову від офіційного оприлюднення інформації, яка підлягає обов'язковому оприлюдненню, умисне перешкоджання функціонуванню порталу відкритих даних чи діяльності контролюючих органів у відповідній сфері правового регулювання.

5. Покладаючи в основу поняття «суб'єкт АІП у сфері доступу до публічної інформації» елементи правового статусу СПА та їх відповідальних осіб, закон допускає віднесення до них також інших категорій РПІ. Юридична можливість відповідного розширення визначається декількома умовами: по-перше, фактом фінансування діяльності юридичної особи РПІ за рахунок коштів державного

бюджету, місцевих бюджетів або бюджету АРК чи виконання особою делегованих функцій держави; по-друге, фактом наявності у суб’єкта господарювання домінуючого становища на ринку або наділення спеціальними чи виключними правами, так само, як існування статусу природної монополії; по-третє, фактом володіння суб’єктом господарювання інформацією про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян, будь-якою іншою інформацією, що становить публічний інтерес.

6. Встановлено, що формування об’єктивної сторони АІП переважно на основі протиправних дій суб’єктів публічно-правових медіа відносин вказує на вольовий характер цих деліктів, їх професійну сутність та цільову спрямованість, що передбачає нерозривний зв’язок з медіа діяльністю, її результатами, а також публічними інформаційними потребами.

7. Системне тлумачення змісту норм чинного в Україні медіа законодавства дає підстави констатувати невичерпність суб’єктного складу правопорушень, що вчиняються у цій сфері правового регулювання лише телерадіоорганізаціями та провайдерами програмних послуг. Підтвердженням такого висновку є застосовані у ч. 1 ст. 71 вказаного ЗУ конструкції «інші суб’єкти господарської діяльності», «посадові особи телерадіоорганізацій та провайдерів програмних послуг», а також суб’єкти СПА, наділені функціями нагляду та контролю в медіа сфері, їх посадові особи.

8. З урахуванням ознак об’єкта АІП в галузі телекомунікацій та інформатизації, обґрунтовано погляд про належність цих деліктів до категорії АІП, як родової групи протиправних діянь учасників публічно-правових відносин. Розвиток такого теоретичного висновку дозволив поширити на АІП в галузі телекомунікацій та інформатизації усіх загальних та спеціальних властивостей АІП, засобів їх профілактики, а також дію механізму адміністративно-правової охорони і захисту прав учасників публічно-правових інформаційних відносин.

9. Обгрунтовано, що в умовах обмеження правових підстав для проведення планових і позапланових перевірок діяльності СРТ, оновлення інституційної моделі національного регулятивного органу у відповідній сфері правового регулювання, основним засобом здійснення державної адміністративно-деліктної політики у галузі телекомунікацій та інформатизації має виступити моніторинг стану публічного правопорядку у відповідній галузі правового регулювання.

10. Доведено, що формуючи систему покарань за адміністративні правопорушення в галузі телекомунікацій та інформатизації, спрямував їх дію на СРТ, їх посадових осіб та споживачів ПІТП, залишивши поза юридичним впливом протиправну поведінку національного регулятивного органу у цій сфері правового регулювання, його посадових осіб.

Список використаних джерел до розділу 4.

1. Заярний О. А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект : монографія / О. А. Заярний. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 700 с.

2. Ковалко Н. М. Доступ до публічної інформації : практ. посіб. / Наталія Ковалко, Сергій Семерга ; Голов. упр. юстиції в м. Києві. – К. : Ун-т "Україна", 2013. – 79 с.

3. Талапина Э. В. Модернизация государственного управления в информационном обществе: информационно-правовое исследование : дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.13 «Информационное право» / Эльвира Владимировна Талапина ; Ин-т государства и права РАН. – М., 2015. – с.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1123 (з наступними змінами та доповненнями).

5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 3114.

6. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

7. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

8. Петров С. В. Місце права на інформацію в адміністративно-правовому статусі громадянина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRNSoc_Gum/pppd/2012_4/10Petrov.pdf.

9. Кузенко Л. В. Правове регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління : автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Кузенко Лариса Володимирівна ; Національний ун-т внутрішніх справ. - Х., 2003. - 20 с.

10. Заєць О. Є. Адміністративно-правові засади доступу громадян до публічної інформації в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Заяць Олена Євгенівна ; Приват. вищ. навч. закл. "Львів. ун-т бізнесу та права". – Львів, 2013. – 251 с.

11. Скочиляс-Павлів О. В. Способи здійснення права на доступ до публічної інформації / О. В. Скочиляс-Павлів // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2015. – № 813. – С. 76–80. – (Серія: Юридичні науки).

12. Аблякімова Е. Е. Специфіка правових досліджень питань доступу до публічної інформації / Е. Е. Аблякімова //Актуальні проблеми політики. – 2014. – № 51. – С. 388-397.

13. Про практику застосування адміністративними судами положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 30.09.2013 № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011760-13

14. Паліюк В. П. Право на доступ до публічної інформації як складова особистих немайнових прав фізичної особи / В. П. Паліюк. – 2013.

15. Аблякімова Е. Е. Правове і суспільне значення публічної інформації / Е. Е. Аблякімова // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 50. – С. 5 –60.

16. Доступ до публічної інформації: найчастіші запитання та відповіді / Андрусів В. Б. [та ін.]; за заг. ред. В. Андрусіва, Д. Котляра. – К.: Агентство "Україна", 2012. – 63 с.

17. Про практику застосування адміністративними судами законодавства України про доступ до публічної інформації : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 29.09.2016 № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010760-16

18. Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 року // Урядовий Кур'єр від 17.11.2010. – № 215.

19. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Співдружність матерів Південної Чехії проти Чеської Республіки» (Sdružení Jihočeské Matky c. la

République tchèque), заява № 19101/03 від 10.07.2006 року // Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації / за заг. редакцією Шевченко Т. С., Павліченко О. М. – К.: Москаленко О. М., 2014. – С. 107–125.

20. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Кудєшкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia, заява № 29492/05 від 26.02.2009) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mmdc.ru/praktika_evropejskogo_suda/praktika_po_st10_evropejskoj_konvencii/europ_practice12/

21. Рішення у справі «Штолль проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland, заява № 69698/01 від 10.12.2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Stoll_v_Switzerland_10_12_2007.pdf

22. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Голос України. – 2014. – № 206.

23. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // Голос України. – 2012. – № 188.

24. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.10.2012 № 5492-VII // Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5492-17

25. Про Державний реєстр виборців : Закон України : в редакції Закону від 21.09.2010 № 2536-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 5. – Ст. 34.

26. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

27. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 № 539/97 // Відомості Верховної Ради України – 1997. – № 49. – Ст. 229.

28. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 № 3262-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 128.

29. Заярний О. А. Суб'єкт адміністративних правопорушень у сфері доступу до публічної інформації: Законодавчі підходи та проблеми правозастосовної інтерпретації / О. А. Заярний // Eurasian Academic Research Journal. – 2017. – № 2 (08) – С. 137–145.

30. Кузнецова М. Ю. Реалізація інформаційно-правового статусу органами виконавчої влади України у сфері публічної інформації / М. Ю. Кузнецова // Вісник херсонського державного університету. – 2016. – Випуск 1. – Т. 3. – С. 30–33. – (Серія : Юридичні науки)

31. Маштак К. С. Поняття адміністративно-правового забезпечення права на доступ до публічної інформації / К. С. Маштак // Право і суспільство. – 2011. – № 6. – С. 133-137.

32. Шапіро В. С. Право громадянина України на доступ до публічної інформації / В. С. Шапіро // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2012. – № 19. – С. 221–224. – (Серія : Право).

33. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36. – № 37. – Ст. 446. / В редакції Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. / Голос України від 28.11 № 221-222.

34. Постанова Колегії в адміністративних справах Верховного суду України у справі за позовом громадської організації «Виноградівське об'єднання «Майдан» до Виноградівської міської ради Закарпатської області про визнання відмови у наданні інформації незаконною, визнання дій протиправними, зобов'язання вчинити певні дії від 08.11.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/.../21-3001a15.doc

35. Постанова Колегії в адміністративних справах Верховного суду України у справі за позовом ОСОБА_8 до Конституційного Суду України про визнання відмови протиправною та зобов'язання надати публічну інформацію від

21.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bpm.ko.court.gov.ua/sud1005/pres-centr/news/349465/.

36. Постанова Колегії в адміністративних справах Верховного суду України у справі за позовом ОСОБА_10 до Дмитрівської сільської ради Києво-Святошинського району Київської області про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії від 25.05.2016 [Електронний ресурс] : Інформаційно-правова система ЛІГА : ЗАКОН [розділ Судові прецеденти].

37. Загальне адміністративне право : підручник / [Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші] ; за заг. ред. І. С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2015. –568 с.

38. Административное право : учебник / Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Старилов. – 3-е изд., пересмотр. и доп. – М. : Норма, 2008. – 816 с.

39. Арабаджийски Н. Организация на публична та администрация в Република България / Н. Арабаджийски. София: Изд-во Нов български університет, 2010.-309 с.

40. Про доступ до інформації, що перебуває у володінні державних органів : Рекомендації Ради Європи від 25 листопада 1981 року № R (81) 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/K1k0A7

41. Про доступ до офіційних документів : Рекомендації Ради Європи від 21 лютого 2002 року № R (2002)2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goo.gl/yaO6Gf

42. Рекомендація CM / Rec (2016) 5 [1] Комітету Міністрів держав-членів щодо Інтернет-свободи від 13.04.2016 : схвалена на 1253 засіданні заступників міністрів комітету міністрів Ради Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM/Rec(2016)5.

43. Рекомендація CM / Rec (2016) 1 Комітету міністрів державам-членам із захисту й заохочення права на свободу вираження поглядів та право на приватне життя відносно мережевого нейтралітету : ухвалена Комітетом міністрів 13.01.2016 на 1244 засіданні заступників міністрів). [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : http://nkrzi.gov.ua/images/upload/58/19/Recomendation_KM_RE_2016.doc

44. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.

45. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (в редакції Закону України від 13.01.2011 № 2938-VI).

46. Янюк Н. В. Адміністративно-правовий статус посадової особи : дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Янюк Наталія Володимирівна ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2002. – 168 арк.

47. Старцев О. В. Адміністративно-правове регулювання відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Старцев Олександр Валентинович ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К., 2003. – 210 с.

48. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

49. Елистратов А. И. Основные начала административного права / А. И. Елистратов. – М. : Изд-во Г. А. Лемана, 1914. – 333 с.

50. Український Д. Я. Відшкодування шкоди в адміністративному позасудовому порядку, завданої протиправними діями органів публічної адміністрації / Д. Я. Український // Актуальні проблеми держави і права. – с. 207–211.

51. Петров С. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на доступ до публічної інформації : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Сергій Вікторович Петров. – Запоріжжя, 2013. – 196 с.

52. Як оскаржити порушення права на доступ до публічної інформації : практичний посібник // Центр демократії та верховенства права. – Київ, 2016. 96 с.

53. Шурупова К. В. Проблемні аспекти виявлення і притягнення до відповідальності за протиправну бездіяльність у сфері порушення доступу до публічної інформації / К. В. Шурупова // Вісник Запорізького національного університету. – 2013. – № 4. – С. 103–112. – (Серія: Юридичні науки).

54. Науково-практичний коментар до Закону України «Про доступ до публічної інформації» / [Головенко Р., Котляр Д., Нестеренко О., Шевченко Т.] ; заг. ред. Котляр Д. – К. : Центр суспільних медіа, 2012. – 335 с.

55. Доступ до публічної інформації : навчально-методичні матеріали для тематичного короткотермінового семінару / В. І. Малімон, С. В. Онищук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – 94 с.

56. Стадник Р. Відкритість органів влади в контексті законодавства про доступ до публічної інформації / Р. Стадник // Публічне управління: теорія та практика. – 2012. – №. 2. – С. 10. – С. 55–59.

57. Комментарий к Кодексу Российской Федерации об административных правонарушениях / под общ. ред. Н. Г. Салищевой. –7-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2011. – 1136 с.

58. Кузнецова М. Ю. Сфера публічної інформації: поняття, структура, загальна характеристика суспільних та правових відносин / М. Ю. Кузнецова // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 4. – С. 148 – 152.

59. Заярний О. Поняття та предмет адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері: доктринальний і нормативний аспекти / О. Заярний // Национальный юридический журнал: Теория и практика. – 2016. – № 2(18). – С. 48–53.

60. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР // Урядовий кур’єр від 15.01.1998.

61. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07

«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Гаращук Володимир Миколайович. – Х., 2003. – 412 с.

62. Марчук М. П. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення / М. П. Марчук // Право і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 146–152.

63. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Андрійко О. Ф. – К., 1999. – 390 с.

64. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики : дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Барабаш Юрій Григорович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – 205 арк.

65. Мендень Т. Аналітичний огляд моделей наглядових органів у сфері доступу до інформації / Т. Мендель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?...

66. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель : дис. … докт. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Марцеляк Олег Володимирович. – Харків, 2004. – 474 с.

67. Нестеренко О. Інформаційний омбудсман в механізмі забезпечення прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] / О. Нестеренко. – Режим доступу : http://uapp.org/pub_analitics/5111.html

68. О публичной информации : Закон Республики Эстония от 15.11.200 (в ред. Закона от 12.07.2014) // RT I, 12.07.2014, 33.

69. О свободе информации : Закон США / Титул 5. Свод законов США, 552. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.dzyalosh.ru/02-dostup/zakon/rub-04/Zakon_USA_o_svobode_informatsii.htm.

70. О свободе информации : Закон Великобритании от 2000 г.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.dzyalosh.ru/02-dostup/zakon/rub-04/zakon_velik.htm

71. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI станом на 05.01.2017. // Голос України. – 2010. – № 28.

72. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 203 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 211.

73. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII (в ред. Закону України від 22.03.2001 р. № 2328-III. - станом на 01.01.2017) // Голос України від 23.12.1992 р.

74. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 84, пункту 34 частини першої статті 85, частини першої статті 86, статті 91 Конституції України, частин другої, третьої, четвертої статті 15 Закону України "Про статус народного депутата України» (справа про направлення запиту до Президента України) від 14.10.2003 № 1-21/2003 // Урядовий кур'єр від 29.10.2003 р.

75. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Національного банку України про офіційне тлумачення положень статті 86, частини другої статті 89 Конституції України, частини другої статті 15, частини першої статті 16 Закону України "Про статус народного депутата України" (справа про звернення народних депутатів України до Національного банку України) від 05.03.2003 року № 1-6/2003 // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 51.

76. Чуприна О. В. Попередження адміністративних порушень права особи на інформацію / О. В. Чуприна // Юридичний вісник України. – 2013. – № 1(26). – С. 77–83.

77. Про затвердження Порядку здійснення провадження Уповноваженого ВРУ з прав людини : Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 12.08.2013 № 18/02-13.

78. Агапов, А. Б Административная ответственность : учебник для магистров / А. Б. Агапов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2012. – 435 с. – (Серия : Магистр).

79. Миколенко А. И. Административный процесс и административная ответственность в Украине : учеб. пособие. – Х.: Одиссей, 2004. – 272 с.

80. Лукьянець Д. Н. Развитие института административной ответственности : концептуальные принципы и проблемы правореализации : автореф. дис.... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д. Н. Лукьянець. – К., 2007. – 35 с.

81. Крижановська В. А. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві Україні: сучасні підходи, нове розуміння : дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Вікторія Анатоліївна Крижановська; Нац. Унт. «Львівська політехніка». – Львів., 2016. – 258 с.

82. Дика Ю. В. Адміністративно-правові засади регулювання обмежень прав громадян на екологічну інформацію : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Дика Юлія Віталіївна ; Національний аграрний ун-т. – К., 2008. – 18 с.

83. Чуприна О. В. Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Чуприна Олена Василівна ; Нац. авіац. ун-т. – К., 2013. – 175 с.

84. Благодарний А. М. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері / А. М. Благодарний. – Адміністративне право. – 2009. – № 11. – С. 123–126.

85. Алімов К. О. Громадські роботи в системі адміністративних покарань / К. О. Алімов // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 5. – С. 98–101.

86. Салманова О. Ю. Громадські роботи як вид адміністративного стягнення / О. Ю. Салманова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 205–210.

87. Адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. А. Т. Комзюка.-2-е вид., перероб. і доп. - Харків: Ун-т внутр. справ, 2000.-112 с.

88. Кодекс України про адміністративні проступки : проект, підготовлений робочою групою Інституту держави і права імені Корецького Національної академії правових наук [робочий варіант]. – К. - 2016.

89. Рекомендація № R (91) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно адміністративних санкцій : ухвалена Комітетом Міністрів РЄ 13 лютого 1991 року під час 452-го засідання уповноважених представників міністрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Rec_1991.pdf

90. О доступе к информации : Закон Республики Молдова от 11.05.2000 № R 982 : опубликован 28.07.2000 в Monitorul Oficial. – Nr. 88-90. – Ст. № 664.

91. Про свободу доступу та конфіденційність: закон Королівства Швеція № 400 від 20.05.2009 р. в ред. Закону 13.04.2011 р. : [електронний ресурс] / Звод законів Швеції 2009 № 34.

92. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 10.10.2013 № 642-VII. / Голос України. – 2013. – № 249.

93. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних : Закон України від 03.07.2013 № 383-VII // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 136.

94. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України "Про інформацію" та Закону України "Про доступ до публічної інформації» : Закон України від 27.03.2014 № 1170-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 22. – Ст. 816.

95. Калюжний Р. А. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію: монографія / Калюжний Р. А., Копан О. В., Марценюк О. Г. – К. : «МП Леся», 2013. – 236 с.

96. Жарова А. К. Роль СМИ в информационных конфликтах // Эволюция государственных и правовых институтов в условиях развития информационного общества : сборник научных трудов / А. К. Жарова ; отв. ред. И. Л. Бачило). – ИГП РАН, "ЮРКОМПАНИ", 2012 [Электронный ресурс]. – Система ГАРАНТ, 2012.

97. Минбалеев А. В. Теоретические основания правового регулирования массовых коммуникаций в условиях развития информационного общества : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Минбалеев Алексей Владимирович. – Челябинск, 2012. – 45 с.

98. Цимбалюк В. Мас-медіа право в інформаційному суспільстві / В. Цимбалюк // Інформація і право. – 2011. – № 1. – С. 30–33.

99. Микулина И. В., Л. С. Шаталова «Медиа право в России: предпосылки возникновения и современное состояние» / И. В. Микулина, Л. С. Шаталова // Научные ведомости Белгородского государственного университета. – 2013. – № 170. – С. 142–149. – (Серия: Гуманитарные науки).

100. Pember Don R. Mass Media Law / Don R. Pember. – New York ; San Francisco : McGraw-Hill College, 1999. – 646 с.

101. Holsinger R. L. Media Law / Ralph L. Holsinger. – 2nd ed. – New York : McGraw-Hill, Inc., 1991. – 670 с.

102. Adrian, Johns. "Piracy: The Intellectual Property Wars from Gutenberg to Gates." (2010). – 491 p.

103. Буряк М. А. Медиа сфера: концептуализация понятия / М. А. Буряк // Вестник СПбГУ. – 2014. – Вып. 2. – С. 200–211. – (Серия 9).

104. Буряк М. А. Сегмент коммуникационных агентств в медиа сфере современной России. дис. канд. филол. наук [спец 10.01.10 - журналистика]– СПб., 2015. – 284 с.

105. Про свободу вираження поглядів та інформації : Декларація Комітету Міністрів Ради Європи, схвалена на семидесятій сесії 29.04.1982 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_885

106. Свободи журналістів і права людини : Резолюція Ради Європи № 2 від 08.12.1994 : ухвалена на Четвертій Європейській конференції міністрів з питань політики в галузі ЗМІ (Прага, 4-5 грудня 1994 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_121.

107. Красноступ Г. М. Нові медіа: становлення та перспективи правового регулювання/ Г. М. Красноступ // Інформація і право . – 2012. - № 2. – С. 29-32.

108. Про затвердження звіту Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення за 2016 р. : Рішення Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення від 24.01.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nrada.gov.ua/ua/index.php4/rishennya/index.php4//34358/34397.html.

109. Антонович А. Я. Курс государственного благоустройства [полицейского права]. Части 1 и 2 // [оттиск из "Университетских известий", 1889] / А. Я. Антонович. – Киев, 1890 [Электронный ресурс] : Система ГАРАНТ, 2016.

110. Арсеньев К. К. Законодательство о печати / К. К. Арсеньев. – С. – Петербург: типо-литография Ф. Вайсберга и П. Гершунина, 1903[Электронный ресурс] : Система ГАРАНТ 2016. [Электронная библиотека юриста].

111. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21.04.2003 № 194-З (в ред. Закона от 15.07.2010) / Национальный центр правовой информации Республики Белорусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kodeksy-by.com/koap_rb.htm

112. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05.07.2014 № 235-V ЗРК // «Казахстанская правда» от 14 июня 2014 г.

113. Кодекс Латвийской Республики об административных нарушениях [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://likumi.lv/doc.php?id=89648

114. Правила розгляду справ про порушення телерадіоорганізаціями норм законодавства України, затверджені Національною Радою України з питань

телебачення і радіомовлення від 26.04.2001 р. № 17 (втратили чинність). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua-info.biz/legal/basewp/ua-xmpnue.htm.

115. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України . – 1994. – № 10. – Ст. 43. (в редакції Закону України № 3317-IV від 12.01.2006).

116. Попов Л. Л. Информационное право : учебник / Л. Л. Попов, Ю. И. Мигачев, С. В. Тихомиров. – М. : Норма : Инфра-М, 2010. – 496 с.

117. Анисимов В. Ф. Проблема классификации административных проступков : дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право» / Анисимов Валерий Филиппович. – Тюмень, 1999. – 166 с.

118. Заярний О. А. Класифікація адміністративних інформаційних правопорушень як метод наукового дослідження адміністративної деліктності та інструмент удосконалення адміністративно-деліктного законодавства / О. А. Заярний // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 4 (10). – С. 80–101.

119. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

120. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.

121. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 83.

122. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.

123. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Олексієвна Леонідова. – Харків. 2010. – 190 с.

124. Каплій О. В. Конституційний аспект юридичної відповідальності засобів масової інформації в Україні / О. В. Каплій // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – № 21. – Ч. 2. – С. 127–132. – Серія «Право».

125. Постановление Европейского Суда по правам человека от 06.07.2010 : вынесенное Второй палатой по делу Гёзель и Ёзер против Турции // Бюллетень Европейского Суда по правам человека (Российская версия). – 2011. – № 2.

126. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Українська Прес-група проти України» (заява № 72713/01 від 29.03.2005) // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 9. – с. 16.

127. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Ляшко проти України» (заява № 21040/02 від 10.08.2006) // Офіційний вісник України. – 2007. – № 19. – С. 77.

128. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Газета «Україна-Центр» проти України» (заява № 16695/04 від 15.10.2010) // Офіційний вісник України. – 2007. – № 9. – С. 119.

129. Про затвердження положення «Про державне посвідчення на право демонстрування і розповсюдження фільмів» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 № 1315 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 33. – Ст. 1253.

130. Про порядок видачі ліцензії провайдера програмної послуги : Рішення Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення від 28.12.2011 № 2979 (в редакції Положення від 06.11.2014 № 1187) // Офіційний вісник України. – 2014. – № 99. – Ст. 2925.

131. О телерадиовещании : Закон Латвийской Республики от 08.09.1995 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.audiovisual.az/files/file/latviya2.pdf.

132. Об общественно-правовом телевидении : Закон Эстонской Республики от 18.01.2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon24.ee/pravovyje-akty-estonii-na-russkom-jazyke/.

133. Европейская хартия свободы прессы : принята 25.05.2009 в г. Гамбург [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://telegraf.by/world_news/35477.html.

134. Вінник О. М. Господарське право : навчальний посібник / О. М. Вінник. - К. : Правова єдність, 2008. – 766 с.

135. Актуальні проблеми господарського права : навч. посіб. / О. А. Беляневич [та ін.] ; за заг. ред. В. С. Щербини ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 527 с.

136. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

137. Каплій О. В. Посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти журналістів у світлі адаптації законодавства України про діяльність ЗМІ до європейських стандартів / О. В. Каплій // Новітні кримінально-правові дослідження : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2016. – С. 74–78.

138. Письменський Є. О. Злочини у сфері професійної діяльності журналістів у контексті забезпечення проблем суспільства / Є. О. Письменський // Вісник кримінологічної асоціації України. – 2016. – № 1 (12). – С. 90–103.

139. Миколенко О. І. Рівень досліджень суб'єкта адміністративної відповідальності у вітчизняній юридичній літературі / О. І. Миколенко // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3 (9). – С. 142–155.

140. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

141. Рихтер А. Г. Международные стандарты и зарубежная практика регулирования журналистики : учебное пособие / А. Г. Рихтер. – М., 2011. – 360 с.

142. Заярний О. А. Підзаконне регулювання адміністративної відповідальності телерадіо організацій: проблеми інституційної конфронтації та конституційної законності. / О. А. Заярний Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (серія Юридичні науки). № 102 (2016). – С. 49 – 56.

143. Деякі питання відповідальності телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги за порушення вимог законодавства про телебачення і радіомовлення : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.11.2015 № 1138-р // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 212.

144. Рішення Конституційного Суду України від 30.05.2001 у справі № 1-22/2001 за конституційним зверненням ВАТ «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України (справа про відповідальність юридичних осіб) // Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 3. – С. 64–69.

145. Про основні засади державного контролю (нагляду) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 113.

146. Ноздрачев А. Ф. Правовое регулирование государственного контроля / А. Ф. Ноздрачев. – М.: НИЦ ИНФРА-М, 2012. – 480 с.

147. Людькова І. Щодо особливостей правового статусу центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом / І. Людькова // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 67-71.

148. Ващенко Ю. В. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом: проблеми правової природи та перспективи реформування / Ю. В. Ващенко // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3 (9) (ювілейний). – С. 122 – 141.

149. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-08

150. Олефіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні / Н. Олефіренко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 152 – 155.

151. Тихомиров О. О. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері : навч. посіб. / О. О. Тихомиров, О. К. Тугарова. – К. : Нац. акад. СБУ, 2015. – 172 с.

152. Коваленко Л.П. Стан і перспективи розвитку інформаційно-правової відповідальності / Л. П. Коваленко // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 441–445 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_1_76.pdf

153. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

154. Административное право : учебник / Д. Н. Бахрах, Б. В. Россинский, Ю. Н. Старилов. – 3-е изд., пересмотр. и доп. – М. : Норма, 2008. – 816 с.

155. Господарський Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18; № 19–20; № 21–22. – Ст. 144.

156. Про припинення конституційного провадження у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України абзацу першого частини десятої статті 72 закону України «Про телебачення і радіомовлення»: Ухвала Конституційного Суду України від 07.12.2016 р. № 6-УП/2016. / Вісник Конституційного Суду України № 3 – с. 15.

157. Про радіочастотний ресурс України : Закон України від 01.06.2000 № 1770-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 298.

158. Щербина В. С. Адміністративно-господарські санкції майнового характеру: проблеми застосування / В. С. Щербина // Вибране : Збірка статей. – К.: Вид. Ліра-К, 2015. – С. 261 – 272.

159. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частини шостої статті 41 Конституції України та деяких норм Кодексу України про адміністративні правопорушення і Митного кодексу України (справа № 2-13/99 від 20.04.1999) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v010u710-99.

160. Заярний О. А. Деякі особливості застосування адміністративно-господарських санкцій у сфері управління економікою / О. А. Заярний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 89. – С. 69-77. – (Серія : Юридичні науки).

161. Щербина В. С. Адміністративно-господарські санкції організаційно-правового характеру: проблеми застосування / В. С. Щербина // Вибране. Збірка статей. – К.: Вид. Ліра-К, 2015. – С. 248–260.

162. Європейська конвенція «Про транскордонне телебачення» : ратифікована Законом України від 17.12.2008 № 687-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 11. – Ст. 3297.

163. Про затвердження Положення про скасування санкції «оголошення попередження», застосованої Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення за порушення умов ліцензії та законодавства України телерадіоорганізаціями і провайдерами програмної послуги : Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 08.02.2012 № 114 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 18. – Ст. 683.

164. Бурило Ю. П. Щодо вдосконалення адміністративно-господарських санкцій в інформаційному секторі економіки / Ю. П. Бурило // Юрист України. – 2013. – № 2. – С. 119 – 125.

165. Кологойда О. В. Адміністративно-господарські санкції за недоговірні правопорушення на фондовому ринку / О. В. Кологойда // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3(9). – С. 73–86.

166. Глисков А. А. Проблемы применения административного принуждения к редакции СМИ / А. А. Глисков // Административная ответственность: сб. статей. – М., 2001. – С. 73–78.

167. Гольтяпина И. Ю. О мерах административного принуждения, применяемых к средствам массовой информации / И. Ю. Гольтяпина // Актуальные проблемы экономики и права. – 2014. – № 3 (31). – С. 228–234.

168. Постанова Одеського апеляційного адміністративного суду у справі № 2а1198/2170 від 27.11.2012 [Електронний ресурс] : Інформаційно-пошукова система ЛІГА : ЗАКОН (розділ Судові прецеденти).

169. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Голос України. – 2015. – № 56.

170. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // Юридичний вісник України. – 2003. – № 28.

171. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства : від 22 лип. 2000 р. (станом на 02 берез. 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_163

172. Баранов О. А. Правові проблеми "електронної демократії" / О. А. Баранов // Інформація і право. – 2017. – № 1(20). – С. 28–38.

173. Галкин В. А. Телекоммуникации и сети : учеб. пособие для вузов / В. А. Галкин, Ю. А. Григорьев. – М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2003. – 608 с.: ил. – (Серия : Информатика в техническом университете).

174. Савчишкин Д. Б. Административная ответственность в области связи и информатизации : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец 12.00.14 «Административное право и процес; финансовое право; информационное право» / Дмитрий Борисович Савчишкин; Моск. ун-т. связи и информатизации. – Москва, 2011. – 16 с.

175. К. Грицак. Основные принципы наведения порядка на рынках телеком и медиа / К. Грицак [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://mediananny.com/blog_konstantina_gritsaka/2318664/.

176. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.

177. Алексеев Н. Н. Геоэкономический словарь-справочник / Н. Н. Алексеев. – Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2004. – 177 с.

178. Невядовський В. О. Галузь зв'язку як об'єкт державного контролю. / В. О. Невядовський / Розвиток наукових досліджень 2014 : матеріали десятої міжнар.

наук.-практ. конференції (Полтава, 19-21 травня 2014 р.). – Полтава: Інтер Графіка, 2014. – Т. 5. – С. 55–58.

179. Небога Т. В. Роль телекомунікаційної сфери у процесі становлення інформаційного суспільства та оцінка стану ринку послуг зв'язку України / Т. В. Небога. – Вісник СУМДА. – 2011. – № 4. – С. 147–156. – Серія «Економічні науки».

180. Електронне урядування в Україні: наукова доповідь // Державний комітет інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nc.da-gov.adamant.ua/menu/publications/doc/elektruradua.ppt.

181. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

182. Талапина Э. В. Государственное управление в информационном обществе: правовой аспект : монография / Э. В. Талапина. – М.: ИД «Юриспруденция», 2015. – 192 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=CMB&n=17933.

183. Приходько Л. В. Зарубежный опыт внедрения и использования системы "электронный суд" / Л. В. Приходько // Государство и право. – 2007. – № 9. – С. 80–85.

184. Эволюция государственных и правовых институтов в условиях развития информационного общества / отв. ред. И. Л. Бачило. – ИГП РАН, "ЮРКОМПАНИ", 2012.

185. Административная ответственность : учебно-практическое пособие // Э. Г. Липатов, А. В. Филатова, С. Е. Чаннов ; под. ред. С. Е. Чаннов. – М. : Волтерс Клувер, 2010 [Электронный ресурс] : СПС КонсультантПлюс.

186. Попов Л. Л. Административное право России : учебник / Л. Л. Попов, Ю. И. Мигачев, С. В. Тихомиров ; отв. ред. Попов Л. Л. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : "Проспект" [Электронный ресурс] : Система ГАРАНТ, 2010.

187. Леонідова О. О. Види та склад адміністративних правопорушень в сфері телекомунікацій / О. О. Леонідова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – Вип. 42. – С. 213–218.

188. Савчишкин Д. Б. Информационно-административное правонарушение: понятие, признаки, состав // Д. Б. Савчишкин // Административное и муниципальное право. – 2011. – № 7. – С. 71–82. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CJI;n=57634#0

189. Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. // Урядовий Кур'єр від 13.06.2013 р. – № 102.

190. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. / Урядовий кур'єр від 27.09.2017 р. № 181.

191. Про схвалення Концепції розвитку телекомунікацій в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2006 р. № 316-р / Офіційний вісник України. – 2006. – № 23. – Ст. 1729.

192. Федонюк С. В. «Хмарні» технології в електронному врядуванні / С. В. Федонюк // Науковий вісник Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки. –2011. – № 20. – С. 13–19.

193. Кравчук С. О. Застосування розподілених обчислень в телекомунікаційних системах / С. О. Кравчук, Д. А. Міночкін // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 50. – С. 41–44.

194. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в системах хмарних обчислень : проект Закону України від 24.03.2016 № 4302 : поданий народними депутатами України Данченком О. І., Бєльковою О. В., Семенухою Р. С., Матузко О. О., Шкрум А. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58527

195. National Institute of Standards and Technology, “The NIST Definition of Cloud Computing,” document posted ctober 2009 [Electronic resourse]. – Mode of access : http://csrc.nist.gov/groups/SNS/cloud-computing/.

196. Юдін О. К. Нормативно-правові аспекти використання хмарних технологій / О. К. Юдін, Р. В. Зюбіна // Наукоємні технології. – 2014. – Т. 23. – № 6. – С. 303–307.

197. Колінько Ц.В. Встановлений порядок управління як об’єкт адміністративно-правової охорони / Ц.В. Колінько // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2017. - № 1. - С. 196 - 203.

198. Полушкин А. В. Информационное правонарушение: понятие и виды : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / Полушкин Александр Владимирович ; Урал. гос. юрид. акад., каф. информ. права и естественнонауч. дисциплин. – Екатеринбург, 2009. – 25 с.

199. Заярний О. А. Концептуальна природа та генезис розвитку поняття «адміністративне правопорушення в інформаційній сфері» // О. А. Заярний / Право ігромадянське суспільство : електронний науково-фаховий журнал. – № 2(7)/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-7-2014/item/173-kontseptualna-pryroda-ta-henezys-rozvytku-ponyattya-administratyvne-pravoporushennya-v-informatsiyniy-sferi-zaiarnyi-o-a

200. Проект Концепції реформування інституту адміністративної відповідальності в України від 15.07.2007 : підготовлений Центром політико-правових реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.org.ua/ua/news/2584-

201. Гуржій Т. О. Перспективи розвитку адміністративно-деліктного законодавства України // Т. О. Гуржій / Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3(9). – С. 156–168.

202. Директива 2002/20/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 березня 2002 року про дозвіл електронних комунікаційних мереж та послуг (Рамкова Директива) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nkrz.gov.ua/img/zstored/File/20_Ukr_Framework.pdf.

203. Керівні принципи у сфері захисту прав людини для Інтернет-провайдерів: Схвалені Радою Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680599368.

204. Директива 2002/58/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 липня 2002 року про обробку персональних даних та захист таємниці сектора електронних комунікацій (Директива про секретність та електронні комунікації) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nkrz.gov.ua/img/zstored/File/58_Ukr_Sekretnist.pdf.

205. Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних: Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 24.10.1995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //www.evropa.eu.int/ISPO/legal/en/dataprot/directiv/directiv.html.цихданих».

206. Про електронні комунікації : проект Закону України від 11.12.2015, поданий народними депутатами України Донченко О. І., Матузко О. О., Козирем Б. Ю., Семенухою Р. С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=574.

207. Максименко Ю. Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки / Ю. Є. Максименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goal-int.org/informacijni-pravoporushennya-ponyattya-ta-oznaki/

208. Правдюк С. А. : Класифікація інформаційних правопорушень // С. А. Правдюк. / Порівняльно-аналітичне право. – 2013. - № 4. – с. 209 – 211.

209. Про затвердження правил надання та отримання телекомунікаційних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 № 295 (в ред. Постанови від 23.09.2016) // Офіційний вісник України. – 2012. – № 29. – Ст. 1074.

210. Сулацький Д. В. Організаційно-правові засади забезпечення інформаційної безпеки людини як споживача телекомунікаційних послуг [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сулацький Денис Володимирович ; Міжнар. ун-т бізнесу і права. - Херсон, 2011. - 20 с.

211. Бердник А. В. Проблемы безопасности облачных вычислений. Анализ методов защиты облаков от cloud Security Alliance // Альманах современной науки и образования. – 2013. – №. 10 (77). – С. 36–38.

212. Грішин І. Ю. Хмарні технології та інформаційна безпека / І. Ю. Грішин, А. М. Рябов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.kpi.kharkov.ua/files/56360/.

213. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – Ст. 286.

214. Про затвердження Ліцензійних умов здійснення діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг фіксованого телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку: місцевого, міжміського, міжнародного : Рішення Національної комісії, що здійснює регулювання в галузі зв’язку України від 10.12.2009 № 1789 (в ред. від 01.11.2016) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 3. – Ст. 137.

215. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.

216. Трофимовська Ю. В. Теоретичні проблеми відмінності матеріальної відповідальності за трудовим правом від майнової відповідальності за цивільним правом України / Ю. В. Трофимовська // Форум права. – 2015. – № 1. – С. 323–328 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_53.pdf

217. Малейн Н. С. Имущественная ответственность в хозяйственных отношениях / Н. С. Малейн. – М. : Наука, 1968. – 206 с.

218. Ойгензихт В. А. Имущественная ответственность в хозяйственных договорах : учеб. пособие / В. А. Ойгензихт. – Душанбе, 1980. – 111 с.

219. Калаченкова Е. А. К вопросу о санкциях за правонарушения в сфере телекоммуникаций / Е. А. Калаченкова // Форум права. – 2015. – № 4. – С. 99–105. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_/

220. Леонідова О. О. Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Олена Олексієвна Леонідовас. – Харків. 2010. – 19 с.

221. Волков Ю. В. Основы телекомуникационного права : учебное пособие. / Ю. В. Волков. – Екатиренбург, 2008. – 192 с.

222. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації : Закон України від 23.02.2006 № 3475-VI (в ред. від 09.12.2015) // Голос України. – 2006. – № 66.

223. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації : Указ Президента України від 23.11.2011 № 1067/2011 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 31. – Ст. 1195.

224. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 // Відомості Верховної Ради України. – 1993/ – № 50. – Ст. 472 .

225. Невядовський В. О. Адміністративно-правові засади державного контролю у галузі зв'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. О. Невядовський ; Міжнар. ун-т бізнесу і права. – Херсон, 2011. – 19 с.

226. Козловський А. Питання адміністративного нагляду у сфері користування радіочастотним ресурсом України / А. Козловський // Віче. – 2014. – № 18. – С. 6–9.

227. Заярний О. А. Механізм оскарження в адміністративних судах рішень контролюючих органів, винесених за результатами перевірок діяльності юридичних осіб: доктринальний і правозастосовчий аспекти /О. А. Заярний. -

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. -2012. №. 90. - С. 68-73.

228. Офіційна інформація Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації щодо результатів державного нагляду в галузі зв'язку за I квартал 2017 року : станом на 30.03.2017 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : /http://www.nkrzi.gov.ua/images/upload/234/4149/DDN_2017_1.doc.

229. Офіційна інформація Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації щодо результатів державного нагляду в галузі зв'язку за IV квартал 2016 року : станом на 30.12.2016 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nkrzi.gov.ua/images/upload/484/6160/Zvyt_DDN_4_2016.pdf.

230. Про затвердження порядку здійснення державного нагляду за ринком телекомунікацій та визнання такими, що втратили чинність деяких наказів НКРЗ : Наказ Національної комісії, що здійснює державне регулювання у галузі зв'язку та інформатизації від 13.12.2012 № 649 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 163. – Ст. 294.

231. Communications Act 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/contents.

232. Telecommunications Act of 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://transition.fcc.gov/telecom.html.

233. Директива 2009/140/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року, яка доповнює Директиви 2002/21/ЄС про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг, 2002/19/ЄС про доступ та з`єднання електронних комунікаційних мереж та пов'язаного оснащення та 2002/20/ЄС про дозвіл електронних комунікаційних мереж та послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nkrz.gov.ua/uk/regulatory_docs/1324540122.

234. Семенуха Р. Створення справді незалежного регулятора в галузі телекомунікацій – запорука розвитку ринку / Р. Семенуха, Н. Богуцька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lb.ua/blog/roman_semenukha.

235. Walden Ian. Telecommunications Law and Regulation: An Introduction // Walden Ian (ed.). Telecommunications Law and Regulation 4th Edition. – Oxford, University Press, 2012. – 658 с.

236. Про затвердження положення «Про Адміністрацію державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 411 (поточна редакція від 26.10.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2014-п

237. Галинська К. Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Галинська Каріна Юріївна ; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Київ, 2016. – 188 с.

238. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні : дис. докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Комзюк Анатолій Трохимович ; Нац. Унт. Внутр. справ. – Х., 2002. – 408 с.

239. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Р. С. Мельник. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2002. – 19 с.

240. Павліченко В. М. Поняття та види заходів адміністративного припинення адміністративних правопорушень / В. М. Павліченко // Вісник Херсонського державного університету. – № 42. – С. 64–68. – (Випуск: Юридичні науки).

241. Сергиенко Л. А. Пути повышения ответственности субъектов права в условиях информатизации общества / Л. А. Сергиенко / Административная ответственность: сб. статей. – М., 2001. – С. 110–117.

242. Хаманева Н. Ю. Проблемы административной ответственности / Н. Ю. Хаманева // Административная ответственность / отв. ред. И. Л. Бачило, Н. Ю. Хаманева. – М., 2001. – С. 5–9.

243. Бачило И. Л. Ответственность органов исполнительной власти в условиях информатизации / И. Л. Бачило // Административная ответственность: сб. статей. – М., 2001. – С. 7–14.

244. Невядовський В. О. Шляхи удосконалення державного контролю у галузі зв'язку як інституту правової держави / В. О. Невядовський // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 травня 2008 року, м. Суми). – Суми: ТОВ «Мрія-1», 2008. – С. 104 – 108.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних та практичних проблем формування науки адміністративної деліктології в ІС, реалізації її концептуальних положень в діяльності уповноважених СПА на основі комплексного використання діалектичного, історичного, системно-структурного, соціологічного, формально-логічного, порівняльно-правового та інших методів наукового пізнання, наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених-правників дало змогу сформулювати такі висновки, в яких відображаються загальні підсумки виконання завдань цієї роботи.

1. Обґрунтовано, що з позицій адміністративно-деліктного регулювання ІС виступає як предметно-територіальний, системно-структурний та юрисдикційний простір вчинення дій щодо збирання, зберігання, обробки, передачі, перетворення та захисту інформації, виробництва інформаційної продукції, надання інформаційних послуг, формування інформаційної інфраструктури, а також забезпечення інформаційних прав, свобод особи, правомірних інтересів учасників інформаційних відносин, публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки України в цілому, межі якого визначаються властивостями самої інформації, її правовими режимами, а також видами інформаційної діяльності.

2. Виходячи з об’єктивних уявлень про адміністративну деліктологію, з’ясовано, що саме на загальному деліктологічному рівні відбувається поділ самостійної юридичної науки на окремі напрями деліктологічних досліджень та спеціалізація діяльності з профілактики конкретних видів адміністративних правопорушень.

На цій основі адміністративну деліктологію в ІС пропонується визначити як систему наукових знань про адміністративну інформаційну деліктність, її природу, стан, динаміку розвитку на конкретній території за окремо взятий проміжок часу, причини та умови, які сприяють її розвитку, особу порушника правових заборон в ІС, а також методику і засоби профілактики цього антисоціального правового явища, які утворюють окремий напрям

адміністративної деліктології, а також є основою для адміністративно-юрисдикційної діяльності в галузі протидії АІП.

3. На основі загально-деліктологічних підходів до визначення предмета науки адміністративної деліктології, відповідне поняття в межах ІС запропоновано визначити як сукупність АІП, вчинених на конкретній території держави за окремий проміжок часу, які утворюють адміністративну інформаційну деліктність, їх структуру, стан, динаміку розвитку, причини та умови, які сприяють їх вчиненню, а також соціально-правову характеристику особи – порушника адміністративно-правових заборон, чинних в ІС, державні програми забезпечення публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки.

4. Спираючись на виявлені особливості предмета адміністративної деліктології в ІС, дисертантом розвинений доктринальний погляд про передчасність формування на його основі окремої юридичної науки – інформаційної деліктології, предметом дослідження якої стануть проблеми запобігання АІП, їх причинно-наслідкового комплексу, засобів запобігання в самостійну юридичну науку – інформаційну деліктологію. Разом із тим така думка не позбавляє нас підстав поділити погляд науковців про необхідність формування самостійної юридичної науки – інформаційної деліктології в її широкому розумінні, предмет якої має охопити адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові інформаційні правопорушення, інформаційні злочини, їх структуру, динаміку, засоби профілактики, причини та умови, що сприяють їх вчиненню, вплив на інформаційну безпеку держави, правове забезпечення охорони та захисту всіх видів соціальних цінностей, що існують в ІС.

5. Запропоновано систему адміністративної деліктології в ІС визначити як сукупність логічно впорядкованих відповідно до методологічного, правового чи функціонального призначення компонентів, що характеризують предмет, об’єкт, методи цього наукового напряму, відображають його зв’язок з іншими науковими напрямами адміністративної деліктології та іншими юридичними науками,

розкривають особливості АІП, їх причини та засоби запобігання, інші елементи, включені до загальної чи спеціальної частини цієї юридичної науки.

До складу компонентів, які охоплюються загальною частиною адміністративної деліктології в ІС, запропоновано віднести поняття, предмет, об'єкт, принципи та методи адміністративної деліктології загалом; загальні заходи і засоби виявлення та профілактики адміністративних деліктів; загальні правила провадження у справах про адміністративні правопорушення та накладення адміністративних стягнень.

Особливу частину адміністративної деліктології в ІС, відповідно, утворюють теорії запобігання АІП; поняття, склад, види та засоби запобігання цим деліктам; адміністративна інформаційна деліктність, її причинно-наслідковий комплекс; особа-правопорушник правових заборон, чинних в ІС, та його соціально-правова характеристика; адміністративно-правові засоби, процедури охорони та захисту соціальних цінностей, які існують в ІС; принципи, засоби та напрями державної адміністративно-деліктної політики в ІС, стратегія її реалізації.

6. Спираючись на загальні закони діалектики, доведено, що законодавче визнання за суб'єктивними публічними інформаційними правами, свободами та правомірними інтересами, інформаційною інфраструктурою, публічним інформаційним правопорядком, а також національною інформаційною безпекою значення об'єктів адміністративно-правової охорони означає можливість віднесення ІС до таких об'єктів, однак на більш високому (родовому) рівні.

7. Узагальнення змісту нормативних ознак адміністративних правопорушень дозволило нам визначити це поняття в межах ІС як протиправне, соціально шкідливе, винне діяння (дію чи бездіяльність), вчинене СПА, його посадовою особою, іншим деліктоздатним суб'єктом публічно-правових інформаційних відносин, яке порушує інформаційні права особи, суспільний інформаційний правопорядок, встановлений актами законодавства України правовий режим інформації, інформаційних ресурсів та технологій, посягає на об'єкти права власності в ІС чи перешкоджає правомірній інформаційній

діяльності, чим створює загрозу для національної інформаційної безпеки, і за яке законом встановлено адміністративну відповідальність.

Наведене визначення за своїм змістом охоплює низку властивостей, які дозволяють виокремити АІП в самостійний вид деліктів, що увібрали в себе властивості адміністративних та інформаційних правопорушень, відмежувати їх від інших категорій протиправних діянь, що вчиняються в ІС.

Серед властивостей АІП, що створюють основу для виділення цих деліктів в окремий вид протиправних діянь учасників публічно-правових інформаційних відносин, можна виділити такі:

1. АІП є соціально шкідливими деліктами, які виражаються у порушенні інформаційних прав особи, суспільного інформаційного правопорядку, встановленого актами законодавства України правового режиму інформації, інформаційних ресурсів та технологій, посяганні на об’єкти права власності в ІС чи створенні перешкод для правомірної інформаційної діяльності, що не мають ознак злочину.

2. АІП мають міжгалузеву сутність, тобто не лише посягають на охоронювані законом публічні інтереси, інформаційні права особи, правові режими інформації, встановлені законом правила інформаційної діяльності, але й мають місце у сфері фінансів, державної служби, де інформація виступає спеціальним предметом правового регулювання.

3. Будучи правовим та соціальним антиподом правомірної поведінки учасників інформаційних відносин, АІП виступає безпосередньою підставою адміністративної відповідальності, що має виключно нормативний характер.

4. АІП є відхиленням від заданих в ІС нормативних координат діяльності СПА, а у випадках, прямо передбачених законом, – фізичних та юридичних осіб приватного права, у зв’язку з чим така поведінка визнається протиправною та забороняється законом.

5. Адміністративні правопорушення, які посягають на встановлені правові режими інформації, інформаційних ресурсів чи технологій, вчиняються в особливій сфері правового регулювання – ІС – з використанням засобів та

знарядь, придатних для протиправного впливу на предмети правової охорони в інформаційному просторі України.

6. АІП виступає різновидом соціальних конфліктів, зумовлених невиконанням чи неналежним виконанням СПА, їх посадовими особами, іншими особами, які виконують делеговані повноваження, сервісно-регуляторних функцій держави чи порушенням процедур надання публічних ПІТП.

7. АІП, виступаючи об'єктивним вираженням причин, умов, що сприяють розвитку адміністративної деліктності, становлять пряму загрозу для регіональної, національної, міжнародної інформаційної безпеки.

8. Предметом посягання в адміністративних правопорушеннях, що вчиняються в ІС, завжди є інформація, інформаційні ресурси, ІКТ, що перебувають під правовою охороною держави, інших володільців та розпорядників інформації.

9. Аналіз сформульованих у нормах адміністративно-деліктного законодавства України складів АІП зумовлює висновок, згідно з яким об'єкт та предмет АІП фактично визначають юридичну спрямованість протиправних дій чи бездіяльності порушника, розкривають ті ціннісні властивості об'єкта протиправного посягання, які спонукають учасника публічно-правових інформаційних відносин до відхилення від встановлених законом правових обмежень та заборон. Таким чином, об'єкт АІП набуває ознак фундаментальної конструкції його складу, на основі якої формуються інші його елементи. Саме таке методологічне значення об'єкта АІП з погляду адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються в ІС, дає підставу розглядати цей елемент складу адміністративних деліктів як основу для їх кодифікації та групування в окремий розділ проекту КУпАП «АІП» саме за родовим об'єктом протиправних посягань.

10. Законодавче формулювання складів АІП у спосіб, відповідно до якого здебільшого їх вчинення пов'язується з протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю СПА, їх посадових осіб як спеціальних суб'єктів адміністративно-деліктних правовідносин, зважаючи на вироблений у цій роботі підхід до

визначення сутності відповідної категорії деліктів, вимагає окремого концептуального уточнення. Йдеться про необхідність перегляду поняття «спеціальний суб'єкт АІП», а саме перенесення його ознак на громадян та юридичних осіб, на яких законом покладається виконання лише окремих обов'язків в ІС. Натомість традиційні ознаки суб'єктів АІП, визнані правовою доктриною та практикою спеціальними, на наш погляд, повинні розглядатися у значенні загальних властивостей учасників публічно-правових відносин, протиправні діяння яких підпадають під диспозицію адміністративно-деліктних норм в ІС.

11. Обґрунтовано необхідність формування на законодавчому рівні та практичної реалізації на всій території України державної адміністративно-деліктної політики України, як окремої складової загального механізму правового забезпечення розвитку ІС, яка відображає на рівні правозастосування наукові здобутки адміністративної деліктології в напрямах забезпечення публічного інформаційного правопорядку, запобігання вчинення АІП, охорони та захисту соціальних цінностей, що існують в ІС.

12. Як складову частину загального механізму правового забезпечення розвитку ІС України адміністративно-деліктну політику необхідно розглядати у значенні вираженої в передбачених законодавством України правових формах діяльність держави щодо нормативного встановлення ознак складів АІП, формування та реалізації комплексу організаційно-правових засобів профілактики адміністративної інформаційної деліктності, вироблення стратегії усунення причин та умов, які сприяють її розвитку, забезпечення охорони інформаційних прав особи у відносинах із СПА, недопущення поширення загроз для національної інформаційної безпеки.

13. Доведено, що в структуру предмета державної адміністративно-деліктної політики в ІС поряд із адміністративною інформаційною деліктністю складають також соціальні цінності, на охорону яких спрямована дія засобів адміністративного примусу: суб'єктивні публічні інформаційні права особи, правові режими інформації, встановлені актами національного законодавства,

публічна інформаційна інфраструктура та публічний інформаційний правопорядок.

14. Зважаючи на сучасні умови розвитку інформаційного суспільства в Україні та спираючись на передбачені в КУПАП завдання адміністративно-деліктного законодавства, до основних напрямів здійснення адміністративно-деліктної політики в ІС запропоновано включити наступні: 1) забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, наявних у відповідній сфері правового регулювання; 2) адміністративно-правовий захист соціальних цінностей, пов'язаних із задоволенням інформаційних потреб та інтересів учасників публічно-правових відносин; 3) запобігання вчиненню АІП по всій території України та в усіх галузях інформаційної діяльності; 4) проведення адміністративної деліктолізації соціально шкідливих діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин.

15. У роботі обґрунтовано, що зміст адміністративно-правового захисту як одного із самостійних напрямів адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, утворюють такі складові: по-перше, встановлення факту порушення суб'єктивних публічних інформаційних прав, свобод чи інтересів особи протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю СПА, їх посадовими особами, іншими суб'єктами, що надають публічні інформаційні послуги, та обрання необхідних способів захисту порушених соціальних цінностей; по-друге, перевірка на предмет правомірності рішень, дій чи бездіяльності СПА, їх посадових осіб, інших суб'єктів надання публічних інформаційних послуг, якими порушений встановлений законом правовий режим охоронюваних законом соціальних цінностей в ІС; по-третє, прийняття рішення (постанови) суду або ухвалення індивідуального адміністративного акта про поновлення порушених суб'єктивних публічних інформаційних прав, свобод чи правомірних інтересів.

16. На основі системного дослідження змісту окремих напрямів державної адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в ІС, запропоноване визначення запобігання вчинення АІП як науково обґрунтованої, комплексної та послідовної діяльності уповноважених СПА та громадських об'єднань,

спрямовану на вироблення та реалізацію системи організаційно-правових заходів з виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, формування ефективної системи суб'єктів профілактичної діяльності, а також вироблення методичних рекомендацій з удосконалення механізму здійснення такої діяльності.

17. Запропоновано визначення поняття «адміністративно-запобіжних засобів в ІС», як системи передбачених актами законодавства України засобів адміністративного примусу, що застосовуються до учасників публічно-правових інформаційних відносин з метою недопущення вчинення ними АІП до моменту настання факту протиправної поведінки і проявляються через настання для осіб, до яких застосовані ці засоби, тимчасових обмежень майнового, особистого чи організаційного характеру, не пов'язаних з адміністративним покаранням. На підставі вказаного визначення в систему засобів адміністративного припинення в ІС запропоновано включити: 1. Перевірку відомостей, що подаються для внесення до Зводу державної таємниці щодо відповідності критеріям, встановленим ЗУ «Про державну таємницю»; 2. перевірку Уповноваженим ВРУ з прав людини, посадовими особами Секретаріату Уповноваженого ВРУ з прав людини діяльності володільців баз персональних даних в частині додержання законодавства про захист персональних даних, виконання правил обробки інформації про фізичну особу у відповідних базах даних; 3. огляд матеріальних носіїв інформації, що перетинають митний кордон України, щодо відповідності вимогам законодавства України про інформацію, про авторське право і суміжні права, про кінематографію, про захист суспільної моралі тощо; 4. тимчасове відсторонення посадової чи службової особи суб'єкта СПА, іншого суб'єкта надання ПІТП від виконання обов'язків, що передбачають доступ або допуск до державної таємниці; 5. тимчасове зупинення акредитації журналіста суб'єктом, який здійснив таку акредитацію для виконання журналістом своїх професійних обов'язків.

18. Узагальнене розуміння змісту поняття «адміністративна деліктолізація» дозволило виділити його основні складові, в яких розкривається зміст цього напряму адміністративно-деліктної політики в межах ІС:

по-перше, наукове розроблення конструкцій конкретних складів АІП;

по-друге, законодавче закріплення таких складів, внесення у разі необхідності змін до законодавства України, зумовлених потребами правової кваліфікації деліктолізованих діянь;

по-третє, розроблення та законодавче закріплення системи адміністративних стягнень, що відповідають змісту деліктів, цілям покарання осіб, які їх вчинили, соціальній цінності об'єктів адміністративно-правової охорони в ІС;

по-четверте, формування і законодавче встановлення системи адміністративних процедур, процесуальних стадій притягнення до відповідальності суб'єктів АІП, здійснення контролю за законністю застосування адміністративних покарань.

У такій інтерпретації змісту адміністративної деліктолізації цей напрям адміністративно-деліктної політики постає в межах ІС як правотворча діяльність держави щодо визначення критеріїв віднесення протиправних діянь до АІП, нормативного формулювання їх складів, а також розроблення і законодавчого встановлення системи покарань за ці делікти, процедур їх застосування.

19. Казуїстичний, часто несистематизований характер адміністративно-деліктних норм, в яких сформульовані склади АІП, дав змогу виробити окремі рекомендації з удосконалення напрямів та підходів у деліктолізації соціально шкідливих діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин: по-перше, необхідність визнання ознак протиправності та соціальної шкідливості основними критеріями для адміністративної деліктолізації конкретної поведінки учасників публічно-правових інформаційних відносин; по-друге, проведення уніфікації базових розрахункових одиниць розмірів штрафів за АІП; по-третє, виключення з категорії АІП деліктів, які є приватноправовими чи кримінально-правовими за своєю суттю; по-четверте, виключення із системи стягнень, які підлягають застосуванню за АІП, тих, які не є управлінськими за змістом, зокрема: конфіскації майна, виправних робіт, оплатного вилучення

речей, що стали безпосереднім предметом чи знаряддям вчинення адміністративного делікту, адміністративного арешту тощо.

20. Виходячи із системного тлумачення змісту законодавства України про доступ до публічної інформації, правове регулювання відносин у цій сфері розвивається шляхом виокремлення обов'язків РПІ у систему повноважень відповідальної особи РПІ чи спеціально створеного для цих цілей структурного підрозділу. Це дає підстави провести розмежувальну лінію у сфері адміністративної відповідальності СПА – РПІ та їх відповідальних осіб – насамперед за змістом компетенції вказаних учасників публічно-правових інформаційних відносин та способами її реалізації.

У своїй сукупності вказані критерії утворюють правило, відповідно до якого СПА – РПІ – набуває ознак суб'єкта АІП у разі прийняття ним колегіального рішення, включно з ухваленням проекту нормативно-правового акта, яким порушується, обмежується чи скасовується право особи на доступ до публічної інформації, вчиняються дії, які порушують встановлений законом правовий режим публічної інформації, або не виконуються обов'язки, встановлені у ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про доступ до публічної інформації».

21. Виходячи зі світової практики діяльності СПА, на яких законом покладається здійснення спеціальних функцій контролю за забезпеченням права особи на доступ до публічної інформації, ключовим кроком у реформуванні моделі цих органів в Україні є необхідність створення інституту державного уповноваженого з питань інформації, виведення діяльності цього органу з-під механізму парламентського контролю у цій сфері правового регулювання.

Запровадження у національний правовий простір відповідного публічного інституту тягне за собою необхідність наділення Державного уповноваженого з питань інформації спеціальними контрольно-наглядовими повноваженнями, зокрема: призначати перевірки діяльності РПІ та баз персональних даних як із власної ініціативи, так і за скаргами громадян і юридичних осіб; надавати РПІ обов'язкові приписи про усунення виявлених порушень законодавства про доступ до публічної інформації; складати протоколи про порушення законодавства про

доступ до публічної інформації РПІ та їх відповідальними посадовими особами, а також направляти необхідні матеріали до суду для розгляду відповідних справ та призначення адміністративного покарання; здійснювати державний моніторинг стану додержання законодавства про доступ до публічної інформації, здійснювати заходи з підвищення інформаційної грамотності запитувачів та відповідальних посадових осіб РПІ На наш погляд, в основу реформування спеціально уповноваженого органу держави з питань забезпечення права на доступ до публічної інформації повинен лягти проект ЗУ «Про державного уповноваженого з питань інформації», в нормах якого своє формальне закріплення зможуть дістати спеціальні повноваження, процедури та засоби здійснення державного контролю за діяльністю РПІ.

22. Встановлено, що основними особливостями складів АІП, що вчиняються у сфері доступу до публічної інформації, медіа сфері, галузях телекомунікацій та інформатизації,: 1) переважно формальний характер складів цих деліктів; 2) вчинення АІП у відповідних напрямах інформаційної діяльності відбувається перед усім СПА, іншими суб'єктами надання ПІТП, їх посадовими особами і, як виняток, громадянами або юридичними особами, на яких законодавством України покладено виконання окремих обов'язків у сфері публічно-правового регулювання інформаційних відносин; 3) об'єктом протиправного посягання відповідної категорії адміністративних правопорушень виступають окремі види суб'єктивних публічних інформаційних прав і свобод, інформаційна безпека, публічний інформаційний правопорядок в конкретних галузях інформаційної діяльності, а предметом, ІКТ, публічна, або масова інформація, окремі елементи, чи інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура держави в цілому; 5) форма протиправності діяння суб'єкта АІП визначається характером обов'язкової поведінки, визначеної для нього актами законодавства України; 6) за загальним правилом, щодо суб'єктів АІП, які вчиняються у сфері доступу до публічної інформації, медіа сфері, в галузях телекомунікації та інформатизації діє презумпція вини порушника нормативних приписів; 7) запобігання вчинення вказаної категорії деліктів передбачає необхідність застосування спеціальних

засобів профілактики як на загальнодержавному рівні, так, і щодо конкретного порушника.

23. На основі наукового дослідження існуючих в Україні теоретичних та практичних проблем адміністративної відповідальності СПА за вчинення інформаційних правопорушень, доведено, що основними видами такої відповідальності є відшкодування майнової та моральної (немайнової) шкоди, визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності відповідної категорії учасників публічно-правових інформаційних відносин, а також визнання протиправними повністю або в окремій частині нормативно-правових актів, що приймаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, наділеними конкретними юридичними обов'язками в ІС.

24. Спираючись на результати системного аналізу норм законодавства держав-членів ЄС, США та Велико-Британії запропоновано науковообгрунтовану модель національного регулятивного органу в галузі телекомунікацій, діяльність якого повинна ґрунтуватися на засадах поєднання регулятивних та контрольно-наглядових повноважень, сприяння конкуренції на відповідному ринку і забезпечення належної охорони прав споживачів ПІТП, спільного фінансування його діяльності з державного бюджету, СРТ та коштів, одержаних у зв'язку з оплатою наданих публічних послуг.

25. З урахуванням сучасного стану правового забезпечення державного нагляду та контролю у галузі інформатизації діяльності СПА, обґрунтовано наукову позицію про необхідність покладення виконання вказаних функцій на Адміністрацію Держспецзв'язку та захисту інформації України, з одночасним визнанням за цим СПА повноважень щодо можливості проведення перевірок діяльності підконтрольних суб'єктів, вирішення питання про застосування до винних посадових осіб адміністративних штрафів, передбачених КУпАП, а також здійснення моніторингу стану додержання норм законодавства у відповідній сфері правового регулювання.

26. За результатами проведеного дослідження дисертантом Запропоновано окремі зміни до законодавства України, зокрема: нову редакцію ст. 148-1, 212-2,

212-3, ч. 3 ст. 212-6, 241-1 КУпАП, ч. 3 ст. 17 КАСУ, ст. 72 ЗУ «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. № 3759-XII, ст. 19 та ч. 3 ст. 75 ЗУ «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280-IV, ст. 17, 23 та 24 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., № 2949-IV Проект Концепції державної адміністративно-деліктної політики в ІС.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Заярний О. А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект : монографія / О.А. Заярний. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 700 с.

2. Заярний О. Адміністративна деліктність у сфері використання персональних даних та засоби її запобігання /О. Заярний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Вип.95. – Київ. 2013. - С.57-63.

3. Заярний О. А. Адміністративна караність правопорушень в інформаційній сфері: деякі проблеми доктринального визначення та законодавчого забезпечення/ О. А. Заярний // Адміністративне право і процес №2 (8) 2014. – С. 118 – 127.

4. Заярний О. А. Правові та організаційні основи удосконалення матеріального адміністративно-деліктного законодавства в інформаційній сфері на шляху євроінтеграції. // О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 3 (9) 2014 – [ювілейний]. – С. 169 – 186.

5. Заярний О. А. Правові наслідки протиправного адміністративного договору: проблеми нормативного визначення і практичного застосування / О. А. Заярний. // Вісник Вищого адміністративного суду України № 3 2014. - С.72 – 85.

6. Заярний О. А. Класифікація адміністративних інформаційних правопорушень, як метод наукового дослідження адміністративної деліктності та інструмент удосконалення адміністративно-деліктного законодавства. // О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 4 (10) 2014. – С. 80 – 101.

7. Заярний О. А. Концептуальна природа та види об’єктів адміністративних інформаційних правопорушень. // О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 1 (11) / 2015. – С. 129 – 145.

8. Заярний О. А. Суб’єкт адміністративних інформаційних правопорушень: поняття та особливості. / О. А. Заярний. Адміністративне право і процес № 2 (12) / 2015. – С. 86 – 104.

9. Заярний О. А. Об’єктивна сторона адміністративного інформаційного правопорушення: поняття, структура та особливості правової кваліфікації. / О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 3(13) / 2015. – С. 134 – 149.

10. Заярний О. А. До питання щодо визначення завдань адміністративної деліктології в інформаційній сфері на сучасному етапі проведення адміністративно-правової реформи. //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2015. – №. 101/ (2). – С. 64-69.

11. Заярний О. А. Механізм оскарження в адміністративних судах рішень контролюючих органів, винесених за результатами перевірок діяльності юридичних осіб: доктринальний і правозастосовчий аспекти /О. А. Заярний. - Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. -2012. №. 90. - С. 68-73.

12. Заярний О. А. Підзаконне регулювання адміністративної відповідальності телерадіо організацій: проблеми інституційної конфронтації та конституційної законності. / О. А. Заярний Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (серія Юридичні науки). № 102 (2016). – С. 49 – 56.

13. Заярний О. А. Проблеми адміністративного судочинства в практиці Конституційного Суду України на прикладі Наукового висновку у справі № 1-22/2012 щодо офіційного тлумачення положень статей 172, 177 Кодексу адміністративного судочинства України. / О. А. Заярний. / Адміністративне право і процес № 2 (4) 2013. – С. 213 – 225.

14. Заярный О. А. Вина как конструктивный элемент состава административного информационного правонарушения: некоторые проблемы доктринального определения и практического установления // О. А. Заярный. / Юстиция Беларуси 2015 № 12 (165). – С. 37 – 41.

15. Заярний О. А. Суб’єкт адміністративних правопорушень у сфері доступу до публічної інформації: Законодавчі підходи та проблеми правозастосовної інтерпритації. / О. А. Заярний. // Eurasian Academic Research Journal №2 (08) 2017. – С. 137 – 145.

16. Заярний О. Адміністративна деліктолізація протиправних діянь, що вчиняються в інформаційній сфері: деякі концептуально-прикладні проблеми. / О.

Заярний. // Национальный юридический журнал: Теория и практика № 6(22) 2016. – С. 39 – 44.

17. Zaiarnyi O. providing administrative and legal protection of social values operating in information sphere as a high priority of administrative and tort policy: conceptual and practical aspects. / O. Zaiarnyi. // Europsky politicky a pravni diskurz №3 (4) 2016. – P. 147-156.

18. Заярний О. Поняття та предмет адміністративно-деліктної політики в інформаційній сфері: доктринальний і нормативний аспекти. / О. Заярний. // Национальный юридический журнал: Теория и практика № 2(18) 2016. – С. 48 – 53.

19. Заярный О. А. Концептуально-прекладная модель административной деликтологии в информационной сфере и тенденции ее развития в условиях построения информационного общества. / О. А. Заярный. \ Верховенство права: [международный юридический журнал] № 3-2016. – С. 53 – 61.

20. Заярний О. А. Концептуальна природа та генезис розвитку поняття «адміністративне правопорушення в інформаційній сфері» // О. А. Заярний / Право і громадянське суспільство: електронний науково-фаховий журнал. – № 2(7)/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-7-2014/item/173-kontseptualna-pryroda-ta-henezys-rozvytku-ponyattya-administratyvne-pravoporushennya-v-informatsiyniy-sferi-zaiarnyi-o-a

21. Заярний О. А. Інформаційна сфера як об'єкт адміністративно-правової охорони: деякі доктринальні та нормативні аспекти / О. А. Заярний. – Журнал східноєвропейського права. – № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://easternlaw.com.ua/uk/osoblive-administrativne-pravo/zayarnij-o-a-informacijna-sfera-yak-obyekt-administrativno-pravovo%D1%97-oxoroni-deyaki-doktrinalni-ta-normativni-aspekti

22. Заярний О. А. Адміністративна деліктологія в системі юридичних наук, які досліджують інформаційну сферу: деякі теоретико-методологічні аспекти / О. А. Заярний // Право і громадянське суспільство. – 2015. – № 2(11). – С. 74–93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/download/155_df9217c48366fe60c97391a7b029bc90.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

23. Заярный О. А. Административно-правовые средства предупреждения нарушений законодательства об экономической конкуренции в сфере интеллектуальной собственности / О. А. Заярний // Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин: тези Міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 21–22 вересня 2013 р.). – Донецьк, 2013. – С. 62–65.

24. Заярний О. А. Основні напрямки та проблеми удосконалення адміністративно-деліктного законодавства України в інформаційній сфері: деякі теоретико-практичні аспекти / О. А. Заярний // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених : тези Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Київ, 26 квітня 2013 р.) – Київ, 2013. – С. 249–251.

25. Заярний О. А. Деякі особливості адміністративних правопорушень у сфері інформаційного забезпечення формування та використання публічних коштів / О. А. Заярний // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 8 - 9 листопада 2013 р.) - Хмельницький, 2013. – Частина 3. – С. 33–35.

26. Заярний О. А. Деякі особливості адміністративно-деліктних відносин в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Ужгород, 14 - 15 листопада) – Ужгород, 2013. – С. 142–144.

27. Заярний О. А. Адміністративні правопорушення у сфері обігу лікарської таємниці: деякі проблеми інституційного реформування в умовах європейської інтеграції / О. А. Заярний // Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 31 жовтня 2014 р.) / ред. кол. І. С. Гриценко, Р. Ю. Гревцова, П. Є. Лівак та ін. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – С. 39–42.

28. Заярний О. А. Запобігання правопорушень в інформаційній сфері та сучасна юридична освіта: проблеми реформування в умовах європейської інтеграції / О. А. Заярний // Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м.

Київ, 21 – 22 листопада 2014 р.) – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2014. – С. 36–38.

29. Заярний О. А. Адміністративно-правові режими як інструментально-функціональна модель охорони прав особи в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 14–15 листопада 2014 р.). – Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2014. – С. 129–132.

30. Заярний О. А. Суспільна небезпека як критерій розмежування адміністративних правопорушень та злочинів, вчинених в інформаційній сфері / О. А. Заярний // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : тезы Международной научно-практической конференции. (г. Кишинёв, 7- 8 ноября) – Кишинев, 2014. – С. 129–131.

31. Заярний О. А. Предмет адміністративного інформаційного правопорушення: деякі проблеми доктринального визначення та юридичної кваліфікації / О. А. Заярний // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених : зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 травня 2015 р.). – Київ, 2015. – С. 163–164.

32. Заярний О. А. Протиправність як ознака адміністративних правопорушень в інформаційній сфері: проблеми доктринального визначення і правової кваліфікації / О. А. Заярний // Адміністративне право та процес України: пріоритетні напрями розвитку в умовах демократизації : тези доповідей ІІ Міжнародної науково-практичної конференції пам’яті доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Леоніда Васильовича Коваля, м. Запоріжжя, 6–7 березня 2015 р. / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – С. 110–115.

33. Заярний О. А. Інформаційна деліктологія: від конфронтації до інтеграції / О. А. Заярний // Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 27–28 листопада 2015 р.) : у 2-х ч. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015. – Частина ІІ. – С. 8–11.

34. Заярний О. До питання про формування науки інформаційної деліктології: предметно-методологічний аспект / О. А. Заярний // Актуальні

питання державотворення в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 травня 2016 р.) : в 3-х т. / редкол.: д. ю. н. І. С. Гриценко (голова), к. ю. н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. – Том 1. – С. 316–317.

35. Заярний О. Соціально-юридична обумовленість предмета адміністративно-деліктної політики, що здійснюється в інформаційній сфері / О. А. Заярний // «O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ucrainei: aspectul juridic», conferinta international stiintifico-practica (2016; Chisinau). O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ukrainei: aspectul juridic: Materialele coferintei international stiintifico-practice, 25–26 martie 2016 / com. org.: V. Bujor. – Chisinau: Tipogr. «Cetatea de Sus», 2016. – P. 133–136.

36. Заярний О. А. Деякі особливості адміністративної відповідальності за правопорушення, пов’язані із застосуванням технологій штучного інтелекту / О. А. Заярний / Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19 травня 2017 р.) : у 2-х т. / редкол. : д. ю. н. І. С. Гриценко (голова), к. ю. н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. – Том 1. – С. 263–265.

37. Заярний О. А. Юридичні межі правомірного застосування технологій штучного інтелекту в галузі охорони здоров’я / О. А. Заярний // Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 3 листопада 2016 р.) / ред. кол. І. С. Гриценко, Р. Ю. Гривцова, О. А. Рачук та ін. – Київ : ВД «Дакор», 2016. – С. 45–47.

38. Заярний О. А. Історичні витоки формування поняття адміністративного інформаційного правопорушення / О. А. Заярний // І Міжнародна науково-практична конференція «Історія вітчизняного та європейського адміністративного процесу» (м. Київ, 6 жовтня 2016 р.; м. Львів 11 листопада 2016 р.) : тези виступів / за редакцією д. ю. н. В. М. Бевзенка. – Харків : ФОП Панов А. М., 2017. – С. 106–110.

ДОДАТОК Б.

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення публічного інформаційного правопорядку»

Верховна Рада України постановляє внести зміни до таких законів України:

І. У Кодексі України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1123 (з наступними змінами та доповненнями):

1) доповнити новою статтею 148-6 такого змісту:

«Стаття 148-6. Незаконна діяльність посадових осіб Національної комісії, що здійснює державне регулювання у галузі зв'язку та інформатизації.

Незаконна діяльність посадових осіб Національної комісії, що здійснює державне регулювання в галузі зв'язку та інформатизації, а саме: безпідставне втручання в діяльність суб'єктів ринку телекомунікацій, вимагання від цих суб'єктів надання інформації, не передбаченої актами законодавства України, або призначення позапланових перевірок діяльності суб'єктів ринку телекомунікацій з порушенням встановлених законом підстав чи процедур їх проведення, або ненадання чи відмова від надання відповідним суб'єктам публічної інформації, необхідної для їхньої діяльності – тягне за собою накладення на винних посадових осіб Національної комісії, що здійснює державне регулювання в галузі зв'язку та інформатизації, штрафу у розмірі від семисот до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року, в якому особа піддавалася адміністративному покаранню, караються штрафом у розмірі від однієї до півтори тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян з одночасною забороною обіймати займану посаду чи виконувати покладені обов'язки строком на один рік».

2) доповнити новою статтею 164-16 такого змісту:

1. «Стаття 164-16. Порушення порядку діяльності засобів масової інформації та журналістів;

1. Порушення встановленого актами законодавства України порядку діяльності засобів масової інформації, в тому числі тих, які здійснюють свою діяльність виключно через мережу Інтернет, зокрема інформаційних агентств:

1) незаконне втручання в діяльність вказаних суб'єктів господарювання, що призвело до виникнення перешкод у їхній правомірній діяльності з вини СПА або його уповноважених посадових осіб;

2) порушення порядку проведення ліцензування діяльності засобів масової інформації чи провайдерів програмних послуг у разі, коли закон передбачає обов'язкове ліцензування такої діяльності, вчинене шляхом безпідставного вимагання від ліцензіата документів, надання яких не передбачено законодавством України про ліцензування господарської діяльності, порушення строків видачі ліцензій, безпідставне скасування конкурсів на видачу ліцензій;

3) порушення порядку та/або строків проведення державної реєстрації засобів масової інформації та інформаційних агентств;

4) безпідставне порушення процедур або строків проведення конкурсів на доступ до радіочастотного ресурсу або надання право екранного (ефірного) мовлення засобам масової інформації;

5) порушення встановлених законодавством України підстав, процедур або строків проведення перевірок діяльності засобів масової інформації, включно з тими, які проводять свою діяльність виключно через Інтернет, інформаційних агентств, так само які і безпідставне вилучення чи порушення правомірного режиму використання обладнання, яке належить суб'єктам медіадіяльності чи перебуває на законних підставах у їх використанні, – тягне за собою накладення на посадових осіб суб'єктів владних повноважень, зазначених у статті 70 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», штрафу у розмірі від восьмисои до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян з обов'язковим відшкодуванням засобу масової інформації, включно з тими, які здійснюють свою діяльність лише через Інтернет, інформаційному агентству або його посадовій особі, визнаній потерпілою від правопорушення, завданої шкоди у повному розмірі за рахунок коштів державного бюджету».

3) статтю 212-3 КУпАП викласти у новій редакції такого змісту:

«Стаття 212-3 Порушення права на доступ до публічної інформації або права на звернення громадян

Не оприлюднення у встановлений строк публічної інформації, обов'язковість оприлюднення якої передбачена Конституцією України та законами України або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб розпорядника публічної інформації від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин.

Необґрунтоване надання публічній інформації режиму обмеженого доступу, ненадання відповіді на інформаційний запит щодо доступу до публічної інформації, ненадання чи неправомірна відмова від надання публічної інформації, несвоєчасне або неповне надання такої інформації, так само як і надання недостовірної публічної інформації, – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб розпорядника публічної інформації від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин.

Безпідставне засекречування публічної інформації або засекречування інформації, яка відповідно до статей 49 Конституції України та 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації» підлягає обов'язковому оприлюдненню та не підлягає обмеженню у доступі, – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб розпорядника публічної інформації від чотирьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та позбавлення права обіймати посаду чи виконувати роботу, пов'язану зі здійсненням функцій розпорядника публічної інформації, строком на один рік.

Не проведення реєстрації документів, які містять публічну інформацію, якщо відповідна реєстрація вимагається актами законодавства України, так само як протиправна відмова від реєстрації відповідних документів, або умисне знищення матеріальних носіїв публічної інформації – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб розпорядника публічної інформації від трьохсот до

п’ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадські роботи строком від тридцяти до сорока годин.

Не надання публічної інформації у формі відкритих даних на запит громадян та юридичних осіб, не оприлюднення або не оновлення в регулярний спосіб розпорядниками публічної інформації на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на веб-сайтах розпорядників публічної інформації – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб розпорядника публічної інформації від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавлення права обіймати відповідну посаду чи займатися відповідною діяльністю строком на один рік.

Ненадання доступу до судового рішення або матеріалів справи за заявою особи, а також інше порушення права на доступ до публічної інформації відповідно до Закону України «Про доступ до судових рішень» – тягнуть за собою накладення на посадових осіб розпорядників відповідної публічної інформації штрафу від трьохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Незаконна відмова у прийнятті та розгляді звернення, інше порушення вимог Закону України «Про звернення громадян» – тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від ста п’ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи строком від тридцяти до сорока годин.

Повторне протягом року вчинення будь-якого з порушень, передбачених частинами першою – восьмою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, – тягне за собою накладення штрафу на посадових

осіб від п’ятисот до семисот п’ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від п’ятдесяти до шістдесяти годин з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю строком на один рік».

4) статтю 212-6 доповнити частиною шостою такого змісту: «Незаконне блокування інформації в системах «хмарних» обчислень, несанкціоновані дії щодо публічної інформації в таких системах, так само як і порушення цілісності публічної інформації в системах «хмарних обчислень», вчинене відповідальною посадовою особою розпорядника публічної інформації, що не призвело до завдання значної шкоди суспільним інтересам – тягне за собою застосування штрафу до відповідальної посадової особи розпорядника публічної інформації у розмірі від п’ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати посади, що передбачають виконання функцій публічної адміністрації, пов’язаних з використанням систем «хмарних» обчислень, строком на один рік».

5) доповнити статтею 243-1 такого змісту:

«Стаття 243-1. Справи, що розглядаються Адміністрацією державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України.

Адміністрація державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України в особі уповноважених посадових осіб здійснює провадження у справах та накладає адміністративні стягнення за правопорушення, ознаки яких передбачені у статті 212-6 цього кодексу, крім справ про порушення, покарання за які передбачено у формі штрафу, розмір якого перевищує п’ятсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або конфіскацію майна.

Справи про адміністративні правопорушення, ознаки яких передбачені у статті 212-6 цього Кодексу, штраф за які перевищує п’ятсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або встановлюється конфіскація майна, розглядаються міським (міськрайонним) судом з урахуванням положень цього Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України».

ІІ. У Кримінальному кодексі України від 05 квітня 2001 р. / Офіційний вісник України від 08.06.2001 р. № 23:

Статтю 171 викласти у новій редакції такого змісту:

«1. Умисне перешкоджання професійній діяльності журналіста посадовою чи службовою особою суб'єкта владних повноважень, підприємства, установи чи організації або окремого громадянина – карається штрафом від двох до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або виправними роботами на строк до п'яти років, чи позбавленням волі від трьох до п'яти років із конфіскацією майна, яке одержано незаконним способом внаслідок вчинення злочину.

2. Вплив на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків у спосіб, що загрожує його життю чи здоров'ю чи обмеженню свободи, або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю – караються штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від чотирьох до п'яти років, чи позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони були вчинені посадовою чи службовою особою суб'єкта владних повноважень з використанням свого службового становища або за попередньою змовою групою осіб, – караються обмеженням волі від чотирьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від восьми до десяти років».

ІІІ. У законі Україні «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. № 3759-XII / Голос України від 22.02.1994р.:

'у статті 72:

1) частину дванадцяту викласти у новій редакції такого змісту:

«12. У разі, коли після оголошення попередження та застосування штрафу до телерадіоорганізації чи провайдера програмної послуги у строк, передбачений цим Законом, не було усунуто виявлених порушень, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення зобов'язана негайно звернутися до

адміністративного суду з позовом про анулювання ліцензії ліцензіата, який допустив порушення норм законодавства про телебачення і радіомовлення.

Якщо виявлені порушення є несумісними з продовженням діяльності телерадіоорганізацією чи провайдером програмної послуги як суб'єктом господарювання, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення зобов'язана звернутися до адміністративного суду з позовом про скасування державної реєстрації порушника та покладення на нього обов'язків з відшкодування завданої шкоди у повному обсязі».

2) доповнити частиною тринадцятою такого змісту:

«13. За порушення процедур та строків видачі ліцензій телерадіоорганізаціям, провайдерам програмних послуг, безпідставне втручання в діяльність засобів масової інформації або журналістів чи порушення порядку розподілу обсягів ефірного мовлення Національна Рада з питань телебачення і радіомовлення, інші суб'єкти владних повноважень, зазначені у статті 70 цього Закону, зобов'язані відшкодувати завдану шкоду в повному обсязі згідно з нормами чинного законодавства України».

IV. Частину третю статті 10 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994р. № 80/1994-ВР. / Голос України від 04.08.1994 р. доповнити новим абзацом такого змісту:

«З метою запобігання правопорушенням у сфері використання державних інформаційних ресурсів, видачі сертифікатів ключів електронно-цифрового підпису, використання систем «хмарних» обчислень у діяльності публічної адміністрації, криптографічного захисту публічної інформації обмеженого доступу центральний орган виконавчої влади, що здійснює державну політику у галузі спеціального зв'язку та захисту інформації, проводить постійний моніторинг стану публічного інформаційного правопорядку з наведених питань, а також забезпечує приведення чинних в Україні законодавчих актів у відповідність до сучасного рівня розвитку інформаційних технологій».

V. У Законі України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280/VII \ Голос України від 23.12.2003 р. № 244:

1) У ч. 1 ст. 19 п. 2, 4 та 5 виключити;

2) Доповнити ч. 1 статті 19 новим п. 2 такого змісту: «2) моніторингу додержання суб'єктами ринку телекомунікацій законодавства, стандартів та інших нормативних документів, наявності передбачених законом ліцензій, дозвільних документів у сфері телекомунікацій; параметрів телекомунікаційних мереж, порядку маршрутизації трафіку на телекомунікаційних мережах»;

3) У статті 19-1 частину першу викласти у новій редакції:

«1. Державний нагляд за ринком телекомунікацій проводиться Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та інформатизації, шляхом постійного моніторингу стану ринку телекомунікацій, відповідності норм законодавства України ступеню його розвитку, а також проведення планових і позапланових перевірок відповідно до законодавства з метою виявлення та усунення порушень законодавства суб'єктами ринку телекомунікацій, а також запобігання їм»;4) Статтю 19-1 доповнити частиною восьмою такого змісту: «8. Моніторинг відповідності норм законодавства про телекомунікації стану розвитку відповідного ринку, додержання ліцензіатами телекомунікаційних послуг, а також посадовими особами СПА, діяльність яких має прямий чи опосередкований вплив на ринок телекомунікацій, проводиться на підставі розпорядження Голови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та інформатизації на постійній основі, через покладення відповідних повноважень на спеціальну робочу групу».

5) статтю 75 доповнити частиною третьою такого змісту:

«3. За прийняття протиправних колегіальних рішень, вчинення дій чи допущення необґрунтованої бездіяльності Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та інформатизації, несе перед громадянами та суб’єктами ринку телекомунікацій відповідальність шляхом відшкодування завданої шкоди у повному обсязі та/або визнання протиправними неправомірних індивідуальних адміністративних чи нормативно-правових актів».

VI. у Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI / Голос України від 02.2011 р. № 24:

1) в положеннях ч. 1 ст. 17 слова «Уповноваженим ВРУ з прав людини» слід виключити;

2) частину третю статті 17 необхідно викласти в новій редакції такого змісту: «Державний контроль за додержанням вимог законодавства про доступ до публічної інформації здійснюється Державним уповноваженим з питань інформації, який є спеціально уповноваженим органом з питань, віднесених до його компетенції, а також адміністративними судами України».

3) частину першу статті 23 викласти в новій редакції такого змісту:

«1. Запитувач інформації або інший суб’єкт відносин у сфері доступу до публічної інформації у разі порушення його права на доступ до публічної інформації може оскаржити протиправні рішення, дії чи бездіяльність розпорядника у встановленому законодавством України порядку до Державного уповноваженого з питань інформації або безпосередньо до адміністративного суду».

ДОДАТОК В.

Проект Концепції державної адміністративно-деліктної політики України в інформаційній сфері

Ця Концепція визначає основні напрями правового забезпечення розвитку ІС України засобами державної адміністративно-деліктної політики і спрямована на створення ефективних умов реалізації положень Конституції України, КУпАП, КАСУ, Законів України «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про рекламу», «Про телекомунікації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про радіочастотний ресурс України», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Стратегії забезпечення кібербезпеки в Україні, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, інших законодавчих актів для створення ефективного механізму запобігання АІП, зниження загального рівня адміністративної інформаційної деліктності на території України, охорони і захисту інформаційних прав особи у відносинах із СПА, забезпечення публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки.

І. Загальна характеристика сучасного стану державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

Динамічний розвиток ІКТ, проведення широких наукових досліджень у різних сферах знань, поява нових форм людського спілкування, побудованих на зовсім інших, до останнього часу невідомих засобах комунікації перетворили інформацію на один із провідних інструментів діяльності СПА, важливий економічний складник господарської діяльності, результат інтелектуальної (творчої) праці.

Чинна в Україні Концепція адміністративно-правової реформи, схвалена Указом Президента України від 22.07.1998 № 810/98, визначає інформацію, інформаційні ресурси та ІКТ як один із засобів організаційно-правового забезпечення проведення реформи СПА, що зміщує основний акцент саме на процедури інформатизації механізму функціонування виконавчої влади.

Водночас, юридичні особливості інформаційної діяльності СПА не одержали системного законодавчого врегулювання, достатнього для переходу на електронно-цифрову форму надання публічних послуг громадянам та юридичним особам, застосування технологій «хмарних» обчислень, розподілених реєстрів при формуванні національних електронних інформаційних ресурсів.

Своє зовнішнє відображення розбіжності між концептуальними підходами до врегулювання публічно-правових інформаційних відносин за участю СПА та сучасним рівнем розвитку ІКТ одержали в істотному збільшенні кількості АІП по всій території України.

З проголошенням України незалежною, демократичною, правовою, соціальною державою, визнанням за кожною людиною права на інформацію Конституція України в ч. 1 ст. 17 визнала забезпечення економічної та інформаційної безпеки найважливішою функцією нашої держави, справою всього Українського народу.

Разом із тим прийняті в Україні законодавчі акти різної юридичної сили, норми яких спрямовані на правове забезпечення національної інформаційної безпеки, зокрема: ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII, Стратегія кібербезпеки України, схвалена Указом Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 «Про введення в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України», Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 № 287 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», переважно спрямовані на запобігання кіберзлочинності, запобігання безпосереднім загрозам інформаційній безпеці та не узгоджуються з особливостями АІП. Наразі діяльність щодо запобігання АІП, усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, забезпечення адміністративно-правової охорони та захисту соціальних цінностей, які існують в ІС, від протиправних посягань з боку СПА в Україні не одержала самостійного визнання і розрізнена по багатьох напрямах державної політики: державної

інформаційної політики, політики захисту прав і свобод людини, державної політики в галузі профілактики правопорушень тощо.

Сформований у нормах законодавства України концептуальний підхід до вироблення та реалізації заходів із протидії інформаційно-правовим конфліктам за участю СПА тягне за собою нормативне та правозастосовче ігнорування сутнісних особливостей АІП, причин і умов, які сприяють їх вчиненню, негативно позначається на стані забезпечення публічного інформаційного правопорядку. На існування зазначеної проблеми істотно також впливає чинне в Україні адміністративно-деліктне законодавство, легалізований у нормах статті 9 КУпАП підхід до загального розуміння змісту поняття «адміністративне правопорушення», а також наявна система адміністративних стягнень, яка за своєю сутністю часто не відображає управлінської сутності деяких покарань.

Прийнятий 07 грудня 1984 року КУпАП, який мав би виконати важливе правотворче завдання у сфері адміністративно-деліктного регулювання публічно-правових відносин, незважаючи на внесення до його змісту кількасот змін та доповнень, не забезпечив систематизації норм про адміністративні правопорушення та адміністративну відповідальність і загалом зберіг казуїстичний виклад положень особливої частини. Застосування в нормах КУпАП для систематизації складів адміністративних правопорушень одночасно родового об’єкта протиправного посягання та галузі суспільної діяльності, де вчиняються конкретні делікти, викликало розпорошення складів АІП по різних главах Кодексу, нормах окремих законодавчих актів, у зв’язку з чим такі протиправні діяння набули деяких непритаманних їхній сутності властивостей. Поряд із цим, значна кількість протиправних соціально шкідливих діянь, що вчиняються СПА, їх посадовими особами в ІС України, не були деліктолізованими, що створило додатковий простір для зловживання повноваженнями щодо розпорядження публічною інформацією, регулювання інформаційної діяльності, державного нагляду та контролю за поведінкою учасників інформаційних відносин.

Іншу широку групу проблем, які вимагають свого законодавчого та інституційного вирішення, становить сформована в нормах адміністративно-

деліктного законодавства України система засобів запобігання АІП, яка, незважаючи на нормативну задекларованість профілактичної, виховної спрямованості адміністративних стягнень, зберегла окрему групу адміністративних покарань, які не мають управлінської сутності, зокрема: адміністративний арешт, конфіскацію майна, виправні роботи тощо. При цьому щодо юридичних осіб – суб'єктів інформаційної діяльності – система засобів запобігання вчиненню АІП паралельно формується не лише в нормах ГКУ, але й в інших законодавчих актах, які часто не мають адміністративно-правової сутності, у зв'язку з чим виникають системні розбіжності між загальними принципами адміністративної відповідальності та процедурами застосування окремих засобів впливу на діяльність суб'єктів надання ПІТП, виробників програмної продукції.

Зумовлені сучасним станом адміністративно-деліктного законодавства України проблеми призвели до включення в механізм запобігання АІП, охорони та захисту інформаційних прав, свобод особи різних за своїм правовим статусом СПА, для яких не завжди є характерним виконання контрольно-наглядових функцій. Із буквального тлумачення змісту норм адміністративно-деліктного законодавства України випливає також поєднання в структурі компетенції окремих СПА поряд із регуляторними контрольно-наглядових повноважень, що призводить до обмеження безпосередньої можливості національних регулятивних органів у галузі телекомунікацій та інформатизації ефективно впливати на діяльність учасників публічно-правових інформаційних відносин. У результаті законодавчої легалізації такої моделі взаємодії СПА з виробниками програмної продукції, суб'єктами надання ПІТП діяльність першої з названих категорій учасників інформаційних відносин фактично залишається безконтрольною з боку держави та ринку інформаційних технологій. Водночас покликана забезпечити юрисдикційний контроль за діяльністю СПА, їх посадовими та службовими особами робота адміністративних судів, незважаючи на обмеженість їхньої компетенції лише предметними критеріями, замало проникає в процес запобігання адміністративним правопорушенням. Це, передусім, пов'язано з процесуальним розмежуванням визнання протиправними рішень, дій чи

бездіяльності СПА, їх посадових, службових осіб та притягнення до адміністративної відповідальності за порушення норм інформаційного законодавства, що істотно знижує ефективність застосування засобів профілактики інформаційно-правових конфліктів.

Важливою умовою забезпечення реальної правової охорони та захисту найважливіших соціальних цінностей, які існують в ІС, є практична реалізація комплексу заходів і процедур, спрямованих на усунення причин та умов, які сприяють виникненню інформаційно-правових конфліктів за участю СПА, запобігання вчиненню АІП, включення у відповідний процес правотворчих органів, суб'єктів адміністративно-юрисдикційної діяльності, громадських об'єднань з одночасним перерозподілом між ними функцій і завдань із забезпечення публічного інформаційного правопорядку. Це вимагає формування та реалізації ефективної, комплексної, багаторівневої нормативно обґрунтованої державної адміністративно-деліктної політики, спрямованої на запобігання вчиненню АІП, забезпечення адміністративно-правової охорони, захисту соціальних цінностей, що існують в ІС України.

ІІ. Загальні засади формування та здійснення державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

1. Визначення термінів

Терміни, що використовуються в положеннях цієї концепції, застосовуються у такому значенні:

Адміністративна інформаційна деліктність – сукупність АІП, що вчиняються на конкретній території України за окремий проміжок часу, мають спільний причинно-наслідковий комплекс і становить одну із загроз для національної інформаційної безпеки.

АІП – це протиправне, соціально шкідливе, винне діяння (дія чи бездіяльність), вчинене СПА або іншою деліктоздатною особою, яке порушує право особи на інформацію, публічні інтереси держави та суспільства в інформаційному просторі чи посягає на встановлений правовий режим інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних систем або інформаційний

правопорядок в цілому, чим становить загрозу для інформаційної безпеки та за яке законом передбачено адміністративну відповідальність.

Державна Адміністративно-деліктна політика в ІС – це виражена в передбачених законодавством України правових формах діяльність держави щодо нормативного встановлення ознак складів АІП, формування та реалізація комплексу організаційно-правових засобів профілактики адміністративної деліктності в межах національного інформаційного простору, вироблення стратегії усунення причин та умов, які сприяють її розвитку, забезпечення охорони інформаційних прав особи у відносинах із СПА, недопущення поширення загроз для національної інформаційної безпеки.

Завдання державної адміністративно-деліктної політики ІС, – обумовлені станом адміністративної інформаційної деліктності та встановлені в нормах адміністративно-деліктного законодавства України заходи, виконання яких є необхідним для усунення деліктологічних проблем, які супроводжують інформаційну діяльність, досягнення мети адміністративно-деліктної політики, та реалізація яких відображає сутність та соціальне призначення держави у національному інформаційному просторі.

Інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, який запобігає завданню шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність поширюваної інформації, порушення цілісності та доступності інформації, несанкціонований обіг інформації з обмеженим доступом, а також через негативний інформаційно-психологічний вплив та умисне спричинення негативних наслідків застосування інформаційних технологій.

ІС – це предметно-територіальний, системно-структурний та юрисдикційний простір вчинення дій щодо збирання, зберігання, обробки, передачі, перетворення та захисту інформації, виробництва інформаційної продукції, надання інформаційних послуг, формування інформаційної інфраструктури, а також забезпечення прав, законних інтересів учасників інформаційних відносин, інформаційної безпеки держави, межі якого

визначаються властивостями самої інформації, її правовими режимами, а також видами інформаційної діяльності.

Концепція державної адміністративно-деліктної політики України в ІС (далі – Концепція) – це система теоретичних положень, які відображають сутність, мету, принципи, пріоритети діяльності держави, міжнародних організацій та громадських об'єднань щодо запобігання вчиненню АІП на території України, забезпечення охорони та захисту інформаційних прав і свобод особи у відносинах з СПА, встановлюють завдання уповноважених органів, об'єднань і посадових осіб з реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, передбачають механізм її здійснення.

Механізм реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС – це цілісна система правових, технічних, організаційних та політичних засобів, за допомогою яких здійснюється розробка, прийняття і виконання державних програм, стратегій довгострокового, середньо- та короткострокового впливу на процеси, що розвиваються в ІС України, з метою запобігання вчиненню АІП, забезпечення охорони і захисту прав, законних інтересів учасників інформаційних відносин, проведення адміністративної деліктолізації суспільно шкідливих діянь, які вчиняються у відповідній сфері правового регулювання.

Пріоритети державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, – це основні, найбільш актуальні на конкретному етапі розвитку інформаційного суспільства напрями формування та реалізації правової політики держави в галузі запобігання вчиненню АІП, адміністративно-правової охорони і захисту інформаційних прав, законних інтересів особи, інформаційного правопорядку від протиправних діянь суб'єктів, наділених владними управлінськими функціями, проведення адміністративної деліктолізації соціально шкідливих моделей поведінки, характерної для прояву сучасних негативних тенденцій інформаційної діяльності.

Суб'єкти публічної адміністрації – органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, які відповідно до закону чи

адміністративного договору мають повноваження забезпечувати виконання законів, діяти в публічних інтересах.

Суб'єкти формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС – це уповноважені актами законодавства України органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, а також освітні, науково-дослідні установи, міжнародні організації та громадські об'єднання України, до компетенції яких віднесено повноваження щодо запобігання вчиненню АІП, забезпечення або сприяння захисту інформаційних прав і свобод особи, охорона інформаційного правопорядку, національної інформаційної безпеки, вирішення питань про адміністративну деліктолізацію та криміналізацію протиправних діянь, що вчиняються в ІС.

Усі інші терміни і поняття, які вживаються в положеннях цієї Концепції, застосовуються у значенні, визначеному законодавством України.

2. Основні принципи формування та здійснення державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

Принципи державної адміністративно-деліктної політики України в ІС – основоположні ідеї, що обумовлюють підходи інформаційного суспільства та публічної адміністрації до стратегічно орієнтованої діяльності в напрямах запобігання вчиненню АІП, охорони та захисту інформаційних прав, свобод особи, інформаційного правопорядку в цілому.

Основними принципами формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС є :

- Забезпечення верховенства інформаційних прав та основних свобод людини у відносинах зі СПА, іншими учасниками публічно-правових відносин, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, чи надають ПІТП;
- Гарантування права кожному на вільне збирання, зберігання, поширення та захист інформації, незалежно від форм її збереження чи відтворення, крім випадків, передбачених виключно Конституцією або ЗУ;

- Безпосередня залежність змісту та спрямованості діяльності держави в ІС від проголошених Конституцією та законами України інформаційних прав і свобод людини;
- Відкритість, доступність, стабільність та захищеність публічного сегменту національного інформаційного простору, державно-приватного партнерства, широкої співпраці з громадянським суспільством у сфері запобігання АІП, зниження рівня адміністративної інформаційної деліктності по всій території України;
- Неприпустимість звуження чи обмеження змісту проголошених у Конституції та законах України інформаційних прав фізичних і юридичних осіб;
- Забезпечення належної адміністративно-правової охорони і захисту інформаційних прав та свобод особи, інформаційної інфраструктури, публічного інформаційного правопорядку, а також національної інформаційної безпеки від протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, інших учасників публічно-правових відносин, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, чи надають ПІТП;
- Юридична спрямованість засобів формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики в ІС, на забезпечення відкритості діяльності держави, повне та своєчасне виконання РПІ обов'язків щодо інформування суспільства про свою діяльність;
- Поєднання в діяльності із запобігання вчиненню АІП засобів стимулювання та адміністративного примусу;
- Забезпечення повного, ефективного та неупередженого контролю за діяльністю СПА, інших учасників публічно-правових відносин в ІС, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, з боку органів адміністративної юстиції;
- Неприпустимість застосування заходів адміністративного примусу з метою протиправного втручання в інформаційну діяльність фізичних та юридичних осіб, які на законних підставах перебувають в Україні або постійно здійснюють свою діяльність;

- Пропорційність та адекватність засобів адміністративно-правової охорони і захисту характеру порушень інформаційних прав, свобод, законних інтересів особи;
- Пріоритетність запобіжних заходів у діяльності щодо забезпечення публічного інформаційного правопорядку;
- Забезпечення реальної повсюдної відповідальності держави перед людиною за свою протиправну діяльність в ІС України;
- Встановлення видів та розмірів адміністративних стягнень, а також інших заходів адміністративного примусу за порушення норм інформаційного законодавства України виключно в нормах законів України;
- Визнання та практичне забезпечення інформаційної безпеки як основної функції держави і справи всього українського народу;
- Обов'язкове та недвозначне законодавче розмежування регуляторних та контрольно-наглядових повноважень СПА в ІС;
- Постійна, багатовекторна координація діяльності правоохоронних органів із забезпечення інформаційного правопорядку, охорони та захисту інформаційних прав, свобод особи, запобігання вчиненню АІП;
- Обов'язкове залучення професійних громадських об'єднань, ЗМІ та журналістів до діяльності із запобігання вчиненню АІП, законодавче закріплення механізму такого залучення;
- Систематичне оновлення норм адміністративно-деліктного законодавства України, що діють в ІС, приведення їх у відповідність до стану світового розвитку ІКТ, інформаційних потреб суспільства;
- Систематичне вдосконалення засобів реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, їх узгодження з наявним станом адміністративної інформаційної деліктності в державі, виключення з їх системи засобів, які законом не наділені управлінською сутністю;
- Врахування практики ЄСПЛ, національних органів судової влади, матеріалів судової та юрисдикційної статистики у формуванні засобів реалізації

державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, визначенні основних напрямів її здійснення.

3. Мета державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

Мета державної адміністративно-деліктної політики України в ІС – створення та забезпечення необхідних сприятливих організаційно-правових умов для охорони інформаційних прав і свобод особи, публічного інформаційного правопорядку, національної інформаційної інфраструктури, забезпечення ефективного захисту цих соціальних цінностей від протиправних посягань з боку СПА шляхом запобігання вчиненню АІП в усіх галузях публічного адміністрування, усунення причин і умов, які сприяють їх вчиненню, удосконалення засобів такої діяльності, а також приведення змісту адміністративно-деліктних норм законодавства України у відповідність до потреб і викликів сучасного інформаційного суспільства.

4. Завдання державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

4.1. Залежно від складності та глибини проникнення деліктологічних проблем у життєдіяльність суспільства, розв'язання яких повинне здійснюватися засобами державної адміністративно-деліктної політики, в межах ІС України виконанню підлягають такі завдання – поточні, тактичні та стратегічні:

4.1.1. Стратегічні завдання державної адміністративно-деліктної політики полягають у загальному зниженні рівня адміністративної інформаційної деліктності в усіх галузях діяльності СПА; поетапному усуненні причин та умов, що сприяють вчиненню АІП; безумовному виконанні державою обов'язків щодо повного та оперативного інформування про свою діяльність, підвищення рівня економічної конкуренції і технологічної нейтральності в ІС; збільшенні ступеня ефективності адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав та свобод особи, забезпечення інформаційної безпеки держави в тому числі у кіберпросторі.

4.1.2. Тактичні завдання державної адміністративно-деліктної політики України в ІС – окремі проблемні ситуації, які вимагають безпосереднього втручання держави шляхом розроблення та практичної реалізації організаційно-

правових заходів, спрямованих на подолання конкретних причин та умов, які сприяють вчиненню АІП, попередження виникнення інформаційно-правових конфліктів в окремих напрямах діяльності СПА, удосконалення механізму адміністративно-правового захисту інформаційних прав, свобод чи законних інтересів особи, які зазнають найбільших порушень або обмежень з боку СПА протягом незначного (до п’яти років) періоду часу.

Тактичну групу завдань державної адміністративно-деліктної політики України в ІС становлять: зниження адміністративної інформаційної деліктності у галузі обробки персональних даних; забезпечення доступу особи до публічної інформації; запобігання випадкам несанкціонованого втручання в діяльність ЗМІ та журналістів; забезпечення належного рівня захисту джерел журналістської інформації; удосконалення системи адміністративних стягнень за АІП, проведення деліктолізації окремих протиправних діянь, що вчиняються СПА, іншими юридичними особами та їх посадовими особами; удосконалення системи суб’єктів адміністративно-деліктного провадження, уповноважених розглядати справи про АІП, введення в структуру компетенції органів, уповноважених визнавати протиправними рішення, дії чи бездіяльність суб’єктів інформаційної діяльності, також повноважень щодо накладення стягнень за АІП; усунення причин та умов, які сприяють виникненню інформаційно-правових конфліктів, пов’язаних із використанням неліцензійної програмної продукції, низьким рівнем економічної конкуренції на ринку ІКТ; сприяння підвищенню юридичного значення інструментів економічного стимулювання інформаційної діяльності поряд зі зниженням питомої ваги карних інструментів у механізмі запобігання АІП.

4.1.3. Поточні завдання державної адміністративно-деліктної політики України в ІС здійснюються через комплекс організаційно-правових заходів, спрямованих на забезпечення інформаційного правопорядку в суспільстві, своєчасне виявлення і припинення АІП та виконання постанов суб’єктів адміністративно-деліктного провадження про накладення адміністративних покарань, створення належних правових умов для реалізації громадянами та

юридичними особами визнаних за ними інформаційних прав, свобод, законних інтересів.

До поточних завдань державної адміністративно-деліктної політики в ІС належать: забезпечення практичної реалізації комплексу загально-профілактичних заходів із запобігання вчиненню АІП по всій території України; здійснення поточного моніторингу дотримання вимог інформаційного законодавства України СПА, їх посадовими та службовими особами, іншими суб'єктами, на яких поширюється дія адміністративно-правових заборон, чинних в ІС; забезпечення адміністративно-правової охорони інформаційних прав, свобод, законних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин; створення належних правових та організаційних умов для повного, об'єктивного, своєчасного провадження у справах про АІП; здійснення повного виконання рішень суб'єктів адміністративно-деліктного провадження у зазначеній категорії справ; забезпечення перегляду окремих складів АІП, а також розмірів адміністративних стягнень, що передбачені законом за їх вчинення; криміналізація складів АІП, предметом протиправного посягання в яких є державна таємниця; виключення із системи складів АІП, передбачених у нормах адміністративно-деліктного законодавства України, деліктів, які мають приватно-правову сутність та безпосередньо не пов'язані з виконанням владних управлінських функцій; удосконалення та забезпечення практичної реалізації механізму відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю СПА, іншими особами, які виконують делеговані владні управлінські функції, учасникам публічно-правових інформаційних відносин.

4.2. Залежно від змісту деліктологічних проблем, які потребують законодавчого, правозастосовчого чи наукового вирішення, в межах державної адміністративно-деліктної політики України в ІС передбачається виконання інституційних, правотворчих та правозастосовчих завдань.

4.2.1. Реалізація державної адміністративно-деліктної політики України в ІС передбачає виконання таких інституційних завдань:

1) визнання на законодавчому рівні адміністративно-деліктної політики як самостійного напряму державної політики, що здійснюється в ІС;

2) зміна пріоритетів у суб'єктному спрямуванні дії норм адміністративно-деліктного законодавства, які поширюються на ІС, шляхом визнання основним суб'єктом відповідальності за АІП посадових та службових осіб СПА

усунення причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, недопущення переростання їх у загрозу для інформаційної безпеки держави;

3) законодавче визнання АІП самостійним видом адміністративних деліктів, що вчиняються СПА, іншими особами, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень;

4) зниження рівня розвитку адміністративної інформаційної деліктності, в тому числі латентної;

5) формування цілісної, функціонально зв'язаної системи суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, уповноважених розглядати справи про АІП, в межах якої основним суб'єктом розгляду і вирішення відповідної категорії справ буде саме суд;

6) розроблення та забезпечення пріоритетного застосування заходів стимулювання правомірної поведінки посадових осіб СПА, інших фізичних та юридичних осіб – учасників інформаційних відносин, поступове зниження на цій основі ролі заходів адміністративного примусу в механізмі запобігання АІП;

7) наукове розроблення та законодавче закріплення базових критеріїв розмежування адміністративних правопорушень, злочинів та дисциплінарних проступків, що вчиняються в ІС;

8) формування єдиних правил та критеріїв поділу інформації на види залежно від їх правових режимів, забезпечення обов'язкового врахування цих особливостей у встановленні конкретних адміністративно-правових дозволів, обмежень чи заборон.

4.2.2. Правотворчі завдання:

1) проведення систематизації складів АІП шляхом об’єднання їх у межах єдиного кодифікованого акта – проекту Адміністративно-деліктного кодексу України;

2) виконання системи організаційно-правових заходів із гармонізації норм адміністративно-деліктного законодавства України та ЄС, яким регулюються адміністративно-деліктні відносини в ІС;

3) наукове обґрунтування та законодавче закріплення чітких обґрунтованих критеріїв адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються СПА, їх посадовими, службовими особами у процесі їхньої інформаційної діяльності;

4) наукове розроблення та подальше схвалення спеціальних методик виявлення, фіксації та припинення окремих видів АІП;

5) нормативне схвалення методики обчислення розмірів шкоди, що завдається СПА внаслідок порушення інформаційних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб;

6) вироблення науково обґрунтованих універсальних критеріїв обчислення розмірів майнових стягнень за АІП, забезпечення їх подальшої нормативної легалізації в нормах КУпАП;

7) створення єдиної багатофункціональної інформаційної системи обліку адміністративних правопорушень із внутрішньою диференціацію за родовим об’єктом протиправного посягання;

8) законодавче визнання виключною компетенцією ВРУ вирішення питань щодо адміністративної деліктолізації протиправних діянь, які вчиняються в ІС, встановлення видів та розмірів покарань за їх вчинення;

9) забезпечення формулювання санкцій адміністративно-деліктних норм у спосіб, що виключає або мінімізує виникнення корупціогенних факторів під час встановлення розмірів покарань за вчинення АІП;

10) усунення необґрунтованих обмежень інформаційних прав, свобод та законних інтересів особи, створення сприятливих організаційних, процедурних та інших умов для їх належної реалізації.

4.2.3. У процесі реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС виконанню підлягають такі правозастосовчі завдання:

1) підвищення ефективності практики розгляду і вирішення справ про АІП шляхом усунення наявних проблем, пов'язаних із правовою кваліфікацією протиправних діянь СПА, проведенням адміністративного розслідування, виконанням покарань у справах про АІП;

2) недопущення правових конфліктів щодо підвідомчості та підсудності справ, які виникають у зв'язку зі скоєнням АІП;

3) підвищення ефективності заходів із контролю та моніторингу стану додержання інформаційних прав, свобод, законних інтересів особи у відносинах із СПА, іншими суб'єктами, які виконують владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або виступають РПІ;

4) розроблення та забезпечення практичної реалізації комплексу організаційно-правових заходів, спрямованих на включення виробників програмної продукції, СРТ, їх об'єднань, інших громадських об'єднань у механізм запобігання вчиненню АІП, усунення причин, умов, які сприяють їх вчиненню;

5) розширення напрямів та підстав застосування засобів загальної профілактики АІП, які спрямовані на підвищення правової культури та комп'ютерної грамотності фізичних осіб – учасників інформаційних відносин, передусім посадових, службових осіб СПА;

6) забезпечення повсюдного застосування інструментів технічного захисту інформації, що відповідають характеру правового режиму об'єктів захисту в ІС.

5. Суб'єкти формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики в ІС.

Виконання цілей та завдань, визначених цією Концепцією, яка має на меті проведення ефективної, комплексної та послідовної державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, здійснюється в межах встановленої Конституцією і законами компетенції ВРУ, КМУ, МВС України, мінінформполітики України, Мінюстом України, Нацрадою, АМКУ, НКРЗІ,

Держспецзв'язку та захисту інформації, СБУ, Держагентством електронного урядування України, Уповноваженим ВРУ з прав людини, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади в межах їхніх повноважень, органами місцевого самоврядування, міжнародними та національними правозахисними організаціями, освітніми, науково-дослідними юридичними закладами, професійними об'єднаннями виробників програмної продукції, постачальниками ПІТП, професійними об'єднаннями журналістів тощо. Загальна координація діяльності суб'єктів формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС покладається на КМУ, який не пізніше як до першого квітня наступного за звітним року готує та офіційно оприлюднює річний звіт про стан реалізації положень цієї Концепції. До щорічного звіту про стан додержання в Україні прав і свобод людини Уповноважений ВРУ з прав людини зобов'язаний включати окремим розділом інформацію про стан додержання інформаційних прав і свобод людини СПА, їх посадовими особами, іншими органами, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, вживати відповідних заходів на виконання цього звіту.

Громадський контроль за виконанням положень цієї Концепції здійснюється громадськими радами, утвореними при КМУ, центральних та місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, відповідно до їхніх повноважень, а також міжнародними та національними правозахисними організаціями, до завдань яких належить здійснення захисту інформаційних прав і свобод особи.

6. Засоби формування та виконання положень Концепції

Формування та реалізація державної адміністративно-деліктної політики України в ІС здійснюється за допомогою Конституції та законів України, які містять адміністративно-деліктні норми, постанов і розпоряджень КМУ, указів та розпоряджень Президента України, нормативних актів центральних і місцевих органів державної виконавчої влади, актів органів місцевого самоврядування, спрямованих на реалізацію положень цієї Концепції, створення правових та організаційних умов діяльності із запобігання вчиненню АІП, усунення причин і

умов, які сприяють їх вчиненню, зниженню загальної динаміки адміністративної інформаційної деліктності, забезпечення адміністративно-правової охорони, захисту соціальних цінностей, що існують в ІС. Практична реалізація державної адміністративно-деліктної політики України в ІС здійснюється за допомогою загальних та спеціальних засобів профілактики АІП, передбачених нормами адміністративно-деліктного законодавства України способів захисту суб'єктивних інформаційних прав і свобод особи від протиправних посягань з боку СПА, їх посадових осіб, суб'єктів надання ПІТП чи виробників програмної продукції, інструментів адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, що функціонують в ІС.

Застосування засобів формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС ґрунтується на засадах верховенства права, справедливості, повноти та оперативності застосування, обґрунтованості і недвозначності, пріоритету інформаційних прав і свобод особи, прозорості та відкритості застосування відповідних засобів СПА, обов'язкового врахування характеру і виду порушення інформаційних прав чи свобод особи або посягання на публічний інформаційний правопорядок.

ІІІ. Основні напрями формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

На виконання положень цієї Концепції передбачається формування та реалізація державної адміністративно-деліктної політики України в ІС за такими основними напрямами:

1) запобігання вчиненню АІП, усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, а також недопущення переростання деліктів цього виду у безпосередню загрозу для національної інформаційної безпеки;

2) адміністративна деліктолізація соціально шкідливих діянь, які вчиняються носіями інформаційних прав та обов'язків у відносинах із СПА;

3) забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, які існують в ІС, від протиправних посягань з боку СПА, їх посадових осіб, інших

суб'єктів, які виконують владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, чи надають ПІТП;

4) захист інформаційних прав і свобод від протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, інших учасників публічно-правових інформаційних відносин, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або надають ПІТП.

1. Запобігання АІП у розумінні окремого напряму державної адміністративно-деліктної політики України в ІС – це науково обґрунтована, комплексна та послідовна діяльність уповноважених СПА та громадських об'єднань, спрямована на вироблення та реалізацію системи організаційно-правових заходів із виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню АІП, формування ефективної системи суб'єктів профілактичної діяльності, а також вироблення методичних рекомендацій з удосконалення механізму здійснення такої діяльності.

Діяльність із запобігання вчиненню АІП включає проведення таких організаційно-правових заходів:

1) організацію та проведення систематичних заходів по всій території України, спрямованих на підвищення комп'ютерної грамотності громадян як споживачів ПІТП, перепідготовку та підвищення кваліфікації посадових і службових осіб СПА з урахуванням ступеня розвитку ІКТ;

2) організацію та проведення спеціальних наукових досліджень проблем запобігання АІП, причин та умов, що сприяють їх вчиненню, підготовку на цій основі науково-методичних рекомендацій щодо профілактики інформаційно-правових конфліктів у сфері діяльності СПА, суб'єктів надання ПІТП;

3) постійний моніторинг стану публічного інформаційного правопорядку, виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню АІП, встановлення їх здатності до переходу в загрозу для національної інформаційної безпеки;

4) організацію та проведення заходів державного нагляду та контролю за діяльністю учасників публічно-правових інформаційних відносин, визначення єдиних підстав, засобів і процедур виконання державою цих функцій;

5) розмежування регуляторних та контрольно-наглядових функцій СПА в ІС, встановлення виключного переліку осіб, наділених повноваженнями щодо проведення перевірок інформаційної діяльності;

6) широке залучення науково-дослідних, освітніх установ, правозахисних громадських об'єднань та окремих громадян до діяльності із запобігання вчиненню АІП, нормативне встановлення правових підстав, цілей і форм такого залучення;

7) здійснення ЦОВВ зі спеціальним статусом організаційно-правових заходів, спрямованих на виявлення, нейтралізацію видових груп причин та умов, які сприяють вчиненню окремих видів АІП, недопущення їх переходу в адміністративну інформаційну деліктність;

8) розроблення спеціальних засобів запобігання АІП, що впливають на діяльність посадових осіб СПА, юридичних та фізичних осіб – суб'єктів надання ПІТП, узгодження їх із властивостями сучасних інформаційно-правових конфліктів;

9) розширення правових підстав та напрямів застосування для запобігання АІП засобів стимулювання правомірної інформаційної діяльності, зокрема таких, як: гарантії, компенсації, податкові і митні пільги для виробників і постачальників соціально важливої інформаційної продукції, робіт, послуг;

10) створення та використання єдиної державної інформаційної системи обліку АІП, систематизації даних про такі делікти, формування на цій основі правоохоронної статистики;

11) законодавче встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності за зловживання засобами запобігання АІП, використання їх для перешкоджання правомірній діяльності суб'єктів надання ПІТП, виробництва програмної продукції;

12) законодавче встановлення критеріїв ефективності діяльності із запобігання вчиненню АІП, визначення органу, уповноваженого здійснювати державний контроль за їх дотриманням відповідністю зазначеної діяльності цим правилам;

13) законодавче встановлення спеціальних організаційних засобів запобігання виникненню інформаційно-правових конфліктів за участю СПА, їх посадових осіб, суб'єктів надання ПІТП та виробників програмної продукції, зокрема: тимчасове блокування доступу до інформаційно-комунікаційних систем чи програмно-апаратних комплексів, якими здійснюється обробка інформації, тимчасове обмеження доступу чи допуску посадових осіб, яким надані відповідні повноваження, до державної таємниці, тимчасове блокування протоколів доступу до Інтернету, тимчасове блокування діяльності провайдера програмних послуг;

14) покладення на Уповноваженого ВРУ з прав людини та ВСУ обов'язків щодо ведення річної статистики щодо кількості та видів АІП, офіційного оприлюднення відповідних статистичних даних.

5.2. У значенні окремого напряму державної адміністративно-деліктної політики України, що здійснюється в ІС, адміністративна деліктолізація – це правотворча діяльність держави щодо визначення критеріїв віднесення протиправних діянь до АІП, нормативного формулювання їх складів, а також розроблення і законодавчого встановлення системи покарань за ці делікти, процедур їх застосування.

Проведення адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються учасниками публічно-правових інформаційних відносин у сфері діяльності публічної адміністрації, передбачає необхідність здійснення, зокрема, таких заходів, як:

1) наукове розроблення конструкцій конкретних складів АІП, обґрунтування необхідності їх законодавчої легалізації;

2) внесення у разі необхідності змін до законодавства України, зумовлених потребами правової кваліфікації деліктолізованих діянь;

3) розроблення та законодавче закріплення системи адміністративних стягнень, відповідних змісту деліктів, цілям покарання осіб, які їх вчинили, соціальній цінності об'єктів адміністративно-правової охорони в ІС;

4) наукове обґрунтування та фактичне проведення заходів із декримінализації протиправних діянь фізичних осіб – учасників публічно-

правових інформаційних відносин, які мають управлінську, публічно-правову сутність та не становлять значної суспільної небезпеки;

5) наукове розроблення та законодавче схвалення системи єдиних критеріїв для адміністративної деліктолізації протиправних діянь, що вчиняються в ІС, перегляд на цій основі чинної системи складів АІП;

6) формування і законодавче встановлення системи адміністративних процедур, процесуальних стадій притягнення до відповідальності суб'єктів АІП;

7) перегляд видів адміністративних стягнень, що підлягають застосуванню за вчинення АІП, виключення з них санкцій, які не мають управлінської сутності;

8) вироблення та законодавча легалізація єдиних критеріїв встановлення і застосування адміністративних стягнень за правопорушення, що вчиняються в ІС.

Основним результатом виконання вказаних заходів повинно стати розроблення і прийняття нового Адміністративно-деліктного кодексу України, структура якого зможе поєднати склади АІП, що вчиняються фізичними (передусім, посадовими особами СПА) та юридичними особами, включно із публічною адміністрацією, об'єднати всі склади АІП в окремий розділ за родовим об'єктом протиправного посягання, а також забезпечити узгодження наявної системи адміністративних стягнень, інших заходів адміністративного примусу з характером публічних за сутністю протиправних діянь, які вчиняються в ІС.

5.3. Як окремий напрям державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей являє собою систему організаційно-правових та соціально-економічних заходів, що формуються й реалізуються спеціально уповноваженими СПА чи окремими громадськими об'єднаннями, метою застосування яких є підтримання існування соціально важливих цінностей у межах, встановлених їх правовими режимами, а також недопущення виникнення правових конфліктів за участю СПА, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або виступають РПІ, шляхом забезпечення дотримання кожним суб'єктом правовідносин

встановлених правових обмежень, дозволів чи заборон, чинних у національному правовому просторі.

З урахуванням змісту зобов'язань, прийнятих Україною у зв'язку з ратифікацією міжнародних конвенцій та угод, дія яких поширюється на інформаційні відносини за участю СПА, їхніх посадових осіб, а також суб'єктів, які здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, забезпечення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, які існують в ІС, передбачає:

1) нормативне уточнення видів соціальних цінностей, що підлягають адміністративно-правовій охороні з боку держави, відповідно до сучасних суспільних інформаційних потреб, стану розвитку ІКТ, що використовуються в діяльності СПА;

2) встановлення цілісної, послідовної та недвозначної системи правових засобів і процедур здійснення адміністративно-правової охорони соціальних цінностей, які існують в ІС та призначені для задоволення суспільних інтересів, потреб;

3) організація та проведення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення встановленого актами законодавства України правового режиму охоронюваних соціальних цінностей у межах ІС, усунення причин і умов, які сприяють вчиненню АІП.

4) створення необхідних умов для забезпечення повсюдної дії засобів адміністративно-правової охорони соціальних цінностей у межах ІС України, оперативне реагування на факти порушення інформаційних прав, свобод особи, посягання на елементи національної інформаційної інфраструктури, створення загроз для національної інформаційної безпеки;

5) законодавче закріплення виключного кола СПА, до компетенції яких належить здійснення заходів з адміністративно-правової охорони соціально важливих цінностей в ІС, координація взаємодії між цими суб'єктами;

6) законодавче закріплення виключних підстав обмеження інформаційної діяльності та забезпечення узгодження з ними передбачених нормами

адміністративно-деліктного законодавства правових заборон, а також складів адміністративних правопорушень, які мають місце в ІС;

7) приведення у відповідність до потреб розвитку інформаційного суспільства, сучасного стану забезпечення інформаційної безпеки адміністративних процедур і процесуальних стадій розгляду справ про АІП, удосконалення на цій основі системи адміністративних покарань за такі делікти.

5.4. Адміністративно-правовий захист у значенні окремого напряму державної адміністративно-деліктної політики України в ІС виступає як передбачена актами законодавства України діяльність уповноважених органів адміністративної юрисдикції, окремих громадських об'єднань та професійних суб'єктів надання юридичної допомоги, яка полягає у застосуванні передбачених законом способів захисту прав та законних інтересів учасників публічно-правових інформаційних відносин і має на меті припинення протиправних рішень, дій чи бездіяльності СПА, інших осіб, на яких законом покладено здійснення владних, управлінських функцій, в тому числі делегованих повноважень, відновлення встановленого законом правового режиму охоронюваних соціальних цінностей.

Реалізація цього напряму державної адміністративно-деліктної політики України передбачає здійснення таких організаційно-правових заходів:

1) запровадження інституту Державного уповноваженого з питань інформації з одночасною передачею повноважень Уповноваженого ВРУ з прав людини, Мінінформполітики України, МінюстУкраїни, інших ЦОВ щодо захисту прав особи на доступ до публічної інформації, на таємницю особистого сімейного життя, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, на доступ до Інтернету, на свободу здійснення інформаційної діяльності з одночасним наділенням цього органу функціями представництва інтересів потерпілих від інформаційно-правових конфліктів у судах, інших органах державної влади, місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях;

2) широке залучення національних регулятивних органів та професійних об'єднань виробників програмної продукції, суб'єктів надання ПІТП, спілки

журналістів України до правозахисної діяльності в ІС, визначення правових підстав, процедур та меж такої діяльності;

3) підвищення ступеня ефективності захисту права особи на доступ до публічної інформації, на таємницю інформації про особу, права на доступ до Інтернету, на свободу інформаційної діяльності, інших інформаційних прав і свобод шляхом широкого застосування прецедентної практики ЄСПЛ, задоволення обґрунтованих, правомірних вимог про відшкодування майнової та моральної немайнової шкоди, завданої СПА, їх посадовими особами;

4) узгодження приписів норм матеріального та процесуального законодавства, якими визначаються способи захисту інформаційних прав і свобод особи у сфері діяльності СПА, розширення спеціальних способів захисту відповідної категорії соціальних цінностей;

5) розроблення та затвердження спеціальної методики розрахунку розмірів майнової та моральної немайнової шкоди, завданої СПА, їх посадовими особами, через порушення інформаційних прав і свобод особи;

6) ефективне поєднання правових, організаційних та технічних інструментів захисту соціальних цінностей, які існують в ІС;

7) законодавче закріплення та практичне застосування правових і технічних способів захисту інформаційних прав і свобод особи у відносинах, які складаються у галузі надання електронних довірчих послуг, використання пошукових систем, інших систем автоматизованої обробки персональних даних;

8) продовження практики узагальнення розгляду окремих категорій справ про захист окремих інформаційних прав і свобод особи, застосування таких узагальнень у навчальному, науковому, правозастосовчому процесі;

9) проведення для суддів, посадових осіб правоохоронних органів, представників правозахисних організацій методичних семінарів, майстер-класів, присвячених окремим аспектам захисту інформаційних прав і свобод особи у відносинах зі СПА, суб’єктами надання ПІТП;

10) здійснення судового контролю за правомірністю рішень, дій чи бездіяльності СПА, їх посадових осіб, суб'єктів надання ПІТП через застосування способів захисту інформаційних прав і свобод особи.

IV. Зміст державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

4.1. Правові основи державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

Державна адміністративно-деліктна політика України в ІС є невід'ємною складовою частиною загальної правоохоронної політики України і поєднує в собі елементи адміністративної політики держави, державної інформаційної політики, політики забезпечення кібербезпеки та державної політики у сфері захисту прав і свобод людини, є комплексним відображенням цілей, завдань, напрямів та засобів діяльності учасників публічно-правових інформаційних відносин щодо запобігання вчиненню АІП, адміністративно-правової охорони соціальних цінностей у відносинах зі СПА, відновлення порушених інформаційних прав, свобод особи, а також публічного інформаційного правопорядку та інформаційної безпеки в цілому.

Державна адміністративно-деліктна політика України в ІС знаходить своє зовнішнє відображення насамперед у законодавчих актах, прийнятих уповноваженими СПА на виконання положень цієї Концепції.

Натепер в Україні відсутній законодавчий акт, який відповідно до принципів побудови правової держави та визнаних Україною пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики держави систематизує основні напрями державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, визначає засоби її реалізації, встановлює цілі, завдання та результати такої політики.

У цьому аспекті важливим завданням, вирішення якого покладається на цю Концепцію, є систематизація відповідних напрямів державної політики, уточнення та перегляд цілей, завдань, засобів та процедур діяльності СПА, правозахисних організацій, громадських об'єднань щодо запобігання вчиненню АІП, забезпечення адміністративно-правової охорони і захисту соціальних цінностей, які існують в ІС. Це забезпечує формування наукової основи та

практичне визнання державної адміністративно-деліктної політики України як одного із самостійних напрямів діяльності держави в ІС, надає цьому напряму політичної діяльності соціально-юридичної сутності та правоохоронної спрямованості.

Правову основу державної адміністративно-деліктної політики України в ІС становлять також Конституція України, закони України, інші нормативно-правові акти, прийняті СПА на виконання положень цієї Концепції.

6. Науково-методологічні засади державної адміністративно-деліктної політики України в ІС

Науково-методологічні засади державної адміністративно-деліктної політики України в ІС – це система теоретичних та емпіричних знань і теоретичних прийомів, використання яких сприяє розробленню, ефективному застосуванню та впровадженню в діяльність СПА правових рішень нормативного або індивідуального характеру, спрямованих на забезпечення публічного інформаційного правопорядку, належну адміністративно-правову охорону і захист інформаційних прав і свобод особи.

6.1. Суб’єктами формування наукових засад державної адміністративно-деліктної політики України в ІС виступають:

1) вчені-правознавці, політологи, соціологи, економісти, фахівці з проблем забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації, які здійснюють наукове розроблення проблем запобігання АІП, досліджують причини та умови, які сприяють їх вчиненню, а також проблеми адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав, свобод особи;

2) вищі навчальні заклади, науково-дослідні інститути, лабораторії, навчально-методичні центри, представники колективів яких залучені до створення наукових засад державної адміністративно-деліктної політики України в ІС, удосконалення механізмів діяльності держави із запобігання вчиненню АІП, забезпечення адміністративно-правової охорони й захисту інформаційних прав, свобод особи, розроблення методичних рекомендацій щодо проведення такої діяльності;

3) науково-дослідні та аналітичні підрозділи в структурі СПА, на яких покладено виконання завдань із підготовки проектів законодавчих актів з питань запобігання вчиненню АІП, забезпечення адміністративно-правової охорони і захисту інформаційних прав, свобод особи, підтримання публічного інформаційного правопорядку та інформаційної безпеки в цілому.

6.2. Критерії формування наукових засад державної адміністративно-деліктної політики України в ІС:

1) ІС застосування наукових знань, тобто предметно-територіальний простір здійснення різних видів інформаційної діяльності, в межах якого виникають інформаційно-правові конфлікти з власним причинно-наслідковим комплексом, які піддаються науковому аналізу, узагальненню та обробці для вироблення ефективної моделі запобігання АІП, забезпечення публічного інформаційного правопорядку;

2) характер інформаційно-правових конфліктів, які виникають за участю СПА, їх посадових осіб, інших органів, що здійснюють владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, чи надають ПІТП фізичним та юридичним особам, та які вимагають компетентного вирішення, усунення причин і умов виникнення конфліктних ситуацій в ІС України;

3) прогнозування стану світового розвитку ІКТ, що використовуються в діяльності СПА, ефективності реалізації державних програм і концепцій у сфері формування національної моделі електронного урядування в Україні; застосування одержаних планових та прогнозних показників для вдосконалення системи засобів профілактики адміністративної інформаційної деліктності на території України, удосконалення механізму адміністративно-правової охорони та захисту інформаційних прав і свобод особи, забезпечення публічного інформаційного правопорядку;

4) стадії формування та реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС (наукова правотворчість у сфері адміністративно-деліктного регулювання інформаційних відносин; наукова правозастосовча діяльність, спрямована на практичну реалізацію цілей, засобів та інструментів,

визначених цією Концепцією; наукова соціалізація нормативних та індивідуальних актів СПА та суду, виданих на виконання цілей і завдань державної адміністративно-деліктної політики України в ІС);

5) строки реалізації державної адміністративно-деліктної політики в ІС.

6.5. Форми наукової діяльності, основні способи та методи, відповідні цілям, завданням та напрямам реалізації державної адміністративно-деліктної політики України в ІС:

1) вивчення громадської думки та соціально-юридичний моніторинг стану забезпечення публічного інформаційного правопорядку;

2) правова, в тому числі антикорупційна, експертиза проектів актів адміністративно-деліктного законодавства;

3) історичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, конкретно-соціологічний, кібернетичний методи наукового пізнання, метод математичного моделювання та соціально-правового прогнозування;

4) методи збирання та обробки інформації;

5) правила та прийоми законодавчої техніки;

6) методика вимірювання ефективності загальної та спеціальної профілактики АІП.

VII. Стадії виконання Концепції та очікувані результати

7.1. Виконання положень Концепції здійснюється за трьома основними стадіями:

7.1.1. на першому етапі (2017 – перша половина 2019 року) передбачається схвалення КМУ плану виконання положень цієї Концепції з визначенням поточних, короткострокових, середньо- та довгострокових заходів із запобігання АІП, забезпечення публічного інформаційного правопорядку; прийняття Адміністративно-деліктного кодексу України, Адміністративно-процедурного кодексу України, внесення у зв’язку з їх прийняттям необхідних змін та доповнень до законодавчих актів України, якими регулюються суспільні інформаційні відносини за участю СПА, їх посадових осіб, а також суб’єктів надання ПІТП; проведення комплексних наукових досліджень особливостей складів АІП, причин та умов, які сприяють їх вчиненню, обов’язкове врахування

відповідних результатів наукових досліджень суб'єктами, уповноваженими на виконання положень цієї Концепції; запровадження у національний правовий простір інституту Державного уповноваженого з питань інформації з одночасним покладенням на нього обов'язків щодо забезпечення позасудового захисту інформаційних прав і свобод особи, проведення постійного моніторингу стану забезпечення публічного інформаційного правопорядку в державі, здійснення індивідуальних актів реагування на факти порушення інформаційних прав і свобод особи у відносинах зі СПА, суб'єктами надання ПІТП, виробниками програмної продукції, наділення рішень цього органу юридичною силою рішення суду; розмежування регуляторних та контрольно-наглядових повноважень СПА, на яких законом покладено виконання функцій щодо забезпечення публічного інформаційного правопорядку; розроблення та прийняття методик розрахунку шкоди, завданої СПА, їх посадовими особами, іншими суб'єктами надання ПІТП громадянам та юридичним особам унаслідок вчинення АІП; визнання за судом, яким встановлено протиправність рішень, дій чи бездіяльності СПА, їх посадових осіб, інших суб'єктів надання ПІТП, повноваження накладати адміністративні стягнення незалежно від того, чи була заявлена така вимога в адміністративному позові; приведення у відповідність до норм законодавства ЄС критеріїв віднесення публічної інформації до категорії конфіденційної, службової чи таємної, повсюдне застосування відповідних критеріїв; реалізація заборони на прийняття законодавчих актів будь-якої юридичної сили без попередньої громадської та антикорупційної експертизи; скасування адміністративних стягнень, що не мають публічно-правової сутності, які раніше застосовувалися за вчинення АІП; постановка основного акценту на загальну профілактику АІП, замість покарання за їх вчинення.

7.2. На другому етапі (друга половина 2019 – 2025 роки) передбачається проведення таких заходів, як: поступове зниження адміністративної інформаційної деліктності шляхом усунення найбільш загальних причин та умов, які сприяють існуванню цього антисоціального явища; глибока інтеграція правових, організаційних та технічних засобів у напрямі запобігання вчиненню

АІП; запровадження окремої спеціалізації судів України з розгляду інформаційних спорів; створення та обов'язкове використання всіма РПІ автоматичної системи фіксації та сповіщення про порушення права особи на інформацію; запровадження на всіх офіційних веб-порталах РПІ системи автоматичної обробки інформаційних запитів та надання відповідей на них; запровадження електронних систем автоматичного списання суми штрафів за адміністративні правопорушення, блокування протиправного контенту провайдерів програмних послуг або телекомунікаційних послуг абонентам, які використовують засоби комунікації з метою вчинення правопорушення.

7.3. Третій етап реалізації Концепції (2025 – 2027 роки) включає проведення таких заходів: підготовку КМУ звіту про стан виконання положень Концепції на попередніх етапах, усунення розбіжностей у плані виконання; мінімізацію питомої ваги соціальних причин та умов, які сприяють вчиненню АІП, у структурі загального причинно-наслідкового комплексу; запровадження автоматизованої системи розгляду справ про АІП з письмовою формою провадження на основі технологій штучного інтелекту; перегляд розмірів майнових санкцій за вчинення АІП відповідно до рівня соціально-економічного забезпечення учасників публічно-правових інформаційних відносин; запровадження систем автоматизованого контролю власників та розпорядників інформації за використанням відповідних відомостей та/або даних; затвердження КМУ звіту про стан виконання Концепції та проведення парламентських слухань на тему: «Про стан виконання заходів Державної адміністративно-деліктної політики України в ІС».